SERENISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS IACOBI,

DEI GRATIA, MAGNÆ BRITANNIÆ, FRANCIÆ, ET Hiberniæ Regis, Fidei Defensoris,

OPERA,

Edita ab IACOBO *Montacuto, Wintoniensi Episcopo, & sacelli Regij Decano.*

I. REG. 3. 12.

Ecce do tibi animum sapientem & intelligentem.

LONDINI,

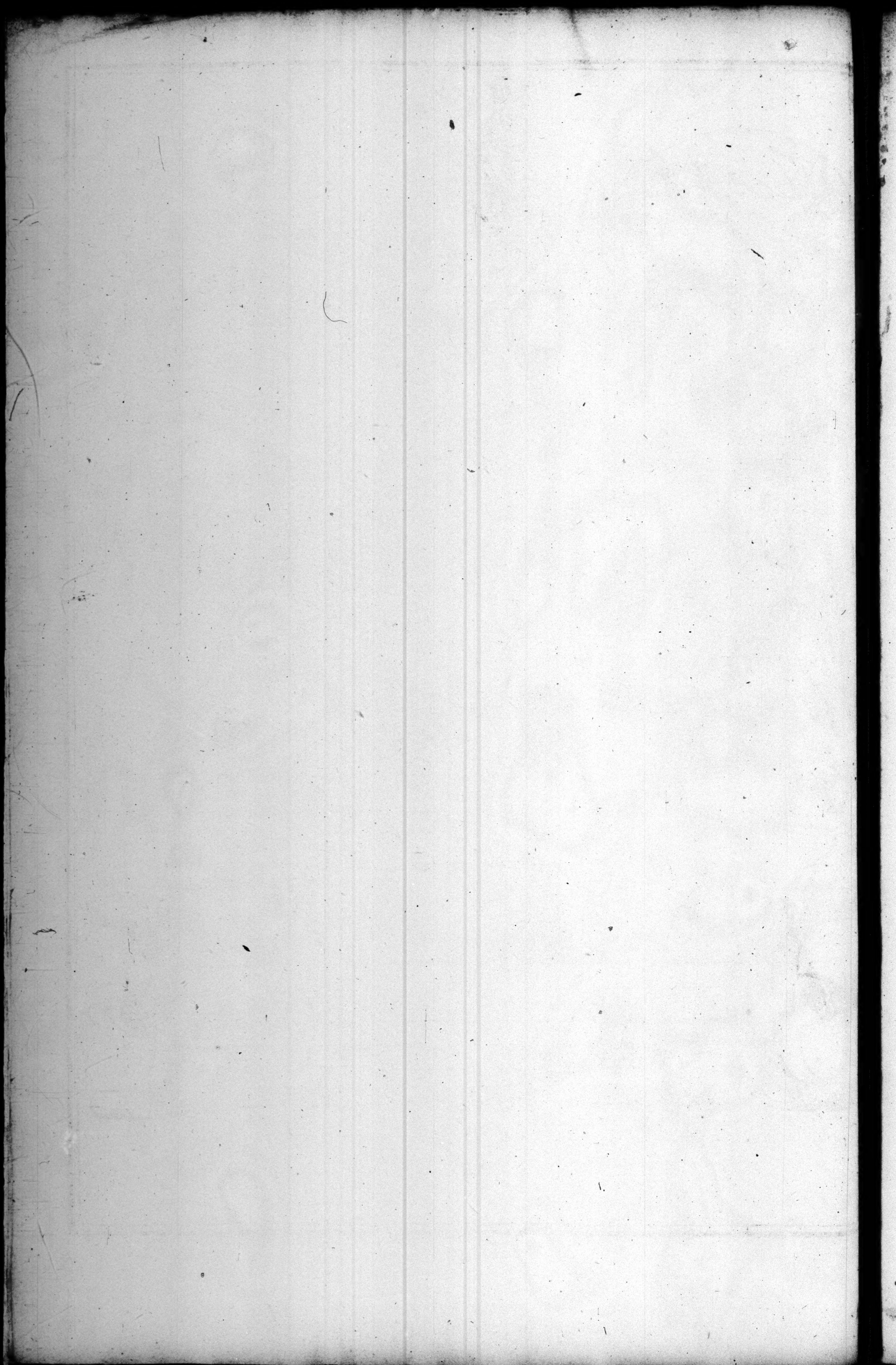
Apud Bonhamum Nortonium, *&* Ioannem Billium, *Typographos Regios.*

M. DC. XIX.

¶ *Cum priuilegio.*

HONI SOIT QVI MAL Y PENSE
DIEV ET MON DROIT

ILLVSTRISSIMO
ET EXCELLENTISSIMO
PRINCIPI
CAROLO
SERENISSIMI REGIS
FILIO ET HÆREDI.

Etij ſubmiſsè à Sereniſsimo Rege, vt hunc ſuorum operum librum *Tuæ Celſitudini* offerre liceret. ego non audebam non petere, nec ille poterat non annuere: non dixero rem iniquam, ſi quod *Tuæ Celſitudini* debetur Rex negaſſet. at auſim dicere ſacrilegam, ſi hanc partem hæreditatis tuę, ego Vir eccleſiaſticus expilaſſem; quæ non minus in regiæ ſapientiæ operi-

 bus,

bus, quam potentissimorum regnorum opibus sita est. *Basilius* de institutione Principis scripsit ad filium Leonem; *Constantinus* ad Romanum; *Manuel* ad Iohannem; *Carolus* V. ad Philippum. Trium priorum opera græcè extant & latinè. Horum æmulus, multorumque aliorum Regum, *Serenissimus parens Basilicon doron* scripsit ad Henricum filium, laudatissimæ memoriæ fratrem tuum. quod eius fuit, Deo sic volente tuæ sorti accreuit: & quis absque iniuria cætera detraxerit. Sacra pagina docet *sanctis primitijs totam massam sanctam esse; & cui prima darentur illi cætera deberi. Tuæ* igitur *Cels.* hæc dicantur, cui hęreditario iure debentur. atque, vt certior eorum constet ratio, sciat *Tua Cels.* alia antehac edita, alia hactenus suppressa fuisse; alia pæne perdita & amissa, alia librariorum incuria deprauata tædataque: maiestate auctoris & grauitate operum rem indignam. Sed cum Decanis ex officio incumbat dispersa colligere; non alienum à meo munere existimaui, quo iam olim apud Maiestatem regiam defungor, quæ iacebant in tenebris proferre in lucem, & quæ in partibus facilè interijssent conseruare in toto. Cęterùm oratam volo *Cels. Tuam*, ne aliorsum hoc donum accipias, ac à nobis offertur: nec enim (vt vulgo fieri apud magnates amat) tutelam à te expetit hic liber, aut patrocinium. Nam aduersus iniurias expetitur patrocinium; eas regius auctor faciliùs vindicet. Custodiæ igitur causa ad *Te* venit, quam naturę sorte melius pręstare potes: & inprimis, vt se tibi sistat tanquam exemplar, quod sequaris. nec id incongruè: exemplar enim imitatione solet esse antiquius. Tu custos melior quia succedis patri: ille tuorum morum melior formator, quia antecedit. Perpetuò igitur, *Benignissime Princeps*, tibi ob oculos versetur hic liber, optimus,

quem

quem tua vita exprimas, archetypus non magis eluceat boni filij decus quàm boni patris imitatione. Testatur hoc sacra pagina, bonos Reges hoc ornans encomio, quod patrum suorum vestigijs inhęserint. quantâ similitudine externa patris lineamenta in te exscripserint *Deus* & *Natura*, vident omnes: & qui *Tuam Cels.* rectè norunt, lineas animę norunt easdem. Aiunt Philosophi ab indole fluere imitationem: quę si in *Te* indolem sequatur, siue religionis & literarum, seu virtutis amorem spectemus, non magno interuallo distabis à patre, aut optimis maiorum tuorum. quod *Tuæ Cels.* Deus Opt. Max. cum longa feliciq́ue vita indulgeat.

Tuæ Celsitudini deuotus

Iacobus Episcopus Vintoniensis.

PRAEFATIO
AD
LECTOREM.

Libris, quorum numero & mole laborat Orbis, pauci eodem tempore vel scripti vel publicati fuere. Ea est materiæ varietas, vt nonnunquam vno partu edi necesse habeat; nonnunquam patiatur interualla. Artem *aliquam membratim tradere nihilo decentius foret, quàm corpus humanum ostndere discerptum.* Historiam *necdum finitam vulgare, perinde est, ac si clepsydram priùs vertas quàm effluxerit: neutrobique certa constabit temporis ratio. at* loci communes, controuersiæ, meditationes, commentarij, *& id genus alia, quàm incertas habent suscipiendi occasiones, tam incertas patiuntur publicationis vices. nec alium exigunt nascendi, quàm in nostra mente concipiendi modum habuere. per se (vt plurimum) & singula intus delineantur; per se quoque & singula in lucem prodeunt.*

Et in diuinis operibus non vnam esse condendi viam, ipse qui condidit testatur. aliam ille in naturæ *fabrica, aliam in* Ceremonijs, *aliam in* politicis, *aliam denique in* mora-

libus

libus *viam ſequutus eſt.* & *quidem vaſtam hanc* naturæ *molem ſtatim digeßit in formas rerum. Nam in maßâ latebant omnium creaturarum ſemina, Creatoris artificio diſtinguenda in ſpecies. at* Ceremonias legis *non ille ex aceruo ſecreuit, ſed aceruo complexus eſt; ex partibus componens totum, non totum diuidens in partes. orditur, exempli gratia, à* ſacrificio, *progreditur ad* circuncisionem, *mox* tabernaculum, *denique* templum *conſummato inſtruit ceremoniarum apparratu. In* politicis *incipit à* patre familias, *progreditur ad* ducem exercitus, *vt in Ioſua & Iudicibus: finis vero eſt* regnum in Salomone, & poſterorum eius ſucceſsione firmatum. *In* Moralibus, vox diuina *primas tenet; ſecundas verò* manus *in Tabulis ſculpendis; Tertias* calamus *in Pentateucho Moſaica deſcribenda: donec ſuccedentium Prophetarum induſtria abſolutiſsimus ille* ſcripturarum canon *perfectus eſt.*

Tum demum non errat humana infirmitas, quùm Deum imitatur. nec mortalibus vitio verti poteſt, quod eorum opera non ſimul edantur, quum tantis temporum interuallis ipſa ſacra volumina prodierint. quid quòd in nobis non deſit ratio, nec ea quidem illi diſsimilis, quæ in diuinis cernitur operibus? nam naturæ opera in nobis radicem habent, & à nobis vim plaſticam, quæ materiam verſat perpetuò atque agitat, donec ſuâ in ſpecie perfecta figurataque extiterit. Quæ conſilio & arte fiunt extra nos ſuæ habent generationis momēta, ideoque pro temporum occaſionibus ſuſcipiuntur, intermittuntur, inſtaurantur. Quo circa non parua deprehendes inter Naturę artiſque *fœtus diſcrimina. hi erroribus nimium quantum obnoxij, & ſibi plerumque diſsimiles ſunt, & citò extinguntur. at* natura *rariùs à fine, aut ſimilitudine aberrat; & à celeri interitu, quæ fecit, magis vindicat. Grata denique acceptáque omnibus* Naturæ *opera:* artis *cenſura pro hominum captu aut affectu mitior eſt, aut ſeuerior.*

Quan-

Quanquam autem humana opera errori & interpretationi tam obnoxia sint, & naturâ & editionis tempore tam diuersa; semper tamen laudi fuit ea colligere, inque vnum corpus redigere: ut quantum orbi conferat hæc humanæ sapientiæ varietas, quamq́ diuersi sint vnius ingenij fætus, vno quasi intuitu discernamus. nos paucorum exemplo rem illustraturi altiùs paulò, & suprà scribentium vulgus rem repetemus. Laudantur in Scripturis ministri Ezechię, *quod sententias Salomonis collegerint: laudatur* Iesus Siracides, *quòd aui sui opera conquisiuerit at* Ezra *maiorem cæteris meruit gloriam ex Veteris Testamenti libris in ordinem digestis, inq́ capita & versus diuisis, quæ antea continuo membranæ volumine circumferebantur. Dicitur* S. Iohannes *tribus prioribus Euangelijs à se conquisitis quartum addidisse suum, idque eo ordine, quem nunc obseruat Ecclesia. nec minore diligentiâ defungebatur primitiua Ecclesia circa Diuorum Apostolorum epistolas: quod cùm vbique per tyrannorum sæuitiam fieri non posset, multarum auctoritas à posteris agitari cæpta est.*

Vt descendamus ab hoc summo gradu: quantum obsecro ijs obstricti sumus, quorum studio & industria Concilia & Sanctorum Patrum opera edita fuere? Pænè tantum debemus Hieronymo & Eusebio, *ac Patrum nostrorum memoria* Erasmo & Crabbo, *cæterisque antiquorum operum collectoribus, quantum ipsis auctoribus. Laudatur à Traiano* Plutarchus, *quòd Sapientum apophthegmata collegerit.* Constantinus *Leonis filius ex omnibus Orientis Occidentisq́ historijs vnum corpus fecit: thesaurum sanè eorum temporum iudicio inæstimabilem. Idem præstitit in iure ciuili* Iustinianus Cæsar, *Triboniani operâ.* Gratianus *ex Paparum epistolis Concilijsque & Patribus decretum contexuit.* Damascenus *Theologiæ corpus ex Græcorum Patrum sententijs absoluit. Idem è Latinis conatus est quadringen-*

dringentis post annis Petrus Lumbardus. *Nos ipsi quanto tenemur studio amissos libros recuperandi? Sex milia volu-minum Originis (vt testatur Epiphanius) ingenti cura quærebat* Eusebius. *Libros Ciceronis de Repub.* Cardinalis Polus. *Amissas Liuianæ historiæ decadas multi, nec sine ingenti impensa. cùm igitur omnibus sæculis consuetum fuerit magnorum virorum opera colligere, ea ab interitu vindicare, & quæ interciderant, exquirere; tum suum cuique auctori tribuere (nec enim vnquam prodijssent tot graculi alienis vestiti plumis, si nemo in mortem distulisset suorum operum editionem) spero seruo non datum iri vitio, quòd Domini scripta velit publicata: quodque illa vniuersa nunc exhibeat, quæ antea vix singula erat inuenire; & in toto conseruet, quæ in membris facilè poterant interire.*

Sed dum ego scripta colligo, alij vt audio pari industria verba spargunt; melius fuisse, si nullus à Rege liber scriptus fuisset; aut scriptus pari cum edictis fato interijsset non esse è Regum dignitate doctores fieri; & pennâ bellum gerere, quod hastâ profligandum est; vel eximias animi dotes in papyrum impendere, quas si nitrato pulueri impendisset, iam regna debellasset. cum homine scholastico certamen inire perinde esse ac si cum Thersite confligeret: illinc dignitate excidere; hinc dedecus acquiri. Et cùm libros scribere iam in quæstus speciem abierit, non minus id dedecere Reges, quam si ex artis alicuius professione quæstum facerent. Quod si ijs stat sententia scribere, Regum more scribant, vt singulæ lineæ sint leges, & elementa mandata, verba præcepta. *His & similibus sic aures (mihi credite) diuerberatæ sunt, vt nesciam, an de me ipso malè statuerim, cùm plus virium mihi esse putaui, vt his dicterijs occurrerem; quàm patientiæ, vt audirem. Opportunè igitur (ni fallor) hoc in loco meam dicam sententiam,* an librum scribe-

ſcribere ſit à regia dignitate alienum? *In primis nunquam reſcire potui, lege aliqua cautum ne facerent. vbi autem lex nulla eſt, optimorum imitanda ſunt exempla. & multorum eſt Theologorum opinio, exemplis, quæ quidem non ſunt præceptis contraria, non cogi te, vt idem facias: at ſi feceris, defendi. Quod ſi exempla ſufficiant, ea nobis potius ſupererunt, quàm deerunt.*

Et, vt à Rege Regum incipiamus, Deo Opt. Max. qui omnia facit ad noſtrum bonum, multa etiam ad imitationem; viſum eſt illius prudentiæ cæteris in hoc genere præire & ſcribentium agmen ducere. Scripſit ille, & ſcriptio(*ait Moſes*) erat Dei ſcriptio, inſtar eorum quæ cælantur. *materia fuit lapis in duas ſectus tabulas, & tabulæ erant vtrinque exaratæ, ipſius Dei manu. Aiunt Theologi præcipuam animæ ſedem eſſe cor, ſolum Dei opus, vt hæ erant tabulæ.* lapis *noſtri cordis duritiem appoſitè refert:* cælatura *verò, diuinos characteres altiſſimè impreſſos & indelebiles:* ſcriptio, *ſcriptam in cordibus noſtris Dei legem:* duæ tabulę *geminum noſtrum officium, erga Deum, erga homines; quo cordis noſtri area ſic vtrinque occupanda eſt ne quem locum contrarijs relinquat. Certè in exigua hac bibliotheca intra nos à Deo erectâ, fundamentum eſt omnis noſtræ eruditionis: & homines ſe maximo naturæ præſidio putant deſtitutos, ſi nequeant mentis ſuæ cogitata ſcribendo exprimere. nec vlla eſt gens tam rudis aut barbara, quæ non aliquo characterum genere ſenſus animi inuicem communicet. A diuinis tabulis ad Seruatoris noſtri ſcriptionem veniemus, quam ſecundo loco ponere fas eſt, ſi non ordinis, ſaltem honoris cauſa. nullum ille monumentum ſua manu nobis ſcriptum reliquit. Nam charitatis legem alia longè ſcriptam ratione in orbem illaturus erat: non in tabulis lapideis cælatam, nec in papyro exaratam, ſed carneo cordis noſtri opiſthographo diuina dextra inſculptam. at in templi Hieroſolymitani pa-*

uimento

uimento ſemel legitur ſcripſiſſe. quid ſcripſerit adhuc lis eſt ſub iudice. Diuus Ambroſius putat hanc ſcriptam ſententiam. Feſtucam in oculo fratris cernis, trabem in tuo non vides. *Beda eam ipſam credit ſententiam, quam loquutus eſt.* qui veſtrum eſt ſine peccato, primum in illam lapidem iaciat. *pulchrè Haymo* eos ait characteres in pauimento exaratos, quibus inſpectis ſuam improbitatem veluti in ſpeculo accuſatores viderent. *ex quo etiam factum ſit, vt rubore confuſi abierint. Quicquid id erat, certum eſt, arbitro noſtro Seruatore, falſas accuſationes ſcribendas eſſe in puluere, vt à prætereuntibus conculcentur. Etſi autem Seruator noſter nihil ſua manu ſcriptum reliquit, inficias tamen ire non poſſumus, quin Deus pater in veteri teſtamento, & filius in nouo multa nobis à ſe dictata reliquerint. Tota enim ſcriptura inſpiratione diuina ſcripta eſt. ibi Prophetæ & Apoſtoli meri erant amanuenſes, & Spiritu Sancto agente ducenteq́; omnia ſcripſerunt. Nec fas eſt alium horum librorum auctorem agnoſcere quàm Deum.*

Vetuſtiſsima mundi ætas nihil ad nos ſcriptum tranſmiſit. nec in tanta mortalium longæuitate ſcripto opus fuit. homines ipſi viuæ erant bibliothecæ, & noſtri ſæculi operibus durabiliores. S. Iudas tamen aliquid inſinuat de ſcriptis Enochi; *qui etſi titulo Rex non fuerit, nihil eſt tamen, cur illi de nomine litem moueamus. merebatur enim honorem appellationis, cui maior pars orbis ceſsit in ditionem. Ex illis, quæ eius nomine circumferebantur, multa citant Origenes, Tertullianus, & Auguſtinus. Ioſephus quoque, &, quem nos habemus, Beroſus, duas aiunt ab eo erectas columnas, alteram lapideam, alteram lateritiã, gemino orbis interitu inſcriptas; priore per aquam, poſteriore per flammam. & credibile eſt aliquid ea de re ab Enocho ſcriptum. quod etſi cum mundo interijt, recenti tamen memoriâ vſque ad Apoſtolorum tempora haud dubiè durauit.*

Nec

Nec vrgebo hoc loco Mosis scripta, qui non tantum Sacerdos fuit & Propheta, verum etiam, seipso teste, Rex in populo, & primus, auctore Deo, scriptor Theologus. nec Dauidis exemplo insistam, cuius Psalmis diuinæ vbique cantantur laudes; quando illi nihil scripserint nisi vt Dei amanuenses, non suo, sed diuino spiritu acti afflatique. Illud tamen hinc arbitror non absurdè colligi; si Reges scribere dedeceret, non hos selegisset Deus ad illud ministerium, quos inter Reges voluit esse primos. facilè arbitrer nunquam quicquam edituros de suo, quibus datum est esse Dei amanuensibus: nam sicut piè credimus nunquam potuisse induci Beatam Virginem, quæ ex Spiritu Sancto conceperat, vt cum viro misceretur; sic credibile est nunquam sua publicaturos opera, qui Spiritus Sancti dictata publicassent. In Samuele tamen & Salomone contrarium videre est; illo Iudicum in republ. Israelitica, hoc Regum gloriosissimo. Samuel duorum librorum, qui eius nomen præferunt, maxima saltem ex parte scriptor, tractatum de regia institutione suo edidit arbitrio: in quo regem à tyrannide, populum à licentia reuocare studuit. Salomon præter libros biblicos superstites; suos, qui interierunt, permultos vulgauit. vt omittamus Parabolarum tria, & hymnorum quinque millia; ingens fuit illud opus naturalis historiæ (vt Hebræi appellant) auium, ferarũ, piscium, arborum, plantarum ab hyssopo ad cedrum; sed ad humanarum potius quàm diuinarum rerum notitiam comparatum, & animi causâ magis scriptum quàm Ecclesiæ. vnde (si quid veri auguror) naturæ nobis abdita paterent, vt in humanis libris fieri amat; non autem diuinæ gratiæ arcana, quod proprium est sacrorum bibliorum opus. nec est quod dicat aliquis eorum voluminum, quæ interciderunt (obruta vt aiunt Babylonico templi excidio) eandem olim fuisse auctoritatem cum ijs, quæ nunc supersunt. ægrè inducor libros diuino afflatu scriptos, in arca reconditos, in canonem receptos, in Ecclesia publicè legi solitos

peni-

penitus interijsse. Desperationis foret de prouidentia Dei, aut fide Ecclesiæ hic dubitare: nam si periere qui non sunt, cur qui manent nequeant perire? quod cum Seruatoris dicto pugnat, non periturum iota vnum, donec omnia compleantur. *Ideoque magis propendeo, vt credam nunc esse, quicquid fuit Scriptura; quàm quicquam perijsse. Quæ sententia non tam curiosè defenditur, quàm altera periculosè creditur. Præstat nostram agnoscere inscitiam, quàm diuinam arguere prouidentiam. at si interijt sacræ Scripturæ quantum illi volunt, actum est de prouidentia Dei; actum est de fide Ecclesiæ, cui sacra oracula concredita sunt. Progrediamur ad scripta ab huius controuersiæ discrimine multum remota, eorum Regum, qui à diuina inspiratione tantum abfuere, vt potiùs cum discipulis Iohannis* de Spiritu Sancto nihil audiuerint: *ignorantes numen, cuius bonitatem toties senserunt; nec credentes omnipotentiam, post tantam potestatis experientiam.*

Vt ab Assyrijs incipiamus à primo eorum Imperatore Nimrode, *cuius regia erat Babel; ad Sardanapalum, nouissimum, nullus literarum apex apparet, nullum vestigium. nec mirum, si barbarie conseruabatur imperium, quod tyrannide partum fuit. frustra ibi literas quæras, vbi perpetua obtinet tyrannis. Earum vis est non modò lumen affundere intellectui, sed animum quoque ad libertatem erigere, quorum neutrum in tyrannide licere potest. In Assyrio igitur imperio, quod mille & trecentis aut quadringentis annis durauit, non est quod doctum regem quæras; cum doctum virum ægrè vllum inuenias. Eam ætatem Poetæ, si velint, aut historici tanquam auream nobis depingant: at aureæ ingeniorum venæ nulla vnquam ætas tam exiguam post se reliquit memoriam.*

Post Sardanapalum regnantibus Phul Tiglath-Philasar & Salmanasar (horum mentio est in sacris, & Ionas fertur his concionatus, vt etiam Prophetarum nonnulli cum

illis

illis iam terram Cananæam ingreßis familiarius vixiſſe: quod factum eſt ſub Rege Menahem, qui Phulbelocho tributi nomine mille talenta pendebat; & ſub Ezechia, cùm Salmanazar capta poſt triennalem obſidionẽ Samariâ, Iſraelitas maxima ex parte abduxit captiuos) hoc, inquam, & poſtero tempore Aſſyrij Principes animos literis ita appulerunt, vt imperante Nebuchadnezare, qui Babyloniorum monarchiam fundauit, magno fuerit in precio doctrina; & in aulâ, vt ludo literario, decora ingenia in optimarum artium ſtudijs educata fuerint, vt eſſent, qui Regi dubitanti de omnibus reſponderent & (niſi nos fallunt hiſtoriæ) ſub Danielis & collegarũ eius ferulâ quinque inſignes Monarchæ diuinarum humanarumq́ rerum notitiam hauſere, Nebuchodonozor, Euilmerodac, Baltazar, Darius Medorum, Cyrus Perſarum Reges. quod non ægrè ex ipſo Daniele euincere eſt.

Si ad Perſas perrexeris, quibus maior interceßit notitia cum Prophetis, Ezra, Nehemia, Zacharia, Malachia, & cum populo iam captiuo, eos optimarum literarum ſtudijs admodum deditos inuenies. Cyrus *auctor imperij acta ſua diurna retuliſſe dicitur in commentarios; quibus, Ezra teſte, continentur edicta de reducendis in patriã Iudæis. ad eam rem literas miſit ad principes Aſiæ ciuitates. quarum literarum nonnullas apud Ioſephum inuenias l. 2. c. 1. Perhibentur quoque* Artaxerxes, Darius, *alijq́ Perſarum Reges compluria ſcripſiſſe: quod ex canonicis Ezræ & Nehemiæ libris intelligitur; ſed clarius ex Apocrypho Eſdra, qui hos Reges memorat ita ſe doctrinæ ſtudijs, & ſapientum dictis oblectaſſe, vt in celeberrima quaq; Panegyri certamen Rhetoricum inſtituere conſueuerint, & ſummis, quibus poterant, honoribus victores ornare.*

Quòd ſi ab his ad Græcos tranſieris, omne eruditionis genus ſuſpicies in Tropico Cancri, in eam, nempe, altitudinem euectum, in qua neq; ante neq; poſt vnquam fuerat. res eſt nota-

tu dignissima venisse in orbē humana studia, extincta diuinæ sapientiæ luce; & Poetas cæpisse, vbi Prophetæ deserunt. horum Theologiæ succedente illorum Philosophia. Vide mihi quadringētos illos & amplius annos à captiuitate Babylonica vsq; ad Saluatoris aduentum; neminem (quantū noui) Prophetā inuenies; Oratores, Poetas, Philosophos trimodio metieris, & tantis ornatos animi dotibus, vt nos eorum discipuli nunc merito simus, Magistris haud vnquam pares futuri. hoc tempore eruditione & scriptis non minus quàm victorijs claruit Alexander. *Ille* de rebus suis in Asia & India gestis *ad Antipatrum scripsit: vt in eius vita testatur Plutarchus.* S. Cyprianus *in tractatu* de vanitate Idolorum *mentionem facit insignis voluminis ab Alexandro ad matrem scripti; in quo testetur Alexander ex sacerdote Ægyptio intellexisse se,* homines fuisse omnes gentilium Deos. *& S. Aug. (lib. 12. de ciuitate Dei) meminit alterius libri eiusdem Regis ad matrem Olympiadem, de* Monarchiarum succesione.

E Regibus Syriæ Antiochus, cognomento Epiphanes, multos à se scriptos libros in Iudæam misit, de religione Iudaica mutanda in Græcam. præcipua eorum capita in libris Macchabæorum, & apud Iosephum videre est. at Romanorum Imperatorum quis non literis famā meruit? Iulius Cæsar præter alia multa Cōmentarios *exemplo Cyri scripsit. Octauius complura volumina (teste Suetonio)* Historiā suæ vitę, hortationes ad Philosophiā, versus heroicos, epigrāmata, Tragędias, &c. *De hoc Cæsare duo mihi referenda sunt, nec à meo instituto (vt opinor) aliena. fertur ille magna cura Græcos Latinosq; libros de religione Romana conquisiuisse, fatidicorum, hariolorum, mathematicorum. quorum authores minus idonei videbantur, circiter bis mille exussit: Sibillina oracula retinuit; sed eo delectu, vt supposititia omnia cremauerit. quod eò magis refero, vt noster Augustus exemplum sequutus inquisitione facta laudatos auctores ab inte-*

interitu vindicet, hæreticorum schedas, libellos famosos, & omne ineptiarum genus Vulcano tradat. nihil enim est, quod populi huius animos in religione magis conturbet aut corrumpat, quàm promiscua omnium librorum licentiâ.

Secundo loco mihi referenda est illa Cæsaris Augusti in ara Capitolina Christo facta inscriptio, Nicephoro commemorata & Suidæ in verbo Augustus. *Cæsar Augustus, multis rebus gloriosè & fæliciter gestis, partoque Imperatoris nomine, ad Apollinem venit: immolatáque hecatomba (quod omnium sacrificiorum maximum erat) de successore Deum consuluit. At cùm nihil responsum esset, iteratâ hostiâ, quæsiuit quamobrem nunc sileret, qui antea verborum parcus nunquam fuisset? magna interiecta mora hæc ex adyto audita sunt:*

Me puer Hebræus, Diuos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristemque redire sub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris.

Hoc responso accepto Romam reuersus est: & aram in Capitolio cæteris maiorem erexit, his inscriptam verbis: Ara primogeniti Dei. *Noster Augustus, quo regnante in virilem ætatē adoleuit Christus, qui sub priore Augusto puerilē transegit; de successore suo non laborat (Deo laus sit, qui eum suâ eâq; fælicissima sobole beatiorem fecit Augusto) sed de æterno Christi imperio in suis terris sollicitus diuina consuluit oracula; compertóque, vnicum tantum altare Dei vnigenito, beato in sæcula, erigendum esse; quantum potest laborat,* vt homo ille peccati sede cedat, & sub Orcū redeat: *qui, Atheniensium æmulus, ignotis Dijs altaria non cessat dedicare; & suppositítijs Sanctis plures preces & suffitus offerre, quàm gētes olim Dijs suis, quos ignorabant. Sed reuertamur: Claudius Cæsar vnam hanc virtutem suis miscuit vitijs, quòd libros scripserit non malos. tam multos Græcos edidisse auctor est Suetonius, vt & ludum Alexandriæ aperuerit de suo nomi-*

 ne,

ne, in quo isti libri quotannis prælegerentur. Latinos verò quadraginta tres, à cæde Cæsaris ad sua tempora historiam complexos. In Ethnicorũ Cæsarum scriptis recensendis finem non inuenirem: pro Christianis Constantini exemplum suffecerit. Eusebius vitam eius persequitur cum cura; & sine inuidia meminit eruditionis; quotq; orationibus & sermonibus subditos ministrosq́ ad probam piamq́ vitam hortatus fuerit; quot noctes meditationibus Theologicis transegerit insomnes; quæ verba in principio & fine Concilij Nicæni habuerit at celebris illa ad Sanctorum cætum oratio, pronunciata ab ipso Latinè, post à varijs conuersa in Græcum, quantam gloriam literis consequutus fuerit, abundè testatur.

Verùm à peregrinis istis Imperatoribus reuertamur in patriam, ad domi natos Reges. Alfredus Occiduorum Saxonum Rex in linguam Anglicam transtulit Paulum Orosium, & S. Gregorium de cura Pastorali, *eiusdemq́ auctoris* dialogos: Bedam *præterea* de actis Anglorum, & Boethium de Consolatione Philosophiæ, & Dauidis Psalmos, *cum alijs permultis.* Aduersus improbos iudices codicem iuris *scripsit* & Institutiones; dicta *etiam* sapientum & de Regũ fortuna *librum singularem cum* Chronicorum fasciculo & Meditationum enchiridio.

Ethelstanus, vel (vt alijs placet) Adelstanus Rex Anglorum (vt loquitur Balæus) Biblia curauit ex Hebraica in Saxonicam linguam transferri: ipse librum de Astrologia *conscripsit*, & constitutiones Cleri. *antiquas leges multas emendauit, multas sanxit nouas.*

Edgarus Rex Clero Anglico leges & constitutiones scripsit cum quibusdam alijs. Henricus primus Gulielmi Normanni filius natu minimus, in Cantabrigiensi Academia educatus, ex artium scientiarumq́ insigni notitia cognomẽtum Beauclerk *meruit quod etiamnum durat.*

Achaius Scotorum Rex maiorum suorum historiam contexuit.

texuit. Kennethus vero, Scotorum Iustinianus, omnes leges in vnum volumen redegit.

Iacobus primus non pauca ligatâ oratione reliquit, & Anglica, & Latina. Baleus auctor est eum de futura vxore *tractatum exarasse.*

Henricus octauus de hominis Christiani & de iuuentutis institutione *scripsit, &* pro septem sacramentis aduersus Martinum Lutherum. *quo nomine à Pontifice, earumque partium hominibus, non laudem modò consequutus est, sed &* fidei defensoris *celebrem titulum. fæliciter sanè, quòd hîc à Pontifice Rex steterit: aliàs, eius scripta pari cum actis virulentia traducerentur. Post enim, duos publicauit libros, nihilo prioribus deteriores, siue stilum siue argumentum spectemus; hunc* de auctoritate regia contra Papam; *illum* de Concilio Mantuano sententiam suam. *in quibus, quia aliud quiddam spirare visus est, Pontificem non habuit famæ suæ tubicinem.*

Edouardus sextus in tanta vitæ breuitate, qua eximias animi dotes mundo explicare non potuit, historiam tamen sui temporis scripsit & tractatus tres lingua Gallica, de fide, de idololatria *seu imaginum cultu, &* de Papę primatu; *quos Duci Somersetensi auunculo suo inscripsit:* Epistolas *etiam &* orationes Græcas Latinasque *varias conscripsit, in bibliotheca regia superstites; quas eruditus fidusque bibliothecæ regiæ curator* Patricius Iunius *regiâ auctoris manu cõscriptas mihi monstrauit. & quod reticendum non est, tanta animi attentione Concionatoribus auscultabat suauissimus Princeps, vt adhuc extent ab ipso scripta, quæ è concionibus sacris excerpsit, addito Concionatoris nomine, cum loco, & tempore, & cæteris circumstantijs.*

Nupera Regina nostra, beatæ memoriæ Elizabetha, preces Catharinæ Reginę *transtulit in Latinam linguam, Gallicamq́ & Italicam.* Centuriam sententiarum *à se*

collectam & triplici similiter idiomate scriptam, patri inscripsit. *translatum audiui* Salustium, *non vidi. at in recenti sunt memoria Orationes eius Latinæ in vtraque Academia; responsa quæ variarum gentium legatis non vno reddidit idiomate: & Orationes habitæ in regni Comitijs, ab interitu typis assertæ. Et vt ad Regem nostrum propius accedamus,* Valerius Maximus *à patre eius translatus est. Mater* institutionem Principis *Gallicis versibus persecuta est. ipsum autographum inuolucro acu materna picto, filius auro contra & gemmis æstimat.*

Septi hac nube clarißimorum testium (& hi pauci sunt, præ illis qui adduci possent) & summorum Principum muniti exemplis, à mundi principio ad nostra tempora, qui scribendo non minùs quàm agendo famam quæsiuerunt, & literis non minùs quàm victorijs, & prudenter dictis, quàm fortiter factis clarescere studuerunt, cur rem nouam & inusitatam censebimus, si Rex noster Serenißimus, quem Deus Opt. Max. eximijs adeo naturæ dotibus, incredibiliq; ac diuina quadam mentis acie beauit (ita vt literatißimus mihiq; longè amicißimus Dominus Petrus Iunius *à Seaton Eques, Serenißimæ Maiestati suæ olim à studijs & legationibus, nũc verò à consilijs & eleemosynis in regno Scotiæ, non immeritò* θεοδίδακτον *vocare soleat) ex vberrimo eruditionis suæ fonte pauculos hosce riuulos mundo indulgeat? Laudo aduersariorum nostrorum prudentiam, qui improba diligentiâ, sed frustra omnia experti, quibus eum in suas partes traherent; tandem si nihil aliud, certè silentium illi persuadere conati sunt; vt omnibus irritis fallacijs, hoc saltem ab eo impetrarent, si nollet eos rebus iuuare, verbis nocere intermitteret. Dicterijs igitur oblatrant scriptis regijs, nec tam scripta ipsa reprehendunt, quàm quòd scripta sint. Imò verò* Rex scribens *ijs pro monstro est. Hi homines malâm causam non stultè agunt. Longo rerum vsu perceperunt regnum Christi*

esse

esse pacis Euangelium, & potius Apostolorum pennis ab initio propagatum, quam vi Principum; & suauiloquis Patrum calamis plus auctum, quàm minacibus Tyrannorum edictis supressum. & Papatui suo nuper ab vno Monacho plus detractum viderunt, quàm à multis Principibus potentissimis posit restitui. Cùm igitur tenues isti, & homines de Schola, Christi regnum in tantum extulerint, & mysterium iniquitatis nudauerint; non absque causa metuunt, quis tandem scriptionis huiusce regiæ exitus futurus sit.

*Gladium eius non extimescunt; hic in tuto sunt: at ne spiritu eius siderentur, vix ac ne vix cauent. Si qua possent Maiestatem eius ab hoc bellandi ge..ere auertere (nam à sanguine fundendo vident illum naturæ bonitate abhorrere) maiorem hinc ducerent triumphum, quam ex Americæ Indiæq́ conuersionibus, de quibus tam liberaliter fabulantur. Libros eius intuentur vt cometas; stupore pauoreq́ue defixi, quid portendant tandem noui; qualemq́ue in orbe mutationem suâ influentiâ parituri sint. nec eos sua fefellit expectatio. Qualiter hominum animos libri regij permorint, nos ipsi oculati testes sumus. à summo conclaui ad imas vsque cellas numerantur, qui eorum lectione conuersi sunt: & nobis potius desunt tam multis alendis opes, quàm ijs animus ad nos transeundi. Sed vt quod proposui (*Regibus licere scribere*) tandem concludam, liceat vestris auribus hanc meditationem meam deponere.*

Quot perpetuandæ memoriæ vias commenti sunt homines, vt seipsos diuinitate quoq; donauerint, quo colerentur vt viui qui diem obierant? vbi cernitur impetus naturæ fortior, quàm in speciei propagatione? quorsum picturæ, nisi vt superstes sit corporis similitudo? quorsũ ædificiorũ splendor nisi vt incolarũ splendorem testentur? quorsum xenodochia & nosocomia, nisi vt in animis hominũ nostra perẽnet pietas? & Regem

gẽ fortunatũ dicemus, quẽ videbimus superstitẽ in liberis; aut intuentes picturam eius, lineamenta corporis mirabimur; aut superbas ædes suspicientes, prædicabimus magnificentiã, & non potius in diuinis eius scriptis subtilissimum amabimus ingenium, exactissimum iudicium, vberrimam memoriam, mirificos affectus? certè inscitiæ est in homine id mimini facere, quo longissimè viuit: aut corporis opera mirari, ingenij cultum negligere: plurisque in eo æstimare, quo parum aut nihil instruit, quàm quo semper prodest. Quid nunc de Cæsare reliquum est cum Commentarijs conferendum? quid de Cicerone cum orationibus? Quî factus est Seneca maior Nerone? aut Aristoteles Alexandro? huius triumphi & victoriæ marcuerunt, illius virtus etiamnum germinat, floretque. Cætera tempore roduntur consumunturque: at ingenij monumenta tempore valescunt, & quo antiquiora tanto dixeris meliora.

Postquam dixi sententiam, nec illicitum esse Regibus nec indecorũ scribere; *sed quod alijs licet illis quoque licere, si vacet; vt specimen ingenij dent in præsens, consulant famæ in futurum, laudem sibi quærant in populo, gloriam Deo: iam date veniam, si aliam iniero viam. fortè enim dicent* non tam traduci Reges scribendi nomine, quam argumento. nec enim Principibus viris, altissimoque in loco constitutis vilem propositam esse materiam, qua ingenia deterant, laboremúe in tricis ludant, sed ex rebus maximis famam ac gloriam quærendam. *Et sanè, si ego dignus forem qui Regibus consulerẽ, parcè illis admodùm, nec nisi grauissimas ob causas polemica censerem tractanda; raró confligerent nisi in acie. Vt enim summa sit eorum in scribendo modestia, remq́ ipsam solùm pertractent, aduersariorum vitijs prorsus dissimulatis; nescio tamen quo pacto in omnibus controuersijs fieri soleat, vt idoneam videaris iræ causam præbuisse, si tantum*

aduer-

aduersario solidè responderis. Et dum erit hæc opinionum varietas, nunquam deerit confutandi materia; qua litigandi vicissitudine magis exposita est & obnoxia iniuriæ, Regis quàm Scholastici hominis persona. Regem faciliùs est ferire, euidentiorem, puta, ampliorémque metam & quanquam ab eo aberrent, nec quod reprehendant quicquam inueniant; operæ tamen pretium ducunt cutem eius stringere, vibicem in facie relinquere. Sin de pietate, de moribus, de Repub., de arcanis naturæ, de rebus gestis scribant Reges, laudamus sine inuidia eorum ingenia, & industriam sine iniuria miramur. Ægrè accommodatius huius rei exemplum, quàm in nostri Regis operibus inueneris. Quum publici iuris fecisset Basilicon doron, *librum refertiorem saluberrimis consilijs, quam est malum Punicum acinis, quos hominum meruit applausus? quàm ille omnium animos in admirationem amorémq; sui rapuit? cum eo tempore venisset liber in hominum manus, quo auctor in hoc regnum venit, omnes subditi vno ore bona dicere; & Regem non minus eruditionis & religionis, quam iuris & potestatis nomine vereri. eorum enim bonorum primitias tum gustauimus; quorum messem longè vberrimam ex eo tempore messuimus, sub prudentißimo & clementissimo Optimi Principis imperio. Idem de* Dæmonologiâ *confirmare liceret, opere profectò rarissimo, siue experimenta physica, seu præcepta Theologica respicias. Ex his nil nisi alta pax & clara serenitas. nulla frontium aut iudiciorum nubecula conspecta est. Vt primùm verò Papam oppugnare cæpit, & cum Cardinale pedem contulit, illius tyrannidem orbi nudans, huius fallacias; Deus bone, quantus fremitus exortus est, quantus à Basane taurorum mugitus, quantus vbique gentium tumultus? non temerè in Europa populum aut linguam reperias, vnde non aliquid responsum est, aut confutantium aut conuiciantium more, nisi Rex pro sua singulari*

con-

constantia contempsisset dicteria, & potius in lusum risumúe vertere, quam ad animum admittere ea talia statuisset, exquisitissimos illos regiæ mentis sensus non potuissent non percellere. Quid tum postea? Optabimusne iam, Regem nunquam cum bestijs Ephesi congressum fuisse, mugientis tauri os nunquam obturasse, Cardinali denique nunquam obuiam iuisse? Certè cùm indignissimas illas & incredibiles recogito iniurias, quas ab illis hominibus perpessus est, in eam inclino sententiam. At cùm Maiestatis suæ zelum, pro Dei gloria, pro Regum iure; cùm admirabilem eius in vtraque causa agenda peritiam, cùm fælicissimum actionis exitum à Deo Opt. Max. concessum expendo; non possum non priorem meam sententiam mutare. Vt mihi vestra addam suffragia, referam sine fraude, qua occasione Rex hoc negotium susceperit: tum vos arbitros faciam, annon ipso Deo auctore eò fuerit impulsus. Saluatoris nostri dictum est, nihil occultum esse quod non innotescet, nihil in tenebris dici, quod non audietur in luce. *hoc pronunciatum in vnius libri editione Rex sibi verissimum compertum scribit. Ego in plurium editione idem illi affirmem euenisse. Postquam enim Pontifex sua* breuia *diuulgasset, & Cardinalis suas ad Archipresbyterum literas; ille iuramentum fidelitatis tanquam æternæ saluti contrarium populo dissuadens, hic Archi-presbyterum, quòd iurasset, redarguens, vt ad fœdissimi lapsus pænitentiam eum vocaret; Rex noster Serenissimus, pro sua singulari prudentia & religione, non putauit silentio talia sibi probanda; sed populum potius erudiendum arbitratus est, non periclitari videlicet animas iureiurando, quo tantum de ciuili subditorum obedientia caueretur; & intactis hominum conscientijs Respubl. tantùm de suorum ciuium fide fieret secura. Huic negotio aptissimum iudi-*

cauit

cauit Wintoniensem tum Episcopum, virum eruditione celebrem, & qui in simili argumento multam ante posuerat operam. nec mora, postulato calamo & atramento, cùm vellet Rex Episcopo breuibus indicare, qua ratione negotium tractandum foret, nescio quomodo amphora facta est, quæ vrceus cœpit institui. Ea enim fuit stili Regij velocitas, vt ante sex dies Apologiam suam appellatam absoluerit. quam Archiepiscopus Cantuariensis & Eliensis Antistes sedulò perlectam, & Papæ & Cardinali pro iusto responso sufficere arbitrati sunt: quanquam Regiæ Maiestati nihil aliud propositum fuerit, quàm summa rerum capita quasi digito monstrare, quæ vberiùs & fusiùs à Wintoniensi Episcopo cupiebat explicata. tandem impetratum est, suppresso tamen nomine, vt ederetur, ita Apologiam regiam præter Regis institutum habemus.

Editâ Apologiâ visum est Regiæ Maiestati non semel profiteri, quid in animo haberet. si Papa & Cardinalis responso non acquiescerent, nec iuramentum fidelitatis pro ciuilis obedientiæ sacramento admitterent; Tum verò se suo addito nomine vulgaturum Apologiam cum Præfatione monitoria ad omnes Christianos Principes; in qua facta suæ fidei confessione, & nudato iniquitatis mysterio, Principibus suaderet, suam sibi potestatem ita assererent, vt Papam illius controuersiæ æternùm pæniteret & Bullæ eius aliquando tineis in escam cederent. Lite igitur à Cardinale aduersus Apologiam intentatâ exequutus est Rex consilium, & Monitoriam prefationem vna septimana voluente expediuit: nam qua fælicitate confecta sit aliorum est iudicium (vt Hirtius de Cæsaris commentarijs) qua celeritate ego testis sum. nec promisso defuit. Vtrumque enim scriptum suo addito nomine publicauit, & ad Imperatorem, omnesque Christiani orbis Principes transmisit.

Re,

Re, vt gesta est, breuiter relata, pretium est curæ quæ sequuta sunt, mecum expendere. Constat primò nullam inuentam Remp. cui Regis sententia de Regio iure displicuit. Venetos & scripto & opere asseruisse, Doctores Sorbonicos in Gallia idem censuisse.

Secundò, tam fœde errasse, qui contradixerunt, vt à suis etiam correcti emendatique fuerint: Becani librum à Cardinalibus Romæ castratum fuisse: Bellarmini Parisijs exustum: Suaresi responsum eodem ibi fato functum. Sanniones iudicio diuino relinquo, cuius vindicem manum plerique ex eo experti sunt.

Tertiò confeßionem fidei regiæ sic paßim fuisse receptam, vt aduersarum partium non pauci conuersi sint: & absque tractatu de Antichristo fuisset, ex multis audiui, longè plures totam præfationem fuisse approbaturos.

Quartò, Reges & Principes monitione regia oculatiores factos, vt tyrannidem Pontificis sæcularem clariùs videant, quàm priùs. Neque sanè antehac in orbe Christiano illa controuersia ad viuum vnquam resecta fuit.

Vltimò, quod ad Antichristum attinet, multi mihi faßi sunt plus sibi ex libro regio lucis obortum, plus veri ex sacri contextus consensu, & vi interpretationis affulsiße, quàm vnquàm priùs. Fateor controuersias magis Scholis quàm Regibus conuenire. at vbi eiusmodi vrget neceßitas, & succeßus inceptum commendat, nullius arbitrium defugio, ni diuina manus sese operi immiserit. Cæterùm cùm ab hac parte de Antichristo initium fecerim, libet pauca dicere de paraphrasi regiâ in Apocalypsin, vnde præcipua illius partis fundamenta desumpta sunt. Eximia quidem est Regis nostri in omni literarum genere peritia; at in illius libri intellectu illi præter cæteros mortales alluxit Deus suæ sapientiæ facem. hæc paraphrasis vt loco inter opera regia, ita

ita ætate prima est, ante vigesimum ætatis annum conscripta; cæteris eo ordine sequentibus, quo singula nata sunt. Prophetæ antiquitus Regum somnia visionesque interpretabantur, vt Josepus in Aegypto, Pharaonis; Daniel Babylone, Nebuchadnezaris: at hoc sæculo Prophetarum visiones interpretantur Reges. Excitabantur Prophetæ à Deo, qui illa interpretantes populum liberarent de temporali Ægypti & Babylonis seruitute. Hoc sæculo suscitati sunt Reges, qui hæc interpretantes spiritualis Aegypti & Babylonis iugo populum expediant. Obseruatu digna res est, sine celebri prophetia nihil vnquam magnum à Deo fuisse promissum. Tria sunt quorum mentio passim in sacris occurrit, insignia promissa, Messiæ, terræ Cananææ, & regni cælorum. Messiam spoponderunt omnes Prophetæ à lapsu primi Adæ vsque aduentum secundi: terram Cananæam Jacobus, Josephus, cæterique à fœdere cum Abrahamo icto ad Iosuam, & Israelitarum in eam terram ingressum. vitam æternam à Christo promissam Apostoli præsertim Diuus Paulus & Sanctus Ioannes in Apocalypsi. Apprehendere hæc promissa est omnium: intelligere vaticinia paucorum. quemadmodum ad omnes quidem pios spectat illa in hoc libro vitæ æternæ promissio, ad paucissimos verò prophetiarum intellectio, queis status Ecclesiæ ab Hierosolymorum excidio ad finem mundi exactissimè describitur. Hoc ausim fidenter dicere, Regum plus interesse hunc librum, quàm cæterorum. fortè etiam rectiùs ab ijs explicantur vaticinia, quorum dextra ferè omnia peraguntur: cumque eorum præcipue opera & ministerio Deus Antichristi regno opibus, vrbi, ibi interitum minetur; videtur à diuina prudentia non abludere eorum præcipuè mentibus verum illius libri intelle-

 telle-

tellectum inspirare, quorum manibus pleraque omnia illius libri facienda sunt: donec ipse Dominus oris sui spiritu Antichristum, & vrbem difflauerit; & sui aduentus splendore vtrumque absumpserit. Vix arbitror quenquam Regum, inde à scripto libro vsque ad hoc sæculum, extitisse, qui tantum in eo aut laborauerit aut profecerit, ac noster. quod ex ipsius paraphrasi, ex meditationibus in caput libri vigesimum, & ex Monitoria præfatione facile perspicitur. Constitueram omnia Regis opera percurrere, singulorum argumenta, scribendique causas indicare; nisi ex ijs, quæ iam dixi, molestum me fore conijcerem. Sufficiat digna esse Rege, digna posteris. Si potuit Ouidius diuinare nullo tempore abolendas Metamorphoses, quæ mera erant figmenta; quanto magis fas erit de huius libri æternitate sperare, quem tanta commendat diuinæ veritatis lux? Quemadmodum autem in paraphrasi, primo suo opere, testatam fecit Maiestas sua pietatem; sic in oratione habita in Camerâ stellatâ, opere nouissimo, specimen prudentiæ ciuilis exhibuit. Ea quæ sunt regni Dei ostendit sibi esse familiaria in primo: neque se esse in suis regnis hospitem satis persuadet in vltimo. ex illo constat, quanta illum maneat portio in cælesti regno: ex hoc verò, quantam habeat potestatem & experientiam in terrenis. Quotquot igitur illum gestiunt deprimere, quem Deus exaltauit; aut eius sanguinem fundere, cuius nomen scriptum est in libro vitæ; scribant illi, quicquid antiqui Serpentis versutia, aut Satanæ malignitas suggesserit; eructent verba diriora aspidum venenis: at nihil vnquam poterunt Regiæ ipsius Maiestati detrahere, quo appareat minor. nunquam ostendent suarum partium Regem sic omni ex parte absolutum.

solutum. Fateor paucos nostræ professionis Reges in Britannia fuisse. at his qui fuerunt cæterorum nemo par inuentus est, seu dotes naturæ, seu literarum decus, seu dona gratiæ respicias.

Edouardi sexti laudes decurtat vitæ breuitas, quam illi Deus concessit. Sed rarò vllius Regis initia tam splendida aut decora fuere.

Elizabethæ Reginæ longæuitas regnandique fælicitas suis gloriæ fuit, orbi admirationi, aduersarijs quoque nostris (vt Moses loquitur) arbitris. Decurrunt præsentia tempora (laus sit Deo) pari fælicitate; at securitate maiore. Liceat nobis; vel vt Regem incitemus, eam viam porrò velit insistere quam fæliciter inijt; liceat inquam recolere, quæ à Deo per illum habemus bona; vt vt aduersarij persuasum nobis velint (ea enim quorundam fuit impudentia) homines nos esse miserrimos. nec est quod cuiusquam reprehensionem verear, nil locuturus, nisi verum; accersitoq; è scripturis exemplo, quibus bonorum Regum acta ad æternam auctorum laudem consignantur.

Vt à religione ordiamur, cui meritò in cælestium donorum acie primus defertur locus; ea nobis permansit eadem. Varia erant hominum studia, Rege ad nos primitus veniente, dum hi pro Papistis, illi pro Puritanis starent: prima illius cura erat Euangelij confirmatio. itaque ad pacem Ecclesiæ stabiliendam Colloquium Hamptonia in aula institutum est, vbi Papistis præteritis, quibus ne minimum vnquam cedere illi animus fuit, ad eam temperiem & harmoniam Puritanos deduxit, quæ ex eo inter nos melior durauit.

Firmata religione, proxima erat cura Bibliorum translatio, quibus religionis veritas innititur, vt populus ea Scripturæ synceritate frueretur, quam do-

ctissimorum virorum industria præstare valeret.

Sic defunctus serenissimus Rex spirituali Ecclesiæ curatione, ad temporalia eius damna conuersus est: & cùm à maioribus suis expilatam aduertißet eius hæreditatem, conducentibus sacra prædia in longius tempus, quàm alijs liceret (ea Regum erat prærogatiua) ipse statim in primis regni Comitijs se in ordinem redegit, antiquato illo sceptri priuilegio; ne quid sibi supra vulgus in sacrum patrimonium indulgeret.

Ab Anglia deinde in Scotiam respexit, reformatoque ibi Ecclesiæ statu, quantum tempora ea ferre videbantur; Episcopos vt clauibus suis, ita patrimonijs antiquis restituit: idque cum insignito sceptri, prouentuumq; regiorum damno.

Hinc prouidentiæ suæ oculos in Hiberniam transmisit; ad id vsque tempus miseram neglectámque prouinciam, seu spiritualia seu temporalia bona expendas. Reductis Episcopis non modò antiqua prædia restituit, sed multa adiecit noua. & nunc sanè cum ditißimis Angliæ plerique episcopatus Hibernici contendi queunt. nec in summis substitit regia cura: ad infima quoque Ecclesiæ descendit. Beneficiorum æstimationes vetuit crescere. calumnias ex iure sustulit, quibus Clero creabatur negotium aut vexatio.

Ad Scholas quoque & Ptochodochia pertinuit regia benignitas. cessit Rex iure suo vt illi ditescerent. itaque sub ipso sumptuosiora & splendidiora extitere opera, quàm vllo sæculo priore.

Vnum obliuisci nequeo. nunquam ille, ex quo regnum hoc inijt, in suos fiscos inferri passus est ecclesiarum census, vacante sede, sed velut fidus depositarius eos successoribus intactos reliquit.

Non incommodus erit ab eius pietate ad pacem transitus, quæ

quæ eo regnante tanta fuit in Christiano orbe, quanta à Saluatoris nostri sæculo audita non est: nec aliâ vllâ re sub sole magis ea hactenus constitit, quàm Serenissimi nostri Regis interuentu. Pax domi tam sancta (nam gentes exteras taceo) vt in tribus hisce regnis & indole & consuetudine satis superque procacibus, nulla sub eo extiterint ciuilia arma. Cum pace affluxit copia; quæ duo nisi mente nos priuarint, nescio certè quid desit nobis. nec interea quisquam conqueritur iustitiam deficere. nec enim vnquam ius dictum est liberiùs, si Regem spectes; aut sanctiùs si Iudices. triumphat nihilominus in continuâ iuris dispensatione clementia. Si hanc vocent miseriam, fateor nescire me, quid illis sit prosperitas. Deus Opt. Max. hæc nobis propria esse velit: illi interea quicquid lubeat fælicitatem arbitrentur.

Verùm ego mihi scire videor, cur in Anglia omnia sint misera: quia nempe Pontificis Romani Catholicis non plus exhibetur misericordiæ. At ego vel hoc solo nomine Regem Iacobum palmam supra omnes Reges meritum contendo. cui cum in coniuratione sulphurea tanta vltionis occasio oblata foret, nullius sanguinem effundi voluit, qui non manum horrendo operi admouerat. cæteros misericordia à iustissima pæna absoluit. Ante hoc nefandum Papisticæ immanitatis scelus, nullus Romanensium Catholicorum aut damnum corporis sensit aut crumenæ. Ex eo tempore conquerantur illi sanè de sua miseria, at sanè sub onere eorum peruicaciæ Ecclesia & Respubl gemunt. Ego illis nihil opto deterius, quàm vt Regiâ patientiâ trahantur ad pænitentiam. nam vt eos olim reliquimus, ne calamitates ipsorum participaremus, ita Deum oramus ad nos iam veniant, quò nostram participent beatitudinem.

Vt præfationis nostræ tandem finis sit. Deus nobis

 Re-

Regem dedit, Salomonem, quem præter cæteros instruxit sapientiâ : sapientia ei pacem attulit, pax opes, opes gloriam. sapientiam verbis & factis prodidit, pacem armis conseruauit, opes patrimonio suo & classe parauit; gloriam hæc omnia peperere. Vt autem in his rebus Salomon à Deo supra omnes Reges euectus est, ita in cæteris eadem fere proportione deiectus est. vide horrendum eius lapsum, qualem vix in scripturis reperias. vide impuram vitam & immodicam Venerem, qualem nec vlla prodidit historia. vide progeniem inopem mentis, & prudentiæ ciuilis; qualem nec suggerat tota stirpis illius successio. Ita voluit Deus, in hisce quidem, illum proponere tanquam exemplar humanæ fragilitatis. in illis verò, typum gloriæ vnigeniti Messiæ. Typica eius dignitas eximia est, nec quenquam viuentium admittit in consortium. at priuati hominis dignitate (Deo laus sit) superiores sumus. Constantiam enim Serenissimi nostri in sancta professione iam vidimus; sine labe, sine metu leuitatis; & diutius quidem, quàm de tota Salomonis vita aut imperio nobis constat. non timemus, ne peregrinæ mulieres animum eius à diuino cultu alienent. nec habemus Pharaonis regis idololatræ filiam: sed Reginam vt regij, sic religiosi stemmatis; & vt thori, sic Euangelij consortem, veræ modestiæ & benignitatis speculum. cuius virtutes nescias an populus miretur magis, an amet. matrem eiusmodi prolis, cuius masculæ non metuas stultitiam, nec fœmineæ leuitatem: quæ res (si Iudæis credimus) Salomonem impulit, vt in Prouerbijs *toties* stulti filij *meminerit, &* petulantium fœminarum; *vt qui pudicitiam filiarum suspectam habuerit, & filij disipientiam viderit. At Serenissimo nostro filius à Deo relictus est vt corporis effigie ita animi similitudine (vt verbo*

expe-

expediam) alter idem. filia verò ea pietate, virtute, modestiâ, quæ domi amorem, foris admirationem pariunt. Restant mihi exorandi regiorum operum lectores vt Deum Optimum Maximum orent, qui nos cælesti veritatis thesauro beauit, terrestriumq; bonorum affluentia in Rege sacratissimo, Regina præstantissima, prole eximia; idem per suam in Christo misericordiam nos sereno vultu respiciat; illis, eorumque posteris regnantibus, donec illud regnum venerit, cuius nullus erit finis

AMEN.

Tuus in Domino,

Iacobus Episcopus Vintoniensis.

CHRISTIANAE ECCLESIÆ VBIVIS GENTIVM *MILITANTI.*

PAraphrasis hæc nostra *in Apocalypsin*, quibus potius inscribi debet, *Christiani Lectores*, quàm vobis, genuinis earum Ecclesiarum posteris, ad quas erudiendas solandasque ipsa Apocalypsis, Spiritu Sancto dictante, per Iohannem Apostolum eius amanuensem, magnum illum Theologum & vnicè Domino nostro dilectum, scripta fuit? Mirum haud dubiè multis videbitur, quenquam meæ ætatis, & ordinis, & scientiæ rem Theologicam tam obscuram & sublimem suscipere. sed excusationis loco sit votum hoc meum, vt veritatis manifestatione ipse proficiam, aliis prosim. In mentem quoque venerat, quot nostræ ætatis homines, præiudicatis mancipati opinionibus, huius libri interpretationem aggressi sint, ideo tantùm, vt ad suos affectus illius sensum torquerent, quum mihi (testor fidem) hoc solum propositum sit, meam omnem operam ad sacram amussim exigere, & ad mentem cœlestis auctoris meam mentem formare,

quę me causæ ad hoc opus impulerunt: non vt alios innumeros prę me contemnam, qui ad Dei gloriam & grande Ecclesię solamen magnam (fateor) huc lucem affuderunt: quin potiùs, vt ipse crebra reuolutione, & seria meditatione (queadmodũ in hoc labore par erat) familiariorem mihi hunc librum facerem; quem ego, contra Papisticum aduersariorum nostrorum vallum, arietem eximium & pręcipuum semper æstimaui. Sciant hi, nihil hîc datum meis coniecturis, nihil alienæ auctoritati: sed eiusmodi expositionem allatam esse, quæ & secum non pugnet, & cum epistolæ methodo optimè conueniat; nempe, aut ex ipsa Apocalypsi, aut alijs Scripturæ partibus collectam: quod, me tacente, res ipsa satis testabitur. Vnicum igitur aduersarios deprecor, ne quam meæ interpretationis partem priùs refutent, quàm probabiliorem ipsimet inuenerint; cum integro scilicet libri contextu, & serie temporum conuenientiorem: vbi autem veritatem audiuerint, conscientiæ suæ testimonio ne refragentur, sed Deo dent gloriam: quam ego vnicam mei laboris mercedem posco. Hoc tamen vos volo præmonitos, *Christiani lectores*, Iohannem à nobis vbique loquentem induci, vt breuior esset, & facilior hæc dissertatio: non vt cæterorum commentarijs reiectis (absit eiusmodi fastus suspicio) omnem meæ paraphrasi fidem arrogem. quanquam enim, illius personam assumens, nonnisi vnum vnius loci sensum adferre queam; cæteros tamen non accuso, quibus per me quidem integrum erit, eundem locum multis modis exponere; sed ea conditione, vt cum methodo sacri contextus, & temporum serie, & fidei analogia omnes congruant. etenim, his tribus obseruatis, nonnunquam contingat diuersos de ijsdem diuersa sentire, & tamen omnia veritati & menti S. Spiritus ad vnguem consona: quod ex ipso verborum

contextu

contextu ſatis liquet. nam cap. 17. Angelus exponens Ioanni ſeptem capita beſtiæ, egreſſæ de mari, *ſeptem* (inquit) *capita beſtiæ, quæ vidiſti, ſunt ſeptem montes, ſunt quoque ſeptem Reges.* vbi apparet rem vnam duobus modis, valdeque inter ſe diſparatis explicari; & ambobus verè. Sapientibus ſuus in eiuſmodi rebus guſtus eſt relinquendus, modo legibus à me iam poſitis ſe coerceri patiantur. verbi gratia, vocem hebraicam *Armageddon* 16. cap. & ſexta phiala, etſi ego interpreter *ruinam per fraudem*, nempe ex ערמגדון, *gnarma* & *geddon*, quod ab hiſtoria nihil abludit; quia eſt nomen loci, ait Iohannes, vbi dolo Satanæ, triumque eius ſpirituum, coeuntes impij, nempe cum fidelibus bellaturi, omnes diuina manu interierunt: & ſic *per fraudem* accerſita eſt illis ruina. alij tamen ea voce *ſtragem per aquas* denotari volunt; tanquam חר-מי & גדון *harma* & *geddon*; quod etiam cum hiſtoria ſatis congruit. nam *aquæ* non ſemel in hoc libro populorum & gentium inundationes ſignificant; vt apparet ex contextu cap. 17. Alij denique ad ſtragem inimicorum Dei, factam à Ioſua in monte *Mageddon*, alludi cenſent: quaſi ex *har* componeretur, quod montem ſignificat; & *Mageddon*: quod etiam ab hiſtoria nihil habet alienum. Simile quoque eſt de *Gog* & *Magog* iudicium cap. 20. alijſque id genus in hoc libro ambiguis.

Quod ſupereſt; quicquid in mea Paraphraſi erratum eſt, id ætatulæ & impolitiæ meæ adſcribi volo; quod laude dignum occurret, id Deo, cui laus omnis debetur & honos.

VALETE.

ARGVMENTVM TOTIVS EPISTOLAE.

Vlti veterum, & nominatim Eusebius, controuersiam huic libro vel epistolæ Apocalypseos mouerunt, vt cuius nec author, nec canonica constaret authoritas. Cui quæstioni nihil necesse est me immorari, quum Neotericorum plerique, & præter cæteros, Beza in huius libri proœmio, eam quantum satis est tractauerint. Vnicus modò scrupulus reliquus est, ita videri quibusdã obscurum hunc librũ & mysticum, vt exiguo aut nullo cum fructu doceri vel exponi posse autument: quibus quum breuiter respondero, de libri methodo dicere aggrediar. Sed vt rem paulò altiùs, & ab ouo repetamus; primò sciendum est, in quas partes scriptura diuidatur præcipuas; deinde, cui parti hic liber accenseri debeat. Vt primum creationis priuilegio omnibus numeris absolutus factus est Adamus, libertate arbitrij in bonum & malum, vitæque & mortis electione donatus, teterrimam fecit à Deo apostasiam; maluitq; turpiter mori, quam sanctè viuere: vnde duplicis peccati contagione infecti posteri, originalis & actualis. Deus tamen, amore humani generis, opificij nimirum sui excellentissimi, adque suam effigiati imaginem, ex illis sibi Ecclesiam secreuit; cuius infantiam, incredulitate & debilitate nutantem, viua primùm voce ipsemet instituit; deinde virorum insignium, quos ijs præfecit, pædagogio. hos populi rectores tantis ornauit dotibus, vt non modò exemplo vitæ infirmis præirent; sed etiam miraculis eorum fidem sisterent, & firmarent. Verùm, ne aliquando creatoris sui obliuiscerentur homines, vt Deos facerent quos Deus suæ voluntatis ministros constituit, & ab eorum ore toti penderent, legem ipse viua voce dictauit populo, eamque in tabulas referri, perpetuaque memoriæ custodia perennare

perennare voluit. quæ ne quando excideret annimis, vel iaceret neglecta, pios inter eos rectores excitauit, tam Ecclesiasticos quàm politicos, qui sanctitate vitæ, & miraculorum efficaciâ, vitam vigoremque legis in eorum cordibus continuò renouarent. at cum nihilo minùs in profunda vitiorum præcipites ruerent (sic nititur in vetitum humani ingenij ingratitudo) Prophetas exciuit, præter cæteros, Ieremiam, & Danielem; qui flagitia populi redarguerent, & de futuris per visiones eum certiorem facerent: vt pij sese conuerterent, armarentq;: impij fierent inexcusabiles. & hæc de testamento veteri. Quum verò Deus, frustra omnibus tentatis, promiscuum impietatis contagium eorum moribus obrepsisse cerneret; vt vel ægrè vnus inueniretur, qui non flecteret genua Baali: tùm inscrutabili sua sapientia vnigenitum filium, & Verbum, Dominum Iesum carne induit, vt Patrum fidem morte sua & passione ratam faceret (eorum enim salus Messiæ venturi fide subnixa erat) & apertam planamque gratiæ viam toti deinceps orbi sterneret. tunc quasi in renouatum orbem, renouatamque Ecclesiam redintegrata est in hominem paterna Dei cura, vberiore quàm anteà gratiæ mensura, quod filij sui charissimi merita respiceret. Tum primùm Christus sua voce mortales erudijt, & miraculis doctrinam firmauit, & ad legem fidei promulgandam, vitaque & miraculis stabiliendam Apostolos excitauit: denique, obrepente licet apostasiâ, vnum ex illis, videlicet Iohannem, ad huius libri scriptionem suo animauit spiritu: vt (quod sub vetere lege Ieremias & Daniel fecere) mundum simul accusaret flagitij, & contra ventura tentationum discrimina muniret Ecclesiam. Res ipsa indicat, quàm vtilis sit huic sæculo liber iste, vltimam diuinæ voluntatis reuelationem continens, post quam nulla amplius prophetia mortalibus expectanda est. Cessabunt deinceps vaticinia: cessabunt miracula: legeque iam data & prophetis acquiescendum erit: vt nos docet Christus in parabola Diuitis & Lazari. Quòd ad methodum sacræ epistolæ; scripta est septem Ecclesijs Asiæ minoris, quas tribus primis capitib. sigillatim compellat, & alloquitur; subque earum nominibus veros earum successores, totamque Ecclesiam vbiuis terrarum militantem. Scriptionis autem huiusce sex partes commodè possunt statui: laus nempe & vituperium septem Ecclesiarum, iuxta earum merita bona malaue, tum quibus modis sua vitia debeant corrigere, & hæc tribus primis capitibus. &, vt inexcusabiles fiant si quando relabantur, ob oculos ponit totius ecclesiæ eo tempore militantis conditionem, qualisque illa ad sæculi consummationem, & in æternitatis triumpho post hanc vitam futura sit. Tres hæ partes vltimæ visionibus quibusdam in reliquâ declarantur epistola; nempe, præsens Ecclesiæ conditio, qualisque ad sæculi consummationem futura sit; primò quidem breuiter in sex primis sigillis sexto & septimo cap. dein fusius in 8°. 9°. 10°. 11°. in septem tubis è septimo prodeuntib⁹ sigillo. &, quia inter primum secundumq; Christi aduentum nulla accidet grauior tentatio tyrannide & superstitione Papali, copiosiùs & manifesti⁹ eam depingit in visione fœminæ in deserto, & bestiarum è mari & terra emergentium 12°. 13°. 14°. cap. Sed

vt

vt desperabundos erigat, quos metus erat tentationi tam ingenti succumbere; in sequente phialarum visione, quæ Papam eiusque asseclas pœnæ maneant, subindicat: pòst, multò quàm antè clariùs, Papam depingit, cladem illius cum terræ moerore, cælique coniunctam lætitia. quæ omnia vt hominum memoriæ altius imprimat, & infigat, in noua visione eorum summam proponit, videlicet de præsenti & futuro militantis Ecclesiæ statu, vbi dies iudicij breuiter describitur. Denique perseueraturis in veritate, & prædicta tentationum incommoda superaturis, mercedē, quæ in sacra illa æternaq; Hierusalem & in triumphante Ecclesia habenda est, in visione proponit: breui & neruoso subiuncto epilogo.

SYNOP-

SYNOPSIS REGIORVM OPERVM

IVXTA TEMPORVM, QVIBVS singula scripta erant, seriem, & huius libri ordinem.

Protestatio

PARA-

PARAPHRASIS APOCALYPSEOS S. IOANNIS APOSTOLI.

CHAP. I.

Libri auctor & scriptor. eius vsus. ejus inscriptio septem Ecclesijs sub mysterio septem candelabrorum, & totidem stellarum.

DEUS pater filio suo & verbo, Iesu Christo, in mandatis dedit Angelum aut ministrum ad me Ioannem, seruum suum, mittere; et per eum mihi patefacere, quæ breui ventura sunt, vt mea opera maturè præmoneantur electi: 2 Qui testatus sum verum esse Dei verbum : & Iesum Christum esse, & fuisse testem omni exceptione maiorem : & quæ vidi omnia fideliter retulj. 3 Beati qui legunt, & intelligunt prophetiam hanc, & ad eam se maturè attemperant: breui enim implebitur. 4 Mihi injunctum est, vobis præcipuè eam explicare, septem Ecclesij s Asiæ, cum quibus sit gratia, & pax ab æterno Patre & Spiritu sancto, 5 Et ab Iesu Christo, teste illo fido, primogenito mortuorum, magno orbis terrarum Rege, & suæ Ecclesię capite : qui pro eo, quo nos amore complexus est, sanguinis suj lauacro innocentes reddidit, in opere redemptionis. 6 Ej igitur, qui nos, spirituales Reges & Sacerdotes, honore & sanctitate amictos voluit, & ad sui patris gloriam instituit, sit gloria & robur in sæcula sæculorum : amen. 7 Persuadete vobis de cœlis rediturum illum, honore & maiestate omnibus conspicuum. ipsi quoque impij, quanquam inuitj, eum agnoscent, quem omni odio antè persecutj fuerant: & totus orbis suam coram illo ingratitudinem recognoscet: amen. 8 Ego sum ille æternus, ait Dominus, cuj omnia prętenta & futura sunt præsentia : Ego sum vnus rerum opifex, sine mutatione idem quj fuj ; & certò certiùs, vt promisi, reuertar. nec minus omnipotens

Christus crucifixus.

1. Cor. 2.

nipotens sum, quàm æternus; & ante orbem omnia disposuj. 9 Ego Ioannes frater vester in carne; & socius vester tam in Christi seruitio, quàm crucis patientiâ; propter Dei verbum, & Christi testimonium ita exosus, vt vitæ tuendæ causâ solus in solam Insulam hanc Pathmon, fugere coactus sim. 10 Die Dominico, Seruatoris nostri gloriæ dicato, spiritu raptus sum: tum audiuj post me, qui diceret: Conuerte te, & ad Domini, tanquam tubæ, vocem animum aduerte: nam de militantis Ecclesię prælio dicturus erat, his verbis; 11 Ego sum *Alpha* & *Omega*, primus & nouissimus. Scribe in libro, quę vides: & mitte ad septem Ecclesias Asiæ, quarum nomina sunt *Ephesus*, *Smyrna*, *Pergamus*, *Thyatira*, *Sardis*, *Philadelphia*, & *Laodicæa*. 12 Conuersus autem, vt vocem viderem, septem adspexi candelabra, quibus Ecclesiæ totidem notabantur. 13 In medio candelabrorum stabat, qui filium hominis repræsentabat; veste talari indutus, ad grauitatem; & pręcinctus mammillas zonâ aureâ, ad gloriam. 14 Caput & capilli candore lanam æquabant, & niuem; qui innocentiæ color erat: oculi eius ardebant, adinstar ignis; vt facilè omnituentem eius sapientiam agnosceres. 15 Pedes æneos habebat, lucentesque, vt in fornace; vnde æternitatem eius dijudicares. vocem habebat, vt sonum multarum aquarum: vnde eius in iubendo maiestas intelligebatur. 16 In dextrâ autem, vbi electis datur consistere, septem stellas habebat: quibus septem Angeli, aut ecclesiarum pastores notabantur. Ex ore autem eius prodibat gladius anceps: verbi erat ille gladius, qui non est nisi ab illo: at facies eius instar habebat Solis, splendidissimè lucentis. inde enim est lux omnis, qua humani intellectus cæcitas illuminatur. 17 Cùm autem eum adspexissem, decidi ad pedes eius, tanquam mortuus. sed ille salutari dextra me erexit, & comiter affatus: noli, inquit, timere; nam ego sum primus, & nouissimus. 18 Quique olim tam verè mortuus fui, quàm nunc viuo, cuius rej te testem appello: at nunc æternùm viuo; morte & inferno per mortem meam deuictis. mihi soli datum est claues seruare, quibus ad vtrumque aperitur via. 19 Neque aliam ob causam nunc venj, nisi vt tibi iniungam, quæ vidisti, omnia conscribas: nam breui euenient.

Exilium Ioannis in Pathmo, & apocalypsis ibi scripta.

Ver. 10.

Psal. 51. Esai. 4. Matth. 3. Ierem. 1. 15. Esai. 17.

Heb. 1. 10. Ephes. 6. Esai. 60. Mat. 7.

Psal. 63. Psal. 139.

Christus resurrexit a morte. Tim. 1. Heb. 2.

CAP.

CAP. II.

Monitio, hortatióque ad ecclesias Ephesi, Smyrnæ, Pergami, & Thyatiræ.

Ngelo igitur, qui est ecclesiæ Ephesinæ pastor, hoc scribe: Qui septem stellas, vel septem pastores amicâ dextræ suæ vi & ope sustentat; & inter septem illa aurea candelabra ambulat, septem ecclesijs excubans, hæc dicit tibi: 2 Noui opera tua, & laborem tuum, & tolerantiam tuam: & quod improbos tecum conuersari non passus fueris: sed explorâris eos, qui se dicunt in ecclesia Ephesina apostolos, cum non sint: & mendaces esse deprehenderis. 3 Tu quoque magno grauaris on ere: & patienter id tulisti; & mei nominis amore multùm laborasti; nec tamen defatigatus es. 4 Sed eò tecum expostulem necesse est, quòd charitas tua refrixerit. 5 Recognosce ergo vnde excideris: &, pœnitentiâ actâ, tete ad priora opera conuerte. aliàs, ego iram meam citò in te vertam: & de loco, in quo est, mouebo candelabrum; ipsum Euangelij lumen de ecclesia tua, ni maturè resipueris. 6 Veruntamen bene facis, quòd facta Nicolaitarum oderis, quæ & ego odi. 7 Quisquis habet aures, nec iuuitus me sequitur, is audiat; & sibi ex ijs exemplum sumat, quę Dei Spiritus dicit septem ecclesijs; vel earum nomine septem pastoribus. In hoc aduersus Satanam bello dabo victori edere de arbore vitæ, quæ est in medio Paradisj Dei; eum perennis in cœlis vitæ compotem facturus. 8 Angelo verò vel pastori ecclesiæ Smyrnæę scribe: Hæc dicit primus & vltimus, qui erat mortuus, sed nunc viuit: 9 Noui opera tua, afflictionem tuam & paupertatem. sed diues es; scilicet, gratiæ. noui etiam quibus blasphemijs in te vsi fuerint, qui sibi Iudæorum nomen falsò arrogant, quum ad Satanæ synagogam prorsus pertineant. 10 Quoties a Diabolo inquietatus fueris, noli expauescere: ille nonnullos vestrum carne affliget, & persequetur, vt exploratior fiat constantia vestra: & rebus prememini aduersis ad decem dies, nempe ad aliquod temporis spatium. Sed vestra fides in mortem duret: & perseuerantiæ præmium dabo vobis, coronam perennis vitæ. 12 Qui habet aures audiat, quid Spiritus dicat ecclesijs. Qui vicerit non læditur à morte secunda, quæ est infernus. 13 Angelo verò aut pastori ecclesiæ Pergamensis scribe; Hæc dicit, qui habet gladium ancipitem: noui opera tua; & vbi habitas, nempe vbi thronus est Satanæ; in impiorum colluuie: non tamen fidem in me tuam abnegasti, ne quidem ijs temporum angustijs, quibus Antipas, martyr ille meus fidelis, occisus est apud vos; vbi manet Satanas; nempe improborum hominum sentina. 14 Sunt tamen nonnulla quæ vobiscum expostulem. quòd patiamini inter vos hærere, qui doctrinæ Balaam etiamnum adhærent:

Cap.1. ver.10 Psal.63. Cap.1.

Pseudapostoli in Ephesina Ecclesia.

Eius excidium nisi pœnitentiam egerit.

Cap.1. Ioh.12.35. Nicolaitæ. Prou.15. Matth.23.

Ephes.1.3.

Ecclesia Smyrnæa afflicta, sed non oppressa. Psal.91.

Pergamus prima Attaliæ vrbs.

Antipas martyr.

qui persuadent hominibus, vt de ijs comedant, quæ idolis immolantur; scortationesque & impuras carnis libidines consectentur: eadem nanque Balaaco consulebat Balaamus, vt Israelitis scandalum obijceret 15 Peccas quoque, dum pateris inter vos viuere, qui doctrinam Nicolaitarum tenent, quam ego odi. 16 Resipisce igitur tempestiuè: sin minùs, veniam aduersus te cito; eos, qui inter vos sunt, prostraturus gladio oris mei; videlicet, verbi mei virtute. 17 Qui habet aures ad audiendum, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesijs. Victori dabo edere de occulto illo & abscondito manna; meipso, inquam, spirituali fidelium alimento: cuius erât typus manna illud in arca repositum. Calculum quoque illi dabo candidum; electionis, seu imputatæ iustitiæ tesseram; & inibi nouum inscriptum nomen. Putà, nomen eius consignabitur in libro vitæ: quod nemo nouit, nisi qui accipit: nam electionis certitudo soli electo perspecta est. 18 Angelo vero aut pastori ecclesiæ Thyatyrensis scribe: Hæc dicit filius Dei, cui oculi sunt instar flammarum ignis, pedes vero instar æris splendentis. 19 Noui opera tua, & charitatem, & eleemosynam, & sedulam infirmorum procurationem, fidem tuam, patientiam; & in summa, quæcunque facis: sed inprimis mihi grata est constantia, & perseuerantia tua, eousque tenax propositi, vt vltima tua opera meliora sint primis. 20 Sed habeo aduersus te pauca; nempe, quòd mulierem quandam, impietate & idolatriâ alteram Iezabelem, patiaris se pro prophetissa gerere; docentē, seducentemque seruos meos, vt scortationibus & impuris corporis libidinibus se polluant; & de ijs edant, quæ idolis immolata sunt. 21 Nihilominus illi tempus indulsi, quo impuritatis suæ pœnitentiam ageret, & noluit. 22 Ecce igitur, ego illam in lectum abijciam; in peccatorum suorum volutabro eam oppressurus: & grauissimis eos affligam malis, qui cum ea mœchantur, nisi tempestiuè resipuerint. 23 Liberos autem eius occidam, & delebo; nempe vniuersos impiæ doctrinæ sequaces; vt omnes ecclesiæ & fideles intelligant, mihi omnium cordium peruia esse arcana: & à me, iustissimo brabeuta, præmia singulis secundum opera sua esse expectanda. 24 At vobis dico, quotquot Thyatyræ estis mendacis illius doctrinæ exortes; nec abyssum illum, & Satanicæ iniquitatis, cui se affines esse alij falsò negarunt, mysterium nouistis: non aliud vobis onus imponam, quàm quod constanter etiam nunc fertis: 25 Scilicet, vt, quod habetis, vsque in meum aduentum viriliter retineatis. 26 Nam qui vicerit, & onus à me impositum vsque ad finem tulerit, dabo illi potestatem in gentes: vt de mundo debellato triumphet. 27 Ille gentes reget ferrea virga: & conterentur vt vasa fictilia, quemadmodum ego potestatem a Patre meo nactus sum. 28 Ego illi Phosphorum dabo: nam vt cæteris astris lucidior est Phosphorus, sic præfulgida erit illius inter æquales gloria. 29 Qui habet aures ad audiendum audiat, quid Spiritus dicat Ecclesijs.

1.Cor.10.14.

CAP.

CAP. III.

Admonitio hortatioque ad Ecclesias Sardium, Philadelphiæ, & Laodicaea.

ANgelo autem vel Pastori Ecclesiæ Sardiensis scribe: Hæc dicit, qui septem Dei spiritus habet; nempe, cui Spiritus sanctus indiuiduo nexu coniunctus est; penes quem est dispensare electis Spiritus Dei dona; quique septem stellas habet: nempe, cui vos septem pastores, vt capiti, subestis. Noui opera tua: nam dicitis vos viuere, & mortuj estis: fides enim vestra sterilis facta est. 2 Estote igitur vigilantes: & expergiscimini è desidiæ vestræ & securitatis somno: stabilite de integro, quod in vobis emortuum est; restaurantes zelum ardoremque pietatis, quæ in vobis refrixit, & pęnè iam extincta est. Nam certè opera tua non ita sancta & pura deprehendi, vt coram Deo periculum examinis sustineant. 3 Memento igitur, quæ semel acceperis & audieris, vt ea obserues & resipiscas. Quod nisi, vt pręmonui, vigilaueris; veniam furis more: vos enim nec opinantes opprimet dies ille probationis, ni omni loco & tempore in procinctu sitis. 4 Habetis tamen nonnulla capita Sardibus; spectabiles nimirum homines, qui non inquinauerunt vestimenta sua; nec, cæterorum exemplo, mores suos deturparunt. Ideoque mecum incedent candidatj; nempe meę innocentiæ merito vestitj: digni enim sunt. 5 Qui vicerit, amictu candido imputatæ sanctitatis amicietur. Nec nomen eius e libro vitæ expungam, sed coram Patre meo eiusque Angelis eum inter meos agnoscam. 6 Qui habet aures ad audiendum, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs. 7 Sed Angelo vel Pastori ecclesiæ Philadelphiensis scribe: Hæc dicit ille, penes quem vnum est sanctitas, & veritas, & claues Dauidis; qui aperit & nemo claudit; clauditque & nemo aperit; vt ait Esaias. Nam vt Dauid regiâ & propheticâ dignitate typus mej fuerat; sic ego veritas & consummatio illius typi, solus possideo spirituales illas claues, absoluendj, damnandique in æternum. 8 Noui opera tua: ecce proposui in tuo conspectu ostium apertum, quod nemo possit claudere: quia secretum illud electionis & reprobationis arbitrium mihi soli seruauj. Vobis verò hoc ideo gratificarj voluj, quòd virtutis & honesti nonnihil retinueritis; verbum enim meum obseruastis; & non negastis nomen meum. 9 Ecce igitur, ego illos, qui sunt de Satanæ synagoga, tuo subdam arbitrio: illos intelligo, qui se Iudæos mentiuntur, quum nihil minùs sint. Faciam, inquam, vt veniant, & adorent ante pedes tuos; & nolentes volentesque sciant te mihi cordi fuisse. 10 Et hæc tibi statui benefacere: quia laborum meorum & tolerantiæ nuncium constanter seruasti. Idcirco ego te è periculo vindicabo, vt incolas terræ iudices. 11 Ecce venio citò, propterea vsque in finem conseru-

Sardeis

Philadelphia.

Cap. 22.

conserua bonum quod habes ; ne quis alius tuâ coronâ & mercede potiatur. 12 Qui vicerit, faciam, vt is sit columna in templo Dei mej : nempe instrumentum architectonicum, & stabile in Ecclesia ; vnde nunquam exterminabitur ; nunquam enim reijcitur, qui semel eligitur. Et nomen Dei inscribam illi : nempe, sigillum & characterem electionis circunferet ; et vocabulum ciuitatis Dei, quæ est noua illa Hierusalem ; videlicet sacer ille & beatus Angelorum & Sanctorum cœtus, cœlitùs veniens à Deo meo, cuius certus erit & citus descensus ad generalis iudicij comitia. Illum quoque meo nomine insigniam : nam vniuersalem illam humani generis redemptionem illi nominatim applicabo ; & sic nouo meo nomine insigniam ; nimirum, *Redemptoris* & *Saluatoris* : cuius ego nominis honorem patiendo, moriendo, resurgendo mihi non ita pridem acquisiui. 13 Qui habet aures ad audiendum, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs. 14 At Angelo vel Pastorj Ecclesię Laodicaeę scribe ; Hæc dicit, *Amen*, ille ex asse sanctus, & vbique tenax promissi ; testis ille fidelis & principium opificij Dei : tum quia ipse est verbum illud omnicreans, & sic cunctarum rerum principium, quæ ab eo initium sui & esse acceperunt : tum quia in illo vnio fuit humanæ diuinæque naturæ hypostatica, omni ex parte absolutissima : atque ita principium erat ; id est, diuinorum operum præcipuum, & maxime illustre. 15 Noui (ait ille) tua opera : nempe, te nec frigidum esse, nec feruidum. Vtinam frigidus esses, aut feruidus : & vel veritatis ardore candesceres, vel planè frigidus & ignarus fieres : vt inscitiam teporemque confessus disciplinæ remedium admitteres. 16 Sed tepidus es : & nec frigidus nec calidus : ideoque inexcusabilis. Et quoniam à natura comparatum est, vt tepida vomitum cieant : ego te quoque ex ore meo euomam. 17 Dicis enim, & putas diuitem te esse, & opulentum ; cui scilicet nihil desit : sed non nosti, quàm sis spiritu miser, & ærumnosus, & pauper, & cæcus, & Dei gratia fauoreque nudus. 18 Consulerem tibi, vt à me aurum emas, igne purgatum ; vt verè inde ditescas ; hoc volo, vt Dei verbum, veritatemque sincera pænitentia & seria prece exores (quod verbum cum labis & maculæ exors sit, & examinis patiens, Dauid in Psalmis auro in ignibus spectato assimilat) inde erit tibi affluentia donorum Spiritus. Consulerem etiam vestimenta candida induaris, videlicet, innocentiæ & sanctitatis ; ne nuditatis tuæ & impuritatis conspicua sit fæditas ; & collyrio oculos inungas, vt perspicias vndè excideris. 19 Noli tamen admonitionis meæ acrimoniâ spem abijcere. Nam quos amo, paterna charitate arguo, & castigo. Prior igitur zelus te reuocet in orbitam salutis : & non fictam anteactæ vitæ pœnitentiam agas. 20 Ecce sto ad ostium, & pulso, me enim repræsento vobis in legatis meis, & verbum meum in eorum ore. Quisquis vocem meam audierit, & ostium aperuerit ; nempe, qui auscultauerit, & iussa fecerit, ad illum ingrediar ego ; nempe, animæ illius tectum Spiritus meus subibit ;

Laodicea.

Sententia in Laodicæam pronunciata.

& cænabo cum eo familiariter, & ille mecum: mistâque amore reuerentiâ complectetur me. 21 Qui vicerit, faciam, vt mecum sedeat in throno meo; nempe, gloriam meam illi impertiam: quemadmodum ipse sedeo cum Patre meo, in throno eius; humanâ mea natura, in qua vici, euectus ad gloriosum dextrę eius adsessum, potentia, æternitate, & gloria illi æquatus. 22 Qui habet aures ad audiendum, audiat, quid Spiritus dicat ecclesijs.

CAP. IV.

Ecstasis scriptoris. Maiestatis diuinæ in cœlis descriptio, Angelis & sanctis stipatæ sub sanctorum & seniorum figurâ.

HIS verbis Iesu finitis, suspexj; & ecce ostium vidi in cælis apertum, per quod typicam illam venturarum rerum figuram oculis, & auribus haurirem. Prima vox, quæ & antè mecum sermocinata erat, canora vt tubæ, Iesu Christi fuit, dicentis mihi; ascende huc: nam tibi ostensurus sum ea, quæ post fierj oportet. 2 Statim igitur fui correptus spiritu. Nam terrea hæc, & crassa oculorum acies penetrare haud potuisset in cœlestia illa, & spiritualia arcana. Et ecce thronum intuitus sum, in cœlis positum; & quendam in eo sedentem: nempe Deum patrem, gloriâ & maiestate verendum. 3 Is autem, qui sedebat, Iaspij lapillj, & Sardij colorem referebat; vt iaspidis virore indefessa eius & æterna iuuentus; igneo verò Sardij rubore splendor eius eximius indicaretur, & vis ignea, qua explorat electos, eosque à reprobis discernit. Eum verò circumquaque ambibat iris, smaragdino colore perfusa: vt, quemadmodum, statim à diluuio, sacramentum esse voluit iridem promissionum factarum Noacho; ita nunc eadem throno eius circumducta pro sacramento foret, nunquam interituros electos: quos circum omni diligentia & labore excubiturus sit, ne quid olim capiant detrimentj: viridis hæc iris erat, instar smaragdi; vt perpetua illius præsidij, & curæ assiduitas significaretur: &, quemadmodum aspectum reficit smaragdus, sic ab hoc sacramento manaret electis ineffabile, in rebus aduersis, solatium. 4 Et circum thronum eius viginti quatuor sellę locabantur, queis insidentes vidi viginti quatuor Seniores, aut rectores ecclesiæ, amictos vestibus albis, & habentes impositas capitibus suis coronas aureas. Hi sunt duodecim Patriarchæ, & totidem Apostoli: qui quòd in vetere & noua lege præcipui doctores viam munierint ad Iudæorum & Gentium salutem, donantur honore sellæ circum thronum; & amictu splendoris & innocentiæ vestiuntur; nimirum candido, & coronantur coronis aureis in signum victoriæ: Satana, scilicet, & carne profligatis, gloriosâ hac ornatj mercede. 5 Prodibant autem à throno tonitrua, fulgura, & voces terribiles; vt grauitatem terroremque pœnarum nobis po-

Ezech. 1.

nat ob oculos, quas denunciauit in vetere lege,& inflixit improbis. Et erant ſeptem lampades ignis ardentis ante thronum : qui eſt efficax ille, infinitus, & flammeus diuinj ſpiritûs fulgor, referens amorem & lucem nouæ legis, vel Euangelij Chriſti. 6 Erat etiam ante thronum mare vitreum, ſimile cryſtallo : propterea quòd Deo, tanquam per vitrum, omnia quæcunque actuum noſtrorum aut cogitationum arcana pelluceant, vbiuis tandem in orbe; qui hoc loco ſub *maris* nomine illj ante faciem ſiſtitur. Nam nihil eſt illius aut præſentiæ, aut præſcientiæ occultum. Et quanquam, ſpecie tenus, viuis aquarum fontibus hic mundus ſimilis videatur (quod electorum eſt proprium, affluentium nimirum bonis operibus ex fæcundis fidej venis) ſine motu tamen & humore, inſtar vitrj, iacet, quandocunque Dominus Iehoua ſua in eum detonat iudicia. Et in medio thronj,& circum eundem quatuor erant animalia: in medio erant eorum poſteriora : ſuſtinebant thronum humeris : capitibus & alis circundabant : antè & retrò plena oculis erant hæc animalia. Hic ſupremus eſt Angelorum ordo,ſacri Cherubini : quorum quaternarius numerus tum quatuor qualitatibus reſpondet, queis diuinam voluntatem exequuntur; de quibus poſt dicetur : tum quatuor mundi plagis, ad quas diuino iuſſu commeare ſolent: ſunt enim velutj quatuor cardinales ventj, diuinam miſericordiam & iuſtitiam,quoquò illi viſum fuerit, ſpirantes: thronum, quem ambiunt, ſuſtinent: vt ſciamus primas inter omnes tenere; & (quod per *anthropopatheian* intelligendum eſt) fulcra eſſe, & ſcabella gloriæ ipſius. Antè & retrò inſitj oculj præteritorum & futurorum, quæ quidem ipſorum fidej commiſſa ſunt,certam arguunt notitiam; & aſſiduam eorum vigilantiam in faciendis Dei iuſſis. 7 Animal autem primum erat ſimile leoni: ſecundum erat ſimile vitulo : tertium habebat faciem hominis: & quartum erat ſimile aquilæ volantj; vt dotes, queis pollent eximijs, dum diuina iuſſa exequuntur, nobis innoteſcant; nimirum inſignis vis, & fortitudo, cum patientiâ, & pertinacia laboris, quantuſcunque & quotieſcunque illis imperabitur: tum prudentia inſignis, & mirabilis omnia exequendj pernicitas 8 Et quatuor animalium ſingula ſex alas in circuitu habebant (de quibus olim Eſaias) binæ erant lacertis affixæ, queis eorum in iuſſis Dei capeſſendis indicatur celeritas; binæ obtendebantur vultui : quia tam ſplendida eſt Dei gloria, tam coruſca maieſtas, vt nec Angelj ipſi, creaturarum digniſſimj, oculos contra queant attollere. Binæ denique pedibus adhærebant; abſtergendo, ſcilicet, terrenæ impuritatis contagio, quoties nobiſcum hîc in terris verſantur. Nam quanquam ſæpe creatoris iuſſu in terras commeent, neſciunt tamen omnino inficj humanæ corruptionis & peccati labe : & vt hinc diſcamus adeo ab eorum gloriâ ſuperarj mortales, adhuc repentes humj, vt ſicut Angelis non datur ſine velo illius *Ter maximi* maieſtatem intuerj,ita nobis ne minimam quidem Angelicę gloriæ particulam liceat videre. Intus quoque referti-

Ezech.10.12.

Eſai.6.8.

ssimj erant oculis, quibus assidua fruebantur Dej visione, quæ ab intimo & inæstimabilj illius amore nascebatur. Hunc amorem perenni hymno testabantur in hæc verba: *Sanctus, sanctus, sanctus est trinus ille Dominus Deus, omnipotens, qui semper erat, nunc est, & reueniet; auctus plenitudine gloriæ & potestatis.* 9 Et cum tribuebant illa animalia gloriam & honorem & gratiarum actionem ej, qui throno insidebat, viuenti in sæcula sæculorum, 10 Vigintj quatuor seniores, his proximj, procidebant in faciem, coram eo, qui throno insidebat: & adorabant illum viuentem in sæcula sæculorum: eique ad pedes abijciebant coronas suas aureas; quas, nempe, illi solj acceptas ferebant, dicentes; *Dignus es, Domine, qui accipias gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu condidistj omnia; & per voluntatem tuam subsistunt, & creata fuerunt.* Hic fulgor gloriæ mihi in cœlis conspectus est, quo tempore mandata accepi, quæ visionibus meis continentur, de rebus præsentibus, & futuris, in tota militante ecclesia.

CAP. V.

Descriptio libri, in quo continebantur mysteria reuelata Apostolo: Eorum resignatio facta à Christo, sub figura Leonis & Agnj. Decantantur idcirco eius laudes à Sanctis & Angelis; qui absque intercessore singuli gratias agunt, & laudes canunt Mediatorj.

TVM primùm ad dextram eius, qui insidebat throno, librum vidj: illum nempe, qui mysteria continebat: totum exaratum & intus & à tergo: a tergo scribebantur visiones mihi conspectæ, & mox vobis reuelandæ: intùs verò familiaris interpretatio omnium pertexebatur; cum proprijs rerum nominibus, quas visio exhibuerat: vt sciatis nondum mihi permissum à Domino hæc orbi vulgare: nec dum enim tempus est. obsignabatur liber septem sigillis: partim, vt nemo hominum admitteretur ad secretum: partim, vt liquidiùs constaret, certo certiùs hæc esse euentura, quæ prædicta sunt. 2 Et vidj Angelum validum prędicantem voce magna: Quis est dignus, qui aperiat librum, & soluat sigilla? 3 Sed nemo dignus inuentus est, neque in cœlo, neque in terra, neque infra terram, qui vel librum inspiceret, nedum aperiret: quis enim Dæmonum, vel Angelorum profunda illa Dei arcana vel ausit attingere, vel possit assequi? quis futura, nisi quatenus illi libitum est ijs reuelare vel concredere? 4 Flebam igitur ego multùm, quòd nemo dignus inuentus esset, qui aperiret & legeret librum; imo nec inspiceret eum. 5 Tum vnus è senioribus illis dixit mihi: ne fleto; ecce vicit Leo ille de tribu Iudæ, mirifica pollens carnis suæ potentia, ex ea tribu propagatæ; qua peccatum, Dæmonem, & infernum deuicit, & idem ille est è Dauidis stirpe (cum Dauid è maioribus eius fuerit secun-

Dan. 12. 4. Esai. 24. 11. Ezech. 2. 10.

rit secundum carnem, & typus etiam venturj) vnus hic dignus inuentus est, qui librum aperiret, & eius sigilla resignaret. 6 Igitur animaduertj, & ecce inter thronum, & quatuor animalia, & Seniores, vidj secundam Trinitatis personam, cum Deo sedentem, instar hominis, & fratris nostri; agnum, inquam, velut immolatum; vt innueret se olim, quamuis occisum, resurrexisse tamen: septem cornua habebat, & septem oculos; vnde infinitus ille potens sanctusque Dei Spiritus innuitur, quem, vt omnia prouidè dirigeret, sapienter instrueret, fortiter administraret, in orbem terrarum emisit. 7 Is agnus igitur venit, & accepit librum è dextra illius, qui throno insidebat. 8 Et vt librum manu apprehendit, quatuor animalia, & viginti quatuor Seniores ante agnum in facies suas prociderunt, adorantes illum: habebantque singuli in manibus suis cytharas, & phialas aureas plenas suffituum: hæ preces erant Sanctorum, à quatuor animalibus nomine totius ordinis Angelici; & à viginti quatuor Senioribus, ecclesię tam militantis quàm triumphantis nomine effusæ, cùm iam Christum detecturum cernerent, quibus terra & ecclesia tentationibus ante nouissimum diem quatiendæ essent. ex triumphantis ecclesiæ parte gratiæ agebantur agno, quòd libro aperiendo militantem contra omnia tentationum inscriptarum discrimina præmuniret. ex parte militantis votum erat, vt maturaret agnus finem & dissolutionem rerum; quod omnes creaturæ gemendo suspirandoque à Creatore suo exposcunt. Animantia & Seniores preces suas singuli offerunt insidenti throno; vt liquidò constet eum, quemadmodum mediator est, cui soli nostræ preces debentur, ita absque vllo intercessore nobis esse adeundum. Debemus vnusquisque, animalium & seniorum exemplo, illum ipsum precantes compellare. Includebantur cytharis hæ preces; vt sciamus, quàm dulce melos adferant diuinis auribus vota fidelium. includebantur aureis phialis; vt discamus preces, Deo gratas, ex corde intaminato, vt purgatissimo auro, depromj. Porrò *suffitus* appellantur; quia nihil adoratius hoc precum suffitu diuinis naribus potest accidere. hoc ipsum veteris legis suffimenta adumbrabant, de quibus multa in Psalmis Dauidis. 9 Illi verò viginti quatuor seniores hymnum nouum cecinerunt: eius enim materia (mysterij scilicet redemptionis nostræ consummatio) noua est; illiusque in gratis hominum animis vsque & vsque virere & renouari debet memoria. hymnus ita habebat: *Dignus es Domine, qui accipias librum, & aperias eius sigilla; quoniam innoxius mactatus es; & per sanguinem tuum pretiosum nos Deo Patri redemisti; nosque ex omni populo, lingua, tribu, natione selegisti, tam Iudæos quam Gentiles.* 10 Et fecisti nos Deo nostro Reges, & Sacerdotes spirituales: nempe, in supremo illo, vniuersoque iudicio dominabimur terræ, & participabimus, instar Regum, gloriam sanctæ ciuitatis, nouæ Ierusalem. 11 Tunc aspexi; & audiui in circuitu thronj, animalium, seniorum, multorumque Angelorum voces: eorum multa erant millenorum millia, & omnino legiones

Exod. 30.7.
Psal. 141.2.

Psal. 144.

legiones innumerę. 12 Dicebant alta voce: *Dignus est agnus ille mactatus, qui accipiat potestatem, & diuitias, & sapientiam, & vires, & honorem & gloriam, & benedictionem in æternum.* 13 Sed & creaturas cælj, & terræ, & infra terram, & in marj, omnes sua voce dicentes audiui: *Ei, qui throno insidet, & agno, benedictio sit, & gloria, & honor, & potentia in sæcula sæculorum*; & quatuor animalia dicebant *Amen*: & viginti quatuor Seniores procidebant in facies suas; & adorabant eum, qui viuit in sæcula sæculorum.

Dan. 7.10.

CAP. VI.

Aperiuntur prima sex sigilla. Euangelij propagatio per album equum significatur in primo sigillo. persecutio innuitur per rufum equum in secundo. colluuies hæreseon per nigrum in tertio. papatus eiusque tyrannis per pallidum in quarto. querelæ Sanctorum, & liberatio promissa: eorumque interea felicitas, in quinto. diei nouissimæ terror in sexto.

Bseruabam deinde, quando agnus primum sigillum aperiret: & ecce audiui vnum è quatuor animantibus (nam mihi in ecstasin rapto datæ erant præsidio perfectissimę hæ Dei creaturæ) & vox eius erat instar tonitruj, cum terrore me expergefaciens; vt magnis tremendisque vaticinijs, quę iamiam Deus explicaturus erat, animum aduerterem: & dixit; *veni & vide.* 2 Tum aspexi; & vidi album equum. &, qui insidebat ej, arcum tenebat manu: & data est ej corona : & prodijt victor, & vt vinceret. hoc equite adumbratur aduentus, & incarnatio Saluatoris nostri, suâ innocentiâ lucentis. armatur arcu; nam inde ab initio aduentus suj, & post hæc tempora aliquandiu volitabit sagitta illa diuina; nempe Spiritus sanctus prædicatione verbi sub iugum mittet orbem terrarum; eumque ditione sua tenebit; & pœnas exiget ab hostibus. coronatus est victor à patre, secunda iam morte profligata; vt Princeps Catholicæ ecclesiæ fideles coronet. atque ita prosilit magnificus Satanæ domitor, superaturus quicquid obstat, magnâ mundj parte ad veram numinis notitiam confertim conuersâ. verùm inchoatum est modò, non perfectum hoc mysterium. 3 Quumque aperuisset secundum sigillum, 4 Ecce prodijt equus rufus; & sedenti in eo datum est, vt tollat pacem ę terra, & homines mutuò in se armet: cuj rej vastus illi gladius concessus est. nam Euangelij & veritatis in populorum animis propagatio comitem habebit sanguinariam Tyrannorum sæuitiam, & gladij ciuilis diritatem. hic ille est rufo insidens equo. serpet nihilominus Euangelium, & florebit; imò (quę Dei potentia est humanæ superbię resistens) sub ipsa cruce maxime vernabit puritas verj. 5 Et quùm aperuisset tertium sigillum, tertium Animal mihi dixit: Veni, & vide: & ecce, vidi equum nigrum; & qui insidebat ej stateram manu sua habebat.

Zach. 1.8.
Zach. 6.2.3.

Conuersio gentium.

Persecutio gladij in secundo sigillo.

Continuatio Pastorum post Martyres.

habebat. 6 Et audiui vocem à quatuor animalibus dicentem : *Chænix triticj denario, & tres chænices hordei denario. sed vinum & oleum ne læseris.* nam, primo mysterio consummato, vindicabitur verbi contemptus charitate annonæ & fame. præterea Deus indulgebit Satanæ pestiferâ multarum hæreseon nube affligere & tentare ecclesiam. hic ille est atro insidens equo: furua enim hæc errorum facies atra nocte inuoluet Euangelij lumen. at Deus, qui persuasum vult nobis nunquam se esse suorum immemorem, nos de throno suo verbis amicis solatur; licet bonorum virorum (qui per optimum triticum & hordeum messis suę significantur) magna futura sit penuria, quòd stateris & mensuris innuitur; quosdam tamen repertum irj, qui ne in futuris temporum angustijs genua flexuri sint Baalj. Prorsus autem confidere nos iubet, nunquam abolitum irj verbum suum, & veritatem eius; æternum illud oleum & salutare vinum: quin frendente Satana, & eius satellitibus purum putumque mansurum. 7 Et, quarto sigillo aperto, quartum animal dixit mihi: *veni & vide.* 8 Tunc aspexi, & ecce, pallidum equum vidj, & eius, qui insidebat ei, nomen erat *Mors.* hæc omnium maxima & tristissima est pestis. nam persecutionum sæuitia cessante, & exterminatis hæresibus, sanitas Ecclesiæ frigore & debilitate tentabitur: & diuinâ iracundiâ geminabuntur priora supplicia. indulgebitur enim Satanæ ex ambabus antegressis miserijs compositam erigere tyrannidem, quæ hæresi scateat vt secunda; & sæculari crudelitate infamis sit, vt prima. Eques hic, quoniam non minus animam, quàm corpus iugulat, omneque interitus genus secum trahit, iure suo *Mors* dicitur. siquidem fons est & scaturigo omnis lethi. equi autem pallor sessoris ingenio per omnia respondet. nam vt Mors illi nomen est, sic colore hoc graphicè exhibetur. & vt eius indoles nihil est, nisi quædam hæreseos & tyrannidis mixtura; sic pallor è rufo & nigro est mixtus color. hunc equitem Infernus sequebatur, non sine sua sociorumque pernicie. & data est ej in quadrantem terræ potestas, in eos nempe, qui trium antecedentium equitum non senserant imperium. nam qui neque signati sunt ab albo, nec corpore occisi à rufo, neque animâ à nigro; hj anima & corpore mactantur à pallido. Cuj vti lethifera hæc potestas in quadrantem terræ data est, ita quadruplicj plagâ vim suam exercet, ense, fame, morte, & terræ animantibus. quæ plagis à Mose in cantico commemoratis non sunt dissimilia. huius tyrannidis infantia persecutionem inuehet : sanctorum persecutio famem & egestatem verj cultus diuinj : fames hæc secundam & æternam illam mortem. senectus eius dira, sanguisuga, terribilis, crudiore persecutione expirabit, quàm vnquam antè vsurpauerat : tam barbara & agrestis ea futura est, vt laniénæ corporum, quæ feris obijciuntur, in hac visione assimiletur; neglecto ordinum, ætatum, sexuum, ferino prorsus more, discrimine. 9 Quùm verò aperuisset quintum sigillum, vidi sub altari animas eorum, qui mactati fuerant propter verbum Dei, & propter testimo-

Hæreses in tertio sigillo.

Papa significatur per equum pallidum in quarto sigillo.

Raritas Pastorum & diuini cultus.

Sæuitia Papæ.

ter testimonium, quod tuebantur. 10 Clamabant autem magna voce, dicentes: *Quamdiu cunctaberis, Domine, quum sanctus sis & verax, iudicare, & vindicare sanguinem nostrum in eos, qui habitant in terra?* tantâ enim vehementiâ detonuit hæc extrema in orbe persecutio, totque martyres exanimauit, vt eorum animæ quiescentes sub altarj; id est, Iesu Christi tutela; patrem gemitu inuocârint. Solus enim ille altare est, super quo & per quod nobis fas est illam cordium nostrorum & labiorum victimam, deuotas inquam preces, Deo Patrj offerre. Clamor sanguinis ijt in cælos, iustam tormentorum vltionem in improbos deposcens; & accelerationem vniuersi finis rerum, vt fratres adhuc superstites liberentur. 11 Tum datæ sunt singulis stolæ albæ: & dictum est ijs, vt requiescerent adhuc paulisper, donec compleretur Deo numerus conseruorum, fratrumque, crucis sociorum, quj occidendi erant sicut ipsi. quo nullum maius aut diuinius obtigit militanti Ecclesiæ solatium. hoc enim sigillo certa nobis fides facta est animas martyrum, statim vt corpora occisa sunt, perpetuâ & coruscâ in cælis ipsis (nusquam aliò conuerso itinere) donari gloriâ, quæ candidis stolis significatur. tum vero continuò, vt earum plenus est numerus (quod breui fiet) Deum cum persecutoribus seuerissimam inire rationem: quo tempore illj lucidissimis animæ, corporisque dotibus ornabuntur in æternum; hj animæ & corporis interminatas patientur miserias: vt in illis perdendis diuina iustitia, his beandis misericordia fulgeat. 12 Deinde adspexi, quùm aperuisset sigillum sextum; & ecce terræ motus magnus factus est; & sol factus est niger, vt saccus cilicinus; & luna tota facta est sanguinea. 13 Et stellæ cælj ceciderunt in terram, sicut ficus abijcit grossos suos, cum vento magno concutitur. 14 Et cælum abscessit, sicut liber quj conuoluitur: & montes & insulæ è suis locis emotæ sunt. 15 Et Reges terræ, & Optimates, & diuites, & tribunj, & potentes, omnesque, tum seruj tum ingenuj, occultarunt se in speluncis, & in petris montium. 16 Et dixerunt montibus, & petris: *cadite in nos: occultate nos a conspectu eius, qui insidet throno, & ab ira agnj.* 17 Nam veniet dies ille magnus iræ illius, & quis potest stare? hæc illius dissolutionis, quæ in quarto sigillo petita & promissa fuit, consummatio est. terribilia hæc, in quinto sigillo memorata, mutationes sunt, & signa nouissimi temporis; eadem illa, quæ a Christo Domino, dum in terris ageret, prædicta fuere.

Hos. 14.3. Heb. 13.15.

Matth. 24.29.

Luke 23.30.

CAP. VII.

Digreßio solaminis plena de diuina erga electos cura, quo tempore grauißimis periclitantur tentationibus: quod visione quatuor Angelorum, & fælicj electorum conditione innuitur.

Erùm; ne forte ego vel quis alius de electorum præsidio & salute hic dubitaret, quasi probi cum improbis promiscua in his calamitatibus inuoluerentur ruina; quatuor Angelj meo sistebantur aspectuj, insistentes quatuor angulis terræ; retinentes quatuor ventos, ne in terram, aut mare, aut vllam arborem spirarent. 2 Et vnum vidj Angelum, ascendentem ab ortu solis, habentem sigillum Dej viuj, qui acclamauit magna voce quatuor illis Angelis, quibus datum est lædere terram & mare. 3 Dicens: *ne lædite terram, neque mare, neque arbores, quousque obsignauerimus seruos Dei nostri in frontibus.* Hi Angeli numero quidem quatuor; quia quatuor terræ angulis insistunt, parati in omnes terræ partes diuina exequi iudicia, quanquam iam ventos à flando, id est, progressum Euangelij impedijssent in terra, qui est mundus, in marj, quod est populorum series, in arboribus, quæ sunt magistratus ciuiles & Ecclesiasticj: vnus tamen Angelus ab ortu Solis venit, legatus nempe à Christo, vera electorum Aurora, dieque oriente, & sole illo iustitiæ, in sacris literis memorato, electis suis omnibus iubar spargente. hic Angelus vetat, ne quid amplius detrimenti inferant cæteri; quoad electi sigillo, quod eò secum ferebat, in frontibus notentur: quibus tam conspicuo nimirum insignitis charactere in vniuerso illo rerum excidio parcerent. Vnde certò nobis constet tantæ curæ esse Deo electos, vt & ante pericula illis prospiciat: vt Noacho olim fauit, & Lotho, eorumque familijs, in diluuio & excidio Sodomæ. 4 Et audiuj numerum signatorum in Israel fuisse centum quadraginta-quatuor millia. nam ex singulis tribubus duodecim millia signabantur, ex quibus iunctis ille numerus conflatur. è singulis tribubus ideo numerus quidam seligebatur, vt constaret è singulis quosdam saluari. 9 Et vt certus essem non minus ad gentes, quàm Iudæos regnum cælorum attinere; mihi innumerabilis hominum monstrata est turba, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis conflata: stabantque ante thronum, & in conspectu agnj, amictj stolis albis: & palmas manibus tenebant, ex longo & difficilj bello victoriæ tesseram. 10 Et clamabant omnes vna voce dicentes: *salus nostra à Deo est, qui throno insidet; & ab eius agno*: nempe eorum salus à Deo Patre per mediatorem filium profecta est. 11 Tunc omnes Angeli, qui thronum & Seniores & quatuor animalia circumstabant, prociderunt in facies, & adorarunt Deum; gratias agentes de clementiâ in electos, siue

2.Pet.1. Luc.1.7. Malach.4.

ſiue Iudæos ſiue Gentiles, & de iuſtitia in cæteros. 12 Dicentes, Amen. nempe approbantes, quæ facta erant: plenoque ore fatentes benedictionem, gloriam, ſapientiam, gratiarum actionem, honorem, virtutem, & potentiam ſoli Deo ſuo iure competere in ſęcula ſæculorum. 13 Tunc me compellauit vnus ex Senioribus, dicens: iſti, qui amicti ſunt ſtolis albis, quinam ſunt & vnde venerunt? 14 Ego reſpondi & dixi: Domine, tu noſti. tunc dixit mihi: hj ſunt, qui ſoſpites facti ſunt, & ex ingentibus ærumnis huc euaſerunt: & veſtimenta ſua lauarunt: eaque in ſanguine agni dealbarunt. nam vi mortis eius, cuius ſanguis vnica eſt delictorum noſtrorum purgatio, per imputationem iuſtificati ſunt. 15 Ideo ſunt ante thronum Dei: & colunt Deum die & nocte, in templo eius: nempe illius gloriam ſine intermiſſione contemplantur, & aſſidua gratiarum actione illj ſeruiunt, laudantque nomen eius in cælis: quod æternum eſt templum magnificentiæ eius. & qui throno inſidet nunquam non cum illis verſabitur, nec conſpectui ſuo olim patietur illos ſubduci. 16 Non eſurient amplius, neque ſitient. nec ijs ſol aut æſtus moleſtus erit. 17 Quoniam agnus, qui in medio thronj eſt; nempe pari cum patre ſuo poteſtate; paſcet eos; & ducet eos ad viuos aquarum fontes: vbi panem illum ſpiritualem & viuificum edent: potum ſpiritualem & viuificum bibent; nempe ſeipſum. quam aquam fæminę Samaritidi pollicebatur ad fontem: & abſtergebit Deus lachrymas ab oculis eorum. nam & præſentis lætitię magnitudo delebit ex animis prętеritorum dolorum, ærumnarumque memoriam: & beabit eos æternis gaudijs, nullo læſis moleſtiæ aut metus confinio. ita nec eos Solis ardor torrere poterit, neque vllus alius æſtus, queis rebus calamitates & mærores notantur.

Ioh. 4. 14.

CAP. VIII.

Septimum ſigillum aperitur. inde ſeptem tubæ erumpunt. per ignis in altari viſionem vis piarum precum indicatur. In prima tuba, per grandinem ſanguine & igne permixtam, perſecutiones nonnullæ & hæreſes notantur. In ſecunda, per montem ignis immanis perſecutio. In tertia, per aſtra in aquarum fontes cadentia hæreſeon colluuies. In quarta, per Solis & Lunæ & ſtellarum eclipſes generalis eccleſiæ in quibuſdam rebus infirmitas.

ET cùm aperuiſſet ſeptimum ſigillum, factum eſt ſilentium in cælo, ferme per ſemihoram; tam vt intelligerem omnia, quæcunque erant ventura, mihj breuiter antè fuiſſe indicata; quàm vt per ſilentium occaſio meditandi de rebus priùs viſis mihi fieret, quò articulatior earum repetitio, quam in ſeptimo ſigillo ſub alijs quidem figuris nunc aggrediebatur, commodiùs à me perciperetur. 2 Et vidi ſeptem Angelos,

gelos, stantes in conspectu Dei, vt eius iussa facerent. illius arbitrio septem eis tubę concessæ sunt, vt eas pænas, quas diuino iussu orbi erant inflicturj, vnâ omnes maiestate denunciarent. 3 Tunc alius Angelus venit, & stetit apud aram, habens in manu thuribulum aureum. & dati sunt ej suffitus multj, vt offerret preces Sanctorum super altare aureum, quod est ante thronum. 4 Ascendit autem fumus suffituum, qui sunt preces Sanctorum, è manu Angelj in conspectum Dei. 5 Deinde Angelus accepit thuribulum, recens vacuefactum; & repleuit illud igne altaris, abiecitque in terram: & facta sunt tonitrua, & voces, & terræ motus. Procliue est nobis ex hoc Angelo, & ex ijs, quę facit, intelligere, Christum semper excubiturum suis: quorum precibus tùm maximè auscultabit, cùm maxima premuntur necessitate; & Spiritus sui gratia nouam aliquam Euangelij ijs affundet lucem. Ad cuius rei certitudinem iamiam huius Angeli visio mihi monstrata fuit. quasi quæ septem sigillis modò patefecerat, totidem nunc tubis pensiculatiùs exhibiturus sit. Angelus hic Christus erat: altare pariter (vt ante monuj) idem ille est. quòd ante altare steterit, signum est, ex officio mediatoris facturum fuisse illum, quæ sequuntur. thuribulj, quod manu tenet, perpetuus est custos. in hoc sunt suffitus ad eum missi à Sanctis; preces nempe, quas ipse mediator Deo Patrj repræsentet. est porrò ara haud vnquam è conspectu Dei emota; ad quam semper litatur. inde ad Deum halat suffitûs huiusce fumus, ne dubitemus eum exorarj, quoties hoc ritu oratur. Huius rej fructus ex eo manifestus est, quòd Angeli thuribulum ex igne altaris repleuerint, & in terram abiecerint, vnde illi, de quibus audiuistis, fragores sequuti sunt. nam precibus nostris adductus mediator ex aurea pyxide, id est, potentiæ suę thesauro ignem ab ara demittet; nempe, Spiritum sanctum, qui iugiter cum ipso est; vt tonitrua, & fulgura, & terræ motus cieat. nempe, vt virtutem Euangelij in cordibus fidelium renouans legem de integro promulget. nam ad antiquæ legis promulgationem, cuius prænuncij erant isti sonorum terrores, hîc alluditur. hęc illa est indefessa Dominj de nobis sollicitudo. sic ille in rebus dubijs nostram suffulcit infirmitatem. 6 Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparauerunt se vt clangerent. nam licet antè acceperint mandata; exequi tamen illa adhuc ijs non licuit; sicut nec quatuor illis Angelis licebat, qui quatuor ventos compresserant; donec Christus firmasset & munijsset suorum animos, vt ibi dictum est. scilicet, ne dubitaremus, quin Saluator noster etiam ante tentationum insultus, nostros humeros pares facturus sit oneribus, quæcunque imponet. 7 Primus igitur Angelus clanxit: & facta est grando, & ignis sanguine mixtus: & hæc procella in terram præcipitata est: vnde tertia pars arborum exaruit, & exusta est: gramen quoque viride exaruit & exustum est. nam prima hæc tempestas, quæ jam cæpit sæuire, miscebitur grandine, quæ

1. Cor. 10, 13.

hæresis

hæresis est. quemadmodum enim calamitas illa, quæ segeti venit ex grandine, caritatem annonæ secum ferre solet; ita messem Domini valde depauperat hæresis. hæc grando siue hæresis, quæ animæ quædam persecutio est, comitem habet gladium & persecutionem carnis, igne & sanguine hic notatam. flammiuoro hoc & ancipite examine arescet arborum quidem, id est, illustrium virorum triens. pars enim maior ex ijs sospes euadet. at graminis quicquid est vbique; scilicet omnes illi, queis malè fundata est possessio veritatis (quod genus hominum expressit Christus in parabola seminis in arenosis locis & dumetis sati) ingrauescente tempestate excident veritate; & sic exucci fient & inutiles. 8 Deinde secundus Angelus clanxit: & quasi mons magnus igne ardens cecidit, & proiectus est in mare, factaque est tertia pars maris sanguis. 9 Et occisa est tertia pars animantium in marj, & tertia pars nauium interijt. nam postquam, prima calamitate cessante, mortales à peccandi licentia haud quaquam abstinuerint; excipiet secunda plaga, nempe corporum persecutio, per rufum equum in secundo sigillo significata, & hic fusiùs explicata. aceruus hic igneæ persecutionis, instar montis ardentis sanguine, inundabit tertiam, id est, aliquam partem populorum & gentium; qui per mare & aquas notantur. nam (vt de illis in secundo sigillo dictum est) mutuis se sædibus absument: ipsos inter improbos, inquam, multa erunt bella; multa sanguinis effusio; intereunte animantium omnium tertia parte, numero sanè non exiguo. nimirum in tanto malo nullum genus hominum reperietur expers discriminis. sed præter cæteros vexabuntur fideles, quorum tamen pars maior incolumitate donabitur. hj nauibus denotantur. nam vt naues exundante salo portum petunt, sic pij inter impios huius mundi, vltròcitroque, & omnibus iactatj fluctibus, licet obnitente ventorum fremitu, portum tamen suum quærunt; vbj fixis anchoris ab huius mundj procellis tuti feriabuntur in ęterno illo serenitatis domicilio. 10 Tum tertius Angelus clanxit; & cecidit de cælo stella magna; ardens veluti lampas: ceciditque in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum. Nomen autem stellæ erat Absynthium: versa est igitur tertia pars aquarum, & fontium in Absynthium: & multj homines mortuj sunt ex aquis, quod amaræ factæ essent. hęc illa plaga est in nigro equo, & eius sessore prius notata. est hæc stella, ardens instar lampadis, apostasiæ & hæreseos nubes. multum à se lumen diffundet, sed quale solet esse lampadis. nam primò, quemadmodum lampadis aut candelę lumen, dum non tales exhibet rerum colores quales in se sunt, oculos in errorem inducit; deinde verò accedentibus solis radijs penitus fuscatur: ita hoc lumen hæreseos ad tempus quidem velum obducit impietati, vt tantisper veri speciem mentiatur, donec, orientibus diuinæ veritatis radijs, penitus cæcutiat & euanescat. harum neruosior erit, quàm priorum hæreseon fallacia. nam

Mar. 4. ver. 5. 6. 7.

pastores quoque ipsi, spirituales ecclesiæ Rectores, seducentur à via: quod per astra innuitur in tertiam partem fontium aquarum cadentia. nam tales homines in hac vita velutj fontes quidam sunt, vnde cæteri fideles aurium suarum situlis cælestis aquæ scaturiginem hauriant. 11 Hæc stella dicitur Absynthium, quæ herba admodum amara est: & quid tandem animæ humanæ amarius poterit accidere, quàm horrenda eiusmodj defectione diuinæ iræ acerbitatem promererj? & quemadmodum maligna illius herbæ qualitate multi Pastores seducti amaruerunt; ita Pastores illi sua amaritudine permultis hominibus, discipulis nempe suis & sequacibus, secundam mortem attulerunt. 12 Deinde quartus Angelus clanxit: & percussa est tertia pars Solis, & tertia pars Lunæ, & tertia pars Stellarum: ita vt tertia pars, nempe lucis eorum, obscuraretur: & tertia pars diej caligine obduceretur: & tertia pars noctis. nam post tetram illam Pastorum ecclesiæ apostasiam, non deficiet quidem penitus tota visibilis Ecclesia; veruntamen quibusdam erroribus cæcutiet. quod innuitur deliquio illo in Solis, Lunę, & Stellarum triente; nullâ scilicet spiritualj magistratuũ specie huius defectus exorte. sic, præ istorum in quibusdam rebus imbecillitate, synceritas interpretationis Euangeliæ obnubilabitur falsis. quod lumine diej & noctis innuitur. nam vt interdiu nubes, noctu vero ignis columna populum Israeliticum per deserta in promissam terram ducebat; ita perdia hæc & pernox animarum nostrarum lux, per huius mundj eremum, in cælestem promissionis terram nos directura est; vbi cum Deo nostro gloriosè regnemus in sæcula sæculorum. quartus quoque hic clangor est tertij sigilli pars. 13 Et vidi & audiuj alterum Angelum, volantem per medium cæli, dicentem voce magna: væ, væ, væ, incolis terræ propter damna, quæ illis accident ex tribus nouissimis tubarum clangoribus. nam crescent in immensum tres nouissimæ plagæ. quod vt maiore animj attentione obseruarem, excitauit me Deus, vt Angelum aspicerem, ingenti alarum celeritate medios cælos secantem, qui beatos Angelos & Sanctos de tribus illis vt nouissimis plagis, sic omnium pessimis præmoneret: tum pernicj illo alarum remigio doceret breuj illas, & ex improuiso, inflictum irj. Numerus quoque dirarum, quas Angelus denunciabat, plagarum numero, quæ sequuntur, ęqualis est.

CAP. IX.

Cæcitas & inscitia ex hæresibus, vnde ordines Papistarum Ecclesiastici; qui in quinta tuba per locustas è fumo nascentes significantur. eorum potentia & indoles. rex eorum Papa, eiusque titulus. in sequente tuba initium Pontificiæ ruinæ, quæ innuitur per solutionem quatuor Angelorum ad Euphratem. Papa, vt medeatur malis, Iesuitas extrudit, qui in visione per equum notantur. eorum ingenia ex thoracibus apparent. Papæ & Imperatoris Turcici copiæ ad ruinam Ecclesiæ collectæ, & per equestrem exercitum significatæ. Pontifex est primæ tabulæ violatæ calamitas, Turca secundæ.

TVm quintus Angelus clanxit: & vidj stellam, quæ è cœlo in terram decidit (obseruatione enim digna res est, nihil esse istarum miseriarum in terra, quod non defluxerit è cœlo; vt persuasum nobis sit nullum esse in ciuitate malum, quod non faciat Dominus: iustitiâ illius singula permittente, vel dirigente, vel cohibente) hęc stella, me intuente, clauem abyssj, quæ illj porrigebatur, accepit. nam illa hæreseon nubes, mihj in tertia tuba & tertio sigillo commemorata, successu temporis spuriam hanc tyrannidem peperit; de qua in quarto sigillo: atque ita abyssj fores, quarum claues custodiebat, aperuit: vel, quod idem est, Satanæ ope & consilio, ex inferno ipso sequuturas calamitates extulit. 2 Primò igitur, reseratò puteo, erupit tanquam fornacis magnæ fumus, qui tantas inscitiæ tenebras in hominū animos inuexit, vt sol & aer caligine obtectj fuerint; nempe ipsa lux veritatis, quæ per Solis astrum innuitur. sic puro putoque veritatis aeri, in quo & per quem agenda est vita, successit spuria & fæculenta errorum aura, in qua spiritus trahendus fuit. 3 Ex fumo autem exierunt locustæ in terram. etenim ex hac cæcitate nascetur Ecclesiasticorum ordinum colluuies, Monachorum, Fratrum, aliorumque, qui vnius superstitionis vinculo cohærent. hj, quoniam è tetro illo errorum fumo oriuntur, velutj locustæ ex aeris putredine; suo merito *locustæ* nominantur. ore nihil spirant, nisi falsa dogmata: quæ tam certam adferunt animabus perniciem, quàm locustarum ora virenti graminj & herbis. & vt nonnunquam vix integra regio capiat immensos illos, quj aduolant, locustarum globos; sic horum numerus innumerus terris onerosus futurus est. estque illis potestas data, qualem habent terrestres scorpiones. nam vt primo quoque tempore non sentitur aculej scorpionis acerbitas, sed sensim operatur; nec sanatur malum, nisi scorpionum extinctorum oleo: eodem modo, hoc animę virus non percipitur statim à morsu; sed pedetentim inualescit (nec enim omnes suas merces simul exponunt hj agyrtę, sed paulatim orbem inficiunt erroribus) nunquam

Amos 3.6.
Esai. 45.7.

autem

autem liberantur mortales heresibus, donec impostores ipsi, earum artifices, ad interitum compulsi fuerint. 4 Et ipsis dictum est, ne lęderent gramen terræ, neque viride quicquam, neque vllam arborem; sed tantum homines, qui non haberent signum Dei in frontibus suis. nam quanquam locustarum examina & gramen viride, & arbores tum afflare soleant, tum perdere; harum tamen spiritualium locustarum furori sic moderabitur Dominus, ne vllum omnino ex electis, cuiuscunque demum ordinis aut conditionis fuerit, peruertant: tales enim graminj & arboribus assimilamus. ij demum eorum impotentiæ obnoxij futurj sunt, quj Dej charactere frontes consignatas non habent. retorrida enim huiusmodi, & inutilia ligna, paratissima sunt incendij fomenta. 5 At non habebunt potestatem illos occidendj. nempe blasphemiarum suarum crassissimas ab initio statim non detegent, sed torquebunt homines spatio quinque mensium. & erit eorum tormentum, sicut dolor ictj a scorpione. tarda scilicet est (vt dixi) huius spiritualis venenj peruasio. nec eius molestiam sentient homines, donec secunda mors torporem excusserit. hoc tormentum durabit mensibus quinque: tempore nempe à Deo definito. quæ allusio est ad quinque menses æstatis, quibus grassantur locustæ; allegoriam indicante hac loquendj formula. 6 Itaque per eos dies homines quærent mortem, & non inuenient eam; & cupient morj, sed fugiet mors ab illis. tunc enim nouissimi temporis ærumnæ inchoabunt, quas à Domino nostro, dum in terris adhuc esset, his, quibus iam vsus sum, verbis audiuj deplorari. 7 Et figura harum locustarum fuit equo similis, ad bellum parato: & hoc quidem, vt significet nobis, adeò omnibus mundanæ sapientiæ neruis firmatam esse eorum politiam, vt cuncta illis suppetant ad ea, quæ excogitarunt, perficienda: omnino vt equus bellicus operosè ornatus, munitusque, & iam in procinctu ad certamen. habebantque coronas impositas capitibus, similes aureis. nam præ se ferent illam ipsam sanctitatem Seniorum, quibus in mercedem datæ sunt coronæ ex puro auro: atque ita simulata puritate hipocritæ istj in speciem micabunt. Et facies earum erant, vt facies hominum. vt homo ipse est ratione præditus, ita humana facies rationem denotat: significat autem hæc humanj vultus imitatio, eos, vndique quæsitis rationum argutijs, errores suos velare. verumtamen reipsa comperientur prorsus rationem mentirj, vt eorum coronæ verum aurum mentiuntur. 8 Et habebant capillos, vt capillos mulierum. nam vt præcipua fæmineæ formæ illecebra est coma; ita horum tam insidiosæ sunt hæreses, quibus nempe tam expeditam & facilem sternunt in cælos viam, etiam hominibus omnj probro coopertis, modo eorum operâ vti velint: vt non ægrè illos in spiritualis stuprj consuetudinem pelliciant. Et habent dentes leonum. nam vt ore valentior, & cæteris animantibus dente quoque damnosior est leo; ita hi quibusqunque equi bellicj specioso apparatu

imponere

imponere nequeunt, nec coronarum aurearum mendacio, nec humanj vultus simulatione, nec illice capillo; hos ore inquietabunt, nempe, minarum dirarumque tonitru. 9 Habebant etiam loricas, vt loricas ferreas. nam auctoritatis suæ patronos & hyperaspistas etiam Principes inuenient, quorum tutela mundo quidem valida & ferrata videbitur. & sonitus alarum ipsarum erat, vt sonitus curruum; equis multis currentibus ad bellum. nam vt locustarum alæ solstitij sidere, & meridie, ingentem edunt strepitum; sic tantus hos comitabitur terror, loricis quasi ferreis munitos, vt, quicquid ad meridianam potestatis suæ lineam iam prouecti decreuerint, mira quadam maiestate & reuerentia accipi oporteat. haud aliter ac terribilis est fremitus equorum, & curruum prosilientium in aciem. 10. Sed habebant caudas similes scorpionum, erantque aculej in caudis earum. nam primò quidem congressu nihil videtur incommodj, si illis auscultes, & fidem habeas. verum hic est totius negotiationis exitus, anima veneno occisa. & caudæ earum erant similes caudis scorpionum, quibus suus inest aculeus. & potestatem habebant nocendi hominibus menses quinque. nam vt antea ostendi hanc hominum vexationem quinque mensibus, id est, definito spatio duraturam esse: ita nunc vobis aliquid persuasum volo, quod vestro vertet solatio. quemadmodum quinque duntaxat mensibus ęstiuis viuunt locustæ; ita in hac re, vt cæteris, homines isti locustas imitabuntur. nam postquam certo & præscripto temporis interuallo viguerint, Christi spiritu tandem difflabuntur. 11. habent Regem quoque, sed cuj in eos tantùm potestas concessa est. hic est Angelus abyssi; cui nomen est hebraicè *Abaddon*, & gręcè *Apollyon*. tandem enim aliquando, permittente Deo, adnitente Satana, Monarcha his obtinget pro capite, ipsissimet non absimilis futurus, Angelus atque emissarius Satanæ; & in illius ludo ad hanc legationem edoctus, vt tantâ sedulitate supposititiam illam ecclesiam abducat in errores, quantâ à Deo missi pastores veram ecclesiam erudiunt ad pietatem. illj nomen est *Abaddon*, vel *Appollyon*, quia pro vtroque, quo pollet imperio, ecclesiastico & politico, corpus simul & animam trucidat: quemadmodum vobis in quarto sigillo dictum est: vbi eam ipsam ob caussam, *Mors* appellabatur, ob quam hic *Apollyon*. 12. Vnum væ abijt, & ecce veniunt adhuc duo væ postea nam quæ quintæ tubæ sono iam denunciata est, prima est è tribus vltimis plagis, quibus ego voluj vos mentem aduertere. nunc duo, quæ supersunt, classica pari attentione excipite. 13. Tum sextus Angelus clanxit; & audiui vocem quandam ex quatuor cornibus altaris aurej, quod semper est in conspectu Dej, 14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: *solue quatuor illos Angelos, vinctos ad magnum fluuium, Euphratem.* Cum iam Angelus sexto classico sextam illam, & horribilem calamitatem denunciasset, perfertur ad eum Christi mandatum (Christi enim vox erat) vt id faceret, quod audiuistis.

diuistis. quanquam enim iam tuba cecinerat, suspenditur tamen decretum, donec Christo visum est permittere, & mandare. Nam quatuor Angeli, hic memorati, ijdem sunt cum ijs, qui prius in quatuor terræ angulis stabant, exitio orbis intenti, nisi à Christo tamdiu fuissent cohibiti, quoad signo suos notasset. his signatis, & penultimâ in mortales plaga iam decreta (vltima enim superest in consummatione vniuersi) Christus eos vinculis expedire iubet. ante enim tanquam compedibus coercebantur, ne id facerent, cui erant intenti. quandiu autem illis mora nectitur, ad magnum flumen Euphratis constricti dicuntur; allusione quadam videlicet ad historiam Baltazaris in Daniele. nam vt Babylonem à Persis & Assyrijs diuidit Euphrates, quem amnem illi traiecerunt vt Baltazarem tollerent è medio: ita hæc remora, Christi iussu, Angelis ad Euphratẽ iniecta est. in vlteriore eius ripa vincti erant: neque eius traijciendi, vel orbis vastandi eis copia facta est, priusquam electis character impressus esset: tum verò licentia solutis permissa est; quod hic Christi mandato factum est. 15. Soluti sunt igitur quatuor illi Angeli, parati ad horam, diem, mensem, & annum, vt occidant tertiam partem hominum: nempe, eo ipso momento, quo Deus præscripserat, stabant accincti ad eorum perniciem, qui signati non erant. nam in signatos nihil iuris habuerunt: sicut nec in illos, quos vltima absorptura erat plaga; nempe illa nouissimæ diei. huic igitur excidio tertia hominum pars solùm destinata fuit. nunc sextæ tubæ adest calamitas. 16. Et primum vidi exercitum equestrem, cuius numerus erat bis millies centenorum millium. nam audiui numerum eorum. hoc gemino numero, eóque tam vasto, duplex proditur futura monarchia, & gemina geminæ tyrannidis sedes: vna in Oriente, altera in Occidente; vnde grauissimę nascentur in ecclesia persecutiones. 17. itemque vidi equos hac visione; & qui ipsis insidebant habebant thoraces igneos, & hyacinthinos, & sulfureos. erant autem capita equorum, vt capita leonum. & ex ore eorum prodibat ignis, & fumus, & sulfur: quia nempe igneâ rabie, fumea ambitione, flagitiosis consilijs, vanísque prętextibus, hi duo monarchæ, alter politicus, alter ecclesiasticus, inuolabunt orbis terræ maiorem partem; & eam tenebunt ditione. quorum vnius, cuius hic descriptio prolixior instituitur, (& est ille quintæ tubæ euersor, cuius nomen erat *Abaddon*) vnius, inquam, copiarum quod robur est, in equitatu est. hi equi vnà cum sessoribus suis vltimam sacerrimi examinis sectam, atque ordinem constituunt. quorum thoraces (mundana nempe eorum munimenta) ex igne conflantur: quo corporum persecutio indicatur. etenim apud Principes gratiosiores hi futuri sunt omnibus locustis; de quibus in quinta tuba. quorum Principum vires in sui trahent prębsidium. Ex hyacintho quoque sunt eorum thoraces: quoniam vt hęc herba est specie obscurâ, colore fumeo, odore amaro; ita isti homines obscuris, dolosis, & amaritudinem

nem redolentibus hęresibus (quæ in tertia tuba *absynthij* nomine iure veniunt) suam alent & firmabunt audaciam. Sulfur denique (quo peccati fæditas & graueolentia, tum tartarei ignis flamma & vis indicatur) ad hanc mixtionem pertinet. nempe Satanas; ille auctor peccati, & pœnarum administer; omni fraude hos tutabitur: fidissimos suos satellites, & nouissima omnium insecta, ex abyssi fumo genita. neque tantùm copia illis erit triplici hac ratione sese muniendi; verum etiam fideles vltrò inuadere & affligere audebunt. quod per *equorum leonina & voracia capita* significatur. & quibus artibus se tuebuntur, ijsdem etiam hos absument. nam innoxiorum corpora vanis minis, & astutia hęretica vexabunt, Principum potentia subnixi. tum verò Satanæ fraudibus, & machinamentis, alias atque alias animabus inflammandis insidias struent. prius genus *fumo*, posterius *sulfure* notatur. 18. Per has tres plagas occisa est tertia pars hominum: nempe, per ignem, fumum, & sulfur, quæ prodibant ex ore ipsorum. nimirum eò crescet ipsorum violentia, & improbitas, vt nullum non lapidem moturi sint, quò tertiam partem hominum ad interitum perducant. veruntamen non his tantùm modis grassabuntur ad perdendos mortales: 19. nam eorum potestas non modo in ore eorum est (vt iam audiuistis) sed etiam in caudis. nam eorum caudæ similes sunt serpentibus; aculeatæ nimirum, vt lædant. hac in parte locustis absimiles non erunt. 20. Nihilominus ita animi impiorum obdurabuntur, vt qui huius tubæ plagis occisi non sunt, ab impietate tamen sua non sint cessaturi. ab idololatria nempe, & adoratione dęmoniorum, & imaginum aurearum, argentearum, ęnearum, lapidearum, lignearum; quę neque cernere possunt, neque audire, neque ambulare. ideoque hunc hęreticum Monarcham habent pro flagello, & pœna. 21. neque à violandis secundæ tabulæ legibus abstinebunt; homicidijs suis, & veneficijs, & stupris, & furtis: quorum alter ille Monarcha, qui corpus solum affligit, vindicta, flagellum, & pœna est.

CAP. X.

Ioannes audit explicationem mysteriorum, quæ in tergo libri scripta erant. sed reuelare nefas est. de futurorũ notitiâ, quæ libri deuoratione notatur, pro tempore quidem lætitia perfunditur: sed postea voluptas vertit in amarorem.

TVm vidi alium Angelum validum, descendentem de cœlo: amiciebatur nube: supra caput eius erat iris. facies autem eius erat vt sol: & pedes eius vt columnæ igneæ. validus hic Angelus, amictus nube, est Christus: qui tectus *nube* in cœlos ascendit, & *in nubibus* nouissimo reuenturus est die. *nubes* populum Israeliticum in deserto iter facientem ducebat interdiu: è qua rorem gratiæ suæ affatim destillat Christus in corda

corda fidelium. caput iride cingebatur; vt fœderis cum electis olim icti memoria renouaretur. de facie, quæ *soli*; & pedibus, qui *columnis igneis* assimilantur, in epistolæ meæ limine audiuistis. 2. habebátque in manu sua libellum apertum. hic Euangelij, lętissimi illius nuncij, liber erat. dextrum pedem seu validiorem imposuit mari: vt elementum illud suapte natura instabile stabiliret. sinistrum autem terræ; quę faciliori negotio firmari poterat. quod ideo ab eo factum est, vt suæ in hęc elementa potentię daret specimen; quibus nefas est metas ab eo prę-scriptas transcendere. ideoque Dauid in Psalmis terram vocat *scabellum pedum eius.* 3. Clamauítque voce magna, sicut leo rugiens: terribilia enim erant, & magna, quę denunciaturus erat. 4. & postquam clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. hi erant septem Dei spiritus, qui eius iussu loquebantur. & ego scripturus eram, quęcúnque loquerentur: sed audiui vocem de cœlo dicentem mihi: *obsigna quæ loquuta sunt septem tonitrua, sed ea scribere noli.* per illa enim Spiritus sanctus mihi sex tubarum arcanum, planissima interpretatione, nudauit; quod nunc diuina voce prohibeor orbi cum cęteris vulgare. obsignandum nempe est: & dum temporis aderit maturitas, fido silentij sacrario tegendum. 5. Et Angelus ille, nempe Christus dominus; quem vidi stantem super mare & super terram; sustulit manum suam ad cœlum. 6. Et iurauit per eum, qui cœlos, terram, mare, & quęcunque in ijs sunt, creauit; tempus non fore amplius: sed diebus vocis septimi Angeli, quum clangere incipiet, consummatum iri mysterium Dei: sicut prędixerat seruis suis, Prophetis. hoc iuramento mihi fidem facere volebat, peractis omnibus, quę sex tubę repræsentauerant, statim rebus omnibus finem adfore; quę autem in ipsa rerum consummatione expectanda sunt, ea septimę tubæ sono indicatum iri, omnia vti olim Prophetis suis reuelauerat. 8. tum vox ea, quam ante audieram, de cœlo me compellauit. nempe Dei patris vox de integro auribus meis appulit. & dixit: *abi, & accipe librum illum apertum, qui est in manu Angeli, stantis super mare, & super terram.* 9 abij igitur ad Angelum, & oraui, vt mihi librum daret. & dixit: *accipe & deuora eum: & amaritudinem adferet ventri tuo, sed in ore tuo dulcis erit, vt mel.* 10. Accepi igitur libellum è manu Angeli. & comperi verissimum, quod dixerat. perfundebar enim voluptate, dum, librum deglutiens, particeps fiebam diuinorum mysteriorum: sic in ore dulcis fuit. at peracta concoctione, cùm ex officio mihi incumberet illum orbi annunciare; eamque ob causam improborum hominum odijs agitarer, sperne-rer, affligerer; exiguum autem meorum laborum fructum referrem: ilicet in ventre amaruit. quod olim & Ionæ contigit: & omnibus veris huius libri pręconibus in posterũ continget. 11. Tum dixit mihi: *oportet te iterum prophetare coram populis, & gentibus, & linguis, & Regibus multis.* etenim mei filij in Christo, hęredes doctrinæ meæ, quorum vita

in

in has calamitates incidet, habebunt quoque in mandatis, eiusdem Euangelij prædicationem ad salutem credentium instaurare. his ea indulgebitur fiducia, vt mandata intrepidè exponant, non tantum coram populo, verumetiam coram Regibus multis; nec ad eorum facies quicquam obstupescant.

CAP. XI.

Babylon, Papæ imperium, externa est Templi pars. vera ecclesia est in Sancto Sanctorum: sed ad tempus duntaxat: nempe sub horum hypocritarum persecutionibus. iugiter mittuntur pastores fideles, in testimonium veritatis. vexantur illi & iugulantur ab Antichristo. tandem fortiores excitat Deus pastores, qui suis coloribus Papatum depingent: eiusq; ruinam prædicent. in septima tuba dies iudicij describitur.

TVnc datus est mihj longus calamus, instar virgæ. astititque mihj Angelus, qui librum dederat, dicens: surge, & calamo tibi dato metire templum Dej, & altare, & eos qui adorant in eo. 2 Sed atrium, quod extra templum est, exclude: & ne metiaris illud. nam datum est gentibus, quæ vrbem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus. ne forte, scilicet, crederem nihil suo sæculo profuturos successorum meorum labores (quando iam ex sexta tuba nimis certum est, duabus illis monarchijs orbem terrarum nexu & mancipio datum iri) Christus Dominus, tum vt mihj persuadeat nonnullos vtique intaminatos & puros manere; tum vt fideles pręmoneat pestiferum hunc Monarcham, cuj nomen est *Apollyon*, corporea successione sessurum esse in ecclesia & templo Dej; eam ob rem, calamo metiri iubet Ecclesiam. nam, quotquot ad veram Ecclesiam spectant, sospitabit, illos inquam, qui de adyto sunt. cæteri propter hypocrisin gentibus accensebuntur. hæc erit successorum meorum, de quibus etiam nunc loquor, partitio. nam decempedâ & examine verbi (quod calamo significatur) *Sanctum Sanctorum* ab atrio separabunt; scilicet, à simulata illa & Antichristiana ecclesia, quæ quadraginta duobus mensibus, vel tribus annis & semi (nam idem est numerus) veram ecclesiam affliget humi, & conculcabit. hoc interuallo, à Christo præfinito, alluditur ad Danielis de duobus temporibus, & tempore & dimidio temporis, vaticinium. nam vt propheticæ hebdomadis dimidium eo loci intellexit Daniel, ita hoc loco significat Christus persecutionem Abaddonicam dimidium nouissimj temporis esse duraturam. vt nempe circa medium vltimæ huius hebdomadis eius imperium statuatur. cuius hebdomadis initium ducitur ab incarnatione, & primo Christi aduentu; finis in secundo aduentu hærebit. quæ quia vltima est periodus, hoc in loco *hebdomadi* non immeritò assimilatur. 3 Sed dabo sanctam ciuitatem duobus testibus meis, qui prophetabunt diebus mille du-

centis sexaginta, amicti saccis. nam hos mihi successores, in testimonium veritatis, & quidem idoneo numero excitabit. ex ore enim duorum, aut trium testium, stabit omnis vox. Contestabuntur hi falsam esse illorum doctrinam, qui sibi commissam persequuntur odio ecclesiam. & fient patronj Ecclesiæ, vt eam veri verbi potestate protegant, & sustentent. & nothæ Ecclesiæ pœnitentiam annunciabunt; qua de causa saccis amicti sunt. atque vt plena solaminis nobis oboriatur fiducia, etiam in densissima noctis caligine vnum subinde, vel alterum è testibus legabit Deus, qui istius *Apollyontis* hypocrisin despuat; veram autem Ecclesiam muniat solatio. numerus dierum, quibus prophetabunt, examussim respondet mensium præfatorum numero. nimirum tamdiu veritati testimonium perhibebunt, quandiu Antichristi regnum durabit. 4 Hi testes sunt duæ oleæ virentes, quæ sacro illo oleo electos inungunt: & duo candelabra, quæ orbem terræ (vt Christus dixit) suo splendore illustrant; humi posita, vt officium suum exequantur in conspectu eius, qui dominus est, & rector terræ. 5 Quod si quis velit eos lædere, ignis prodibit ex ore ipsorum, & deuorabit inimicos. ita enim oportet occidi, quisquis eos læserit. nempe Spiritus sanctus, ignis ille in ore ipsorum, accusabit, & secundâ morte perimet, quotquot eos persecuti fuerint, vel non audierint, vel eorum doctrinæ morem non gesserint. 6 Hi testes habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas, vt eas in sanguinem conuertant: & percutiendi terram omni plaga, quoties voluerint. nam & ipsorum & legationis fidem tam certis signis astruet Deus, quàm fuit gratiâ Eliæ cælorum obseratio, & defectus pluuię per id tempus, quod prædixerat; aut causâ Mosis conuersa in sanguinem aqua; & percussa varijs plagarum generibus Aegyptus. 7 Atque hi non minùs morte sua testimonium dicent, quàm vita. nam singuli, decurso in terris tempore à Deo præfinito, dira patientur, & vincentur, & occidentur à bestia, Angelo abyssi; Rege locustarum. in magna illa vrbe, imperij sede, tanquam facinorosi publicâ afficientur morte. 8 Et in plateis vrbis iacebunt eorum cadauera. & hæc vrbs spiritualiter vocatur *Sodoma*; ob spirituale adulterium, id est, idolomaniam, quam exercet & fouet. vocatur *spiritualis Ægyptus*, quia intolerabilj superstitionis pondere animas electorum grauabit, vt quondam Ægyptus corpora sacri populi sibi mancipata iniquis oneribus afflixit. In ea quoque ciuitate crucifixus est Dominus noster. nam vbi Christi membra propter Dominum iugulantur (quo genere delicti & vrbs hæc & Reges illius infames erunt) ibi reapse Christus ipse crucifixus est: eiusque passio tam ijs imputabitur, quàm Iudæ, qui eum prodidit. 9 Et homines ex omnibus tribubus, populis, linguis,

& natio-

& nationibus eorum cadauera videbunt, per tres dies & semi; nec permittent ea sepeliri. 10 Et incolæ terræ gaudebunt: & hilares erunt de eorum cædibus: & munera mittent alij alijs in testimonium lætitię; propterea quòd à duobus Prophetis, qui orbem terrarum inquietabant, iam liberati sint. nam totus mundus, quj extra *Sanctum Sanctorum* est, non permittet modò, sed probabit quoque horum testium cædem; & quæcunque in eos crudeliter & ignominiosè decreta sunt: tanquam communi sepulcri honore forent indigni. Eorum morte tota terra lætabitur. nam vt olim Achabus Eliam criminabatur, tanquam vexatorem Israelis: ita molestos sibi esse hos testes opinabitur mundus; nimirum, ob nudata eius probra, & pænitentiam iniunctam. 11 Atque ita tres dies & semi; nimirum, tres annos & semi iacebunt neglecti. vnde colligitur, durante Antichristi regno, malè eos multandos. sed post tres dies & semi spiritus vitæ à Deo profectus ingredietur in illos; stabuntque erecti in pedes suos,: & magnus metus in eos cadet, qui antea ipsos spectarunt. 12 Et magnam audierunt de cælo vocem dicentem ipsis: *adscendite huc.* & ascenderunt in cælum: & hoc ab ipsis fieri inimici ipsorum viderunt. nam quanquam, hypocritico illo & hæretico vigente imperio, præcones veritatis, statim vt conspecti fuerint, rapientur ad mortem; labascet tamen hæc Monarchia tribus annis suis, aut diebus totidem exactis. Tum spiritus vitę à Deo profectus; nempe Sanctus Spiritus à Deo missus, in vltimi temporis Pastores validiùs influet. nam in ijs reuiuiscent denati Martyres: & radices aget in cordibus multorum doctrina pietatis: tantaque erit rationum, quibus illi vtentur efficacia; vt non magis de illorum victoria ambigere queat Antichristiana secta, & vnanimis illi orbis; quàm si à Deo in cælum inuitatos audirent, ad capiendum victoriæ præmium. Inuidiosa quoque illa vitæ & necis potestas cessabit. protegentur enim à multis, quorum animos ad pietatem inclinabit Deus; adeò magnificè, & secure, tanquam euolarent in cœlos nube tecti, nec quisquam potis esset cohibere. 13 Tunc quoque terræ motus magnus erit; nempe tumultibus & seditionibus ciebuntur gentes: & decima pars vrbis cadet. Vrbs hęc in decem partes diuiditur; vt intelligamus eandem esse cum Monarchia, decem cornibus minace; quæ inferius describitur. decimæ partis casus nihil aliud est, quàm multarum gentium defectio, graue dominationis iugum detrectantium. Et cæsa sunt in eo terræ motu septem millia hominum: nimirum ingens hominum numerus per illos seditionum motus peribit. Reliqui autem territj sunt: & dederunt gloriam Deo cœli. multi enim per horum tumultuum, & diuinorum iudiciorum terrores reuocabuntur ad notitiam veri. 14 Væ secundum abijt. nam hæ sunt sextæ tubæ plagæ. & ecce tertium væ venit cito.

ſequitur enim eorum dierum enarratio, in quibus finis ſtatuitur, primò quidem imperio Antichriſtj; deinde verò orbi terrarum. itaque aures hîc arrigite. nam plagarum nouiſſima eſt. 15 Septimus igitur Angelus clanxit: & factæ ſunt voces magnæ in cœlo dicentes; *facta ſunt regna mundi Domini noſtri, & Chriſti eius, qui regnabit in ſæcula ſæculorum.* ideo profectò in cœlis audita fuit huius clamoris lætitia, quia nouiſſimi iudicij tempus aderat: & poteſtate exutis regibus terræ, Sanctorum hoſtibus, vnus Chriſtus rex, & imperator rerum omnium, moderaturus erat habenas. 16 Tunc viginti quatuor Seniores, qui in conſpectu Dei ſellis ſuis inſident, præ gaudio, quòd iam non longè abeſſet fratrum ſuorum ſalus, prociderunt in facies, & adorarunt Deum, dicentes: 17 *Gratias agimus tibi Domine, Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es; quia nunc poteſtatis tuæ amplitudinem notam facturus es, & glorioſum tuum regnum initurus.* 18 Et iratę ſunt gentes. nam tandem impij intelligunt nullum amplius vi, vel dolo locum eſſe relictum. iam ira tua irrefragabilis, & præſtitutum tempus mortuorum venit. nam mortui iam ad iudicium vocandi ſunt: tuque ſeruos tuos, & Prophetas, & Sanctos, & quotquot nomen tuum verentur, paruos, magnos, remuneraturus es; & perditurus eos, qui terram perdunt; nempe perſecutione Sanctorum, & omnijugo vitiorum contagio. 19 Tunc apertum eſt templum Dei in cælo, vt conſpiceretur arca fęderis in eo: quæ ideo monſtrabatur à Deo, vt certos faceret Sanctos ſe promiſſi fore memorem, & ſeruato eius tenore Chriſtum é veſtigio demiſſurum ad iudicandum terram: quod tunc ingenti cum terrore perfectum eſt. hoc enim ſibi volunt, quæ tunc acciderunt, fulgura, voces, tonitrua, & terrę motus. at grandine magna, quæ ea tempeſtate cecidit, terrę interitus ſignificatur. nam grandinis nimbus omnium aliorum damnoſiſſimus eſt ſatis, & maximè letifer.

CAP. XII.

Noua viſio. malicia Diaboli aduerſus Chriſtum & Eccleſiam. diuinæ prouidentiæ beneficio Eccleſia euadit illius furorem. occulta ea eſt, & ad tempus abſcondita. ad eam euertendam hæreſes & perſecutiones à Dæmone excitantur. in quibus omnibus parum eſt auxilij. ideoque capitalem hoſtem aduerſus eam ſuſcitat, Romanum Papam.

Vemadmodum ſeptimum ſigillum ſeptem claſſica complectens (quorum intellectus patet ex dictis) nihil aliud erat, niſi amplior quædam ſeptem priorum expanſio (ſicut ante oſtendi) ita hęc viſio, iam mihi patefacienda, nihil aliud eſt, niſi cum præcautione coniuncta manifeſtior expoſitio eorum temporum, in quibus Eccleſię metuendum

metuendum est periculum; & inprimis trium nouissimarum plagarum. 1 Visum est autem signum in cælo magnum & mirabile: nempe mulier amicta sole: sub cuius pedibus erat luna, & in capite corona stellarum duodecim. 2 Et ferebat vterum; iam quoque sic proxima partui, vt clamaret: grauiter enim torquebatur partûs doloribus. 3 Et visum est aliud signum in cœlo, dignum admiratione. Draco rufus & ingens, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis diademata septem. 4 Eius cauda secum trahebat tertiam partem stellarum cæli; quas abiecit in terram. stetit autem is Draco ante mulierem, vt cùm peperisset, filium eius deuoraret. 5 Peperit autem filium masculum, recturum omnes gentes ferrea virga. & raptus est filius eius ad Deum, & thronum eius. 6 Mulier verò fugit in solitudinem: vbi habet locum paratum à Deo, vt illic aleretur diebus mille, ducentis, & sexaginta. 7 Factum est autem in cœlo prælium magnum: Michael enim & Angeli eius præliati sunt cum Dracone, & Angelis eius. 8 Draco autem & eius Angeli præualere non potuerunt: sed è contra locus eorum in cœlo inuentus non est. 9 Atque ita Draco ille magnus, serpens ille antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas. qui seducit totum terrarum orbem proiectus est in terram; & omnes eius Angeli cum ipso proiecti sunt. 10 Et audiui vocem in cœlo dicentem: *nunc facta est salus, & potentia, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius; quia deiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos in conspectu Dei nostri, die ac nocte.* 11 Nam qui cum eo pugnarunt vicerunt eum, propter amorem quo complectuntur agnum, & eius sanguinem, & verbum testimonij eius: & eam ipsam ob causam suę vitæ prodigi fuerunt vsque ad mortem. 12 Propterea hilares estote cœli, & qui habitatis in eis. Væ autem incolis terræ, & maris: nam Diabolus descendit ad vos, & excandescentiæ magnæ plenus est, vt qui sciat regnandi tempus exiguum superesse sibi. 13 Cum igitur vidisset se Draco in terram proiectum, persecutus est mulierem, quæ pepererat masculum. 14 Sed datæ sunt mulieri binæ alæ ingentes, aquilinæ, vt è conspectu serpentis auolaret in desertum, in locum suum, vbi aleretur per tempus, & tempora, & dimidium temporis. 15 Eiecit autem ex ore suo serpens post mulierem aquam, tanquam flumen, vt vi eam abriperet. 16 Sed succurrit terra mulierj: aperuit enim os suum: & absorpsit flumen, quod eiecerat Draco ex ore suo. Ex prima huius visionis parte mihi datum est scire, vt primùm Ecclesia, quæ per mulierem significatur (sponsa enim est Christi, amore & reuerentia illi, vt capiti, & marito, & gloriæ suæ morem gerens; debilis tamen & infirma vt mulier) splendore suo & innocentia illustris, vtpote sole amicta; tum pedibus calcans & fastidiens mundum, omniaque

niaque illius inania; vtpote lunam calcibus premens, planetam non suo, sed mutuato lumine splendicantem; formis verò omnijugis mutabilem, instar mundi; coronata denique glorioso illo duodecim Patriarcharum, & Prophetarum, & duodecim Apostolorum lumine, quibus succedit in vnitate doctrinæ, vt merito illis tanquam astris hic dicatur coronata: vt primùm, inquam, Ecclesia sic ornata Christum peperit in carne, qui masculus ille est, regens gentes ferrea virga (vt Dauid in Psalmis canit) statim rufus ille, & antiquus Draco, vt qui in primis nostris parentibus suam exercuerit malitiam; Rector innumeræ hominum multitudinis, per septem eius capita & totidem diademata notatæ; Diabolus ipse, infinitis instructus machinis, & instrumentis suæ improbitatis per, decem cornua, quadam ad Danielis vaticinium allusione, notatis; ille robustus insidiator, non modo reprobos alliciens in consortium impietatis, sed & pastorum nonnullos, & visibilem Ecclesiam in certissimam ducens perniciem; vt qui caudę illecebris incautam secum trahat tertiam partem stellarum cœli, & in terram proijciat: hic Draco, vitę infantis insidiatus, & quidem priusquam nasceretur, diducto & hiante rictu; cùm iam de victoria diffideret, imò verò contrà cerneret Christum iam resurrexisse à mortuis, & ascendisse in cœlos (hic ille est puer raptus ad Deum & thronum eius) Ecclesiam verò etiam in aspera persecutionis hyeme florere, quæ fuga est mulieris in locum eremi destinatum à Deo, vbi per dies iam numeratos lateat (nempe ignota iacebit & neglecta Ecclesia, nec quibus modis alenda & tegenda sit, quisquam hominum resciet: Deus eam pascet toto Antichristiani regni tempore, qui est dierum numerus, quem vobis iam subduximus) quum cerneret Draco non modo euasisse Christum, & Ecclesiam ex vnguibus suis: sed etiam non licere sibi (vt sub veteri lege solebat) Dei Sanctos amplius accusare, iam Saluatoris virtute renouatos, regenitos, iustificatos, quod prælio illo in cœlis facto notatur; vbi Deus innuere volens neminem sibi esse similem, auctor Christo fuit, vel quod idem est, Michaeli (quo nomine Deo similis significatur) & Angelis suis, vt cum Diabolo & eius Angelis confligeret, eosque debellaret, & in terras præcipitaret: quum cerneret, inquam, se ab accusandis Sanctis æternùm deiectum, nec vlli fore vlteriùs virulentiæ suæ locum: quemadmodum ea res Angelis volupe fuit, & Sanctis omnibus, propter fratrum suorum salutem (vt testatur hymnus in cælis decantatus, à voce Deum laudante, & Michaelis eiusque Angelorum virtutem efferente; qui tanto studio pro Sanctis in terra decertarunt, vt si ipsi mortales fuissent, non dubitassent in eorum causa animas effundere, quos Christus suo sanguine redemerat; quorùmque electionis defunctus erat apud patrem suum testimonio) ita contra Draconem

ea res magis efferauit: & dirioribus tentationum machinis ſuperſtites mortales aggreſſus eſt; tum quia redemptionis myſterio, quod hoc in cœlis prælio innuitur, poteſtate Sanctos accuſandi priuatus eſt; tum quia ſecundo Chriſti aduentu præſagiebat breui ſe è terris in tartarum præcipitatum iri; vbi cathenatus ęterno carceris ſqualori manciparetur, haud ſecus ac primo Chriſti aduentu è cœlo in terras deturbatus eſt, quod vltima hymni parte indicatur; vt nihil illi nunc reſtet, præterquam vt hæreſibus & ſæculari violentia inquietet Eccleſiam; quæ ambo torrente illo aquarum vomitu notantur, quo abripere ſatagebat mulierem: poſtquam iam aquilinis alis donata eſt, vt in eremum eò ſe reciperet, vbi pręfato dierum numero maneret; nempe poſtquam Deus ea pernicitate donaſſet Eccleſiam, quæ ſatis eſſet ad Satanæ furorem declinandũ, & ad latibula tempore Antichriſtiani regni mutanda: quum cerneret ſe fruſtra hic eſſe, tanquam illam vomitus inundationem terra ſubitò exiccaſſet, aut abſorpſiſſet. 17. Tum verò Diabolus, Draco ille, aduerſus mulierem, nempe Eccleſiam magis excanduit, quàm prius: atq; alia via bellũ inſtaurauit aduerſus reliquos, ex ſemine fæminæ, qui præcepta Dei obſeruabant, & teſtimonio ſuæ vocationis & electionis commendabantur patri à filio Ieſu Chriſto. nam hæc ſola eſt genuina Eccleſiæ poſteritas; nempe legitimi eius hęredes in gratia, fide, & veritate. 18. Steti autem ſuper arenam maris: aut viſus ſum mihi (hoc enim volo) ad *arenam maris* ſtare; quo elemento populi & gentes reprę-ſentantur: vt obſeruarẽ, quas inde Satanas copias educturus eſſet aduerſus Eccleſiam. nam eius rei patefaciendę gratia viſio hęc mihi monſtrata fuit: ad quã duo illa poſtrema miracula εἰσαγωγῆς loco erant; vt ex rebus præteritis, tanquã radice, ramos inde pullulaturos rectiùs intelligerem.

CAP. XIII.

Ortus Papæ è ruinis quartæ Monarchiæ, quæ Romana eſt. eius deſcriptio. origo Papiſticæ eccleſiæ. eius deſcriptio, & cum ſuo Monarcha, nimirum Papâ, conformitas. reuerentia, qua multæ gentes proſequuntur non Papam tantùm, verumetiam eius legatos. apoſtaſia vniuerſalis, vt nulla futura ſit viſibilis Eccleſia, præter Papiſticam. de Pontifice, qui primus blaſphemos & ſuperbos titulos omnes vſurpauit.

1. TVm vidi *beſtiam* aſcendentem è mari; erectam nempe à Diabolo e gentibus, & populis monarchiam. & habebat ſeptem capita, & cornua decem, & impoſita cornibus ſuis decem diademata. quorum capitum & cornuum interpretatio ab Angelo mihi facta eſt (vt commodo deinceps dicetur loco) & impoſitum erat capitibus eius nomen *blaſphemiæ*. 2. Hæc beſtia Rex eſt: eiúſque monarchia eſt quarta illa Danielis, quæ hac ipſa tempeſtate potitur rerum: in qua

Cap. 17.

Daniel 7.

qua rediuiuæ factæ sunt trium præcedentium vires. est enim longè illis valentior. ideoque vt illa *leopardi*, ab acquirendi celeritate, nomen sortita est; & illa *leonis*, à potentia & sæuitia; & illa *vrsi* à robore & diuturnitate; ita hæc dicitur similis leopardo: nimirum specie, vnde nascitur eius agilitas. capite verò repræsentat *leonem*. nam leonis vis in capite est, vt ante audiuistis. pedibus denique *vrsum*; nam in vrsi pedibus robur est, & pertinacia. eiusmodi compages docet hanc monarchiam longe esse cæteris neruosiorem; & earum in se vires (vt modo dixi) habere rediuiuas. Et animaduerti vnum e capitibus bestiæ lethaliter vulneratum: sed iam sanatum erat. & tota terra bestiam ingenti cum admiratione sequebatur. Scilicet, vt hinc mihi innotesceret, non illam esse hanc bestiam, cuius vos ante certiores facere iubebar. nam quod eius pessimum est, iam fere narratum est; & breui hæc monarchia euertetur. atque ideo duntaxat mihi ostensa est; quia ex illius ruderibus, & in augusta imperij sede exurget *hæretica* illa *monarchia*, cuius vos præmonitos volo: quod indicatur letali capitis vulnere, quod persanabatur. nam vt *phœnix* (quemadmodum profanæ meminerunt historiæ) ex suis reuiuiscit cineribus; ita ex huius imperij ruina aliud consurget, ad cuius potentiam, terrarum orbis, quantus ille quidem est extra *Sanctum sanctorum*, stabit attonitus; eam reuerebitur; eam sequetur; eius iussa capesset, vt modo audiuistis enarratum. 4. Et adorarunt Draconem, qui dedit potestatem bestiæ. manciparunt se etenim operibus tenebrarum, vt cultum & obsequium præstent Diabolo, qui hanc bestiam ad pugnam cum semine mulieris suscitauit: vt & antè à nobis dictum est. Diabolum quoque in suo satellite adorarunt; nempe, in bestia ab eo suscitata; in monarchia ab eo erecta: cui se magna reuerentia obstrinxerunt dicentes: *quis est similis bestiæ? quis poterit cum ea pugnare?* nam ingentibus humanæ potentiæ opibus nitetur hæc Monarchia: quibus orbis iudicio adeò cæteras vicit, vt ipsa vinci nequeat. præsertim verò incredibile videtur euerti posse eam *à paruo illo Lapide*, absque manuum opera è monte exciso, à Daniele memorato: cuius vi nihilominus conteretur in frusta. 5. Datumque est ei os loquens magna, & blasphemias: os, vt Daniel ait, grandiloquũ & Domino oggániens. nempe hæc monarchia, seu Rex eius, longè se efferet supra cæteras creaturas: & inauditâ omnibus seculis titulorum arrogantiâ se venditabit; quibus ille, vt & hæreticâ doctrinâ suâ, multum diuino honori derogabit: imò verò omnem Deo debitam potestatem tam fidenter inuolabit; vt meritò dici possint verba aduersus Deum, & blasphemiæ nominis eius. & data est ei potestas agendi; nempe, permittet Deus gliscere immanitatem huiusce tyrannidis; vt spatio duorum & quadraginta mensium affligantur Sancti. cuius interualli ideo apud me facta est mentio, vt certò intelligerem hanc Monarchiam, quæ ex alterius ruinis excitata est, primò eandem esse cum *ciuitate sextæ tubæ*, quæ duos testes persequebatur

Cap.12.

Daniel.2.

Daniel.7.12.

Cap.11.

tur (ęqualis enim vtrique attribuitur duratio) deinde verò (quod hinc sequitur) *cum Angelo abyssi* quoque coincidere, seu cum *illo quintæ tubæ Apollyonte*: præterea cum *sessore illo equi pallidi*, cuius nomen est *Mors*, in sigillo quarto: denique, licet obscuriùs, cum *semisse equestris exercitus*: cuius semissis armatus ille equus, mihi in visione conspectus, pars virium erat; & caput eius, vel Monarcha erat illa idololatriæ plaga. qui Monarcha simul cum alio illo, cuius mentio paulò obscurior eo loci facta est, qui est plaga peccatorum, quæ contra secundam tabulam admittuntur; hæc inquam bestia hîc memorata, & alius ille Monarcha, qui se capitalem apertúmque Christianæ Ecclesiæ hostem profitetur, copias suas ambo conscribent, vt magno illo die Domini cum Ecclesia confligant: de qua re suo loco. 6. Tum verò hæc bestia, pro potestate ipsi concessâ, aperuit os ad blasphemias aduersus Deum; vt conuicijs afficeret nomen eius, & tabernaculum eius; nimirum *factum Sanctorum*, quæ est Ecclesia militans, & eos qui in cœlo habitant. eò enim deueniet ferociæ tyrannus, vt non modò Dei nomen eâ, qua diximus, diritate blasphematurus sit, & Christi membra, quæcunque in terris reperiet, omni persecutionis laniena exanimaturus; sed & sanctas defunctorum animas omnibus calumnijs & conuicijs proscindet. 7. & eam ob rem permissum est illi bellum gerere cum Sanctis; adeóque & illos corporaliter vincere; & dominari omnibus tribubus, linguis, & nationibus. in tantum, scilicet, se extollet monarchiæ huius potentia. 8. Itaque adorabunt eum omnes incolæ terræ. magna, nimirum, pars hominum eum reuerebitur; quotcunque nomina sua non habent scripta in libro vitæ agni illius mactati: qui liber ante iacta mundi fundamenta scriptus fuit. nunquam enim poterant induci, vt genua Baali flecterent, qui à Christo ad salutem ab ęterno prædestinati fuerunt. 9. Si quis habet aurem audiat: & decreto sequenti animum intendat. 10. Si quis in captiuitatem duxerit, ducetur & ipse captiuus. & si quis gladio occiderit, gladio quoque is occidetur. Quandoquidem igitur certò vobis constat, Deum suo tempore remensurum esse eorum tyrannidi eandem, quam illi Ecclesiæ mensuram mensurarunt; nolite committere, vt deficiant animi vestri in rebus aduersis, præ desperatione diuinę vindictę; quia ipse longanimus est: ne deficiant, inquam, a confidenti constantique veritatis professione. nam in hoc patientia & constans Sanctorum, electorumque fides explorabuntur. 11 Deinde vidi aliam *bestiam* adscendentem è terra. & habebat duo cornua instar agni: sed loquebatur vt Draco. nam, quo melius intelligerem non in sola corpora dominari hanc monarchiam, sed è contra in animas pręcipuè & conscientias hominum; alia hæc mihi monstrata est bestia, quæ hæreticum locustarum imperium refert: quarum Rex quintę tubæ sono *Apollyon* renunciatus est. hæc bestia mentitur auctoritatem Christi, obtenditque duos gladios, & duas claues, quas

Cap.9. Cap.6. Cap.9. Cap.16. Cap.9.

à Christo

à Christo scilicet acceperit; quod per eius duo cornua agninis similia indicatur. Verùm illius in sacra authoritate simulandâ consilium est, falsæ doctrinæ reuerentiam, & obsequia hominum conciliare: cuius rei signum est quod loquebatur, vt draco, vel Diabolus. 12 Est igitur adulterina hæc, & simulata Ecclesia, quæ omnem superioris bestiæ potestatem exercet: vt quæ Reges suos in augusta Monarchiæ sede instruat, & erudiat, quibus modis populi & gentes pellici debeant in obsequium. & hæc ipsa Ecclesia terram & ipsius incolas; omnes nationes, quæ eius errores hausere; ad alteram bestiam, cuius letale vulnus sanatum est, colendam & adorandam inducet. persuadebit enim illis huic monarchiæ ab omnibus hominibus, etiam propter conscientiam, obtemperandum esse, quæcunque demum mandarit; vt quæ errare omnino non possit. 13 Quod vt ab hominibus facilius impetrare possit, magna edit signa, magna miracula; adeo vt etiam ignem faciat è cœlo descendere in terram, in conspectu hominum. vnde quum illi à veritatis amore desciscent, vt credant mendacia; Deus per hanc notham ecclesiam, vt suæ iracundiæ organum, iusto suo iudicio illis illudet, & fucum faciet; per efficacissima nimirum miracula & prodigia, quæ cum illo Eliæ ignem è cœlis deuocantis certare queant: quod hîc repetitur. 14. Et hæc omnia miracula in conspectu bestiæ patrauit: nempe vt per illa terræ incolas in cultum & adorationem *bestiæ* pelliciat. quibus etiam parsuadet, vt faciant bestiæ imaginem, quæ gladio vulnerata fuit, & reuixit. nam non modo per se gentium multarum frena moderabitur hic hęreticus Monarcha; verum etiam, suadente hac falsa Ecclesia, gentes vnanimi consensu Vicarijs eius, & Legatis, obsecundabunt: qui non contenti legibus loci, in quo sunt, soluti viuere & exempti; pari quoque cum Regibus honore & priuilegijs, vbi vbi sunt, fruentur. & hic voluntarius gentium consensus, adulterinæ illius Ecclesiæ sutelis expressus, hoc loco significatur per imaginem bestiæ, factam Ecclesiæ consilio. 15. Et potestas illi, nempe adulterinæ Ecclesiæ, data est imaginem bestiæ animandi; vocemque ex ea eliciendi; eorúmque corpora occidendi, quotquot eam non adorarent. quemadmodum enim hæc *bestiæ* potestas populorum suffragijs confirmanda est, qui proinde imperij eius auctores sunt: ita operâ huius falsæ Ecclesiæ dabitur bestię hęc potestas; hoc enim est animam illi & vocem dare: cuius Ecclesię tanta erit rabies, vt neminem dimissura sit impunem, qui non censeat omnia huius Monarchę mandata esse sacra, eiúsque Legatis citra vllum renisum esse obtemperandum. 16. atque hęc falsa Ecclesia facit, vt omnes parui & magni, diuites & pauperes, liberi & serui, & in summa, vt omnes, cuiuscunque demum ordinis aut gradus fuerint, accipiant characterem, aut sigillum huius Monarchię in manu suâ dextrâ, aut in frontibus: nimirum vt publicè profiteantur obsequium, eiúsque commoda tueantur, & ad-

2. Thess. 2.
2. Reg. 2.

& aduersantes euertant. 17. & nequis possit emere aut vendere qui non habeat characterem, aut nomen bestię, aut numerum nominis eius. etenim tam vniuersalis futura est hęc apostasią, omnique hominum generi tam grata; vt nemini per illam adulterinam Ecclesiam licere possit in ciuili societate viuere (quę per emptionem & venditionem hic proponitur) nisi priùs liquidò constiterit, non esse illum à religionis societate alienum. quod ex *bestiæ charactere*, eiúsque nomine, & numero intelligitur. Quum itaque iam perspectum vobis sit, ad vniuersos hanc apostasiam pertinere, cauete ab ijs, in quorum ore insidiosa illa verba futura sunt, *Domine Domine*. triumphabunt enim ad tempus (vt hinc videre est) Pseudoprophetæ: & penes se esse veram Ecclesiam iactitabunt; quia alia visibilis tum temporis nusquam erit. quanquam nullo tempore defuturi sint, qui genua non flectent Baali. Enimuerò non deuorabitur mulier à dracone, sed procul è conspectu hominum in eremo, vbi latebit, fouebitur: quemadmodum ante explicatum est. Retinete hęc verba memori mente, nam tempus veniet, cùm hæc doctrina multis erit instar spinarum in oculis. 18 Quod verò attinet ad *numerum bestiæ*, hîc sapientia opus est. quí intelligentiam habet, eius numerum subducat. nam *numerus bestiæ*, vel Monarchiæ, est numerus hominis: nempe primi illius sedis Monarchæ; qui primus omnibus blasphemiæ titulis insolescet; & sub quarta monarchia spiritualem instaurabit dominationem, & tyrannidem: eiusque numerus, nempe numerus annorum à data hac nostræ Apocalypseos epistolâ est sexcentorum sexaginta sex. tum enim ille regnare incipiet.

1.Reg.19.

Cap.12.

Benedictus 2. Platina.

CAP. XIIII.

Beata piorum conditio sub Papæ tyrannide. eius ruina. soli fideles seruantur.

Vemadmodum antehac, denunciato calamitatum terrore, mihi ad tristitiæ solatium proposita fuit Christi & Ecclesiæ beatissima conditio: ita nunc in proxima visione vtriusque bestiæ detecta tyrannide; nimirum spuriæ Ecclesiæ, eiusque Principis, omnibusque spiritualis illius dominationis expositis mallis; Christi & eorum omnium, qui se illi dediderunt, status indicatur: vt ex proximè sequentibus dabitur cognoscere. Tunc aspexi: & ecce, agnum stantem vidi in monte Sionis, & cum eo centum & quadraginta quatuor millia, habentia nomen patris eius scriptum in frontibus suis. nam grassante huius tyrannidis impotentiâ, in *Sione* stabat agnus; nempe in loco suo sancto, vnde salutem spondet fidelibus, vt canit Dauid. ingenti ille piorum acie stipatur, nimirum ex vnaquaque Israelis tribu duodecim millibus hominum selectis, vt ante notum vobis feci. qui numerus, etsi è Iudæis solis conflatus videatur,

tur, comprehendit nihilominus vtriusque generis fideles, cum Iudæos, tum gentiles: quod ad metaphoram continuandam factum est. nam vt antè per *Sanctum Sanctorum* (quæ pars erat materialis templi conditi Hierosolymis) omnes pij denotantur, quemadmodum audiuistis: ita Iudæorum numerum hoc loco expressum pro tota piorum collectione poni certum est: qui frontis notâ, partis nimirum maximè conspicuæ, publicè Christum intelliguntur profiteri: quemadmodum impij homines sui Regis, Angeli nempe abyssi, characterem in fronte impressum habent. Qui Christo dederunt nomina, ideo eius signum circunferunt, vt eius ope testentur euasisse se impotentem huius tyrannidis sæuitiam. 2 Et audiui vocem è cœlo, tanquam vocem multarum aquarum, si magnitudinem respicias; & tanquam fragorem tonitruj, si terrorem. & audiui cytharedorum multorum vocem, pulsantium cytharas suas, 3 Et canentium quasi canticum nouum, ante thronum, & in conspectu quatuor animalium, & viginti quatuor seniorum. nec quisquam poterat discere canticū illud, præter illa centum, & quadraginta quatuor millia: ij videlicet, qui empti sunt è terra. nam qui pretioso Christi sanguine empti, & exempti sunt è mundo, neque amplius sunt de promiscua multitudine, soli poterant ea verba discere, & intelligere. nam eorum solummodo ea res intererat. Vbi primò minatur Deus certam & celerem isti tyrannidi ruinam: quæ vox Dei hoc loco, vt & apud Dauidem, multarum aquarum sono comparatur, tum verò etiam tonitrui fragori. Secundò autem Angeli & Sancti hoc beneficium gratiarum actione agnoscunt, & diuinas laudes hymno decantant; tanta animi alacritate, tanto studio, quàm si hymnus nouus & antè inauditus foret; cuius suauissima harmonia vt notior euadat, ad temperatas cytharæ chordas, & organa in consonantiam erecta, in conspectu Dei, sedentis in solio suæ maiestatis, decantatur, circumfusis in corona quatuor animalibus, & viginti quatuor senioribus, quorum mentio antè facta est. 4 Hi agni comites ij sunt, qui cum mulieribus non sunt inquinati; nullius, videlicet, spiritualis adulterij rei; & omnino virgines, quo nomine in parabola lampadum insigniuntur. hi comitantur agnum, quocunque ierit. nusquam enim ab eius vestigijs aberrant; neque versus dextram, neque versus sinistram. hi empti sunt ex hominibus: primitiæ mortalium Deo, & agno sacræ. 5 Et in eorum ore non est inuentus dolus. sunt enim inculpati ante thronum Dei, quorum debita ab agno soluta sunt. 6 Deinde vidi alium Angelum, volantem per medium cœli, tenentem manu Euangelium æternum, quod anunciaret incolis terræ, omnibus nationibus, tribubus, linguis & populis. Nam vt antè in sextæ tubæ clangore duos illos testes audiuistis reuixisse, qui huius tyrannicæ & hæreticę monarchiæ scelere sublati erant è vitâ: ita huius Angeli operâ idem

mihi nunc innotuit. hic in ipso crudelissimæ dominationis vigore per cælorum medium volat, quò nimirum palàm ab omnibus conspici & audiri queat, dum salutis nuncium orbi terrarum longè lateque prædicandum circumfert. Deus ipse, videlicet, sub finem huius tyrannidis, dum adhuc viget & triumphat eius sæuitia, Angelos suos & nuncios excitabit: & cum potestate legabit in terras, vt veritatis doctrinam palàm profiteantur; & huius tyrannidis errores, Sole & Luna testibus, refutent; quò nonnulli è singulis gentibus seligantur ad salutem; cæteri verò, qui pænitendi occasionem neglexerunt, inexcusabiles facti, geminatâ damnatione luant peruicaciam. 7 Ea autem monendi formula vtentur, quam audiui ab Angelo magna voce proclamari: *Timete Deum, & ei omnem gloriam tribuite; propè enim est hora iudicij eius. adorate eum igitur, qui cælum condidit, & terras, & maria, & fontes aquarum*: nempe, qui omnia bona & mala fecit; & corruptelis sæculi, in quo viuent, hanc vniuersalem doctrinam applicabunt testes; & eo quidem modo, qui a duobus sequentibus Angelis expressus est. quorum prior aiebat: 8 *Cecidit, cecidit Babylon, illa magna vrbs; quia vinum excandescentiæ præbuit omnibus gentibus potandum; vinum fornicationis suæ*, & spiritualis adulterij. Nempe vasta illa monarchia, *Babylon*, ideo sic nuncupata, quia abducit & detinet captiuas hominum animas, haud aliter, ac à vetere Babylone corpora Israelitarum rapiebantur in seruitutem: illa, inquam, monarchia citò redigetur in cineres. Cum enim apud Deum, cui omnia sunt præsentia, temporum discrimina nulla sint; ideo contingit vt ab ipso, & Angelis eius, sæpe dicatur factum, quod citra controuersiam & breui futurum est. quod eo diligentius notare debemus, quò frequentior in sequentibus occurret ea loquendi forma. Ea monarchia & citò, & suo merito ruet; quia plerosque omnes terræ incolas, suis blanditijs quasi inebriatos, stupefecit: eorumque obsequio ad hoc abusa est, vt erroribus suis, idololatriâ, & spirituali stupro eos pollueret. Nam vt viri, meretricijs illecti illecebris, coniugalem amorem permutant stupri consuetudine: ita horum hominum sutelis gentes terræ Christum destituent, & hominum fidei salutem suam permittent. quinetiam fæmineum genus huic Ecclesiæ tribuitur, propter pathicam spiritualis stupri ignominiam: & disertim postea *magna meretrix* vocatur. Ratio autem, quare hoc genere monitionis Angeli vtantur, hisce verbis continetur, quæ ex tertij illius Angeli clamantis ore accepi. 9 Nam quicunque bestiam, aut imaginem eius ampliùs adorauerit, aut acceperit characterem eius in fronte aut manu sua (vt ante auditum vobis est) 10 hic, in meritam flagitij pænam, ex vino diuinæ excandescentiæ bibet. imò ex puro illo eius mero & non diluto, quod in poculum excandescentiæ ipsius infunditur. & torquebitur ig-

Cap. 17.

 ne &

ne & sulphure; nempe in tartarum præcipitabitur, cuius tormenta igne & sulfure figurantur: & id quidem in conspectu Sanctorum Angelorum. nam coram agno testimonium dicent contra illum: agnus autem eum iudicabit & damnabit. 11. Et fumus tormentorum adscendet in omnia ventura sæcula. videlicet, finem nescient tormenta eius. nam quotquot bestiam aut eius imaginem adorant, aut charactere nominis eius notati sunt, neque interdiu neque noctu sentient quietem. perpetuæ erunt videlicet horum miseriæ, sine intermissione, sine remissione. 12. Intereà verò, dum funguntur testes pio hoc monendi officio, sanctorum vel fidelium constantia his in rebus explorabitur. quin & hoc examine, qui obseruant præcepta Dei, & retinent fidem Iesu Seruatoris nostri, innotescent & secernentur à cæteris. 13. Tunc audiui vocem è cœlo, dicentem mihi: scribe, *beati mortui; quotquot Domini causa dehinc morientur.* ita dicit Spiritus; quia requiescent à laboribus suis; & opera eorum sequentur eos. hac voce, quam cælitùs audiui, certior factus sum testes hosce, propter sanctam illam monitionem, qua funguntur inter mortales, acerba multa passuros a spirituali Babylone: nihilominus, qui vitam suam causæ tam bonæ impenderint, fore cæteris feliciores. cui rei confirmandæ sanctus Spiritus ait, *ita est.* necnon rationem subiungit: quia, nempe, à perpetuis laboribus & ęrumnis, quibus inter mortales obnoxij erant, iam feriabuntur: & opera eorum, tanquam merces, comitabuntur eos. nam vt sola fides hominum in cælos ductrix est, ideoque & prodroma; ita si fideliter obeant sua in terris munia, quo digniora & maiora illa fuerint, tanto maiore quoque in cœlis remunerabuntur gloriæ mensurâ. & sic eos comitantur sua opera, vt eam ibi consequantur portionem, cuius per solam in Christum fidem antea erant certissimi. vt enim sol & luna, & cętera astra, quanquam lampades ardentes & lucidæ, non tamen eodem omnes micant splendore, sed suus cuique est lucis gradus, quo à reliquis distinguntur: ita certissimum esse debet omnia vasa misericordiæ, quanquam inęquali gloriæ mensurâ donata, habitura tamen quantum possunt capere. inde autem orietur mensuræ inęqualitas, quia non omnes capere poterunt ęqualem. idem de gradibus pœnarum, quibus reprobi torquentur apud inferos, intelligendũ venit. 14. Tunc adspexi: & ecce vidi candidam nubem: & insidebat nubi quidam, similis homini, habens impositam capiti coronam auream, & in manu sua falcem acutam. 15. Et alius Angelus prodijt è templo, clamans ad eum, magna voce, qui insidebat nubi: *Mitte falcem tuam & mete; quia venit tempus metendi. nam messis terræ præ maturitate exaruit.* qui candidę nubi insidebat, similis filio hominis, Christus erat, in corusca glorię suę nube, coronatus corona victorię. de quo eum duntaxat in finem hęc dicuntur, vt mihi innotesceret nouissimos illos dies, in quos

incidet

incidet ſecundus eius aduentus, ſequuturos proximè id tempus, quo reſuſcitatione teſtium detegetur Babylon: vt ex ſextę tubę fine vobis notum eſt. 16. quo tempore Chriſtus in vnum colliget meſſem ſuam, vt ex ipſo audiui, adhuc nobiſcum in terris verſante. 17. Tunc alius Angelus prodijt è templo, quod eſt in cœlo; & aliam quoque falcem acutam manu tenebat. 18. Et alius Angelus prodijt ab altari, habens poteſtatem in ignem; & clamauit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens; mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineę: nam maturę ſunt vuę. 19. miſit igitur Angelus falcem ſuam acutam in terram, & vendemiauit vineam terræ, & miſit in magnum illum lacum excandeſcentiæ diuinæ. nam, meſſe Chriſti in horreum collectâ, ſtatim reprobi ſunt mandandi exitio: vt patet ex Angeli iuſſu, qui ab altari veniebat; vtpote à Chriſto miſſus. hic Angelus poteſtatem habebat in ignem; nempe mandatum exitij: quod ille diuinarum plagarum adminiſtro, acuta falce armato, ſtatim iniunxit. is autem eius imperio deſectas vites in lacum excandeſcentiæ diuinæ immiſit. nempe improbos diuinæ iracundiæ inundatione abſorpſit. 20. Et calcatus eſt lacus extra ciuitatem. exiuítque ſanguis è lacu vſque ad frenos equorum, per ſtadia mille ſexcenta. Hoc certè omnibus electis inſigni eſt ſolatio, quòd cùm cęteri, qui non ſunt de Chriſti meſſe in ſanctam ciuitatem collecta, tanto numero intereant, vt equorum frena tingantur occiſorum ſanguine, & inundetur tota terra Cananæa, cuius longitudinem complet deſcriptus ſtadiorum numerus; quum, inquam, totus orbis inundetur, qui per terram Cananæam intelligitur, futurus ſit tamen ſanguis ille extra ſanctam ciuitatem, quæ in medio terrę ſita eſt. quanquam enim vera eccleſia in medio orbis poſita eſt, vt Hieroſolyma in medio Cananææ terræ; tanta tamen ruina ne pilum quidem de eorum capitibus excutiet; ſed extra eos cadet, exortes videlicet periculi, vt quondam terra Goſchen plagarum Ægypti.

CAP. XV.

Fideles Papæ exitio, & ſua incolumitate laudant Deum. Plagæ, quibus ille eiuſque ſequaces percutientur, per ſeptem phialarum effuſionem ſignificantur.

DEinde vidi aliud ſignum in cœlo, magnum & admirabile: nempe, Angelos illos ſeptem, qui habebant ſeptem vltimas illas plagas: quoniam per illas erit excandeſcentia Dei conſummata. explicata enim ruina vniuerſi, quæ extra ſanctæ ciuitatis pomeria cõtinget, nunc Dei Spiritus, ad incrementum ſolaminis, mihi ſpeciatim manifeſtas fecit eas plagas, quæ imminent ſpirituali Babyloni: quibus, tanquam iuſtiſſima mercede, compenſantur tum illius flagitia; tum

ęrumnæ, quibus orbem terrarum afflictura est. Et hæ sunt septem illæ nouissimæ plagæ, in septem Angelorum manibus; quorum hoc loco mentio facta est. 2. Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni; & eos, qui victoriam reportabant ex bestia illa, & imagine eius, & charactere eius, & numero nominis eius. nempe, ex quo tempore nouissima bestia ex alterius cineribus orta est, hos victores stantes vidi super hoc mare vitreum: & habebant Dei citharas. nam postquam, vna ex parte, mihi indicasset, quantum miseriarum perpessura sit Babylon ab infligendis plagis: ita, ex altera, in victoribus illis, qui mari vitreo igne permisto insistebant, absolutissimam electorum fœlicitatem exhibuit: etiam eo ipso tempore, quo agitur tragœdia Babylonis. Nam hi victores Antichristum redarguent, & rubore confundent. reliquum verò orbem *vitreo mari* notatum adspicient illi, manus suas Dei citharis instructi, vel ora sua Dei laudibus, propterea quòd vitreum illud mare igne miscuerit: vel, quod idem est, iustissimâ pœnarum seueritate impios concusserit & oppresserit: quod sequentis hymni tenor exhibet 3. Et cantarunt canticum Mosis, Dei serui & canticum agni. *canticum Mosis* dicebatur, tùm quia diuinæ iustitiæ in mari vitreo puniendo, & sanguine Electorum vindicando, laudes continebat; quod in vltimis quoque Mosaici cantici verbis continetur: tùm quia Moses de populo liberato à corporali Ægyptiorum seruitute Deo gratias agebat. Canticum agni dicebatur, propter similem laudis materiam; quia sub Euangelio è spiritualis Ægypti seruitute Ecclesiam liberauit. Huiusmodi autem erat eorum canticum: *magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: iustus es in supplicijs, & verax in promissis, ô Rex: & defensor Sanctorum tuorum, eorum omnium, qui tibi adhærent.* 4. *quis non timebit te, Domine, & glorificabit nomen tuum, siquidem solus omni ex parte sanctus es? nam in nouissimo die omnes gentes venient, & adorabunt coram te: quia iudicia tua tam manifesta facta sunt: illáque iam terræ incubuerunt.* 5. Et posthæc vidi plagas eas omnes, & singulas, quarum nomine diuinas laudes tanta contentione personabant. aspexi enim, & vidi templum tabernaculi testimonij apertum in cœlo. Huic prorsus simile est, quod in septimæ tubæ initio factum audiuistis. id pari de causa hîc iteratur, nempe vt arca fœderis tabernaculo inclusa conspicienda præberetur: inde enim testatum reliquit Deus se memorem esse promissi sui, septem Angelos missurum se, & totidem plagas incussurum. 6. Et ex hoc templo prodierunt septem Angeli (nam ab arcæ, & fæderis memoria factum est, vt a Deo cum mandatis mitterentur) induti lino mundo, & splendido, ad testimonium puritatis & innocentiæ; & præcincti pectora zonis aureis, ad testimonium dignitatis & gloriæ. 7. Et vnum è quatuor animalibus dedit hisce Angelis septem phialas aureas, plenas excandescentiæ Dei viuentis in sæcula. Tali fulgent amictu hi Angeli & do-

& donantur illis aureis & pretiosis phialis ab vno è quatuor animalibus, præcellentissimis Dei creaturis, vt certò nobis constet plagas, quemadmodum Babyloni & eius sequacibus amarissimæ sunt, ita è contrà suauissimas accidere electis; nempe eorum è miserijs vindices. nam reproborum exitio sunt destinatæ; at de sancta ciuitate nemini prorsus nocent. 8. Et impletum est templum fumo, prodeunte à maiestate Dei, & à virtute eius. nec quisquam poterat templum ingredi, donec consummatæ essent septem plagæ septem Angelorum; vt intelligamus neminem mortalium, quantumuis integer sit & purus sceleris, Deo se sistere audere iracundiæ suæ nube tetrico, & iustitiæ seueritate amicto; sed tum demum, quum fronte serenus, lenitate amabilis, dextram vltro miseris porrigit.

CAP. XVI.

Prima phiala Papam, eiusque asseclas nouis & incognitis affligit morbis. 2. ærumnis omnigenis, ferro, fame, pestilentia torquet populos illi adhærentes. tertia æmulum Paparum ambitum ciuili bello castigat. hac vindicta iure rependitur sanguis Sanctorum ab ijs fusus. quarta eleuat illius in animis hominum reuerentiam. quinta eius corruptelas profert in lucem. sexta copias eius & opes minuit, qua iactura animaduersa Iesuitas extrudit ad laceras reliquias colligendas, & euertendos fideles, quos Deus cum certa eius pernicie propugnat. septima Papatum dissoluit, & diem Iudicij aduehit.

1 TVm audiui vocem è templo, dicentem hisce septem Angelis: *Ite, effundite septem phialas excandescentiæ Dei in terram.* iam iam etenim monstrandæ & describendę mihi erant. 2 Aggressus est opus primus Angelus, & suam phialam in terram effudit. & incubuit vlcus malum, & noxium, in omnes eos, qui habebant characterem bestiæ, aut adorabant imaginem eius. Hæ plagæ mihi monstratæ destinabantur duntaxat in Babylonem, quemadmodum antehac dicebam. ideoque eandem illi remetientur mensuram, quam illa alijs mensurabit. nempe qualibus illa alios calamitatibus premet, talibus omnino siue, numerum spectes, siue pondus, ipsa cum suis asseclis torquebitur. In quibus alluditur ad Ægypti plagas; quia ipsa (vt in sexta tuba audiuistis) spiritualis Ægypti nomine venit. Igitur per primam hanc plagam innuitur afflictos fuisse ab illa pios, & morte affectos, vt ex sextæ tubæ sono patebat. & quemadmodum Moses solius Pharaonis causâ scabiem in omnes Ægyptios inuexit: ita perniciosum & pestilens malum omnibus Bestiæ sequacibus incumbet; nempe horrendis & inauditis morborum generibus laborabunt. 3 Deinde secundus Angelus effudit

fudit phialam suam in mare; factumque est illud, quasi cruor cadaueris; & quodcunque animal viuebat in mari, mortuum est. nam sicut bestia eorum persecutione, qui illius cultui reluctantur, turbabit mare; id est, gentes & populos inquietabit; suisque corruptelis bona opera extinguet, & fidei fructus siderabit; quod declaratur visione bestiæ orientis è mari: & sicut Moses rubrum mare conuertit in saniem (qui hîc cruor cadaueris appellatur) vnde omnes pisces potionati vitâ excedebant: ita gentes omnes & populi, Babylonicæ huius impietatis socij, intùs & extrà, bellis infestabuntur; nec non cæteris ęrumnis famis, & pestilentiæ, & id genus alijs. 4 Tunc tertius effudit phialam suam in flumina, & fontes aquarum; & factæ sunt sanguis. nam corporeâ quidem successione fontes aquarum; id est, veros illos verbi cælestis præcones (quemadmodum ex tertia tuba constare potest) hæc notha Ecclesiâ proximè insecuta est: & Regi suo, *Apollyonti*, contra eosdem aquarum fontes opem tulit: auxiliaresque manus præbuit ad impiam illam pastorum lanienam, qui adhuc publicæ labis erant immunes: quod in sexta tuba audiuistis. & vt Moses omnes fluuios, fontes, & aquas Ægypti mutauit in sanguinem: eodem modo doctores, & capita huius nothæ Ecclesiæ ciuilibus armis distrahentur. quin tribus aut quatuor in locis totidem homines reperientur, quorum singuli *regnum locustarum* pari ambitu affectabunt, quæ partium controuersia non nisi crudo ferro & sanguine dirimetur. Quocirca vt rectius intelligerem, quàm iustè dirus hic Sanctorum lanius, in multas iam personas diuisus, sui ipsius carnifex factus sit, 5 Audiui Angelum aquarum, nimirum, tertium illum, qui plagas has in aquas effudit; dicentem, *Iustus es ô Domine, qui es, & qui eras, & qui eris; nec non sanctus, propterea quòd hæc indicâris.* 6 Quoniam, vt isti cænosi, & fædi, & suppositij fontes aquarum Sanctorum & Prophetarum sanguine se scelerarunt; ita tu iam ijs sanguinem dedisti, quem potent. eiusmodi enim merentur mercedem. 7 Deinde vocem cuiusdam è sanctuario audiui, hæc ipsa confirmantem, his verbis: *Certè Domine vera sunt, & iusta tua iudicia. nam memor fuisti promissi tui, & iusto eos præmio affecisti.* 8 Tum quartus Angelus phialam suam in solem effudit, & datum est ei homines igne affligere. nam, vt in quarta tuba, Sol sui luminis patiebatur deliquium; nempe à synceritate veritatis desciscebant præcipui doctores; non ab ipso *Apollyonte*, vt qui necdum esset, sed ab eius qualitatibus, vnde conflatus est, ad apostasiam pellecti: cuius hoc loco pænam luit *Apollyon*: & vt Moses Euri flatu inuexit in Ægyptum locustarum examina: eodem modo igneus ille Dei Spiritus, in ore testium, cruciabit Babylonem; Sol ille veritatis eam radijs suis torrebit; vt intus æstuet Babylon cum suis, & ardeat; nec quò se vertat sciat. 9 Sed illi blasphemarunt nomen Dei, habentis

auctoritatem in has plagas: neque resipuerunt, vt tribuerent illi gloriam. nam ea est impiorum peruicacia, ea obduratio, vt quæcunque ærumnæ pios ad Deum conuertunt, & odor vitæ sunt eis ad æternam salutem, eędem reddant hos deteriores, & sint odor mortis ad æternum interitum. 10 Tunc quintus Angelus effudit phialam suam in ipsum thronum bestię; & factum est eius regnum tenebricosum. & illi, nempe bestia cum suis asseclis, mandebant linguas suas præ dolore. nam vt huius bestiæ origo, ac pabulum, est è caligine & fumo, quem eructat abyssus, cuius se Angelum & nuncium gerit, vt ex quinta tuba manifestum fuit; & vt Moses densissimis tenebris Ægyptum obtexit: ita postquam probra illi à testibus obiecta sunt, (quod quartæ phialæ æstu innuebatur) regnum eius infusa veritatis luce obscurabitur; & susque deque habebitur à multis: vnde grauis sequetur mystarum eius indignatio, quæ fremitu & dentium concussione significatur. 11 Et blasphemarunt Deum cæli præ doloribus & ærumnis suis: neque se auerterunt à sceleribus suis. nam (vt ante monui) nihil est, quod istos flectat ad pænitentiam: neque vlcera, quæ corporales pœnas; nec dolores, qui spirituales notant: sed hæc & similia magis efferare & obfirmare consueuere eorum animos. quod ex ijs facile colligere est, quæ continuò post sextam phialam effusam in Euphratem fecerunt. 12 Tunc sextus Angelus suam in magnum amnem, Euphratem, phialam effudit; & exsiccata est aqua eius: vt pararetur via Regum, venientium à solis ortu. quemadmodum igitur multarum gentium, quæ per *aquas* significantur, auxilio, dominata est illa bestia Ecclesiæ Dei; & quemadmodum Moses per mare rubrum virgâ Aaronicâ siccum, tutumque transitum populo Israelitico aperuit: ita Deus vasti amnis Euphratis, Babylonem ambientis, alueum, quandiu visum est, euacuat; nempe huius Monarchiæ neruos incidit. eam hostium incursibus nudam exponit, vt pereat, quemadmodum iam audietis. Quòd verò fluuius exaruerit, vt Reges ab ortu Solis venientes traijcerent, ad Danielis historiam allusio est, mihi in sextę tubæ clangore declarata. Quemadmodum enim Persæ & Medi ab aurora progressi, transito Euphrate, expugnarunt Babylonem; & Baltazarem Regem eius trucidarunt: ita postquam testes spiritualem Babylonem redarguere cæperunt; vt in quarta phiala; ex qua redargutione regno eius tenebræ offusæ sunt, vt in quinta habetur: tum verò Deus, Euphrate exsiccato, viam sternet ad illius interitum. quam viam insistentes diuinę iustitię administri, missi ab illo Sole oriente, nempe à Christo (vt in sexto sigillo audiuistis) Regem ipsum interiment: & eius magnam vrbem cum æterna ciuium infamia exscindent: quemadmodum in sequentibus hæc omnia clarius intuebimini. 13 Et tum demum ex ore draconis, & ex ore bestiæ, & ex ore Pseudoprophetæ illius

Exod. 14

Cap. 9.

lius tres impuros spiritus vidi prodeuntes, similes ranis. hæc enim est (vt ante monui) illius pænitentię summa, quam animo Babylonis phialę adferent. Draco vltimum in rebus desperatis auxilium petet à nouo quodam ordine ecclesiastico, quem ipse excitabit, procuratorum suorum & mandatariorum; quæ nouissima est Diaboli progenies. hi sunt, quos in sextę tubæ visione *equi* nomine indicaui. eorum numerus ideo est ternarius, vt triplicibus ipsorum armis respondeat, vt in sexta tuba animaduersum fuit: quoniam ex eorum ore tria ærumnarum & exitiorum genera prodibant. quemadmodum & ipsimet ex ore tergemino prodibant; *Draconis* primò, nempe quia Diabolus est eorum parens: deinde *bestiæ*, quia eorum & locustarum Rex est bestia; quas in labentis imperij subsidium extrudit, instruit, dirigit, postquam rem videt ad triarios venisse, certumque iam imperio suo exitium imminere: *Pseudoprophetæ* denique, aut *pseudecclesiæ*; quia ex prędictis sceleribus nihil patrant, nisi auctore Ecclesia. hi immundi spiritus, errorum magistri, hęreseon institores, fraudum artifices, ideo ranis assimilantur; tum quia ex putidis, exoletis, & rancidis opinionibus toti sunt consuti; quibus longè ante eorum aduentum mundus occæcatus fuerat; non aliter, ac è putrescente limo conflantur ranæ: tum quia omnibus fraudum machinis supplantare nituntur, & damnare cæteros Ecclesiæ ordines, vt mancos & mutilos, quia eorum regnum est cæcitas. Sed quibuscunque demum versutijs hi se in gratiam plebis insinuent, nihil tamen aliud est eorum doctrina, nisi impura illa, & fæda priorum hæreseon colluuies, à locustis multò antè facta. nimirum a natura comparatum est, vt ranunculæ crescant in ranas. 14 Sunt enim Spiritus Dæmoniorum improbi & dolosi, instar parentum suorum; miraculorum imposturis famosi; miros enim hominibus fucos facient: & Reges omnes, & totum mundum prensabunt, vt congregent sese ad prælium magni illius diei, Dei omnipotentis. Tanta enim gratia valebunt extrema hęc Diaboli excrementa apud plerosque orbis Principes (quemadmodum vobis in sexta tuba monstraui) vt aduersus Ecclesiam copias conscripturi sint, & ducturi in aciem. Victoria tamen penes Ecclesiam manebit, vt pleniùs infra ostendetur. 15 Beati igitur, qui interea temporis nec defectione, nec desperatione tentantur: sed vigilant, & vestimenta sua pura seruant a latè serpente labe; ne aliàs incedant nudi; nimirum amictu iustitiæ exuti: atque adeò eorum pudenda cernantur; scilicet naturalis eorum in malum propensio. nam, ecce venio vt fur. nihil enim erit hora aduentus mei incertius. 16 Et locus, in quo terræ Principes ab impuris spiritibus conuocati aduersus Dei Ecclesiam coierunt, vocatur Hebraicè *Armageddon*. nam eorum dolo malo Principes in suam perniciem congregati sunt. 17 Tum septimus Angelus effudit septimam phialam in aerem: & prodijt vox magna è templo

cæli,

cæli, ab ipso throno dicens, *factum est.* 18 Tunc audiebantur fragores, & fulgura, & tonitrua: & tantus terræ motus factus est, quantus nunquam ante in orbe conspectus est. Nam sicut aer turbatus infernali illo fumo caligabat, vnde Rex locustarum emersit in primo sigillo: & sicut Moses ingenti vi grandinis percussit Ægyptum (quod genus meteori nascitur in aere) ita postquam Deus conserto prælio Babylonem & eius omnes satellites profligasset (vt in sexto sigillo audiuistis) continuò iam sequitur nouissima plaga consummationis vniuersi in aere. in aere enim audientur fragores isti, magnę illius diei prodromi: cuius lux non minorem adferet electis lætitiam, quàm reprobis terrorem. Ex templo, in quo fædus erat, promulgabitur hæc dies, ipsius Dei voce, qua ijs verbis, quæ modo vobis percepta sunt, rerum omnium denunciabitur finis: cuius indicium est quidem fragor ille auditus, sed præcipuè & peculiari quadam ratione terræ motus, vt Christus ipse consummationem vniuersi prædicens explicat. 19 Et diuulsa est vrbs illa magna in tres partes: & hoc iure, quia trientem orbis terrarum exitio dederat, vt in sexta tuba audiuistis. & ciuitates gentium ceciderunt, quia de poculo abominationis eius biberunt. & magna Babylon, eiusque peccata in memoriam venere, in conspectu Dei. tunc enim plenum calicem, & excandescentia sua spumantem, dabit illi Deus; cum indubitata illius pernicie exhauriendum. 20 Et omnes insulæ fugerunt, & montes amplius inuenti non sunt. neque enim aut marium profundis, aut montium inaccessis tuti esse poterunt impij à diuinorum iudiciorum terrore, in die illo magno & nouissimo. hoc quoque supremum diem (vt ante audiuistis) significat. 21 Et grando magna, quasi talenti pondo, cecidit in homines: verum blasphemarunt Deum, propter plagam grandinis. nam vehementissima illa fuit. Per hanc grandinem quoque vasta quædam ruina in die nouissimo venit intelligenda, quemadmodum ex septima tuba vobis constare poterat. Verùm ea erit durities, ea peruicacia, & obduratio impiorum, etiam in nouissimo vitę halitu, vt potiùs crescat in maius, quàm minuatur. cuius rei indices sunt blasphemiæ, quibus propter immissam grandinis procellam consurgunt in Deum.

CAP.

CAP. XVII.

Angelus Ioanni manifestam facit, & perspicuam hanc Papæ visionem: fuséque illum describit: tum auctores modumq́; exitij illius clarissimè explicat.

T quoniam non satis capiebam, quid sibi vellent hæ *plagæ*; quid item *Babylon*, quę illis percussa dicebatur; eapropter vnus ex Angelis, qui phialas effuderant, mihi dixit, *Heus tu, ego tibi familiariùs exponam magnæ illius meretricis damnationem, tum verò quænam illa sit, quæ super multas aquas sedeat*: 2. *cum qua spiritualem stupri consuetudinem habuerunt Reges, & cuius scortationis vino inebriati sunt terræ incolæ*; nempe ingens variarum gentium colluuies, ad quas nihil attinet electionis mysterium: vt supra fuit indicatum. 3. Tum me per spiritum (vt in ipso huius epistolæ limine vobis significaui) abripuit Angelus in desertum, quo nomine Gentilitas significatur, Esaia teste. Nam *Bestia* cum suis omnibus reapse gentiles sunt, vt in sexta audiuistis tuba: & iuxta Domini nostri pronunciatum, *quisquis nobiscum non colligit, spargit.* nec enim magis inuenitur medium inter duos hosce athlothetas, *Deum & Diabolum*; quàm inter eorum pręmia, *cœlum & infernum.* & quemadmodum fieri non potest, quin alterum è duobus illis Dominis sequamur in vita; ita pariter necesse est ad alterum è duobus illis locis, post hanc vitam, proficiscamur. Tum vidi in eremo *mulierem* ipsam, nimirum Babylonem; *meretricem* illam, insidentem coccinæ & sanguinolentæ bestiæ; sicut ante humana specie insidebat *equo pallido*, in quarto sigillo. Et hęc bestia blasphemiæ plena erat, & septem capita habebat, & decem cornua, vt supra. 4. erat autem *mulier* illa amicta purpura, & cocco, & gemmis, & margaritis: manu autem aureum poculum tenebat. Monarchia enim hæc, & eius Monarcha, etiam corporali huiusmodi colorum magnificentiā vestientur; gemmis, & margaritis splendentes. Porrò colores hi, omnium maximè illustres, & hæc decora gemmarum indicant nihil fore hac Monarchia, eiusque sede gloriosius; aut in mundi conspectu (vt supra monui) splendidius. nec tantum pomposa hac honoris specie veram Dei referet Ecclesiam; verumetiam è communibus synceræ religionis principijs multa retinebit, quod *aureo poculo* significatur. Verumtamen illud ipsum *poculum* plenum erat abominationibus, & immunditiâ spiritualis scortationis eius. nam quanquam in multis veritatem retineat, quâ, tanquam illecebrâ, credulis insidietur, eósque in amorem sui pelliciat; eam tamen pestifero suarum hereseon, & traditionum veneno, & spiritualis sui adulterij impuritate inficiet: vt dictum est priùs. 5. Et fronti eius mysterium inscriptum erat: *Babylon illa magna*: nempe spiritualis illa Babylon (vt supra,) mater scortationum

& abo-

& abominationum terræ. quę etenim hęreses & corruptelę omnium maximę sunt, & solę ferè pręcipuę dici merentur, ex ea nascentur; & illę quidem specioso Christianitatis titulo velatę. hisce pręter cęteros inquinabuntur vsque ad consummationem sęculi, quibus vox hęc in labijs natat, ***Domine, Domine.*** neque tantum Babylon hosce errores, vt mater, pariet; verum etiam, vt nutrix, eos fouebit, alet, proteget. ***Mysterium*** autem hoc dicitur, quia licet in publico & propatulo omnium oculis expositum sit (quod *frontis inscriptione* indicatur) ijs tamen solis nequitiam hanc dabitur intueri, à quorum oculis diuinę misericordię ope glaucoma remota est. *6.* Et vidi mulierem illam ebriam sanguine Sanctorum, & martyrum Iesu Saluatoris. sitiet enim absque modo, & ratione, & miseratione; atque auidissimè hauriet sanguinem Sanctorum, vt sępe audiuistis prius. & cum viderem eam, valde eam miratus sum: neque enim intellectu penetrare poteram in septem capita, & decem cornua *bestiæ* cui insidebat. 7. Ergo Angelus qui eam mihi monstrauerat (vt ante percepistis) quum me animaduerteret admiratione perculsum. noli (inquit) mirari. ego tibi reuelabo mysterium *mulieris*, & *bestiæ*, quæ eam portat, quæ habet capita septem & cornua decem. 8. hæc bestia, quam vidisti, vel Monarchia per eam significata (quarta enim innuitur Monarchia, illa validissima omniũ & quondam florentissima) fuit, & non est: adeo nunc videlicet diminutâ priore potentiâ, vt quodammodo dici possit non esse. de nouo autem, vt primum vulnus capitis persanatum erit, ex abysso emersura est: nec tamen effugiet imminentem ruinam. incolæ autem terræ, quorum nomina in libro vitæ ante iacta mundi fundamenta scripta non sunt, rapientur in admirationem, quæ omnia antehac percepistis: mirabuntur, inquam, bestiam quæ fuit, (nimirum florida & potens) & iam non est (quadantenus videlicet, vt modo percepistis) & adhuc est (nimirum suis etiamnum nixa fundamentis, licet multò quàm antehac debilior.) *9.* Arrigite aures ad ea, quæ vobis aperio. hîc enim tanquam ad lydium lapidem explorabitur hominum sapientia; vt ex meis verbis intelligant, quæ tandem Monarchia, quæ tyrannis hic describatur. ***Septem bestiæ capitibus*** tum septem montes significantur, super quibus fundata est augusta huius imperij sedes: tum septem Reges; vel totidem Magistratuum genera, quibus hæc Monarchia antehac vsa est, & posthac vtetur. 10. quinque eorum fuere; vnus nunc est, nimirum sextus; alius sequetur, nempe septimus; sed nec dum venit; & quum venerit, exiguo sane tempore manebit. 11. Bestia autem hæc, quæ erat (nempe adeo potens) & non est (vt modo audiuistis, nam iam decrescit) est octauus ille, & tamen vnus è septem. Etenim hæc bestia è ruderibus quartæ Monarchiæ excitata (vt iam explicatum est) quum in hominum conscientias hæreticam vsurpatura sit tyrannidem, propter hoc nouum

genus

genus politiæ distinguitur à cęteris: & hanc ob causam dicitur *octauus ille*: nihilominus; quia eandem imperij sedem cum cæteris sortietur, & pari aut maiore superbia orbi terrarum dominabitur, eâdem denique ciuilis politiæ forma cum vnoquoque è septem illis vtetur; propter hanc, inquam, tam multiplicem similitudinem septem illis hanc quoque bestiam adnumero. 12. Decem autem cornua, quæ vidisti, decem Reges significant; numerosos, nimirum, illos in singulis prouincijs magistratus, huic quartæ Monarchiæ subordinatos; qui regnum suum nondum acceperunt. nam sub omnibus illis politiæ speciebus, quibus imperium illud variabitur, præterquam sub vltima hac & hæretica; magistratus inferiores & subordinati in subditorum numero futuri sunt: at cum *Bestiâ* regalem accipient potestatem. nimirum quo tempore *Apollyon* ille è *quartæ bestiæ* cineribus suscitabitur; è ruinis, inquam, quartæ Monarchiæ; continuò Reges terræ sese illi in seruitutem addicent, tanquam magistratus illi subordinati; quum tamen ante id tempus, illius Monarchiæ robur in solis imperij subditis fuerit. atque ita *cornua*, vel vires illius bestiæ, ante vulnus illud acceptum, è meris subditis constabant. at, eo vulnere persanato, Reges huius mundi & Imperatores in cornua illius & robur degenerabunt. 13. Hi vnius erunt sententiæ: & vires & auctoritatem suam bestiæ tradent. nempe vltrò Babylonico iugo colla prębebunt, & omnes potentię suę neruos in huius tyrannidis incolumitatem, & Sanctorum vexationem intendent. 14. Et cum agno manum conserent, dum sic illius membra affligunt. verùm successu destituentur omnia eorum conata. nam profligabuntur demum ab agno: quia ipse est Rex Regum, & Dominus dominantium: & qui ab illius sunt partibus, eiusque sequuntur castra, Electi nominantur & Fideles. 15. Dixit pręterea mihi Angelus: aquę illę, super quibus *meretricem* sedentem vidisti, populi sunt, & turbę, & gentes, & linguę, quę se illius imperio permiserunt. 16. Quod autem illa decem cornua attinet, quę vidisti, hoc saltem tibi prędictum volo: licet ad tempus, libertatis suæ immemores seruituri sint Reges Babyloni, dextris suis ei commodatis ad persecutionem sanctorum; dies tamen veniet, etiam ante consummationem vniuersi, quum meretricem, quę eorum simplicitate tam diu & tam impotenter abusa est, internecino odio prosequentur; solámque destituent. ciues enim suos & populos, quibus eius subnixa erat potentia, eius subtrahent imperio. tum carnes eius comedent: & ipsam igne exurent; nempe opibus, & potestate, & magnificentia illam exuent: & demum penitùs euertent. 17. Sed tu noli illud mirari. nam Deus dedit in corda ipsorum; nempe ad tempus eos *Bestiæ* permisit abutendos; vt nihil agant nisi ex illius libidine: omnes illius pretextus & versutias approbent: regna deniq; sua illius impotentię tantisper permittant, donec verbũ Dei consummetur:

nempe,

nempe, illi sua submittent sceptra; & ius regnandi ab illa mendicabunt, dum veniet tempus hoc vaticinio præfixum: quo tempore à Deo excitabuntur Reges ad excindendam Babylonem. nec enim minus summorum Regum, quàm imæ plebis corda in manu Domini sunt; vt illius exequantur imperia; & tanquam pilæ, quocunque tandem voluntatis diuinæ tulerit impetus, rotentur. 18. Et hæc MVLIER vel MERETRIX, quam vidisti, est magna vrbs illa bestiæ, vel Monarchiæ sedes; quæ Regibus terræ cum imperio præest: vt ante tibi innotuit. Cęterùm in vna hac regni sede plures, imò permulti Reges, continuatâ successione, alij alios sequentur, qui eandem religionis hæresin, eosdem superstitionis ritus, & eandem omnes politiam retinebunt: & id quartæ Monarchiæ, vnde originem trahet, ęmulatione.

CAP. XVIII.

Luctus orbis in ruina papatus. quæ commoda hominibus huius mundi ex prosperis Papæ rebus redundarint: ingentes illius Ecclesiæ diuitiæ & opulentia. animarum nundinatio per indulgentias. cælites de eius exitio intereà temporis lætantur, dum mundus & mundani homines eàpropter incedunt pullati.

ET post hęc vidi alium Angelum, descendentem de cęlo, habentem auctoritatem magnam, ita vt terra illius gloriâ illustraretur. nam vt primum Deus per vnum è septem Angelis, qui phialas tenebant, fæminam illam bestiæ insidentem mihi, quàm antea, fecisset notiorem; nunc per alium quendam, qui est ipse Christus, meritissimam Babylonis damnationem mihi indicat: immò verò orbi terrarum promulgat, quod *Angeli in terrã descensu* significatur. 2. Exclamauit autem magna voce, dicens: *cecidit, cecidit Babylon; illa magna; & facta est domicilium Dæmoniorum, & omnium impurarum, dirarùmque volucrium.* nempe magna illa vrbs, augusta sedes imperij, excindetur à fundamentis: & ęternùm desolabitur, quemadmodum & Hierosolymis olim prædictum fuit. 3. quia ex vino scortationis eius omnes gentes biberunt, & Reges terræ cum ea scortati sunt; & mercatores terræ, opibus luxus eius ditati sunt. tanta humanæ gloriæ magnificentiâ & pompâ splendebat hæc Monarchia. 4. Et audiui aliam vocem de cœlo, nempe Sancti Spiritus, dicentem: *exite ex ea popule mi*: omnes inquam electi: ne participes sitis peccatorum eius, & plagarum, quæ propterea illi incutientur. nam si externâ tantùm conuersatione illi cohæreatis, & ad eius flagitia tantùm conniuere videamini; profectò omnium eius peccatorũ rei peragemini. nam si vobis in votis est, vt Christus in nouissimo die palàm, & coram patre suo & Angelis, vos agnoscat, corporaque & animas ęternæ fælicitatis præmio mactet; non debet esse vobis pudori, coram hominibus &

corpore & anima illi seruire. hoc ego vos præmonitos volo, vt qui secùs facturi sunt reddantur inexcusabiles. 5. Nam ad eam altitudinem venerunt eius peccata, vt cœlum contingant, & eorum memor est Deus. itaque non solum deserenda vobis est eius consuetudo, vt ante monui (neque enim sufficit abstinere à malo) 6. sed etiam de vindicta ab ea poscenda cogitandum est; vt id illi reddatis, quod vobis fecit; & duplum illi suorum operum rependatis; & in poculo, quod alijs propinauit, duplum ei propinetis: omnia nempe experimini, quæ ad eius molestiam & interitum facere videbuntur; quemadmodum illa alijs vexandis subuertendísque semper fuit intenta. denique eius superbiam, & luxuriam tormentis, mærore, luctu compensate. 7. Dicit enim in corde suo, Sedeo Regina, & iam firmatâ meâ Monarchiâ secura: neque vidua sum: neque orba vnquam ero: neque luctus videbo incommoda: nec interitus pericula gustabo. 8. Quandoquidem igitur humanis opibus subnixa est eius fœlicitas, humanis etiam manibus punietur, *morte, luctu, fame, incendio*; nempe omnes experta tormentorum gradus, denique funditùs peribit. quia validus est Dominus Deus, qui damnabit eam. 9. Tum Reges terræ, olim *cornua illius*, quique cum illâ scortati & luxuriati sunt, conspecto incendij fumo, præ miseratione flebunt & lugebunt eam. quanquam enim illi ipsi auctores ruinæ huius extiterint, vt iam explicatum est; tanta tamen ea futura est, vt quum fumantes aspexerint cineres, animi eorũ in miserationem conuersi non possint non deplorare, quod manus peregerint. 10. Stabunt autem procul à tormentis eius. refricabitur enim tormentis hisce peccatorum suorum memoria, quæ illis ingentem incutient pauorem: & admiratione perculsi dicent: *Vah, vah! magna illa vrbs* BABYLON, *vrbs illa valida*, cuius iudicium & interitus vnâ & eâdem horâ, & simul venere. 11. Et mercatores flebunt & lugebunt illam; quia merces eorum non ementur ampliùs. eius enim pompa vendibiles faciebat pretiosas merces, vnde mercatores ditescebant. 12. quales sunt *aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, byssus, purpura, sericum, coccus; & omnia vasorum genera idololatriæ inseruientia, ex ebore, ligno pretioso, ære, ferro, marmore*. 13. *Cinnamomum & suffitus omniiuges, ad superstitiosos ritus; cum vnguentis & thure, ad eandem rem, & similia; & omne genus frumenti, iumentique; & oues ad conuiuiorum apparatus; & equi, & currus, & mancipia; & triumphorum & processionum solennitates, & hominum animæ.* nam multos conducet institores animarum, qui indulgentias; queis animæ sospitari, redimi, & liberari creduntur; pretio distrahant. Sed breui de his postea. 14. Et fructus desideriorum animæ tuæ, ô *Babylon*, abibunt à te: vertent nimirum in mærorem lubentiæ tuæ: & oblectamenta, & omnia pinguia, & præclara abierunt à te: omnia nempe tua emolumenta & voluptates te destituent: nec amplius illa inuenies. tuum enim nomen in

ęternum

ęternum delebitur. 15. Et mercatores, qui harum mercium emptione venditionéque ditabantur, procul ſtabunt à tormentis eius, flentes & lugentes. 16. *Vah, vah*, dicent: *magna illa vrbs olim amiciebatur byſſo, purpura, & cocco; auróque deaurata, & gemmis, & margaritis ornata, intuentium oculos præſtinguebat: ecce, vna hora vaſtatæ ſunt eius diuitiæ: omníſque eius pompa diſparuit.* 17. Et omnes gubernatores, & nauarchi, omníſque in nauibus verſantium turba; & omnes nautæ, & quotquot ex mari quęſtũ faciunt, procul ſtabunt, præ timore: 18. & clamabunt videntes fumum incendij eius; dicentes cum magna admiratione: *quæ vrbs magnificentiæ aut gloriæ ſplendore hanc æquabat?* 19. & miſeratione ruinæ eius, & mærore amiſſi proprij quæſtus, quem, mercibus vndiquaque in eam vrbem aduehendis, facere ſolebant, capitibus ſuis puluerem inijcient, & cineres: *Vah, vah*, aientes, *quòd magna illa vrbs; in qua omnes, qui habebant naues in mari, mercium pretijs & negotiandi priuilegio locupletati ſunt; vnâ horâ deſolata eſt.* 20. At quanquam in eius funere mæſti futuri ſint terreni homines, propter terrenarum voluptatum & quæſtuum iacturam, quibus illi Babylonis ope ante fruebantur; cuius religio omnis terrena erat, nempe humanis inuentis & traditionibus nixa, terrenâque pompâ & potentiâ ſuſtentata: exultate tamen cœli in eius interitu: vóſque, *Sancti Apoſtoli & Prophetæ*, lætamini. nam in eius ſupplicio veſtram Deus vindicauit iniuriam. 21. Tùm verò ad firmandum Babylonicæ ruinę vaticinium, vidi Angelum validum tollere *vaſtum lapidem*, inſtar molaris, eumque proijcere in mare, dicentem: Tanto certè cum impetu deijcietur Babylon, illa magna vrbs: neque amplius locus eius inuenietur: quemadmodum de altera illa & corporea Babylone vaticinatus eſt Ieremias. 22. Et vox *cytharedorum, & Muſicorum, & tibia & tuba canentium* non amplius audietur in te. omnis enim lætitia & hilaritas ex hac Monarchia, eiúſque ſede exulabit. nec *vllus artifex*, cuiuſcunque artis, amplius inuenietur in te. nec *ſonitus molæ* amplius audietur in te. nam incolarum honore hæc vrbs in poſterum deſtituetur. 23. nec lucernæ lux amplius inuenietur in te: neque *mariti & vxoris* vox amplius audietur in te. nam vt impijs nullus ibi in poſterum futurus eſt locus; ſic nulla erunt piorum domicilia. adeo omnibus deuouebitur diris, vt nec virginum lampades ibi arſuræ ſint; nec Chriſtus cum ſponſa Eccleſia vnquam appariturus; quanquam in media tyrannide etiam intra illius vrbis pomeria electorum nonnulli ſemper latuerint, & ſemper quoque futuri ſint; cuius vrbis mercatores erant optimates terræ, cuiuſque præſtigijs omnes gentes à vero ſeducti ſunt. 24. Et *ſanguis Prophetarum & Sanctorum* in ea inuentus eſt, & omnium qui mactati ſunt in terra. Iure igitur hac clade delebitur *Babylon*; tum quia nuncios ſuos & legatos magna inſtructos poteſtate *inſtitores indulgentiarum ſuarum* eſſe voluit; precúmque, & Sa-

Sacramentorum, & meritorum, & peccatorum, & ipsarum quoque animarum, vt ante audiuistis: atque ita multis gentibus hoc tanquam carmine fucum fecit: tum quia barbarè Sanctos afflixit, & interemit; adeo vt omnium, ab Abele, Sanctorum sanguinem, qui vitam suam pro diuinæ veritatis amore, & testimonio filij, tanquam victimam obtulerunt, ab illa sit exacturus Deus, & in illam vindicaturus: vt quæ priorum tyrannorum furorem in persequendis & opprimendis Sanctis exceperit, æquarit, excesserit.

CAP. XIX.

Sancti Deum laudant ob Papæ exitium. gloria secundi aduentus Christi fusè explicata. Papæ eiusque Ecclesiæ æterna damnatio.

IGitur iuxta illa monita, quibus cœli & cælites, Prophetæ nempe & Apostoli, tam iubebantur lætari de interitu Babylonis, quàm reprobi mærebant vt supra audiuistis: iuxta illa inquam monita, magnæ concionis vocem in cœlo audiui, dicentem: HALLELVIAH, quod si interpreteris sonat; *Laudate Dominum, alta voce. salus honor gloria & virtus omnis cum Deo nostro.* 2 Nam vera & iusta sunt eius iudicia. ille MERETRICEM illam magnam, quæ scortatione terram polluerat, damnauit; & sua dextra sanguinem seruorum suorum in illam vindicauit. 3 Deinde secundò diexrunt: HALLELVIAH. nam fumus ruinę illius ascendit in omnia sæcula: neque enim vnquam resurget: sed vigili igne semper ardebit. 4 Itidem viginti quatuor seniores, vt Deo gratias agerent, prociderunt in facies suas: & cum illis quatuor *Bestiæ* adorarunt Deum insidentem throno, vno ore dicentes omnes: *amen, halleluiah.* 5 Vocem quoque a throno prodeuntem audiui, nimirum vnius è bestijs, ei succollantibus dicentem: *laudate Deum nostrum omnes serui eius, & qui timetis eum parui & magni.* 6 Et statim iuxta hoc mandatum appulit ad aures meas vox, quasi condensæ concionis, similis multarum aquarum aut tonitrui fragoribus, dicens: HALLELVIAH. *quoniam Dominus Deus noster, diruta Babylone, eiusque ciuibus oppressis, suum adijt regnum.* 7 Gaudeamus igitur, & exultemus: illique omnem demus gloriam; quia venerunt NVPTIÆ AGNI, nempe dies nouissimus prope est. & EIVS VXOR parauit se illi; scilicet eius Ecclesia ab improborum contagione liberata est. 8 Et datum est ei, vt amiciatur bysso munda, & splendida, quæ est iustificatio Sanctorum. nam vt puritas, splendor, candor, & pretitium commendant byssum; sic intaminatus ille est, & carus, & gloriosus iustitiæ per imputationem amictus, quo vestiuntur Sancti. nam ex sola Christi iustitia texitur ille nostræ *iustificationis amictus*, die nouissimo

uissimo induendus; quem quoque ab ipso porrigi necesse est, vt modò audiuistis. nam quemadmodum ne bona quidem cogitatio in nostra est potestate; ita penes nos non est nisi æternam mortem mereri: & cum omnibus bonis operibus, quæ possumus, defuncti sumus, id nobis existimandum relinquitur, *nos inutiles esse seruos*, vt Christus ipse dixit. 9 Tunc eadem vox, nempe Angeli, qui hæc exposuit, dixit mihi: *Scribe & prode posterorum memoriæ. beati qui ad cænam nuptiarum* AGNI *vocati sunt*: quarum ex ipsius ore parabolam audiuistis. nam quotquot efficaciter vocati sunt, nunquam reijcientur, sed in æternum electi sunt: & dixit mihi, vera sunt hæc verba Dei, quæ te iussi posterorum memoriæ scripta relinquere. nempe ab ipso Deo profectum est huius promissionis solatium, quam ita districtim volui fratribus tuis tuâ operâ testatam. nam in nouissimis diebus hæc ipsa meretricia & hæretica *Babylon* huius promissionis fidem apud suos eleuabit, & homines electionis suæ incertitudine ambiguos suspendet. 10 Et procidi ante pedes *Angeli*, adoraturus illum (nam omnes mortales naturæ vitio in rerum visibilium cultum, id est, idololatriam propensi sunt. ea est nostræ carnis infirmitas, nisi cælitùs diuinæ gratiæ sustentetur fulcro) verùm ille ægrè ferens, *vide*, inquit, *ne feceris*. nam quanquam Creatoris beneficio Angelicæ naturæ excellentia vincat humanam, conseruus tuus nihilominus sum, atque adeo vnus è fratribus tuis, creatura, & minister Christi, eius testimonio defungens in cælis; quemadmodum tu in terris. Vnum igitur Deum adora. siquidem nullam creaturam cultu aut prece nostra fas est dignari; neque verò vlla est, nisi per Christum, intercessio. nec est, quòd mihi huius prophetiæ gratiâ diuinum exhibeas honorem. testimonium enim Iesu est spiritus prophetiæ, quod donum mihi cum multis commune est. imò verò non est alius, quàm prophetiæ spiritus, qui gratiâ instruit omnes electos, vt verè & constanter de Christo testificentur; licet hoc non sit illius spiritus donum, quo prædicuntur futura. 11 Tunc vniuersus diei nouissimæ apparatus mihi datus est conspiciendus. nam vidi cælos apertos; & ecce EQVVS ALBVS ex illis desilijt (de hoc equo audiuistis in quinto sigillo) qui autem illi insidebat, nempe Christus, FIDELIS & VERAX nominabatur. huius enim judicij functione promissis suis nunc erat satisfacturus. aliud quoque illi nomen erat, nimirum, QVI IVSTE IVDICAT ET PVGNAT. iamiam enim sententiam laturus erat de orbe terrarum, & æternæ damnationis decreto proscripturus improbos. 12 Oculi autem eius erant, tanquam flamma ignis (vt ex huius epistolæ initio vobis notum est) multaque in capite eius erant diademata. ex hoc enim in cuncta sæcula, ipse omnium regnorum mundi habenas moderaturus erat, quemadmodum Seniores in septima tuba cecinerunt. habebatque nomen inscriptum sibi, quod nemo præter ipsum nosse

 poterat.

poterat. tam profundo enim mysterij secreto septum est hoc REDEMPTORIS nomen, vt nullius creaturæ sapientiæ penetrabile sit. Vnde ipsum quondam dicentem audiui, *nec Angelorum vlli, nec sibi*(quatenus homo erat) *notum esse nouissimum illum aduentus sui diem*, supremum illius mysterij complementum. 13 Et amictus erat veste tincta SANGVINE, quo stolæ martyrum quoque lauantur: vt ex quinto sigillo patet. eique nomen est SERMO DEI: vt in Euangelij mei limine vobis exposui. 14 Sequebantur autem illum omnes cælitum exercitus, Angelorum & Sanctorum, sublimes in equis albis, vestiti pura & candida bysso, de qua supra. 15 Ex ore autem eius prodibat *gladius acutus* (vt in principio huius epistolæ audiuistis)vt eo percuteret gentes. ipse enim reget eas virga ferrea (vt ait Dauid) & is est, qui calcabit, nempe iubebit calcari *lacum vini* furoris, & excandescentiæ Dei omnipotentis,vt in septima tuba audiuistis. 16 Habebatque in veste sua & in femore, vtpote firmissima corporis parte, hoc nomen scriptum: REX REGVM, ET DOMINVS DOMINANTIVM. 17 Tunc vidi quendam Angelum stantem in sole; nempe vt se orbi conspiciendum præberet, omniumque animos suo aduerteret præconio. is omnes volucres per medium cæli volantes ingenti clamore prosecutus, *adeste*, inquit, *& congregamini ad cænam Domini.* 18 *Et edatis carnes Regum, tribunorum, magnatum, equorum, & equitum.* in summa, adeste,vt liberorum, seruorumque carnes edatis, à summis ad imos. indicio illud erat venisse diem iudicij, cui comes erat rerum omnium interitus, dira hac volucrium pastione notatus. depascitur enim inhumata cadauera rapax hoc volucrium genus. Omnes hominum ordines publica hac inuoluentur strage: nullis dabitur esse securis, nisi quos *characteris* sui priuilegio tutos, non semel ante, excepi. 19 Deinde vidi *bestiam illam*, videlicet, BABYLONEM, vnà cum omnibus mundi Regibus, qui ab eius partibus erant: & eorum exercitus collectos vidi, vt bellum cum eo gererent, qui albo equo insidebat, & cum eius exercitu. 20 Sed capta est *Bestia*, vnà cum *Pseudopropheta*, aut Pseudecclesia, cuius miraculis seductæ sunt nationes ,quæ characterem bestiæ habebant, quæque eius imaginem adorabant, sicut ante audiuistis: & ambo viui coniecti sunt in stagnum ignis, ardens sulphure. 21 At reliqui occisi sunt gladio, prodeunte ex ore eius, qui albo equo insidebat; & volucres eorum carnibus saturatæ sunt. Continuo enim, vt in iudicium Christus prodierit, malè peribunt Dei hostes: & vno hoc prælio; cuius in sexta tuba sextaque phiala facta est, & in posterum fiet mentio; absolutissima reportabitur victoria. nominatim autem *Babylon, cum falsà Ecclesia*, præcipitabitur in infernum, quia duplo merentur supplicio castigari eorum imposturæ: quanquam & propria eos sequetur damnationis calamitas, quam minatur gladius ex ore Christi pro-

sti prodiens; cuius in limine huius epistolæ: & *volucrium* inuitatio ad eorum carnes absumendas, cuius hîc modo mentio iniecta est.

CAP. XX.

Breuis antecedentium visionum anacephalæosis. primitiuæ Ecclesiæ statim post Christum integritas. hæreses quæ eam exceperunt, & nominatim Papatus. eius ruina, etiam cum maximè furor eius caleret. dies nouissima. electorum salus, cæterorum interitus.

PAtefactâ mihi militantis Ecclesiæ conditione à Christi morte ad consummationem vniuersi, vnà cum tentationibus, quibus præcipuè agitata est; & laboribus, quibus afflicta est; & vindicijs, quibus liberata est; & victoriâ, qua nobilitata est, in sex primis sigillis: & adhuc fusiùs explicatis omnibus in septimo, cui septem tubę inclusæ erant: deinde verò periculorũ & calamitatum grauissimis explicatis in visione fæminæ à Dracone infestatæ: indicato denique terræ mærore & cæli gaudio ex ruina *Babylonis*, capitalis piorum hostis, cuius damnatio prolixâ descriptione proposita est; proximè mihi a Spiritu Sancto alia est oblata visio, tanquam præcedentium omnium summa, & totius vaticinij toties iam repetiti succincta iteratio: quę in tres partes hic diuisa est. In prima est beatus Ecclesiæ status (vt vt mundo aliter fuerit visum) ad tempus bene longum, post primum Christi aduentum: quod in primo sigillo exprimitur. In secunda proponuntur ærumnæ & miseriæ, quibus postea conflictabitur: de quibus in tertio & quarto sigillo, & in tertio, quarto, quinto, sextoque classicis. in tertiâ lætifica illius sospitatio cum aduersariorũ exitio, & vniuersi consummatione, vt supra in sexto sigillo, & septima tuba, & septima phiala, & albi equi è cælis descensu, cuius modò præcessit descriptio. Præcipuè autem hac visione exhibetur Dæmonis ipsius supplicium, quum in prioribus ministrorum eius duntaxat, & satellitum ruina fuerit exposita. eiusmodi autem erat visio. 1 Vidi itaque Angelum descendentem de cælo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. 2 Is apprehendit *Draconem*, serpentem illum antiquum, Dæmonē ipsum, & Satanam, tentatorem hominum, & in mille annos eum vinxit. 3 Præcipitauit autem illum in *Abyssum*, quam, eo incluso, sedulò obserauit, ne qua erumpens gentes seduceret, donec mille anni consummarentur. nam postea oportet eum aliquantisper solui. 4 Deinde sellas vidi, & homines ijs insidentes, quibus iudicandi potestas concessa erat. Vidi quoque eorum animas, qui securi percussi erant propter testimonium Iesu, & propter sermonem Dei: quique non adorarunt *bestiam*, neque imaginē eius: nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut manibus suis.

hi viuent,

hi viuent, & regnabunt cum Christo ad mille istos annos. 5 Reliqui verò è mortuis non reuiuiscent, donec prædictus annorum numerus fuerit exactus. hæc est resurrectio prima. 6 Beatus ille est & sanctus, qui primę resurrectionis est particeps. nam secunda mors nihil habebit in hos iuris. sed erunt *Sacerdotes Dei & Christi*: & cum eo regnabunt in ęternum. hæc prima est nuperæ diuisionis pars, vbi passione Christi catenatus Diabolus in mundo desijt grassari; &, velo cæcitatis ab oculis hominum per Christum reducto, relegatur ille in *Abyssum*, vbi in catenis maneat ad annos mille; quo numero longum illud tempus significatur, quo Diabolus, infernali clausus carcere, eius iussu vincitur, qui solus imperat inferno. Interea temporis non seducebantur gentes eius imposturis. nec dum enim irrepsit in mundum hæretica malignitas: in ipso persecutionis æstu sic crescente piorum numero; & puritatem verbi sic retinente visibili Ecclesiâ, vt constantiâ suâ in rebus aduersis, & tolerantiâ in laboribus mundo dominari viderentur, imò suo martyrio terrarum iudices fieri. Nam tum demum Christi, & Sanctorum, in terris viget floretque imperium, cum diuini verbi iubar terras irradiat; Sanctis palàm eius veritatem profitentibus. hi sunt, qui bestiam non adorarunt, qui æterna electione & prædestinatione ab eorum contagio liberati sunt, quorum gustus aliquis nobis exhibetur in eo hęreseon genere, quę tyrannide Babylonis inuectę & defensæ sunt. his etenim Satanas nullas vnquam excogitabit, aut magnitudine, aut periculo æquales. Ideo autem amplissimus ille Sanctorum cum animabus martyrum consessus aspectui meo obiectus fuit, vt certò scirem fideles animas, suorum corporum consortio liberas, statim in cælos deferri; ibique omni auctas gloriâ manere in nouissimum diem. tum verò cum corporibus suis, iam gloriosis, sociatas, integra beatitudine æternùm frui. quemadmodum è contra damnatorum animæ, à corporibus auulsæ, præcipites eunt in Tartarum, vt ibi maneant in tormentis, donec nouissimo die cum infelicibus corporibus ad sempiterna supplicia vniantur. neque enim credendum est alterutris dari locum aliquem quiescendi intermedium. *reliquj* autem *mortuj*, nimirum impij, non vtique reuiuiscent, donec iam dictus annorum numerus reuolutus fuerit. nam neque ijs annis labentibus, neque verò elapsis, vnquam gustabunt regenerationis dulcedinem, quæ est *prima resurrectio* & *secunda generatio*, vt Nicodemum docuit Christus. Idcirco (vt modo aiebam) ter & amplius beati sunt, qui primę resurrectionis facti sunt participes. nam *secunda mors*, quæ est infernus, nihil habebit in eos iuris. sed erunt *Sacerdotes Dei & Christi*: & regnabunt cum eo mille annis; æternum illud laudis & eucharisticum sacrificium offerentes Deo; & fruentes societate electorum, qui per illud tempus in terris vixere. & hactenus fuit prima visionis pars. 7 Finit âautem horum dierum felicitate soluetur Satanas è carcere suo.

cere suo. 8 Et exibit, vt liberiùs seducat gentes, quæ sunt in quatuor terræ angulis. nam non solùm sparsis hæresibus mundum cæcum faciet, atque apostaticum: verumetiam ingentis aduersus veram Ecclesiam persecutionis auctorem se præbebit, contra illam excitatis ad bellum *Gogo* & *Magogo*, quorum numerus est sicut arena maris. hos ille, post alias calamitates innumeras, congregabit ad prælium, magno die Domini; de quo in sexta tuba, sextaque phiala, & statim ante hanc visionem: duas, nimirum, potentissimas Monarchias, & impotenter dominaturas Ecclesię. ambæ circa idem nouissimi sæculi tempus orientur, ambæ alio post tempore Christi spiritu difflabuntur, vt infra audietis. alterius apertæ, professæque sunt aduersus Deum & Christum eius inimicitiæ. altera verò est *Babylon*, eò capitalior hostis, quò hypocrisi & versutia occultior. ambę hę, quanquam mutuis odijs arrogantiaque & inuidia sibi infestissimæ, conspirabunt tamen ad vexandam Ecclesiam; & innumeris eam copijs oppugnabunt. haud secus ac Herodes & Pilatus, malè inter se concordes, fædus vnà aduersus Christum pepigerunt. hæ sunt eorum copię, quæ contra Sanctos pręliabuntur ad *Armageddon*: & præcipuę huius belli incentrices erunt *tres ranæ*, vltima illa insectorum progenies ex abyssi fumo genita, vt in sexta phiala prædictum est. 9 Hæ igitur ingentes copiæ, quas Diabolus ex abysso excitauit, adscenderunt in terram, eiusque latitudinem multitudine sua texerunt: & castra Sanctorum, vrbemque sanctam circumiere. Nam vndique Sanctos omni arte parabant obsidere: verum ignis è cælo missus eos consumpsit. præpotentis Dei dextra hostes illos, etiam cùm maximè erant formidabiles, mirabiliter subuertit: & auxilio venit Sanctis in rebus desperatis, quum iam certissimum, quantum humana imbecillitas coniecturâ assequi poterat, illis immineret exitium. Nunc ad tertiam huius visionis partem veniendum est, in qua consummationis vniuersi descriptio proponitur. 10 Vidi enim Dæmonem, qui impios seduxerat, in *stagnum ignis & sulphuris* deturbatum; in ipsum nempe infernum; vnde ille nunquam in posterum euadet. in quo iam erant *bestia* & PSEVDOPROPHETA, vt ex antedictis constat. hîc ego magnâ cum voluptate adspexi ipsum auctorem omnium malorum pœnas luentem Ecclesiæ; quum antè soli eius ministri & instrumenta punirentur, vt in principio huius visionis explicatum est. nunc dies noctesque æternùm vnà torquebuntur. 11 Tunc vidi *magnum thronum*, & quendam illi insidentem, omni gloria & splendore amictum, ipsum IESVM CHRISTVM nunc è cælis venientem iudicatum terras: à cuius conspectu cælum & terra fugêre: nec eorum locus inuentus est. *Nam terra tota, cum maxima cælorum parte*, ad eius secundum aduentum destruetur, cætera autem renouabuntur. 12 Et vidi omnes mortuos, magnos & paruos, stantes in conspectu Dei. sistuntur enim iudicio

iudicio mortui, qui iam omnes resurrexerant. & *libri* aperti sunt: nempe omnium mortalium consilia, & cordium secreta protracta sunt in lucem. & alius liber, ille LIBER VITÆ, apertus est, vt, quorum nomina illi inscripta forent, ante rerum initia electi & prædestinati ad salutem, secernerentur ad æternam gloriam. & mortui iudicati sunt ex ijs, quæ erant scripta in libris, secundum opera ipsorum. Nam vt Deus est Spiritus, ita cogitationes hominum iudicat, & *solius fidei* intuitu iustificat, quanquam id *secundum opera* dicatur fieri. quia inseparabiles sunt fidei fructus, & fidem nostrã coram hominibus testantur. 13 Et reddidit mare mortuos, quos habebat. nam omnibus incumbebat resurgendi necessitas. MORS quoque & INFERNVS reddiderunt mortuos, quos habebant. non solùm enim corpora, sed & animæ defunctorum huic iudicio sistuntur, de quibus omnibus iudicatur secundũ opera ipsorum. 14 *Infernus* autem & *mors* coniecti sunt in *stagnum ignis*; nempe suo in carcere æternùm tenebuntur, nunquam inde erupturi ad sanctos inquietandos. nam *mors*, hostium postrema, proscribetur ex sancta ciuitate, HIERVSALEM. 15 Cuiuscunque autem nomen non inuentum est in *libro vitæ*, is in stagnum ignis coniectus est. nec enim hisce supplicijs damnabuntur illi tantùm, qui publicis cooperti sunt flagitijs, verumetiam quicunque à Deo ad æternam salutem prædestinati non sunt. nam nulla relinquitur media via, sed quisquis cum Christo non colligit, is spargit.

CAP. XXI.

Æternæ illius Hierusalem, totiusque Ecclesiæ, in cœlis triumphantis, gloriosa facies proponitur.

SVmmatim iteratis in proxima visione omnibus prioribus, nunc in hac vltima Spiritus Dei gloriosa eorum exponit præmia, qui ad finem vsque perseuerant; & innumeris illis Satanæ insultibus non patiuntur se à vero Dei obsequio deterreri: quibus omnibus pro mercede datũ est sanctæ illius *Hierusalem* hæreditatem cernere, vt iam audietis. 1. Nouum enim cœlum vidi, nouámque terram, quibus dominabuntur potestate regiâ & æternâ omnes fideles: & sacro præterea sacerdotio fungentur in sœcula. Prius enim cœlum & prior terra disparuerunt: neque maria ampliùs erant: omnia namque in die nouissima flammis absumpta & renouata sunt; expurgatâ nimirum concretionis mutationísque labe, omnia à seruitute *mortis*, cui antea abnoxia erant, ad libertatem gloriæ filiorum Dei traducta sunt. Non tamen in hoc nouo sublunarium rerum apparatu suæ fœlicitatis domicilium statuent Sancti, sed in cœlis. 2. Et ego IOHANNES, vidi sanctam illam ciuitatem Hierusalem,

ſalem, emiſſam cœlitùs à Deo, *ſponſæ* more ornatam, vt *ſponſum* excipe-ret. Nam triumphans hæc Eccleſia, peracto vniuerſali iudicio, deſcen-det obuiam CHRISTO ſponſo ſuo, cui ſic ex voto iuncta nullum vn-quam in omnia ſœcula metuet diuortium. 3. Et audiui vocem mag-nam de cœlo, veluti, qua ęternus huius thori honos confirmaretur: *Ecce, inquit; tabernaculum Dei, & eius cum hominibus commune domicilium: ipſe cum ijs ſemper habitabit, & erit illorum Deus; illi verò eius populus.* 4. Et omnes lacrymas ab eorum oculis abſterſurus eſt Deus. & mors amplius non extabit; neque luctus, aut clamor, aut labor, aut ærumna ampliùs in triumphante Eccleſia audientur: quia præcedentia cum abierint, hęc quoque terminabuntur. 5. Et qui inſidebat throno Deus pater, *Ecce*, inquit, *omnia facio noua.* mihi autem dixit, *ſcribe quod vides, & tranſmitte ad poſterorum memoriam.* Nam certè vera ſunt & fidelia hæc verba, & tandem aliquando certo certiùs euenient. 6. Dixit præterea, FACTVM EST. nam poſtquam harum rerum fides certitudine euentus conſtabit, tum omnium abſolutiſſima conſummatio erit. Ego ſum ALPHA & OMEGA, principium & finis omnium. nam me auctore omnia & creata & deleta ſunt. Sitienti autem dabo gratis, & abſque pretio, ex fonte aquæ viuæ bibere. ille profectò gratuitam donabit ſalutem poſcentibus, quæ ex merito non venit, ſed ex miſericordiâ. quantopere igitur deſipiunt, qui, verâ ſalute reiectâ, quam ſi petiueris conſequeris, ſuppoſititiam & vanam magno ære redimunt à Babylone? 7. qui ſuæ carnis & Satanæ victor euaſerit compos omnium fiet, regnique Dei hæreditatem cernet: & ego ero illi Deus, & ille mihi erit filius. 8. *formidoloſis* autem & *incredulis*, qui indubitatâ fiduciâ à promiſſis meis non pendent, & *execrabilibus*, & *homicidis*, & *ſcortatoribus*, & *veneficis*, & *idololatris*, & *mendacibus*, his inquam omnibus locus in STAGNO paratus eſt, vbi ardent ignis & ſulphur; quæ eſt *mors ſecunda.* 9. Tunc venit ad me vnus è ſeptem Angelis, qui ſeptem phialas, plenas ſeptem plagis; tenebant. & *veni*, inquit, *ego tibi ſponſam monſtrabo, vxorem agni.* etenim huic Angelo in mandatis datum erat ſanctæ huius Hieruſalem, *Eccleſiæ triumphantis*, gloriam mihi oſtendere; non vtique vt meæ curioſitati ſatisfieret, ſed vt ego venturis ſœculis proderem, non auritus, ſed oculatus teſtis, quæ gloria, quæ merces maneat fideles in vitâ futurâ. 10. Atque ita me in ſpiritu abripuit in locum editum & excelſum, vnde magnam vrbem ſanctam *Hieruſalem* videre erat, cælitùs à Deo venientem, vt dictum eſt ſupra. 11. habebatque in ſe gloriam Dei, eiuſque ſplendor gemmæ micantiſſimæ par erat, ſcilicet *Iaſpidi*, ſi vernantes æternitatis radios conſideres, vel *cryſtallo*, ſi lucidum fulgorem. 12. Habebatque hæc vrbs *murum* magnum, & ſublimem, aptum excludere, quotquot agni ſigno notati non erant, vt etiam ciues à noxijs miſeriarum flatibus protegere. nam omnes tum lachrymæ ab eorum oculis abſtergendæ

stergendæ sunt. Vrbs quoque hæc *duodicim portas* habebat; & in portis Angelos duodecim, & nomina horum illis inscripta, quæ erant nomina duodecim tribuum Israëlis. 13. Et versus orientem tres portæ erant, tres versus occidentem, tres versus meridiem, tres versus septentrionem: vt certus sis, vnde vnde locorum venias, quodcunque vitæ genus sequaris, si syncero corde pulses, aditum tibi in hanc vrbem patere: tam æquabili portarum distributione omnes aduenas videtur inuitare. 14. Et *murus* vrbis habebat *fundamenta duodecim*; in quibus erant duodecim nomina Apostolorum agni. hi duodecim Angeli duodecim portarum, cum duodecim muri fundamentis sunt *viginti quatuor seniores*, de quibus in Epistolæ huius initio. duodecim Angeli portarum sunt *duodecim Patriarchæ*, qui primi huc monstrarunt viam, atque adeo duces fuere ad hanc nouam *Hierusalem*: à lege enim, quæ per illos significatur, incipienda est veritatis & nostri ipsorum notitia. at nos Apostoli sumus duodecim fundamenta: nostrâ enim doctrinâ circumsepta est Sanctorum securitas, alijs omnibus exclusis. 15. Angelo autem, qui mecum loquebatur, *calamus aureus* in manu erat, quo ciuitatem, & portas, & murum metiretur; vt iustissimam illam inter portes sanctæ vrbis symmetriam concipiamus. 16. Vrbs verò hæc portarum ratione quadrata erat, quæ spectantes versùs quatuor plagas cœli, aduenas, vnde vnde essent, admiterent. longitudo autem eius latitudini æqualis erat, vt infinitum vrbis spatium intelligamus. quod cum Angelus calamo fuisset dimensus, compertum est duodecim millium stadiorum: quo numero, vt certo perfectionis indice, (quemadmodum sæpe vsurpatur) insignis huius vrbis notatur capacitas. Erant autem longitudo, latitudo, & altitudo æquales, ne quas inæquales huius vrbis partes arbitremur. 17. Angelus quoque murum eius dimensus est: & erat *centum & quadraginta quatuor* cubitorum. qui numerus par est numero Sanctorum, qui cum agno stabant in monte Sionis, vt ante audiuistis. Mensura autem, qua mensurabatur vrbs, erat mensura hominis, quæ est mensura Angeli. Mensuratur autem mensurâ Christi, Dei & hominis, hæc vrbs; vt illum solum spiritualis huius vrbis *architectum* veneremur; quam suis non humanis cubitis metitur. 18. Erat autem muri structura ex *Iaspide*, vt intelligantur æternum durare. ipsa autem ciuitas erat ex *auro puro*, instar vitri purissimi, cui nullæ adhærent sordes. 19. Et duodecim fundamenta vrbis omni gemmarum genere ornata erant. fundamentum primum erat ex *Iaspide*. secundum è *sapphiro*, tertium è *chalcedonio*, quartum è *smaragdo*, 20. quintum è *sardoniche*, sextum è *sardio*: septimum è *chrisolitho*, octauum è *beryllo*: nonum è *topazio*, decimum è *chrysopraso*: vndecimum ex *hyacintho*: duodecimum ex *amethysto*. hæc duodecim gemmæ, singulæ singulis assignatæ fundamentis, id volunt, nobis Apostolis, qui *fundamentorum* nomine intelligimur, di-

uersam

uersam cuique in cœlis repositam esse coronam gloriæ, pro laborum magnitudine & excellentiâ, quos hîc in terris obimus. in *gemmis* quoque allusio est ad duodecim illos, quæ in Aaronis thorace fuere. 21. Duodecim autem portæ erant è duodecim margaritis, singulæ è singulis: quarum cum gemmis idem est sensus; nisi quòd de duodecim Patriarchis intelligantur. Et huius ciuitatis forum erat ex auro puro, instar vitri pellucidi; vt sciamus in ea vrbe nullum esse rebus vilibus, nedum immundis, locum; cuius *forum*, quo nihil in vlla vrbe magis tritum aut publicum, ex præcellentissimo constet metallo. 22. Nec templum in ea vidi. nam Dominus Deus omnipotens, *ipse agnus*, est templum eius. nam in solo agno, in quem omnes fideles inseruntur, glorificandus est Deus. 23. Neque hęc ciuitas Solis aut Lunæ radijs egebit. nam Dei gloria illustrat eam: & lucerna eius est AGNVS. vt enim terrenæ voluptatis domicilium non est, quod nobis hîc describitur; ita nec decus eius vlla ex parte terrestre est, sed cœleste totum & diuinum. 24. Et quicunque è gentibus salui facti sunt, in ea luce ambulabunt. & Reges terræ eò secum ferent gloriam suam. nam in ea ciuitate renunciabunt fideles Reges omnibus humanæ gloriæ ornamentis, quæ nouo & incorruptibili honore permutabit agnus, lux ciuitatis. 25. Nec portæ eius claudentur interdiu. nulla enim ibi futura est turbarum suspicio, quarum metu vrbium huius mundi obserantur fores. nec nox ibi vnquam vlla erit, vbi cœlestis spendoris iubar omnia illustrans nunquam deficiet. 26. Et in eam gloria gentium & populorum feretur. nam quicquid est in orbe illustre aut splendidũ, nihil est ad huius ciuitatis decus. 27. Nihil autem impurum vel contagiosum capiet hæc vrbs, vt nec hominem flagitio quouis infamem, aut mendacem. ijs tantùm hîc locus erit, quorum nomina in AGNI *libro vitæ* scripta sunt, vt ante audiuistis.

CAP. XXII.

Reliquum prioris descriptionis. humanæ naturæ in idololatriam propensio. Scriptor huius libri & auctor indicatur, ne qua inde dubitatio aut lis postea oriatur. Optanda est fidelibus dies nouissima. Deuouentur diris, qui hoc libro abutuntur addendo, aut demendo.

VT scirem igitur tam esse mortis & corruptionis expertes ciues huius vrbis, quàm mœnia, & cœtera eius ornamenta: monstrauit mihi idem Angelus *fluuium aquæ viuæ*, cuius haustum fæminæ Cananitidi Christus promiserat, purum illum putumque, instar crystalli, ex throno Dei & agni fluentem. in quo allusio est ad terrestris Paradisi fluuios; & ad *fontem Ezechielis*, qui infernè ex templi pauimento scaturie-

 bat.

bat. 2 In medio autem foro, & in vtrâque fluminis ripa florebat arbor, ferens duodecim genera fructuum, pro duodecim anni mensibus; & folia, sanandis gentium morbis: hæc arbor, & hæc aqua vitæ nihil aliud sunt, quàm cęlestis ille potus & cibus, de quibus tum Christus loquebatur, cùm Capernaitæ eius doctrina offenderentur: vt in meo Euangelio videre est. huius *arboris* & *aquæ* typi modò erant illæ eiusdem generis apud Ezechielem, & in Paradiso terrestri. Numerus fructuum arboris respondet numero tribuum Israelis, quibus salus data est hos fructus per fidem edentibus; tum voluptatum, quibus ibi Sancti fruentur, varietas & copia significatur. quæ arbor vt Iudęis alendis & satiandis fructûs, ita curandis Gentilium spiritualibus affectionibus folia emittebat; quibus ita sanatis non tantùm obtigit incolumitas, verumetiam orexis quædam, & appetitus ipsorum fructuum, queis comestis & concoctis nutriebatur anima, & spiritualis vitę robur augebatur. In vtraque fluuij ripâ crescebat *arbor*, vt sciamus vnam esse & indiuiduam vtrinque, ab omnipotentis Dei throno & ab agno profectam: cuius in medio foro, loco sane publico & omnibus communi, plantatio quid aliud significet, quàm neminem inde excludi? quin liberrimum vnicuique & promiscuum concedi accessum, vt eius participatione omnes se recreent, & focillent, vnde sanctę ciuitatis, Ecclesiæ nimirum militantis, nutritio & sanitas & vigor pendebant? 3 Nullum erit amplius anathema; inferno & morte suo in æternum conclusis carcere, vt in priore visione audiuistis. Nam hæc vrbs augusta erit Dei sedes, & agni regnantis in sæcula, vbi & serui eius continuâ gratiarum actione & laudibus illi inseruient in sempiternum. 4 Et videbunt faciem eius coràm, vnde eorum gaudium interminabile. & nomen illius inscribetur frontibus eorum, quod sępe ante audiuistis. 5 Nulla ibi nox, nullæ tenebræ, sed nec vlla lucerna aut Solis lumen; quorsùm enim hæc terrenæ lucis adminicula, vbi diuinæ maiestatis iubar omnia illustrat? igitur illi gloriosè regnabunt in sæcula. 6 Angelus hisce reuelatis, vt omnia certiùs firmaret, *Omnia*, inquit, *verba huius prophetiæ sunt vera & fidelia.* Et idem ille Deus, qui per Prophetas, suo afflatos numine, non intermittit futurarum rerum certiorem facere Ecclesiam suam, ad me hunc Angelum misit; vt per me seruis suis prædiceret, quæ citò sunt ventura. 7 *Ecce venio citò*, ait Dominus. Beatus igitur qui obseruat, & opere custodit verba huius prophetiæ. 8 Ille ego IOHANNES sum, qui hæc audiui & vidi. nomen meum non reticeo, ne incertitudine scriptoris minuatur libri auctoritas. his autem omnibus auditis & visis, ad Angeli, qui hæc mihi ostenderat, pedes procidi, vt eum adorarem. 9 At ille; *vide*, inquit, *ne feceris*. sum conseruus tuus, vnus è Prophetis, fratribus tuis; & ex ijs, qui obseruant verba libri huius, quanquam non negem me Angelum. Tu igitur Deum adora, ad quem solum omnis

nis cultus ſuo iure pertinet. huius delicti, de quo non ita pridem correptus fui, iteratione ego admoneor, &, meo exemplo, tota Eccleſia, quàm non firmum ſit genus humanũ contra idololatriæ vitium, ſiue adorationem creaturarum: cuius reſpectu zeloten ſe profitetur Deus, in lege ſua. Intuitu humanæ debilitatis circa hoc genus delicti, non ego, ſed per me Sanctus Spiritus, in fine vnius ex epiſtolis meis, denunciat fidelibus: *filioli cauete ab idolis*: nec abſque cauſa tantopere hoc vrgeo: nam noui ego *Babylonem* in nouiſſimis diebus hoc ipſo idololatriæ, ſeu ſpiritualis adulterij veneno ſuos eſſe potionaturam, cuius rei ante in hoc libro mentio facta eſt. 10 Et dixit mihi Angelus, *ne obſignaueris verba Prophetiæ huius. prope enim eſt tempus.* In memoria tenetis, vt mihi antè iniunctum fuerit ea obſignare, quæ ſeptem tonitrua dixerunt, quia illa retegere nefas erat: nunc è contra iubeor hæc literis mandare, & in lucem proferre, quia propè abeſt tempus, quùm iſta euenient. 11 Præterea monuit, ne de huius prophetiæ vtilitate deſperarem, quamuis ad nihil aliud inſeruiret improbis, niſi vt inexcuſabiles redderentur. prænunciauit enim Deus iniuſtos nihil hac prophetiâ deterreri, quo minus pergant facere iniurias; nec immundos, quò minùs in ſordium ſuarum volutabro maneant: iuſtos verò hinc firmari ad incrementum iuſtitiæ, & ſanctos ad incrementum ſanctitatis. nec enim verbis huius prophetiæ, ſed Spiritu ſancto per illam operante, fidei ſemina radices agunt in cordibus hominum. 12 *Ecce venio citò*, inquit Dominus Ieſus, & mercedem meam mecum fero, vt reddam vnicuique ſecundùm opera ſua. 13 Ego ſum *ALPHA* & *OMEGA* principium & finis, primus & nouiſſimus, vt ſuprà. 14 Beati, qui præcepta Chriſti obſeruant & præſtant, vt ſit eis ius in arbore vitæ (nam obediendo donabuntur in ea vrbe ciuium priuilegio, cuius eſca eſt fructus illius arboris) & vt ingrediantur vrbem ſanctam per portas, quæ ſemper illis admittendis pateſcunt. 15 Sed extra hanc ciuitatem perpetuò maneant proſcripti, *canes*, quales ſunt profanæ vitæ homines; & *fornicatores*, & *venefici*, & *homicidæ*, & *idololatræ*; & quiſquis *mendax* eſt, aut delectatur mendacio: & in ſumma, quotquot ſine pœnitentię morſu in publicis volutantur flagitijs. 16 Ego IESVS (ait Dominus) miſi Angelum hæc reuelatum Iohanni, vt teſtata fierent ſeptem Eccleſijs. Ego ſum ſtirps & progenies illa Dauidis: ego ſum lucidiſſimus Phoſphorus, veſtrę gloriæ fons & ſcaturigo. 17 Et ſpiritus & ſponſa dicunt, VENI. Eccleſia enim, Chriſti ſponſa, ad libertatem ſuam anhelans, optat ſecundum eius aduentum maturari; & Chriſtus ardore amoris, quo illam amplectitur, annuit poſtulatis; & qui audit dicit, VENI. Nam hoc omnibus fidelibus debet eſſe in votis: & qui ſitit veniat, nempe qui AQVAM VITÆ auet guſtare, ſeriò expetat diſſolutionem vniuerſi, & nouiſſimum diem. & quiſquis

cupit *aquam vitæ*, gratis & sine pretio eam accipiat. 18 Cęterùm contestor omnibus huius prophetię verba audituris, si quis illi quicquam addiderit, Deum omnes huius libri plagas illi inflicturum. 19 Et si quis verbis huius prophetię quicquam ademerit, Deum illi portionem suam adempturum è libro vitę, & ex sancta ciuitate, & ex ea beatitudine, quę hoc libro scripta continetur. Nam quisquis libri huius aut exscriptione, aut translatione, adulterauerit quoquam modo autographum, vel eius interpretatione sciens volensque à verò sensu ad inania hominum commenta, aut suas præiudicatas opiniones abierit: si quis, inquam, horum quicquam admiserit, anathemate ferietur, vt sacræ scripturæ falsarius, & veritatis diuinæ corruptor. 20 Porrò, vt omnia concludam vestro solatio; Ille, qui hæc quę audiuistis testatur, ille inquam, ait, *Certè venio citò*. Itaqve Veni Domine Iesv, Et Nostram Incolvmitatem Matvra. 21 Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum omnibus, vestrisque in verbi veritate successoribus, per quam vos vnà cum illis sic in ea veritate firmemini, vt tentationibus hoc in libro proditis resistentes, & ad finem constanter perseuerantes, tandem aliquando immortalem glorię coronam postrema visione exhibitam consequamini. Amen.

DVAE

DVAE MEDI-TATIONES SACRAE,

PRIOR IN QVATVOR VERSVS XX. CAP. APOCALYPSEOS;

POSTERIOR IN QVINQVE Versus XV. CAP. I. LIB. CHRONICORVM.

MEDITATIO SACRA, IN APOCALYPSEOS

CAP. XX. VERS. VII. VIII. IX. X.

VII. *Postquam verò consummati fuerint anni mille, soluetur Satanas de carcere suo.*

VIII. *Et exibit, vt seducat gentes, quæ sunt in quatuor angulis terræ;* Gogum *&* Magogum: *vt congreget eos ad prælium; quorum numerus est sicut arena maris.*

IX. *Adscenderunt igitur super latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum, & vrbem illam dilectam: sed descendit cœlitùs à Deo ignis, qui deuorauit eos.*

X. *Et Diabolus, qui seducebat eos, coniectus est in stagnum ignis & sulfuris, vbi erat Ecclesia illa, & ille Pseudopropheta: & torquebuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.*

T Christiano homini instituendo sacræ literæ omnium maximè necessariæ sunt; ita earum nulla pars huic sæculo monendo efficacior *est* APOCALYPSI, nouissimi videlicet temporis historiâ; ex qua hanc mihi particulam selegi, tanquam meo consilio conuenientissimam. Postquam enim Iohannes, in decimonono capite, de extremis temporibus vaticinatus fuisset, omnia quasi in faciculum colligit hoc vigesimo: cuius hæ tres præcipuæ partes sunt.

Quàm necessaria sit Apocalypseos cognitio.

Summa 20. cap. Apocalyps.

Prima quidem est *beata illa Ecclesiæ conditio* à Christo vsque ad Antichristum & apostasiam; sex primis huius cap. vers. exposita. *Secunda* est *ipsamet apostasia*, quam nos præ manibus habemus, in vers. septimo, octauo, nono & decimo. *Tertiâ* est *vniuersalis illa pœna*, improbis in die nouissimo inflicta, à vers. 10. vsque ad finem capitis.

Sensus Apostoli hoc in loco est; Satanam post mille annorum vincula (vt apparet ex præcedenti eius sermone de Sanctis in terra triumphantibus)

Sensus contextus.

phantibus) erupturum eſſe è carcere: & ad tempus liberiùs, quàm ante, in terris graſſaturum: at tandem ſua cum pernicie debellatum iri.

Methodus tractationis.

Breuibus expoſitâ rei ſummâ, iam ſupereſt verborum interpretationem aggrediamur. & primò quidem eorum obſcuritatem illuſtremus paraphraſi: deinde eorum ſenſum exponamus: tertiò obſeruemus, quid nobis ex omnibus diſcere conueniat.

PRIMA PARS.

IN verbis ipſis hæc tria ordinis gratiâ conſiderabimus. *primò* vt ſolutus fuerit Satan: *ſecundò*, quid egerit ſolutus: *tertiò*, quàm malè illi ceſſerit conatus.

Satanas in membris ſuis ſolutus ad vexandam Eccleſiam.

Quòd ad primum attinet: per *Satanam* non modo *Draco* intelligitur, capitalis ille Chriſti & Eccleſiæ hoſtis; verumetiam cum illo omnia ipſius *organa & miniſtri*: in quibus, & per quos atrocia & doloſa conſilia ſua ad exitum perducit. imprimis verò *Antichriſtus cum vniuerſo ſuo Clero*, qui cum Dracone coniunctus eſt 16. cap. verſ. 17. & *beſtia* dicitur & *Pſeudopropheta*. Nam vt *Chriſti* nomine Chriſtus ipſe cum Eccleſia intelligitur, propter coniunctiſſimũ, arctiſſimumque eorum inter ſe vinculum, & diuina inde fluentia bona 1. Cor. 12. 12. ita *Satanæ* nomine Satanas ipſe cum ſuâ Synagogâ comprehenditur, propter mutuum eorum vinculum, & dira inde fluentia mala. In *mille annis* certus eſt numerus pro incerto; formulâ loquendi Spiritui ſancto frequentatâ, quoties magnum aliquem numerum deſignat.

Mille anni.

Carcer vnde emittitur Satanas. 1. Pet. 2. 4. Iud. 6.

Carcer vnde emittitur eſt *infernus*: qui duabus de cauſis *carcer* eius appellatur. *primò* quidem, quòd ſtante hoc vniuerſo eo relegari ſoleat è terris, quoties viſum eſt Deo illius tormenta acuere: quod teſtatur miraculum inter Gadarenos ad Genezareth Matth. 8. 28. *Deinde* verò, quòd poſt conſummationem vniuerſi æternùm hic incarcerabitur: vt eodem cap. verſ. 10. habetur. Toties *denique* ex hoc carcere ſoluitur, quoties ſincera Euangelij annunciatio interrumpitur, vel impeditur; vel hominum quidem opinione penitus corruit & aboletur; quoties eadem incommoda patitur legitimus Sacramentorum vſus, quæ veluti pignora quædam ſunt & ſigilla Euangelicarum promiſſionum; aut quoties eccleſiaſticę diſciplinæ ſalubritas negligitur, cuius exercitio & verbi & ſacramentorum puritas conſeruatur. hæc magna illa *catena* eſt, qua vincitur Diabolus, & per *album equum* ſignificatur, cuius frenum moderabatur AGNVS cap. 6. verſ. 2. atque ita huius ſeptimi verſiculi hic ſenſus eſt, *Diabolum, prædicatione verbi diu vinctum, etiam illius impotentiâ in inſtrumentis ſuis intereà frænatâ, tandem ſolutum fuiſſe, exorientibus in Eccleſia nouis hæreſibus, & graſſante ſatellitum ipſius improbitate, quorum primipili ſint Antichriſtus cum ſuo clero: cui non ſatis eſt mundum ſuorum errorum veneno imbuere, niſi etiam illi dominetur, omniaque pro ſua libidine agat,*

Solutio Satanæ.

ne agat, feratque: quod fieri necesse est, decrescente nimirum puritate doctrinæ, & numero fidelium; & inualescentibus in dies erroribus, & populis, qui mendaciorum specie decepti oderunt veritatem, & delectantur iniustitiâ: 2. Thess. 2. 11. 12. & hæc de Satanæ solutione.

Nunc ad id pergendum, quod egit solutus. & *primò* quidem egreditur seductum deceptumque nationes, quæ sunt in *quatuor angulis terræ*. Omnes illi se dedunt,, quanquam non in omnibus eadem appareat vis tyrannidis; aut idem operę fructus. in his enim magis se prodit: in illis minus. Vt enim qui bene agunt, diuino afflatu ad bene agendum impelluntur; quod etiam illi magis minúsue præ se ferunt, secundum mensuram gratiæ ipsis concessæ: sic qui malè agunt, instinctu Satanæ ad malè agendum feruntur; eùmque instinctum magis minusque produnt, prout impurus ille Spiritus eos habet, & possidet; varijsue illecebris varios allicit ad obediendum; ambitione, inuidia, malitia, metu, & sic de cæteris. hæc prima est pars Satanici laboris.

Primò decipit Satanas, deinde in suas partes seducit mortales, tertiò eos armat aduersus Ecclesiam.

Secundò autem *Gogum & Magogum* in aciem educit, numero innumero, vt est maris arena. atque ita cùm nil nisi sanguinem & prælium spiret iste cum suis, numerosos habet & validos exercitus, & inflammatos sæuitiâ. horum primi ductores, aut potiùs primi in hac acie confœderatorem ordines duo hic nominantur, *Gogus & Magogus*. Gogus Hebræis *tectum* sonat, Magogus *retectum*; vt sciamus Satanam in duplici hominum genere se prodere, hypocritis nimirum, & apertis hostibus. Dicitur ergo Satanas vltimis hisce temporibus de nouo dominaturus orbi, vt qui gentes mundi sub horum duorum vexilla conuocabit; alterius manifesti, alterius occulti Dei hostis; examina hominum longè latèque terris insessura.

Gog & Magog.

Tertiò, incredibili arrogantiâ & supercilio terræ superficiem occupabunt, seu in eius latitudinem ascendent: venditantes copias suas & vires, quibus à nemine resisti posse somniabunt. Obsidebunt illi *castra fidelium, & dilectam ciuitatem*: nempe manipulum illum fidelium Deo dilectum: aduersus quem, numero suo innumero freti, bellum atrox gerent & inexpiabile.

In Electis est sancta ciuitas.

Electi autem vocantur *Sancti & Dilecti*, quia Dei amore a cæteris segregati sunt; & in Christo insiti per gratiam; iam amore digni & gloriâ æternâ; vt qui in eo iustificati & sanctificati sint. Vnanimis hęc eorum societas assimilatur *castris, & vrbi dilectæ*: *Primò* vt eorum aduersus Satanam eiusque organa, & peccatum, perpetuum in terris bellum significetur: *Secundò*, vt mutua eorum charitas & fraternus amor exprimatur, & arctissimum fœdus, quo inuicem obstricti sunt ad bonam causam tuendam, quam eorum fidei Deus permisit. *Denique*, vel imprimis, vt valida illa & inuicta diuinæ dextræ tutela intelligatur, quę in rebus prosperis & aduersis semper illis præsto est; ne aliquando ingruente

gruente quocunque hoſte deficiant. Vnde *pulcri* dicuntur *vt Luna: puri vt Sol: terribiles vt exercitus volitantibus procedens ſignis* Cant. 6. 10. imò vt *ciuitas munita*: vt *columna ferrea*: & *murus aheneus toti terræ oppoſitus* Ierem. 1. 18.

Satanæ ſoluti ſtratagemata.

Hæc igitur eſt ſumma eorum, quæ Satanas facit ſolutus vinculis: *primò* quidem gentes decipiet: *ſecundò* occultos & apertos hoſtes aduerſus Eccleſiam conſcribet, infinito numero, inaudita ſæuitia, intolerabili ſuperbia: qui omnibus machinis Euangelij veritatem oppugnaturi ſunt. ſed infælicisſimus erit horum conatuum exitus. nam igne cælitùs demiſſo abſumentur hoſtes; & Diabolus author fraudis cum omnibus ſuis ſatellitibus, & imprimis beſtia & Pſeudopropheta, in ſtagnum ignis & ſulphuris deturbabitur, vbi dies noctesque perpetuis cruciabitur tormentis: vel, vt clariùs paulò exprimam, licet minarum terroribus omnia compleuerint, & improbo ſuo voto quam proximi fuerint vt iamiam prædam in manibus habere viderentur: Deus tamen è cæleſti maieſtatis ſuæ throno, vnde miſericordiam ſuam notam facit amicis, & iuſtitiam hoſtibus; calamitates in eos demittet, & pernicies tam ordinarias, quàm extraordinarias. *Ordinarias* quidem, dum fulminante Paſtorum ſuorum lingua eorum improbitatem redarguit, quod genus pœnę in ſacris literis *ignis* non ſemel appellatur: *extraordinarias* verò, dum dolorum omnium acerbitate corpora eorum affligit in terris, & exquiſitiſſimis cruciatibus animas torquet in inferno. & hucuſque paraphraſtica verborum expoſitio.

Infælix eorum euentus.

SECVNDA PARS.

Puritas verbi Satanam detinet in carcere.

NVnc ad ſenſus ipſius enucleationem pergemus; eundem hîc obſeruaturi ordinem, quo in prima parte modò vſi ſumus. Antè omnia verò ſciendum eſt, in quod tempus hi *mille anni* inciderint: tum quando, & qua ratione Satanas ſolutus fuerit. Tempus hoc deprehenditur ſexto huius libri capite; vbi myſtici illius codicis, diuinæ prouidentiæ, tria prima ſigilla aperit AGNVS. nimirum id tempus eſt, quo *albus equus & rufus & niger* in terris fuerunt: aut (vt clariùs loquar) aliquot annorum ſæculis poſt Chriſtum mediocriter floruit ſynceritas diuini verbi; vt hiſtorię Eccleſiaſticæ teſtantur; quo tempore Satanæ poteſtas delituit: quod idem eſt, ac ſi *vinctum eſſe illum* diceres. Non paruo autem temporis ſpatio manſit in terris Euangelij puritas, quæ ſignificatur *albo equo*; quanquam qui eam profitebantur viuerent ſub cruce, quæ notatur *equo rubro*: & valde infeſtarentur ab hæreticis, quorum hieroglyphica ſunt *equus ater*, & *abſynthium* tertiæ tubæ clangore in *fontes aquarum* demiſſum, & *aquæ* quæ ex *ore Draconis* euomebantur in *mulierem*, Cap. 12. Perennauit huius temporis fælicitas etiam nonnihil poſt Auguſtini mortem: tum verò tota

Eccleſia

Eccleſia varijs cœpit inquinari hæreſibus; quæ cùm iam maturuiſſent, nobis Antichriſtum peperere: cuius hieroglyphica ſunt *equus pallidus*, in quarto ſigillo; *Rex locuſtarum* in quinta tuba, *Babylon* Cap. 11. & 18. *beſtia iterum exoriens è mari*, Cap. 13. & *coccinata fœmina*, Cap. 17. Dæmonis igitur hoc in loco ſolutio nihil aliud eſt, niſi hæreſeon exortus, exque earum fumo genitus Antichriſtus.

Nunc quid ſolutus egerit videamus. Ille omnes gentes decipit: & exercitus innumerabiles *Gogum* nempe & *Magogum* conuocat ad prælium: in latitudinem terræ aſcendit: & caſtra Sanctorum obſidet, & dilectam ciuitatem. hæc eius ſunt facinora: quæ cum in alijs huius libri locis delineentur ad viuum, ea in medium libet adducere, vt mutua eorum collatione, & interpretatione, res tota magis eluceſcat. In nono capite dicitur Antichriſtus *locuſtas ſuas emiſſurus in terras*: nempe ordines ſuos ſacros, quorum blanditijs teterrimas illas, quas excogitauit, hæreſes orbi perſuadeat. nec fruſtra; nam maxima mundi pars hac verſutiâ in ſuas partes trahet. Cap. 11. dicitur *perſequuturus Sanctos, & occiſurus duos teſtes*; quorum cæde ipſe cum terræ Regibus exultabit, tanquam ijs è medio ſublatis, qui ſoli eius ſecundæ velificationi remoræ fuiſſent. Cap. 13. dicitur & *blaſphematurus Deum*, poteſtatis diuinę vſurpatione, & *pſeudoprophetæ vel pſeudeccleſiæ conſilio atque ope imagines ſuas, legatóſque per orbem miſſurus*, vt quotcunque ipſi vel ipſius vicarijs parere, vel primatum eius recuſant agnoſcere, peſſimis exemplis affligat & euertat; vt nec emere nec vendere fas vlli futurum ſit, aut ciuilis ſocietatis beneficio frui, qui ſupremam eius potentiam & dignitatem non reuereatur. Cap. 16. dicitur *tantum abfuturus à pœnitentia, dum Deus illius vindicat nequitiam; vt è contrà nouum quoddam genus inſecti excogitaturus ſit*: ſcilicet, nouum ordinem Eccleſiaſticum, RANARVM nomine infamem, cuius opera Principes terrę ſibi iunget fœdere, & bellum inſtaurabit aduerſus Sanctos; quorum in perniciem nihil relinquet intentatum. cuius *belli* apparatus & exitus hoc loco deſcriptus eſt.

Occidente Euangelio oritur Satanas, & in ſuum meridiem ſcandit.

Nunc omnia hæc in vnum colligamus, vt verus verborum ſenſus eluceat. *Orietur Antichriſtus, Deo & Eccleſiæ infeſtus: adulterinæ & hypocriticæ Eccleſiæ caput erit: ſupremum in terris ius ſibi vendicabit: etiam diuinam inuadet poteſtatem. per locuſtas fucum faciet hominibus, fideles perſequetur, nec erit qui palàm illi auſit reſiſtere. Tandem verò, quum regni ſui vim ſentiet imminui, & veram Eccleſiam inualeſcere, tum nouorum impoſtorum ope Reges terræ conuocabit, & copias aduerſus Eccleſiam innumeras, vt eſt maris arena, & altero Chriſti hoſte, aperto illo & manifeſto, ſibi coniuncto, aut ſanè non impedito circumdabit caſtra fidelium, & dilectam ciuitatem obſidebit, & cum Sanctis bellum geret. at tantum aberit à victoriæ gloriâ, vt certa illum ignominia & pernicies cum omnibus ſuis ſectatoribus maneat.* Iam verò an in ROMANAM PONTIFICEM hæc omnia ſigna quadrent, ego hominibus

Papa eſt Antichriſtus; & Papatus Satanæ ſolutio. hinc falſa dogmata & perſecutiones Eccleſiæ.

minibus ingenuis, & omni affectu vacuis iudicandum relinquo. Ego equidem exiſtimo rem ipſam pro ſe loqui. Numquid enim ille Chriſti vſurpat officium, dum ſe VNIVERSALEM nominat EPISCOPVM & CAPVT ECCLESIÆ? Nonne ſtrenuè *Apollyontis*, & *Abaddonis* omnes partes implet? ſeque *euerſorem illum* & *filium perditionis* prodit, dum execrabilem illum animarum quæſtum exercet, quas pro ſuo arbitratu aut cœlis donat, aut inferno mancipat, aut ſuo purgatorio coercet? Nonne blaſphemus eſt, dum inficiatur imputatâ Chriſti iuſtitiâ nos ſaluos fieri? Nonne per *locuſtarum agmina*, & *raſos illos fratres* orbi terrarum impoſuit? Nonne multis ſæculis ſic dominatus eſt mundo, vt quiſquis minimam partem vſurpati Primatus negare auderet, ſtatim ignibus addiceretur? Nonne noſtrâ etiã memoriâ, cùm tyrannidem ſuam videret labaſcere, IESVITAS emiſit; inſectorum vt nouiſſima, ita peſſima: quorum vaframentis Reges in priorem traheret ſeruitutem; vt fœderibus pactis eum defenderent, & genuinos Chriſtianæ religionis profeſſores funditùs euerterent? Nonne cum illo iurato Dei hoſte, SVLTANO TVRCICO, quicum inexpiabile bellum ante gerebatur, iam inducias fecit; vt faciliùs opprimat Eccleſiam? Nunquid exercitus in Gallia conſcripti iam in procinctu ſunt aduerſus Sanctos? Nunquid idem in Flandria, idem in Germania metus, vbi Archiepiſcopus Colonienſis recèns motus eſt loco? Quanti verò ſunt aduerſus hanc Inſulam apparatus; de quibus noua indies crebreſcit fama, & breui (quantum coniecturâ conſequi poſſumus) oculis credituri ſumus? In procliui igitur eſt æſtimare, an hoc ſit tempus, cuius meminit locus iſte à nobis ſelectus; ideoque oportunum huic prophetiæ reuelandæ. & hæc ad ſenſus expoſitionem ſufficiant.

Ieſuitæ, exitiale genus inſecti.

TERTIA PARS.

NVnc ad tertiam partem venio, quid ex hoc loco diſcere conueniat: quod ego paucis indicabo, vt finem faciam. & PRIMÒ quidem ex eo, quòd naſcente Antichriſto Diabolus è carcere emiſſus ſit, tum ad puniendam mundi ingratitudinem, qui veritatem oderat, & oblectauerat ſe mendacio; tum ad manifeſtandos electos, qui veritati adhæſerant: ex eo, inquam, duo nobis veniunt obſeruanda: *prius* noſtræ inſtitutioni inſeruit, vt ſciamus hominibus vltro à veritate deficientibus iure immitti à Deo magnum illum *impoſtorem, cum efficacia mendaciorum*, vt Paulus loquitur: tum vt eorum conſcientijs per hæreſin, tum corporibus per gladium dominetur. igitur, vt conſimilem vitemus pœnam, etiam atque etiam cauendum, ne à reuelatâ & agnitâ veritate deſciſcamus. *Poſterius* autem ſolatio noſtro ſeruit, vt nobis perſuadeamus hanc Antichriſti tyrannidem, *paleam ſeparantis à tritico*, vt loquitur Dominus; quemadmodum geminam adfert deficientibus pœnam, ita genuinam gloriæ coronam imponere perſeuerantibus. Beati igitur

Soluitur à Deo Satanas ad peccata noſtra flagellanda.

Perſeuerantes coronantur: deficientes à Deo reprobantur, Matth. 10.22.

igitur qui in finem vsque perseuerant: nam hi seruabuntur.

DEINDE, è *numero deceptarum gentium, in quatuor terræ angulis, & è numerosis hostium exercitibus instar arenæ maris* edocemur, hac sub Antichristo defectione, vniuersam correptam esse Ecclesiam, vnde VERA illa inuisibilis facta est. Ex quo *duo* efficiuntur: *primò* quidem Ecclesiam corrumpi posse & errare; *deinde* verò latere eam posse aliquandiu ignotam.

Apostasia sub Antichristo vniuersalis.

TERTIÒ, *ex eo quòd Satanas, non contentus decipere, etiam omnes suos satellites in bellum cogat;* monemur inexsaturabilis odij, quo ille cum suis Deum in Ecclesia persequitur; *circumiens perpetuò, vt leo rugiens, & quærens quem deuoret*, vt ait Petrus. Hæc eius malignitas 12. & 13. huius libri cap. graphicè describitur. nam postquam *vastam aquarum eluuionem euomuisset*, id est, innumeras hæreses & mendacia, *mulieri absorbendæ*; & ea tamen euasisset incolumis, de nouo excitauit BESTIAM *è mari*; nempe cruentum illud Romanum imperium, vt eam cum omni semine gladio hauriret. hac autem bestiâ letaliter vulneratâ aliam è terra educit, ipsum ANTICHRISTVM: vt quod antè gladio solo non successerat, iam hæresi coniunctâ aggrederetur. Ita Diabolus, quum cerneret Euangelij lumen in cordibus fidelium nullis hæreseon nebulis obfuscari, & regni Christi fælices progressus gladij immanitate non sisti; Antichristum extrudit, *gemino ense* minacem: nempe vt illud fieret, quod ab eorum vno aliquando dictum est, PAVLI GLADIO REM TENTANDAM, QVÆ PETRI CLAVIBVS NON CESSIT: quæ eius hoc tempore disciplina est. nam quùm illi non ignotum sit ludibrio esse Ecclesię insana suarum hæreseon commenta; nihil aliud sibi relictum putat, nisi vt ferro & flammâ, quod reliquum est Ecclesiæ, eradat & deleat.

Filij Satanæ impostores sunt & persecutores.

QVARTÒ, *ex ingente hac impiorum acie castra sanctorum & dilectam ciuitatem vndique obsidente*, discere est, humani generis maiorem partem esse improborum. ideoque Dominus noster ait, *multos esse vocatos, paucos electos*: & iterum, *latam esse viam, quæ ducit ad interitum, & multos per illam intrare: sed angustam esse illam quæ ducit ad vitam, & intrare paucos.* quid quod & MVNDI nomine eos appellet, & Diabolum MVNDI Principem?

Plures semper impij quam pij.

QVINTÒ, *hæc Gogi & Magogi, illius aperti, huius occulti Christianæ religionis hostis reconciliatio, ad opprimendam Ecclesiam inita*, ostendit; quàm altis sint defixa radicibus eorum odia in Sanctos: qui quanquam inter se hostes sint, tamen in odium tertij consentiunt, vt Herodes & Pilatus in Christum.

Impij inter se discordes coniurant in Christum.

SEXTÒ, *hæc Sanctorum & dilectæ ciuitatis obsidio* indicat nobis certissimum esse adulterinæ Ecclesiæ signum, persequutionem: illi enim sunt, qui in Sanctos *inquirunt*: Sancti verò in quos INQVISITIO exercetur: impij sunt obsessores, pij obsessi.

Persecutio est à pseudoecclesiâ.

Septimò, ex formula loquendi & phrasi hac (*ignis è cœlo demissi*) hîc vsurpatâ, desumptâ autem ex 20. libro Regum, vbi precibus Eliæ *igne cælitùs deiecto absumpti sunt Achaziæ milites*; quemadmodum etiam non minima pars verborum, & sententiarum huius libri ex alijs Scripturæ partibus transumpta est: hinc, inquam, docemur, si certi esse cupimus, & ab analogia fidei nunquam discedere; sacræ Scripturæ sensum ex seipsa esse petendum; quum tam crebrò suas illa phrases repetat & seipsam interpretetur.

Scripturæ sensus è scriptura petendus. 1. Reg. 1. 10. 11.

Octavò, *ex suprema hac impiorum ruina*, cùm iam in ipso culmine fælicitatis & in summa rota prosperæ fortunæ consisterent; *duo* nobis veniunt obseruanda: *primò* quidem, permitti illis à Deo laxas scelerum habenas, sæpe etiam, dum ad ipsum impietatis fastigium deuenerunt; tandem tamen grauissimè puniri, & in hac vita, & in vita futura: vt in sęculo Ecclesia euadat incolumis, in cœlis verò gloriosa. *Secundò* verò, persecutionibus hisce profligatis, & persecutoribus euersis, diem fore nouissimum: id enim ex vers. 11. huius capitis docemur. at quàm citò vel serò post futurus sit, id soli Deo est notum. hoc tamen satis certum est, in eodem statu mansurum mundum vsque ad consummationem; nec aliam passuram mutationem, quæ quidem ad vniuersos pertineat.

Igitur vt exhortatione finem faciam: *duo* nobis agenda sunt, qui hoc tempore Insulam hanc incolimus *primò* quidem consideranda nobis est nostra conditio; *secundò*, quę illi conducunt, agenda. Conditionis nostræ præsentis hæc summa est: *triplici* obsidione cincti sumus: *primâ* quidem *spirituali*, ab Antichristi hæresibus: *Secundâ corporeâ, & illa vniuersali*; quia petimur vt membra eius Ecclesiæ, quam illi vniuersam persequuntur: *tertiâ corporeâ quoque, sed particulari*; nimirum à præsenti exercitu. at verò, quæ par est nobis facere in hoc rerum statu, hæc sunt. *primò* vt diuinæ dextræ inuocemus auxilium: *secundò* vt certâ fiduciâ inde pendeamus: cùm nobis in verbo suo tam constanter promiserit se suis non defore. *tertiò*, quum bonæ cōscientiæ testimonio freti simus, nobis ipsis in dilecta ciuitate & castris sanctorum non desimus; sed alij alijs animos addentes obuiam eamus vi: & vnanimes, vt *eorundem castrorum socij & eiusdem vrbis ciues*, bonam causam, qua nos hostibus nostris superiores esse voluit Deus, animosè tueamur: & vt verbo dicam, pro libertate nostra, pro patriâ, & vitâ strenuê pugnemus. Nam cùm iam manifestum sit, non modò in futura, verumetiam in hac vita nobis à Deo promissam esse victoriam; nostrum erit illi certissima spe adhærere, ne incredulitate & diffidentia labentes duplex mereamur supplicium. quanto enim magis eorum vires auctæ fuerint vel ad fastigium conscenderint; tanto propiùs abest eorum ruina, & nostra sospitatio. Nam qui nobis promisit *amicus est verus, constans, sedulus, vigilans, potens, & vltor*: cui sit laus & gloria in omne æuum.

Bellum nobis cum Antichristo & ciuile & spirituale semper gerendum est.

MEDITATIO

MEDITATIO SACRA, IN SEQVENTES VERSVS XV. CAP. I. CHRONIC.

XXV. *Deinde erat Dauid cum senioribus Israëlis, & Chiliarchis procedentibus ad deducendam arcam fœderis Iehouæ, è domo Obed Edom cum lætitia.*

XXVI. *Erat autem, cum leuaret Deus Leuitas gestantes arcam fœderis Iehouæ, vt sacrificarent septenos iuuencos, & septenos arietes.*

XXVII. *Ita Dauid paludatus pallio byßino, & omnes Leuitæ gestantes arcam, & Musici atque Cenania, qui Princeps erat muneris portandi Musicam exercentes: Dauidi autem impositum erat amiculum lineum:*

XXVIII. *Denique omnes Israëlitæ deducebant arcam fœderis Iehouæ cum clangore, & sono buccinæ, tubisq́ ac cymbalis, resonantes nablijs & citharis.*

XXIX. *Fuit autem, arcâ fœderis Iehouæ intrante in ciuitatem Dauidis, quum Michal, filia Saulis, prospectans per quandam fenestram videret Regem Dauidem saltantem & gestientem, vt sperneret eum cum animo suo.*

VT non ita pridem, cùm PEREGRINA ILLA ET IMPIA CLASSIS nobis periculum minaretur, è re nata vos ad constantiam, certamque in Deo fiduciam hortatus sum, quibusdam sacræ scripturæ verbis ad eam rem selectis: ita nunc, postquam diuinâ misericordiâ successus orationi meæ respondit, officio meo deesse non potui, quin ex modò citatis verbis vos porrò commonefacerem, quid etiamnum vobis supersit agendum. non quòd vobis docendis parem me esse confidam; sed vt meditationes hæ meam in grauissimo negotio bonam mentem posteris testentur. Igitur vt ad rem veniamus, pius ille Rex DAVID, post victoriam è Philistæis, suis & Dei hostibus, partam, nihil prius egit, quàm vt omnibus regni ordinibus comitantibus, & prosequente Musicorum organorum symphoniâ, ipse, triumphantis more, & summâ perfusus lætitiâ, Dominici

fœderis arcam in suam domum transferret: quæ, cùm in regiam perlata fuisset, præ gaudio sibi temperare non potuit, quin ante eam tripudiaret; quod cùm ipsius vxor MICHAL, Saulis filia, animaduerteret, eum animo suo spreuit & irrisit.

METHODVS.

QVæ vt faciliùs intelligantur, *quinque* nobis exponenda & instituto applicanda veniunt. *primò*, quibus causis adductus fuerit Dauid ad hoc opus. *secundò*, qui cum eo huius operis fuerint socij. *tertiò* quod opus hoc fuerit, & quis eius peragendi modus. *quartò* de Michale ipsa dicendum est. *quintò*, quid ab illa factum sit.

PRIMA PARS.

Dauid ex zelo & sensu diuinæ amicitiæ Deum colit.

QVòd ad *primum* attinet: *duæ* mihi videntur causæ præcipuæ Dauidem ad hoc impulisse; *vna* interna, *altera* externa. *Interna* est sacro zelo inflammatus Dauidis animus, & pronus in Dei gloriam; quemadmodum de seipso testatur: *zelus domus tuæ me exedit*, Psal. 69. 10. & fusiùs habetur Psal. 132. quem circa id conscripsit tempus, quo arcam transtulit. *externa* erat nobilis illa victoria, quam diuina ope retulit è Philistæis, antiquis illis & perniciosis Israëlitarum hostibus. de hac victoria agitur extrema parte capitis antecedentis; qua ita internus ille zelus in animo regis accensus fuit, vt, cæteris omnibus insuper habitis, huic operi se totum tradiderit. Hæ sunt duæ illæ grauissimæ causæ, quæ Dauidem impulere ad opus. Vnde discere licet, *primò* quidem, nullam virtutem magis decere Christianum Principem, imò nec Deo gratiorem reperiri, hac ipsa ZELI constantia, & hoc feruore PIETATIS, quo omni studio fertur ille in Dei gloriam, cui suum honorem ex asse refert acceptum: *Deinde* verò, hunc ZELVM, in quocunque demum repertus fuerit sine simulatione, nunquam dimitti à Deo sine mercede: vt assiduâ donorum suorum largitione prouocet Deus homines ad *zeli*, & gratitudinis perpetuum incrementum. *tertiò* nunquã defuisse fidelibus hostes, quos vincerent: vt diuinæ erga se beneuolentiæ semper confiderent; etiam cum amaro illo CRVCIS pharmaco aut eorum ægritudini medetur, aut à crassioribus delitijs eos reuocat, aut eorum fidem explorat. hinc in sacris literis deprehendimus Israëlitas, ex quo Deus illos sibi in populum consecrauit, nullo vnquam tempore vacasse Satanæ inuidiâ. Semper ille vicinas gentes, instrumenta sua, in eos emittebat, vt res eorum prosperas molestijs & bellis inquietaret; licet id tandem cederet turbatæ Ecclesiæ in bonum, turbatoribus autem in perniciem. Et initio quidem à Pharaone multa illi in Ægypto grauia passi sunt: è qua regione vt liberati fuerunt, ab *Ammonitis* primò, deinde à *Philistæis* continuò vexati sunt: denique à *quatuor Monarchijs*,

Vexationes humanæ semper cedunt Ecclesiæ in bonum.

quarum

quarum vnaquæque in hac ſeſe arena exercuit. Verùm omnes prophanorum Regum & gentium furores aduerſus Dei Eccleſiam hoc in loco commemorare ſuperuacaneum foret: nec minùs moleſtum, propter illa quæ ſuperiore meditatione complexus ſum. quare huic vni libet inſiſtere. Quomodò ſemper antè affectæ erant gentes in Iſraëlem, ita omnino regnante Dauide afficiebantur; eo præſertim tempore, cuius hoc loco fit mentio. quo tempore licet irruptione in Iſraelitas facta repulſi fuerint, copias tamen ſuas aduerſus Dei populum de integro inſtaurarunt. nec contenti Iſraelitarum exemplo fines ſuos defendere, in *terram ſacram* profecti, & latè fuſo exercitu vallem occuparunt. Dauid igitur iuſſu diuino populum aduerſus eos educit, & prælio conſerto promiſſam conſequitur victoriam, non humana virtute, ſed diuina benignitate: vt ex illo loco obuium eſt conſideranti. Igitur Eccleſia pati poteſt, perire non poteſt: & qui eſt illi finis miſeriæ, eſt Dei hoſtibus initium ruinæ.

SECVNDA PARS.

Dauidi in hoc opere tres hominum ordines auxiliantur.

SECVNDÒ, de ſocijs Dauidis in hoc opere dicendum mihi eſt: quorũ TRES ordines à Spiritu ſancto hîc notatur. PRIMVS eſt è Senioribus Iſraelis: SECVNDVS è Chiliarchis: TERTIVS è Sacerdotibus & Leuitis. de ſingulis ſtrictim agemus. SENIORES hi Dauidis erant vicarij, in ſingulis regni partibus, ab ipſo delegati, vt ius dicerent regijs ſubditis: qui obſequij promptitudine *Manus regiæ* dici poſſent. hi erant *duum* generum: *alij* enim magiſtratuum honore in munitis vrbibus fungebantur, iuſtitiæ munus in foribus ciuitatum adminiſtrantes: *alij* erant Principes tribuum, & patres familiarum, qui ruri idem obibant officium. Vtrumque genus ſi cum noſtris moribus compares, duobus regni noſtri ordinibus non abſimiles reperies; nempe BARONIBVS, & CIVIBVS. CHILIARCHÆ viri fortes erant & pij; militiæ ſub Rege præfecti; & perſonæ regiæ cuſtodes, quibus ex officio incumbebat regia bella profligare. horum functio neceſſaria erat Dauidi, cui diuinitùs iniunctum erat, (vt ex Nathanis Prophetæ verbis conſtat) Dei bella conficere: hoſtes Eccleſiæ ſubiugare! & ſic viam ſternere ad pacificum illud SALOMONIS imperium, cuius erat templum ædificare, & pacem colere; hic enim Chriſti typus erat, qui eſt Rex pacis. *Chiliarcharum* meminit hîc Spiritus ſanctus: vt ſciamus *primò*, eorum munus iniuſtum non eſſe: *ſecundò*, præcipuum eſſe huius functionis ſcopum, Dei gloriam: *tertiò*, hos ipſos cum laude ad honores militiæ veniſſe, & cum laude eoſdem geſſiſſe: vt diſertis verbis ipſe Dauid indicat, toto Pſalmo 101. ſiquidem nemo in eius familiam aut miniſterium receptus fuerit, qui non ſyncere Deum timeret. Et, citra controuerſiam, Rex ille, zelo & pietate inſignis, nunquam vel corporis ſui

 custo-

custodiam, vel Dei prælia credidisset Dei inimicis, vel ignotæ probitatis militibus. videantur eorum nomina & laudes 1. Chron. 2. 26. Tertius ordo SACERDOTVM & LEVITARVM, proponitur eodem cap. vers. 4, 5, 6, 7 8, 9, 10, 11. sic omnium ordinum homines huic operi intererant. quod diligenter Principibus notandum est, cæterisque eminentioris loci & dignitatis, quorum fidei causa Dei mandata est. Dauid nanque in rebus ad Deum spectantibus nihil molitur, nisi præsentibus & iuuantibus *Dei ministris*, spiritualibus Ecclesię suæ ducibus & rectoribus: & constituerat ab initio arcam ferre Hyerosolima; sed quum eorum præsentiam & consilium requireret hoc cap. vers. 12. 13. ait ijs: *vos estis præcipui familiarum patres inter Leuitas: sanctificate vos ipsos & agnatos vestros, vt deportetis arcam Iehouæ Dei Israelis in locum, quem præparaui ei. quia vos in principio hic non fuistis, irrupit Iehoua Deus noster in nos, quum non quæreremus eum ritè.* Huc vsque pars secunda fuit de personis; vnde *primò* colligimus, pio Regi ex voto adesse pios regni ordines, in sancti operis societatem. *Deinde* hoc commodi & voluptatis referre pium Regem ex illis, quos pia cura sibi substituit, vt quoties ille bene agendo præit, hi alacri zelo sequantur.

TERTIA PARS.

Portatur arca cum lætitia in sanctam ciuitatem.

COmitatus verò huiusce hilaritas *tribus* actibus expressa est, arcæ portatione; Musicorum organorum concentu; & Dauidis ante arcam tripudio, lætitiaque. Transtulit ille arcam in tabernaculum, in monte Sionis ad eam rem ædificatum, vt gratum animum testaretur Deo, de multis sibi indultis victorijs. Illinc orta est pompa hæc; & publica & solennis, quæ insecuta est, omnium hilaritas. Constat ARCAM ipsam fuisse diuino iussu à *Mose extructam, in deserto Sinai, ex ligno Shittim*, quod corrumpentibus cunctis resistit. erat autem figurâ decorâ admodum & elegante, longa duos cubitos & semi, quæ latitudo eius quoque fuerat: intus & extra auro puro intecta. neque tantùm typus erat Iesu Christi, nostri Saluatoris perfectissimi, in quo omnia Dei promissa sunt ETIAM & AMEN 2. Cor. 1. 20. in quo, tanquam in arca, tutissimè reponitur Diuinæ largitatis vbertas; *è cuius plenitudine nos omnes gratiam super gratiam accipimus* Ioh. 1. 16. siquidem *factus est nobis sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio* 1. Cor. 1. 30. non modo, inquam, Christi typus est ARCA: verumetiam certissimum pignus Deum populo suo æternùm adfore, vt omnibus donis suis eos ornet. quod vt magis propriè significaretur, TABVLÆ FÆDERIS in ea custodiebantur, & LEX à Deo scripta (qua etiam de causa ARCA FÆDERIS vocabatur) vt intelligerent *in promisso Messia esse legis consummationem cuiuis credenti* Rom. 10. 4. Supra arcam fuit operculum, SEDES MISERICORDIÆ, nominatum, & supra operculum duorum Cherubinorum effigies

Quid significet arca fæderis.

effigies alis ſuis *miſericordiæ ſedem* tegentium; inter quos IPSE DEVS populum ſuum amica voce inſtruebat & ſolabatur: vt certò ſcirent omne hoc Dei cum hominibus commercium, ſiue ſuam illis imperti-ret ſcientiam, ſiue miniſtrantes Angelorum ſpiritus illis mitteret ſolan-dis; totum hoc, inquam, IESV CHRISTO, tanquam æterno funda-mento, inniti. hæc ARCA igitur diuini in populum fauoris certiſſimum erat Sacramentum, & fœdus Meſſiæ; in qua corporaliter apparebat di-uinarum promiſſionum veritas. Iam ad *tertiam* partem accedamus, modum nempe huius actus, ſeu geſtum in arcę tranſlatione à comi-tantium cætu vſurpatum. Is vniuerſim talis erat, vt arcam fœderis Do-mini deportarent ex ædibus Obededom in tabernaculum, quod in monte Sionis Rex ad eam rem extruxerat. Modus agendi ſingulorum hic eſt. *Sacerdotes* vitulos & arietes mactant Deo, quia operi dederat ſucceſſum: *Rex ipſe*, byſſino amictus veſtitu, ſaltat: & præ gaudio geſtit ante arcam: *Chenania* Cantorum Princeps, cum ſocijs, laudat Pſalmis Deum: & *omnes ordines populi Iſraelitici*, cum clamore, & ſono buccinę, tubiſque ac cymbalis, & nablijs, & citharis arcam ferunt in ciuitatem Dauidis. In ſumma igitur, DAVID poſt tot victorias arcam in domum ſuam transfert: vt teſtatum faciat, quanta ſollicitudine di-uinum fauorem & ſibi ambiat & populo; non contentus ſemel atque iterum hanc benignitatem guſtaſſe, niſi per iugem arcæ præſentiam æ-ternam ſibi illius firmet poſſeſſionem. hunc nobiliſſimum æſtimat, quem ducat, TRIVMPHVM: hoc glorioſiſſimum quod ſtatuit TRO-PHÆVM & certè eiuſmodi honor altior eſt *Ægyptiorum pyramidibus*, no-bilior *Græcorum trophæis*, glorioſior *Romanorum curribus triumphalibus*: Quod ad organorum muſicorum harmoniam, quæ arcam vehentem proſequebatur, credo nemini eſſe ignotum Iudæorum morem omni inſtrumentorum genere Deum laudantium: vt Dauid in Pſalmis non vno teſtatur loco. Verum ſi quis fortè interroget, cur vno quàm alio tempore impenſiùs lætandum ſit Eccleſię, præſertim cum extra con-trouerſiam ſit, nihil à Deo circa nos fieri, quod non redundet vel in corporum noſtrorum, vel animarum commodum, vtut id in multis re-bus noſtram captum exuperet. Non diffiteor hanc ſententiam ſatis eſ-ſe orthodoxam: attamen quotieſcunque externis quibuſdam indicijs manifeſtare dignatur Deus, quantopere diligat Eccleſiam; vel magno aliquo, & memorabili facinore pios aſſerit è periculis: tunc officij ra-tio iniungit ſolenniores, &, vt ſic dicam, cumulatiores Deo gratias per-ſoluere, tum vt imbecillioribus, qui inter nos viuunt, conſulentes, tum vt hominibus improbis, qui extra nos viuunt, obturantes ora, quan-tum in nobis eſt, gloriam diuini nominis quàm latiſſimè propagemus. hoc permulta *Sanctorum exempla* in ſcripturis ſparſa certo certius con-firmant; hoc *preces piorum* ſæpè teſtantur, quibus à Deo flagitant non tam

Heb. 1. 14.
Ioh. 1. 4. 12.

tam proprij commodi, quàm diuinæ gloriæ causâ; vt specimen aliquod amoris sui in ipsos edat. Ita fecerunt *Moses, Iosua, David, Elias, Elizæus*, alijque *Prophetæ & Serui* Dei innumerabiles. Quod ad tripudium Dauidis attinet; scimus nos *saltationes, lusus*, & id genus alia, suâpte naturâ ADIAPHORA esse, vsuque & proposito vtentis bona fieri aut mala; quę cum hoc tempore zelo quodam non indecoro transacta, & Deo honorando adhibita fuerint; non modò veniam vel excusationem merentur, verumetiam laudem & præconium: vtut parum fuerint ad muliérculæ gustum. Illud quoque notabile est Dauidem, quicquid huius fecit, peculiari & proprio Dei instinctu fecisse; cuius numine ita plenus fuit hoc tempore, vt, gestuum corporis quasi immemor, se totum illius permiserit arbitrio, qui eius pectori insidebat; & seipsum non respiciens solius Dei honorem & gloriam respexerit. Et hæc de tertia parte: ex qua hoc *primò* in arca notandum venit; vnicum veræ & antiquæ religionis fundamentum, & salutiferæ doctrinæ corpus integrū in SOLO CHRISTO reperiri: vt clarissimè ostenditur, Act. 4. 12. Ioh. 14. 6. 1. Cor. 2. 11. 1. Ioh. 1. 7. *Secundò*, quotquot per eam salui fieri volunt gestandam illis esse ARCAM in corde per *fidem*, in ore per *confeßionem*, Rom. 1. vt omnes vitæ suæ & muneris, ad quod vocati sunt, functiones diuinæ voluntati conforment, Matth. 7. 21. 22. 23. *Tertiò*, qui vere Christo vniti sunt, Christi portatione delectari, imò nulla re magis lætari, quàm assiduo huius portationis exercitio.

Fundamentum omnis religionis Christus.

QVARTA PARS.

Hypocrisis Michalis.

QVod ad hanc MICHALEM attinet, erat ea Saulis filia, & vxor Dauidis: fœmina, quantum licet conijcere, prauè educata apud prauum parentem. quod spiritus sanctus satis innuit, dum eam Saulis filiam vocat: & certè patris sui proles erat, tam hypocrisi, quàm natura. Nihilominus ad visibilis Ecclesiæ corpus pertinuisse ex illius titulo colligitur: nam *Dauidis vxor* vocatur. igitur specie tenus vnita erat Ecclesiæ per coniugium: reuera autem, & in corde, aliëna fuit propter hypocrisin. hoc genus hominum (HYPOCRITAS intelligo) sunt malum necessarium in Ecclesia, indiuiduum, inseparabile, *vsque dum Dominus meßis venerit cum vanno in manu sua.*

QVINTA PARS.

EA hoc pacto se gessit, vt toto publicæ lætitiæ tempore domi maneret secura; nec pedem quidem efferret è limine, vt mariti lætitiam participaret: non potis (vt videtur) dextrè satis vultu simulare lætitiam. Vt primùm autem è fenestra maritum ante arcam conspexit saltantem, continuò actum hunc, sua natura medium & adiaphorum, in malam partem interpretata est, fœmina vacua sensu eius causæ,

quæ

quæ marito afferebat lætitiam: ideoque illius gestus apud se contemnit, & despicit, tanquam ex lasciuia & petulantia profectos. res mira! fœmina, quæ nuper ingenuo amore mariti vitam è manibus Saulis parentis sui expedierat; nec id sine suo periculo; nunc non sustinet illum videre in re adiaphora cum laude versantem, quam ipsamet (non dubito) sæpe ante lasciuè & salaciter exercuerat. hinc facile est *hypocritarum ingenia* cognoscere, qui corde Ecclesiam oderunt. in rebus ad religionem nihil attinentibus nemo illis humanior aut amicior est; continuò vt causa religionis agitur & diuini cultus, tum verò dissimulare vlteriùs, aut affectibus suis moderari non valent. quemadmodum Michal hæc etiam in ijs rebus, quæ patrem suum tangebant, marito non deerat: at ad Dei gloriam ante arcam saltare illum indignè ferebat.

Applicantur nobis quæ dicta sunt.

His ergo pro legitima verborum expositione iam dictis, superest expendamus, quàm propriè ad nos, aut res nostras ista pertineant. & primò quidem, *si personas* intuearis; hinc Dei populum superbè & improbè petitum, illinc gentes, eorum hostes, miraculo fusas fugatasque; *Nunquid syncera illa veritatis professio, quæ in hac Insula nunc viget, oppugnabatur modò à vicinis populis, verbi diuini osoribus? Nunquid nos quoque vnum agnoscimus Deum, vt olim Israel? & verbo eius purissimo dirigimur? E contra nonne illi legiones Deorum colunt, vt olim Philistæi? & humanarum traditionum stultitiâ reguntur? Nonne illi Philistæorum more inuasores sunt alieni; nos verò regionis nostræ defensores? Nonne denique è sua patria egressi sunt in nostram, vastam illam Oceani vallem copijs suis sternentes, ac ingenti cum supercilio ruinam nobis & exitium minitantes? Sed & obsecro nonne insignior nobis obtigit, quam Israeli victoria; nec minus hæc quàm illa diuino parta miraculo? Nunquid enim vt, agitatis vento* MORORVM *fastigijs; Deus Philistæos in fugam coniecit; ita etiam* LIGNEARVM TVRRIVM *lateribus procellarum impetu concussis, cum maximæ partis pernicie, vniuersorum vero dedecore, hos difflauit?* Nunc verò vt in eo quod reliquum est, Israelem quoque referamus; quâ, obsecro, catastrophâ hæc cælestis comedia nobis terminanda est? Nempe gaudio perfusis arca Domini in medium adferenda est. Et quæ alia est Christianorum ARCA sub gratia, nisi DOMINVS IESVS? quem cum lætitiâ sistimus in medium, quando nouum testamentum in sanguine eius syncere & gratanter recipientes, corde quidem credimus eius promissis; ore autem & opere fidem nostram coram mundo testamur, & in luce ambulamus, vt decet *filios lucis?* Non est post eiusmodi victoriam gloriosiùs triumphare. Et quanquam inter nos non paucæ sint MICHALES, lætemur tamen: & Deo, qui illis iam laruas detraxit, gratias agamus; persuasi omnino nunquam de nobis eas fuisse, quin potius contra nos esse, quotquot de rebus hostium prosperis lætantur, aut ex nostrę incolumitatis miraculo publicam non participant lętitiam. nam quicunque nobiscum non colligunt spargunt. Personatas igitur

tas igitur hasce MICHALES & sedulò & cautè perquiramus. eo enim *sapientiam serpentis* nobis commendat Christus, non vt decipiamus aut prodamus alios; sed vt aduersus hypocritarum fallacias, & proditiones, quibus nos satagunt opprimere, muniti simus. Et, ne maxima hęc numinis in nos benignitas nostrâ ingratitudine in maiorem execrationem vertatur, & in die nouissimo testimonium aduersus nos dicant diuina munera, sicque geminata in nos trahant supplicia; adferamus in medium (vt iam finem faciam) ARCAM DOMINI; & quidem vtroque, quo diximus, modo; scilicet, indefessâ perseuerantiâ in puritate verbi, iam à nobis recepti, quod certissimum est in vnius Saluatoris meritis nostræ salutis fædus; tum verò nouitate vitæ sic abluentes priores sordes, vt Christianos regenitos decet; ad Dei gloriam, & confusionem hostium, & nostrum æternum solatium. AMEN.

DE

DE PROFLIGATA CLASSE HISPANICA IN FRETO MORINO,

ANNO DOMINI M.D.LXXXVIII.

EPIGRAMMA REGIUM.

INSANO tumidæ gentes coiere tumultu,
Ausæ, insigne nefas, bello vltrò ciere tonantem.
Mars sese accinxit: metuenda tot agmina nunquam
Visa ferunt: properare truces miro ordine turmæ:
Nosque mari & terrâ sæuo clausere duello,
Exitium diráque minantes strage ruinam;
Irrita sed tristi lugent conamina fine.
Nam laceras iecit ventus ludibria puppes:
Et mersit rapidis turgescens montibus æquor.
Fœlix. communi qui euasit clade superstes,
Dum reliquos misero deglutit abyssus hiatu.
Quî vis tanta cadit? quis totque stupenda peregit?
Vanus IOVA *sacro conatus risit Olympo.*

DAEMONOLOGIA,

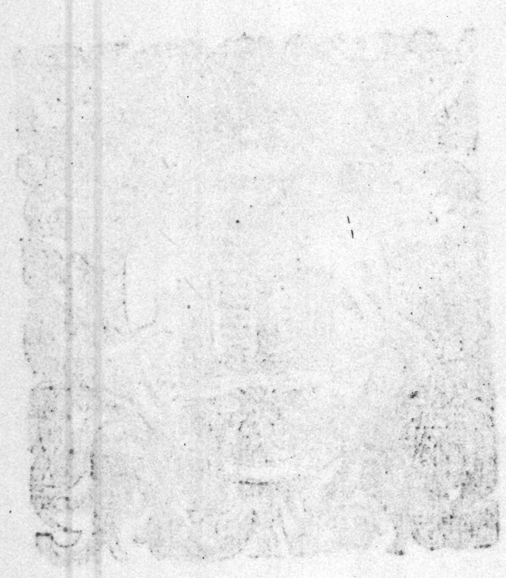
SIVE

DIALOGVS

DE ARTIBVS MAGICIS,

In tres Libros diuisus.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Ecit sagarum in hoc regno formidabilis multitudo Satanæ ex asse deuota, Amice Lector, vt hunc tibi tractatum deproperarem. haud quaquam, mihi crede, vt eruditionis aut ingenij specimen ederem: sed dubitantibus (quantum in me est) persuaderem, cum Satanam hoc modo furere, tum eius instrumenta grauissimas poenas mereri: contra duorum nostræ ætatis hominum pestiferas opiniones; quorum alter Scotvs *nomine, Anglus domo, non erubuit, libro typis excuso, defendere, magiam nullam esse; reuocato veteri Sadducæorum errore, qui Spiritus negabant: alter Germanus Medicus,* Wiervs, *contextâ pro his artificibus Apologiâ, dum illis impunitatem quærit, se eorundem sacrorum socium prodit.* Dialogi *autem formam elegi, & facilitatis & delectationis causa; re totâ in tres libros distinctâ. In primo agitur de* Magia, *& eius specie* Necromantia: *in secundo de* Incantatione *&* Veneficio: *in tertio de* spiritibus *&* spectris, *quibus infestantur mortales. Consilium mihi est ostendere, primò, & esse & fuisse in vsu has Satanæ præstigias: secundò, quo genere examinis explorari, & quo supplicio coerceri oporteat hoc scelus. eapropter edisseram, tum quid nigræ*

artis ope fieri poßit; tum qua ex causa physica pendeant quæ fiunt. non quòd omnia Diabolicæ potestatis sigillatim explicanda susceperim, quod infinitum esset; sed vt ipsa rerum genera saltem pertractem, quibus species & differentiæ includuntur. Verbi gratiâ, cùm, lib. 1. c. 6. de potentia Magorum disserens, aio poße illos efficere, vt quàm celerrimè omnis generis cupediæ adferantur; familiaris nempe spiritus ministerio, qui vt fur se oblectat furto, vt spiritus, callidè satis & rapidè transferre potest, quod iubetur: sub hoc genere inferiora omnia complector; vt vinum è pariete promptum (quod sæpe factitatum accepimus) & similia, quæ ex generali ratione facilè deducuntur. Ita secundo libro, vbi de incantationibus, cap 5. confirmans rationibus poße à veneficis, heri sui ope, & fieri & curari morbos; intelligendum relinquo, eiusdem Diaboli auxilio, in quibuscunque morbis multum eos poße: vt alios frigidos reddere & ad Venerem ineptos: alios supra naturæ modum procliues & furentes in Venerem. idem est de cæteris morbis iudicium. Vbicunque autem de Diaboli potestate disputo, cupio à te obseruari diuersos vnius actûs scopos, in quos Deus, prima causa, & Diabolus, primæ causæ instrumentum Deique carnifex, collineant. Hic enim hominis, in quem diuino permissu ius illi conceditur, aut corpus perdere vult, aut animam, aut vtrumque: ille verò, è malo educens bonum, ex iusto reproborum interitu sibi gloriam quærit; fideles verò examinatâ sic patientiâ, paternæ correctionis virgâ excitat ad vitæ emendationem. Explorato consilio meo, ignosces, Amice Lector, si in nostro opere non omnes ritus & arcana huius artis, aut innumeros & miros illius effectus inueneris. neutrum fuit mei instituti: & ex libri iij. cap. j. patet ratio, cur ea omiserim. harum rerum curiosi, si magorum noße auent miracula, legant Bodini Dæmonomaniam; maiore sanè collectam studio quàm scriptam iudicio. legant eorum confeßiones, qui nostro tempore capti sunt. Sin quæ veterum sit de

horum potestate opinio, scire desiderant, apud Hyperium & Hemmingium, nuperos in Germania scriptores, reperient; præter innumeros nostri temporis Theologos, qui ea de re fusè disquirunt. At nigræ huius artis superstitiones & ritus, periculosos magis quàm vtiles, tradit in quarto libro Cornelius Agrippa, &, quem modò dixi, Wierus. Quod reliquum est, Amice Lector, voueo ne frustra sit hic noster labor, sed ex eo aduersus prædictos errores muniaris. Tu nostrum conatum boni consule & Vale.

DAEMONOLOGIAE, SIVE DE ARTIBVS Magicis Dialogus.

LIBER PRIMVS,

In quo exordium operis, & Magicæ artis in genere descriptio.

CAPVT PRIMVM.

Probatur ex scripturis, malas has artes in vsu fuisse, & posse fieri, vt nunc exerceantur.

Colloquuntur PHILOMATHES, Et EPISTEMON. PHI.

LÆtor magnopere te mihi hodie obuiam factum: tu enim scrupulum, qui me malè habet, omnium rectissimè videris posse eximere.

EPI. Ego verò de rebus à te quæsitis, & mihi non incognitis libenter, & ingenuè dicam sententiam meam; quam nisi tibi satis probauero, nullus moror, quin melior ratio obtineat.

PHI. Quid tibi de re noua hac & mira videtur, quæ omnibus iam in ore est, de veneficis inquam?

EPI. Mira res est profectò: neque vlla in gente, aut sæculo, tam claras & perspicuas auditas opinor reorum confessiones.

PHI. Citra controuersiam id quidem est: sed de confessionum veritate dubitant Doctores.

EPI. Quam tu earum partem vocas in quæstionem?

PHI. Non vnam sed omnes, quantum mihi adhuc compertum est: in primis autem, an sit Magia, vel magus. illam dubitationem obsecro, si potes, mihi exime: cum multis enim ea de re contuli, sed nunquam mihi ab vllo satisfactum est.

EPI. Faciam libenter quod in me erit: quanquam eo difficiliùs arbitrer

bitrer futurum, quod statim rem ipsam è medio tollas. nam (vt in scholis dicitur) *contra negantem principia non est disputandum.* Cæterùm fuisse Magiam & Magos probatur ex sacra pagina: esse verò, constat experientia & reorum confessionibus.

PHI. Scio adducturum te mihi Pythonissam Saulis. verùm exemplum illud parùm videtur pro te facere.

EPI. Ego verò & alia quoque non pauca citare possum: sed miror quamobrem locus ille parùm pro me faciat?

PHI. Causam facilè disces, si Saulum regem intuearis animo anxium, ieiunio infirmum, ad mulierem malis artibus infamem ideo venientem, vt de re tanta eam sciscitaretur; hominem, & priorum scelerum, & nouæ illius curiositatis, horrendæque apostasiæ conscientia agitatum: deinde mulierculam obserues subito spectro, quod vidisse se aiebat, attonitam, & exclamantem, detectâ quoque consultoris simulatione, qui se Regem esse negauerat. quid mirum hîc est Saulum, alienatis sensibus, fæmineæ vocis non deprehendisse imposturam, præsertim, cum in alio conclaui positus nihil eorum ipse viderit? Deinde quæro, quid ab ea suscitatum est, imò verò quid suscitari potuit? an Samuelis anima? apage prophanam opinionem, & Theologiæ aduersam. An Diabolus sub illius imagine? Sed incredibile est vel Deum id illi permittere, vt Sanctorum assumat faciem: tunc enim prophetæ eis temporibus incerti fuissent, qualis cum ipsis spiritus in visionibus colloqueretur: vel potuisse Diabolum futura prędicere, quorum notitia Deo propria est.

EPI. Inuenies tamen, historiæ verbis accuratiùs perpensis, phantasma illud ipsi Sauli conspectum fuisse. Vtut enim, dum figuræ magicæ & exorcismi fierent, in alio cubiculo concedam fuisse Regem (neminem enim eo tempore oculatum superstitionis testem admittunt) ex historia tamen patet, excitato malo genio, in rem præsentem continuò vocatum. Dicitur enim eo loci Saulus agnouisse Samuelem; id quod per hoc solum accidere non poterat, quòd senem comparuisse audiret pallio amictum: quia multi præterea senes in populo Israelitico suum diem obierant; & pallij habitus omnibus erat communis. Non fuisse animam Samuelis fateor libens: nec probare necesse erat rem extra controuersiam inter Christianos omnes positam, solis Magis & Necromantis, aut idiotis id in quæstionem vocantibus. Quòd autem interdum Satanæ conceditur Sanctorum induere effigiem ex eo loco patet, vbi dicitur Satanas, posse se in Angelum lucis transformare. At nihil ea res Prophetarum visionibus adfert incommodi: nunquam scilicet permittente Deo, vt electis fucum faciat impurus ille, sed ijs tantùm, qui spontaneo errore illum consulunt. hos patitur Deus suos ipsorum incidere in laqueos; & *magnâ deceptionis efficaciâ* (vt loquitur Apostolus) *deludi*;

deludi; quia veritati credere noluerunt. Quòd ad futura, verum illud est, non omnia eum prę̨scire; quædam tamen præscijsse ex tragico huius historiæ exitu satis notum est, quem muliercula suo ingenio diuinare nunquam potuisset. Nec hoc eò dico, quòd præscientiam Deo propriam Diabolo arbitrer communicatam; vel illum Angelorum more in speculo diuinæ essentiæ futurorum nonnulla putem intueri, cum à Creatoris sui vultu & amicitia æternùm exulet: sed quòd duabus alijs rationibus hanc scientiam participet; vel dum assidua edoctus experientia, ab initio rerum, ex verisimilibus & præteritorum analogia hariolatur futura, naturales rerum causas intuens, quæ semper eædem redeunt in orbem: vel certis negotijs Deo inseruiens eorum prædiscit exitus: quod hîc accidisse nihil abludit à vero: & in Micheæ ad Achabum Regem vaticinio simile apparet exemplum. Sed ad propositionem meam firmandam (possibiles esse Magos & Magiam) multa alia supperunt è sacra pagina loca. Primò enim diuina lege districtè prohibetur Magia. at certum est in eo iure nihil frustra dici, nec execrationes aut pœnas in figmenta & vmbras denunciari; nec tanquam malum & flagitiosum ibi damnari, quod purum sit putumque nihil. Secundò ex eo loco id patet, vbi improbi Pharaonis sapientes, vt tyranni animum obfirmarent, Mosaica æmulati sunt miracula. Tertiò, numquid Samuel dixit Sauli *rebellionem esse instar incantationis*? at rebellionem cum ea re conferre quæ nulla esset, perquam foret absurdum. Quartò, an non Simon Magus hanc profitebatur artem? Quintò, qualis obsecro illa fuit, quę Pythonico prædita erat spiritu? præter alia loca innumera, quæ tædij fuga libens prætermitto.

Caput Secundum.

Quod genus peccati sit Magiæ exercitium. eius diuisio: & quæ sint ad eam illecebræ.

Phi. At mihi nimis videtur mirum Deum Opt. Max. homini, quem ad suam imaginem condidit, tam fœdam & crassam apostasiam permittere.

Epi. In prima sanè creatione factus est homo ad creatoris sui imaginem, quæ lapsu amissa solis electis, eaque nec integra, restituitur per gratiam. Cæteri à Deo auersi, postquam Satanæ dedititij facti sunt, illius gerunt imaginem: proindeque maximis & atrocissimis sceleribus maximè se oblectant.

Phi. An non, obsecro, sufficiat Satanę, obliquum gerere in illos imperium, & vitiorum voluptatumque illecebris tot hominum animas perdere; nisi eorum credulitate quoque abutatur, vt illi tanquam Domino & hero *directum*, vt vocant, præstent obsequium?

Epi. Minimè verò. Nam cum ijs queis imperat, iuxta eorum ingenia

genia & captum ſolet agere. ſimpliciſſimis igitur ſe prodit qualis eſt. & quum hoſtis ſit humanæ ſalutis, tam vafrè omnes illaqueat, vt ſe deinceps expedire, ſi velint, non poſſint.

PHI. Hoc igitur innuis peccatum eſſe contra Spiritum Sanctum.

EPI. In aliquibus certè eſt, in aliquibus non.

PHI. Annon quotquot ſe dedunt Satanæ, in eadem omnes ſunt cauſa?

EPI. Abſit. nam peccatum contra Spiritum Sanctum duos habet ramos. Prior eſt a Dei cultu apoſtaſia, omniumque eius mandatorum fuga: poſterior eſt huius impietatis conſcientia; cùm eos non latet, contra Spiritus Sancti ſuæque notitiæ teſtimonium ea fieri: quales ſunt, qui Diuinæ miſericordiæ dulcedinem antè guſtarunt. In priore ſerie ſunt omnes Necromantæ & Incantatores; in poſteriore ij duntaxat, qui ſcientes volenteſque deficiunt à Deo.

PHI. Apparet igitur plures eſſe huius diri ſeruitij ordines: quòd ſi ita eſt, ne graueris eos mihi enarrare.

EPI. Duo ſunt prima genera, quibus damnoſæ artis omnia quæcunque ſunt continentur, *Magia* nempe ſeu *Necromantia*, & *veneficium* vel *Incantatio*.

PHI. Quænam autem ſunt, obſecro, Diabolicæ ad hoſce laqueos illecebræs.

EPI. Ipſæ illæ, quæ nobis perpetuò inhærent, tres animi paſſiones: nempe in magnis ingenijs *curioſitas*; tum *ſtudium vindictæ*, ex alta iniuriæ opinione; *Opum* denique *cupiditas*, ex ſordibus profecta & egeſtate. Primâ alliciuntur Magi ſeu Necromantæ: ſecundâ & tertiâ Venefici & Incantatores. nam vafer ille & vetus ſerpens, cùm Spiritus ſit, facilè ſcrutatur affectus noſtros; quibus dolos ſuos in noſtram perniciem accommodat.

CAPVT TERTIVM.

Magiæ & Necromantiæ ſignificatio, & originatio. Necromantiæ & Veneficij diſcrimen. Primi ad hanc artem aditus.

PHI. LIbenter audirem primò, quid voces Magiam, quid Necromantiam?

EPI. *Magus* in lingua Perſica diuinarum ſcientiarum contemplatorem ſonat, & interpretem; quæ ſuperſtitio, à Chaldæis veræ Theologiæ inſcitiâ primitùs vſurpata, virtutum prima diu habita eſt, & honeſto nomine immeritò donata; quod Græci ad omnes artes illicitas deinceps tranſtulerunt. *Necromantia* autem, quaſi νεκρῶν μάντεια, mortuorum vaticinationem ſignificat: quo nomine ſynecdochicè tota ars appellatur; cùm pars magna ſit artificij cadauera è ſepulcris ad diuinationes ſuſcitare.

PHI. Quomo-

PHI. Quomodo hæc ars differt à Veneficio?

EPI. Lepidè sanè discriminantur à vulgo, & quadamtenus verè: Veneficos enim ministros aiunt & mancipia Diaboli, Necromantas Dominos & Imperatores.

PHI. Quî potest autem fieri, vt Diabolo imperent, homines illius obsequio addictissimi?

EPI. Imperant non simpliciter, sed modo quodam: non vi artis, sed pacto. Vt enim eorum animas & corpora, quibus insidiatur, sibi auferat Diabolus, spondet in nugis quibusdam eorum fore se obnoxium imperio.

PHI. Contractus immane quantum iniquus! sed edissere, quæso, quæ vis sit artis ipsius, quod arcanum.

EPI. Latior paulò est campus ille, quem mihi aperis: sed summa rerum fastigia, quantum possum, sequar. vt duo sunt hominum genera, qui ad hanc pestem alliciuntur, docti indoctique: ita duplicem obijcit insidiator ille escam, duo humanæ curiositatis incitamenta & nutrimenta, queis in artis professionem incautos trahat. Hæc ego Diaboli *dictata* appello & *rudimenta*. Acuitur eruditorum curiositas & alitur *Iudiciariâ Astrologiâ*, quam *dictatorum* nomine intelligo. plerique enim multùm progressi in literis, parum verò (proh dolor) in regeneratione Spiritus & nouitate vitæ, indignantes nihil esse in humanis scientijs, quod non triuialibus quoque pædagogis vulgatum sit; conantur non cælestium modò rerum notitiâ in ora hominum venire, sed ad futurarum quoque præscientiam per cęlestes motus adscendere: quod cùm primo intuitu licitum videatur, vt pote è rerum naturalium speculatione exortum, magis magisque inde alliciuntur: & animaduersâ multorum apotelesmatum veritate causas eorum scire volunt; adeoque lubricam hanc curiositatis scalam gradatim adscendentes, tandem eò deueniunt, vt deficientibus Physicis artibus, non nisi per magicas & illicitas inexpleto mentis desiderio satisfieri posse putent. hic statim deprehendentes per varias figuras, idoneis adiunctis exorcismis, multiformes excitari spiritus, dubitationum & ænigmatum interpretes, totum hoc, quicquid est, inhærenti aut alligatæ figuris virtuti adscribunt, & diuinitati verbis ipsis innexæ; iactitantes se acumine ingenij sui infernas Plutonis domos subiugâsse, & in Tartara & Stygem imperium tenere: cùm tamen reuera hominum miserrimi æternam in seruitutem se hosti suo manciparint; nihil auctâ, quam venditant, scientiâ, nisi per ipsius mali, infernarumque pænarum notitiam: quod Adamo contigit post esum fructus vetiti.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Rudimenta artis Magicæ. Astronomiæ & Astrologiæ discrimina. Astrologiæ diuisio.

PHI. OBsecro etiam, ne obliuiscaris dicere quæ sunt Diaboli *Rudimenta.*

EPI. *Rudimenta* Diaboli primùm voco, quod vulgus *virtutem* dicit *in verbis, herbis, & lapidibus*; quando ista absque ratione physica cum incantamentis adhibentur; superstitiosos præterea actus, ritusque; & alia inusitata, anilia, quę Lydij lapidis, nempe rationis, examen non ferunt.

PHI. Cuperem exemplis id illustrari: nam quod dicis paulò generalius videtur.

EPI. Ego anilia carmina intelligo, quibus curantur incantatæ pecudes; aut aduersus maligni oculi fascinum præseruantur, appensis ad caudas aut pilos aucupariæ sorbi ramusculis, varijsue herbis: quibus carminibus sanatur odontalgia, sistitur hæmorrhagia; claudus equus curatur, vannus inuertitur, & omnino quicquid verbis agitur, nullo medicamento ad partem læsam applicato, vt mos est medicorum: præterea *nodos ligulæ*, quibus nuptiarum tempore suspenditur aut tollitur vsus veneris, & similia ab hominibus festiuis ioco fieri solita. Postquam enim homines curiosi, sed scientiæ & pietatis inanes, hæc talia comperiunt reipsâ euenire (eueniunt autem pleraque non facultate aliquâ verbis & nugis insitâ, sed Diaboli insidijs) inanis gloriolæ pruritu ex illo artificio famam mereri volunt. itaque si non pudorem & bonam mentem penitus decoxerint, eius artis, quam licitam putant, idoneum magistrum quærunt: aut si omnino profligati fuerint & rudes, Diabolum ipsum sine ambagibus conueniunt, & honoris aut lucri studio cum illo stipulantur.

PHI. At licita mihi videntur quæ tibi Diaboli *Dictata* & *Rudimenta* appellantur, vtpote multorum sæculorum consensu probata; præsertim verò Astrologia, nobilissima pars Matheseos.

EPI. In cælestibus corporibus, stellis fixis & errantibus duo ab initio obseruarunt eruditi; nempe eorum cursus & motus, quorum scientia *Astronomia* nominatur (quasi dixeris τὸν τῶν ἀστέρων νόμον. id est, astrorum legem) quæ Mathematicarum scientiarum vna est, non licita modò, sed & laude dignissima. alia illa *Astrologia* dicitur (quasi ἀστέρων λόγος, id est astrorum sermo) in duas partes diuisa: Prior medicamentorum simplicium facultates, annique tempora, & animantium morbos ex siderum influentiâ dijudicat. pars hæc quidem nulla est Matheseos, at tota pendet ab Astronomia; cum quâ licet vtilitate vel honestate certare neque-

re nequeat, moderatè tamen vſurpata non habenda eſt illicita. Poſterior ſic fidit aſtrorum influentijs, vt rerumpublicarum & priuatorum hominum proſpera vel aduerſa inde prænunciet : exercituum pręterea victorias fugaſque, & ſingulorum certaminum euentus, longitudinem & breuitatem humanæ vitæ, certaminum equeſtrium ſucceſſus, & alia paradoxa, quibus deſcribendis Cardanus & Cornelius Agrippa curioſiùs quàm vtiliùs ſtilos exercuerunt. Ex poſteriore hac (quæ *pars fortunæ* olim dicta eſt) tanquam radice innumeri pullulant rami; tota illa *Genethliaca vanitas*, cum *Chiromantia, Geomantia, Hydromantia, Aëromantia, Pyromantia*, & ſexcentis huiuſmodi, quorum apud Gentiles veteres non minor vſus fuit, quàm cultus. at Chriſtiana religio fidem his omnem abrogat, vſumque interdicit; cùm nulla phyſica nitantur ratione: & Diaboli *dictata* mihi nominata ſunt.

PHI. At eruditorum non pauci à te diſſentiunt.

EPI. Non diffiteor. verùm meæ ſententiæ mihi rationes non deeſſent, ſi non ea diſſertatio me ab inſtituto auerteret, & diem aliena quęſtione abſumeret. Vnum tamen ijs reſpondebo, & quidem ex ſacris literis, quibus refragari nullo modo Chriſtianis licet; interdici nobis apud Ieremiam, *ne ijs hominibus auſcultemus, qui ex aſtris & Planetis vaticinantur.*

CAPVT QVINTVM.

Carminum vſus licitus & illicitus. figurarum & exorciſmorum deſcriptio. cur tandem Magos ipſos eorum tædeat.

PHI. IN ea re feciſti mihi ſatis: nunc oſtende carmina illa, quę ratione quidem vacant, iniuſta eſſe & illicita. Noui enim à multis vtriuſque ſexus hominibus, non minus feſtiuis quam honeſtis illa palàm factitata; quos tibi longè facilius eſſet magiæ accuſare quàm conuincere.

EPI. Si vocabuli, quo vſus ſum, vim obſeruaſſes, minùs à veritate & à mea aberraſſes mente : quanquam enim nemo ludum literarium frequentet, qui non pareat ludimagiſtro; nec rebus magicis quiſquam ſtudeat, incantationibuſque & figuris vtatur, qui non fœdiſſimè à Deo deficiat (theoria namque iſtarum rerum plus habet periculi quàm noxę, cùm grauitas peccati ab vſu & praxi pendeat:) quemadmodum tamen rudimenta grammatices diſcere quiſquam ſic poteſt, vt à reliqua arte abſtineat; nempe parentum arbitratu, ferulæ deinceps ſubducta manu; ita qui inſcij hæc faciunt, quæ Diaboli dixi rudimenta; neſcientes ſcilicet eſcas eas eſſe, quibus incautos & improuidos inuitat ad hamum : de his inquam nihil acerbius ſtatuendum, præſertim quum Diaboli opem ad ea, quod ipſi quidem ſciant, non inuocent; in illius famulitio nomen ſuum haud vnquam profeſſi. Nihilominus (vt de meipſo dicam

cam quod ſentio) nollem intra teli iactum accedere, nec caſtris Satanæ ſic prope adequitare. Nimis ille vafer eſt inſidiator, & nos nimis incauti, niſi diuina gratia auxiliante, ad eius laqueos vitandos.

PHI. Rectè ais, Nam (quod vulgò dici ſolet) *longo eget cochleari, cui cum Dæmone edendum eſt iuſculum.* Sed perge in artis deſcriptione.

EPI. Poſtquam igitur nonnullos in mala arte progreſſus fecere, ſiue docti illi fuerint ſiue indocti; ęgrè induci poſſunt, vt figurarum & adiurationum ope magiſtrum ſuum excitent; re nempe valde difficili & iam periculoſa, vt quę ad pactum iam ſpectet, in quo de apparitionis modis & obſequijs cauetur.

PHI. Obſecro te antequam plura addideris; de figurarum & adiurationum more nos edoceas; & quî fiat, vt tandem earum tædio capiantur magi, quum minus terroris habere videatur ille apparitionis modus, quàm rotundus ille & infucatus maligni illius Spiritus congreſſus.

EPI. Aut ego magiſter artis tibi videor, aut certè tu nimium cupis eſſe diſcipulus. cæterùm de vno exorciſmorum genere, quos nobis libri exhibent, Satanæ *Dictata* mihi ante appellati, ſatisfacere conabor. Quatuor ibi veniunt obſeruanda: adiurantes ipſi, ipſe actus adiurandi, verba adiurationis, Spiritus adiurati. Sed ne tibi excidat prius à me inſinuatum principium; nullam eiuſmodi vim aut figuris, aut diuinorum nominum prophanationi, aut alijs geſticulationibus, ceremonijſue eo tempore vſurpatis inhærere, quibus aut tartareus Spiritus ſuſcitetur, aut de ſcripto ſpatio ſuſcitatus coërceatur: ſed Satanæ, qui mendaciorum omnium eſt parens, profundâ ſimulatione hæc fieri; qui vi carminis, cuius ipſe auctor eſt, præ ſe fert ſe cogi, & loco circumſcribi; & eapropter terminos, quos ſibi præſcripſit, non tranſilit: tum vt Magis gloriandi materiam ſuppeditet, quaſi Tartaro imperarent: tum vt in rebus paruis & nihili conciliatâ apud eos fide, de eorum corio tandem ſibi ſatisfaciat, corporibus & animabus in ęternum abreptis interitum. Hoc fundamento poſito, facile eſt intelligere non vnum adiuratorem ſufficere; ſed plures eſſe vel pauciores, pro figurarum & apparitionum forma. Duo ſunt autem, ſine quibus fruſtra ſuſcipiuntur hæc ſacra, nimirum *aqua benedicta* (qua in re Papiſtas adunco naſo ſuſpendit Diabolus) & *viui animantis hoſtia.* nec anni tempora negligi oportet, dieſque, & horas; quibus omnibus rite præparatis deſcribuntur figuræ triangulæ, quadrangulæ, rotundæ, ſimplicesſque & geminatæ, pro apparitionis, quam optas, ratione. Sed omnes earum formas enumerare, vel characteres, intuſque & extra & tranſuerſim exaratas cruces, cum varijs apparendi modis, quibus Satanas illis ludificatur, & totius actus operoſis ineptijs; eorum eſt, qui ſibi ipſis in vaniſſimo negotio negotium faceſſunt. Hoc ſolum addo, comparente adiurato Dæmone; quod non niſi omnibus, quotquot ſunt, precandi muſſitandique peractis

anxiè

anxiè ceremonijs contingit, haud aliter fere quàm Papistarum sacrifici missas suas deproperant: eo, inquam, comparente, si quis ceremoniarum apex neglectus sit, aut eius præsentiâ pauidi vel latum vnguem figuram transierint, continuò de vitâ eorum conclamatum est. Satanas, non expectatis mortis Kalendis, rationes suas cum illis purgat, corpora & animas ex pacto secum abripiens. Tibi nunc iudicandum relinquo, an sine ratione fiat, vt eiusmodi adiurationum tædio tandem capiantur; siue moram laboris spectes, & superstitiosam illam dierum horarumq; obseruationem; siue terrorem apparendi, & præsentissimum ex minimo nugamento omisso periculum. Id quoque Diabolo ipsi cordi est, vt secum rotundiùs, & amotis his ambagibus velint conuersari.

Caput Sextum.

Pactum Diaboli cum Magis. eius in duo diuisio. quî differant miracula diuina à Satanicis.

Phi. Non deest ratio, sed vt potiùs illi omnino valedicant, quam familiariùs cum illo agant, si saperent. At nunc ad illa veni, quæ artis huiusce magisterium iam consecuti factitant.

Epi. Ex eo incipiunt absque omni tergiuersatione cum Dæmone pacisci. pacti ratio in duobus est, quæ tibi ante explicata dedissem, ni impedijsses. stipulantur enim à Dæmone, primò, certos comparendi modos, quandocunque illum volunt conuentum: deinde certa seruitia & obsequia, ad quæ se obstringit. etsi autem pactũ sit mutuum, Satanicæ tamen obligationis partes priùs edisseram. Pro vario Magorum captu & peritiâ mutatur comparendi modus. vilioribus enim, quoties eum nomine inuocant quod ipse sibi imposuit, promittit se adfore canis, felis, simiæ, alteriusúe animantis effigie; vel, si id non placet, sola voce satisfacturum se quæsitis. obsequia autem hæc sunt, vt de morborum curatione, de familiæ administratione, & id genus alijs parui momenti quæstionibus interrogatus respondeat. Curiosioribus verò assumpto cadauere se sistit, è quo de bellorum euentibus, de Rerumpublicarum statu, aliísque rebus magnis oracula editurus est. Quibusdam nunquam discedet à latere, velut assecla. quin patietur circumferri se in annulo, vel re quauis portatili ad multos annos: & permittet merces genijs eiusmodi animatas alijs diuendi, magno viliúe pretio, pro genij inclusi ingenio, verace mendacéue. non quod Dæmon vllus sit non mendax, sed discipulorum suorum credulitate abuti solet Diabolus: quibus persuasum cupit, Lucifero labente, alios spirituum cecidisse in ignem, alios in aërem, aquamque & terram, in quibus elementis etiamnum maneant. vnde efficitur (si dignum est credere) aëris ignísque hospites

ſpiritus veraciores eſſe aquatilibus & terreſtribus: & cætera nugamenta illius impoſtoris fraudibus excogitata. Nec enim illi pondere ſuo lapſi ſunt, vt alicubi hærerent; ſed Dei gratiâ, in qua creati ſunt, excidiſſe intelliguntur, quæ caſus eorum maxima pars fuit. ex eo, orbem terrarum pererrant Dei Opt. Max. carnifices; mandata eius vſque in diem nouiſſimum peracturi. ab hoc munere dum feriantur, in Tartareum carcerem reuerti neceſſe habent (vt ex miraculo Chriſti ad Genezareth patrato Matth. 8. ſatis conſtat) in quem carcerem nouiſſimo decreto æternùm compingentur. Cæterùm, non hic ſolùm diſcipulis ſuis fucum faciunt hi maligni; ſed etiam dum fabulantur in ſuâ Republicâ Principes, Duces, Reges pluribus aut paucioribus imperare Legionibus, & diuerſis terræ plagis & tractibus. Licèt enim ſuam eſſe Angelis hierarchiam non inficier, quam Dæmones quoque ante lapſum participârint; lapſis tamen manſiſſe eandem quis credat? aut cæleſtia arcana, quę nobis per Prophetas & Apoſtolos reuelare noluit Deus, nunc per iſtos peſtilentes magiſtros patefacere? quin nos decet modeſtè ignorare myſteria, quæ diuinæ taciturnitatis ſigillo obſignata ſunt, præſertim, quæ ad noſtram non faciant ſalutem. Verùm, vt ad rem reuertar, quemadmodum Magorum coryphæis exquiſitiſſimâ & planè mirificâ ratione ſe ſiſtit Satanas; ita operoſa & mirifica illis præſtat obſequia. artium enim & ſcientiarum ſpondet notitiam, rem nebuloni tam erudito haud difficilem. ſpondet rerum nouarum ab extremo orbe nuncios, pernicitati Spiritus rem non minùs facilem. ſpondet aliena cuiuſcunque arcana, non illa pectoris ſacrario concluſa, & ſoli Deo peruia, ſed quæ linguâ tenus prodière. quid quod ex vultu mentem interdum conijciet, artifex haud dubiè Phyſiognomonices callentiſſimus? quin rerum futurarum vaticinio diſcipulos ſuos apud Principes faciet gratioſos, vera falſis immiſcens. nam in omnibus mendax omnium gratiâ excideret. at nihil non ambiguum ab eo expectes; qualia erant eius è tripode olim reſponſa. Epularum quoque magnificentiâ ſuos Principibus commendabit; mira celeritate allatis vel è nouo orbe cupedijs. quidni enim certus fur expilet aliena, & Spiritus citiſſimè apportet expilata? peditum equitúmque exercitibus ſtipabit ſuos, vel caſtellis & propugnaculis faciet ſecuros: quæ nil aliud ſint, quàm euanida aeri impreſſa phantaſmata, ab eo, qui ſubſtantiæ ſimilitudine aeri affinis eſt. In aleâ verò & folijs luſorijs illos inſtruet præſtigijs, queis colluſores deludant; & fallacijs præterea innumeris nimium hoc ſæculo à pleriſque vſurpatis. norunt qui cum Italo illo, *Scoto*, adhuc ſuperſtite familiariter vixêre. quæ omnia mera ſunt ſenſuum ludibria, veri inania; qualia erant Magorum Pharaonis, Moſaica imitantium miracula. Eo enim differunt diuina miracula à Satanicis, quòd Deus, Creator rerum omnium, quicquid exhibet miraculo, ita quoque ſe habet:

bet: vt Mosaica virga in verissimum mutata est serpentem. Diabolus autem, creatoris simius, miraculi imitatione non repræsentauit naturam serpentis, sed phantasmate adspicientium oculos ludificatus est. quod re ipsâ post apparuit. nam quos ille fecit serpentes à Mosaico absumpti sunt. Nec mirum videri debet per Diaboli fallacias illudi sensibus humanis, cum præstigiatorum nostrorum dexteritate sexcenta nobis aliter appareant, quàm sint. Quod verò attinet ad alteram partem contractus, id Magi dant Satanæ, quod ille tam improbo labore vbique aucupatur.

PHI. Multa profectò mihi de hâc arte narrasti, si modò tam vera sint ista, quàm mira.

EPI. De veritate nemo dubitabit, qui historias fide dignas legere, & quæ quotidie eueniunt inquirere non grauabitur. De possibilitate vero harum rerum, modoque, spero nihil à me sine probabili ratione allatum: nec tuam ego deprecor censuram. Vnum est, quod ferè oblitus eram, syngrapham Magi ipsius sanguine scribi solere. sin verbo tenus inter eos conueniat, tum dirus magister, discipulum illum sibi tangendo asserit; nulla interdum manente contactus notâ, quæ tamen in Magis omnibus & veneficis indelebilis est.

CAPVT SEPTIMVM.

Cur ars Magica illicita sit. quam mereantur pœnam, qui criminis illius rei.

PHI. ATris sanè suísque omnino coloribus mihi hanc artem depinxisti. Sed obsecro, quæ tibi de illis opinio, qui rem tam noxiam & flagitiosam licitam esse defendunt?

EPI. Nempe aut esse eorundem sacrorum mystas, aut nihilo ijs sanctiores. Sed quibus argumentis nituntur illi?

PHI. Præter illud, quod vulgò circumfertur, & à te modò refutatum est, imperare Dæmoni necromantas; duas, quas ego audiuerim, rationes prætexunt, alteram receptâ consuetudine, alteram authoritate nixam, & quorundam iudicio inuictam. Dicunt enim Christianos Principes & Magistratus, veneficorum acerrimos vindices, non conniuere tantùm in necromanticis præstigijs, sed ex ijs voluptatem nonnunquam & oblectamentū quærere. hæc consuetudo est publica. at sacrarum literarum obtenditur authoritas, quæ testantur Mosen omnes Ægyptiorum scientias calluisse, quarum præcipuam fuisse Magiam, extra controuersiam ponunt: adeoque illicitam non esse, quia illi vti licuit, qui Deo fuit gratissimus.

EPI. Quod ad priorem rationem attinet; praua consuetudo vim legis non obtinet; & Principes aut inscitiâ aut contemptu diuini verbi facile possunt cespitare. altera, specie validior reipsâ fallacior, si syllogi-

ſtico exploraretur examine, pluribus quàm par eſt terminis conſtaret. Non enim primò, ſi omnes Ægyptiorum ſcientias edoctus erat Moſes, continuò & Magiam edoctus erat. nullam hic video neceſſitatem ſequelæ. nam Spiritus Sanctus, de ſcientijs loquens, licitas tantùm intelligit, non noxias humanæ vitæ & peſtiferas; quæ καταχρηστικῶς ſcientiæ dicuntur, & potiùs, ſuo veróque nomine, inſcitiæ. nam homo pictus non eſt homo. Deinde fingamus, ſi libet, Moſen non fuiſſe Magiæ imperitum; multùm tamen opinor differre theoriam à praxi. nam & Deo, ſemper optimo, omnia nota ſunt, bona maláque; & noſtra ignorantia ex peccato & debilitate proficiſcitur. Denique vt vel maximè concederem, habuiſſe Moſen artis magicæ & notitiam & vſum, quod nemini Chriſtiano vnquam perſuadeas: cõſtat tamen eum, ante Spiritus Sancti vocationem, fugiſſe ex Ægypto, iam quadragenarium, patratâ ſcilicet Ægyptij cæde: & in ſoceri Iethronis patriâ, exactis poſteà quadraginta annis exilij, *ex rubo ardente* demum à Deo vocatum fuiſſe: vt ſi antè improbiſſimus foret, tum planè nouus euaſerit, & à priore Moſe totus mutatus. *Abrahamus* ſimiliter, ante fœdus ictum cum Deo, idolis ſeruijt in Vr Chaldeorum: & *Paulus* ſub Sauli nomine Sanctorum hoſtis fuit acerrimus.

PHI. Quo ſupplicio igitur multandos cenſes Necromantas?

EPI. Pari ſanè cum Veneficis & Sagis; eóque maiore, quòd eorum lapſus, cum maiore cognitione coniunctus, peccato in Spiritum Sanctum affinior eſt. Idem de illis ſtatuendum, qui eos conſulunt, tuentur, conniuent; teſtante delicti magnitudinem euentus atrocitate. nemini enim lætior à Satana expectandus eſt nuncius, quàm ab eo rex Saulus retulit. Nihil autem refert, quàm bonum in finem conducas hos Satanæ ſatellites: certum enim manet illud & inconcuſſum, *non eſſe faciendum malum vt inde eueniat bonum.*

Actor. 3.

DÆMO-

DAEMONOLOGIAE,

LIBER SECVNDVS,

De Arte Incantatrice & Venefica.

CAPVT PRIMVM.

Possibilem esse hanc nequitiam è sacris literis ostenditur. refutantur eorum argumenta, qui dicunt esse phantasiæ morbum ex humore melancholico.

PHI. Vm igitur de Magia aut Necromantia planè mihi satisfeceris, quæso, ne graueris in arte incantatrice & venefica idem præstare.

EPI. Amplam suggeris dicendi materiam, oreque & stilo multorum iactatam, sed intellectam paucis; id quod, fauente Deo, breui ex me percipies.

PHI. At liceat mihi pauca interfari. non desunt enim, qui è rerum natura hanc quoque nigræ artis speciem tollere conantur. eorum ego rationes adferam in medium, vt ijs à te pari diligentia solutis in veritate acquiescam. Primò enim, quæ ex sacra pagina adduci solent artis veneficæ & testimonia & exempla, ea præsertim, quę tibi priùs memorata sunt; nihil ad Veneficos iudicantur attinere, sed ad Magos & Necromantas: verbi gratia, Sapientes illi Pharaonis, æmuli miraculorum Mosis, Magi erant, non venefici. idem de Pythonissa aiunt, quæ Saulo Regi respondit: & de Simone qui & Magus dictus est. Secundò, quam tu illis experientiam opponeres, & tot Sagarum confessiones, ea omnia nihil aliud esse volunt, quàm melancholica mulierculaurm deliramenta. Tertiò, si Sagæ ea pollerent incantandi vi, quę illis vulgò solet tribui; iampridem cæteros mortales sustulissent è viuis: certè nemo probus piusue diras earum artes vitasset.

EPI. Prima tuarum rationum Scripturæ, ni fallor, innititur, negatiuè: secunda, naturæ, affirmatiuè: tertia, experientiæ. Ad primam vt respondeam, non diffiteor illos Pharaonis sapientes Magos fuisse;

quibus

quibus & Pythonissam adiungo, quam Saulus consuluit; & Simonem Magum. Sed diuinæ legis (vt video) oblitus es, quæ Magiam, Diuinationem, Incantationem, Sortilegium, Veneficium, omnemque cum Diabolo consultationem districtè prohibet, damnatque, pari minarum seueritate talia omnia interdicens. Præterea illa Actor. 16. plena spiritu Pythonis, cui Apostolus silentium imposuit, nihil aliud erat, quàm venefica; si modò vulgatum illud discrimen probas, nobis, initio colloquij, positum. spiritus enim, cuius ope tantum lucri adferebat ancilla Dominis suis, non erat illius arbitrio aut imperio obnoxius; sed priuatim publiceque per illius linguam loquebatur: vnde & dæmoniacæ similior videretur, ni sponte sua Dæmonem recepisset hospitem; quod ex tormentorum vacuitate, & quæstu satis apparet. Secunda tua ratio sagarum confessiones, & imaginationes omnes imputat atræ bili, qua cerebrum laborat. at si quis illum humorem, & iuxta propriam ipsius indolem, & naturalium Philosophorum opiniones, examinet; vereor, vt breue nimis hoc velum sit nequitiæ palliandæ. vt enim atra est hæc bilis, & grauis, & terrestris; ita in ijs, qui illa laborant, similia cernuntur symptomata, pallor, macies, amor solitudinis; & summo eius gradu accedente, amentia, & mania. Contrà autem, qui hoc tempore artis veneficæ aut propria confessione, aut certis comperti sunt indicijs; partim, nec rei familiaris, nec sensus communis inopes sunt; partim verò obesi & corpulenti: plerique omnes voluptarij, societatis & festiuitatis, bonæ maleque, amantes: quæ omnia atræ bilis symptomatibus planè contraria sunt. Experientia item docet ægrè posse illis exprimi confessionem veri, absque tormentis; manifestum consciæ mentis indicium. at quos atra bilis fecit melancholicos, facilè se suo produnt indicio, oblectantes se eo, quod crimini sibi non ducunt. Tertia tua ratio vix vllum responsum meretur. nam ni Diabolo inijceretur frænum (vt sacra pagina testatur) facilè ille suis ipsius technis, absque Veneficorum ministerio, humano generi interitum conflaret. cui negotio omnes adhibet ingenij neruos, *orbem, rugientis leonis instar, circumiens* 1. Pet. 5. nisi ante iacta mundi fundamenta certis finibus, quos transire ne latum vnguem potest, circumscripta esset eius improbitas. Sed, absque his, nimis facile est (proh dolor) euincere, non deesse hac tempestate Veneficos; ex sensu damni hominibus, iumentis, alijsque rebus illati, quas eorum impotentiæ arcano suo consilio Deus permisit, vt ex dicendis de eâ arte manifestum fiet.

CAPVT SECVNDVM.

Sortilegij originatio & significatio. eorum, qui se illi addixerunt, tyrocinium.

PHI. REuertere igitur ad ea, quæ intermisisti.

EPI. Latina est hæc vox, *Sortilegij*, à sortibus ducendis legendisque sic dicta. cur autem à sortibus nomen habeant hi artifices, inde videtur factum, quòd inter diuinandum sortibus vti soleant: vt cum ex vanni inuersione, aut simili superstitione vitam alicuius mortèmue hariolantur. in summâ, propter carmina & inanes ceremonias in eâ arte traditas id nominis consecuti sunt. Multa sunt his cum Magis communia: nec mirum, cum eodem in ludo ambo ad improbitatem formati sint. Et vt antè duo feci Necromantarum genera, doctos, indoctosque: ita horum liceat duos ordines notare, diuites meliorisque notæ Veneficos, & pauperes ac proletarios. His respondent duę perturbationes animæ humanæ, quibus, tanquam illecebris, Satanas eos inuitat ad dispositos laqueos. quos enim videt calamitosos, egenos, ad incitam redactos, eos opum pollicitatione & quæstu allicit in seruitutem. quos perditâ vindictę cupiditate aduertit accensos, sed patrimonio integro; hos propositâ arbitrariæ vltionis spe, in famulitium recipit. Hoc autem prætereundum non est, neminem à Dæmone tentari, quantumus hisce animi passionibus inquietatum; qui non ante huic aggressori aditum aperuerit, vel ignorantia, & improbitate, vel securitate & contemptu numinis. Tum verò quibuscunque cernit desperata iam esse omnia prædictonem malorum remedia, eorum ægris animis pabulum suggerit inimicus; desperationem augens, quantum potest, donec opportunum videbitur suam illis mentem aperire. quo tempore aut spatiantes in agris, aut anxios in lectis, sed solos, assumpta humana specie, vel nuda voce emissa interrogat, quę sit causa sollicitudinis? & subitum certumque spondet auxilium; ea tamen lege, vt ipsius vtantur consilio, ipsique vt melioris fortunæ auctori nonnullis gratificentur seruitijs. facile est diu antè obsessos animos in deditionem accipere. mox nouo congressui alius statuitur dies, quo id cęteris rebus omnibus præuertitur Diabolus, vt sacramentum illi dicant seruitutis. tandem fatetur quis sit; illisque, eiurato Deo & baptismo, notam suam imprimit, in tectam quampiam corporis partem; cui in proximum vsque congressum nec cicatrix obducitur, nec dolor leuatur: at omnino sensus perit sanatæ, quantumuis stimules aut vellices; vt quotidiana probat experientia. hoc veluti documento ostendit, se eum esse, qui & lædere possit & læsos curare; vt in rebus prosperis, aduersisque, ab eo solo assuescant pendere. Præterea, exquisitus ille dolor, relictus ex impressa nota,

nota, excitat in faucijs inquies desiderium noui congressus: aliàs fortè obliuiscerentur sui præceptoris hi nouelli Catechumeni, vix bene adhuc posito amentiæ tyrocinio; vel horribilis pacti memoria turbati consilium mutarent, & pænitentiam agerent. Tertio congressu, ingentem præ se fert in suis promissis fidem; læsis abominandas vltionis vias, egenis verò fœdas flagitiosasque ditescendi artes commonstrans.

Caput Tertium.

Partim in se agere veneficos, partim in alios. conueniendi, & Dæmonem adorandi ratio.

Phi. De initiatione dixisti satis: restat edoceas, quid agant, iam facti epoptæ. scire vehementer aueo, quid verè possint. quanquam enim eundem agnoscant Dominum cum Necromantis, diuersum tamen ab illis obsequium præstant. nam vt seruiendi auctoramenta non sunt in ambobus eadem, sic etiam seruitutis ratio diuersa est: quanquam amborum omnia in vnum colliment scopum, nempe, Satanicæ tyrannidis propagationem, & Christianæ Ecclesiæ, quantum in ipsis, ipsorúmue magistro est, euersionem & ruinam. *Magi* igitur, quos Dæmoni sua addixit curiositas, honori suo inseruiunt, aucupantes ex arte gloriam & popularem auram: *Venefici* autem, quos vindictæ aut opum mancipauit cupiditas, toti in eo sunt, vt hominibus, iumentis, rebus, sæuæ vltionis studio, damna inferant; aut ex aliorum dispendijs, quoscunque demum eorum libidini permisit Deus, auaritiam suam iniquissimis modis expleant, vt ditescant.

Epi. In duo non incommodè diuiseris quæcunque agunt venefici. vel enim in se agunt, vel in alios. quâ diuisione recte intellectâ, nulla tibi de eorum potestate restabit dubitatio. licèt enim, quæcunque in iudicio aduersus se confitentur, iure ac meritò confiteantur, & absque mendacio ea diffiteri nequeant; mea tamen sententia, longe aliter se habent nonnulla, ac ipsis videntur. è quorum numero sunt hæc, quæ in se agunt. nam quod de Magis antea confirmaui, eorum sensibus à Dæmone glaucomam interdum obijci, vt videantur esse, quæ non sunt; idem quoque de Veneficis nunc sentio.

Phi. Primò igitur, ni graue est, expedias quæ in se agunt, deinde quæ in alios.

Epi. Quem cultus & adorationis modum Deus ipse Ecclesiæ suæ præscripsit, eum Satanas, cacozelus ille Dei simius, æmulatur; vt faciliùs ad ea seruitia Veneficos inducat, in quibus eorum operam conduxit. Nam sicut moris est Dei seruis, vt rem sacram faciant, palàm in vnum coire; ita Satanas, sui cultus ergô, clandestina Veneficis indicit conuenticula, publicam lucem non audentibus intueri. Deinde vt nemo in

mo in cætum fidelium admittitur, vbi ſeruitur Deo, qui non antè ſigillo Domini ſignatus eſt, ſacramento baptiſmi: ita impiorum turbæ, vbi ſeruitur Satanæ, nemo ſe immiſcet, qui non cicatricoſâ tyranni notâ inſignitus eſt. Præterea, vt dei miniſter, à deo miſſus, concionem populi docere ſolet, quo pacto Deus in ſpiritu adorari debeat & veritate: ita peſtifer ille Spiritus, ipſe ſuam inſtruit turbam ad omnia flagitia; ſeuerus quoque præteritorum ſcelerum exactor, quæ in eius gratiam patrârint. quin, vt Deum expreſſiùs imitetur & irrideat, non raro in locis diuinæ adorationi conſtitutis ſuorum celebrat conuentus, in ipſiſmet inquam templis; quæ omnia opinor non videri modo Veneficis, ſed reuerà ita eſſe vt fatentur. id mihi perſuadet Satanica diuini cultus inter gentes cacozelia. Nonne Dei exemplo per oracula loquutus eſt? nonne Dei exemplo cruenta habebat & incruenta ſacrificia? nonne templa ſuo dicata numini, inſtructa aris, victimis, ſacerdotibus; ceremonijs frequentata & precibus? nonne, vt per Vrim & Thummim reſpondebat Deus, ſic ille per animantium exta, & auium garritus volatuſque? nonne, vt per viſa, & inſomnia, & extaſes Deus electis reuelabat, quid futurum eſſet; & quid fieri vellet; ita iſte præmonebat ſuos? nonne vt caſtitatem amat Deus, impuritatem autem quam odit, punit; ſic iſte, licèt ſimulatè, & vt vitantes minus malum pertraheret in maius, ſuos vetuit ſacrificos immundo pollutoque corpore ad adyta accedere? nonne Deum fecit virtutis patronum, vindicem ſceleris? Hæ me impulerunt rationes, vt credam Satanam, cui nihil perijt antiquæ calliditatis & verſutiæ, eâdem in hiſce omnibus fiduciâ cum Veneficis noſtris agere. confitentur ij, non tantùm in templis conuentus ſuorum haberi, ſed ſuggeſtum concionatoris à Dæmone nonnunquam occupari; recepto adorandi more, vt impuri numinis podicem ſinguli baſient; res riſu digna, ſed à vero fortè nihil abludens. Calecutenſes enim (ſi hiſtoria vera eſt) flagitioſo huius oſculi honore Dæmonem, ſub hirci apparentem imagine, dignantur. ita ille appetitu gloriæ, quo olim perijt, etiamnum prurit; vt & illum locum ſibi imitandum proponat, vbi dicitur Moſes, præ gloriæ ſplendore, nonniſi poſteriora Dei videre potuiſſe: quod tamen κατ' ἀνθρωποπάθειαν intelligendum eſt.

CAPVT QVARTVM.

Quibus modis poßint venefici in remota loca tranſferri. Satanæ illuſiones & præſtigiæ. earùmque cauſæ.

PHI. SEd quî cenſes fieri, vt ad impia hæc comitia venire queant venefici?

EPI. Hoc illud eſt, quo fucum illis à Satana arbitror fieri, & longè aliter ſe rem habere, ac ipſis videtur: nec tamen eorum confeſſiones arguo mendacij, quandoquidem ita loquuntur, vt ſentiunt. Siue

igitur

igitur Domino suo cultus sit exhibendus, siue eius mandata peragenda, non vnam aiunt esse conueniendi rationem: interdum pedibus se ire, interdum equo, aut naue vehi, quacunque demum horâ à Satanâ fiant certiores. quæ itineris conficiendi ratio, vt quæ nihil habeat naturæ aduersum, facilè credi potest. Alia est paulò magis mira, sed quam nihil vetat esse veram; vt, Spiritus deferentis celeri ministerio supra terras, aquásue ad dictum locum ferantur: quum constet simili planè Angeli impetu delatum Habacuc ad Danielem, in speluncam leonum. Et quidni arbitremur Diabolum in hoc quoque genere Dei simium esse, siquidem corpora solida de loco in locum transferre minore cum negotio possit spiritus, quàm ventus; merum, videlicet, meteoron, cuius tamen eam vim quotidie cernimus? at hoc motu raptûs non vltra sanè ferantur, quàm patiatur respiratio; longinquitate spatij reciprocationem animæ impediente, præsertim in latione tam rapida. nam qui ex loco non nimis edito præcipitatur, ex sola casus duritie periclitatur de vita; sin ex rupe altâ & abruptâ, priùs expiret necesse est quàm terram attingat, quod experientiâ quotidianâ compertum est. Venefici in hoc, non suo, aëris remigio affirmant à nemine se conspici, qui non ipse veneficus sit. quod mea sententia non est expers veri. nam si Dæmon quælibet phantasmata aëri potis sit imprimere (quod de Magis loquens superiùs confirmaui) non video, cur circumfusum maleficis aërem condensare ita & obscurare nequeat, vt intuentium oculis imperuius sit. Superest tertia conueniendi ratio, in qua arbitror latêre Satanæ fucum: cùm se aiunt, assumptis animalculorum, aut auicularum imaginibus, templa & domos, clausit ostijs, subire; per tenuissima nempe aëris spiracula. Nec desunt inter eos qui animas, corporibus interea extasi consopitis, ad comitia existiment solas proficisci; adductis testibus, qui corpora eorum viderint iacentia & sensu spoliata; nominatísque ijs, qui in eodem conuentu fuerint, aliàs planè ignotis, prolatísque rerum certis indicijs, quas vnà egerint. Sed hoc genus itineris tum ferè locum habere aiunt, cum in remotas prouincias regionêsue eundum est.

PHI. De his sanè gestio tuam audire sententiam: mihi ijs similia videntur, quæ vetulæ ante focum delirant.

EPI. Quod meræ Satanæ præstigiæ sint hæ, primò in ijs apparet, qui in auium aut quadrupedum simulachra mutati minimos quosque meatus penetrare æstimantur. hos licèt credam sibi aut alijs tales videri, Diabolo aërem variè figurante; at corpus humanum in eas contrahi angustias mihi videtur è numero eorum, quæ seipsa euertunt. sic enim attenuari, & non minui; aut sic constringi & non lædi; pugnat prorsus cum corporis naturalis ingenio: res simillima triticeo Pontificiorum deunculo, quem missifices, nouâ transubstantiationis metamorphosi, quotidie

quotidie creant. ita quantitas ſolido corpori propria eſt, vnanimi Phi-
loſophorum opinione, vt non magis ea poſſit corpus deſtitui, quàm
ſpiritus eam habere. Cum Petrus è clauſo carcere exijt, non id factum
eſt contracto corpore in atomum, ſed cedentibus domus foribus;
quamuis id cuſtodes latuerit. Et vt vel maximè id ſecus euenerit, quis
tamen Diaboli operâ fieri poſſe aſſeueret, quicquid diuinâ virtute fa-
ctum eſt? quod attinet ad corporum extaſin, & incomitata animarum
itinera; certum id eſt, naturalem mortem definiri, animæ è corpore mi-
grationem: & ſemel mortuos abſit opinemur Diaboli auxilio reddi vi-
tæ, quod diuinæ omnipotentiæ proprium eſt: quanquam Satanas ſe-
ipſo cadauer poſſit animare, vt de Necromantis iam dictum eſt. Taceo,
quòd animæ à corpore ſolutæ liberum non ſit vagari; quùm neceſſe
habeat eò ſine morâ proficiſci, vbi corporis vnionem nouiſſimo die ex-
pectet. quæ autem Chriſtus & Apoſtoli miracula fecerunt, ea cum Dia-
bolo communicare Chriſtianis non licet. Cæterùm indicia illa, quibus
animarum digreſſiones aſtruunt, Satanicis quoque adſcribes impoſtu-
ris. ille exanimatis eorum corporibus, altóque ſopore ſtupefactis
ſenſibus, phantaſiæ obijcit imagines perſonarum, locorum, rerum; qui-
bus illudit captis, haud ſecus ac Poëtarum Morpheus ſomniantibus
omnes ideas formáſque ſuggerit. Numquid etiam, vt maiore falláciâ
ludificetur miſeros, fratribus ſuis iniungere poteſt Satanas, vt eundem
fucum eâdem horâ multis alijs faciant, vt videri queant vnà conueniſſe,
ſermones contuliſſe, negotia tractâſſe? ſic vniuerſorum confeſſiones,
& teſtimonia, quanquam ſingulos ſeorſum examines, coincident. Quid
ſi damna illa, quæ ſoporis tempore putant venefici ſe hominibus & pe-
cori intuliſſe, à Satana ipſo aut ſocijs Angelis profecta ſint? non eſt igi-
tur, quòd pro ecpſychoſeos illius argumento adducant mortem alicuius
circa id tempus, quem illi veneno aut carmine ſe ſomnient intereміſſe:
hunc enim Satanas, vt illis fortiùs illudat aliorúmque credulitatem in-
uitet, diuino permiſſu interemerit. Nihil rationabilius mihi ſuccurrit
aut ſimilius vero, quod ad ea reſpondeam, quæ in Veneficorum confeſ-
ſionibus à ratione & communi ſenſu aliena ſunt. Hæc tuta ſatis eſt via
inter Scyllam & Charybdin nauigantibus; ne ſi nihil credamus in eo-
rum trahamur errorem, qui veneficas artes omnino negant; ſin om-
nia; in ea opinionum portenta, quæ ſana Theologia & Philoſophia
explodunt.

CAPVT QVINTVM.

Quæ in alios agant Venefici. cur fœminæ his artibus addictiores, quantum eæ poſſint Diaboli ope, damnorúmque ab ijs datorum tutiſſima remedia.

PHI. CErtè non deſtituitur ratione opinio tua. Sed explica-
tis quæ in ſe agant, ad ea perge, quæ agunt in cæteros.

EPI. Tria in illis notanda veniunt: modus deliberandi

de patrando ſcelere: partes Veneficorum, qui inſtrumenta ſunt: partes Satanæ, qui ſcelus exequitur. Locus deliberandi eſt ædes ſacra, vbi heri ſui tetrum adorant numen: cui ex ſingulis quærenti, quid velint, alius ad opes acquirendas proponit flagitium, alius ad vltionem. ille, vt qui delectatur malo, non grauatè annuit votis ſupplicum; turpia ſuggerens conſilia, quibus ſe reddant votorum compotes. Neque etiam leuiora illa fœminarum negotia inſuper habet. illis iniungit cadauerum artus præſecare; & in puluerem redactis ea miſcere, quæ ipſe non auarè porrigit.

PHI. At priuſquam vlteriùs pergas, liceat ex te quærere, quod tute mihi iniectâ fœminarum mentione ſuggeſſiſti, cur pro ſingulis viris viginti fœminas reperias veneficijs addictas?

EPI. Cauſa eſt ſexus debilitas, Satanæ dolis & fraudibus oportunior. quod in Euâ & ſerpente nimis ab initio (proh dolor) apparuit. Ex eo maior eſt Satanæ cum fæmineo ſexu familiaritas.

PHI. Nunc ad priora reuertere.

EPI. Alias docet ex cærâ aut luto hominum, quibus nocere cupiunt, effigies componere; vt his lento igne aſſandis ipſi homines, continuo morbo, ſenſim contabeſcant, prout cera liquitur aut lutum dureſcit. alijs donat pulueres & lapides, quorum ope inferant auferanque ægritudines. alijs commendat peregrina venena & medicis ignota, ſiquidem occulta naturæ rectiùs callet mortalibus: non quòd iſta quicquam habeant cum negotio, cui adhibentur, commune, (ſola excipio venena, ê mediâ naturâ deſumpta) ſed quia hîc, vt in cæteris, diuinorum operum vult æmulus haberi. Nam vt Deus per ſubſtantiæ terreſtris ſacramenta cæleſtem operatur gratiam, nihil cooperante materiâ: vtque Chriſtus luto & ſputo oculos aperuit cæco, nihil iuuantibus ijs quæ adhibebat; ita Satanas ex rerum externarum abuſu ſpeciem quærit & velum, quæ tamen ipſæ effectum nihil promouent, quicquid demum plebeia deliret inſcitia. Cæterùm ex hiſce conſultationibus, modíſque operandi à Satanâ iniunctis, ea proueniunt, quæ niſi fieri poſſe ratione demonſtrem, nemo vnquam crediturus eſt. Omiſſis igitur leuioribus, quæ abſque Dæmonis conſilio malè feriatæ aniculæ per ſe faciant, ea tantùm, quæ admiratione non indigna ſunt, commemorabo. Primùm igitur inter viros & fæminas amoris & odij auctores ſunt venefici; res vaferrimo ſpiritui non difficilis, qui, cùm in deprauatos hominum affectus ſe penetrauit, facilè ſutelis ſuis, quò vult, eos ducit. Deinde verò in alterum transferre poſſunt alterius ægritudinem; nempe eiuſdem maligni ſpiritus ope, qui, permittente Deo, Iobum morbis & vlceribus afflixit. Antiquus enim medicandi artifex prædominantem in corporibus humorem non ignorat, quem excitare, efferare, augere poteſt; pro ægritudinis modo, quam Dei permiſſu corpori illaturus eſt. Nec ęgrè

etiam

etiam eum hominem morbi molestiâ expediet, quem sanitatis illecebrâ in æternos laqueos illectet. Possunt quoque, cerea aut fictilia assantes simulachra, homines morte afficere. quidni enim Satanæ procliue sit vitales spiritus eâ mensurâ debilitare aut spargere, qua coniurati isti ceream colliquant igne effigiem, licèt ad eam rem nihil conferat innoxia, qua vtuntur, cera? quidni etiam lassitudine inductâ, & nimio sudore, exsuccum reddere corpus humanum: aut subtractis spiritibus, quorum ope peragitur concoctio, ita stomachum infirmare, vt transudante primigenio humore, in cuius locum nihil reponitur, tandem æger contabescat, eodem prorsus modo vt liquitur ad ignem simulachrum? sic contemperante diro hoc artifice tabis momenta cum simulachri defluxu, vt vnò eodémque tempore, & quasi operâ, incipiant & desinant. Possunt quoque tempestatibus & procellis eos terrarum marísque tractus agitare, quos illis Deus transcripsit ad tempus inquietandos. has procellas, improuisâ & insolitâ furi impetus violentiâ ac breuitate, facilè à naturalibus discernas. Neque hoc Satanæ difficile est, cui tanta cum aëre intercedit substantiæ affinitas, eiúsque elementi mouendi figurandíque tanta vis, vt antè nobis explicatum est: præsertim cùm in sacrâ paginâ Princeps aëris dicatur. Possunt etiam hominibus sanis maniam inducere aut phrenitidem; rem non arduam Satanæ, qui hos & alios naturales morbos sine negotio excitat. Possunt denique malis genijs, qui nunquam discedant à latere, homines exterrere; & ædes spectris facere inhabitabiles: quod hoc tempore à nostris veneficis scimus factitatum. possunt alijs spiritus immittere, vt verè fiant dæmoniaci; quod eò Satanæ factu facilius est, quia suis Angelis, si ita Deus permiserit, quamlibet iniungere potest vexandi hominis rationem.

Phi. An verò Deus his Diaboli mancipijs quicquam iuris concedet in fideles?

Epi. Concedet sanè: triplex enim est genus hominum hisce tentationibus & periculis, diuino arbitratu, obnoxium; impij propter flagitia, vt pœnæ grauitas respondeat atrocitati criminis; pij deinde sed fide inualidi, & sceleri aliquo sopiti, vt diri hospitis aduentu expergiscantur; viri denique optimi & iustissimi, quorum patientiâ orbis erudiendus est, cuiusmodi erat Iobus. quidni enim Deo tam liceat raris hisce & inusitatis vti supplicijs, quam quotidianâ illâ suâ & tritâ morborum rerúmque aduersarum virgâ?

Phi. Quis ergo à Diabolicis hisce machinamentis securus sit?

Epi. Nemo tam sit fidens animi, vt sibi impunitatem hic spondeat. Deus enim ab æterno non minùs prædestinat miserias, quibus singulos homines exercet, quam bona, quibus ornat. Neque nobis terrori esse debet omnis hæc, quantacunque est, Satanæ & satellitum eius potestas;

testas; quando aliàs cum eô hoste nobis centies in die confligendum est. Itaque vt fortem militiæ ducem non magis absterret prælio maioris tormenti tonitru, quàm minoris scloppus, licet illi non constet ab vtro sit periculum: ita nos decet in sacrâ hac acie stare intrepidos, siue insitata hæc sæuitię arma aduersus nos expediat Satanas, siue solita illa & trita, quæ continuâ assuetudine nobis in contemptum abiere.

PHI. Nonnè autem liceat morbum alterius sagæ maleficio factum alterius auxilio depellere?

EPI. Minimè gentium. *Non enim faciendum malum vt bonum inde eueniat*.

PHI. Quibus igitur licitis modis curabitur ægritudo?

EPI. Continuis ad Deum precibus, vitæque emendatione, & acerrimâ vindicatione in hæc Satanę mancipia; quantum in vnoquoque nostrum est situm. horum morte legibus inflictâ nulla est salubrior afflictis victima. Neque hæc licita solum, sed & tutissima via est: nam Diaboli ope haud vnquam Diabolus eijcitur, vt ait Christus. Et medicina eiusmodi ad tempus quidem leuauerit ægrotantem, tandem verò haud dubiè corpori animæque adferet interitum.

CAPVT SEXTVM.

Qui homines magis minusq́ veneficis obnoxij sint. quæ illis in Magistratum potestas, aut in carcere. Cur illic Diabolus eos inuisat. Cur variatâ effigie cum illis agat.

PHI. SEd quis audeat punire, si nemo securus esse potest à maleficiorum portentis?

EPI. Non est deserenda virtutis via, si prærupta videtur, & adscensu periculosa. constat præterea Incantatorum iniurijs nullum genus magis expositum, quàm pusillanimos hosce & exiguos fide, qui firmissimus est aduersus hæc maleficia clypeus: minimum verò illis hominibus imminere periculum, qui maximum illis periculum creant; nulloque præmio induci possunt vt eorum vitæ parcant.

PHI. Ergo pestilentiæ non absimiles sunt, qua nempe certissimè perit qui longissimè fugit; et discrimen minimè euitat, qui maxime metuit.

EPI. Ita est vt dicis. nam neque manus suas malè medicas possunt alicui admouere, qui eorum artibus non confidit, &, quod hinc sequitur, animæ suæ salutem periclitatur: nec vllis nocere minùs possunt, quàm malarum eiusmodi artium contemptoribus, fide tamen subnixis, non suâ arrogantiâ.

PHI. Sed quanta eorum est in Magistratum potestas?

EPI. Maior, minor, prout cum illis agit. nam in illos conniuen-

tem per illos punire poteſt Deus : at ſedulum vindicem, diuinoque & ciuili gentium iure Satanica maleficia perſequentem non patietur Deus Satanicâ fraude opprimi, & à bono opere abſterreri.

Phi. An verò iam deprehenſis & captis ſupereſt aliquis malæ artis vſus?

Epi. Id ſanè pro ratione cuſtodiæ iudicandum eſt. nam ſi à priuatis hominibus, priuataſque ob cauſas detineantur, eadem eſt illis fugiendi nocendiue poteſtas quæ prius. ſin à Magiſtratu aſſeruentur ob malæ artis conſcientiam, non maior illis poteſtas reſtat, quàm olim ante diſciplinam Satanæ illis fuit. Nam vbi Deus occæpit per vicarios ſuos eiuſmodi ſcelera punire, non eſt quod metuamus, ne vindicis ſceptri ſeueritatem Diabolus eludat.

Phi. An verò Satanas ad diſcipulos ſuos iam incarceratos nunquam viſet?

Epi. In ea re, miſerorum conditioni ſe accommodare ſolet: qui ſi factum mordicus negauerint, merebuntur datâ occaſione illius alloquium; vt paulò erectiores vano euaſionis promiſſo lactet; aut omnia deſperantes magis contriſtet, adque necem ſibi quoquo modo conſciſcendam impellat, qui plerumque eſt eorum exitus. Sin verò prioris vitæ pænitentiâ ſcelera apud iudicem confeſſi fuerint, non patitur Deus Satanæ præſentiâ, aut allectamentis reſipiſcentes vexari.

Phi. Non eſt conſultum (vt video) eius vti conſilio. Sed libenter ſcirem, qua ſpecie incarceratos conueniat?

Epi. Variâ omnino, & vt aliàs cum eis agere ſolebat. Magi enim vt iam diximus paciſcuntur effigiem, quâ ipſis appareat: & tyronibus talem ſe ſiſtit, qualem requirunt figuræ. at coram his ineptis arbitrariam ſumit perſonam, vel eorum moribus aptiſſimam. nam in publico eorum conuentu varijs apparet varius, quod ex confeſſionum diſcrepantia nobis enotuit. Etenim multiplicibus aëri impreſſis imaginibus ludificatur ſpectantes; ſimplicioribus & idiotis terribilis, & deformis, vt metum ſui & reuerentiam incutiat: aſtutioribus non ita portentoſus, ne fœditate adſpectus ſtomachum faſtidientibus euertat.

Phi. At contingi non poſſet (quod tamen venefici fatentur factum) ſi aërio ſe veſtiret corpore?

Epi. Ego de contactu parum in eorum confeſſionibus audiui; quod tamen aut aſſumpto cadaueris miniſterio fieri poſſet, aut ipſo tactûs, vt viſûs, ſenſu deluſo: res tanto artifici non ardua, quia ſenſuum organa ſuapte naturâ infirma, accedente naturali morbo, facilè abducuntur in errores.

Phi. Vnum tantùm ex te quærerem, Veneficiſne ſolis tum temporis cernatur Diabolus, an alijs quoque qui vnà ſunt in carcere?

Epi. Interdum id contingit, interdum ſecus, prout Deo viſum eſt.

CAPVT SEPTIMVM.

Duo Dæmonum genera in terris conspicua. Cur alterum inter nos crebrius fuerit potientibus rerum Papistis, alterum Papistis eiectis. Negantes Dæmonum potestatem, negare potestatem diuinam, & erroris Sadducæorum reos esse.

PHI. LIceatne verò Satanæ aliorum in conspectum venire, quàm discipulorum suorum, qui sacramento ipsi addicti sunt; explosis præsertim iam aduentu Christi & abolitis oraculis, alijsque id genus fallacijs?

EPI. Etsi certum est orientis Euangelij luce pulsas fuisse crassiores erroris Paganici nubes, non omnino tamen euanuisse impostores Spiritus quotidiana testis est experientia. Hoc autem obseruandum est inter duo illa conspicua eorum genera discrimen. Alterum, propagatis Euangelij radijs, albique equi victorijs (de quo Reuel. 6.) multùm impediebatur, & videbatur rariùs. hi quoties apparent, aut hominibus extrinsecus nocent, aut eorum corpora per vim possident. Alterum genus ex eo tempore inter homines frequentius, & ex malis artibus, de quibus nostra est dissertatio, notius est. Hoc nobis in Britanniâ vsu venit, quibus sub Papismi tenebris plura cernebantur spectra, plures genij, quam quis fando possit expedire; nunc ita rari, vt vix toto sæculo quicquam eiusmodi inaudias. at eo tempore non ita crebra erant veneficia, vt nostro, quo sanè creberrima eualerunt.

PHI. Quæ eius rei causa est?

EPI. Varia delicta variam à Deo accersunt in nos pœnam. Patribus nostris temporum & Papatus vitio crassè errantibus, familiariter nobiscum versabantur Dæmones, ignorantiæ nostræ nube septi, veluti *Lemures* aut *Manduci* infantibus illudentes. eiusmodi nempe terriculamentis puerilem eorum temporum ridebant inscitiam. Nunc autem religionis & doctrinæ integros, sed vitâ rebellantes veritati meritò Deus castigat eo criminis genere, quod Samuel rebellionis nomine indigitat.

PHI. Sed cum de Spirituum apparitione loqui cœperis, illum obsecro sermonem pertexe: multi enim hac tempestate mordicus id negant.

EPI. Quisquis Diaboli potestatem neget, is haud dubiè, si liceret, diuinam quoque negaret. cùm enim Satanas Deo è regione aduersetur, quâ, obsecro, ratione in Dei notitiam rectiùs peruenias, quàm notitiâ contrarij? vt per huius potestatem, licèt creaturæ, Creatoris luceat potentia; per imposturas veritas; per iniquitatem iustitia; per sæuitiam misericordia: & sic in cæteris essentiæ diuinæ & qualitatum Diaboli. At nimis multos vereor superesse in orbe Sadducæorum discipulos, qui spiritus negent. horum errori reuincendo; vt vel maximè nulla alia subesset causa; Deus oculis nostris conspicienda Dæmonia iure suo nonnunquam exhibeat.

DÆMO-

DAEMONOLOGIAE LIBER TERTIVS.

De Spiritibus qui homines vexant. epilogus operis.

CAPVT PRIMVM.

Quatuor esse Dæmoniorum genera: primum genus Spectra esse, & Vmbras mortuorum. quâ ratione te his expedias.

PHI.

Erge itaque eâ in re quid verum putes, & quid fabulosum exponere.

EPI. In quadruplice differentiâ sunt Dæmones hi, in terras aduenæ, quorum operâ in diuexandis hominum corporibus vtitur Satanas. de insidioso animarum aucupio iam dictum est. Primum genus est eorum, qui ædes, aut solitudines infestant: alterum, qui homines, quibus se addunt ingratos comites, certis horis agitant: tertium, qui humanis se corporibus insinuant, quæ possidere dicuntur: quartum est erraticum, quod *Phariorum* agmen vulgò nominatur. De tribus primis, quomodo veneficis auctoribus homines aggrediantur, iam audiuimus: superest dicere, quomodo suâ sponte, non alieno scelere, ad nos veniant. Sed mihi hic præmonendus es, ne verborum specie deceptus, quod de quadruplici Dæmoniorum differentiâ loquutus sum, aliorsum accipias. nam reipsâ vnum tantum est eorum genus; verùm vt faciliùs mortalibus imponant, varijs se vestiunt figuris, variásque insistunt agendi vias, tanquam alij alijs naturâ forent probiores. Itaque (vt ad propositum reuertar) primi ordinis genios diuersis insigniebant nominibus antiqui, pro eorum ingenijs factísque. si ædes, quas frequentarent, vel horrore adspectus, vel fragore sonitus infestas redderent; *Lemures* dicebantur & *Spectra*. Si defunctorum specie se amicis sisterent, *mortuorum vmbræ & lares*. & innumera erant eiusmodi nomina pro agendi modo, vt in nostrâ quoque linguâ videmus obtinere. De hisce malis genijs certiores nos facit sacra pagina. Esaias Propheta, cùm cap. 13. &

13. & 34. Hierosolymis minatur excidium, in solitudinem quoque vaticinatur vrbem eam abituram, *& in habitaculum vlularum, & Iim & Ziim*; quæ sunt hebraïca horum Dæmoniorum nomina. Ideo autem frequentant Dæmones hæc sola loca, vt fidem eorum, qui ibi manent, concutiant. natura enim minùs metuimus comitati quàm soli; quod vafer hostis arripit vt momentum victoriæ, non aggrediens nisi infirmos. Ad hæc publicos Christianorum cætus non patitur Deus visibili huius impuri præsentiâ vel adspectu traduci. Quotiescunque autem hoc hospite inquietantur ædes non desertæ; aut crassam arguit habitantium inscitiam, aut aliud aliquod infame flagitium, quod Deus insolito illo castigat supplicio.

PHI. Sed miror quomodo foribus & fenestris (vt aiunt) clausis domos intrent hæc portenta?

EPI. Introitus ratio mutatur pro ratione personæ, quam sustinent. nam cadauer induti facilè ingrediuntur inobseruati, & sine strepitu, apertis nempe forium valuis. at spirituali substantiâ exiles facilê se per aëris quæcunque spiracula penetrant in ędes. nam spiritus nullam habet quantitatem.

PHI. Anne autem impuris hisce liceat ante resurrectionis tempus defunctorum requiem sollicitare? vel, si liceat, an tantùm in reproborum corpora (vt verisimile est) hoc ius habeant?

EPI. Non magis turbat Diabolus quietem mortuorum, assumens sibi ad tempus eorum cadauera, quâm venefici mutilantes, aut porci eruentes è monumentis. Nec quiescere dicuntur in sacris, quòd vno in loco perpetuò maneant; sed quòd à laboribus & miserijs tandiu ferientur, donec restitutâ animarum vnione simul æternam participent gloriam. Obnoxia verò Satanæ esse tam piorum, quàm impiorum cadauera, nihil absurdi est, cùm nequeant, absente animâ, vllo modo pollui. & probrum, si quod sit illis à Satana illatum, quî potest esse maius suspendio, aut decollatione, aliáue mortis cotumeliâ, quam pij sæpenumerò patiuntur? Nihil enim est in cadaueribus fidelium naturâ suâ honoratius aut incorruptius, quàm infidelium, donec illa nouissimo die expurgentur ad gloriam. testatur multorum morborum fœditas, quibus in hac vitâ torquentur; & nos de obsessis & dæmoniacis loquuturi rem dabimus manifestam.

PHI. Sunt qui loca spectris infamia frequentasse dicuntur, nullâ re eiusmodi auditâ vel visâ.

EPI. Credo equidem; quum non cuiuis arbitrarium sit audire aut videre, sed quibus, diuinâ voluntate dispensante, id permissum est.

PHI. At quibus demum rationibus eijci possunt ex ædibus ingrati hospites?

EPI. Duplex omnino est mali remedium: eorum nempe, qui infestantur

festantur seriæ ad Deum preces, cùm Ecclesiâ coniunctæ: deinde vitæ prioris emendatio, expiatióque peccatorum, quæ hanc à Deo insolitam pestem attraxerunt.

PHI. Quid sibi volunt hæ laruæ, cùm recens mortuos, aut iam morituros repræsentantes in conspectum amicorum veniunt?

EPI. Peculiarem in nostrâ linguâ tunc appellationem habent: & frequens erat inter gentes hæc Satanæ impostura, qua boni Genij famam venabatur, aut mortem amici prænuncians, aut defuncti voluntatem indicans, aut occultæ cædis rationem explicans, vt in historiâ Prodigiosâ legitur. ita ille homines veri nescios fefellit. quin crassioris cerebri Christianis etiamnum illudit; non ausus periclitari apud cordatiores, qui benè norunt nec ad amicos reuerti solere defunctorum animas, nec à bonis Angelis eiusmodi imagines vsurpari.

PHI. Nunquid de genere Spectrorum ædes infestantium sunt nostri Lycanthropi?

EPI. Vetus circumfertur de ijs & paradoxa opinio, ipso quoque nomine *homines-lupos* Græcis sonante. sed (vt dicam ingenuè quod sentio) si quid eiusmodi olim fuerit, profectum arbitror ex copiâ atræ bilis; ex quâ etiam factum est vt nonnulli, vigilantes etiam, somniarint hydrias se esse, equosue aut pecudes. eodem modo, vitiante, (vt arbitror) phantasiam & memoriam maligno humore, & per incerta interualla exundante, miseri lupos se esse crediderunt; eorumque etiam gestus simulârunt, pedibus manibusque incedentes, velut quadrupedes; fæminasque & infantes hiante rictu petentes, vt voraturi; cum canibus denique mordicus certantes: & sic brutæ consuetudinis æmuli vt imaginationis vitio obbrutuisse videri queant: quod Nebuchadnezaris per septem annos fatum erat. At quod adijci solet de duris & squamosis exuuijs, quas habeant & recondant Lycanthropi; credo ab incertis rumoribus, vnde omnia mendacia, fluxisse.

CAPVT SECVNDVM.

De secundo & tertio geniorum ordine, quorum ille homines assectatur, hic corporibus se immiscet. Cessantibus iam visionibus, & prophetijs, ambos esse malos.

PHI. PErtexe nunc de cæteris geniorum ordinibus sermonem tuum.

EPI. Duos sequentes ordines eorum, qui homines extrinsecus sequendo inquietant, & intrinsecus possidendo torquent, vnâ operâ expediam; cùm eædem sint vtriusque mali causæ eademque remedia.

PHI. Quales igitur ij sunt, qui his affliguntur pœnis?

EPI. Aut rei sunt grauissimorum scelerum, quæ horrendo hoc flagello

flagello Deus vindicat: aut fortè ingenij probitate pares sunt optimis; quos tamen multas ob causas patitur Deus sic exerceri, vt patientiam probet, zelum excitet, cæterósque exemplo moneat ne nimium sibi fidant; quum ex ijsdem constent elementis, fortè nihilo leuioribus inquinati peccatis; quemadmodum de ijs dixit Christus, qui casu turris Siloes oppressi fuerant: sed potius vt diuinam celebrent clementiam, quòd, cum in eâdem fuerint causâ, non eodem puniantur supplicio.

PHI. Non iniuriâ, fateor, propter has causas permisit Deus Satanæ sic in homines grassari: sed cum in omni re satis constet Diaboli consilium Diuino esse aduersum, quem, obsecro, in scopum hîc collineat?

EPI. Duorum alterum sibi proponit; nempe, vt eos, quos sequitur obsidétue, obiectis periculis in certum vitæ discrimen adducat: aut, permittente Deo, corpora tormentis debilitet & morbis incurabilibus fatiget. Alter illius scopus est ipsius animæ interitus, dum tormentorum impatientiâ eos ad desperationem aut blasphemiam irritat, quod fecit Iobo. vel eâ lege abiturum se promittit, si Deo dixerint conuicium; quod paruuli confessione modò innotuit.

PHI. Tu quidem de ambobus generibus iunctim dixisti, ego verò de vtroque seorsim nonnulla ex te petam. Constat eorum spirituum, qui homines sequuntur, non vnum esse ingenium: maligniores alij, eos, quorum se faciunt comites, cruciant & diuexant; alij mansueti magis & beneuoli ijs ministrant, & si quod imminet periculum prænunciant. scire iam cupio, an vtrumque genus pestiferum habendum, an posteriores à Deo missi sint ad tutelam (vt videtur) & custodiam bonorum. scriptum enim est legiones *Angelorum à Deo mitti, qui vigilando tueantur electos*.

Gene. 32. 1.Reg. 6. Psal. 34.

EPI. Non me latet origo illius erroris. à gentibus veri numinis ignaris profectus est: quibus ineptè persuasum erat vnicuique nostrûm duos addi indiuiduos vitæ comites, genium bonum & genium malum (Græci εὐδαίμονα vocant & κακοδαίμονα) illum virtutis suasorem, hunc vitij. Sed Christiani (Deo sit laus) in Cymmerijs humanæ opinionis coniecturis non ampliùs errantes, scimus nunc bonitatis fontem vnicum esse Deum; qui omnium bonorum nobis auctor sit, quæ vel mente concipimus, vel manu exequimur: carnem autem nostram esse & Satanam, qui nos trahant in diuersa. Diabolus tamen, vt inueteratum illum gentium errorem in imperitorum animis confirmaret, durante Papatus cæcitate multorum ædes sine maleficio frequentauit, sedulus (vt videbatur) in ijs, quæ vsus domesticus requirebat. hunc, antiquorum *Larem*, nostri *Brunium* appellabant, hominis hirsuti effigie; quo hospite ædes suas credebant fortunatiores. eò superstitionis deuenerat inscitia.

PHI. At Diabolo semper propositū est malè agere. hæc autem ita ab omni malitiâ remota sunt, vt nihil appareat quod nō dixeris bonum.

EPI.

EPI. Numquid satis est nequitiæ, se pro Angelo lucis ignaris venditare, vt homines simplices & creduli iuratum Dei humanique generis hostem pro amico admittant? Nobis nihil certius esse debet, quàm post Christi aduentum in carne, & stabilitam Apostolorum operâ Ecclesiam, miracula desijsse, cum visis, vaticinijs, & Angelorum bonorum malorumque apparitionibus. talia enim ad primam fidei sementem & plantationem Ecclesiæ faciebant, quâ iam per EQVI ALBI victorias firmatâ, lex & Prophetæ nobis satis videri debent ad salutem: vel vt reddamur inexcusabiles, vt Christus in Lazari & diuitis epulonis parabola indicat.

CAPVT TERTIVM.

De Incubis & succubis Dæmonibus. & cur illi in Barbaris, & Septentrione frequentiores.

PHI. VNus adhuc me torquet scrupulus de eodem genere spirituum. Nosti famâ scriptoque vulgari, inter malos genios, hominum sequaces, genus quoddam esse cæteris impurius & obscenius, eorum, quos comitantur, pudicitiam vitians. hîc primò ex te scire volo, an fieri possit quod fama dicit fieri: deinde verò, an inter spiritus sint sexuum discrimina?

EPI. Abominabiles isti humanæ castitatis violatores pro sexuum differentia, quibuscum rem habent, antiquis *Incubi* & *Succubi* dicebantur. Potest Diabolus hoc flagitium duobus modis exequi; aut enim furtim exempto è cadauere semine feminas polluit, nullum interea corpus videntes nullum sentientes, nisi quod ille impudens ijs indit in genitalia: vt de virginibus monasterij cuiusdam legimus, propterea quòd turpia à Satana passæ fuissent, crematis. aut sanè ipso assumpto cadauere, congressum viri nebulo mentitur. Quocunq; verò id fiat modo, certum est fæminas non sine insigni frigoris sensu semen illud suscipere. si enim à viuo decisum est, priùs vim omnem & calorem deperdit, quàm in matricem veniat: nisi verius est nunquam eas dotes habuisse, nempe expers agitationis, qua sanè in congressu virili vis seminis calorque excitantur. sin è cadaueris hospitio semen in vterum infandus adulter eijciat, quid mirum est itidem frigere, vt cadauer vnde deciditur? Quòd verò de Spirituum sexu laboras scire, ipsa te doceat Philosophia nulla eis esse sexuum discrimina, quibus ad generationis necessitatem natura semen non dedit. at constat nobis non esse Spiritibus semen, cùm nulla sit generandi necessitas.

PHI. Quî fit igitur vt è Dæmonum congressibus confirment nata monstra?

EPI. Aniles fabulæ sunt; nec suo illis suppetente semine, & illo è

cadaueribus

cadaueribus ad generationem inepto; cui nempe, vt ipsi cadaueri, omnis perijt vita, & naturalis calor, & plastica virtus. Quin si partus sequi posset, quod posse tota natura negat; non tamen monstrum nasceretur, sed talis planè soboles, qualem ex eâdem fœminâ genuisset homo viuus, cuius è cadauere semen exemptum est. nihil enim ad hoc negotium confert Dæmon, nisi quod ferat & infundat semen; vt scias nullam ab illo qualitatem participari. Potest quidem impostor ille, fœminæ, cui vitium fecit, vterum attollere, aut infarctis menstruis, aut herbarum ope, quod faciunt mendicæ; &, appropinquante tempore, concitare dolores partûs, similes omnino veris; tumque in manus obstetricis lapidem lignumúe indere, aut monstrum infantis aliunde aduectū. sed fama publica in his facilior est, quam fides mea.

PHI. Sed cur in Lappia, Finniaque, Orcadibusque nostris, & Scheticis insulis, & alijs Mundi regionibus agrestioribus crebrior est hæc Satanæ obscænitas?

EPI. Vbi crassissima est hominum ignorantia, ibi crassissima est Satanæ impudentia. & hac ratione ante confirmaui frequentiora esse in fœmineo sexu veneficia.

PHI. Sed an eo vsque miseriæ quæquam fœmina deueniat, vt libens volensque se Satanæ prostituat?

EPI. Res satis testata est Veneficarum confessionibus, non paucas ab eo exorari ad stuprum; certè, vt detestando obsequio magis illaqueet miseras. Verùm vt raptas miseratione prosequi, & votis nostris; ita concubinas & scorta Satanæ seuerissimè debemus vlcisci.

PHI. An autem *Ephialtes*, qui dormientes inuadit, est de genere spirituum, de quibus tibi sermo est?

EPI. Minimè gentium. est enim morbus è naturali ortus causâ: cui ab incubando ideo medici dederunt *Incubi* nomen; quia crassus humor, incidens in dormientium præcordia, respirationem impedit; & lassitudine inductâ, persuadet inscijs pondus inusitatum, aut spiritum incumbere, qui oppressos degrauet.

CAPVT QVARTVM.

De Dæmoniacis & possessis, qui fiat vt eos curent Papistæ.

PHI. OMnem mihi exemisti scrupulum de ijs, quos combinâsti, spirituum ordinibus. Nunc de vltimo illo dæmoniacorum genere duo mihi restant quærenda; quibus scilicet illi modis à phreneticis aut maniacis possint internosci: deinde quî fiat, vt ab hominibus, nostrâ opinione hæreticis, Papistis, interdum curentur; cùm verisimile non sit Satanam Satanæ ope expelli: tunc enim (quod Christus ait) regnum eius foret in se diuisum.

EPI. Varia

EPI. Varia ſunt omnino ſymptomata (vt ad primam quæſtionem reſpondeam) quibus hoc peſtis genus à naturali ægritudine diſtinguitur. ſed omiſſis Papiſtarum indicijs; quòd aquâ benedictâ aſperſi inſaniant; quòd à ſigno crucis retrorſum fugiant; quòd Dei nomen audire non ſuſtineant; & alijs huius farinæ, relatu non moleſtis minùs, quàm ridiculis: pathognomonica & vera huius mali indicia tria ſunt; nempe, corporis robur, ſupra quàm cuiquam credibile eſt, ad quod non facile acceſſerint ſex homines alio torti inſaniȩ genere; deinde tumor ventris & thoracis immodicus, cum internis conuulſionibus, & ferreo neruorum rigore intenſioneque, & ſic quidem, vt nullâ arte in tantum extendi poſſet humana cutis. tam maligna eſt incluſi Dæmonis vis in obſeſſi membra & ſenſus, animâ intereà eiuſque affectibus ab obſidentis poteſtate exemptis. variarum denique linguarum, quas nullâ diſciplinâ hauſerit obſeſſus, expeditus vſus: ſed vox raucum & peregrinum ſonans; maiorque conatus in loquentis thorace, quàm ore. ab hoc ſymptomate exemptos volo, qui, paroxyſmi tempore, omni orbantur ſenſu, à muto cæcoque ſpiritu agitati, qualem Chriſtus eiecit Matth. 12. Quod ad ſecundam quæſtionem attinet, de Papiſtarum aliorumùe hæreticorum miraculis; primò res admodum incerta eſt; deinde, ſi vera ſunt, vix conſtat quâ fieri poſſint ratione. Quidni enim de illis iure dubitemus, an facta ſint; cum ſciamus, quæ nunquam facta ſunt, innumera ab illis miracula venditari, vt hac fraude labentis Eccleſiæ ſuæ fulciant putredinem? Deinde verò experientiâ compertum eſt paucos liberari omnino Dæmonijs, qui iſtorum operâ curati ſunt; Satanâ tantùm ad tempus torturam & carnificinam intermittente, vt in Pontificiam hæreſin per falſa miracula alios alliciat, alios in eâdem confirmet, omnes ſuperſtitione captos in æternum animæ periculum inducat; eâdem fraude, quâ ante dicebamus morbos Veneficarum operâ curari. Sin aliquando eueniat, vt à Papiſtis eijciantur Dæmonia (quod ego, ſaluâ eruditorum contrà ſentientium reuerentiâ, veriùs exiſtimo, publicantibus ſcilicet rumorem orthodoxis hominibus, oculatis rei teſtibus) tum verò aio his de cauſis eam poteſtatem Papiſtis poſſe competere. Chriſtus Apoſtolis ius hoc dedit in Dæmones, imò verò mandatum; quod illi, vt par erat, iugiter exequuti ſunt. præſcribebantur illis ante miraculum preces & ieiunium; deinde verò vt miraculum ipſum eius nomine peragerent. Nulla igitur in illis erat hæc virtus, ſed in eo qui mandauit: res in Iudâ proditore nimis manifeſta, cui eadem erat cum cæteris poteſtas credita. Cum itaque precibus & ieiunio, diuinique nominis inuocatione eijciantur Dæmonia; licet ſuis non careant næuis, quorum vicariâ operâ Deus eâ in re vtitur, vt in Pſeudoprophetis apparet, quibus ipſe Chriſtus poteſtatem hanc diſertis verbis tribuit: quid mirum eſt Papiſtis idem ius eſſe, ſi modò præſcriptam à Chriſto rationem obſeruent,

L

seruent, licèt in multis Christianæ religionis articulis hallucinentur? Sicut enim Baptismum non vitiant eorum in Sacramento Eucharistiæ errores, vel additæ ipsi Baptismo quisquiliæ & nugæ; sic eorum in alijs rebus errores nihilo facient hunc actum deteriorem.

PHI. Hoc certè mirum videtur permittere Deum, vt Satanæ hospitio dehonestentur corpora fidelium.

EPI. Hoc est, quo meam de assumptis fidelium cadaueribus sententiam probari modò dicebam. Nam si illi ius sit viuorum corpora inuadere, animæ vnita; quanto magis per Deum licebit cadauer arripere, non iam hominem, sed putrem hominis capsam. *Nihil*, enim, teste Christo, *hominem intrat, quod hominem inquinat; sed quod de homine egreditur, id demum inquinat.*

Mar. 7.

CAPVT QVINTVM.

De quarto Phariorum agmine. quid ibi verum, quid apparens. Quousque de rebus his agat Dialogus noster, & cui bono.

PHI. Restat iam de quarto Spirituum genere disseras.

EPI. Hic ille est erraticus Dianæ comitatus, à veteribus celebratus; nostratibus *Pharij* dicuntur, & *Boni Vicini*; quo nulla crebrior sub Papatu Satanæ impostura. quanquam enim Diaboli ope futura prædicere etiam tum nefas erat, qui tamen ab his auecti erant fortunatissimi probissimique mortalium habebantur. Ego fabulas hinc natas, de *Phariorum* rege & regina, de aula illa nimis festiua, & comitatu; & quòd decimas quasdam suas prouentúsque annuos ex singulis rebus perceperint; quod equo, pede mearint commearintque, ederint, biberint, cæteráque fecerint, humano prorsus more; & eius farinę cætera commenta, Elisijs Virgilij campis quàm veritati similiora, ijs credenda relinquo, qui Christiana non sunt imbuti fide: etsi (quod antê monui) ita possit Satanas simplicioribus illudere, vt hæc & similia, quæ nunquam fuerunt, & audiuisse & vidisse se putent.

PHI. Quî igitur factum est, vt tam constanter & ad mortem vsque confessæ sint veneficæ, à *Pharijs* se auectas ad montem quendam venisse, quem, terrâ dehiscente, subeuntes *Phariorum* reginam viderint, recens etiam enixam; vnde lapidem acceperint varijs præditum virtutibus, quem sæpenumerò constat in iudicijs publicis apud nos exhiberi.

EPI. De his idem sentio, quod priùs de Satanæ ecstaticis, alto sopore stupefactis sensibus phantasiæ obijci montes domósque, atqueadeò omnem imaginariæ aulæ magnificentiam, & cætera imposturæ ludibria; indi interea lapidem istum in somniantum manus, quem videntur sibi miseri apud *Pharios* accepisse.

PHI. Quid verò, quod nonnullorum, quos ibi se vidisse autumant, mortes

mortes certò prædicunt? hoc verum ſanè inſomnium eſt, quod & vigilantibus ſibi aiunt videri.

EPI. Obtuſiùs mihi videntur philoſophari, qui eam reddunt diuinationis huiuſce rationem: nec apparet cur non æquè poſſit Dæmon illis futura prædicere, dum phantaſiæ illudit; ac aliàs, dum ſine fuco cum illis verſatur. Iſta igitur vaticinia nihil aliud ſunt quàm inania viſa, quibus Satanas, Dei æmulus, ſuam inter gentes (vt ante diximus) tuebatur dignitatem.

PHI. Iam cupio ſcire, an ſolis Veneficis hoc Cacodæmonum genus appareat?

EPI. Nonnunquam etiam poterunt in conſpectum fidelium ſe dare; vel terroris gratiâ; vel vt probitatis ſimulatione malam de ſe hominum opinionem eleuent. Veneficis autem innocentiæ prætextum ſuggerunt, quo apud ignarum Magiſtratum declinent pœnam, vt ante indicaui. Sed vt bonorum iniquiſsimam vexationem miſeratione proſequi debemus, ita horum improbitas (quos vaticinandi fiduciâ facilè dignoſcas) eandem cum cæteris veneficis meretur pœnam; fortè etiam maiorem, quia probitatem ſimulant.

PHI. Vnde verò iſta in Spiritibus nominum varietas?

EPI. A Satanæ nequitiâ. hac technâ ille Necromantis imponit, aſſumptis ſibi & commilitonibus Angelis innumeris nominum titulis. *Satanam, Belzebub, Luciferum,* tres eſſe mentitur ſpiritus: quorum duo priora nomina rebellium Angelorum Principi tribuit Scriptura; quemadmodum Dæmonum Princeps Belzebub dicitur Chriſto, eo in loco, quo oſtendebam modo Dæmonia non poſſe ab hæreticis eijci. & Iohanni in Apocalpyſi vetus ille tentator vocatur *Satanas*, malorum Angelorum Princeps. At in nomine *Luciferi*, crebrò in ſacris vſurpato, metaphora eſt à Phoſphoro, propter Satanæ excellentiam ante lapſum. Quin & Veneficis eâdem nominum varietate dat verba Diabolus; tanquam alius atque alius foret ſpiritus, quotieſcunque illi viſum eſt nouam laruam aſſumere.

PHI. Sed ego de *Pharijs* alia multa & mira ſæpe audiui.

EPI. Quam ego mihi viam in reliquo ſermone propoſui, eandem hîc teneo: quoniam enim colloquij noſtri occaſio ex tuâ illâ quæſtione profecta eſt, an forent venefici, & ſpiritus; & an vllam poteſtatem haberent; eò ſermonem meum omnem intendi, vt & eſſe & poſſe confirmarem; non pluribus adductis exemplis, quàm poſſe fieri per rationem demonſtrarem. nihil vltrò conor; multò minus, vt eorum omnium, quæ audiui hac de re vel legi, tibi commentarium exhiberem; quo nec fidem apud æquos rerum æſtimatores mererer, nec tam malas artes reprehendere (quod Chriſtiani hominis officium eſt) quàm docere & tradere viderer.

CAPVT SEXTVM.

De examine & pœnâ Veneficorum. quibus testibus possint conuinci. cur crescat hoc sæculo eorum numerus.

PHI. VT igitur, iam die in vesperam inclinante, finem faciamus; quo supplicio puniendi sunt Magi, & Venefici? nam video tibi æquè esse vtrosque reos.

EPI. Nempe ex iure diuino, & ciuili, & omnium Christianorum municipali, mulctandi sunt morte.

PHI. At quâ morte?

EPI. Passim obtinuit, vt crementur. quanquam in hac re sua cuique genti permittenda est consuetudo.

PHI. Nullum autem sexum, ætatem, ordinem morti eximis?

EPI. Nullum planè; modo à Magistratu id fiat. est enim supremus idololatriæ gradus, in quo qui deprehensus est diuinâ lege nemo excipitur.

PHI. Ergo neque pueris ipsis parcendum putas.

EPI. Absit verò: nam eorum captum superat illius improbitatis exercitium. societatem verò vel taciturnitatem tenella rudisque ætas excusabit.

PHI. Conscios igitur quoscunque condemnas?

EPI. Haud dubiè. nam vt ante de Magiâ dixi, qui consulunt hos artifices, patrocinantur, conniuent, hortanturue ad hoc nefas; in eâdem sunt causâ cum his, qui faciunt;

PHI. Nunquid igitur Principi, vel ei cui est potestas summa, graues ob causas hîc licebit conniuere, vel etiam alicui parcere?

EPI. Licebit sanè, inquisitionis causâ, quandiu oportunum ei visum erit pœnam differre. at verò penitus auferre, vel quem Deus ferit non ferire; non modò non liceat, sed par omnino sit flagitium cum *Saulis* in *Agabum* lenitate, nec leuius ipso veneficij crimine, vt tum Samuel monebat.

PHI. Cum igitur tam atrox sit huius sceleris pœna; etiam atque etiam videndum est iudici, ne quem nisi noxium condemnet. nec opinor in causâ tam graui pro testimonio sufficere vanissimam garrulæ anus vocem.

EPI. Videndum sanè: nam Salomone teste *par crimen est innocentem damnare, & nocentem absoluere*. Nec infamis personæ testimonium, idonea habetur in iure probatio.

PHI. Quid si plures eiusmodi testentur aduersus vnum?

EPI. Apud nos quidem duodecim iuratorum arbitrio res ea deciditur. At cùm in læsæ maiestatis crimine pueri, fœminæ, infames non repellantur à testimonij dictione; multò minùs in diuinæ maiestatis iudicio,

iudicio, mea sententia, repelli poterunt. quorum etenim nisi Veneficorum testimonio deprehendentur Venefici?

PHI. Credo equidem viros probos ab illis in consilium non adhiberi. at quid si imaginarijs interfuisse conuentibus nonnullos asseuerent, quo tempore ipsi erant ecstatici, vt tu ante confirmabas?

EPI. Et illos aio pro noxijs habendos. eorum enim imagines, nisi consentientibus ipsis, non mutuatus fuisset Satanas ad nefas. at lex consensum morte punit.

PHI. Ergo Samuel veneficus fuit. nam eius effigie vsus est Satanas: eiusque personam egit respondens Sauli.

EPI. At enim Samuel diem suum antè obierat: proindéque à suspicione malæ artis, si quisquam, remotissimus. Non vult autem Deus, vt Satanas in flagitiosis illis conuentibus mentiatur innocentium imagines, ne immerita scilicet, fædæ Apostasias infamia onerentur. tum enim etiam aduersus optimos non deesset hosti calumnia. Quod in ijs, qui à *Pharijs* dicuntur auecti, manifestò probatum est. hi enim neminem in ea aula se fatebantur vidisse, qui non postea iudicio publico veneficij compertus fuit: res nuper explorata puellæ confessione, quam sagarum malignitas malis genijs exterruerat. hæc etsi varias vtriúsque sexus imagines conspiceret, à quibus vexabatur; omniumque nomina indicaret, quorum eæ erant imagines; nemo tamen eorum deprehensus est innoxius, sed nonnulli manifestâ ratione, plerique autem suâ confessione damnati. Rarum quoque & inusitatum arbitror, vt quisquam à Veneficis conscius nominatus fuerit, quem præsertim suis se oculis vidisse affirment in conuentibus Satanæ; qui non posteà aut malæ artis reus peractus sit, aut, eo crimine non perspicuè demonstrato, impiæ & infamis vitæ conuictus. tam sollicitè hic Deus patrocinatur innocentię. Adhæc, duo sunt non inepta huius examinis subsidia: prius est, nota Satanæ in corpore inuenta, partísque notatæ stupor; posterius est, eorum in aqua fluctuatio. Nam vt in homicidio occulto, sanguis è cadauere, tangente homicidâ, erumpit, quasi cælitus poscens vltionem; quod Deus præter naturæ ordinem voluit esse secretæ immanitatis indicium: sic non naturæ ope, sed diuinâ voluntate institutum videtur prodigiosę in Veneficis impietatis signum, fluctuatio hæc: tanquam aqua suum in sinum eos non admitteret, qui excussâ baptismi aquâ se omni illius Sacramenti beneficio vltrò orbârunt. Quin nullis minis, nullis tormentis vnam illis lachrymam exprimas, donec pœnitentiam ceperint agere; Deo scilicet non permittente, vt fædissimi criminis pertinaciam dissimulent: quanquam notum sit fæminis præsertim fluere ad imperium lachrymas, etiam falsas fictásque; vt de crocodilo adagium obtinuit.

PHI. Diem iam nostro hoc colloquio eximimus, & nunc digrediendum est nobis. itaque Deum Opt. M. precor, vt Diabolicas artes

hoc tempore inter nos quàm vnquam aliàs frequentiores expurget, proſcribat, aboleat.

Epi. Faxit Deus. at cur inter nos ita gliſcant hæc maleficia, prima ſanè cauſa eſt populi improbitas, quæ horrendam hanc apoſtaſiam ceu pœnam accerſit à Deo, qui noſtra flagitia iuſtè vindicat maiore flagitio. Huc accedit mundi conſummatio, electorumque ſalus iam in propinquo; quibus Satanas breuis ſui regni conſcius magis magiſque in membris ſuis efferatur.

Vale.

ΒΑΣΙΛ.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΩΡΟΝ,

SIVE DE INSTITVTIONE PRINCIPIS AD HENRICVM *FILIVM.*

REGIS AD FILIVM EPIGRAMMA.

IVre vocat Deus ipse Deos, sceptriq; throniq;
Participes quos ipse facit: quò iussa capessat
Regalemq; apicem veneretur subditus orbis;
At seruire Deo regum sit maxima cura.
Quod si, nate, cupis populo cum laude præesse,
Disce subesse Deo: quas nostro iniunxeris orbi
Has leges accerse polo; moderaris habenas
Non tu, nate, tuas, sed summi auriga Tonantis.
Illius exemplo rectis da præmia, curua
Dirige supplicio; iustum verumq; tuere.
Quicquid agas, age teste Deo, qui vindice dextrâ
Custoditq; pios, perditq; oditq; profanos.
Dotibus his, fili, verè regalibus auctus
Cœlestem referes hunc, qui regit omnia, Regem.

FILIO MEO CHARISSIMO ET HÆREDI HENRICO.

Vi æquè debeatur nostra hæc Principis institutio, quâ & Christiani hominis in Deum, *& Regis propria in subditos officia cum laude exequaris; cui, inquã, charissime fili æquè ac tibi debeatur? te etenim filium mihi natu maximum, & coniugij mei,* Deo *largitore, primitias, probè & piè educare paternæ est meæ curæ: regiæ verò, etiam regijs artibus hæredem meum tempestiuè instruere; vt oneris grauitate præceptâ iam incipias cogitare, regno natum oneri potius natum esse quàm honori: neque sic alijs antestare te dignitate, vt assiduis & periculosis laboribus, in eâ prouinciâ, quam tibi* Deus *Opt. Max. demandauit: vt ita dignitatem muneris & grauitatem oneris æquali lance compenses; tum si olim (quod* Deus *omen auertat) illo fastigio excideris, ex honoris celsitudine casus magnitudinem estimes. Itaque vt memoriæ tuæ rectiùs consulam; & quicquid repertu opus est sine morâ euoluas, tractatum hunc in tres partes distinxi.* Prima *te Christianâ pietate instruit in* Deum: secunda *verò regiâ prudentiâ in subditos:* tertia *denique, vt te gerere debeas in rebus adiaphoris, quæ, suapte quidem naturâ mediæ, ex vsu intelliguntur bonæ, ex abusu malæ; at validæ in vtramque partem, prout*

prout scilicet in ijs te gesseris, ad opinionem Principis in populo eleuandam, augendamue. Accipe igitur librum hunc, & tanquam præceptorem & consiliarium fidum amplectere, quem, quoniam mihi ipsi per occupationes semper adesse non licet, assiduum tibi monitorem esse volo: &, quùm hora mortis mihi vt cæteris incerta sit, pro testamento & supremâ voluntate *haberi. tibique coram* Deo *& per patriam potestatem præcipio, vt non minùs tecum circunferas, quàm Alexander ille Homeri Iliada. Consiliarium inuenies & iniustitiâ & affectu vacuum, qui nec malè agenti aduletur, nec alieno tempore molestus sit. non accedet nisi vocatus, nec loquetur nisi interrogatus. & si sermones cum eo quoties vacat contuleris, dices cum Scipione, nunquam te minùs solum esse, quàm cum solus es. Itaque, si tibi à patre cupias benedici, etiam atque etiam vide, vt hæc præcepta pro virili parte exequaris. sin ab ijs olim deflexeris, hic liber aduersus te testimonium dicet; & in cælis ratas faciet diras illas, quibus ego te deuouero. nam (Deum testor) malo nullos mihi esse liberos quàm improbos. sed lætiora ominor, mihique spondeo te diuinâ benignitate, vnde mihi filius datus es, probum quoque piumque filium obuenisse, nullâ* Deo *obreperente benignitas suæ pænitentiâ. Quem ego supplex veneror vt meam in te benedictionem, mi fili, ratam faciat. Vale.*

Tui amantissimus pater

I. R.

PROÆ-

PROOEMIVM AD LECTOREM.

X aureis ſententijs, quas Christus Saluator Apoſtolis ſuis loquutus eſt, hæc vna eſt; nihil latère quod non ſit reuelandum, nec abſcondi quod non ſit cognoſcendum: & quicquid in tenebris quis dixerit id audiendum in luce, & quod in aurem quis muſsitauerit, id palàm in culminibus domorum prædicandum. *quæ ſententia, quum à fonte omnis veri & ab ipsâ veritate profecta ſit, fieri certè non poteſt, quin vera ſit. Quo magis viros bonos omni ope decet inſpicere, & quid occultiſsimè egerint, & quibus modis, quod cupierunt, effecerint. nam parum refert ſcopum etiam rectiſsimum proponere, niſi rectam quoque lineam & viam, quæ eo ducat, elegeris; quæ ſi praua fuerit aut obliqua, totus actus cum auctore dehoneſtabitur. etenim in ipſis arcanorum noſtrorum receſsibus nihil eſt omnituenti numinis oculo imperuium; cui cogitationum noſtrarum tenebræ, etiam denſiſsimæ, pellucidæ ſunt.*

Cæterùm vt de humanâ communiter, ita de vitâ regiâ hoc propriè intelligendum venit. nam & auctoritate & officio publica eſt Regis perſona; & tanquam in ſcenâ populo expoſita, defixis vndiquaque in illum ſingulóſque eius geſtus & motus ſpectatorum oculis. quo maiore curâ reges incumbere oportet, ne quam in animum cogitationem admittant, cuius olim eos pudeat in publicum prolatæ. nam tempus veritatis mater *certo certiùs aliquando pariet. Id mihi quoque in hoc regiæ vitæ ſtadio non ſemel contigit, licèt nunquam meo cum probro. Deo ſit laus, qui mihi dedit ſuo in conſpectu viuere, & intimas cogitationes antequam proferrem ſic expendere, vt publici examinis ſeueritatem olim non deprecarer. Cæteris autem arcanis meis præter opinionem vulgatis iure annumero hoc* Baſilicon doron; *ſcriptum à me & ingenij exercendi ſtudio, & filij erudiendi, quem mihi natu maximum Deus, vti ſpero, ſolij hæredem deſtinauit. Nam quum hic de Regis officio libellus nemini niſi Regi conueniret; & regius quoque hæres eſſet, cui pro monitore & conſiliario datus eſt; dedecere exiſtimaui, vt aut publici iuris fieret, qui erat vnius, & inter tam coniunctos internuncium agebat; aut archetypus, ad quem olim filij mores effigiandi erant, longè antè populo proſtitueretur, quàm filius per ætatem & cernendæ hæreditatis tem-*

pus

pus eo vti possset. Itaque vt occultior foret, typographo, taciturnitatis iureiurando prius obstricto, non vltra septem exemplaria permissa; quæ inter ministrorum fidissimos ideò volui distribui, vt nonnullis iniuriâ temporis fortè intereuntibus, vnum certè vel alterum mihi superstes fieret; vnde candorem meum paternúmque affectum & curam filius olim cognosceret. Nunc quum præter consilium & opinionem meam liber hic è mea potestate euaserit, iam omnium censuræ factus obnoxius, acerbæ, beneuolæ, vt suus quemque affectus trahit; cogor sanè, tum vt hominibus maleuolis obuiàm eam, qui vesparum more ex optimis herbis venenum sugunt; tum vt probis quibusdam satisfaciam, qui quædam non capiunt satis; & vera huius libri exemplaria edere, quorum auctoritate quæ iam vulgata sunt labefactentur; & hac præfatione clariora facere, quæ, ob breuitatem dictionis, aliorsum atque ego volui accepta sunt.

Duo sunt autem quæ ab hominibus maleuolis in meo libro carpi, & à probis minùs rectè capi intelligo. Alterum & præcipuum est, quòd ex nonnullis in eo locis dubitatio oriri videatur de synceritate religionis, quam inde vsque à teneris annis constanter professus sum. Alterum verò, quod alicubi videar occisæ matris iniuriam altâ mente reponere, & vindictam aduersus Angliam aut quosdam in eâ optimates meditari.

Prior calumnia, quâ nulla grauior, inde nata est, quòd paulò Puritanorum, & præcipitum quorundam concionatorum, ingenia moresque acerbiùs paulò & satyricè depinxerim: qui laudi sibi ducunt Reges habere aduersarios, omniáque humana & diuina in Republ. miscere. Posterior verò ex eo, quòd seuerè filio interdixerim, ne vel audiat vel ferat iactata in parentes & auos opprobria: fidissimos enim mihi in omnibus aduersis extitisse (nam hoc exemplo vsus sum) qui fidem datam Reginæ matri nunquam fefellissent. Verùm candidus lector ex formâ materiáque operis facilè iudicabit, quantum mihi in vtraque calumniâ oblatum sit iniuriæ. Nam in primâ parte, quæ agit de Regis pietate in Deum, tam syncerè religionem meam professus sum, eam nempe in quâ eductum atque edoctum me disertis verbis testatus sum, quamque vt verissimam & æternam Diuini cultus rationem filio commendaui; vt nec Momum ipsum, si ab inferis excitatus esset, inuenturum hîc credidissem, quod carperet. ita meo candore obturatum sperabam os inuidiæ. nisi fortè dicturi sint me mihi esse contrarium, quod profectò in tantillo opere nimiam argueret & iudicij & memoriæ debilitatem. Secunda autem libri pars est in iuris & iustitiæ administratione. Tertia in rerum mediarum disciplinâ; quo nempe fœdere harum vsus cum internis animi virtutibus maritari debeat, vt interpretum vice fungantur, & abstrusum mentis habitum illis saltem aperiant, qui interiorem hominem inspicere nescij ex specie illum æstimant, quæ in sensus incurrit. Itaque vel sola libri methodus accuratius paulò considerata facilè priorem illam & longè grauissimam de religione calumniam expurgat; siquidem in primâ parte, vbi ex professo de religione agitur, sententiam meam sine vllâ circuitione eloquutus sim. Alibi autem, vbi mihi de ciuili gubernatione sermo est, non religio, sed mores & ingenia Puritanorum notantur;

notantur; & quæ pœnarum exempla in eos statui oporteat, cùm leges & supremi magistratus authoritatem contemnunt. Verùm vt contra omnia liuoris tormenta murum mihi excitem aheneum; ipsa verba, vnde tanta illis bilis commota est, excutere & examinare libet, ne qua in posterum scandali materia hominibus maleuolis supersit.

Ad nomen ipsum Puritanorum quod attinet, non diffiteor, tituli iure, infami Anabaptistarum sectæ deberi, quæ Familia amoris vocatur. hi enim se puros arbitrantur & quodammodo vacuos peccato; se esse veram Ecclesiam, solósque dignos Sacramentis; cæteros verò mortales execrabiles esse, & Deo inuisos. & de hac sectâ præcipuè intelligi volo, quæ de Puritanis dicta sunt. E quo genere nonnulli in Scotiam aliquoties venêre, nominatim Brunus & Penrius, vt suis zizanijs segetem Domini contaminarent. atque vtinam ex eâ semente nulla nobis messis metenda foret. Verumtamen eos quoque hoc titulo insignimus, qui quùm illius sectæ nomen respuant, eorum tamen moribus & erroribus affines sunt. quales sunt male sani & vertiginosi concionatores, eorum discipuli; qui magistratus contemptu & somniorum suorum & reuelationum credulitate communem Anabaptistarum regulam sequuntur: propriam verò Familiæ disciplinam in multis alijs æmulantur. Nam prophanos æstimant quotquot in eorum verba non sunt iurati: & de minimis Politiæ ecclesiasticæ quæstiunculis tantum excitant turbarum, ac si de sacrosanctâ Trinitate ageretur. conscientiæ suæ Scripturam accommodant, non Scripturę conscientiam: quisquis minimum alicuius nugamenti apicem negauerit, statim audit Ethnicus & publicanus, ipso spiritu nedum sacramentorum communione indignus: satius esse Regem legem, gregem pedibus conculcari, quàm horum quicquam attingi: & bellum sacrum ex eiusmodi causis excitatum impiæ paci esse præferendum. quin Christianis Principibus non modo resistendum, sed pro illis ne orandum quidem esse. Orationem enim ex fide esse; at eorum conscientijs iam esse reuelatum eiusmodi preces Deo curæ non esse. Penes lectorem esto iudicium, an illius sectæ nomen illis immeritò communicem, cuius errores imitantur. quid enim pudeat in nomen transire, quorum in familiam transisse non pudet? Hoc genus hominum seueriùs in libro meo perstrinxi; adeòque filio meo, quoties legum authoritatem contemnunt & à seditionibus non abstinent, censui puniendos. in quos eam quoque ob causam acerbius inuectus sum, quòd multos famosos libellos & probra sparserint in vulgus, non modo Christianis Principibus contumeliosa, verumetiam nostræ religioni, cuius prætextu edita fuere: quæ cum à Papistis duntaxat refutata sint, qui eâ occasione religionem quoque ipsam incursant; non sublata sed geminata fuit scandali indignitas. Quod ad cæteros concionatores attinet, aliosue etiam, quibus simplex illa nostræ Ecclesiæ politia Anglicanæ ceremonijs præfertur; quibus Episcopalis dignitas Papalem fastum redolet, & pileus quadratus & superpellitium, & id genus alia, Papatus insignia videntur; hos (testor honorem meum) nunquam intellexi. imò verò tantum abest, vt de talibus rebus, quas semper adiaphoras æstimaui, rixandum

putem; vt vtriuſque partis eruditos & graues aſſertores pari honore & amore proſequar. Non noſtrum eſt inter eos litem tam veterem componere. de fundamento fidei per Dei gratiam inter nos conuenit. Et ex polemicâ hac partium acerbitate pax Eccleſiæ turbatur, & ſchiſmatis occaſione Papiſtis aperitur ianua, quâ redeant. Vna tamen his cautio eſt atque prouiſio, vt ſuarum quiſque opinionum conſcientiâ domi & apud ſe contentus ſit; neque in publicum, vbi legibus contrarium definitum eſt, eas producant; nedum vt pernicatiâ ſuâ ſchiſmatis aut ſeditionis in populo authores eſſe velint; ſed legibus & patriâ conſuetudine acquieſcentes modeſtiæ & paci ſtudeant, & rationum momentis aut ſuam ſententiam cæteris perſuadeant, aut ſi alteram partem fortiorem ſenſerint, poſitis opinionum præiudicijs, ne erubeſcant accedere.

Hic ſenſus ex meo libro colligendus erat, ſine vllâ religionis meæ aut remiſſione aut rimâ; quemadmodum ex eo loco patet, vbi indicatis Eccleſiaſticæ noſtræ politiæ vitijs, filium hortor, vt bonis viris è Miniſterio, de quorum apud nos frequentiâ Deo gratias egi, munificus eſſe velit: hos tamen omnes Eccleſiæ Anglicanæ ritibus aduerſari in confeſſo eſt. Quin tantum abeſt vt religionem vllatenus velim corrumpi; vt filium iubeam in Miniſtris eccleſiæ deſignandis ſedulò prouidere, ne qua in receptam politiæ formam corruptela ſubrepat. Neque vniuerſum Miniſtrorum ordinem vel Miniſterium aliquando in crimen vocaui, ſed quoſdam è Miniſtris, quæ loquendi forma per totum illum librum mihi vſurpata eſt. Sed quæ, obſecro, vel Momo teſte, eſt illa religionis ἀδιαφορία, cùm filio multa denuncio incommoda, ſi fortè mihi ſuperſtes coniugem duxerit alterius religionis: quanquam profectò tam infrequens eſt Principum nobis conſentientium numerus, vt haud facile ſit illi proſpicere de pari.

Quod ad aliam illam calumniam attinet, quòd vindictam aduerſus Angliam aut quoſdã in ea Optimates ob maternam iniuriam mediter; ſatis mirari non poſſum, vnde rei tantæ illis ſit orta ſuſpicio. Nam eo in loco Anglia nec diſertis verbis mihi nominata eſt, nec tectis adumbrata: at Scotos mihi in mente fuiſſe, vel ex hiſce verbis ſatis apparet, quibus eam diſceptationis partem ſic fere concludo: me filij amore eo prouectum, vt quod ſentio eloquar ſine ambage: dum enim ſyncero veritatis indicio apud filium defungerer, quid rebellionum artifices aut patroni ſentiant, parum referre. quomodò, obſecro, hic intelligi poſſint Angli, qui vbi nullum debebant obſequium, maieſtatis aut rebellionis rei eſſe non poterant? in memoriâ teneo illud Reginæ Angliæ, dum inauguraretur, ſcitiſſimum & vere regium apophtegma. Sed quid multis opus eſt, cum ex ipſius loci inſtituto facile appareat nullam aliam mihi mentem fuiſſe, quàm filio præcipere, ne probra in maiores ſuos dici pateretur: cui præcepto firmando meam de Scotis experientiam adiunxi; ſic tamen, vt nullam iniunxerim vindictam. Quod ſi ſcelus Macedonicâ ſimplicitate ſcelus dixerim, non ideo retractata intelligitur conceſſa ſemel ſceleri venia. Matri ego meæ vno gradu proximior ſum quàm meus filius: nec ita adhuc mihi ipſe vileſco, nec ita ſenio inualidus ſum, vt Dauidicum teſtamentum condere neceſſe habeam: quin haſtâ quàm pennâ iuſtam vindictam ſcribere magis regium ſemper æſtimaui. Sed

ui. Sed nolim esse in re ingratâ prolixus : tantum voueo, vt ex præteritæ vitæ factis metiantur homines consilia futuræ.

Sic refutatis calumnijs, quantum satis est apud viros probos, inuidis autem relicto veneni sui pabulo; benignum lectorem obsecro, vt mentem meam hoc in libro benignè interpretetur. Non sum nescius, quanto illius desiderio plerique huius Insulæ homines flagrârint, dum alij, aut propter honestam quam de me opinionem conceperant, aut familiaritatis iure amici, studiosiùs legere cuperent, quicquid ab eo authore quem colerent & amarent profectum esset; quùm librum non ignorarent veram esse scribentis imaginem: alij verò, quibus vna est fælicitas nouarum rerum notitia, huius quoque libri intuitu curiosos oculos satiare auerent, tantum ideo ne viderentur non vidisse: alij denique immeritâ authoris inuidiâ stimulati alimentum hinc quærerent malitiæ; nihil desperantes, quin quicquid hic boni succi reperirent in vitiosos & noxios humores facile conuerterent. Diuersis his eandem rem cupientium studijs effectum est, vt maturiùs & sanè præter animi nostri sententiam liber ederetur. At tricipiti huic lectorum hydræ fert animus triplicem obijcere clypeum, euidentiam, patientiam, candorem. euidentiam, vt amicorum ingenuitati satisfaciam: patientiam, vt curiosorum imperitiam æquo animo feram: candorem, vt inuidiæ malignitatem non reformidem. Si omnibus placere nequeam, satis erit ijs non displicuisse quibus virtus placet: & horum quoque expectationi si non vbique pro rei dignitate satisfecero, velim expendant non omnia vni diuinitus data, sed æternâ iustitiæ lege varia varijs; deinde verò pluribus oculis plura cerni: non eandem denique esse omnium censuram, sed quot capita tot sensus: quemadmodum etiam in vultu ea formarum est infinitudo, vt facilè ab altero quiuis secerni possit. Neque ego ab initio mihi proposui argumentum hoc, de Regis institutione, penitus exhaurire; adductis, quæcunque vel ab optimis authoribus, vel ab ingenio haberi poterant; sed tantùm de huius Regni gubernatione ea filio præcipere, quæ illi discere & mihi docere conueniret.

Si videar alicubi minora quædam scrupulosiùs sectatus, id ipsius argumenti necessitas exigebat; non quo Principem vniuersim formabam, sed quo filium in plerisque iuuabam; quæ nisi specialiùs fuissem prosecutus, vt regni nostri & morbos & remedia; minor profecto ex generali tractatione ad eum vtilitas redundasset. Eorum omnium cum mihi & theoria & praxis comperta esset, planius eloqui posse videbar, quàm vmbratiles isti Magistri, qui regnorum ideas in Scholis contemplantur.

Quod si alicubi obscurus sum, id breuitati tribuendum, quam & meâ & filij causâ sequi necesse erat. meâ quidem, propter infinitas muneris mei molestias & labores, illis quoque satis notos, quibus ego famâ ignotus non sum. filij verò, quia in tenellâ ætate (haud ignotam rem loquor) ita voluptate & ludo abripiuntur Principes, vt grandioris libri vix aspectum ferant: in maturâ verò, sic actiuâ officij sui parte distinentur, vt contemplatiuæ non liceat vacare. ita prolixior commentatio nec illi erat vtilis, nec mihi possibilis. Veruntamen eorum curiositati parum me sentio debere, qui prolixitatis (vt videtur) tædio, cum transcribendi oti-

di oti-

di otium non haberent, nonnulla arbitrariè excerpserunt; dumque dimidiatam sententiæ partem præpropere arripiunt, parum pensi habuerunt alteram negligere. illi homini haud absimiles, qui è Psalmo citatis hisce verbis, non est Deus, antecedentia dixit insipiens in corde suo omisit. ex istis autem parecbolis confecto libello, formâ quidem ἀμφιβόλῳ, materiâ autem curto, titulus (si Dijs placet) inditus est, Regis testamentum: quasi veteri & nouo testamento Regium hoc veluti tertium adiectum voluissem. fateor mihi alicubi filium compellari tanquam testamentum condenti: vt taceam scriptas de rebus opiniones, quæcunque demum authoribus suis superstites sint, pro testamentis haberi. at à qualibet voce aut sententiâ librum denominare nimis sanè est ridiculum.

Sed nouis hisce alienorum operum Nomenclatoribus & interpolatoribus suæ inscitiæ relictis; vereor vt nonnullis, præsertim è vicino Angliæ regno, haud satis excusata sit nostra breuitas: qui quod in meâ Rep. feceram, id etiam fortè expectabant in suâ, vt vitia scilicet & remedia indicarem. sed vnica instituti mei ratio erat filio optimum, & qui mihi experientiâ compertus erat, sui regni regendi modum tradere. Angliæ status non ita mihi cognitus fuit, ideóque de limitibus alicubi agens excusatum me haberi volui, si de illo regno nihil dicerem. Scio omni Reipub. suos esse næuos, nec ignoro quanti mea intersit Angliæ prosperitas: & vel me tacente satis indicat origo mea: nihilominus cùm iure illic rerum potiatur Regina, quæ prudentiâ & fælicitate imperandi omnes inde vsque ab Augusto (præfiscinè dicam) superauit; mihi & experientiâ & notitiâ multò minori non conueniebat ardelionem illic agere, & in messem alienam meam falcem immittere. quin per Dei gratiam contra spero, antiquam illam viuendi regulam mihi semper cordi fore, Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris. Neque vllus dubito, imò verò eius nomine spondere ausim (tanta mihi oboritur ex consuetâ illius virtute fiducia) neminem ad bene monendum promptiorem fore, quàm illa ad id, quod prauum fuerit, corrigendum, aut, quod suâ integritate exciderit, restituendum. longè à me sit, vt eâ viuâ quicquam videar attingere.

Sic scrupulis exemptis, qui vel in speciem poterant offendere, restat mihi beneuolus Lector exorandus, vt fætum hunc nostrum magis æstimet ex parentis candore, quàm suâ perfectione. Mea enim vna tantum hîc laus est, quòd nullibi ream peregerim virtutem, nullibi vitium absoluerim. quòd si eam ornatus pompam non præ se ferat, at partium compositio nihil monstri habet. Quùm verò ab initio clam conscriptus fuerit nec nisi vrgente necessitate iam editus, par est ab omnibus accipi prò verâ mentis meæ imagine, próque illâ regulâ viuendi, quam mihi & meis præscripsi; quæ vt præteritæ vitæ, quantum muneris mei ratio & tempora ferebant, directrix fuit; ita quoque index est & sponsor futuræ, ne quid aliud à me expectent homines, quàm quòd hic meo chirographo & promissum & firmatum vident. quam mentem Deus Opt. Max. mihi cum vitâ & diademate simul indidit, & posteris quoque meis propriam fore confido ad regiæ nostræ functionis dignitatem & populi nobis subditi præsidium. Vale.

DE-

DE REGIS OFFICIO ERGA DEVM.

Liber Primvs.

VT alijs regendis impar censeri debet, qui suos ipse affectus regere non potest; ita populo Christiano præesse non meretur, qui non ipse Dei notitiâ, & reuerentiâ, & amore præditus est. Neque verò impio Regi, quantumuis sudet, bene cedere quicquam potest; vt nec ab impuro fonte quicquam purum manat. nam vt regius ait Propheta, *Ni Dominus domum ædificet, frustra laborat qui ædificant: ni Dominus vrbem custodiat, frustra vigilat custos.* nec enim nisi Deo benedicenti successus imputetur: *Paulus plantat, Apollos rigat, sed Deus dat incrementum.* Disce igitur ante omnia, mi fili, noscere & amare Deum: cui duobus nominibus obstrictus es; primò, quòd te hominem; secundò quòd inter homines Deum quoque te fecerit, vt illis imperes, & eius solio insideas. Memento quantum supra cæteros eius benignitate euectus es, tantum illos superes gratitudine. In tuo oculo trabs erit, quod in alieno est festuca; & in tuo corpore vitiligo, quod in alieno est vitium; & *venialia* quæ vocantur errata, in te erunt crimina. Noli putare dignitate tuâ minui delicta, nedum vt delinquendi licentiam inde natam existimes. potius id cogita, honoris tui eminentiâ eorum grauitatem augeri. quicquid enim admiseris non est lapsus vnius; quùm plus noceas exemplo, quàm delicto, tot mortales imitatione tui reos facturus. Memento igitur hunc humanæ gloriæ splendorem cælitus datum esse regibus, vt integritate & sanctimoniâ vitæ populo præluceant; vt sint tanquam faces, virtute & pietate accensæ, dirigendis errantium ciuium vestigijs. Meméto etiam ex cognitione & *timore Dei, quod principium est sapientiæ*, tibi emersura omnia, quæ ad tui muneris functionem pertineant, seu Regem agere oporteat, seu Christianum. in Deo enim vt speculo humanarum rerum, quarum ipse creator & motor est, progressus omnes apparebunt.

Rectæ politiæ basis.

Psal. 127.1.

1. Cor. 3.6.

Principum erga Deum gemina obligatio.

Grauitas delicti regij.

Vera principum gloria.

Prou. 9.10.

Ad hanc autem cognitionem vnica tibi via aperitur, assidua nempe Diuini verbi meditatio cum indefessâ prece, vt intelligas. *Scrutamini scripturas*, inquit Christus: *illæ enim testimonium de me perhibent*. Et, *vniuersa Scriptura*, inquit Paulus, *diuinitus inspirata est; vtilis ad doctrinam, reprehensionem, correctionem, & iustitiæ disciplinam, vt homo Dei ad omne opus bonum perfectus reddatur*. Maximè autem regum interesse hanc diuini verbi meditationem ex eo constat loco, in quo bonorum regum populi Israëlitici prima fit mentio; vbi disertis iubentur verbis legem Dei voluere & reuoluere. Audienda est quoque sacra doctrina cum attentione & reuerentiâ. nam (vt idem Apostolus ait) *fides est ex auditu*. Sed cautio hîc est, ne multorum more sacras literas ad tuos sensus detorqueas, quemadmodum campanæ sonum interpretari aliqui solent: sed contrà ad expressam earum normam affectus tuos omnes exigas & componas.

2. Timot. 3. 16. 17.

Deut. 17.

Rom. 10. 17.

Circa quid versentur sacræ literæ.

In duobus potissimum versantur sacræ literæ, nempe in iubendis bonis & vetandis contrarijs. Tu in vtroque morem gere. nec satis sit à malo abstinuisse, ni bene agendo te exerceas. neu si multa bene egeris velari posse crediderис, quæ admisces mala. Vt autem in duobus illis versatur sacræ paginæ institutio; ita in duobus quoque officijs posita est nostra obedientia. Prius est internum, ascendensque in Deum; nempe oratio per fidem: posterius est externum, descendensque ad proximum, nempe opera ex fide. quæ duo nihil aliud sunt, quàm exercitium religionis in Deum, & æquitatis in proximum. Ego tibi religionis articulos singillatim enumerare non habeo necesse. hypocrita non sum: meum sequere exemplum, vel, quod idem est, educationem tuam. Deo sit laus, nunquam me puduit, quid sentirem, palam fateri; quantumuis de me mentiri ausa sit hîc calumnia. Verùm ego religionem illam, quæ in regno meo iam palàm obtinet, nunquam vel gratiâ vel metu coram mundo professus fuissem, ni conscientia mea mihi dictasset esse veram; id est, disertis sacræ Scripturæ verbis fundatam: quibus quæcunque religio destituitur, superstitio est; quæcunque aduersatur, abominatio est.

Cultus diuini duo gradus.

Exemplum non negligendum.

De æquitate in proximum supersedeo iam dicere; quia in secundâ parte huius operis, vbi de Regis officio propriè agitur, ea tractanda est.

Religio.

Religio igitur nostra, quæ est Dei cultus iuxta reuelatam eius voluntatem, in sacris literis fundata est. fide illa animatur; custoditur conscientiâ. De Scripturâ in genere iam diximus: verùm vt ex ea facilius occurrat, quicquid ad institutionem tuam vel solatium faciat, hanc breuissimam methodum memoriæ committe.

Methodus scripturæ.

Tota scriptura à Spiritu sancto dictata est; vt verbo illo vitæ militans in terris Ecclesia vsque ad finem mundi instruatur regatúrque: constat duabus partibus *Vetere Testamento & nouo*. *Veteris* fundamentum est

lex

lex quę monſtrat peccatum, & minatur pœnam: *Noui* fundamentum eſt *Chriſtus*, qui condonat peccatum, & exhibet gratiam. legis epitome eſt decalogus; cuius amplificatio eſt in libris Moſaicis; interpretatio & applicatio in Propheticis; obedientiæ & contumaciæ exempla cum præmijs & pœnis in hiſtoricis. Verùm quum neque toti legi, neque vlli eius parti ſatisfacere valeret humana infirmitas, viſum eſt diuinæ clementiæ filij ſui incarnatione & paſſione ſibi ſatisfacere; vt qui operando ſalui eſſe non poſſemus, credendò ſalui fieremus.

De Lege.

Baſis igitur verbi gratiæ eſt in quatuor illis hiſtorijs natiuitatis, vitæ, mortis, reſurrectionis, & aſcenſionis Ieſu Chriſti: interpretatio eius & vſus in Epiſtolis Apoſtolorum: At in Actis infantiæ primitiuæ Eccleſiæ hiſtoria eſt, intextis fidelium & infidelium vitis.

De gratiâ.

Libetne igitur in lege peccata tua inſpicere? lege Moſen, ille monſtrabit. An commentarium quæris ad legem? Prophetas reuolue & Solomonis in Prouerbijs & Eccleſiaſte oracula; non ſolum vt inde diſcas qua ratione legi ſit obtemperandum, verumetiam vt aureis inſtructus ſis ſententijs, & præceptis morum ad omnem omnino vitæ vſum: quale penu moralis prudentiæ, cum diuinâ conſonæ, fruſtra apud Philoſophos vel Poetas quæras. An mauis præmia ſcire bonorum, & malorum pœnas? lege hiſtorias Moſis, Ioſuæ, Iudicum, Ezræ, Nehemiæ, Eſtheræ & Iobi: ſed inprimìs illas Chronicorum & Regum, quas tibi omnino oportet eſſe familiares. in ijs enim, tanquam in ſpeculo, teipſum contemplaberis in bonorum aut malorum Regum ſerie.

Vſus Legis.

At Saluatoris noſtri doctrinam vitámque & mortem ſcire cupis? Euangeliſtas euolue. Quod ſi eo in ludo maiores adhuc progreſſus facere deſideras, Apoſtolorum cognoſcendæ tibi ſunt epiſtolæ. Vin' autem doctrinæ Euangilicæ exercitium in hominibus Primitiuæ Eccleſiæ videre? Acta inſpice. Apocrypha Papiſtis laudatoribus relinquo; in quibus multa referuntur, quæ Spiritus ſancti ſtilum non redolent.

Vſus Euangelij.

Sed caſto animo & verecundo ſcripturas legere oportet. quæ non capis reuerere; nec eorum, ſed intellectus tui tenebras incuſa. faciliora lege cum voluptate, difficiliora cum curâ & ſtudio. Contextum ama, eſt enim optimus ſui interpres. vltra quàm ibi reperis noli exquirere. arrogantiæ eſt arcana ſcire velle, quæ Deus ſciri noluit; præſertim cùm nihil nos cælarit, quod ſcitu opus erat. Iis autem ſcripturæ locis maximè te oblecta, quæ ad tui muneris notitiam maximè faciunt; genealogiarum & contentionum argutijs neglectis, quæ ſunt inanes & inutiles.

Quomodo legendæ ſcripturæ.

Tit. 3. 9.

Fides autem, religionis anima, perſuaſio quædam eſt, & apprehenſio diuinorum promiſſorum, & eorundem animabus noſtris applicatio. catena aurea meritò illa dici poteſt, quæ fidelium animas Chriſto coniungit. Ea quoniam domi nobis non naſcitur, ſed gratis à Deo cordibus

Fides religionis nutrix.

bus nostris inseritur, non nisi prece ali potest, quæ nihil aliud est, quàm familiare cum Deo colloquium.

Precandi regula optima.

Precandi magisterium, secundum orationem Dominicam, absolutissimam illam precandi regulam, pete è Psalmis Dauidis, ex ijs tanquam è purissimo fonte hausturus, quicquid à Deo vnquam petere necesse fuerit. Tibi autem hi magis accommodati sunt, quàm cuiuis è populo; quia Regem habent authorem, cui notissimum erat, quibus egeant Reges, & quid ijs à Deo petendum sit.

Precandi exercitia.

Consuesce orare, maximè cùm solus es. at noctu caue ne quando intermiseris, quantumuis interdiu frequenter oràris. nam publicæ preces exemplo non minus inseruiunt, quàm precantis bono.

Precandi modus.

Inter orandum nolo apud Deum nimis sis hospes, vt ignara plebs, quæ Deum non alloquitur nisi è libro: neque etiam nimis familiaris, vt Pharisaici Puritani, qui supercilijs suis Deo videntur imperare. hinc nascitur eius, quem oras, contemptus; illinc orationis tuæ languor & frigus. Tu Deum summâ cum reuerentiâ compella. nam si nec subdito aliter cum Rege agendum est, quanto minus mortalem vllum decebit cum Deo, tanquam sodale, fabulari?

Quid petendum à Deo.

Petenda autem sunt à Deo non modò spiritualia, sed etiam temporalia bona, nunc maioris nunc minoris momenti; vt concessa recondas in mente ad fidei tuæ confirmationem, & Diuini erga te amoris arrham. Ora vti animus dictauerit, & pro re natâ. Sed caue ne rem iniustam ores, vt vindictam libidinem &c. ea enim oratio ex fide non est, & *quicquid sine fide est peccatum est.*

Rom. 14 13.

Quomodo oporteat precum nostrarum euentus interpretari.

Compos voti factus age Deo animitus gratias. sin è vestigio res non cesserit ex voto, tu ne cede: sed exemplo viduæ, quod non statim concessum est, importunitate orandi extorque. at si tandem repulsam tuleris, scias, Deo ipso iudice, quod petis tibi non conducere: atque adeò aduersa rerum, quæcunque diuinitus premunt, in hanc sententiam disces interpretari. sic non tantùm fortiter & absque periculo pericula sustinebis, verum etiam læto erectóque animo certam à Deo in medio certamine expectabis victoriam, qui omnia mala tandem vertet in bonum. quod semel expertus, cùm ad aliud periculum deueneris, priore experientiâ vtere pro clypeo; persuasus & hoc quoque esse à Deo, & tibi in bonum olim cedere, vt vt nubes inter pluendum tibi non transluceat.

Conscientia religionis Custos.

Conscientia, quam religionis custodem nominaui, est notitiæ illius, cordibus nostris infusæ, lumen; semper vigil, omnesque actus nostros inspiciens; cuius testimonio lætantur qui bene agunt: at in scelere perpetuum sceleris sensum relinquit. ergo pijs non minori est solatio, quàm impijs tormento. Nec enim id parui est momenti criminum indicem nobiscum circumferre, quæ nobis nouissimâ aut horâ

Totius vitæ index.

aut die obijcientur. vnde, cum nobis libet, vel inuiti moneamur eorum, quæ ante mortem expianda sunt: vt dum adhuc tempus est agamus pœnitentiam, & in magno illo die compareamus amicti stolis sanguine agni dealbatis. Ante omnia igitur annitere, *mi fili*, vt puram serues & intaminatam conscientiam: qualis hodie multis est in ore, oppidò paucis in corde. In primis verò à duobus morbis cauendum est, leprâ & superstitione: illâ atheismi, hac hæreseos parente. Leprosa ea conscientia est, quam Paulus *cauterio* dixit *inustam*: quia iam, securitatis callo indurata, amisit sensum peccati; quod Dauidi post adulterium & homicidium contigit, vsque dum Nathanis parabolâ compunctus sensum recepit. Superstitiosam intelligo, quæ peregrinum Dei cultum sequuta verbi authoritatem negligit, cui vera religio omnis innititur.

Reuel. 7. 14.

Morbi conscientiæ.

1. Tim. 4. 2.

Lepræ protherapeuticon erit, si quotidie ante somnum omnia diei acta curiosè expenderis; in Christiano tuo & regio munere quid feceris, quod omisisse melius erat; quid omiseris quod fecisse decebat. quo in examine noli tibi ipsi, cæco tui amore, blandiri, quo affectu omnes nimium laboramus; sed in teipsum, velut in hostem, pronuncia. nam si vos ipsos iudicabitis non iudicabimini, ait Apostolus: tum verò iuxta seueritatem decreti corrige futura. At hæc æterna cautio est ne sciens volénsque conscientiam olim læseris. Nam si, excusso conscientiæ freno, vel leuiora delicta sciens volénsque admiseris; longè ea sunt coram Deo ijs criminibus grauiora, quæ cæco quodam animi impetu & dormiente conscientiâ designantur. Memineris igitur diem fore, quo tibi omnium ratio reddenda est. & vt totâ vitâ discas mori,

Leprosæ conscientiæ protherapeuticon.

1. Cor. 11. 31.

Dies supremi examinis.

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

Horat. lib. 1. epist.

Nolo enim cum Papistis subitam & improuisam depreceris mortem, sed potius sic viue, vt semper paratus sis mori. ita veram fortitudinem consequèris, ne mortem, cùm venerit, olim reformides. Caue etiam, ne mendacio aut iureiurando conscientiam vulneres; vt vt id ioco factum possis interpretari. assuetudine enim discimus iurare: quod peccatum nec voluptate nec emolumento gratiosum est; eamque ob caussam etiam apud homines excusatione caret. Ex prauâ etiam consuetudine, qua pudor è vita exulat, oritur mendacium. Ideoque nec tibi veritas vnquam neganda est: quod ipsum quoque mentiendi genus est, sed tui ordinis hominibus vitatu facillimum. Nam propositâ quæstione, cui nolis satisfacere; si responderis quærenti, nihil eam rem illius interesse; quis vlterius percontari audeat? quo responso si subinde, & in rebus falsis pariter ac veris, vsus fueris; percontatores hi aliquoties frustrati desinent tandem impudentiæ.

Vera fortitudo.

Abusus iuramenti.

Vt autem superstitionis morbo liberam habeas conscientiam; neque tuis ipsius inuentis, neque aliorum, licet doctissimorum, ingenijs confidere oportebit; verùm disertis sacræ Scripturæ verbis inniti. Conscientia

Contra superstitionem.

ſcientia enim, quæ ſcientiæ certitudine ſubnixa non eſt, aut ignorantia eſt aut arrogantia. duo igitur extrema tibi vitanda ſunt; ne, ſcilicet, Eccleſiæ authoritatem certiſſimæ tuæ ſcientiæ cum Papiſtis anteferas; deinde, ne tu tua ipſius commenta & inſomnia cum Anabaptiſtis amplexeris.

Externarum internarumque rerum differentia.

Verùm hîc ſedulò diſtinguendæ ſunt res fidei ab adiaphoris; ſubſtantia religionis à ceremonijs; & Dei voluntas reuelata in verbo à traditionibus hominum. quicquid enim ad ſalutem neceſſarium eſt, in ſacris literis habetur. Iam verò circa res ab ipſo Deo iuſſas aut vetitas, vt vt eæ videantur exiles, nimium ſcrupuloſus eſſe non potes. neque etiam populari lance hæc talia expendere conueniet, ſed aureâ diuinæ voluntatis ſtatêra. cætera, quæ æterno illo decreto ſancita non ſunt, retine, muta, euerte, prout temporis requirit neceſſitas. Cum igitur Paſtores eccleſiæ ex diuino verbo tecum egerint, eos reuerere, vt Dei altiſſimi caduceatores; & fac omnino quod iubent. ſin extra cancellos vagantes, ſua aliqui commenta obtruſerint, priuatíſque affectibus zelum obtenderint; vanos homines & ab officio ſuo deuios eâ, qua par eſt, authoritate reuoca in ſui muneris orbitam.

Rerum externarum æſtimatio.

Concluſio.

Tandem vt quod de conſcientiâ cæpimus cum primâ huius operis parte finiamus, Deum in ore habeas parcè, in corde frequenter: intus illi ſoli viue, rigidus, ſeuerus: foris autem omnibus, affabilis, communis. & quod ames virtutem, oderis vitia, magis reipſa appareat quàm verbis; maliſque eſſe, quàm haberi probus aut pius. ſiquidem in cælis, non in terris expectanda eſt horum merces. Quodque Chriſtus de eleemoſyna & precibus mandauit, vt clanculum ea fierent, id de totâ tua vita dictum puta. Ita non ſolum verâ & Chriſtianâ humilitate intus ornabere, & aretalogo Phariſæo perquam diſſimilis coram Deo fateberis, inutilem te ſeruum eſſe, cùm omnia feceris quæ potes; ipſo Chriſto verba præeunte: verumetiam turpiſſimæ ſimulationis & diſſimulationis, &, vno verbo, hypocriſeos crimen coram hominibus vitabis.

Luc. 10. 17.

D E-

DE OFFICIO REGIS IN SVBDITOS

Liber Secvndvs.

ED cum duplex tibi demandata sit prouincia, cauendum est, ne alterutrum remissiùs administres: neu dum Christianum hominem agis laudabiliter, regiam personam in æquitatis & iustitiæ procuratione exhibeas oscitanter. Æquitati autem & iustitiæ duplici ratione satisfeceris. primò si optimas leges & sanxeris & exercueris: nam in vsu est legis anima: deinde, si tuo ipsius & comitum exemplo populum ad bene viuendum inuitaueris. Ita enim inter homines comparatum est, vt simiorum more Regum suorum mores imitentur: quemadmodum diuinus Plato obseruauit, & Poeta his ex eo verbis expressit,

Officium Regis.

Plato in Polit.

Isocrates in Sym.

Plato in Polit.

Componitur orbis
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis.

Claudian in 4. Cons. Honorij.

Vt autem faciliùs intelligas, quæ tuæ sunt partes in legibus ferendis exercendísque, discrimen tibi inter Regem & tyrannum obseruandum est. contraria enim iuxta se posita magis elucescunt. Rex agnoscit se populo natum, & regno à Deo præpositum, cuius administrati ratio Deo quoque reddenda sit: Tyrannus populo se factum negat, immò verò omnia arbitratur in libidinis suæ & cupiditatis prædam iure cedere, vtpote magnanimitatis suæ præmia. Et vt scopum contrarium vterque sibi proponit, ita etiam contrariâ viâ ac ratione in illum feruntur. Rex bonus nihil putat laudatius, quàm cum laude suo munere defungi, ideoque bonarum legum sanctione & vsu, omnique præterea consilio & ope tranquillitati bonoque populi inuigilat; quemadmodum patrē patriæ & benignum Dominum addecet, cui ex ciuium fælicitate maxima oriatur voluptas, ex eorúmque amore vnica securitas; qui suos affectus & vota saluti populi postponat, & bonum publicum suam interpretetur

Regis & tyranni discrimen.

Plato in Polit.

Arist. 5. Polit.

Xenop. 8. Cyr.

Cicer. 5. de Rep.

pretetur opulentiam. Tyrannus nihil ducit gloriosum, nisi per fas & nefas suæ ambitioni inseruire: nec nisi per factiones & intestina ciuium dissidia se tutum arbitratur. tantisper ille pietatem præ se fert, dum rerum potiatur: at compos voti leges aptabit affectibus suis, rempub. cupiditatibus: omnes faciet miseros, vt se locet in tuto: denique vitrici & mercenarij more ex Reipub. dispendijs rem priuatam faciet. Quàm autem dispares sunt vtriusque mores, tam dispar quoq; eos insequitur merces. Nam bonus Rex, laudabili & fælici defunctus imperio, moritur sine sanguine; & ciuibus luctu, vicinis admiratione, omnibus verò virtutis suæ famâ relictâ æternæ fælicitatis coronam assequitur in cœlis. & licet etiam ex his nonnulli (quod raro tamen accidit) ciuium suorum parricidio intereant, at certè neque eorum fama neque parricidarum infamia vnquam interibit: vt taceam supplicia, quibus in hac vitâ certo certiùs vindicatur sceleris illius atrocitas. Turpis illa & maculosa tyrannorum vita tragicè finitur. quos habere se putant subditos, faciunt carnifices: vltione (fateor) semper iniustâ & vltoribus indignâ; sed quam sui non dolent, exteri etiam rident. ita ille populo vixit inuisus. Itaque ad scelerum memoriam in terris superstitem, & non morituram in inferno pœnam hoc quoque accedit calamitatis, vt iure cæsum sanciat posteritas.

Arist. 5 Polit. Tacit. 4. hist.

Boni regis exitus & merces.

Exitus Tyranni Arist. 5. Polit. Isoc. in Sym.

Tu mi fili duobus hisce propositis, quod melius est elige & imitare. regiamque illam & arduam virtutis viam ingredere: in qua si lapsus fueris non erit indecorus casus, nec hominibus bonis indefletus.

Vt nunc igitur eò, vnde digressa est, reuertatur oratio; sanctionem legum tuæ permitto prudentiæ, & prout noua in populo vitia, nouas corruptelas obseruaris: nam ex malis moribus bonæ leges natæ sunt. quanquam vereor, ne in hoc Regno iustior sit de legum executione, quàm de numero querela. de illa igitur pauca præcipere est animus. Hoc vnicè caue, ne in comitijs, quæ legibus rogandis primò destinata fuere, priuatorum hominum negotia tractari permiseris. Nam vt ille ordinum consessus amplissimus censeri debet, Regis videlicet suprema Curia, & (si ex primæuâ institutione censeatur) ad leges rogandas aptissima: ita si à vero vsu ad priuatas ciuium controuersias trahatur, nihil illo cogitari potest iniquius. Videbis legum specie aduersus partes sententias pronunciari grauissimas, & (quod pessimum est) irreuocabiles; cùm interea ordines ipsi nesciant plerumque, cui noceant. Comitia igitur ne indixeris, nisi legum ferendarum causa, & id raro. nam in bene administratâ Republicâ paucę leges sufficiunt, modo non otiosæ. De proscriptionibus quoque in Comitijs agi solet: sed id genus vltionis rarius censeo tentandum; nec nisi in criminibus atrocioribus, quæ proscriptos veniâ & restitutione in integrum prorsus faciant indignos. Leuioribus delictis aliæ pænæ satis acres constitutæ sunt.

De legum sanctione.

Comitiorum authoritas & verus vsus.

L. 12. Tab.

Cic. 3. de Legib. & pro D. s. & pro Sect.

Vt

Vt igitur quod leges imperant, vt oportet, exequaris; reuoca tibi in memoriam, in eo quoque distingui tyrannum a Rege, quòd speciem probitatis fucum ille faciat populo, dum confirmet tyrannidem; tum verò cupiditates indomitæ primò erumpent in neruum. Noli tu æmulari Neronis quinquennium, aut molle illud votum, *Vellem nescirem literas*: quin potius in transgressores, quicunque demum fuerint, leges exerce. nec enim precariò, aut vi; sed successionis & sanguinis iure regnum adeptus es; nec est quòd seditionum metu impunita dimittas scelera; id quoque persuasus, maximam hominum partem naturâ suâ esse Iustitiæ amicos. Quemcunque autem punieris id iustitiæ amore feceris, non vt iustitiæ obtentu cupiditati tuæ satisfacias. nam coram Deo homicidij reus eris, etsi ille pænam iure meruerit, quem punis. Nec enim tam respicit Deus quid egeris, quàm quo consilio egeris.

De Legum executione.

Vsurpanda in principio regni seueritas. Sen. de cl.

Arist. 7. Polit.

Plato 2. & 10. de Repub. Cic. ad Qu. fr.

Seuerâ iustitiæ manu sic firmato imperio; cum populus iam senserit posse te, vbi vsus est, ferire; in posterum licebit tibi iustitiam misericordiâ temperare; parcere aut plectere, prout nempe delinquentis error aut voluntas, aut ante acta vita videbitur mereri. Nam si ab initio clementiam ostentes, crescet in immensum delinquentium numerus, crescet tui contemptus: & cum punire volueris maior erit sontium quàm insontium numerus: nec promptum erit discernere, vnde facere oporteat initium pænæ. atque ita multos perdes inuitus, quos tempestiuâ paucorum pœnâ seruare potuisses. Tu meo ex periculo potes hîc esse cautior. nam cum ego mansuetudine meâ instituissem populum trahere ad legum obedientiam; contrà accidit, vt omnia plena facta sint tumultibus, ego verò pro mercede ne grates quidem retulerim.

Laudabile temperamentum.

Plato in Polit. & 9. de L. Sal. orat. ad Cæsar.

Exemplum domesticum.

Quamuis autem seueritas hæc tua (vt iam dixi) temporaria futura sit; ea tamen est quorundam scelerum enormitas, vt nunquam sine scelere condonari possint: cuiusmodi sunt Magia, homicidium deliberatum, incestus intra vetitos consanguinitatis gradus, exhibitio veneni, adulteratio monetæ, pæderastia. Si quis in te deliquerit, aut tuam authoritatem læserit; tuo ipsius arbitrio, qui læsus es, & pænam & veniam permitto, vt inspectâ delicti indole, & delinquentis ingenio, statuas, quod è repub. maximè esse iudicaueris.

Crimina sine veniâ.

Crimen læsæ maiestatis vel dignitatis regiæ.

Criminibus illis quæ extra spem veniæ constitui, vnum adhuc libens adiungerem, ni parci iudicis in hac causâ suspicionem vererer. id tamen, mi fili, te non cælabo, vt vt eo indicio verecundiæ fines transire videar. Est igitur crimen illud, nonnullorum hominum in scribendo & loquendo aduersus Parentes & Maiores tuos acerbitas. nosti diuinæ legis præscriptum, *honora patrem & matrem*. Tu cui ea potestas data est, noli permittere, vt impunè vlli liceat parentes & Principes, maiores tuos incessere. Ad te quoque pertinet apud posteros hoc exemplum. quicquid enim in decessores tuos licere voluisti, idem quoque in te statuent

Contumeliæ regij stemmatis.

Exod. 20. 12.

Plat. 4. de Legib.

vicissim licere. Nemo nostrum (fateor) est sine crimine, quod & coram Deo agnoscere & corrigere omni ope debemus: at publicæ dicacitatis materia ea esse non debet. Et quùm nemo hodie viuat Princeps, quicum maiorum nobilitate non audeas certare; coercenda est eorum malignitas, qui dum vitijs simulant se hostes, stirpem regiam satagunt infamare, & populi beneuolentiam à posteris auertere. Nam quo pacto te ament, qui stirpem tuam oderunt? aut quare vulpium, luporúmque prolem etiam lactentem occidimus, nisi quia genus nobis inuisum est? quare Neapolitani equi pullus cariùs vænit asinino, nisi generis gratia? Prodigij simile est, si quis filium diligat & parentem oderit. imò nulla est ad illius contemptum procliuior via, quàm per huius infamiam. Quam rem meâ ipsius experientiâ possum confirmare. Vt enim supplicia taceam, quæ hisce oculis inflicta in eos vidi, qui aduersus parentes meos perduelles fuerunt; hoc ausim dicere, ex ijs, qui tum temporis adultæ ætatis erant, neminem mihi in angustijs fidum repertum, nisi qui parentibus meis fidelis fuerat. Eos præcipuè intelligo, qui Reginæ matri operam dabant. Modo enim tibi quod res est bonâ fide indicem, mi fili, quid perduellionis rei fautorésque senserint susque deque habeo. Nescio an effrenem hanc nobilium virorum licentiam, qua debiliores superbè opprimunt & affligunt, inter priora crimina connumerem; cum iam primæ notæ hominibus virtus ea esse cæperit: certè vindicem Regis manum inter præcipua exposcit. Tu sedulò in istos inquire, & seuerè reprime; vt ponant tandem supercilia, & æquali iure viuant cum cæteris. Suscipe causam pauperis & afflicti vt tuam: & id demum verè regium putato, superbos deprimere. neque hic cuiusquam gratiâ moueberis, neque tuo parces labori, vt miserorum vindices iniurias. Veniat tibi in mentem, auo meo, laudatæ memoriæ, splendidum partum titulum, quùm, ob debiliorum patrocinium, *Rex pauperum* appellaretur. Et cum in priuatorum litibus componendis præcipua regij officij pars versetur; meminisse oportet Dei thronum esse, cui insides: vbi ad dextram aut sinistram deflectere, vel diuiti fauere aut pauperis miserari non licet. Iustitia oculis orba est & amicis. illîc tuis gratificandi, aut hostibus aduersandi nullus est locus.

Tyrannica Procerum superbia.

Arist. 5. Polit. Isoc. de regno Cicer. de offic & ad Quin. fr.

Regis gloria.

Exemplar imitandum.

Deut. 1.

Plato in Polit. Cic. ad Qu. fr. Arist. 1. Rhet. Plat. in Is.

De Montanis.

Hîc res ipsa monet, vt de Montanorum, & Limitaneorum hominum exlege vitâ nonnulla subtexam. Montanos nostros, linguâ & origine Hibernos, in duo genera distribuo. Vnum est eorum, qui Scotiæ continentem habitant, quibus in magnâ barbarie superest tamen aliqua humanitatis species. Alterum est Insulanorum, omnino ferum & agreste, omnísque planè ciuilitatis expers. Priores facile erit in officio continere, si leges exerceas aduersus Tribuum Principes, à me latas. Posteriores domabis, si meo exemplo colonias è continente in insulas deduxeris, idoneorum ciuium, vt eorum conuersatione humanitatem discant,

cant, quibus paulò melior est indoles. cæteri deploratæ feritatis aut è medio tollendi, aut aliò transferendi.

De Limitaneis, non est quod multa tibi ingeram; si totius Britanniæ imperium, quod tibi diuino humanóque iure debetur, olim fueris consequutus, istos tunc in medio positos legibus tam facile ac cæteros frænabis. sin aliter (quod non spero) euenerit, tum verò nec Borealis huiusce & sterilioris Insulæ partis, nec tuæ vitæ tibi secura erit possessio.

De Limitaneis.

Vt igitur iustè prudentérq; populum regas, multùm scire expediet, quibus à natura morbis affici soleant: quemadmodum medici ægrotantium curationem non ante aggrediuntur, quam peccantis in corpore humoris indolem perspexerint. At quibus præcipue vitijs singuli huius regni ordines tententur ipse expertus notabo. de Anglorum moribus, inter quos nunquam vixi, nihil temerè pronunciabo; quanquam, Deo fauente, sperem me hospitem in eâ Republicâ non moriturum.

Res notatu digna vt bene regnes. Plato in Polit.

E tribus ordinibus hominum; in quos, antiquo huius regni iure, subditi omnes diuisi sunt; nullus est, qui non suis laboret vitijs, quæ longo iam vsu fere apud eos, pro virtutibus habentur. non quòd in singulis ordinibus nemo reperiatur purus contagione; bonos enim & malos vbique offendas; sed quia mihi experientiâ notum est, eiusmodi vitijs ipsos hominum ordines tentari. & ne videar Ecclesiæ prærogatiuam lædere, ea primas in hoc examine tenebit.

Trium ordinum examen.

Hæreditarius ille morbus, qui à mundi initio Ecclesias afflixit & pessumdedit, ab vnâ ad aliam translato (vt Ioannes ait) candelabro, est ambitio mixta auaritiâ. vnde etiam nostrâ & Parentum memoriâ Papatus inter nos, & alibi gentium subuersus fuit. At verò religionis in Scotiâ reformatio non sine arcano numinis auxilio peracta fuit. tam multa in populari tumultu, & rebellione ciuium perturbatè facta fuere, ab ijs, qui suis indulgentes affectibus Dei opus nescientes promouebant (vt ex magnificentissimorum operum ruinis apparet) & hęc omnia absque Principis iussu: contra quàm in Angliâ & Daniâ factum est, varijsque Germaniæ partibus.

Ecclesiæ morbi.

Occasio Tribunitiæ potestatis Puritanorum.

Hîc è ministerio homines nonnulli præcipites, ignei, audaces, in hac humanarum diuinarumque rerum confusione, tam gratiosi ad plebem facti sunt; vt, degustatâ dominationis dulcedine, ceperint Democraticam Reipub. formam sibi somniare: & primò auiæ, deinde matris meæ subuersione elati (& nimium sanè blandiebatur ijs successus) postremò pupillari meâ ætate ad Democratiæ suæ stabilimentum diu abusi, iam potestatem tribunitiam spe certâ deuorauerant: vt in populari Republica, cum plebem, quò vellent, facilè circunducerent, omniū negotiorum momenta soli temperarent. Itaque nulla in meâ pupillari ætate, vel post, seditio contigit, quin hos homines sui furoris & amentiæ patronos

Tales erant Athenis Demagogi.

tronos seditiosi facere conati sint. Crebræ aduersus me in tribunitijs concionibus calumniæ spargebantur; non quòd crimen aliquod designassem, sed quia Rex eram, quod omni crimine peius habebatur. Ac quoniam hanc odij causam palàm profiteri pudor erat, sollicitè in vitam meam moresque inquirebant, minima quæque errata augentes in immensum, rumoribus etiam falsis ad calumniam arreptis: & quanquam omnino videri volebant culpam ab officio, & vitium ab homine distinguere; larua tamen incautis nonnunquam decidebat; & consilia, quæ tanto studio tegebant, suo prodebant indicio; nempe omnes Reges & Principes Ecclesiæ libertati esse inimicos, & iugum Christi non ferre æquanimiter. hac doctrinæ salubritate suos illi greges pascebant.

Regiæ potestatis oppugnatio.

Quoniam verò è Ministerio viri eruditi & probi, quos temeritatis huiusce & audaciæ pudebat, reuocare nitebantur temerarios ad consilium, abnormes ad modestiam; nec minus exemplo, quam voce, malè sanos corrigere; tum verò homines factiosi vnum furoris sui præsidium in paritate collocârunt; qua freti homines improbi, audaces, imperiti, pios, sapientes, & modestos redarguerent. Est hæc paritas mater confusionis, inimica vnitatis, quæ est ordinis parens: quod genus si vt in Ecclesiâ ita quoque in Repub. obtineret, omnia certo certiùs misceri necesse foret. Si vtramque ames, ex vtraque pestem hanc egere; Puritanos inquam, quos nec beneficijs deuincias, nec iureiurando fidos facias, nec promissis constringas; sine modo ambitiosos; sine causâ maledicos; nec quicquam spirantes nisi seditiones & calumnias; quibus vna conscientiæ regula est, non diuini verbi authoritas, sed commentorum suorum vanitas. Testor illum magnum Deum (nec testamentum condenti fas est mentiri) nunquam inter Montanos aut Limitaneos nostros latrones maiorem ingratitudinem, aut perfidiam reperiri posse, quàm inter hos phanaticos nebulones. nec patere, si pacatè viuere decreueris, vt hi eâdem tecum patriâ fruantur, nisi fortè patientiæ experiendæ ergò, vt Socrates vixit cum Xanthippe.

Paritatis obtentus.

Malum in Repub. seminarium.

Xanthippe.

Vna est contra hanc pestem cautio; si è Ministerio viros doctos & pios, quorum in hoc regno (Deo sit gratia) satis magnus est numerus, ad Episcopatus, aliosque in Ecclesiâ honores selegeris, pudendâ illâ ANNEXATIONIS lege, nisi mea opera antiquatam inueneris, abrogatâ. ita, subrutis fundamentis, non modo imaginariam illam paritatem euertes, quæ cum legitima administratione Ecclesiæ, aut Reip. pace, aut Monarchiæ bene institutæ legibus nunquam conueniat; sed etiam in regni comitijs antiquum illum trium ordinum honorem restitues, id quod aliter fieri omnino non potest. Ego tibi hac in re (si Deus dederit) viam præmuniam; tu, quod reliquum erit, iisdem vestigijs persequere.

Antidotus huius mali.

Paritatis & Monarchiæ oppositio.

Ad

Ad ſummam, id tibi de ordine Eccleſiaſtico conſultum velim, vt bonum paſtorem impensè diligas; ſuperbum Puritanum impensè oderis; nec vllum titulum ſplendidiorem putes quàm vt *Eccleſiæ nutritius* ſalutaris. Templa omnia paſtoribus, Scholas, eccleſiæ ſeminaria, Doctoribus inſtruas, annoniſque & ſalarijs ornes, doctrinam & diſciplinam ſine labe cônſerues, faſtum deprimas, modeſtiam prouehas. ita, dum poteſtati ſuperiori debitus à Paſtoribus defertur honos, & Paſtoribus a grege, pietate, pace, literis florebit Eccleſia, tuque ex eâ re ſummum capies oblectamentum.

De Eccleſiæ conſilium.

Cæterùm non minus cauendum cenſeo à ſuperciliosis iſtis Romano Pontifici addictis Epiſcopis, quàm à Puritanis: vt quemque igitur ad dignitatem iſtam ſelegeris, ſtatim ijs legibus circumſcribere oportet, quæ omnem corruptelam facilè excludant.

Eccleſiaſtico ordini ſuccedat Nobilitas; cui licet in Comitijs regni ſecundus tribuitur locus, facilè tamen ſeu bene agere libeat, ſeu male, primas ea tenere cenſenda eſt.

De moribus Procerum.

Ego proprium huius ordinis, & veluti hæreditarium obſeruaui vitium, inanem quandam magnitudinis & potentiæ ſuæ perſuaſionem. indeuſque à teneris annis peſtiferâ opinione imbuti ſunt, ſibi ſuam non conſtare dignitatem, nî triplici ſe nobilitarint iniuriâ. Prima eſt, quòd debiliores in ſeruitutem redigant; & vicinos, licet nullo ijs nomine obnoxios, ad obſequium cogant. ſecunda eſt, quòd clientes ſuos, quicquid demum contra leges admiſerint, omni ope defendant & tueantur. nemini enim vitio verti poteſt, ſi iuſtam amici cauſam, quantum poteſt, promoueat. tertia eſt quod aduerſus æquales, à quibus ſe læſos interpretantur, capitales inimicitias ſuſcipiant; eaſque, Deo, & Rege, & Republicâ inſuper habitis, inhumaniter & ſuperbè exerceant, homo contra hominem, & tribus contra tribum. quin & Regem ſuæ modeſtiæ non parum æſtimant debere, ſi, pacis publicæ ergò, in paucorum dierum inducias eius iuſſu conſenſerint: cum tamen ipſo naturæ iure teneantur legibus obedire, & pacem vel capitis ſui periculo ſarctam tectam conſeruare.

Hiſce malis vt obuiam eas, nobiles condocefacere oportet, vt legibus iuxta cum infimis pareant. quorum indignationes & iras, dum tibi bene conſcius es, ſecurus ſpernas. Nunquam enim iſtis Principum Reformatoribus res bene ſuccedit, niſi vbi inſignita quædam præceſſit regiminis deformitas. Ergo cum Baronum tuorum, & Nobilium probiſſimo quoque familiaritas tibi contrahenda eſt; tum honeſti loci atque ordinis hominibus, quibuſcunque demum, ea tui facienda eſt copia; vt affabilitatis fiduciâ coràm de rebus ſuis, metu poſito, tecum agant, neu Comitum tuorum interceſſione indigeant. Sanctorum enim mediatio eſt Papiſticæ ſuperſtitionis. Ita iſtorum faſtum ad mediocritatem &

Horum malorum remedia.
Ariſt. 5. Polit.

Xen. in Cyr.
Iſoc. in Eu.
Cicer. ad Q. fr.

modeſtiam reuoces. Capitales autem inimicitias hoc pacto optimè compones, ſi leges aduerſus eas à me latas exerceas; initio quoque ab ijs facto, quos tibi præter cæteros deuinxeris, vt illi omnibus exemplo ſint, quibus ipſe maximè faues. Quùm à Veſtâ (vt dicitur) & à tuo lare emendationem inceperis, paulatim inde adusque regni fines fœliciter perduxeris. Neque enim ceſſandum, dum harum inimicitiarum barbariem, quarum nomen etiam exteris ignotum eſt, penitus aboleueris. Tu etiam atque etiam videris ne leges meas, de Bombardis, & Piſtolis quas vocant vnquam otioſas eſſe patiaris. neque verò de illis, qui infame hoc armorum genus portare auſint, alia tua vox ſit, aut ſenſus, aut ſupplicium; quàm de ſicarijs & latronibus.

Verùm alterum extremum non minus ſollicitè deuita; ne nobilitatem tuam negligere, aut deſpicere videare, qui error auo meo cum mœrore mortem attulit. Conſidera, claritati generis vulgo comitem eſſe virtutem: & viris nobilibus, vel maiorum ſuorum gratiâ, cultum deberi. Qui igitur ex hoc numero legibus parent, patres & proceres regni agnoſce. & quanto fuerit aula tua his talibus ſtipatior, tanto maiori tibi ducito ornamento. horum, in maximi momenti negotijs, vtere conſilio & operâ: nec ſanè in hoc regno alia eſſe poſſunt aut Regum, aut Legum brachia. Ita obſequentibus te comem præbe, & contumacibus ſeuerum; vt ſummi perſuaſum habeant nihil fore ſibi maiori præſidio, aut honori, quàm ſi cum imis de obſeruantiâ Legis & Regis ineant certamen. hoc enim eorum auribus ſemper inculcandum eſt, nullum ſeruitij genus tibi fore acceptius, quàm ſi ipſi præſtent, & ab alijs præſtari faciant legibus obſequium, abſque quo cætera omnia quæcunque præſtare poterunt, ingrata fore.

Plato in 1. Al. in pol. & 5. de l. Ariſt. 2. œcon.

Xenop. in Cyr.

Sed nihil eſt quod legum vſum magis impediat, quam iuris regalis hæreditaria penes quoſdam nobiles poteſtas; vera totius regni calamitas. Nihil mihi in præſentia conſilij hîc ſuccurrit, niſi vt ſeueriſſimam a ſingulis exigas officij rationem, &, quantum leges permiſerint, ceſſantium caſtiges ignauiam. & ſi quis poteſtatem hanc ſuo vitio amiſerit, nemini poſt illum hæreditario iure eam conceſſeris. Verum ad laudabilem Angliæ conſuetudinem omnia hæc paulatim aptare ſtudebis, quod tibi factu erit facilius, quum ibi quoque (vti ſpero) rerum potitus fueris.

Iuriũ regalium hæreditas.

Nunc ad tertium illum Ciuium ordinem veniamus (nam minorum gentium Barones nobilibus accenſemus) ij è Mercatoribus, & opificibus mixti ſunt, quorum vtrique ſuis laborant malis.

Mercatores Rempub. ideo inſtitutam putant, vt ipſi locupletentur; & ex populi incõmodis diteſcere is verò eſt legitimus eorum quæſtus. res neceſſarias exportant, reportant verò interdũ inutiles, interdũ nullas. Viliſſimas nobis merces emunt, quas cariſſimè diſtrahunt: & quanquã annonæ

Mercatorum mores.

annonæ pretium, pro copiâ & inopiâ, mutari soleat, nunquam tamen mercium pretia apud eos mutantur, nisi in maius. tanta illis est in malâ consuetudine constantia, ac si pragmaticâ sanctione stabilita foret. Horum culpâ monetæ etiam bonitas degenerat: nostram enim exportant, alienam ad nos referunt, quacunque ipsis libitum est æstimatione. Aduersus hos, & similes eorum mores, leges habemus, quas tibi censeo exercendas: sed tria hæc sedulò curato: vt, honestos, industrios, & paucos constituas inquisitores (remissè enim fiunt quæ fiunt à pluribus) quibus Fiscalem, virum fidum & acrem præficies. Deinde externos ad te negotiatores inuites, vt optimas merces à primis venditoribus emas vilissimè. Pretia denique idonea rebus constituas, obseruatâ aliarum regionum æstimatione; cui si nostri stare nolint, liberum esto alienigenis quibuscunque ea mercium genera aduehere.

Plato. 2. de Repub. 8. & 11. de leg.

Et quia facta est pecuniæ mentio; ex puro auro argentóque eam fieri volo; nec pondere illudi populo, sed satisfieri bonitate. ita Rempub. ditabis, & si belli aut aduersarum rerum ingruat necessitas, instructum habebis ærarium. Nam vilioris metalli mixtione quæstum quidem facere possis; sed nollem id à te fieri, nisi aliàs vitare nequeas.

De moneta consilium.

Ea est opificum nostrorum de seipsis opinio, vt nec pretia, quæ statuunt labori, patiantur minui; neque etiam argui inscitiam. si alterutrum feceris, ægre illi ferent atque indignabuntur. Tu nihilominus hac in re Angliæ sequutus exemplum; quæ postquam peregrinos artifices admisit, mirum in modum floruit; non tantum copiam veniendi facies, sed vltro etiam exteros inuitabis. quod si ex voto successerit, tum tuorum aduersus illos inuidiam seuerissime coercebis; vt in primo illo exterorum opificum aduentu in Angliâ factum nouimus.

De artificibus. Plato 11. de legib.

Angliæ prudens factum.

Plato 9. de legib.

Vnum restat vitium, quod plebem nostram & ruri & vrbe peruasit; effrenis de principe loquendi, & iudicandi temeritas. Respubl. his architectis formatur noua, præsentium fastidio, & desiderio futuri, licet ignoti. Cuius petulantiæ medela (si leges iam latas excipias) nulla mihi videtur oportunior, quàm si ita officio tuo fungare, vt vanis atque impudicis hominibus os obstruas: tantáque sollicitudine populi bono inuigiles, vt ne Momo quidem ipsi supersit calumnia: & sic cum seueritate misceas clementiam, vt & procacibus istis capistrentur ora, & modestioribus non modò sua constet incolumitas, verumetiam ex tuâ benignitate commendationis & præconij oriatur occasio. Eam obrem, & vt mutuam inter ciues foueas concordiam, non abs re fuerit spectaculis, & ludorum celebritatibus, & armis tractandis anniuersarios dies instituere; & vicinos ad conuiuiorum festiuitates cogere. Nec enim video, quî maior sit ludorum in Maio, vel epularum in natali Christi die superstitio, quàm ieiunij quadragesimalis, aut abstinentiæ à carnibus diebus Veneris; cum Papistæ vtrumque pari diligentiâ

Morbus populi.

Sal. in Iug.

Arist. 5. Polit. Isocr. in Paneg.

gentia faciant: si modo diem Dominicum, ludicris istis exemptum, Deo soli consecremus. Tu istam populo placendi rationem, quæ in omni bonâ Repub. honestissimè obtinuit, si reduxeris; Vetus illud merebere,

Horat de art. poet.

Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci.

Vides, mi fili, vt, desiderio tibi omnia syncerè indicandi, non dubitarim paulò magis esse Satyricus; & omnium in meo regno ordinum vitia acriùs perstringere. sed testor Deum paterno in omnes animo id factum, & solius vitij odio; quùm in singulis ordinibus bonos viros reperiri quamplurimos non ignorem.

Vt autem deprauatos hosce hominum mores facilius emendes, multum vtique interérit, populi ingenia, immò verò vniuscuiusque tractus, & territorij nosse consuetudines. Itaque illius regni, in quo mansurus es, præcipuas partes tibi censeo quotannis obeundas: neu pigeat regna tua omnia, quæ per dei gratiam consequêris, tertio quoque anno lustrare, vt querelas tuorum ciuium, & preces eorum coram inspicias, non omnia Proregum tuorum arbitrio permittens: & quanquam in singulis regnis sua instituęs dicasteria, suumque ex indigenis Senatum; non erit tamen alienum præcipua tibi ipsi reseruare negotia, de quibus, ipse, quùm eò venies, ex æquo, & bono statues.

Plato in Polit. & Min. Tacit. 7. annal. Mart.

Prohibendas esse exterorũ iniurias. Xen. 8. Cyr. Arist. 5. polit. Polyb. 6. Dionys. Halic. de Romul.

Neque modò tibi annitendum est, vt ciues tui nullam inter se patiantur iniuriam, verumetiam, vt ab exterorum vi securi sint. nec enim tibi gladius datus est, vt solas tuorum inter se iniurias vindices, sed & ab exteris illatas. Nam iusta sunt bella, honestis modò de causis suscepta. ideóque ante omnia prospice, vt tuis à partibus iustitia sit.

Quomodo cùm exteris principib. agendum. Isocr. in Plat. & Parag.

Cum alijs Principibus, tanquam fratribus tuis, iustitiam & beneuolentiam colito. quicquid promiseris, vel cum tuo damno præstato; humanitatis & officiorum quasi inito cum singulis certamine. Vt enim apud omnes, ita maximè apud hos cãdoris, & fidei laus tibi quærenda est; & Christianæ charitatis præceptum seruandum, vt alteri facias, quod tibi factum cupis. Ergo rebelliones aduersus alios Principes, exempli metu, tuas putabis iniurias. eiusmodi perduellibus neque mittes auxilia, nec quicquã credes: sed afflictorum Principum calamitatibus succurres. Quòd si quis tibi, aut populo tuo vltrò fecerit iniuriam, quem neque officio neque merito ad sanam mentem reuoces; tu absque omni ferociâ compensationem petes; & ex æquo & bono controuersiam deceptabis: tum verò, si nullâ honestâ conditione persuadere poteris, vt desinat nocere, aut restituat ablata; vltimum sane erit refugium, vt innocentiam tuam Deo commendes; sed amicitiâ per fæcialem priùs palam renunciatâ.

Arist. ad Alex. Varr. 11. de V. P. R. Cic. 2. off. Liu. lib. 4.

Liu. l. 2. Cic. eod.

De bello.

Verùm cum bellandi ratio à multis tractata sit; & vsu potius quam lectione

lectione discatur, quid à te hîc fieri velim paucissimis monebo. Præcipuum tibi sit in æquitate causæ præsidium, deinde cætera ad eam tuendam legitima conquire subsidia. nam Necromantas vel hariolos consulere, quam sit impium, docet funestus Saulis exitus. ab aruspicinâ, & profanâ diuinationum vanitate, penitus abstinendum est, iuxta legem Domini, fusiùs à Ieremiâ explicatam. Neque vnquam singulari certamine controuersiam decideris. præterquam enim, quòd totum hoc genus illicitum videatur, in quo exitus litis quasi sorti & aleæ permittitur, cuius nullum est fundamentum in sacris literis post vetustæ legis abrogationem; in Rege sanè in primis illicitum putandum est; qui publicam gerens personam, sui ipsius potestatem non habet. eius enim salus vel interitus cum Reipub incolumitate aut pernicie, vt capitis & corporis coniuncta est.

Propert. 4. eleg. Lucan. 7. Varr. 11. de V. P. R.

1. Sam. 31. Deut. 18.

Plut. in Sert. & Ant.

Priusquam bellum susceperis, Regis illius à Christo descripti prudentiam æmulare, prouisis omnibus, quæ ad bellum gerendum necessaria sunt; & inprimis pecuniâ, belli neruo. Ductores ordinum senes elige expertósque militiæ, milites verò iuuenes & robustos.

Luc. 14.

Thucyd. 2. Sal Iug.

Quin & seuerum militaris disciplinæ exactorem te volo, non modò ordinis seruandi causâ, cuius non minor in bello vsus est, quàm fortitudinis; & desidiæ puniendæ, qua nonnunquam totus exercitus periclitetur: verumetiam vt seditiones auertas, vnde certa in bello pernicies. Hispanos intuere, quorum tantos vbique successus soli militaris disciplinæ custodiæ adscripseris. sæpe enim in bello non est, nisi semel errare.

Cic. pro leg. Man. Demost. Olynt. 2. Liu lib. 30. Veget. 1. Cæs. 1. & 3. de bell ciu. Pro. in Thras.

Parùm somno indulge, multùm labori: & hîc vt in cæteris rebus, peritissimos adhibe in consilium.

Cæs. 1. de bell. ciu. Liu. lib. 7.

Cum militibus vt commilitonibus agendum est, vt eorum studia inuites; ideoque & sine modo ijs largiendum. nullus enim hîc parsimoniæ locus est. In deliberando lentum te volo & sagacem; definiendo constantem; faciendo promptum & acrem. Castra tua bene munito: hostem, nisi rei gerendæ se offerat occasio, ne adoritor. eum neque spernendum tibi consulo, neque metuendum. In Stratagemate excogitando ingeniosus sis, idemque honestus; non parùm hinc est subsidij, si adsit taciturnitas. Licebit tibi in conflictu periclitari, sed semel, aut bis. partâ autem fortitudinis & magnanimitatis opinione, pone militarem audaciam. nec quibuslibet te periculis obijcies, sed omnium te saluti conserua, quorum maior habenda cura est, quàm tui.

Xen. 1. & 5. Cyr. & de discip mi.

Plut. in Ages.

Polyb. l. 5.

Xen. 1. Cyr. Thucyd 5. Isoc. ad Phil. Plat. 9. de legib. Liu. lib. 22. & 31. Tacit. 2. hist. Plutar. de fort.

Ne temerè bellum susciperes modo consului; nunc consulo, ne temerè pacem facias. Priusquam transegeris, vide vt per pacis conditiones suscepti belli causæ compensentur, tuæque & populi securitati prospiciatur. aliàs honestum bellum ignominiosæ paci præferendum.

De pace.

Isocr. in Arch. Polyb. 3.

Cic. 1. off. & 7. Philip.

Verùm non satis est ad boni Regis laudem, seueritate legum coercere,

Tacit. 4. hist.

cere, & vi armorũ populum protegere; ni ipse, cum suâ familiâ, integritate vitæ omnibus preluceat, eoque exemplo populum ad amorem virtutis & fugam vitiorum inuitet. Cum igitur, mi fili, omnes naturâ imitentur Regem, caue ne olim dicaris, aliud populo iussisse, aliud sequutus, vt facta cum dictis non conueniant. sed è contra sit vita tua subditis instar perpetui edicti; & speculi, in quo legum vsum obseruent; & ex eâ imagine viuendi exemplum capiant.

Vita Regis est pro exemplo. Plat in polit. & 4. de legib.

Et huius vitæ tuæ exemplum è duabus partibus compono; prior est aulæ & comitum tuorum disciplina, secundum pietatem & probitatem: altera, tuiipsius, iuxta eas virtutes, quibus cæteros dirigas & emendes. nec enim sufficiet ingentes virtutes mentis ergastulo captiuas concludere, nisi eorum bono, quos Deus tuo credidit imperio, eas in lucem proferas & exerceas. Virtutis enim omnis laus in actione consistit.

Plat in Theæt. & Euth. Arist. 1. Eth. Cicer. in off.

De aulâ verò & aulicis regendis Rex Dauid longè optima, & prudente Christianoque Principe dignissima tradit præcepta. Nam vt in subditis ingentem, ita in aulicis regendis geminam oportet curam adhibere, Oeconomicam nempe & Politicam.

De aulâ. Psal. 101.

Nemo ferè est ex omnibus, qui non aulicum bene, maléue agentem libenter sequatur. nec vllum eius est, si conniues, tam enorme flagitium, quod non alijs idem facientibus sit instar iustæ excusationis. Itaque circa familiam duo omnino præcipio, nempe vt prudenter eligas, & prudenter regas quos elegeris.

Cic. ad Qu. fr.

Sunt qui ad vitam aulicam à naturâ prorsus sunt inepti. quanquam enim educatio altera sit natura, eaque cum conuersatione coniuncta ad mores emendandos multum possit, vt tamen in veteri est prouerbio,

Plat. 5. de leg. Arist. 2. œcon.

Naturam expellas furcâ licet, vsque recurret.

Summa ergo in seruorum tuorum & Comitum delectu cautio adhibenda est: nam

Turpius eijcitur, quàm non admittitur hospes:

Ouid. 5. de trist.

& idonea satis est causa non admittendi, quæ dimittendi minus idonea est.

Qui aulam sequuntur, aut immaturæ sunt ætatis; vt nobilium virorum hæredes, educationis gratiâ; & asseclæ ob ministerium: aut adultæ, qui ijs funguntur officijs, quæ prudentiam & iudicium exigunt. Priores illos, si antequam plenè adoleuerint, & ex honestissimis probissimísque familijs, & in fide parentum (vt fit in baptismo) elegeris, tuo officio rectè defunctus videbere. Licet enim anima non sit ex traduce, sed à Deo creata & infusa, certum est tamen, virtutem & vitium vna cum patrimonio sæpenumero deuolui ad posteros; nec minus animi quã corporis morbos in quibusdã familijs hereditarios inueniri. Igitur ephebos istos ex ijs familijs eligere conueniet, quę, probitate & fide prę ter cæteras insignes, nullâ vnquam perfidiâ vel proditione notatæ sunt.

De ministrorum delectu. Arist. 1. & 5. Polit. Cicer ad Qu. fr. Testis familia Gaureana. Plat. 6. de leg. Arist. 2. œcon. & 1. Polit.

Prius-

Priusquam illos maturæ ætatis ministros elegeris, vide vt illæsæ sint & intaminatæ famæ: alioqui populo nihil aliud sentiendum relinquis, quàm electos esse, quos tuo maximè conuenire ingenio perspexeris, & vitiorum amore cæteris omnibus prætuleris. Populus enim, qui te intus nec nouit nec discernit, solâ hac comitatus tui & conuersationis externâ specie ducitur, quæ sola plebeijs sensibus obuia est. Tum vide vt eiusmodi præditi sint virtutibus, quæ suis muneribus obeundis sint necessariæ. erit enim hoc iudicij tui specimen non vulgare, si vnicuique eam demandes prouinciam, ad quam regendam est aptissimus. Ad summam, in seruorum delectu sequere Dauidis consilium, & ad comitatum tuum optimos quosque & fidissimos oculis designes.

Plat. 6. de legi. Isoc. in Pan. Arist. 5. Polit. Demost. 2. Phil.

Plat. 7. de Rep. & in 3. de legib. Arist. 5. & 6. polit.

Psalm. 101.

Atque hîc committere non possum, quin te moneam, vel pro patriâ potestate etiam iniungam, eos præcipuè in tuam familiam adsciscas, qui mihi fidelem operam nauauerunt. sin ex eo numero quosdam emeritos inueneris, præmijs ornatos dimitte: exque eorum sobole, vt notissimâ, ministros lege. Ita non modo tibi de præstantissimis seruis prospicies; cum necesse sit te ament qui parentes tuos amârunt, si verum est, quod modò ostendimus, te illis acceptum nunquam fore, qui parentes tuos oderunt: sed etiam ostendes gratæ esse apud te memoriæ patrem tuum. & veteres ministri, cùm paternum in te animum senserint, benedicent tibi. sin diuturni seruitij merita neglexeris, eorum preces vertent in vota pro me, in diras aduersus te. Me mortuo his vtere, vt sint testes tui erga me amoris: & quorum ego fidem sensi maximam, hi apud te gratiam ineant potissimam. Neque tamen eos fidissimos iudicabis, quibus ego plurimum dedi (nam in præmijs dominatur fortuna, cuius etiam ea dicuntur bona) sed quibus plurimum credidi; vt cui sæpius occasio defuerit multis gratificandi, quàm voluntas. Nec tantùm volo constanter ames qui me amârunt; sed quos ego odi, eodem gradu & constantiâ etiam oderis: neque vnquam meos exules reuoces, aut restituas proscriptos. aliàs & mei contemptum prodes, & tuam ipsius leuitatem. quo enim pacto constabit eorum fides in filium, quorum perfidia nimis nota fuit in parentem?

Beneuolentia ad hæredes transmittenda

Sed vt ad institutum nostrum reuertamur: si ita, vt præcepi, seruos elegeris, facile ea vitabis incommoda, in quæ pupillaris mea ætas incidit. Tunc enim, qui omnia poterant, pro arbitratu quoque suo familiam meam supplebant; adlectis non quos nostris ministerijs credebant idoneos, sed quos rebus suis maximè oportunos sperabant: id quod in primâ illâ aduersus me concitatâ rebellione manifestò apparuit, vnde & familiæ meæ ingentem mutationem facere coactus sum. nihilominus mali exempli re diu postea ab ijs vexatus sum, qui seruos mihi tradere studebant, suo sanè magis quàm Domini bono. Meum igitur sequutus exemplum, famulos adscisce, non alijs, sed tibi oportunos.

Exemplum domesticum.

Arist. 2. Polit.

Et quum communis omnium parens esse debeas, ex omnibus regni plagis promiscuè adscisce; delectu facto non secundum aliena arbitria, sed seruientium ingenia. nam cum ad omnes tuum pertineat imperium, æquum est ex omnibus tua eligi seruitia.

De muneribus publicis. Plato de Rep. Cicer. ad Q. fr. Isoc. in Pan. ad Nicoc. & de pace. Thuc. 6. Plutar. in Pol.

Sed summa est in eorum delectu cautio, queis publica regni negotia crediturus es. in cæteris tuum, in his verò euehendis populi bonum spectandum est; cuius ratio Deo olim exactissima reddenda est. Eiusmodi igitur officia hominibus notæ prudentiæ, probitatis & pudoris credideris, earum rerum, quas tractaturi sunt, imprimis peritis, & ab omni factione partiúmque studio alienis; sed ante omnia adulatione vacuis, teterrimâ illâ Regum & Rerumpubl. peste.

Plat. in Phæd. & Men. Arist. 5. Polit. Isocrates in Sym. Tacit. 3. hist. Curt 8.

Nam si æquum erat in primâ huius operis parte monere, vt ab intimo illo adulatore, quem in sinu circumfers, omni ope caueres, scilicet φιλαυτίας; quanto magis ab externis illis, nec vllo sanguinis vinculo tibi iunctis, vt tibi tute es, metuendum fuerit, qui ideo putidissimam exponunt mercem, vt ex tuo exitio viam sibi muniant ad opes? sic te Deus amet, si neminem magno in Republ. loco, nisi virtutis causâ, dignabere.

De Quæstoribus publicis.

Ante omnia rei pecuniariæ probos viros & industrios præficies, & qui soluendo sint: at conditione mediocres, vt, absque vllo seditionis periculo, accepti & expensi rationem exigas, quantumlibet seueram. Ex hoc errore præcipuè euenit, vt parum mihi fæliciter hactenus cesserit negotium argentarium.

Arcanum imperij. Arist. 5. Polit. Cicer. ad Qu. fr.

Sed nihil tibi magis cauendum est, quàm ne peregrino homini publicum munus committas; quæ res seditionem in populo haud dubiè ciebit, & publicam aduersus te illúmque inuidiam armabit. Sed (vt antè monui) quum regnorum tuorum, Deo fauente, hæreditatem cernes, ex indigenis ipsis curiam statues in singulis.

Plat. in 1. Al. in Pol. & 5. de legib. Arist. 2 œcon.

Et vt meo consilio, de seruorum tuorum delectu, tandem finem faciam, volupe sit in famulitio tuo nobilissimos quosque habere: præterquam enim quod ex eorum ministerio parum inuidiæ, beneuolentiæ plurimum oriatur, contrà quàm euenit in hominibus nouis; videbis plerumque nobilitati generis comitem datam esse virtutem; quod & ante monui.

Aulæ administratio. Isoc. in Areop. Idem. in Pan.

Vt autem prudenter regas, quos prudenter elegisti (quæ monitionis meæ altera pars erat) aulam, & comitatum tuum populo statuere oportet pietatis, & probitatis exemplar. itaque tuorum moribus assiduè inuigila, vt legum præscripto ad vnguem respondeant. Quo pacto enim legibus parebitur foris, si negliguntur domi? Adeoque familiarium tuorum, quam reliquorum delicta grauiore pænâ cohibebis. Verùm, quod præter cætera tibi iniunctum volo, caue, ne quis apud te gratiâ suâ abutatur ad subditorum aliquem vexandum, aut opprimendum.

Arist 2. polit. Tacit. 1. hist. Val. lib. 2.

prout mores sunt aut merita cuiusque, ita te illi austerum exhibe vel familiarem. Hominem rixosum tui comitatus pestem puta. Intimæ

me admissionis ministros & præsertim à cubiculis selige mansuetissimos & fidissimos. nemo eorum alienis se immisceat negotijs, sed quod de Turcici imperatoris Ianizaris circunfertur, patrem alium non nôrint nisi te, negotia non nouerint nisi tua. Quod si quis ab amicorum suorum litibus abstinere noluerit, eum tibi censeo dimittendum. Regi enim, qui ipse nullius est tribûs, nullius agnationis, sed omnibus aut soli virtuti æquus, in comitatu suo ministros habere factiosos & partibus addicto, non conuenit. Ne altum illi sapiant, sed tibi morem gerant. & vt eorum nemo, nisi meruit, retinendus est; ita nemo, nisi commeruit, mutandus. Eorum operam vt & cæterorum præmio aut pænâ compensa, in quo politicæ administrationis basis est. Pro modo peritiæ in rebus agendis, singulorum vtere industriâ: sed omnia vni mandare non conuenit, ne superbiat, & cæterorum inuidiæ subiaceat. Candidos illos & ingenuos magis ama, quique veritatem cognationibus suis anteferant. Maledicos ne patere, vel eorum etiam, quos oderunt, calumniatores. Et omnes, qui tui seruitij nexu coniuncti sunt, fraterni amoris vinculo connecte. In summâ, apud te foueatur concordia, alatur modestia, perditus luxus exulet, exulet liuor, deijciatur superbia: isque modus & decorum in singulis ministerij partibus obtineat, vt exteri aulam tuam visuri cum regina Shebæ, prudentiam tuam, gloriam domus tuæ, & ordinem seruorum tuorum admirentur.

Curt. 4.
Demost. & Phi
Sal. in Cat.
Liu. 22.
Tacit. eod. & in 1 Ann.
Regnandi basis.
Arist. 5. Polit.
Tacit in Ag.
Dion. li. 52.
Xen. in Ages.
Isoc. in Sym. & ad Ph.
Idem. de perm.
Cic. ad Qu. fr.
1. Reg. 10.

Sed præcipuum consortij bonum ex pia & pudica vxore tibi sperandum est: ea enim quocunque alio tibi proprior est; caro de tua carne & os de tuis ossibus; quod de Eua sua dixit Adamus. & quoniam fortasse funus nostrum prius duces, quam vxorem; breuiter meum tibi consilium super hac re exponam.

De Coniugio.
Gen. 2. 23.

Primum igitur considera, in hac vita nihil esse melius coniugio si Deus fortunet, nihil peius, si ille aduersetur. Quùm igitur absque Deo nullus sit coniugij successus, tibi enixè danda opera est, vt in eius meditatione, electione, vsu Deum facias propitium. Meditari ita oportet coniugium, vt futuræ vxori, cui soli debetur, castum custodias & incorruptum corpus. Nam quo iure ipse incestus castam postules virginem? aut cur in vno coniugij dimidio requiritur puritas, si in altero toleratur pollutio? Licet enim probè sciam, quàm leue sit hominibus, & veniæ proximum hoc stupri delictum; tu tamen, quid de conscientia supra à me dictum fuerit, in memoriam reuoca: non esse iuxta popularis opinionis vanitatem æstimanda delicta nostra, sed iuxta Dei legislatoris & iudicis prudentiam. audi ex ore Pauli Apostoli diuinum interdictum, *abstine à fornicatione*... *mæchus enim* (inquit) *regnum cœlorum non possidebit*. audi ex ore Ioannis fornicationem adnumeratam flagitijs, quæ reos è spirituali & cælesti Hierusalem ad canes & porcos relegant. Cogita quæso, si quis semel ausit id leue iudicare, quod Deo graue est;

Meditatio Coniugij.
1. Cor. 6. 10.
Reuel. 22. 15.

& veniæ affine, quod proximum est pœnæ; atque ita vnum genus peccati non conscientiâ, sed suo affectu metiatur; quid impediet, obsecro, quò minùs in altero, ad quod eum aliqua animi perturbatio impulerit, idem faciat, cum eadem sit cæterorum ratio? atque ita pergat, donec omnium regulam, excluso Deo, suam faciat cupiditatem? tum verò, quid de eo aliud fiet, quàm vt prauis affectibus, quibus se dediderit, intereat? Sed quoniam ita cum omnibus comparatum est, vt plus cognatis percellamur exemplis; vide quàm diuersum coniugijs nostris Deus successum dederit, meo, inquam, & aui mei. Ille incontinentiæ suæ, quam ego prauæ educationi tribuo, grauem pœnam perpessus, duos speciosissimos simul amisit filios; relicta filiola hærede, cui benedicere ante obitum illi non licuit, nec videre quidem. Ita ille decessit, patriâ gemino malo multatâ; prole recèns natâ, quæ regnaret; eaque sequioris sexus. Quàm mihi Deus fuerit propitius, & continentiæ dono concesso, & bonis quæ continentiam sequuntur; tu ipse, & alij, eiusdem tecum sanguinis, testes sunt satis locupletes. quam fælicitatem & mihi & posteris, eâdem numinis annuente clementiâ, spero fore propriam. Ne erubescas igitur, vtut in contrarium rapiant vanæ illecebræ, corpus tuum, Spiritus sancti templum, purum & incorruptum seruare; non incertis hominum opinionibus, sed sua ex indole vitia & virtutes discernens.

Incommoda ex nostris affectibus.

Exemplum domesticum.

1. Cor. 6. 19.

In delectu coniugis tres causas respice, ob quas ab initio coniugium institutum fuit; quibus tria accidentia adiunges, & ea non negligenda, modo prioribus illis nihil derogetur.

Tribus enim de causis institutum fuit à Deo coniugium, libidinis sistendæ, & sobolis procreandæ, & mutui adiutorij gratiâ. Noli itaque differre coniugium in senectam, cuius finis est coercere libidinem iuuentæ. Regi verò maturiùs vxor ducenda est propter bonum publicum. At tu noli committere, vt vllius rei gratiâ fœminam ducas creandis liberis vel ætate, vel naturâ, vel casu inhabilem: gemino enim peccato & tibi & populo noceres. Morosam etiam vel male educatam fuge. nam fœmina adiumento esse debet marito, non impedimento.

Tribus de causis institutum coniugium. Arist. 7. Polit.

In eod.

Tria accidentia, quorum etiam est habenda ratio, sed ita, vt præcipuis causis nihil derogent; sunt forma, opes, amicitiæ, omnia bona & à Deo. Nam forma vxoris non patitur amorem mariti decrescere, aut aliò vagari: opibus & amicitijs instructior fiet vxor, vt maritum iuuet. Quòd si hæc tria, tribus illis primis & præcipuis neglectis, sectatus fueris (quod nimis sæpe fieri amat) tum verò vt licitus eorum vsus cedit in bonum, ita abusus iste in magnum vertet malum. Cui enim bono sunt ista humana, cùm Furiam habes, indiuiduam thori comitem, tuo semper lateri affixam? tum serò senties venustatem sine veritate, opulenti-

Causæ coniugij accessoriæ. Ag. Ro. 2. de reg. pr.

am

am sine prudentia, amicitiam sine gratia splendidas esse miserias; & (vt verbo dicam) ingentium calamitatum laruas.

Tu, mi fili, trium causarum rationem habe, propter quas coniugium institutum fuit: & cætera omnia adijcientur vobis. Ideoq; nihil mallem, quàm fæminã tibi sociari vt loco & dignitate parem, ita religione etiam non disparem. Licet enim (quod doleo) pauci sint Principes opibus florentes, qui idem nobiscum in religione sentiant, adeoque durius paulò & difficilius hoc consilium videri possit, cogita tamen, mi fili, atque apud animum tuum disquire, quo pacto cum vxore tua vnam in carnem coalescere & concordem vitam transigere possis, quæ alterius & contrariæ Ecclesiæ membrum est; dissidio in sacris dissidium in moribus necessariò creante. Quid quod illius concionatores dissidentes a tuis turbas in populo parient, animis hominum, tuæ familiæ exemplo, in partes & factiones distractis: nec tu prauæ educationis periculum facilè a liberis auertes. Quòd si rem facilem arbitrabere fæminam ad arbitrium tuum formare, & fingere; cogita Regum sapientissimum, Solomonem, eadem in re frustra fuisse. rarior enim paulò est perseuerantiæ herba, nec vbique germinat.

Mat. 13.

Præcipua in coniugio cautio.

Succurrat tibi, è grauissimis huius vitæ negotijs esse matrimonium; maximámque esse in prima vxore cautionem, quæ si infra sortem tuam fuerit, vix est, vt vnquam eam labem redimas: denique, quod de seruis præcepi, idem in vxoris delectu obseruandum est; vt ex integra sit puráque domo, & ab hæreditarijs animi corporísque morbis libera. Si etenim de canum equorumque genere non sumus incurij, quanto maior esse debet de nostra sobole sollicitudo? Hæc si in coniugio legendo seruaueris, & tuæ conscientiæ & posterorum tuorum dignitati & bono quam rectissimè consules.

De incorrupta vxoris origine.

Plat. 5. de Rep.
Cic. 2. de diu.
Arist. de gen. anim.
Luc. 4.

Vxore iam ducta, votum in nuptijs factum Deo sanctè exolue, vnâ nimirum re facienda, altera fugienda. Nam ea in rebus omnibus vti vxor tractanda est, & dimidium tui: tui verò corporis vsura (quod iam tuum non est sed illius) alteri communicanda non est. Confido nihil esse necesse adulterij flagitium tibi dissuadere. veniat modò in mentem, quid in coniugio Deo promiseris; cuius promissi gratiâ cum tui tibi succedant liberi, quod aliàs illis non liceret, ratio sanè efflagitat, vt tu pro virili parte quàm sanctissimè custodias. Est Deus periurij seuerissimus vindex: Neque verò ioculare illud iusiurandum censeri oportet, quo liberis nostris amplissima regna cedunt in patrimonium. Pone tibi ante oculos Regis aui mei exemplum, qui filiæ suæ vnicæ & hæredi creauit exitium, genito filio notho, cuius rebellione & soror & Regina euersa est. Quantæ verò calamitates in posteros eius ex infami illa spuriorum sobole redundârint, Bothuelij molitiones sint argumento. Si vis igitur vt coniugio tuo Deus benedicat,

Plat. 11. de Legib.
Isocr. in Sym.

Cic. 2. de Leg.

nedicat, quod fecisti in coniugio ineundo votum optimâ fide exolue.

Quomodo autem erga coniugem te geras, è sacris literis discendum est: eam vt corpus ama, vt adiutricem foue, vt pupillam rege: illa nec in re iustâ ferat repulsam, nec tamen alienis tractandis assuescat. Tu caput es, illa corpus; tuum est leges dare, illius accipere, sed eâ imperandi suauitate, vt promptior illa sit obsequij, quam tu imperij; aut certè non minus ad sequendum procliuis, quam tu ad præeundum. Ita illi vni tuum amorem oportet esse deuotum, & omnes illius affectus tuæ voluntati obnoxios.

Arist. 8. Eth. & 1. Polit. Xen. & Arist. in œcon.

Ad summam tria cum vxore obserua: inprimis ne quam Reip. partem attingat, sed regendæ familiæ tota intenta, nihil etiam ibi faciat absque tuo consilio: deinde, ne cum eâ conuersari patiaris, nisi honestissimos & castissimos: lubricior enim est hic sexus. deniq; ne quando simul ambo commoueamini; sed eâ irascente tu bilem reprime, quia, sedatâ istâ mentis perturbatione, tu de illius errore rectiùs iudicabis; & illa, cum ad se redierit, offensam suam meliùs intelliget, & tuam monitionem reuerentiùs admittet.

Arist. 1. Rhet. Plut. in Men. Ægid R. de reg. pr. Pla. 5. de Rep. & 7. de leg.

Si te liberis Deus beauerit, honestè & piè educato. diligito quoque vt par est; sed amorem hunc patriũ vide ne sentiant, nisi quatenus eorum indoli expedire cognoueris. ita amore, pudore, metu eos in officio continebis. Et quando diuinâ bonitate tria hæc regna tibi obuenient, natu maximum filiorum scribes regnorum tuorum ex asse hæredem: reliquis priuati patrimonij modus sufficiat. si regna diuiseris, discordiarum & bellorum semina posteris relinques, id quod huic Insulæ accidit à Bruto patre tribus filijs diuisæ, Locrino, Albanacto, & Cambro. Sin nullâ te auxerit sobole diuina benignitas, proximum hæredem, quæcunque tua de illo fuerit opinio, iure suo non fraudabis. Regnorum enim collatio est penes Deum, vsus fructus tamen noster est: nec magis penes Regem est, quàm populum, iure suo exturbare legitimum hæredem.

Liberorum regiorum cura.

Plut. in Thes. 4 & 5. de rep. 6. & 7. de leg. Arist. 7. polit.

Dissidiorum inter fratres præcautio. Polid. lib. 1. Sceptrum est extra commercia.

Quemadmodum autem comitum tuorum est bene agendo populo præire, ita tuum est comitibus tuis præferre facem ad virtutis viam, vt nihil prius aut antiquius habeant, quàm visas in te animi insignes dotes æmulari.

De quatuor Cardinalibus virtutibus tam trita res est, vt nolim esse molestior: Vnum tibi mando, vt reliquarum reginam statuas Temperantiam. Neque verò eam intelligo, quæ vulgari notione duobus sensibus, tactus & gustus, leges præscribit: sed illam, quæ tibi det iura, &, reginæ instar, omnes affectus subijciat rationi, & singulas vitæ partes condiat salubri mediocritate. Itaque non modo affectus tuos, sed & ipsos virtutum actus moderationi submitte. Licet enim prima & desideratissima Christiani hominis virtus, sit pietas; vt quæ ex timore & notitiâ

Vsus temperantiæ Arist. Polit. 6. Cic. 1. off. 2. de inuent. & in parad.

notitiâ Dei oriatur: meministi tamen, opinor, quo pacto, sub libri primi finem, omnibus externis actibus à pietate profectis moderationem censuerim adhibendam. quod ipsum de Iustitiâ confirmo, earum virtutum, quæ Regis propriæ sunt, omnium maximâ.

Plat.4.de leg. Arist.1 mag. mor.

Cic.1.off.& pro Rab & ad Quint.fr. Sen. de Clem.

Vtere iustitiâ, sed eâ cum moderatione, ne tyrannidi affinis sit nam summum ius summa iniuria. Vt si quis notæ probitatis solus inciderit in multos latrones, perditę vitæ notęque infamiæ homines; eorúmque aliquem cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit; ideone tamen, quia illis aquâ & igne interdictum non erat, neque ex vllo oculato teste constare potest de impressione & vi, vir probus è vestigio ceruicem subijciet securi? Præterea legibus nostris sub graui mulcta interdici potest alicui, ne vicinum diuexet, ne fines eius agrósque ingrediatur; quid si eius equus, rupto quo tenebatur capistro, pratum vicini ingrediatur, gramen conculcet & depascat; continuone mille aureos equinæ ferociæ aut debilioris capistri pœnam soluet Dominus? minimè verò. leges enim ciuilis societatis regulæ sunt, non innocentiæ laquei. Vnde & earum interpretatio non tam ex verborum cortice, quàm ex legislatoris mente petenda est. nam ratio est anima legis.

Arist 5.Eth. 1. Rhet. Cic.pro Cæcina.

Quod de Iustitiâ dixi idem de clementiâ, magnanimitate, liberalitate, constantiâ, humilitate & cæteris virtutibus regijs dicendum est. nam in medio stat virtus. Satanæ tamen astu factum est, vt vitia, quæ extrema virtutem circumstant, sæpe virtutis nomine honestentur, quùm nihil habeant virtuti simile; immò verò, contraria vitia iam posita in summo, inter se coincidant. nam in infinitis omnia concurrunt. Quid enim differt summa illa tyrannis, cui humani generis interitus oblectamento est, ab extremâ leuitate, per quam licet vnicuique quod libet? quid differt summa prodigentia, quæ omnibus absumptis nihil possidet, à summâ auaritiâ, quæ, omnibus reconditis, nihil fruitur, haud absimilis asino, qui frumento onustus inediâ absumitur & carduo vesci contentus est? Quid interest gloriosi Nebuchadnezaris superbia præposteræ Puritanorum humilitati, qui dum paritatem suam asserunt, & testantur in publico, Omnes homines esse vermes; Regibus tamen leges dare volunt; at à nemine accipere, à nemine redargui. Certè plus est sub nigro huius pileo superbiæ, quam sub Alexandri Macedonis diademate, vt de Diogene in simili casu dictum fuit.

Extrema vitia non sunt id quod videntur: sed coincidunt.

Verùm supra omnes virtutes tua tibi ars discenda est, vt regnes. quod cum præcipio, omnium artium notitiam tibi commendo. Quo pacto enim omnes corrigas & redarguas (quod tui est officij) nisi omnes noueris? Itaque præter cæteram educationem, lectione & rerum bonarum vestigatione necesse ęst te oblectes; sed duplici hac cautione: nempe, vt succisiuis id facias horis, & quibus datum est à muneris tui functione feriari. Deinde verò, vt finem tibi proponas, non otiosam

Ars regia imprimis colenda.

Polit Polit. 5.de Rep.& epist.7.

Cic.ad Q.fr. & de Or.

Cic.1. de fini.
Idem 1. off.

ſcientiam; ſed actuoſam imperandi prudentiam, & vt illam ſtudio quęſitam notitiam omnibus officij tui partibus exprimas: Aſtrologis planè diſſimilis, qui interdiu noctúque ſiderum motibus ſe fatigant, ideo tantùm, ne ignorent. Sed quùm omnes ſcientiæ quodam quaſi communi vinculo & cognatione coniunctæ ſint, coeuntibus nempe in vnum omnium principijs, vnde etiam factum eſt vt nouem Muſæ Poëtis dicantur ſorores; omnibus volo des operam, vt ex earum harmoniâ cæterarum rerum, facultatúmque haurias notitiam, vt omnes contineas in officiò, & omnes ad finem optimum architectonicò dirigas conſilio. leue enim eſt ſcientiæ onus, nec humeros ferentis degrauat.

Scriptura.
Deut. 17.

Primam igitur & præcipuam ſacris literis da operam (vt primo in libro monui) non tantum tuæ ſalutis gratiâ, ſed vt cuſtos vtriuſque tabulæ Eccleſiam intra ſui officij metas coerceas. Non minima hæc eſt officij tui pars, eos in officio rectè continere. Itaque in concionibus vide, ne à contextu ſuo vagentur: & ſi pax publica tibi cara eſt, caue, ne ex eo loco Rempublicam attingant. quin cæteris in exemplum ſtatue qui primus eo genere auſit delinquere. Nihil abſque ratione aduerſus eos feceris, parciùs tamen cum ijs diſceptaueris. nam meæ facilitatis illis obortum eſt faſtidium & nauſea; nec profectò eorum conſuetudo eſt, cedere. Conuentus autem celebrare aut alicubi congredi, tuo iniuſſu haudquaquam illis liceat.

Leges municipales.

Secundam operam dabis patrijs legibus. nam quomodo iuxta illas dices ſententiam, ſi tibi fuerint ignotæ? in ijs, vti in iudiciario ordine & proceſſu, ſtude quantum potes breuitati & perſpicuitati. quorſum enim prolixitas, niſi vt omnia incerta fiant obſcuraque, & aduocati cæterique id genus ex populi ſpolijs ditentur, cum è contrario breuiſſima via hîc tutiſſima ſit & certiſſima? Volupe ſit in forum venire, vt iudiciorum ordinem inſpicias; & ſi quos largitionibus corruptos offendas, ſeueriſſimo (nimiò enim non potes) ſupplicio vindices. Dabis quoque gratiæ quorundam præſentiam tuam, vt per te celeriorem videant litis exitum: quanquam hoc maxime pauperibus dandum eſt, quibus nec vacat morari, nec, ſi vacaret, inter tot locupletes litigatores locus datur agendi. Cum autem ibi fueris, memineris Dei thronum eſſe cui inſides, ne gratiâ vel aliâ de cauſâ deflectas à vero. non ibi locus eſt (vt ante monui) aut amicis gratificandi, aut inimicis aduerſandi; ſed iuris reddendi, iuſtitiæ colendæ. Diſce etiam, quomodo differat æquitas à iuſtitia: nec, miſeratione pauperis, diuiti, quia minus eget, extorquebis ſuum; ſed minori homini, ad quem pertinebat, maiorem adiudicabis tunicam, contrà quàm Cyrus iunior fecit. Iuſtitia enim iuxta leges ſuum cuique tribuit: æquitas verò, quod accipienti maximè conuenit, quùm danti res arbitraria eſt.

Plat. 4. de Rep. 6. de Legib.
Ariſt. 1. Rhet.
Cic. 1. de Ora.
Senec. in Lud.
Præſentia Principis in foro.

Plat. in polit.
Ariſt. 1. Rhet.
Cic. ad Q. fr.
Plut. in Iſ.

Xenop. 1. Cy.
Præſentia Regis in ſecretiore Concilio.

At ſecretiori Conſilio crebro, & tanquam vnus ex aſſeſſoribus interſis.

terſis. publicis enim negotijs hic conſeſſus inſtitutus eſt, & ad frænandam potentiorum impotentiam & vim. Morem huius iudicij fac ſimplicem, quantum potes, & breuem. Apage hinc aduocatos, cum ſuis ampliationibus & dilationibus; pro ſe quiſque cauſam dicat: nec te pigeat oppreſſorum ciuium querelas audire, aut pigeat ſanè Regem eſſe. Lites alienas ſuis remitte iudicijs, vt vitetur confuſio. at tuum erit à ſingulis ſeueram exigere officij obiti rationem.

Cic. ad Q. fr. Tacit. 1 hiſt. Plut in Dem.

Poſt leges tibi res geſtas populorum & annales commendo; imprimis autem tuæ gentis hiſtoriam, cuius exempla te propius tangunt, ne domi peregrinus videare. hiſtoriam, inquam, non illos Buchanani & Cnoxi libellos famoſos, quos qui in tua vſque tempora aſſeruârit, ſentiat ille mearum legum pænas. Etenim vnâ hac in re non diſſuadeo quin Pythagoreus fias, & ſeditioſas horum ſcriptorum animas in illos credas tranſire, qui horum libros recondunt, vel opiniones defendunt. At authenticarum hiſtoriarum lectione ſine tuo periculo experientiam colliges, præterita nimirum conferens cum præſentibus, cùm nihil ſit ſub ſole nouum. ita ſphærarum cæleſtium exemplo, quæ ſemper eædem voluuntur & reuoluuntur, in orbem feruntur omnia humana, quæ volubilitas per rotas in viſione Ezechielis exprimitur, & à Poetis in *fortunæ rotâ* adumbratur. Hic quoque non exiguus eſt hiſtoricæ notitiæ fructus, vt cum exterorum Principum Legatis, prout te dignum eſt, verſeris; deque aliarum gentium ſtatu & politiâ non incommodè loquaris. At inter prophanas hiſtorias pati non poſſum, quin tibi Commentarios Cæſaris optimâ de notâ commendem, & propter orationis ſuauitatem & materiæ dignitatem. ſemper enim in eâ mente fui, neminem Ethnicorum Principum aut belli ducum rei militaris peritiâ cum Iulio Cæſare poſſe comparari.

Lectio hiſtoriarum.

Plat. in Men.

Ariſt. 1. Rhet. 1. polit. Plut. in Tim. Cic. 2. de Or. Eccleſ. 1.

Ezech. 1.

Liberalium artium ſtudijs imbutum te volo quantum ſatis eſt Regi, non excultum quantum exigitur à Profeſſore. accuratiori enim minutiarum tractatione a muneris tui functione auocaberis; & hoſte vrbem diripiente fortè cum Archimede deprehenſus in puluere inglorium populo tuo exhibebis ſpectaculum.

De artib. liberalibus. Sen. epiſt. 84.

Liuius l. 24. Plut. in Marc.

Non diffiteor præter cętera tibi deguſtandam eſſe matheſin, & vt caſtra munias, & aciem inſtruas, & propugnacula excites, & tormenta dirigas, & vniuerſim rei militaris aliquam notitiam haurias: Sed quod Iacobus de fide dixit, caue ne mortua & ſterilis ſit hæc cognitio; ſed in quotidianâ vitâ fructus ferat vberrimos.

De Matheſi. Plato 7. de legib. Ariſt. 1. Met. Iac. 2. 17.

Magnanimitatem cole, non vindictę cupidine, quo pacto eam publicus error definire ſolet; ſed tui ipſius coercitione: tanquam irâ indignum iudicares, qui in te peccauit, vt tuis imperes affectibus, &, dum iram tuam rationi ſubijcis, triumphes; ſapienter diſpenſans fortitudinis tuæ & animi impetum, vt domi quidem ſeruiat eorum ciuium, qui a forti-

De Magnanimitate. Ariſt. 4. Eth. Sen. de clem. Cic. 1. Off. Virg. 6. Æn.

a fortioribus opprimuntur, calamitatibus vindicandis; foris autem iniurijs hoſtilibus iuſto bello reprimendis. Atque ita vbi inſignita occurret iniuria, permitte laxas iracundiæ tuæ habenas. Regis enim ira eſt ſimilis Leonis rugitui.

Prouer. 20.

De humilitate.

Plat. 4. de legi. Xen. 2 de dict. & fact. Soc.

Vera & ſuperbiæ expers humilitas tibi cordi ſit, non modò apud Deum; ſiquidem infimum de plebe materiâ non ſuperas, ſed vſu, & id quidem merâ Dei ordinatione, verumetiam apud parentes. Et ſi forte mater tua mihi ſupererit, ſic paternæ benedictionis compos ſis, ſi illam vt par eſt honores. Beerſhebam in ſolio à dextris tibi collocato; caue, ne vllâ offenſâ eam violes, nedum iniuriâ: ſed memineris eam eſſe, vnde carnem tuam & ſanguinem ſumpſiſti,

cui longa decem tulerunt faſtidia menſes:

Noli æmulari iuuenes noſtros Barones & Comarchos, qui defunctis patribus primam aduerſus matres actionem intentant: ſed tu matris tuæ benedictionem omni ope ſtudebis mereri. Nec te ipſe communi multorum errore decipias, quaſi parentum imprecationes, ni merearis, ſuſque deque habendæ eſſent. Ah, parce naturæ ordinem inuertere, nec de maiore poteſtate, tuâ præſertim in cauſâ, ſententiam feras. & perſuaſum id habeas, precibus hiſce parentum, bonis maliſue, pæne vaticinij certitudinem eſſe coniunctam. Et vt nihil aliud expectandum foret, vel ideo parentes honora, vt longæuus ſis: quod Deus in lege promiſit. Eos quoque honora qui tibi ſunt loco parentum, rectores tuos, nutritios, præceptores: quibus ſi debitam retuleris gratiam & præmia, nihil ab officio vel æſtimatione feceris alienum.

Exod. 20.

Xenop. 1. & 3. Cyr.

Cic. ad Qu. fr.

Arist. 5. Polit.

Matth. 18.

Nec tamen hæc ipſa, quam ſuadeo, humilitas impedimento eſſe debet, quò minùs in publicos illos oppreſſores, ſi quando ſe auſint coràm ſiſtere, excandeſcentiam tuam exeras: tùnc enim legitimum eſt indignandi tempus. Quòd ſi iuris ſpecie vim debilioribus illatam defenderint (vt nimis multi faciunt) quod legibus emendare non potes, id gratiæ tuæ & fauoris ſubtractione emenda: & tandem aliquando, quùm tuâ ope opus habent, viciſſim preme & afflige; vt, iuxta Chriſti de duobus debitoribus parabolam, quod alijs fecerunt, ipſi ſentiant.

De cõſtantia. Ariſt. 4. Eth. Thuc. 3. 6. Cicer. 1. offic. & ad Quin. fr. Brut. ad Cic.

In beneuolentiâ erga probos conſtantem te volo, & in rebus aduerſis fortem & inuictum; non ſtoicâ illâ ἀπάθεια, qua multi, dum prauâ veteris illius ſectæ imitatione hoc ſæculo venantur honorem, vitæ & morum leuitate profeſſionem ſuam traducunt. Nolo interea te ſtipitem, vt non ſentias mala; nec tenellum nimis, ne nimio ſenſu victa ratio optimam remedij viam in aduerſis non inueniat.

De liberalitate.

Verâ vtere liberalitate, bonis beneficus, quin & honoris tui cauſâ munificus; eâ tamen ratione & modo, vt cuique ſecundum dignitatem

tem benefiat, ordinis, meriti, & necessitatis non neglecta mensura. Sed vide, ne ipse egeas dum nimium profundis. Præsertim verò statos regni prouentus, vnde & tua & successorum tuorum regia dignitas alenda est, caue ne vllâ liberalitate minuas, nedum vt fontem hunc liberalitatis exhaurias: id enim sacrosanctum est & extra commercium. Cum tuo etenim & successorum damno alijs benefacere, non liberalitatis est, sed profusionis. Ante omnia caue ne populum vt ditescas tributis graues; sed populi opulentiam tuas opes censeas. At ex delinquentium peccatis, quæ nullâ cautione auerti possunt, nihil vetat, quin tuum facias quæstum. Quod si ad bellorum aliarumue necessitatum subsidia populo oporteat tributa imperare, id tamen fac quàm potes rarissimè; & fidus populi depositarius pecuniam exactam in præstitutos vsus impende.

Cic. 1. & 2. off. Sal in Iug. Sen. 4. de ben.
Isoc. epist. 7. Xen. 8. Cyr. Phil. Com. 10.
Arist. 5 Polit

Præcipuè autem prudentiam adhibe, vt calumniam distinguas a vero. Primùm itaque delatoris ingenium inspicies: deinde quid eius intersit conditio illius, quem detulit, prospera vel aduersa; tum quid eâ in re sit verisimilius: denique mores & vitam illius, qui defertur. Susurronem & garrulum, si inueneris, eijce ex ædibus. Et quanquam illud verissimum sit, nihil magnum a Principibus absque taciturnitate fieri; præstat tamen sæpenumero delationem excutere, quàm credulitatis vitio viros probos suspicionibus lædere. nam cum tyrannorum morbus sit *suspicio*, ægræ conscientiæ symptoma, tu potius in alteram partem peccato, vt neminem suspectum habeas, qui nullo eiusmodi crimine vnquam notatus fuit. Sin lubrica hominis fides ante id comperta est, tum verò priore monitus experientiâ tibi prospicito.

De delatoribus. Isoc. ad Ph. in Panath. & de per. Cic ad Q. fr. Plut. de cur.
Isoc. de pac. Cic. 3. off.

Et vt consilio meo tandem finem faciam, quo pacto erga subditos te geras; cogita Deum, infuso hominum animis omnium virtutum amore, esse virtutum omnium authorem: id quod in veterum Romanorum integerrimâ vitâ apparuit. Populo igitur tuo vt loci dignitate, ita morum honestate præluce; vt bene agendi consuetudo successu temporis tibi vertat in naturam; & subditi legibus tuis auditis, & vitâ inspectâ, simul oculis atque auribus ad virtutis amorem & vitiorum fugam alliciantur.

Cicer. 3. Tusc.

DE-

DE REGIMINE PRINCIPIS IN REBVS MEDIIS.

Liber Tertivs.

Etus illud circumfertur & verum, Regem esse instar actoris in scena, cuius singulos gestus & motus populus vndiquaque curiosis oculis obseruet. Quantumuis enim seuerus fuerit officij sui à seipso exactor, populus tamen, qui exteriora tantum videt, ex circumstantijs substantiam dijudicat, & ex specie illa exteriore, si paulò discinctior videatur aut leuior, de mente & ingenio opinionem anticipat; quam etsi successu temporis res ipsa refutat, contra ac ipsi sperauerant, interim tamen patitur iustus; & sæpe ex præiudicatis opinionibus contemptus, & ex contemptu rebellio nascitur, & rerum confusio. Ad hæc autem, certum est, omnes illos hominum actus medios & neutros ab aliqua virtute aut vitio pendere, pro vario eorum vsu & regimine. Nam inter illa non magis assignari potest medium, quàm inter eorum præmia, cœlum & infernum.

Cic de leg. Ouid. ad Liu.

Quint. 4. decl.

Arist. 5. polit.

Actiones adiaphoræ earumque momenta. Plat. in Phil. & 9. de legib.

Da igitur operam, mi fili, vt hos medios actus gestusque ita formes & instituas, vt internis animi tui virtutibus ornandis commendandisque inseruiant.

Neutrorum bina genera.

Ego hæc media in duo genera distribuo; quorum prius, consuetudo hominis in rebus necessarijs, victu, somno, amictu, sermone, scriptione, & gestu. alterum est consuetudo eius in rebus non necessarijs; non illicitis tamen nec indecoris; ludo, exercitatione, sodalitio.

Prius genus, & quo pacto illud neutrum sit.

Hæ res necessariæ quanquam ea ratione non sint adiaphoræ; quatenus sine ijs esse non possumus, vel quatenus à medio ad extremum, dum absque moderatione vsurpantur, deflectunt; qualitas tamen earum, vtendique ratio, virtutem redolere potest aut vitium: multumque omnino in vtramque partem valent.

Vt igitur à rebus necessarijs initium faciamus, nihil est ex omnibus magis

magis publicum, aut plurium oculis, exterorum præsertim, obnoxium, quàm Regis mores gestusque in mensa. Quum igitur consuetudo Regum iam obtinuerit publicè cibum capere, in te vtique indecora esse non potest, sed potius ex dignitate tua: partim, vt suspicionem eam declines, quasi hominum congressus vitares, quod Tyrannorum proprium est: partim, ne ideo credaris priuatim cibum sumere, vt priuatim gulæ indulgeas, cuius puderet in publico. Sit apparatus mensæ splendidus: at tu paucis ferculis satisfacias fami, iunioris Cyri exemplo; quod & salubrius est, & à cupediæ vitio remotius, quæ ipsa quoque est gulæ species. Cibis autem vescêris, non lautis illis & exquisitis, sed communibus; tum vt in omnem pacis bellique euentum corpus habeas firmatum ad patientiam laboris; tum vt alacriore animo te tui subditi hospitem excipiant, cibis nempe parabilibus & è medio sumptis contentum; quod aliàs tibi verteretur fastui & lautitiæ, tuique apud tuos fastidium crearet. Simplex sit victus, absque illis operosis condimentis, quæ medicamentis quàm alimentis similiora sunt: quorũ vsus apud veteres Romanos gulæ vitio imputabatur, quia ad gustus blanditiam, non ad naturæ necessitatem comparata sunt: quo nomine ciuem suum Apicium, insignem illum catillonem, oderunt. At nomen ipsum Philoxeni, qui sibi fœda cupiditate collum gruis optauit, ignominiosæ fuit apud Græcos & Romanos memoriæ. Ergo aduersus illa nauseantis stomachi incentiua illud antiquum valeat, *Optimum condimentum fames.* Cibi potusque nimietatem fuge, turpe est in quocunque ebrietatis vitium, sed in Rege turpissimum; quod eam ob causam sollicitiùs vitandum est, quia est ex ijs flagitijs, quorum voluptas crescit cum ætate. Edendi gestum nec rusticum volo & rudem, tanquam inuerecundi Cynici; nec affectatum & concinnum, tanquam delicatulæ Dominæ; sed virile, & honestum. In mensa nihil minus decet, quàm vel negotiorum vel curarum meminisse: nihil magis, quàm aperta & serena frons. Tum iucundiores historiæ legendæ, vt capiatur voluptas mixta vtilitate: vel si id minus arrideat, sermones cædendi, vrbani, arguti, honesti.

Mores in mensa.
Xen 1. Cyr.
Plut in Apophth.
Sen ep. 96.
Sen. de consol.
Iuuenal. sat. 2.
Arist. 4. eth.
Xenop. de dictis & factis Socr.
Laert. in Soc.
Cic. 5. Tusc.
Plat. 6. de leg.
Plin. l. 14.
Cic. 1. off.

Studendum est vt somnus, qui è cibo oritur, moderatus sit, in quo magnam habet vim consuetudo. neque tibi illud excidat, si vitam in quatuor partes distribuas, tres ex ijs cibo, potui, somno, alijsque exercitationibus non necessarijs impendi.

De somno.
Plat. 7. de leg.

Quanquam autem edendi & dormiendi sua sint & stata tempora, ita tamen te ipse assuefacito, vt qualibet è vigenti quatuor horis pro arbitrio his vaces; quò victum tuum negotijs, non victui negotia accommodes. Neque verò voluptatem & mollitiem in lecto magis, quàm in mensa sectaberis, in primis si bella ingruant.

Victus ratio optima.
Plat. 6. de legib.

Tempore quietis cubiculum turbâ hominum ne inquietetur tam decori

Mores in cubiculo seruandi.

Val. 2. Cur. 4. Plat. 6. de leg.

decori causâ, quàm ne quid eliminetur foràs. Fidi sint & taciturni, quos cubiculi honore dignaris. nam sæpe vsus erit Regi suorum taciturnitas. Cæterum in rebus maximè arcanis ita te geras, ne erubescere opus sit, si vel in foro præconis voce publicarentur. Præ ceteris autem prospice, vt, qui tibi sunt à cubiculis, integræ sint & illæsæ famæ.

Negligenda insomnia.

Noli mentem aduertere insomnijs. nam vaticinia, visa, insomniaque prophetica, omnia in Christo consummata sunt. itaque in somnijs, aliísue in rebus, superstitionum ineptias deuita. est enim ex inscitia natus error, & Christiano homine indignus, cui persuasum esse debet, omnia esse pura puris (vt Paulus ait) omnesque dies, & cibos Christianis esse promiscuos.

Rom. 11. Tit. 1.

De vestitu. Isoc. de reg.

Proximum est vt de veste loquamur, quæ post somnum induitur. In hac quoque modum serua; nec luxuriosus vt prodigus; nec sordidus, vt auarus; nec comptus, vt meretrix; nec rusticus, vt colonus; nec ineptus, vt Cretensis miles, aut aulæ tyro; nec seuerus nimium, vt concionator. sed aptus, mundus, honestus, incurioso quidem sed non indecoro habitu, media quadam inter Togatos & Paludatos via, inter horum leuitatem & illorum grauitatem: vt vestis ipsa significet ex vtroque Regem esse compositum, Togatum, scilicet, ob iuris sanctionem & dictionem; Paludatum, ob gladij potestatem: vti etiam è ciuili & ecclesiastica dignitate dignitas regia mixta est. Neque enim merè Laicus est Rex, vt Papistæ & Anabaptistæ somniant, cui errori etiam Puritani nimium sunt affines. Sed, vt ad rem redeamus, vestimenta ad primæuæ institutionis vsum reuocanda sunt; cuius tres erant causæ, nempe vt essent pudoris & nuditatis velamenta; deinde, corporis ornamenta; tum verò, contra caloris & frigoris iniurias munimenta. si pudori occultando; tum certe, quod in corpore nostro pudendum est, indecorâ vestium formâ non debet repræsentari. si corpori ornando; certè nimia concinnitate non debent esse inuitamenta luxuriæ, vt comæ adscititiæ, & impudicarum mulierum offuciæ. si deniq; frigoris & caloris arcendis iniurijs; certè non debent homines, tanquam lapides, anni tempora, spreto Dei instituto, negligere, vt de calore & frigore videantur triumphare. Et quanquam in Principe laude non careat, immò verò necessaria sit hæc algoris & æstus patientia, quum bellum sub dio gerendum est: conuenire tamen magis arbitror, vt armatus & vestitus prodeas, quàm nudus; nisi forte vt te ad fugam expedias; quanquam ignauis id satis est, *metus addidit alas*. In summa, vestes cum ætate & anni temporibus mutato, de forma nihil sollicitus, cuius magistram sequeris consuetudinem; interdum splendidior, interdum communior, vt occasio fert, nullâ seruatâ perpetuâ regulâ. Nam si circa hæc vana rerum curiosus videbere, in cæteris iudicabere otiosus; & inter comptos iuuenes numerabere, non sine aliquo indolis tuæ & mentis

Cic. 1. off.

Plat. de reg.

Cic. 1. off.

Arist. ad Alex.

mentis contemptu: sed nihil magis, quàm fœmineam in vestitu mollitiem vita, suffitus, odoramenta, & id genus alia. In bello, vestium vultúsque nitore & magnificentia fac omnes superes. Enormi capillorum aut vnguium longitudine ne te exponas ludibrio. excrementa enim hæc sunt naturæ, quibus qui ita abutuntur, produnt ingenium aut vindictæ cupidum aut leue. Circa res externas & inanes, vt cibum & vestem, nulla vnquam voti religione obstringitor.

Arma in aula quæ.

Neque tibi neque comitibus tuis arma vulgò permittes, nisi quæ equestris ordinis honorem deceant, cuiusmodi sunt gladij & pugiones. tumultuosa enim arma in aula nihil arguunt sani in regno. Itaque non illa modo Sicariorum arma, quæ offensioni nata sunt, vt tormenta aliaque id genus, ex aula proscribes; verum etiam quæ defensioni; cuiusmodi sunt thoraces occulti, manicæ hamis consertæ &c. Præterquam enim, quòd malo animo hæc talia gestari suspicio sit, neutrum præstant sui generis vsum. neque enim vim excludunt, neque hostium oculos suo fulgore præstingunt; & tantum abest vt globorum impetum repellant, vt potius augeant periculum: nec specie sui hostem exterrent, sed secreto suo inuitant, & nihil metuentem quasi fide data supplantant. Cum igitur perfidiæ causâ facta sint, non decet viros probos insignia gestare eius criminis, à quo longissimè volunt abesse; aut aliud præ se ferre, aliud reuera esse. Aduersus quæ omnia non inuenio quid respondere possint, nisi fortè antiquam hanc esse Scotiæ consuetudinem; quæ si peruersa sit, non magis propter antiquitatem probanda veniet, quàm Missæ nugamentum patribus nostris vsurpatum.

De sermone & gestu.
Arist. 3. ad Theod.
Cic. ad Q. fr. & ad Br.
Cic. 1. off.

Proxima deinde sermonis cura tibi habenda est, cui pronunciationem, & gestum loquendi, adiungo; Oratoris dotem præcipuam. gestu enim & pronunciatione oculos auditorum alloquitur, quemadmodum aures linguâ. Tu in vtroque serua simplicem illam rationem, & à natura præscriptam, non artis lenocinio fucatam. vt fiat illud, *rien contrefait fin*: quicquid igitur est in alterutro affectatum deuita.

Idem eod.

In sermone apertus, honestus, ingenuus, decorus, breuis, neruosus; vtrumque extremorum fuge, & rustici idiomatis vilitatem, & librariæ concinnitatis affectationem, verba, inquam, nimis olentia lucernam: sed tenera & effæminata tanquam scopulum declina. Tuæ eloquentiæ præcipua laus sit in aperta illa, ingenua, & probabili sensuum tuorum explicatione, certis & idoneis subnixâ rationibus, admixtâ nonnunquam sententiarum grauitate, argutijsque, & lepore, pro rerum aut temporum conditione: nullis è Theologia petitis facetijs, vt inter scyphos sacras literas scurriliter profanes, quod hodie nimis sæpe fieri amat.

Cic. ad Q. fr. & ad Br.

Idem 1. off.

Idem tibi in gestu obseruandum est, vt sit vultus non miserabilis

aut ærumnosus, velut pædagogi; nec mobilis atque peregrinus, velut transmarini Equitis; sed ingenuus & grauis, ad patrium morem compositus. In ciuilitatis ritibus nec nimis parcus sis, id enim rusticitati & fastui imputabitur; nec nimis profusus, crebriore capitis aut corporis demissione. nimia enim popularitas ambitiosum aliquem Absolonem magis deceat, quam Principem. Tu rebus præsentibus tuos aptabis gestus; dum pro tribunali sedes vel Legatos audis, ad grauitatem maiestatémque vultu composito: dum priuatim cum seruis versaris, ad familiaritatem: dum ludorum aut sermonum amænitati indulges, ad lætitiam: at in bello, acre quiddam spiret, atque animosum. Vnum illud te iterum monebo, vt sermonem perspicuum & probabilem sequaris. præterquam enim quòd mentis nuncia sit lingua, debiliorem argueret in Rege animum sermonis obscuritas; at falsitas multò magis, tanquam metu cuiuspiam non auderet verum dicere.

Phil. ad Alex. Cicer. 2. off. Arist. 4. eth. Cic. Att. Isoc. in reg. & in Euag. Cic. 3. off.

At memento aliud esse orationis genus cùm disputas, aliud cum pro tribunali sententiam aut ius dicis, vel cætera officij tui exequeris. Disputandum etenim est placidè & moderatè, & quasi tantisper positâ Regis personâ: nam contradictionem si impatientius tuleris, tuam sine ratione pertinaciam prodideris. In muneris tui functione, priusquam sententiam dixeris, consulto opus est; vbi dixeris, contradicendi licentiam, qua & tuæ authoritatis maiestas eleuetur, & lites fiant immortales, præcide: quod & ab omnibus inferioribus iudicibus & magistratibus obseruandum est.

Cic. 1. off. Disputandi ratio. Iudicandi ratio. Isoc. ad Nic. Cic. ad Q. fr.

In scriptione, quæ nihil aliud est quàm sermo literis consignatus, stilo vtere perspicuo, breui, & splendido, cum in Edictis tum in Epistolis, præsertim ad Principes exteros. Quòd si te ingenij impetus ad aliquod opus scribendum ferat, siue soluta siue ligata oratione; hoc genus exercitij non possum non probare. id solum prouide, ne suscepti operis prolixitate ab officio auocere.

De stilo Principis.

Cæterum hîc noli tibi ipse adblandiri; sed priusquam aliquid edideris, peritissimorum in ea re, quam tractas, artificum experire censuras. Et cum scripta tua tanquam mentis totidem chirographa sint ad posteros, impudicitia & turpitudine vacua esse decet. omniáque, ametra, emmetra, *premantur* (vt ait ille) *in nouum annum*; dum primus ille furor, quo inter scribendum incalueras, sensim deferueat; tuque iam, velut alienus iudex & censor, omnia priùs ad seueriorem limam reuoces, quàm publici iuris fiant, quia —*nescit vox missa reuerti.* Si dignè aues scribere, elige materiam te dignam, non de nugis, sed de virtute; obscuritate, quantum pote est, vitatâ. Si quid ligata oratione scripturus es, scias non eam esse summam Poematis laudem, vt ad numerum omnia aptè cadant, verborúmque insignis sit delectus; sed vt, omnibus in prosam solutis, appareat inuentionis acumen & similitudinum

Cic. 1. off. Hor. de arte. Idem. ibid. Arist. de arte poet.

dinum rerumque nitor plus quam oratorius, & vt in proſa maneat ſpecies Poematis. In ſcribendo autem vtere patria lingua. nam Græcè & Latinè nihil non iam dictum eſt; & è ſcholaſtico puluere hîc reperias æquales. ad hæc, ſuam linguam polire & celebrare alienum non eſt à regia dignitate; qua in re, vti in cæteris, quæ honeſtioris ſint notæ, omnibus ſubditis par eſt regem antecellere.

Inter res non neceſſarias, quæ licent tamen & expediunt, primum ſibi in Principe adoleſcente locum vendicant corporis exercitationes & ludi, ſed qui faciant ad ſanitatem & robor. Licet enim animi cultus, qui otij rubigine ſolet hebeſcere, maximè omnium conueniat Regi; corporis tamen hæ recreationes ſua laude non carent; queis profligatur otium, vitiorum omnium mater, & ad laborum patientiam corpus ipſum firmatur; in Rege res admodum neceſſaria. aſperiora tamen & violenta, vt pilam Scoticam, quæ pede propellitur, luxandis potiùs, quàm firmandis ludentium artibus comparatam; petauriſtarum volutationes, funambulorum periclitationes, quæ hiſtrionibus & agyrtis ad panem lucrandum inſeruiunt, ex hoc numero prorſus expungo. Quibus autem te vti velim, nec tamen vt artificij laudem ſed corporis recreationem petas, ſunt curſus, ſaltus, lucta, digladiatio, tripudium, pila reticularis, follis pugillatorius, arcus & ſagitta, & id genus alia, amæna & campeſtria certamina: ſed præ cæteris equeſtria. Nam Principi laudi ducitur, ſi eques omnium peritiſſimus ſit & ſplendidiſſimus: vt mihi id de te olim liceat dicere, quod Alexandro pater Philippus, μακεδονία ὃ σε χωρεῖ. Sed ea hîc frequentabis certamina, quæ in equo doceant vſum armorum; torniamen nempe decurſúmque ad annulum, vt haſtæ; & humilius illud equitandi genus, vt gladij facultatem pares.

De corporis exercitijs. Xen. 1. Cyr.

Plat. 6 de leg. Ariſt. 7 & 8. Polit. Cic. 1. off.

Plat. ibid.

Xen. in Cyr. Iſoc. de iug.

Plut. in Alex.

Non poſſum hic venationem omittere, eam, quæ canibus venaticis exercetur, quæ ſpecies laudatiſſima eſt & nobiliſſima. Nam ſagittis aut globis in feras graſſari illiberale eſt & furtiuum: & canis leporarij miniſterium, nihil habet tam generoſum ac militare. Sed ne ſuſpectus videar venationis laudator, ego tibi Xenophontem laudo authorem veterem & illuſtrē, qui cauſas alterutri noſtrum adulandi procul habuit. Is pulcerrimā Principis educandi rationem ſub Cyri nomine proponit.

De venatione.

Cic. 1. off. Cyri pædia.

Aucupium, quod per accipitres & falcones exercetur, non damno; parcius tamen laudo: quia non ita militiam refert vt venatio, quæ equitem audacem, omniumque locorum peritum facit. infortunijs quoque magis eſt obnoxium aucupium, & (quod omnium eſt deterrimum) bilem, cæteráſque animi perturbationes ſupra modum irritat. ſed in vtroque moderatio tenenda eſt, ne horas muneri tuo obeundo deſtinatas, quæ tibi religioſiſſimè ſemper ſeruandæ ſunt, vnquam negligas; ſiquidem illa omnia ad hoc inſtituta ſint; vt ad munus illud, cui natus es, fias expeditior.

De aucupio.

Ariſt. 10. eth.

De ludis domesticis. Arist. 8. polit.

Ludos autem domesticos, quibus tempus fallentes ipsi velocitate temporis fallimur, etsi neque corpori neque animo conducant, non tamen omnino censeo improbandos; quùm eam nostri partem occupent, quæ si vacua foret, malis cogitationibus vacaret, quia nihil potest esse vacuum. Nolo itaque quorundam nostra tempestate doctorum virorum curiositati astipulari (licet aliàs eruditionis & pietatis nomine eos suspiciam) qui folia lusoria & aleam, omnesque eiusmodi fortuiti euentus ludos prorsus condemnant. In eo enim errârunt, quòd ex principio malè intellecto rationem suam deduxerint: nempe hoc genus ludorum genus esse sortilegij, ideoque illicitum: in quo sanè decepti sunt. nam institutæ sunt sortes, vt veritas in rebus obscuris, quæ alias expediri non poterat, enotesceret; ideoque vaticinij quædam species erat: at nemini in hisce propositum est veritatem latentem eruere, sed iactu aleæ pecuniæ quantum libet periclitari: haud secus ac de equi aut canis celeritate sponsionem facere quis posset. atque ita si ludi isti illiciti sint, nulla sponsio erit licita. Nec tamen ego aleatorum, & nepotum in me patrocinium suscipio, qui assiduè ludendo tempus profundunt, cuius iactura longè est carissima; & vnà patrimonium dilapidant; quin mallem penitus abrogari, vbi hæc tanta incommoda vitari nequeunt: tantum tibi vitio vertere non possum, si quando à grauioribus negotijs (quod bono Regi rarius contingit) feriaris, aut lectionis obrepit tædium, aut corpore male affecto, aut cælo minus sereno; si tùm, inquam, vel aleæ vel foliorum lusu animum reficias. Solâ autem aleâ absque alueolis certare perditissimos milites magis deceat, in extenta tympani membrana: quod genus & fortunæ & nebulonum imposturis nimis est obnoxium. Latrunculorum ludus displicet: est enim nimis consulta & philosophica stultitia. Cùm etenim omnes ludi eum in finem inuenti sint, vt tantisper animos auocent à negotiorum molestijs. hic ludus, operoso nugarum apparatu, magis intendit animos, quàm priores curæ.

Dan. de lus. al.

Cic. 1. off.

Obseruanda in lusu.

Sed circa lusum tria hæc tibi propono obseruanda. primò ex lusu nihil præter animi recreationem captes, de nummorum, quos ponis, iactura nihil sollicitus. Secundò, ne amplius ponas, quàm inter asseclas libenter spargeres. Tertiò, vt ludas ingenuè; ne doli aut mendacij consuetudo etiam per iocum obrepat. Hæc tria si nequeas seruare, proximum est consilium, vt prorsus ab his ludendi generibus abstineas. nam neque iracundia ex damno, neque perfidia ex lucri desiderio *lusus* nomen meretur.

Delectus Sodalium.

Iam verò non licet modò, sed etiam expedit sodales habere rebus aptos, seu res ludicras tractare libeat, seu serias & graues. nam iuxta rerum occasiones distinguenda sunt & tempora & sodalitia. Noli in concilio, aut inter publica negotia, cum venatoribus tuis sermones habere,

Isoc. de reg. Cic. 1. off.

aut

aut inter venandum ludendumue negotia conficere. Cum ætate quoque varianda est sodalitij, lususque oportunitas. vnamquamque enim ætatis partem suus maximè decet genius, insolitis vtique & illicitis vitatis; nec vt senex eat in militiam, nec iuuenis in senatum. Id verò accuratè prospiciendum est; vt integræ vitæ sint collusores tui, nec infamiâ notati, nec vitijs corrupti, nec qui obscena iocosis misceant. corrumpunt enim bonos mores praua colloquia. Dominas præsertim, mera libidinis irritamenta, ante nuptias deuita. neue vnquam in te ipse ita peccaueris, vt scurras tuos velis esse a consilijs, vel histriones & mimos sæpe esse in tuo comitatu. Constat tyrannos illo genere maximè delectatos, qui tragędiarum ac comediarum auctores actoresque ipsi fuerunt. Vnde quod Philoxenus poeta tyranno Syracusano indignabundus respondit, nunc in prouerbium euasit, *reduc me in latomias*. & hæc vnica erat morituri Neronis gloriatio, *qualis artifex pereo?* quòd scilicet cytharædus eximius & tragædus periret. & certe tota illius vita & mors nihil aliud fuit, quàm vna tragędia.

Arist.2. ad Theod.

Menand.

Plat.3.de Rep. Arist.7.& 8. Pol.

Sen. 1. epist.

Suidas.

Suet. in Nero.

Noli ipse psallendi peritiam affectare, ijs præsertim organis, quibus vulgò victus quæritur. fuge mechanicis in rebus artifex haberi, *leur esprit s'en fuit au bout des doigts*, ait Bartassius: in cuius scriptis, vt Principe & quouis Christiano dignissimis, te cupio bene esse versatum. quin in hilari consortio hic quoque interdum vsus est, vt importunos declines. Te rationi æquum est cedere, quâ homines distinguntur a bestijs, non importunitati.

1. Sep.

Qua de causa, & ad maiestatem augendam, meum exemplum non sequeris, vt omnibus omni tempore tui copiam facias: neque tamen vt Reges Persarum seclusus statis horis duntaxat adeuntibus patebis.

Cur.8. Liu.35. Xen. in Agef. Cic ad Q.fr.

Et quùm te diuina benignitas pluribus regnis destinârit, quod sæpe ante iam dixi, ita tuos ipsius & comitum tuorum mores in rebus adiaphoris compone; vt ad illius, quod humanitate, moderatione, & obedientia primum iudicaueris, instituta & mores cætera regna perducas. etenim in rebus hisce medijs magna est ad virtutem illecebra. Caue tamen, ne potius eò homines cogere, quàm ducere videare. Itaque successu temporis & paulatim id fiat; quotidianæ vitæ consuetudine, & mutui coniugij fœdere deuinctis inter se populis, vt non ægrè tandem coalescant. Quod inter has duas gentes eo faciliùs confieri potest, quia eandem tenent Insulam, ac religionis & linguæ vnione iam continentur. ita hæreditario & prope naturali eorum odio, quod ex diuturnis bellis, cruentisque & crebris ortum est prælijs, succedet ex hac politiæ vnione, rerumque & mercium communione firmissima & indiuidua eorum inter se concordia. cuius amicitiæ redeuntis (Deo sit gratia) longe suauissima iam quoque sentimus initia, ex hoc, inter Reginam

Regula politiæ optima.

Commoda vnionis.

ginam sororem meam charissimam & me, diuturno fælicique fœdere, quod inde vsque, ex quo regnare vterque nostrum cæpit, integrum & inuiolatum permansit.

Epilogus operis.

Vt autem summam manum huic operi imponamus; vide, mi fili, vt ex vera constantique in Deum fiducia fælicitatem in tuo munere obeundo expectes. vide, vt illius exterior functio interiorem animi rectitudinem testetur, vtque tui in rebus adiaphoris mores tui exprimant ingenij imaginem. & cum magnum tibi onus incumbat & graue, cognoscendo patiens sis, præiudicatis opinionibus liber, definiendo maturus, sentiendo constans. Præstat enim vel ea in sententia permanere, cui error adiunctus sit, quàm semper mutando nihil promouere, iudicio huius rei sumpto ex corporis tui microcosmo. In quo bini oculi prouidentiam significant, attentamque rerum omnium inspectionem: binæ aures patientiam audiendi, etiam vtramque partem. at vnam duntaxat linguam habes, vt sententiam dicas planam, perspicuam, vniformem. caput item & cor vnum, ne mutes consilium, quod rectum explorasti. duas denique manus, duosque pedes cum multis digitis, vt insigni hoc instrumentorum apparatu, quæ placuerunt celerrimè peragas.

Thuc. 6. Dion. 52.

Sed vide nequid prius definias, quàm ira, quæ est furor breuis, resederit; quam tu iuxta Apostoli præceptum temperabis, *irascimini, sed ne peccetis.* In eo te oblecta, vt viros bonos non modo præmijs ornes, verum etiam honoribus; at neminem vltrà, quàm Reipub. vires ferre possint. malos autem afficias supplicijs, at vt quisque pro se pœnam luat, non pater pro filio, nec frater pro fratre; nedum vt ob vnius noxam totam familiam oderis. Nam noxa caput sequitur.

Hor. 1. epist. Ephes. 4. Arist. 5. Polit. Dion. 52. Plat. 9. de leg.

Tanti vnumquenque facias, quanti ab eo virtutem fieri perspexeris. nec tuum amorem cuiquam vltrà obstrinxeris, quàm ille bene agendo mereatur. Vide ne quis iustæ vltionis obtentu veniam impetret iniuriæ. Priore enim iniuria subditus læditur, at si læsus se vindicet posterior fit tibi, cuius officium iniustè vsurpatur, vt cui soli gladius datus est ad omnes omnium iniurias vindicandas.

Non abhorrebit, spero, ab his præceptis tua indoles, mi fili; nec tuam ipsius experientiam, quæ ex sera pœnitentia stultorum cognoscitur magistra, sed tibi aliorum exemplum, sapientium virorum Pædagogum, propones;

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Sic te Deus amet, & paterna mactet benedictione, si tui officij magnitudinem perpetuo habeas ob oculos, & tuorum omnium laborum finem in recta illius functione constituas; cætera, nisi quatenus huc

Plat. in pol. Cic. 5 de Rep.

huc ducunt, leuia & inania existimes. hoc extremum est, quod mandò. Alij alijs ex rebus laudem petant, tu è regnandi scientiâ. quemadmodum apud sublimem illum & heroicum Poëtam, Anchises posteris suis consulit & mandat:

Excudent alij spirantia molliùs æra:
Credo equidem, & viuos ducent de marmore vultus:
Orabunt causas melius: cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos, Romane, memento,
(Hæ tibi erunt artes) pacique imponere morem,
Parcere subiectis, & debellare superbos.

Vir. 6. Æneid.

IVS LIBERAE MONARCHIÆ,

SIVE

DE MVTVIS REGIS LIBERI ET POPVLI

nascendi conditione illi subditi *Officiis*.

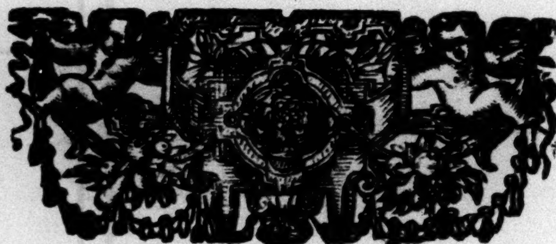
PRAEFATIO.

Vod vobis offero, chariſsimi Ciues, tam gratanter, obſecro, admittite, quàm vobis amanter inſcriptum eſt. nolui ſimul inanis eſſe, & prolixus: breuitatem ſaltem ſpondeo, ſi abeſt rerum grauitas. Quòd ſi nonnulla etiam prætermiſſa videbuntur, ſcitote mihi propoſitum fuiſſe veritatis fundamenta ſternere, non refutandis aduerſarijs tempus impendere. veruntamen, quæ apud eos firmiora ſunt hîc quoque (ni fallor) inuenietis aut contrarijs rationibus aut tacitis obiectionibus, obliquè licèt & latenter, conuulſa. Conſilium erat non irritare, ſi qua poteſſet; ſed inſtruere & docere. Ego operæ pretium retuliſſe videbor, ſi vos, iuxta hanc viuentes normam, ad virtutem Regisque obſequium in poſterum firmetis animos; tum, quoties cum factioſis hominibus, qui rebellionum tumultus hîc vel alibi excitatos laudare vel excuſare auſint, vobis res erit; his tuti præſidijs Sirenum cantus contemnatis; hac trutina ſingula eorum exempla expenſuri. Ita de factis omnibus quàm rectiſsimè iudicabitis; hoc eſt, iuxta eorum indolem, non veſtram de eorum auctoribus opinionem. Dulcis mihi labor erit, vnde hic vobis naſcatur fructus. ſed ne ex Præfationis ore nimis hiante totus libellus exeat atque euadat, precor vobis numen benignum, & mihi veſtram cenſuram propitiam.

(***)

IVS

IVS LIBERAE MONARCHIÆ.

POST Dei Opti. Max. notitiam sicut nihil est in vlla Republ. necessarium magis scitu, quàm fidei & obsequij ratio Magistratui iuxta leges debita; præsertim verò in monarchia, quæ vnitatis particeps, deitatísque æmula, consensu prudentũ cæteris perfectior semper iudicata est: ita inscitia rei tantæ, & (quod peius est) vulgi error ab ijs profectus, qui sapientiæ Magistri haberi volunt, florentissimis Rebuspubl. exitium, cæteris exitij metum attulere. Blandiens fortunæ impietas, quæ non rarò seditiones aduersus Reges concitatas prospero donauit successu, permultos in hoc errore confirmauit; quanquam (vt postea ostendemus) nihil sit fallacius, quàm ex euentu de causa ferre sententiam. Nulla autem est fuitúe Resp. cui magis conducere possit huius rei notitia, quàm nostræ, infinitis seditionum miseriarúmque fluctibus iamdiu agitatæ: quæ mala permulti quidem sentiunt, pauci oppidò intelligunt, aut causas vestigant. Patriæ amor, malorumque diuturnorum miseratio, mihi tandem silentium rupere; vt bonæ mentis imperio defungerer, vosque ad eius rei notitiam perducerem, ô populares, ex cuius inscitiâ vestræ sine fine exortæ sunt calamitates. ita intellectâ causâ vitabitis effectus; ostensaque radice, fructuum, quos toties gustastis, amaritudinem purgabitis. Statui igitur breuissimo hoc tractatu Regis liberi & populi subditi mutua describere officia; missis contrarijs opinionibus, queis tanquam veneno lectorum suorum animos nonnulli scriptores imbuere, suamque ad posteros ignominiam propagare non erubuerunt: quorum si singula refellerem, & vestrâ abuterer patientiâ, & auctores ipsos, eo quo digni sunt, sale fricare necesse haberem: lectores quoque meos, vt sua quemque libido ferret, in partes distraherem, potius quàm in vnica veritatis via firmarem: quem ego mihi in hoc tractatu (testor

eum qui corda ſcrutatur) vnum ſolumque ſcopum propono.

Cum Monarchia igitur diuinæ poteſtatis quædam imitatio ſit, eius primò è ſacris literis ſubſternam fundamenta : deinde verò è vetuſto regni noſtri iure, quod nobis chariſſimum eſſe debet; tertiò è lege naturæ per varias ſimilitudines omnia confirmabo : ad grauiſſima denique & in ſpeciem validiſſima aduerſariorum argumenta reſpondebo.

Regis erga ſubditos officium paſſim è ſacris literis, & ex iureiurando, à bonis Principibus tempore inaugurationis præſtari ſolito, ita notum eſt, vt prolixa deſcriptione nihil opus habeat.

Pſalm.82.6. Reges *Deorum* titulo ornantur à Rege Vate, quia Dei ſolio in terris inſident, & Deo ſoli ſui reddunt officij rationem. Eorum autem officium eſt *iudicijs præeſſe, & ius populo reddere*, vt idem ait: *bonos euehere, malos deprimere*, eodem auctore: *bonas leges ferre earumque iuſſa facere*, vt à Iudæorum Regibus permultis factum nouimus. *pacem populi ſarctam tectam ſeruare*, vt idem Dauid præſcribit : *controuerſias omnes populi dirimere*, quod Solomon fecit: *Dei miniſtros eſſe, eorum bono, qui bene agunt*; *eorum ſupplicio, qui malè*, vt Paulus ait: *egredi & ingredi coram populo, vt Paſtorem decet*, quod 1. Sam. habetur; vt iuxta Ieremiam ex regia proſperitate pax populi oriatur.

Pſal.101. Pſal.101. 2.Chr.18. 2.Chr.29. 2.Reg.22.23. Pſal.72. 1.Reg. 3. Rom.13.

Noſtri autem Reges, vt cæteri Chriſtiani Principes, dum inaugurantur, iuramento ſe obſtringunt, cuius hæ ſunt partes: religionem patriam iuxta patrias leges defendere : nouatores omnes & turbatores punire : bonas leges à maioribus latas, earúmque exercitium tueri; delinquentes verò & contumaces ex earum præſcripto caſtigare: regni denique & Ordinum immunitates & priuilegia ſarcta tecta conſeruare, ſiue aduerſus hoſtes, ſiue inter ſe : in ſumma, populi bono & ornamento ſtudere: & ad eam rem non ſolum veteres leges defendere, earúmque iuſſa exequi, & nouas, ſi ita mali mores exigant, ſancire; verumetiam imminentia præuidere pericula, & quibuſcunque rationibus ea præcauere: concordiam, opulentiam, humanitatem inter ciues fouere: ijs, vt patres & excubitores decet, maiore cura proſpicere, quàm ſibi; quùm ſciant ſe eorum gratiâ factos eſſe, non contra; nec ignorent Deo reddendam eſſe omnium rationem, qui Regibus ſuam vicem ea lege mandauit, vt ſi propriam ſalutem amarent, populi ſibi crediti ſalutem vnicè quærerent, corporibúſque & animabus (quantum pote eſt) inuigilarent. Ex hoc iuramento inaugurali potiùs, quàm vlla lege quantumuis antiquâ & ſanctâ, regij officij definitio petenda eſt.

Rex igitur, dum coronatur, iure naturæ fit ſubditorum pater. paternæ enim incumbit curæ liberos alere, educare, honeſtè inſtruere: Regis erga ſubditos eadem eſt ſollicitudo. Parentibus labor omnis pro liberis ſuſceptus ſuauis cenſetur : nec piget facere quicquid in eorum commodum

commodum & bonum redundat : bonus Princeps erga subditos eodem modo affectus est. Pij parentis est omnia, quæ liberis accidere possunt, incommoda prospicere, & cum suo etiam periculo eorum pericula amoliri : ita Regis est populo suo consulere. Ira quoque & pæna, qua liberorum castigantur offensæ, merè paterna est; & dum resipiscentiæ spes superest mansuetudine temperata : Regis est in subditorum delicta, quæ illum non transcendant modum, sic prorsus animaduertere. Summa denique patris est voluptas, liberorum commodis obsequi : ideoque de eorum bono afficitur lætitiâ, de aduersis & malis miseratione & mœrore ; eorumque securitatem suo redimit periculo ; quietem labore ; somnum vigilia ; & in summa fælicitatem huius vitæ magis in illis ponit, quàm in se ipso : ita boni Principis animus est in populum.

Altera huius mutui & reciproci vinculi pars est Subditorum officium & fidelitas in Principem. cuius fundamentum petam ex verbis Samuelis à Spiritu sancto dictatis, quùm ille populo petenti Regem diuino iussu daturus erat. & quoniam ea scripturæ pars tam est nostro instituto accommodata, ipsa verba hisce nostris inserere visum est.

9 *NVnc itaque ausculta voci illorum : verumtamen quùm sedulò contestatus fueris contra eos, & indicaueris eis rationem istam Regis, qui regnaturus est super eos.*

10 *Itaque indixit Schemuel omnia verba Iehouæ populo, petentibus a se Regem :*

11 *Ac dixit : hæc erit ratio ipsa Regis, qui regnabit super vos ; filios vestros accipiet, vt sibi disponat in curribus suis, & in equitibus suis, & currant ante currum suum.*

12 *Et ad disponendum sibi chiliarchos, & præfectos quinquagenis, & ad arandum arua sua, & ad metendum messem suam, & ad faciendum instrumenta bellica sua, & instrumenta curruum suorum.*

13 *Similiter, filias vestras accipiet, in vnguentarias, in coquas & in pistrices :*

14 *Etiam agros vestros, & vineas vestras, ac olìueta vestra optima accipiet, & dabit seruis suis.*

15 *Semina quoque vestra, & vineas vestras decimabit, & dabit aulicis primoribus suis & seruis suis.*

16 *Seruósque vestros, & ancillas vestras, ac iuuenes vestros præstantissimos, & asinos vestros accipiet, adhibebitque ad opus suum.*

17 *Greges vestros decimabit, denique vos eritis ei serui :*

18 *Adeo vt clamaturi sitis die illa propter Regem vestrum, quem elegeritis vobis, sed non exaudiet vos Iehoua die illa.*

19 *Renuerunt tamen populus auscultare voci Schemuelis ; & dixerunt, nequaquam, sed Rex præerit nobis :*

20 *Vt simus nos quoque sicut omnes istæ gentes, & vindicet nos Rex noster, & procedens ante nos gerat bella nostra.*

Quòd verba hæc & sermocinatio Samuelis cum populo à Sp. Sancto sint, alia probatione non eget, quàm quòd pars quædam hæc sit sacræ scripturæ, quæ tota teste Paulo θεόπνευστος est: quod principium nemo mihi vnquam Christianus negauerit. vnde necessariò efficitur non esse ista verba è Samuelis ambitione nata, quasi habenas, quas tam diu rexerat, ægrè poneret è manibus; & regium imperium faceret inuisum, vt populum à Regis flagitandi importunitate absterreret. nam ille (vt ex contextu euincitur) populum iam in vnum conuocauerat, vt eorum petitioni libens annueret, quemadmodum illi disertis verbis Deus mandauerat,

Ausculta (inquiens) *voci populi.*

Dissuadere autem id velle, cuius concedendi gratiâ accesseris, vix Sapientis esse putem, nedum Prophetæ Dei altissimi. Præterea ex toto vitæ sequentis instituto satis apparet, non illum ambitione percitum tamdiu populo dissensisse. hanc ille suspicionem longissimè à se remouit, quùm pro Saule assiduis apud Deum precibus intercederet; nec etiam post indicatam à Deo Saulis reprobationem orare desineret, donec Deus ipse, crebra eius interpellatione commotus, vetuit tandem, ne id vltra peteret. Quòd verò hæc verba non eò loquutus sit Samuel, vt Saulis primi eorum Regis defectionem prædiceret, ex multis colligitur: tum quia tyrannum illum vel oppressorem euasisse non est proditum in sacro codice, in quo tanquam in perfectissimo eorum omnium, quos exhibet, Regum speculo hoc peccatum, si fuisset, vnà cum cæteris apparuisset. tum quia ob virtutem & dotes imperio dignas electus est Saul à Deo, vt regeret Israëlem. Quòd autem postea defecerit, id deprauato ipsius ingenio, non Deo imputandum est: qui contra sentiunt Deum veluti vitricum populi sui accusant, qui eis Regem elegerit, quem ad regendum sciuerit ineptissimum: siquidem illius Regis electio à solo Deo proximè profecta est. Samuel igitur (vt consideranti perspicuum est) in eum finem hæc populo loquutus est, vt eorum animos ad Regis, quem Deus daturus erat, obsequium præpararet. quamobrem vt se patientia armarent, & diuinæ institutioni cederent, enormia illa vitia, in quæ nonnulli è futuris Regibus incidere possent, enumerat vates, quasi diceret: Quùm intempestiuis vestris precibus Deus Opt. Max. dato Rege satisfecerit, cauete, ne vt diuinum iugum temerè nunc excussistis, Rege ante tempus petito, sic iugum regium, quod Deus vestris precibus victus vobis imponet, vtut graue videbitur, pari temeritate excutere conemini: hic enim error priore grauior futurus est. nam vt Regem nonnisi diuino permissu iussuque potuistis

istis consequi, ita eum semel vobis præfectum, nonnisi eodem Deo auctore potestis abdicare. idcirco in tempore vos ipsos patientiâ & modestiâ armate, quoniam penes eum solum est Regem deijcere, qui euexit. Nihil vobis relinquitur nisi parere, & ferre æquo animo quæ prænuncio incommoda. Dei enim est hic digitus, quem vobis vestro arbitratu depellere nefas est.

Quod si ipsa contextus verba eo, quo posita sunt, ordine expendere libeat, qualis debeatur Regibus obedientia perspicuum fiet.

Primò enim duo imperat Deus Samueli; vnum quidem, vt petenti populo Regem concedat: alterum, vt mala, quæ à Regum nonnullis passuri erant, prædicat; ne fortè, quùm illa euenirent, in hæc aut similia verba indignantes erumperent: Si Deus, cum Regem peteremus, indignæ huius seruitutis, quæ iam nimis sed serò nota est, nos præmonuisset, nullum vnquam Regem admisissemus. & hæc est eorum verborum mens:

Nunc itaque ausculta voci illorum: veruntamen quùm sedulò contestatus fueris contra eos, & indicaueris ijs rationem istam Regis, qui regnaturus est super eos.

Deinde exequitur diuinum iussum Samuel & hæc duo præstat: primò ostendit, quibus iustitiæ & æquitatis legibus violatis Rex populo futurus sit grauis. Secundò pristinæ libertatis spem illis omnem præcidit; vtut iugo illo, quod sua importunitate à Deo accersiuere, se opprimi sentiant. Æquitatis leges à Rege violandæ his verbis habentur.

11 *Ac dixit: hæc erit ratio ipsa Regis, qui regnabit super vos; filios vestros accipiet, vt sibi disponat in curribus suis, & in equitibus suis, & currant ante currum suum.*

12 *Et ad disponendum sibi chiliarchos, & præfectos quinquagenis, & ad arandum arua sua, & ad metendum messem suam, & ad faciendum instrumenta bellica sua, & instrumenta curruum suorum.*

13 *Similiter filias vestras accipiet, in vnguentarias, in coquas, & in pistrices:*

Leges iustitiæ à Rege violandæ illis verbis habentur:

14 *Etiam agros vestros, & vineas vestras, ac olueta vestra optima accipiet, & dabit seruis suis.*

15 *Semina quoque vestra & vineas vestras decimabit, & dabit aulicis primoribus suis, & seruis suis.*

Quasi diceret: florem ipsum vestræ nobilitatis seruilibus circa se officijs dehonestabit. nec suo contentus patrimonio, ex agrorum vestrorum, & vinearum, & hortorum opimis, exque pecore vestro, luculentos sibi colliget prouentus. Ita ille inuerso naturæ ordine, inuerso Regis officiò, vos ipsos, & posteros vestros, agrosque, & opes suæ mancipabit libidini.

Præmonitio autem illa, quòd iugum ipsorum importunitate à Deo impositum, quantumuis grauarentur, nunquam tamen excuterent, his verbis exprimitur:

Adeò, vt clamaturi sitis die illa propter Regem vestrum, quem elegeritis vobis: sed non exaudiet vos Iehoua die illa.

Quasi diceret: quùm hæc omnia quæ prædico, olim ingrata experientia vobis comperta fuerint, fremite & indignamini vt libet, non licebit tamen potestatem excutere, quæ & diuina institutione & vestra electione vobis præest. volentes etenim, excidistis priuilegijs, quibus pristinam vestram libertatem olim repetatis: nec Deus permittet euerti quod se auctore vobis orantibus stabilitum est. ac ne forte crederent rescindi olim posse contractum, quem ipsi vnanimi consensu firmârunt, Samuel, vt omnem illis excusationis prætextum auferret, postquam huius iugi grauitatem & onus multis ostendisset, quid illis animi sit interrogat, & an libenter illud susciperent? Illi autem susceperunt, vt his verbis apparet:

Renuerunt tamen populus auscultare voci Samuelis, & dixerunt: nequaquam, sed Rex præerit nobis.

Quasi dicerent: neque sermonum tuorum, neque conditionum durities à nostro voto nos absterret. nostra erit ista bonorum malorumque sors. neque nos, quod cæteræ gentes ferunt, à nostris Regibus impositum onus detrectabimus. Quin si Reges nostrorum bellorum duces esse voluerint, huius beneficij gratiâ æquissimo animo, quicquid oneris iniunxerint, feremus.

Nunc igitur, quùm omnibus Christianorum regnis tanquam exemplar quoddam proponi debeat Monarchia Iudaica, quæ ab ipso Deo instituta nullas leges habuit, nisi diuino editas oraculo; cur, obsecro, turbulenti & factiosi homines in Christianorum Principum regnis libertatem sibi vendicent quæ Dei populo non debebatur? præsertim quùm nullius vnquam Regis maior fuerit enormitas, aut superbia, quàm populo Israelitico hîc prædicta est: nisi fortè tyrannidis nomen non mereatur hæc hominibus illata vis, & filijs, & filiabus, & ministris; hæc nobilium familiarum, & vtriusque sexus procerum ad indigna, & seruilia munia compulsio; hæc agrorum, opumque ad vnius hominis commoda, eiusque aulicorum & Comitum fastum expilatio. omnis tamen rebellio hæc passuris interdicta fuit.

Et vt huius dogmatis in sacra pagina fundati veritas ex perpetua in eodem libro experientiæ obseruatione amplius elucescat, nunquam legimus, suadentibus Prophetis, aduersus Regem quantumuis impium fuisse olim à populo rebellatum.

Quùm huic ipsi Sauli denunciasset Samuel Deo ita visum esse illi sceptrum adimere, & alteri dare; quod reuera nihil aliud erat, quàm

Regem

Regem in ordinem cogere, & dignitate regiâ exuere; statim inde domum se contulit Propheta, & multo fletu diuinam pro Rege misericordiam sollicitauit. tantum abest vt quicquam turbarum dederit.

Et Dauid, cùm iam Rex suffectus vindicare iure posset iniurias, quas à Saule, cui honestissimè & sine vllo maleficio seruierat, perpessus fuit; tantum aberat, vt vnctum Domini occideret, quùm posset; vt ægre sibi persuaserit vestimentum eius attingere, nec id quidem, nisi summa cũ religione, imò capitalis hostis benedictione. Postea quùm nõ nemo Saulem à se occisum falsò iactaret, Dauid, neglecto iudicij more, neglecto delicti examine, illud ipsum linguæ flagitium è vestigio morte vindicauit.

Et quamuis Achabo nemo vnquam vixerit dirior tyrannus, rebellio tamen aduersus eum ab Elia nulla alia concitata fuit, quàm quòd in desertum fugerit, vbi alimenti inops à coruis pasceretur. nec quisquam, opinor, dubitabit, quin Samuel, Dauid, Elias; si visum modò illis fuisset seditionibus aduersus Reges concitandis operam & auctoritatem suam impendere; apud populum tam gratiosi fuerint, quàm quisquam nostra tempestate è factiosis illis concionatoribus, cuiuscunque demum sectæ fuerint, vel hîc vel in Gallia; quibus vnum hoc negotium datum est, religionis obtentu rebelliones ciere. hactenus veritatis amor sed (testor) sine personarum odio acerbum me fecit.

At si quis extraordinarijs illis in sacro codice Regum abdicatorum aut occisorum exemplis populares seditiones voluerit tueri, quale erat facinus Iehu & id genus alia: Respondeo, præterquam quòd parem auctoritatem ista non habeant, si extraordinaria scripturæ exempla in quotidianam vitæ consuetudinem trahi debeant, tum verò dicemus homicidium commissum per fidem, vt in Ahude & Iaele, & furtum, vt in Israelitis digredientibus ex Ægypto; & mendacia apud parentes in fratrum damnum, vt in Iacobo, actus esse è virtute profectos, nec minore laude dignos, quàm rebelliones aduersus Principes. & vt summatim dicam, ex perpetua Scripturæ praxi constat populum legi illi paruisse.

Iudicibus conuicium non dices, nec de populi Rectore loqueris malè.

Itaque vt dogmatis huius petita è sacris literis fundamenta absoluam, duo insignita & propria exempla, vnum sub vetere lege, alterum sub Euangelio in medium adducam. Ieremias sub lege propter rebellionem aduersus Nebuchadnezarem, Regem Babylonis, Dei populo minitatur exitium: cui Regi, & idololatræ, & crudeli, & peregrino, & tyranno, & libertatis Iudaicæ prædoni ideo censuit Propheta à Iudæis parendum, quia semel illum Regem admiserant, & agnouerant. quin & pro illius fælicitate preces ęstimauit fundendas, addita ratione, quòd eius fælicitate eorum pax staret. Ierem. 27.

Sub Euangelio Rex ille, cui Paulus iubet parere, & conſcientiæ cauſâ ſeruire, fuit tyrannus ille ſanguinarius, ſæculi ſui labes, & orbis opprobrium Nero; nec minus quàm Rex Babyloniæ idololatriâ & Sanctorum odio infamis. Quòd ſi igitur nec idolorum cultus, nec apoſtaſia, nec tyrannis, nec ſanctorum propter veritatis profeſſionem odium, Spiritum Sanctum retardârint, quò minùs eiuſmodi Regibus ſynceram & iuſtam obedientiam etiam conſcientiæ cauſâ præſtari à populo iuberet, & Cæſari dari quod eſt Cæſaris, & Deo quod eſt Dei, vt Chriſtus ait; ſi vniuerſa hæc diuini codicis praxis cum primaria lege inſtitutionis Monarchiæ Iudaicæ ad vnguem congruit, vt ante prolixè rem deduximus; quanta ſit iſta, & quàm impudens in Chriſtiano quoquam populo arrogantia, eam ſibi libertatem iniuſtè ire aſſertum, quam Deus ſuo ipſius electo populo noluit indultam? Vt igitur iuxta hæc noſtra è ſacris literis argumenta vniuerſum hoc ſubditorum in Reges officium, & fidelitatem, duarum aut trium ſententiarum ambitu complectar: Regi obedire debent ſubditi, vt Dei in terris vicario: Regis iuſſa facere, vt Dei miniſtri, niſi quùm diuinis iuſſis è diametro repugnant: Regem vt Iudicem ſuum vereri datum a Deo; & ſoli Deo, ſiue cùm iudicat ſiue cùm rationem iudicij ſui reddit, obnoxium: Regem denique metuere tanquam vindicem, amare tanquam parentem, pro eo orare tanquam patrono, ſi bonus quidem ſit, vt duret; ſi malus, vt reſipiſcat: iuſta eius iuſſa promptè exequi, in iniuſtis verò furorem eius abſque reluctatione fugere, ſolóque fletu & ſuſpirijs repugnare: Deo in auxilium vocato, iuxta illud in primitiuæ Eccleſiæ calamitatibus,

Preces & lachrimæ ſunt arma Eccleſiæ.

Iam verò, vt qualis eſſe debeat ſubditorum in Principes fidelitas ex ciuili & antiquo huius regni iure manifeſtum fiat, quod ab initio promiſi: prius oſtendere neceſſe eſt quo modo leges inter nos primitùs latæ, & certa politiæ ratio inſtituta fuerit; vt, fundamento arte ſubſtrato, tota ędificij compages ſtabilior fiat. Quanquã veriſſimile illud ſit, quod ab ijs adferri ſolet qui Tyrannomaſtiges haberi volunt, in primo nempe Regum inter gentes ortu, ipſâque mundi infantiâ Reges fuiſſe primò è media turba electos, qui probitatis & fortitudinis opinione cæteris antecellerent, qui infirmiores protegerent, violentos deijcerent, & ciuilem ſocietatem ſarctam tectam conſeruarent; quod aliàs niſi virtute vnius commodè fieri non poterat: aliena tamen ſunt à noſtra queſtione eiuſmodi exempla, quùm longe alia, imò contraria fuerit noſtri regni origo.

Nam (vt annales noſtri teſtantur) quùm hæc Inſula, & præſertim borealior eius pars quæ noſtra eſt, parcè admodum & à paucis coleretur,

tur, quibus non minus parca erat humanitas; ex Hiberniâ, quæ diu ante nos habitata fuit, cum ingenti hominum numero transfretauit ad nos Fergusius: & partim Hibernorum auxilijs, partim indigenarum, qui sponte ad ipsum transibant, amicitiâ, rerum potitus, breui totius terræ, & omnium eius incolarum Dominum & Regem se fecit. ab illo, & illius successoribus, diu ibi regnantibus, leges, prout res exigebat, latæ sunt. Veritas igitur è diametro pugnat cum seditiosorum scriptorum fallacijs, qui nobis persuadere conantur ante latas fuisse, & stabilitas leges, quàm Principes rerum summâ tenerent. vel hinc perspicuum est Barbaris a sapiente Rege Remp. fuisse primò datam, deinde leges. quod ius ab illius posteris hactenus vsitatum fuit.

Igitur in Scotia, antequam vlla foret Reip. facies, aut ordinum distinctio, aut leges, aut comitia; Reges erant. ab his terra, quæ tota ipsorum fuit, diuidi cæpta est, & ordines hominum distingui, & politicum regimen stabiliri. vnde efficitur leges nostras esse à Regibus, non à legibus Reges. Quod vt adhuc liquidius appareat; ex archiuis nostris, in quibus antiquum & primæuum regni ius asseruatur, satis constat *Regem esse Dominum omnium bonorum, & totius ditionis dominum directum: Omnes subditos esse eius Vasallos*, qui latifundia sua ipsi, vt Domino, referant accepta, sui nempe obsequij & seruitij præmia. penes quem sit ius possessionis mutare, vt ex nuda habitatione feudũ facere, & nouos Barones creare; & hæc omnia sine comitiorum auctoritate, vel curiæ vllius consilio. Vt si fas esset ius violare (quanquam mea opinione iniuria, vbi vbi est, iniuria est) Rex subditis quicquid possident terrarum longè speciosiore prætextu adimere, suoque de illis arbitratu statuere posset, quum omnium sit Dominus, quàm populus (vt nonnulli malè feriati scripserunt) Regem abdicare, & alium illi sufficere. Sed vtrúmque horum vt iniustum, & diuinæ ordinationi contrarium, cogitatu, nedum factu turpe debet censeri.

Et iuxta primæuum hoc terræ nostræ ius, quotidie in comitijs regni, quæ Regis & Vasallorum suorum præcipua Curia dici meretur, cernere est leges à subditis rogari, quæ à solo Rege, subditorum consilio, feruntur. Quanquam enim inconsultis comitijs & regni ordinibus Rex ipse mulctis & pęnis arbitrarijs adiectis constitutiones in dies sancire possit, nusquam gentium est tamen penes Ordines vel legem ferre, vèl constitutionem stabilire sine sceptri regij ope, vnde omnis legum vigor & vis. Et quanquam in alijs regionibus ingentes regij sanguinis factæ sint mutationes, sceptri iure ad nouos Dominos iure belli translato; eadem tamen illic cernitur in terram & subditos potestatis regiæ vis, quæ apud nos, qui Dominos nunquam mutauimus. Quùm spurius ille Normandicus validissimo cum exercitu in Angliam transiisset, quo, obsecro, nisi armorum & belli iure Rex factus est? At ille leges

le leges dedit non accepit, & vetus ius & consuetudinem regni antiquauit, &, auitis possessionibus euersis homines nouos & peregrinos imposuit, suæ militiæ comites; quemadmodum hodie pleraque Angliæ nobilitas Normannicam præ se fert originem; & leges Normannico scriptæ idiomate facilè testantur auctorem. Nihilominus posteri eius sceptrum illud hactenus fæliciter tenuerunt. nec hoc soli Normanno licuit: idem ius omnibus fuit, qui ante illum victæ Angliæ leges dederunt.

Et, ne longiùs hic morer, Regi competere vniuersæ terræ Dominium satis liquet ex legibus de thesauris, de spurijs, de ijs qui moriuntur sine hæredibus. Thesauri enim sub terra reperti, quorum custodia vsusue nullius est, ipso iure sunt Regis. &, siquis sine hæredibus moriatur, prædia bonáq; Regi vt veteri Domino censetur relinquere. & spurius; si ante excesserit è vitâ, quam à Rege, qui solus id conferre potest, ius Legitimi consecutus fuerit; Regem habet ex asse hæredem. Iam verò, vt ex dictis constat Regem esse terræ Dominum, ita non minùs verum est in personas omnium idem illi ius competere; quæ est irrefragabilis vitæ & necis potestas. Licet enim iustus Princeps absque lege neminem vita exuit; lex tamen ista, iuxta quam dicit mortis sententiam, ab ipsomet, aut decessore eius lata est: &, quod hinc efficitur, ab ipso non à lege potestas ista deriuata est. boni enim Principes, vt quotidiano vsu notum est, nouas leges etiam propositis pænarum minis sancire solent, quibus ea vetant fieri, quę si vetita non essent sine peccato fieri possent. Nec volo tamen veterem illam Regis & legis distinctionem; quæ Regem facit loquentem legem, legem verò Regem mutum; è medio tollere. nam nec Deo administrationis suæ rationem reddere, nec securè aut fæliciter inter homines regnare potest, qui regnando leges negligit. Esto enim (quod prolixè satis ostendi) Rex lege sua, cui auctoritatem & robur confert, dignior & maior; at, si bonus est, non modo omnia extra se iuxta leges diriget, sed summam in ea voluptatem ponet, vt ex earum præscripto ipse viuat; ab æterna illa lege nunquam recedens, *Salus populi suprema lex esto.* Quòd si in iure obscurum aliquid sit, aut nimis seuerum, Regis est lucem affundere, & secundùm æquum & bonum interpretari; ne fiat illud, *summum ius summa iniuria.* ideoque publicæ leges, in regni comitijs latæ, possunt à Rege mitigari, & propter certas causas illi soli cognitas suspendi.

Porrò, quod dixi bonum Regem iuxta leges viuere, non ita intelligendum est, quasi teneretur hoc facere, sed quòd sponte sua, vt Subditis exemplo præeat, id facturus sit: verbi gratiâ Rex in quadragesimali ieiunio familiam suam volet abstinere à carnibus: at ipse neglecta lege, quoties volet, comedet; nec dispensatione vlla ad eam rem indigebit. pa-

bit. pariter interdicta est iure nostro tormentorum gestatio; at Regi licebit, quoties aduersus latrones aut rebelles expeditionem suscipit, suos comites his armare. Itaque (vt dixi) bonus Rex vitam omnem iuxta leges formabit; sed sponte sua, & vt subditis exemplo præeat, non quòd ipse legibus subditus aut adstrictus sit.

Cum igitur ex antiquissimo huius regni iure, perpetuaque consuetudine, satis iam constet de regia in homines, eorumque possessiones potestate; facile erit intellectu, quæ illi fides, quod obsequium debeatur à Subditis. semper autem liberos Principes, qualis noster est, intelligo; non electos à populo; multò minùs eiusmodi rectores, qualis est Venetorum Dux, cuius aristocratica & restricta potestas monarchicæ libertati nihil habet affine: vt vt inter hos & illos quorundam scriptorum impudentia nihil agnouerit discriminis.

Quod si inferior feudi Dominus, quicquid demum prætexatur, iure suo à Vasallis nequeat exui, (vt omnibus est notissimum) quanto minùs Princeps, supremus ille omnium Dominus, à subditis suis in ordinem cogetur, vel auctoritate priuabitur? In inferioribus regni iudicijs Magistratuum potestates, quæ omnes Regi subseruiunt, arbitrio populi non mouentur suo loco. nec enim Vrbium Præfectos ante nouæ electionis tempus ciuibus fas est reijcere: nec in Ecclesiasticâ politiâ Pastor gregis sui censuræ aut potestati obnoxius est. ne quidem vilis Ludimagister eijci potest à discipulis. Si ex his, quorum omnis potestas aut vicaria, aut temporaria est, & cum Regiâ collata aut minima aut nulla: si ex his nemo per quascunque causas exui possit dignitate ab ijs, quibus præsunt, multò certè minore iure Rex ipse, magnus regni Præfectus & Magister, abdicabitur à Subditis: nisi fortè inuerso legis & naturæ ordine maiorem par sit a minore leges accipere; iudicem iudicari à reo; & summum omnium Dominum ijs subesse, quibus præest.

Quàm apposité autem lex naturæ cum diuino humanoque iure in hac causa conueniat, duplici similitudine apparebit. Idem Rex est populo suo, quod pater est liberis; quod caput est corpori è multis membris composito. Nam in Repub. Israelitica piæ memoriæ Principes, & Rectores non dubitarunt patres se populi fateri. & in alijs Rebuspub. titulus Patris Patriæ regum proprius fuit, ijsque sæpe decretus. & sanè perquam similia sunt Regis in subditos, & capitis in corpus officia. Capitis est pro ratione sibi datâ quæcunque corpori aut eius membris eueniant incommoda prospicere & auertere: Principis est eandem populi curam gerere. Capitis est ratiocinari & imperare, corporis verò secundum varia membrorum munia illius exequi imperium. ita se res habet cum Principe & populo. Vt ratio è capite profecta non modo membra omnia corporis, dum sana sunt, exercet; sed & ægra, si

medicabile

medicabile videatur malum, quantum pote est restituit; si immedicabile, præcidit ——*ne pars sincera trahatur.* ita quoque se res habet inter Principem & populum. Denique vt nullius membri curatio desperata est capite, cuius consilio instituenda est curatio, rectè valente; eius autem valetudine affectâ omnia membra simul affici necesse est: ita quoque se res habet inter Principem & populum.

Quod verò ad patrem attinet; cuius στοργὴν erga liberos primâ tractatus huius parte explicui, dum Regis erga subditos officium complecterer; animaduertite, obsecro, quibus erga illum officijs liberi deuincti sint: an non monstri simile foret, si inuentâ causâ in illum consurgerent, &, cùm visum esset, abdicarent, è medio tollerent, alium in eius locum adoptarent? dicite an vllus paternæ seueritatis aut improbitatis prætextus absoluat liberos, si violentas patri inijciant manus? Hic est naturæ impetus, vt descendat potiùs quàm adscendat amor; fingamus tamen inuisos esse patri liberos, & indignis (si velis) ab eo modis tractari; eritne aliquis ita ob omni ratione alienus, vt liberis licere putet patri suo par pari referre? Dicite, si pater nudo gladio insequatur filium, an huic fas erit se obuertere, & verbera verberibus rependere, aut alia ratione patri resistere, quàm fuga? facile esset ex ipsis brutorum animantium moribus, si cætera omnia deficerent, hoc euincere. Et vt celebratam illam ciconiarum in senes & inualidos parentes pietatem omittamus, nonne passim notum est multas reperiri & volucres & bestias, quæ fætus suos, sibi alendis & tuendis iam pares, multis verberibus & sanguine à se depellant? at suis parentibus illos aduersari, aut quicquam contra moliri, res noua est, & inaudita; præterquam in vno viperarum genere: vt sciamus viperino esse eos homines ingenio, qui, cùm ratione vti debeant, huius tamen animalis peruersam indolem sequi malunt.

Et vt ad priorem similitudinem tantisper reuertar, potest consilio capitis membrum aliquod corporis, iam putre, ob salutem totius præcidi: at si caput ipsum, quocunque demum morbo tentaretur, corporis arbitrio præcidi deberet, quæ expectanda esset totius salus, facilis est coniectura.

Atque ita ne in hac parte videar prolixior; si liberis cuiuscunque demum causę obtentu fas sit in parentem insurgere, eíque è medio sublato alium suo arbitratu sufficere; si corpori, vt bene sit, caput morbidum liceat demetere; tum non inficias eo, quin populus iure & possit rebellare in Principem, &, cum visum fuerit, eum redarguere, & maiestate ac vita priuare. Lectoris denique iudicio excutiendum relinquo, an gemina hac similitudine Regum officiū melius declaretur, an Præfectorum in collegijs artificum, vel doctorum medicinæ; quod lepidum comparandi genus à contrariæ sententiæ auctoribus vsurpatur.

Cæterùm

Cæterùm, ne quis ex dictis alicubi scrupulus maneat; quod ab initio pollicitus sum, quatuor dubitationibus, quæ maioris momenti in hoc negotio esse videantur, solutis, finem faciam. Et primò quidem à plerisque eorum, qui rebellionibus & læsæ maiestatis criminibus defendendis stilos suos exercuerunt, solet hoc obijci; ea lege natum esse vnumquemque Reipublicæ, vt pari eam zelo & amore ac matrem suam prosequatur: quoties igitur tyrannorum improbitate laniatur, affligitur, rapitur; bonis ciuibus nullum non mouendum lapidem, vt tantâ eam peste liberent.

Hîc ego bifariam respondeo. Primò in diuina politia longè illud est certissimum, non esse facienda mala, vt inde eueniant bona. nulla proinde improbitas, quanta quanta ea est, eorum iudicio Regem subjciet, quibus iudicandis ille à Deo est præpositus. Quod si nec priuatus in priuatum suæ iniuriæ vindicandæ potestatem habet (hæc enim Magistratus propria est, cui soli datus est à Deo gladius) quanto minus populo aut cuiquam è populo, quùm omnes priuati sint, ius gladij aduersus publicum Magistratum competet; cui soli ius gladij in eos concessum est?

Secundò, hac temeritate non leuaretur afflicta Respublica, qui vnicus illius superest audaciæ color; sed geminâ potius ruinâ & vastitate obrueretur, adeoque ex inconsulta rebellione contrarium planè eueniret. Nec enim vllus Rex tam immitis aut efferus fingi potest, quin per illum melius sit Reipubl. quàm per illius cædem. Primò enim omnis subita mutatio in Repub. periculosa est; quæ hominibus sordidis & nudis nouarum magnarumque rerum spem facit, vt alienis se vestiant plumis. soluta enim Reipubl. compage ad omne genus insolentiæ, in quod spe impunitatis ferri potest popularis impetus, habenæ laxantur. Deinde verò fieri non potest, quenquam Regem ita esse prodigiosè improbum, vt non publicè iustitiam amet, & in officio homines aliquatenus contineat, vbi ad eum priuatim, aut eius affectus, quibus præceps rapitur, nihil ea rès attinet. at vbi nullus Rex est ibi nihil est nefas. Et longè verissimum illud est, quod à veteribus Philosophis dictum accepimus; satius esse in ea republ. viuere, vbi nihil licet, quàm vbi omnia; quæ rerum facies indomito equo, qui sessorem excussit, absimilis non est. nam vt diuinus Poëta Bartassius ait: Præstaret in Republ. quosdam næuos & maculas ferre, quàm per causam reformationis omnia deformare.

Secunda eorum obiectio ex grauissimis illis malis orta est, quæ Reipub. ex tyrannica dominatione incumbunt: ideoque nihil esse Deo acceptius confirmant, aut afflictæ Reipubl. gratius, quàm eiusmodi peste terram absoluere, & in libertatem tantopere omnibus animantibus expetitam homines asserere.

Neque

Neque ego inficias eo malum Regem Dei flagellum esse, quo hominum vindicantur peccata: licere tamen vnicuique, cum visum fuerit, eam pœnam excutere id verò pernego. quis enim neget Regem Babylonis populo Israëlitico, vt in captiuitatis vaticinio minatus fuerat Deus, grauissimam fuisse & dirissimam pestem? quis nesciat talem Ecclesiæ Christianæ fuisse Neronem? at Ieremias & Paulus his parendum, proque eorum incolumitate preces & vota facienda esse censuerunt.

Patientia igitur & prece & emendatione vitæ; quæ sola nostrarum partium esse ex iure diuino iam satis ostendi; agendum est cum Deo, vt ipse sua manu pestem hanc è populo dignetur submouere. Nam quo pacto populus, cui iam integrum non est priuilegia vnanimi consensu in Regem translata repetere, veterem sibi libertatem asserat? nam si Principi ipsi non liceat priuilegia in quemcunque subditorum ordinem à se, aut maioribus concessa reuocare; quo pacto, obsecro, subditi Principem suum maiestate, qua ipse cum maioribus suis tamdiu inter eos eminuit, exuere poterunt?

Verùm temporum iniuria, quæ perfida multorum consilia immerito sæpe donauit successu, materiem præbet tertiæ eorum obiectioni. nam è prospero, quo eiusmodi facinora donata sunt successu tyrannicidium euincunt Deo placuisse.

Verùm illud quidem est bellorum, & humanarum rerum omnium euentus penes Deum esse. quam ob causam ipse se in sacris literis *Deum exercituum* indigitat. at si inde colligas meliori causæ semper indulgeri à Deo victoriam, pariter efficies Philistæos, aliasque gentes Israelitis vicinas, cum in acie sæpe vicerint, meliorem quoque fouisse causam: & Philistæorum aduersus Dei arcam, quam prælio victores secum auexerunt, & diu captiuam sua in regione detinuerunt; iustam fuisse causam collegeris. Præterea non Theologis modo, sed & alijs quibuscunque probatis auctoribus improbantur singularia certamina, seu monomachiæ, quæ hoc prætexu fiunt, vt Deus exitu ipso manifestet causæ iustitiam. nam scire debemus innocentem partem non esse coram Deo innocentem. vnde etiam iustissimus Deus suam iniuriam sæpe committit vindicandam nequiori; quo ministerio peracto flagellum suum in ignem conijcit. Sic populi sui hostibus animos sæpe addidit Deus & robur: idem populo suo pænitentiam agenti eosdem hostes permisit exscindendos. Ita ille supremus Arbiter Vicarij sui scelera iustissimè vindicat, dum subditorum rebellione eius rebellionem castigat: quo in negotio nihilo melior est subditorum causa, quàm Diaboli tentantis & torquentis illos, quibus illum Deus voluit esse carnificem. Ideoque vt ab initio monui nihil est fallacius, quàm ex euentu causam æstimare.

Vltima

Vltima eorum obiectio mutuo Regis & subditorum pacto & stipulatione (vt ipsi vocant) innititur. nam tempore coronationis pactum inter eos iniri, & iurisiurandi religione vtrinque firmari contendunt. vnde consequitur, Rege suam partem violante, non amplius populum obligari ad suam: sed è vestigio iureiurando exolui. nam vno contrahentium recedente à pacto, alterum aiunt iure gentium absolui.

Nego ego tempore coronationis inter Regem & subditos pactum iniri; cui præsertim tam seuera clausula (vti illi volunt) adnexa sit. quamuis illud satis constet eo tempore, aut regni initio, sponte sua, Regem promittere se munere à Deo in populum mandato honestè & fideliter functurum. Vt demus tamen pactum intercedere, quo nullum sanctius, nullum firmius (vt ipsi volunt) cogitari poterit; quis tamen, si Rex conuentis non steterit, erit læsæ fidei arbiter, quis iudex inter partes? nemo ius ciuile primoribus labris degustauit, qui nesciat non censeri ab vno contrahentium violari contractum, aut alterum contractu prius absolui, quàm legitima ordinarij iudicis cognitione liquidò constiterit, vter eorum prior à contractu discesserit. ea enim est cuiuscunque iuris ciuilis & municipalis cautio. aliàs nihil impediet, quo minùs in sua quisque causa & iudex & pars fiat: quo nihil absurdius cogitari posset. Nunc in hoc Regis & populi contractu solus Deus, cui vni Rex tenetur suæ administrationis rationem reddere, sine controuersia est iudex; tum quia in iuramento illo inaugurali Deo soli defertur & iudicium, & vindicta perfidiæ. & certè coram eo, vt omnis iuramenti arbitro, solùm iurandum est. Quùm igitur Deus solus inter partes contrahentes perfidiæ Quæstor sit, eique soli & cognitio competat, & vltio: necessariò efficitur aduersus Regem pronunciandam esse priùs à Deo sententiam, quàm populus censeatur suo sacramento solutus. Ergo quàm iniustè pars altera contrahentium iudicem se in sua causa faciat & diuinum officium vsurpet, nemo non hinc videat. Eritne igitur penes ἀκέφαλον vulgus imperium, quod Deus imposuit, quùm primum illud fastidire cæperint, excutere? illum, cuius censuræ & pænæ obnoxij sunt, censere & punire? & in ea causa, in qua aduersarios esse illos cupidissimos ipsa indicat ferocia, asperos & immites fieri iudices? Quin ego in eiusmodi causa, prout iam fingitur, neque Regi neque populo defero iniuriæ cognitionem: nam, si rectè expenderis, mutui illius promissi tempore pars vna est Rex, pars altera totus populus. si totus populus vno ore & animo rebellis euaderet, non vtique Regis foret se iuramento solutum credere, hostilem animum in subditos gerere, nihil non in eorum perniciem moliri; quanquam in præcipuos seditionis auctores iure suo tum posset animaduertere. multo minus igitur populus omni auctoritate nudus, &

Regi ſemper ſubditus, iudicium ſibi in Regem arrogaret, nedum vt in ordinem illum cogeret, deijceret, euerteret. aliàs, vt primum populus violatæ fidei Regem poſtularet, Rex populum eiuſdem criminis reum perageret: & ſic cum vtraque pars iudicem ageret in ſua cauſa, altera, quæcunque infirmior eſſet, ſemper vtique cauſa caderet.

Obſeruandum quoque eſt iuramento hoc fidelitatis non modo populum tùm iurantem, ſed etiam eorum poſteros teneri; ſceptri videlicet iure ad vnius familiæ legitimos hæredes ſecundum lineam rectam æternùm deſcendente: quod ſucceſſionis genus in Dei populo primitùs cæptum in Chriſtianorum pleriſque omnibus Rebuſp. fæliciſſimè perdurat. adeo nullus hæreſeos aut legis prætextus populum à ſacramento abſoluat, quod Regi & illius hæredibus iuxta antiquiſſimas & primas regni leges debetur. Nam vt ipſe Rex eorum Dominus eſt hæreditarius, nec coronationis beneficio, ſed ſanguinis iure regnum inijt; ita, quùm thronus regius nunquam vacet, non minus iniuſtum cenſeri debet ſucceſſorem non admiſiſſe, quàm deceſſorem expuliſſe. nam quo momento Rex moritur, eodem legitimus illius hæres ſuccedere intelligitur: atque ita ſucceſſorem recuſare non tam foret non admittere, quàm legitimum Regem ſuo loco mouere. Et hac tempeſtate ſatis (opinor) Galliæ nota eſt ſuperſtitioſa fæderatorum rebellio, qui ſumptis armis, dum legitimum Regem natalitio regni ſui iure per cauſam religionis ſtudent depellere, florentiſſimum regnum diu fædè vaſtarunt.

Neque hæc pro Regibus ideo diſerui, quod omnia ſcelera, omnia flagitia ijs velim eſſe impunita: quaſi eorum gratiâ factus eſſet orbis terrarum, eorumque libidini permiſſus, vt omnia pro arbitrio agant ferantque: ſed contra, dum Deo, cui ſoli vt iudici ordinario ſubſunt, eos in ſupplicium dedo, aſperrimæ (ni fallor) omnium & plagoſiſſimæ ferulæ eos ſubijcio. Nam quanto cæteros mortales loco, honore, & poteſtate ſupereminent Reges, tanto maiore obſequio creatori ſuo deuincti ſunt; tantoque maioribus pænis, ſi ſui olim immemores euaſerint, exercebuntur. nimirum ad dignitatis menſuram creſcit eorum aduerſus Deum ingratitudo, & quoniam in editiore loco poſiti ſunt, grauiore afflictabuntur caſu. quo enim aliquis Deo beneficijs deuinctior eſt, eo eius offenſa iure enormior videtur. Sæpius & damnoſius ſummas quercus feriunt Iouis fulmina, quàm lentas ſalices: & ex altiſſima ſede procliuior eſt lapſus. Nunquam auditum eſt aut pietati aut officio defuiſſe Regem, quin eius ingratitudini parem Deus aptauerit pœnam.

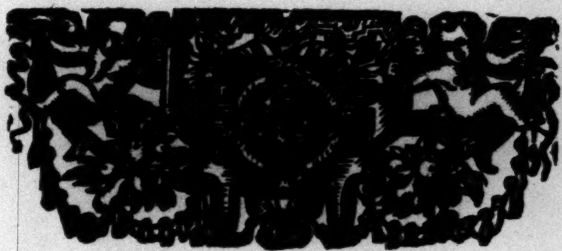
Neque etiam confido hiſce meis argumentis populo perſuaderi poſſe, ne in improbos Reges poſthac vnquam inſurgant; qui non neſciam eiuſmodi flagellis diuina prouidentiâ & iuſtitiâ immiſſis

ſæpe

ſæpe vindicari tyrannorum ſcelera, quemadmodum fœdiſſimis vermibus & terræ puluere inſolentia Pharaonis olim coercita fuit. Sed meum in hoc tractatu conſilium eſt, ijs ſaltem, qui opere & vita non inani nomine Chriſtianos ſe eſſe volunt, pro virili mea parte diſſuadere, ne feris illis rebellionibus, queis Regum improbitas à Deo vindicabitur, vel manus ſuas ſcelerent vel mentes: vt, cum Deo viſum erit hæc furoris ſui inſtrumenta, hæc flagella Principum in ignem conijcere; vos ad æternum illud tribunal puras dextras, puras conſcientias adferatis; qui nempe vera religione in Deum, vera pietate in Principem defuncti iudicium & ſupplicium illi permiſeritis ad quem iure pertinebant.

Nunc mihi reſtat obſecrandus Deus, & ſpero fore; vt ſua apud nos dona propria eſſe velit; ſeditionum vaſtitatem procul arceat; Regis animum ac mores nobis tales conſeruet, quales Deum noſtrum in terris patremque amantiſſimum maximè deceant, & in prima huius operis parte deſcripſimus; neue illi quicquam charius ſit veſtra fælicitate, ô Ciues; & dum ſui curam agit, id potius veſtri cauſa faciat, quàm ſua; ſeque vobis natum iudicet; vos autem, chariſſimi populares & lectores beneuoli, omni ſtudio illius fælicitatem & bonum prouehatis; atque ita pia fælicique inter vos æmulatione, dum ille veſtræ paci & commodis, vos illius honori & incolumitati ſtudetis, & perpetuis indies certatis officijs; omnes ordines ſe illo beatos Rege, & Rex illis ſubditis vnicè ſe ſentiat beatum.

(✻✻✻)

MISOCAPNVS,

SIVE

DE ABVSV TOBACCI

Lusus Regius.

PRAEFATIO.

Vllum est humanum corpus, Ciues charissimi, sic temperatum vt omnis morbi suspicione aut seminio vacet. nec vllius Reip. quantumuis fœlicis compages sine vitio vel vitij materia firmata fuit. Quo minus mirum est nostram hanc Rempublicam, diuitijs licet & pace florentem, cōmuni tamen cæterarum fato suis ægritudinibus affligi. Populus sumus, si quis alius, summa charitate & obseruantia in Principem: at temerè seduci nos rebellioneq; concitari non incomperta res est. In bello fortitudo nostra, in pace obsequium in Principem nobis aureum hoc quo fruimur sæculum dederunt. hinc opum affluentia, exque opibus & pace nata voluptatum mollities; nimis illa nota maximorum imperiorum calamitas. Clerus otio solutus, nobilitas delicijs. iurisperitos auaritia, plebem census profusio & curositas transuersos egere. vniuersis incessit rei priuatæ nimia cura, neglectus publicæ.

Regem hîc decet, politici corporis Archiatrum, peccantis materiæ varietatem idoneis educere catharticis; nempe auctoritatis mansuetudine publicam fouere concordiam: seditionibus obuiam ire: sua & comitum frugalitate luxum hunc vestiendi profligare: deliciarúmque pudorem ciuibus exprimere: in pace belli vmbram per armorum exercitia instaurare: suis vigilijs Ecclesiæ veternum excutere: fori largitiones & corruptelas pænarum acie præcidere: ad summam, nepotes ad frugem reducere: & legum minis sensim (nec enim vnius diei opus fuerit) vitiorum radices conuellere.

Sed vt in animantium genere non minus formica censetur, quàm elephas; auisq; nomen sic regaliolus meretur, vt cygnus; & odontalgia leuissima morbi notionem cum pestilentia habet communem: sic in ciuitatibus leuiora quoq; illa pro vitjs habenda, ad quorum tenuitatem nec Regis nec legis descendat auctoritas. quilibet è populo hîc medicus fiat, vbi omnis curatio erroris indicio & dissuasionis virtute absoluitur. Et cùm meo quidem iudicio nihil vllibi gentium sit corruptius crebro hoc Tobacci vsu, qui apud nos inualuit, absurdum morem scriptiuncula hac perstringere non putaui ab otio meo alienum. Si cui paulò abiectius hoc argumentum videbitur, sciat operam quoque nostram nihil minus esse quàm seriam: de fumo dissertatio est qui vel dormientis spiritu dissipetur. Nihil hîc expecto maius, quàm vt legentibus constent rationum mearum momenta: vt persuadeam optare magis possum, quàm sperare. Vnicum id laboro, charissimi ciues, vt ex leuioribus hisce nostrum in serijs affectum æstimetis, nullis scilicet nos laboribus parcere, queis vestra commoda fælicitatémque prouehamus. Valete.

MISO-

MISOCAPNVS, SEV LVSVS REGIVS DE ABVSV TOBACCI.

VO manifeſtior euadat fumoſæ huius conſuetudinis vilitas detegenda eius infantia eſt; quibúſque de cauſis primitus in noſtros mores regionéſque inuecta ſit. Vt enim apud æquos prudentéſque rerum æſtimatores laudem ſuo iure merentur inſtituta, quibus cauſam præbuerunt honeſtas, pietas, neceſſitas; initia verò dederunt viri graues, probitate & prudentia conſpicui: ſic merito infamiæ ſtigmate notantur illa, quæ ex turpitudine coorta, à barbaris profecta, ſola nouitatis affectatione inualuerunt. Ignobilis origo Tobaccum agreſtibus hominibus notum fecit, & inter nos deinceps publicauit. Pro naſcendi locis varia ſunt herbæ nomina: pleríſque Americæ populis vulgari Tobacci appellatione celebratur. Conſtat hos & torrente cæli poſitu, & aduſta corporis conſtitutione facilè venerea lue tentari; & Tobacci accenſi nidore vti pro familiari antidoto. Poſtquam ab his nonnulli in Europam hac lue infecti redierunt, ne non ſatis eſſet diræ ægritudinis contagio Chriſtianum orbem polluere, tetrum quoque ſuffumigium hoc communicarunt, vt vtriúſque veneni auctores vnum, ſcilicet, altero expellerent.

Nunc cogitate, ciues, an deceat in re deteſtanda Barbarorum ſimios fieri nos, cum nec in Gallorum mores dignemur tranſire, qui primi Chriſtianum regnum habuere: nec Hiſpanorum elatiores animos feramus, quos Turcicæ magnitudinis æmulos non immeritò dixeris. huccine demum redeat diuturna Britanniæ pax omnibus fortunæ bonis affluens, & militaris noſtra gloria vicinorum patrocinio toties probata nunquam alienæ opis indiga? huccine exuto pudore redeat ciuilitas noſtra, Americæ fera pecora, Hiſpanorum mancipia, pro magiſtris morum

morum accipere ? si his pædagogis sapere discendum est, cur non plumas auro, & fracta vitra gemmis anteponimus ? cur non horum exemplo incedentes nudi Diabolum adoramus ? cur non cætera amplectimur inscitiæ instituta, quæ barbaries insipientibus persuasit?

De corruptissimi moris initijs sic res habet : non ita pridem apud nos obtinuit : in recenti memoria est parens eius : tum quibus technis hanc miseriam introduxerit. Sufficiat scire nec victorem victis iniunxisse, nec Regem sanxisse, nec medicum consuluisse : sed ignoti orbis nuncium cum tribus barbaris, & barbaræ huius mercis disciplina huc appulisse. Barbaros breui mors oppressit, mos barbarus etiamnum viuit, vigétque. quo magis mihi mirum videtur, tam gratum hactenus mansisse ab auctore parum grato, & causâ tam pudendâ. illud persuasum habeo nunquam hausturos fuisse nostrates hunc fumum, si illis hauriendi causa apud barbaros innotuisset : nec enim vsu remedij se morbi suspicione infamassent, cum constet sanis non esse opus medico, nec alexipharmaca vsurpari vbi nullus est veneni metus.

Cæterùm, quia deprehenduntur nonnullæ consuetudines laudabiles & probæ, quæ ab initio temerè leuique de causa inuectæ sunt ; proxima erit cura ostendere, tam damnosum esse nobis Tobacci vsum, quàm turpis erat eius origo. quod vt commodius efficiatur, recognoscite mecum, quæso, tum quibus à principio incitamentis in eius amorem fueritis illecti : tum quanto ad cæteros mortales ludibrio, & ad Deum offensâ eius vsum nunc frequentetis.

Sufficiet autem quatuor credulitatis vestræ fundamenta examinare. bina quidem fallaci rationis specie ; totidem apparentis experientiæ nixa imposturis. Primò igitur certissimum hoc substernitis Physiologiæ vestræ principium, ***cerebro suapte natura frigido & humido calida & sicca maximè conuenire, è quorum numero cum faciatis huius fumi graueolentiam continuò euincitis Tobaccum, siquid aliud, cerebro esse amicum.***

Hic primus est inscitiæ clypeus, paralogismus ex ambabus præmissis falsis. Nam si cerebri natura in humido & frigido posita est, insulsè colligitur calida illi & sicca, contraria nimirū, competere. vti enim sua homini constat sanitas constante natiuo corporis temperamento (quæ quatuor statuuntur quatuor mundi elementis respondentia) ita organis quoque ipsis sua quædam inest temperies, pro varietate actionum quibus obeundis sunt destinata ; vt ex partium temperamento non vno crasis totius vnica, velut è sonorum diuersitate harmonia, oritur. Iam vt paralogismo obuiam eamus, naturalis singularum partium temperies similia exigit non contraria subsidia, nisi actiones illius impedire & sanitatem totius lædere decreueris. Tanquam si hepati, calenti sanguinis officinæ, ventriculi camino, plumbi laminam pro emplastro applicares, cuius frigore calidam illius constitutionem iuuares,

res, breui prospiceres homini, ne gulæ vitio vel conscientiam vel patrimonium nimis læderet. aut si pondus è regione cordis suspenderes palpitationi coercendæ; quia vitali spiritu turgidum nullam facit motus pausam; noxam pectori afferres, non cordi auxilium. Par est omnino in cerebro iudicium, cuius constitutionem frigidam & humidam rebus calidis & siccis non promoueres, sed euerteres; seu odores immitteres, seu fomenta apponeres. quid enim aliud cerebro exsiccato incalfactóque expectes, nisi primò vigilias, deinde phrenitidem, quùm nonnisi è miti humoris frigorisque coniugio somnus oboriatur?

Hæc igitur est sanitatis indoles, vt foueatur similibùs, contrarijs lædatur. at si debita sui temperie corpus aut pars eius aliqua exciderit, therapeutica methodus iure obtinuit, non similia, quæ morbum alant, sed contraria, quæ expellant, adhiberi. hæc enim loboranti naturæ suppetias ferunt, dum morbi violentiam expugnant. quæ nisi in morbo vsurpata naturam ipsam aduersa qualitate oppugnant. ita remediorum vsus absque morbo non est profanandus, quo pacto in huius fumosi alexiterij haustu passim peccatur.

Quod ad Tobacci vires attinet (vt paralogismi assumptionem nunc excutiam) nego eas calore & siccitate censendas: sed magis venenosa qualitate, cui adiuncta est adusta & fæda acrimonia. si quis eius cum humano temperamento antipathiam non sentit, ei olfactum aut nullum esse certum est, aut deprauatum. Nec enim nuda odorum vehicula sunt nares, sed vtilium noxiorúmque halituum incorrupti testes & nuncij; nisi fortè male affecto cerebro, primo sentiendi organo, per consensum & hæ partes præter naturam afficiantur. Vim exsiccantem fumo nullam esse aut exiguam inde licet colligere, quia fumus est, cuius natura, aquâ tenuior aëre crassior, quantum humori debeat, sui resolutione facilè indicat. nam cæterorum vaporum ingenio in aquam, vnde erat, promptissimè reuertitur: quemadmodum quæ ex terra, aqua, mari vi solis attrahuntur exhalationes in pluuias, rores, pruinas, aliáque id genus mutantur.

Alterum nunc argumentum superest cuius specie incauti capti sunt. *per fumum hunc in cerebri sinus subuectum pituitam resolui, & aquosa stomachi excrementa educi; & (quod hinc sequitur) abditos distillationum fontes, vnde plurimæ in corpus humanum decurrunt ægritudines, siccari; siue hoc caloris virtuti siue nobili occultique nominis qualitati tribuendum sit. hæc ita vera esse non aliunde magis disces, quam oculorum experientia, quum statim ab hausto fumo præcipitatos ex ore videris pituitæ riuos.*

Verùm huius sophismatis vanitas vel ex illo ipso, quem modo attigi, meteororum adscensu descensúque patescit. namque vapores è locis humidis in medium aëris orbem calore Solis sublati primùm loci frigore concrescunt in nubes, deinde in terras, vnde erant leuati, humoris

ponder-

pondere referuntur. ita putidissimi fumi volubilitas in cerebri cauitates, vt in carcerem, elati, natiuo ventriculorum frigore humoreque condensatur in liquidum virus, quod natura, fæditate pestis attonita, per palati canales statim eiectat. ita te expedis humoris molestia, sed quo stultè te ipse grauaueras. quod perinde est ac si aduersus dolores colicos alimenta flatuosa commendares, quæ flatus non dissipant sed generant: aut sedandis passionibus nephriticis vterere cibis viscidis, & calculosis; & cum multâ in lotio arenam subsidere animaduerteres, non illam materiæ morbi decisam, sed è cibis natam; in eiusmodi cibis vnicum aduersus calculum præsidium statueres.

Vidimus geminum rationis fucum, nunc totidem experientiæ imposturas detegamus. *Nunquam* (aiunt) *tanta constantia Tobacci vsum celebrasset populus, nisi vtentibus ipse successus probasset humanæ vitæ nihil esse hac herba salutarius.*

Verùm si hac ratione vti liceat, nihil apud vllam gentem tam delirum aut infame reperietur, cui non erit paratissima defensio. quàm sint mortalium animi ad nouitatis studium procliues, me tacente, satis constat, nec apud nos ignota res est. Si quis transmarinam vestis formam huc apportet, hominem illum nauci & nihili esse necesse est, qui non è vestigio imitabitur. hoc modo vnius stultitia propagatur in omnes: nec commodo aut honesto, sed nouitate sola ducimur. Sic dominatur vnicuique cæcus sui amor, ex secreto alienæ vanitatis contagio. nec æqualibus nostris pares videmur, nisi omnia eorum deliria æmulemur, quasi tum demum magnarum rerum capaces, quùm nullum ineptiarum genus fuerit supra nostram imitationem: quùm aliorum simij etiam cum nostra pernicie facti sumus. Si vnus vel alter è præcipuis Academiarum nostrarum Mathematicis mira sibi diceret in supernis regionibus visa phænomena; magis mirum foret, si non plerósque è discipulis rerum nunquam visarum reperiret oculatos testes. tam difficile est ingenij vel oculorum acumine cuiquam cedere. Quod igitur in plerísque alijs fieri amat, quidni in ridenda Tobacci consuetudine idem accidisse putandum est, non iudicij constantiâ, sed imitationis pertinaciâ apud Britannos inualuisse?

Restat adhuc vltimum adulterinæ experientiæ præsidium, quod priori imposturæ pro fulcro supponere tentarunt: *nempe huius suffumigij salubritate plerisque hominibus varias ægritudines fuisse leuatas: at neminem vnquam inuentum, cui ex illius vsu noxa creata sit.*

Quo in argumento cum errore insignis coniuncta est absurditas. error est non causam sumere pro causa vt loquuntur Logici; & quòd fortè fortuna in vigore morbi quispiam hausto Tobacco melius habuerit sensimque conualuerit, sanitatem Tobacco acceptam ferre. potius ille ægritudinis suæ periodos nesciebat, quæ cum ad vigorem accessit

aut

aut ægrotantem extinguit, aut ad sanitatem inclinat. hæc sunt nempe olidissimi fumi miracula. Taceo rem auctoribus naturę compertissimã viribus imaginationis, spirituum vnione fulcientis naturam, non raro morbos deleri. hinc in odontalgia & doloribus colicis Æsculapios quotidie habemus nouos, callosos agricolas, anus deliras, simplices ancillas. hi sacram, scilicet, exhibent ægris antidotum, suisque aut amicorum periculis notam: admittit credulitas: sanat fiducia. Vides vt illis prosit ignoratio veri. sic non causâ decepti suam Tobacco imputarunt sanitatem, qui naturæ vi è morbo eluctati sunt. At si quis huius fumi malignitate exspirauerit (quod adeo infrequens non est) tartareæ herbæ mors non adscribitur. piaculum est salutarem illam panaceam infamare. alia igitur ægritudine extinctus est. Quocirca furui huius nidoris patronos exoletis scortis non absimiles iudices, quibus impura multorum consuetudo ad purgandos renes laudatissima habetur: at quot in ætatis flore venerea lue contabuerint, ad animum haudquaquam reuocant. & Tricongij nostri intemperantiâ annísque debiles poculis sibi æstimant prorogari vitam, immemores prorsus, quàm multi ante diem inter popinæ procellas vitæ fecerint naufragium.

Hactenus errorem, nunc absurditatem argumenti protrahamus in lucem: *hircoso*, videlicet, *suffitu hoc multiplices, imò contrarios humani corporis morbos persanatos.* quis credat tantas inesse fætori vires, quæ medicos quoque ipsos indubitata Physices principia dedoceant? ijs semper persuasum fuit, nullum esse medicamenti genus omnibus simul corporis partibus amicum: nec iniuria; nam si (vt ante innuimus) tanta est in singulis temperamenti varietas; quod calidis aut humidis prodesse intelligitur, id frigidis aut siccis obesse necesse est. & vt in vrbium obsidionibus per eam mœnium partem tentatur irruptio, quam cæteris debiliorem hostis iudicauit: sic quatiuntur morborum insultibus non omnia, sed maximè oportuna corporis nostri membra, & in ægritudinem procliuia, dolore interea per sympathiam in cuncta serpente, qui per idiopathiam vni erat affixus. hic ad medici prudentiam spectat, ijs solum vti pharmacis, quæ morbo partique affectæ maximè conuenire ratio & experientia persuasere, quæ si alieno aut membro aut morbo accommodaret, tantum noxę daret abusu quantum ligitimo vsu adferret leuamenti. Quid quod circumspecta medici curiositas ad circumstantias quoque descendit, rationem climatis, anni tempus, ægri naturam, ætatem, victum, robur, consuetudinem, non neglectis Planetarum adspectibus, & Lunæ motu? pro quarum rerum varietate diuersa pharmacia instituenda; ea, nempe, quam præsens circumstantiarum concursus poscit. At in melioris notæ Tobacco nihil simile: *omni tempore loco & morbo præsentissima est panacea. In capite & stomacho* (si Dijs visum est) *exsiccat distillationum alueos*: (ecce, aduersus catarrhos omnes

cæleste

ælеſte protherapeuticon) at ſi verum amamus, cerebrum marceſcit hoc veneno, & ventriculus ex præcoce concoctione cruditatibus grauatur. præterea *podagram belliſsimè fugat & ſimul ac in antra cerebri tortuoſa emicuit nebula, vis eius* (mirabile dictu) *entheo ſalubritatis pondere in extimos pedum digitos decumbit.* audi cætera. *febres mitigat, orexin ciet, laßitudinem minuit, ebrietatem adimit, ſomnum conciliat, ſomnolentiam excutit, intellectum acuit.* & fortè ſcabioſos Americæ nebulones lue Venerea exoneret: defæcatior eſt eius in Britannia virtus, nec niſi generoſiorum morborum inſeruiens proſapiæ. Quod ſi vt olim putore Tobiani piſcis, ſic Tobacci nidore (nam nihilo mitius olet) Diabolus poſſet in fugam conijci, nihil Puritanis, nihil Papiſtis miraculorum mangonibus ad exorciſmos natura rerum creaſſet valentius:

Fingamus tamen quibuſdam morbis curandis non incommodè viroſum hunc ſuffitum adhiberi, an tamen citra temporum & perſonarum diſcrimina omnibus conueniet? an iuuenibus optimè conſtitutis & validis comperietur ſaluber? medicinæ operatio non eſt ſine mutatione vtentis. bene habentem transfert à ſanitate, valetudinarium à morbo. eſt tempeſtiuè adhibita naturæ laborantis ſubſidium, temere aut paſſim frequentata valetudinis robur etiam athleticum debilitat. Sed quid ego de medicamentis loquor? ſi quis alimentorum optima ſic deperiret, vt noſtrorum plerique Tobaccum, id eſt, inconſultò & paſſim ingereret; is & ventriculum labefaceret, & cerebrum grauaret, obfuſcatiſque ſpiritibus tandem gulæ mercedem lethargum inueniret. Hac debilitatis accerſita ignominia multi apud nos abſque hoc fædo halitu vitam acerbam ducunt. intermittere tantiſper nequeunt, quod perpetua illis in naturam vertit aſſuetudo. tam difficile eſt ab adulta ſtultitiæ voluptate feriari. Sic qui in popinis conſenuerunt breuem ſobrietatis vſuram ſine valetudinis periculo non ſuſtinent.adeo illis inimica eſt virtus, quibus ſola vitia nota ſunt. & quid mirum eſt veneno nutritis ciborum ſalubria eſſe pro venenis?

Satis opinor hircoſi folij patrocinium ſubruimus, nunc cum quanta nequitia & dedecore Tobaccomania hæc coniuncta ſit, expendemus.

Agmen ducat in hac inſaniæ acie libido indomita. cuius reatus non ad vnum tactus ſenſum pertinet,ad omnes diffunditur. Veſtra in conuictu vrbanitas, in lupanari ſalacitas Tobacco vt cote acuitur. eius deſiderio languetis, vt populus Iſraeliticus Ægyptiarum coturnicum. Præterea vt ebrietas eſt radix omnium ſcelerum, ita ebrietatis ramus eſt inexplebilis hæc Tobacci ſitis. vide, ſodes, vtriuſque neceſſitudinem. Nobiles helluones, ſupráque vulgus potatorum famæ alis euecti, dulce illud & lene aſpernantur vinum. ſpirituoſum & acre ſequuntur, quod cerebrum ſuæ præſentiæ ſtatim commonefaciat, & inuiſæ

sobrietatis torporem feriat. Tobaccophili nostri nihil magis in fumo affectant, quàm nidoris acrimoniam, quæ intimas narium cauernas quàm celerrimè peruadat, & cerebrum morsu non translatitio peruellat. Et vt in primo popinæ tyrocinio vix quisquam prorsus se mancipat gulæ (nemo repentè fuit turpissimus) sed pedetentim cedit intēperantiæ illecebris: tum verò beluinæ emeritus militiæ maiore cura sobrietatem suam submergit, quàm vir sobrius sitim restinguit: ita primùm inter putorem folij, pudorémque insueti moris hærere solent, mox tanta peruicacia inhærent, vt citius a rebus charissimis, quàm ab hac mephiti se patiantur auelli. & hunc vecordiæ morbum in magicam sanè illius herbæ potentiam conferunt.

Accessit tertium hinc & maximum flagitium; in Regem & patriam (quorum saluti & dignitati fortunas, & si res poscat, vitam pro victima debetis) insignita nimis iniuria. eneruastis enim spontanea hac putredine vigorem animi, & robur corporis quondam athleticum emasculastis: nec Iudaici iam iter Sabbathi absque his delicijs duratis. emori vultis, ni puer è deuio tugurio prunam ferat Tobacco accendendo. hęc vna est ex lassitudine deliquij vestri curatio: quemadmodum fœminis hystericis vita fertur redire admoto naribus oleto. Ineptus habeatur miles algoris, vigilię, inedię, impatiens: at quid de his in bello fiat qui Tobacci desiderium ferre non valent? O rudes maiores nostros, quibus absque hoc fumo vita transacta est! illi terra marìque res maximas gesserunt, debellarunt hostes, erexerunt trophæa: sed caput beatitudinis Tobaccum ignorarunt. nec ex fictili tubo tanquam mamillâ fumum sugere impoliti didicerunt. ea heroici sæculi vnica fuit labes. Quid si nunc in hosticum facta excursione nonnulli è Tobaccotrophis nostris fumi studio deflectentes ab agmine interciperentur? quis eorum interitu ingemisceret? quis non risu potius indignum viris infortunium exciperet? Periculosa est huic populo, si cuiquam, consuetudo quæ dedisci nequit. Meminerimus Persarum Romanorúmque imperia non alio magis quam luxuriæ voluptatumque vitio interijsse. Apud Americanos quoque ipsos vix emptorem inueniet seruus qui se Tobacco mancipauit. adeò ipsis auctoribus inuisa est hæc mollities.

Quantopere autem patrimonia vestra, Generosi iuuenes, hoc fumo dissipentur, testes erunt è vobis omni exceptione maiores, qui in expensi codicem quotannis referre solent Tobacci pretium, argenti vncias mille & sexcentas. Quanto satius esset pecuniam non habere, quàm in hos vsus insumere? Meminit historia hominis nequissimi Alexandro Seuero familiaris, qui gratia Principis abutens multos nummis emungebat, se pro illis apud Cæsarem intercedere & postulata impetrare mentitus. itaque viridium lignorum fumo suffocatus est, Præcone dicente, *fumo pereat qui fumum vendidit*. integra vix sylua sufficeret

ſufficeret Britanniæ fumiuendulis ſuffocandis.

At verò (vt de praui moris vecordia vltimo loco dicamus) quid in menſa, illâ munditiæ modeſtiæque arâ, magis indecorum, quàm mucoſos illos tubos circumferre, in conuiuantium ora ingratiſſimum fumum reiectare, cuius fætor aërem inficiat, cibos inquinet, ſtomachos auerſantium euertat? fumus culinæ, quam triclinio aptior: niſi & hic fumus vnctuoſa pinguique fuligine culinam in vobis ſatis graphicè ſibi depingat. nigram ex concretis ſordibus cruſtam non ſemel in mortuis repertam anatomici teſtantur. Quod ſi de morum elegantia Dicpenſes fæminæ cum hiſce fumiuoris ad Iudicem venirent, litem proculdubio auferrent. Adeo inualuit hęc ſtultitia, vt viri cordati, ne ſingulares videantur, ſimul nunc inſanire, & inuiſum morem vnà frequentare neceſſe habeant. quemadmodum duo illi Philoſophi pluuiâ cum populo madeſcere cogebantur. vel vt ille allium inuitus arroſit, qui in alieno halitu odorem eius ferre nequibat. Quin eò deuentum eſt, vt vix hoſpitem ſine Tobacco dapſilè putemus exceptum. Sine Tobacco nec medicina vlla valida eſt, nec ſodalitium ſuaue. Quiſquis in dicace iuuenum grege fuliginoſam à ſe amouet fiſtulam, quam fortè latrina peius oderit, homo illepidus, & ne teruncio quidem æſtimetur; prorſus vt eſt in gentibus ſeptentrionalibus illaudatus ille pitiſſandi mos. humanitas Dominæ erga miniſtrum certiſſimo probatur indicio, ſi fumantem de manu fiſtulam miſero porrexerit. Illa autem non vanitas dicenda ſed diuinæ bonitatis contemptus, ſuauitatem anhelitus, quæ nulla arte acquiri poteſt noua, vel perdita reſtitui, hoc fætore ſcienter corrumpere. quæ herbæ expertiſſima malignitas falſam de illa ſalubritatis opinionem ſic refutat, acſi quis diceret, virus putredinis cum virtute alexiteria coniunctum. Sed tolerabilior foret, ſi penes mares ſolos manſiſſet inſania. nunc & vxoribus neceſſitas incumbit deprauandi anhelitus, vt olentes maritos ſimilitudine fætoris ſuſtineant: ni faciant, perpetuum illud maritalis ſentinæ tormentum eſt ſuſtinendum.

Tandem igitur, ô Ciues, ſi quis pudor, rem inſanam abijcite, ortam ex ignominia, receptam errore, frequentatam ſtultitiâ: vnde & ira Numinis accenditur, corporis ſanitas atteritur, res familiaris arroditur, dignitas gentis ſeneſcit domi, vileſcit foris: rem viſu turpem, olfactu inſuauem, cerebro noxiam, pulmonibus damnoſam: & ſi dicere liceat atri fumi nebulis tartareos vapores proximè repræſentantem.

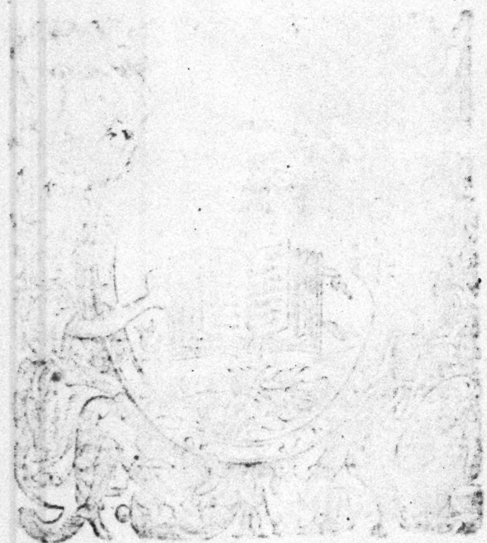
CONIVRATIO SVLPHVREA,

QVIBVS EA RATIONIBVS ET AVTHORIBVS coeperit, maturuerit, apparuerit, vnâ *cum reorum examine*,

SCRIPTA A REGE, SED NOMINE SVPPRESSO.

[*⁎*]

CONIVRATIO SVLPHVREA.

ESt, cum nemini liceat silere. concors enim gentium vox fuit, & in omni Rep. siue ea meridiano diuini verbi, siue dubio humanæ rationis lumine administrata fuerit, concors planè opinio; si religio in periculum veniret, si rex, si patria, nemini linguam continendam vel manum: sed pro munere & facultate dandam vnicuique operam, vt iniuriam auertat, vim repellat, & improbitatem in auctores vindicet. Si cui vnquam populo, certè huic id iam vsu venit, ne dicam toti Britanniæ, adeóque illustrissimæ huic, quanta quanta ea est, Monarchiæ. In Ethnicis Rebuspublicis si gloriosissimè & beatissimè censebantur mori, qui vel aris vel focis vel patri patriæ vitam impenderant; si singulis hisce periclitantibus vniuersi velut ad commune restinguendum incendium iunctis animis opibúsque conuolabant, quanto magis nos verè Christianos id deceat, huius insulæ verè fortunatæ fælices incolas, duce benignissimo nostro & pijssimo Principe? quanto, inquam, nobis grauior causa est, vt illius vulneris sensum acerbitatemque renouemus, quod non modò in Sanctissimæ nostræ religionis iugulum intentabatur, aut in regis patris patriæ internecionem; sed omnium: nempe, vt nefarium istud & sacrilegum parricidium omnibus modis absolutum fieret, tanquam feritatis quædam idea, & crimen sine exemplo, aut verius omnium scelerũ promptuarium. Vno eodemque interitu corpus cum capite parabant inuoluere; gregem cum Rege; aras cum focis, Lares cum Penatibus; omnia vno fulminis ictu cælis immittere; Regem caput reipublicæ, Reginam fertilem matrem, succrescentem non tam eorum, quam nostram progeniem, clerum venerandum, nobilitatem honorandam, fidissimos

Insula fortunata.

diſſimos regni conſiliarios, grauiſſimos iudices, equitum ſplendidiſſimos, virorum generoſiſſimos, ciuium prudentiſſimos, ſcribas Regis, Conſilij, Sigilli, aliorumque iudiciorum inſignium, omnes denique noſtros iuriſperitos cum plebe innumera. Nec homines ſolos, vel animalia deſtinauerat hic furor ad interitum, abſque ordinum, ætatum ſexuumque diſcrimine: ipſa quoque ligna & lapides tantam rabiem non vitaſſent. Curia iuſtitiæ ſacra, & ampliſſimorum ordinum conuentui dicata domus, templum in quo reges noſtri coronantur, monumenta priorum Principum, corona quoque cum cæteris regiæ dignitatis inſignibus, publica regni archiua, priuatorum hominum inſtrumenta, omnia redigenda erant in hoc nefandum chaos. Terrâ quaſi dehiſcente è Tartaro erupturus erat ſubitus & ſulphureus ſpiritus, flamma voraci, fulmine terribili, nouiſſimum hunc inferni diem dicto citius allaturus non modò hominibus viuis, Regi nimirum & populo; ſed defunctorum monumentis in ventura ſæcula erectis. Itaque non nobis modò pereundum erat morti natis, ſed antiquiſſimorum Principum procerúmque libitinis perennitati conſecratis: Trophea, inquam, illa auctorum ſuorum gloriam æternùm teſtantia, quæ de temporis inuidia tam diu triumphauerant, nunc ſine temporis iniuria diſiecta, diſſipata, abolita fuiſſent, eraſâ non noſtrâ modò, ſed noſtrorum omnium è terris memoriâ. Tanti ſceleris deteſtatio me ad cogitandum impulit, quomodo in cauſâ tam publica meo officio optimè defungerer; vt ſi nihil aliud, vnum ſaltem lapidem ad ædificium, vel cum vidua vnum teruncium in gazophylacium conferrem. At cum inuiſæ & inauditæ machinationi nihil poſſit reperiri ſe ipſa infeſtius, ſi ſimplex rei geſtæ veritas publici iuris fiat: nec alijs rationibus certius illi confletur odium, quàm ſi pateat fuiſſe, qui prodigioſum facinus non excogitârint modò, ſed facere deſtinârint, ſed ad maturitatem perduxerint, & ita quidem vt intra duodecim horas exequerentur: Meus amor tergeminus in ea tria, quibus illi nos crudeliter orbaturi erant, mihi tandem hoc expreſsit officium; vt vniuerſum immanis tragœdiæ drama verè exponerem: cùm fortè & ſeruitij mei ratione, & perpetuâ in aula mora mihi iſta quàm alijs ſint notiora, qui à tertio quartóue auctore acceperint. Ita eorum infamiam faciemus nos immortalem, qui omnibus Catilinis diriores noſtram memoriam voluerunt delere, diuinâ quoque miſericordiâ, qui nos noſtrumque Vnctum ſoſpitauit, perpetuis literarum monumentis conſeruata. Idem Deus faxit, vt marmoreis grati animi tabellis perpetuùm maneat inſculpta.

DVM

DVM beata pace floreret Britannia, domi forísq; sustentantibus & ducentibus rempublicam pietate & iustitia, nec vlla externi internìue motus suspicio esset; Rege à venatione sua Roistuniâ in vrbem & propter anni tempus & propter conuentum iuridicum reuertente, præcipuè autem ad habenda regni comitia, quæ bis iam ampliata erant: in summa hac rerum serenitate (vt scias ante procellam quiescere ventos, & calidiores micare Soles ante pluuiam) latens illud fulmen prima cæpit fulgura emittere, prænuncia tempestatis, quam minabatur. Cum enim Rex statuisset die Iouis reuerti (qui dies ante ordinum conuentum decimus erat futurus) die Saturni priore redditæ sunt Baroni Montaquilæ Baronis Morliæ filio & hæredi, suis in ædibus iam circum horam septimam vespertinam cænaturo, literæ à pedissequo suo, quem paulò ante in oppositam plateæ regionem negotij causâ miserat. has ille ab ignoto homine staturæ procerioris sibi obuiam facto acceperat, cum mandato, vt eas domino suo daret in manus. quibus resignatis cùm nulla esset diei, locique aut nominis subscriptio, manus præterea ignota & intricata, vnum è ministris aduocauit Baro ad lectionis subsidium. Intellecto earum sensu admodum mirabili, quanquam interpretandi anxius, an magni momenti (vt sanè erat) rem eam arbitraretur, an potiùs inimicorum technam à comitijs deterrentium; statuit tamen apud se (vt fidelem officiosumque ciuem decuit) eas, quicquid demum portenderent, non supprimere. Itaque multo licet iam vespere, & (vt hora anni erat) densis tenebris ad palatium se contulit, & Comiti Salisburiensi præcipuo Regis Secretario literas eas tradidit, addito, qua ratione in ipsius manus venissent. Ille, ijs perlectis, eius industriam & prudentiam laudare, sibique (vt vt ista se haberent) alia monita & transmarina quidem in memoriam reuocare, quæ cum Rege & plerisque Sanctioris consilij communicauerat, de Papistarum domi forísque apparatu & fœdere, vt in his ipsis comitijs pro religionis suæ libertate apud Regem contenderent; ita suum libellum supplicem exhibituri, vt vix ac ne vix quidem repulsam ferre possent, non absimiles validis illis mendicis, qui alteram manum expediunt ad stipem, alteram, si recuses, lapide ostendunt armatam. Addere Salisburiensis, se alijs de secretiore consilio, quia Rex ipse abesset, rem communicaturum: nec alter refragari, ea tamen lege, vt quisquis foret euentus sibi nihil imputaretur; quùm literas eas non consilio, sed subito animi motu tradidisset; & eò duntaxat, vt quàm de regia & publica salute sollicitus esset, ostenderet. Salisburiensis assumpto in consilium Præfecto Cubiculi regij, & Montaquilio præsente, repetit quæ ab exteris locis audiuerat, nihil abludentia sanè ab harum literarum sensu: statim eorum incessit animis ex incolumitatis regiæ curâ ingentis periculi, ijs literis aduersus Regem notati metus:

Literæ datæ Baroni Montaquilæ.

Comiti Salisburiensi communicatæ.

Et Regij Cubiculi Præfecto.

quæ res Præfectum Cubiculi regij præter cæteros iure sollicitum habebat; ad cuius officium spectabat non modò regios lares, sed cætera quæ Rex suâ præsentiâ dignatur loca inspicere. Statuerunt igitur tres alios de Sanctiore consilio facere participes secreti, Thalassiarcham, Vigorniæque & Northampiæ Comites. Illi communi opera expensis literarum verbis, quanquam primo adspectu res leuis videbatur, pro sua tamen in Regem sollicitudine non omnino spernendam iudicabant: quin verò, priusquam quicquam vlterius inquirerent, cum ipso Rege communicandam; tum quòd illius in ænigmatibus & ambiguis interpretandis fælix sagaxque ingenium sæpe ante compertum haberent, tum quia sceleri, si quod esset, maturando tempus aliquod indultum volebant, quò & detectio fieret illustrior & actio in auctores iustior & facilior. Comes Salisburiensis ex cæterorum decreto Regem in porticu à meridie spatiantem adijt, postridie quàm reuersus esset, qui dies erat Veneris omnibus Animabus sacer. ibi remotis arbitris literas eas exhibuit nullâ quidem suâ additâ earum censurâ, sed nudâ rei gestæ narratione, quarum hic erat tenor.

Demum ipsi Regi.

MI Domine, fecit amor quo tuorum nonnullos prosequor, vt de tua incolumitate sollicitus sim. Consulo igitur, si vitam amas, comminiscaris aliquid quo te hisce Comitijs subtrahas. Etenim ad huius sæculi improbitatem castigandam Deus & homo conspirârunt. nec parui pende monitionem hanc, sed rus secede, vbi rei euentum expectes securus. quanquam enim nulla vllius motus suspicio sit, terribilem tamen ictum (prædico fore) hisce comitijs ferent, nec quis eos læserit, aduertent. Consilium ne sperne, quod tibi prodesse potest, obesse verò non potest. præterierit enim periculum tam citò, quàm tu hanc epistolam combusseris; qua vt bene vtaris diuina faxit benignitas, cuius sacræ tutelæ te commendo.

Regis de literis Iudicium.

Rex lectis literis, & pauxilla interiecta mora relectis, prorsus censuit non esse eas de nihilo; ipsâ phrasi aliquid acutius & neruosius præ se ferente, quàm in famosis libellis, lasciuientium nugamentis, fieri soleret. Comes Salisburiensis cum Regem, cuius ingenium non ignorabat, altiore cogitatione defixum animaduerteret, subdidit ex vna earum periodo sibi videri auctorem vel stultitia vel insania laborare: & ea verba legens (***præterierit enim periculum tam citò, quàm tu literas combusseris***)

busseris) hoc, inquit, non nisi ab homine stulto proficisci poterat; nam si omne periculum cum literis euanescat, aut earum combustio omne periculum auertat, monitionem totam parui ponderis esse necesse est. At Rex cum hac ipsa periodo coniungens priorem (*terribilem ictum his comitijs ferent, nec quis eos læserit videbunt*) coniecit innui tormentarij pulueris periculum. non posse enim comitiorum tempore alium tumultum motumue excitari, cuius auctores lateant, quàm tormentarij pulueris, ex tenebricoso angulo ab vno nebulone facilè explosi. Vnde & periodum illam à Comite pro stulta allatam contra vsitatam verborum vim coactus est exponere, quasi per illa (*tam citò præterierit periculum quàm tu literas combusseris*) tectè intelligeretur periculi velocitas, cuius nempe tam celer exitus foret, quàm chartulæ coniectæ in flammam; vt *tam cito* idem sonaret, quod tam celeriter. Placuit igitur, antequam in domum Comitialem accederet, omnium infra locorum & cryptarum scrutinium fieri. Comes regium commentarium miratus, valdè profectò ab illius ingenio & consuetudine alienum, vt qui in alteram partem fere semper peccaret, nec inimicorum machinationes ingenuè præmonitus vnquam crederet, qua innocentiæ suæ fiducia se in extremum discrimen sæpe antè coniecerat; insolitam hanc Regis cautionem à Reipublicæ cura magis quàm sua interpretatus est proficisci, omnibus vno ictu cadentibus, si scelus hoc cessisset auctoribus ex voto. Cæterum coram Rege constanter simulauit nullam subesse tanti metus causam. itaque pro more suo rem ioco transigens digressus est.

Rex decernit scrutinium faciendum.

Quamuis autem vultu videri volebat securus, intus tamen æstuante pro Rege & Republica sollicitudine, repositóque apud se cum beata Virgine Maria insolito Regis iudicio & intellectu, pati non potuit, quin cæteros huius colloquij faceret certiores: cúmque omnes videret vno ore consentire, vt redintegraretur apud Regem totius rei memoria, sequente die, qui Saturni erat, Regem in eadem porticu conuenit. Visum est vt Cubiculi præfectus, qui tum quoque præsens erat, pro officio & more omnia domus Comitialis loca supra infraque inspiceret: & si quid eiusmodi discriminis appareret, aut latere posset, sedulò obseruaret: omnia tamē differret in pomeridianas diei Dominici horas, qui consessum ordinum præcedebat, tam ad supprimendos rumores qui possent oriri, quam ad fraudem eò manifestius deprehendendam, quo maturior fieret. Itaque ex hac Regis sententia in Domum comitialem die Dominico profectus est, comitante Montaquilæ Barone, qui Regis obsequio aliàs deditissimus nunc scire auebat eius rei euentum, quam primus fauente fortuna detexerat. Inspectis infra locis, inuenta est in fornice sub Superiore domo ingens lignorum carbonumque fossilium vis. Itaque ex Chinardo quodam esthetophylacij regij custode interrogauit, quibus vsibus has ædes inferiores destinasset.

A Cubiculi Præfecto.

Carbones fossiles inuenti cum lignis.

ſet, reſpondit ille Thomam Percium & illas conduxiſſe & partem fornicis ſub illis; & ad eum pertinere ligna illa & carbones foſſiles, quos vidiſſet. hîc præfectus Cubiculi, coniectis oculis in latus, quendam vidit ſtantem in angulo, qui ſe Percij miniſtrum cuſtodémque ædium dicebat: at erat ille Guido Fauxius, cuius immani dextra conſummandus erat vltimus illius Tragædię actus.

Fauxius ſimulatus Percij famulus.

Cubiculi præfectus ſingulis non perfunctoriè (vt videri volebat) ſed diligentiſſimè obſeruatis (vt eius prudentiam & induſtriam decuit) ſe in cryptoporticum contulit ad Regem, cui præſente Quæſtore cum Thalaſſiarcha, & Comitibus Vigorniæ Northampiæ & Saliſburię, quę vidiſſet notaſſétque omnia retulit, ſubiungens Baronis Montaquilæ iudicium, qui vt primum ædes audierat à Percio conductas, homine in praua religione tam peruerſo, omnia habuerit ſuſpecta; reuocatáque magnæ quondam inter eos amicitiæ memoriâ literas illas ab eodem Percio fuiſſe coniecerit. Addidit quoque mirari ſe, quorſum tantus lignorum carbonumque foſſilium apparatus; in illis præſertim ædibus, quas rariſſimè Percius incoleret: truculentum præterea ſibi viſum & efferum ſerui adſpectum.

Referuntur omnia Regi.

Rex, aucta iam priore ſuſpicione, iuſſit ædes eas penitiſſimè veſtigari, lignis & carbonibus ad imum excuſſis; quæ veriſimile foret eò congeſta, ad puluerem pyrium tegendum. In eadem mente erant qui aderant a conſilijs, ſed de modo ſcrutinij diſceptabant. hinc enim de regia incolumitate ita erant ſolliciti, vt nullam præcautionem iudicarent nimiam: inde verò ægerrimè ad id genus inducebantur. nam ſi inane eſſet literarum terriculum, & ab homine aliquo otioſo profectum, non modò id Regi & Reipublicæ turpe foret, nempe ex minimis aut potiùs nullis occaſiunculis pauere: verùm etiam Comitem Northumbriæ virum præcipuum è Subditis & Conſiliarijs regijs inhoneſta tangeret ſuſpicione; cuius conſanguineus & intimus amicus ſit hic Percius. Qua in re eò magis anxij erant; quòd ſcirent nihil eſſe à Rege magis alienum, quàm vt videretur fidem boni ciuis etiam infimi loci in ſuſpicionem vocare. At Rex conſtanter vrgens multa eſſe nimium ſimilia veris, & ex ſcrutinio quantumuis accurato nihil vlli innoxio damni creari; cenſuit tandem, aut veſtigandas omnes domûs partes, nequid omnino latere poſſet diſcriminis; aut omnia miſſa facienda: vt fortunæ ſucceſſum commendantes ordinum conuentui poſtridie intereſſent; quod eos ſalua conſcientia facere non poſſe arbitrabatur. Nam in eiuſmodi negotio præſtat nihil facere quàm dimidium. Itaque decretum eſt omnes earum ædium rimas, & angulos eſſe ſcrutandos; &, ne nullâ re repertâ oriantur in populo rumores, ſcrutinium illud faciendum per cauſam recuperandæ ſupellectilis regiæ, & tapetum, quos Chinardus ex Eſthetophylacio diceret ablatos. Huic negotio aptiſſimus

Diſceptatio de Scrutinij modo.

Scrutinij prætextus inuentus.

nus iudicatus eſt Thomas Cneuetus Eques ſplendidus, & interioris ubiculi regius miniſter, vt qui Weſtmonaſterienſis Irenarchus tunc eſſet, homo notæ in Reginam Elizabetham præſentémque Regem fidei. Ille pro auctoritate ad domum comitialem nocte intempeſta ſe contulit, exiguo ſtipatus numero, ſed pro negotio ſatis. Antequam ædes ipſas ingreſſus eſſet, pro foribus offendit Percij miniſtrum veſtibus & ocreis ipſo noctis conticinio indutum: iuſſit hominem apprehendi, quod ſtatim factum eſt: ædes deinde ingreſſus ſcrutari cœpit: continuò, faſcium & carbonum foſſilium parte aliqua ſubuerſa, apparuit primò vnus pyrij pulueris cadus, deinde alij triginta ſex maiores minoréſque. hinc captum ſcrutatus tres inuenit igniarios funiculos, aliáque incendij inſtrumenta paratiſſima. Sine mora expreſſa eſt homini cõfeſſio ſceleris, qui & hoc addidit, Si in ipſis ædibus paulò antè deprehenſus fuiſſet in opere (tum nempe cùm vltimam machinæ manum imponeret) ſe eum cum ædibus difflaturum fuiſſe.

Fauxius nocte intempeſta prehenſus pro foribus.

Cneuetus arctè ligato nebulone, & ijs qui aderant in cuſtodiam tradito, in palatium regreſſus eſt: Præfectúmque cubiculi & Comitem Saliſburienſem de ſucceſſu certiores fecit, quorum monitu cæteri quoque Conſiliarij in Palatio pernoctantes, vt primum accingi poterant, in cubiculum Regis conuenerunt, horâ circiter quartâ matutinâ. Vix introgreſſus eſt Præfectus, cùm impatiens lætitiæ ex tanto anticipato diſcrimine edixit Regi, abrupta quadam feſtinatione, inuenta eſſe & detecta omnia; & proditorem ipſum in manibus & manicis eſſe.

Concilium conuocatur.

Poſtquã viſum eſſet reliquos à Sanctioribus cõſilijs ex vrbe accerſere, inductus eſt captiuus. propter ipſam rei nouitatem nemini interdictus eſt illius adſpectus vel etiam colloquium. Paulò poſt à Conſiliarijs examinatus eſt. ſed tanta cũ conſtantiâ & propoſiti ſui pertinaciâ reſpondit, vt nobis viſi fuerimus alterum hîc in Anglia Mutium Scæuolam inueniſſe. eâ ille videbatur fiduciâ planè antiquâ & Romanâ. Nam neque ſceleris aut immanitate, aut conſcientia, nec grauiſſimi concilij audientiâ, nec quæſtionum numero vel aſſiduitate confuſus deiecit vultum: ſed potiùs renidens, vltro ludificari: nec negare factum, verùm cum Scæuola dolere fruſtra ſuſceptum: poſtremò Deum non detexiſſe ſed Diabolum. ad omnia reſpondere expeditè, & ſi quid alienum aut ineptum quæreretur, ſubſannare; ijſque illudere, quibus nullam eſſe credebat examinandi poteſtatem. Toto illo die nihil potuerunt ex eo de Socijs reſciſcere, cum ad ea non reſponderet, quibus coniurationis modus petebatur, quam ille in ſe totam ſuſcipiebat: eò verò ſolius religionis & conſcientiæ cauſâ ſe eſſe adactum: Regem non agnoſcere ſe Dominum ſuum aut Dei vnctũ vt qui eſſet hæreticus, nec ſe alium eſſe quàm Iohannem Ionſonium Thomæ Percij miniſtrum. Verùm ſequente mane in turrim Londinenſem abducitur; & vix tri-

duum elapſum eſt, cum bis terue repetito examine, & oblato tantùm equulei terriculo, larua Romanæ conſtantiæ homini de facie ſenſim delabi & tandem decidere viſa eſt. Tum primum aliquam veritatis partem faſſus eſt, deinde verò totam perfidiæ ſcenam aperuit, vt ex ſubiuncta illius confeſſione apparet.

CONFESSIO GVIDONIS FAVXII CORAM IIS CONSILIARIIS, QVORVM NOMINA SVBSCRIPTA SVNT.

Onfiteor de coniuratione aduerſus Regem & Rempublicam mecum actum fuiſſe, & id Catholicæ religionis causâ; cuius coniurationis ipſe auctor non fui. Ante annum ferè circa Paſcha in Belgica Archiducis ditione mecum egit Thomas Winterus, qui ad eam rem vnà mecum in Angliam venit, & conſcios aſſumpſimus tres alios, generoſo loco natos, Robertum Catesbeium, Thomam Percium, & Iohannem Wrightum. Qui cum in commune conſulerent, quibus potiſſimum rationibus exequerentur facinus; Catesbeius præſtito antè & exacto taciturnitatis iureiurando, cenſuit puluere pyrio optimè id poſſe fieri, actis ſubter domum comitialem, quam Superiorē vocant, cuniculis. quem locum ideò præ cæteris elegimus, quia vbi Catholica religio iniquè ſuppreſſa fuit, ibi æquiſſimum eſſet vindictam ſuppreſſæ exigere.

Quod cùm inter nos conueniſſet, ædes ad eam rem conduxit Percius, domui comitiali proximas ad Weſtmonaſterium: ibi

capimus

cæpimus cuniculos agere circa vndecimum Decembris Anno 1604.

Primi quinque in opus ipsum descendimus Thomas Percius, Robertus Catesbeius, Thomas Winter, Iohannes Wrightus, & ego. nec multò post alium assumpsimus, Christophorum Wrightum, obstrictum iuramento taciturnitatis, cuius sigillum erat corporis Dominici sacramentum.

Cum deuentum esset ad ima domus fundamenta duodecim circiter pedes crassa, & magni laboris opus videretur; alium assumpsimus virum generosum, Robertum Winterum, eodem iuramento & Sacramento obstrictum.

Circa natalem Domini cuniculos ad Domus Comitialis parietem perduximus: circa festum purificationis dimidium eius perfodimus. ijs operantibus stabam ego foris, vt si quis prope accederet, monerem. illi cessabant vsque dum ego signum darem redeundi ad opus.

Pernoctabamus omnes septem in illis ædibus tormentis, globis, puluere pyrio satis instructi; certi potiùs mori, quàm cedere aut capi.

Dum parietem illi perfoderent, auditus est ex hypogeo carbonum fossilium fragor. nos metuere, ne res facta esset palam. Ego in hypogeum missus sum; & cùm carbones distrahi, & hypogeum ipsum facilè conduci posse retulissem; Percius, animaduersa oportunitate, hypogeum annuo pretio conduxit.

Antehac in ædes intuleramus viginti cados tormentarij pulueris; quos in hypogeum tum transtulimus, & lignis & carbonibus ad id comparatis eos teximus.

Circa pascha, cum in Octobrem dilata essent Comitia, alius alio se contulit; ego cæterorum consilio in Belgicam me recepi, & vt Oueno coniurationis modum exponerem; & me suspicionis, fortè etiam inquisitionis periculo subducerem.

Percius interea cùm clauem hypogei penes se haberet, plus eò intulit pulueris & lignorum. ego ineunte Septembri reuer-

ſus ſum; & recepta claue auxi quoque modum nitrati pulueris, & lignorum, quibus eum contegerem: quo perfecto rus ſeceßi vſque ad trigeſimum Octobris.

Conuenit porrò inter nos, vt quo die facinus hoc fieret, alij è noſtris complicibus caperent Elizabetham, natu maximam Regis filiam, tum apud Haringtoniæ Baronem in Vicecomitatu Varuicenſi; eámque Reginam publicarent, edicto ad id ante parato: in quo de religione mutanda nulla erat mentio; nec nos facinoris auctores volebamus haberi, donec partes idoneis auxilijs eſſent firmatæ: tum verò animus erat vtrumque fateri.

De capiendo Carolo filiorum Regis natu minore multum deliberauimus. Verùm cùm nulla appareret rei eius expediendæ ratio, & prope à Londinio aſſeruaretur, vbi nobis idoneæ vires non ſuppetebant; conſtituimus per Dominam Elizabetham, quantum pote erat, rebus noſtris proſpicere.

CÆTERI CONIVRATIONIS *PRINCIPES, QVI HVIVS* horrendi facinoris conſcij facti ſunt.

Euerardus Digbius Eques.
Ambroſius Rookwod.
Franciſcus Treſham.
Iohannes Grantus.
Robertus Keius.

DOMINI DELEGATI Fauxio *huic examinando.*

Notingamiæ. Vigorniæ. Northampiæ. Saliſburiæ. Suffolciæ. Deuoniæ. Marriæ. & Dumbari. Comites.

Popamus Iudex. Edowardus Cocus. Gulielmus Wadus.

AT priuſquam hæc narratiuncula prelo aptari potuit, captus eſt Thomas Winterus; & in turrim Londinienſem deductus. cuius confeſſionem reipſa eandem, ſed circumſtantijs paulò largiorem, viſum eſt ſubiungere; vt res ipſa fiat notior, Lector abeat inſtructior.

CONFES-

CONFESSIO THOMAE WINTERI, CORAM REGIIS CONSILIARIIS, QVORVM NOMINA SVBSCRIPTA SVNT.

xxiij. Nouemb. 1605.

On quod ſperem veniam delicti, Honoratiſſimi Domini; nam maius illud eſt (ſi humano more res expendatur) quàm vt condonari poſſit: nec quòd boni ciuis opinionem hinc captem; nam eam ante conſequi non poſſem, quàm patriam meam tanto periculo liberarem, quantum illi modò conflauimus: ſed tantùm vt veſtro mandato obſequar, breuiter ipſe meæ accuſationis partes implebo, & quouſque in hoc negotio progreſſus ſim. quod eò maiore fide exequar, quòd conatus eiuſmodi Deo videam ingratos, & omnia aut pleraque facinoris capita iam confeſſa.

Anno Domini 1603 *Regis autem primo; manſi ruri cum meo fratre, à feſto Omnium Animarum ad principium Quadrageſimæ; quo tempore Catesbeius me acciuit Londinium; ſe enim cum alijs amicis libenter velle me conuentum. Rogaui, me excuſatum faceret; peius enim ſolito habere me. itaque, quod nunquam ante feci, nuncium remiſi ſolum. Breui alias accepi literas, vt ſi qua poſſem accederem. hac ſecunda monitione veni Londinium. at Catesbeium Lambethæ offendi cum Iohanne Wrichto, vbi mecum ſermocinari cœpit, quàm neceſſe foret patriam tueri (nouerat enim me cogitare in Belgicam) eamq́ a ſeruitute in qua eſſet expedire, aut ſanè quod in nobis eſſet auxilium conferre. Reſpondi leuioribus de cauſis me vitæ adiiſſe periculum, nec iam defore*

 Catholicæ

Catholicæ fidei, si qua nasceretur occasio. sed nihil mihi occurrere, quod polliceatur succeßum. Dixit se excogitaße, quo nobis omnibus iugum vno momento excuteret, & Catholicam religionem sine exterorum auxilijs reseminaret: & ne te amplius (inquit) detineam, id tormentario puluere fiet; quo domum comitialem cum regni ordinibus difflabimus. fortè enim illum locum designauit Deus ad pœnam, vnde nobis orta est calamitas. Ego mirari nouitatem inuenti: & fateri quidem iugulum rei sic peti, & eiusmodi tumultu latam aperiri fenestram ad rerum mutationem. At si destitueretur successu (vt in eiusmodi rebus vsu venit) tanto infamari scandalo catholicam religionem, vt non solum ab inimicis nostris, sed ab amicis condemnari mereamur. morbus hic (inquit) acria poscit remedia: & quæsiuit an vellem consentire. Volo inquam: siue aliud quicquam habes, tecum paratus sum vitam periclitari. obieci tamen multas remoras, domum deesse, & cunicularium, ac periculum strepitus in opere & similia. Tentemus tamen (inquit) & vbi amplius non licet progredi, cessemus. quia tamen pace & modestiâ prius omnia decet experiri, tu mare transmittes, & Comitem Stabuli de statu Catholicæ religionis in Anglia edocebis, orabisque, cum ad nos venerit apud regiam maiestatem contendat, vt statutis pænalibus antiquatis nos in cæterorum ciuium ordinem recipiamur. Cæterum reuertens vnà tecum adduces fidentem aliquem virum, bonóque ortum loco, quem tu nostro negotio cognoueris oportunum; & Fauxium mihi nominauit. Ego paucis post diebus traieci; & Comitem stabuli Bergæ prope à Dunkerka offendi: vbi, Oueno mediatore, mandata illi mea exposui. respondit, districtè sibi à Domino suo iniunctum, vt Catholicos omni opera iuuaret; & se conscientiæ ratione ad hoc obstringi. Sed de hac re nihil prorsus cum eo egi.

Dunkerkam reuersus cum Oueno sermones contuli, an putaret

putaret Comitem Stabuli bona fide auxiliaturum nobis. Ego (inquit) nihil minus credo: nam isti homines sua quærunt, Catholicos parui faciunt. Dixi ego non deesse in Anglia generosos viros, qui pro patria extrema quæque tentaturi essent, malléntque vitam ipsam in discrimen adducere quàm miseram patriam sua ope destituere. Atque vt vno homine auctior fieret noster numerus, qui consilio & manu quicquid nobis iam visum esset iuuaret, Fauxium optaui, cuius laudes sæpe ante audiueram. respondit virum illum merere famam quam haberet, sed iam esse Bruxellis: & si fortè, inquit, ante tuum digressum huc non venerit, ego illum breui mittam in Angliam. Isthinc Ostendam me contuli, vbi Gulielmum Stanlæum non offendi: venit tamen post biduum. Cum eo triduum aut quatriduum commoratus, inter cætera ex eo quæsiui, si Archiducem crederet auxiliaturum Catholicis in Anglia aliquid pro se ausuris? Minimè gentium, ait: nam tanto pacis Anglicæ desiderio tenentur hæ prouinciæ, vt cuiusuis alterius rei ingrata sit mentio. neque sanè intereà dum de pace agitur deceret quicquam moliri. respondi nihil eiusmodi nobis esse in mente. atque ita ad alios sermones dilapsi sumus, vsque dum Fauxij mentio iniecta est, quem comitem in Angliam expetebam. De illius in re militari peritia percontatus sum, & subiunxi nobis opus fore eiusmodi homine, si posceret occasio. ille Fauxium prolixè laudauit. Dum hos cæderemus sermones, & ego accinctus ad iter Neuportum versus iam Stanlæo valedicturus eram, interuenit Fauxius, reuersus modò; & nos salutauit. hic est (inquit Stanlæus) quem optabas: ita secundum dedimus amplexum. Dixi statim, desiderari illum in Anglia ab amicis melioris notæ; & si subsequi vellet Dunkerkam, collocuturos nos vberius de meo itinere. Ego dicto ambobus vale digressus sum. Interiecto biduo venit Dunkerkam Fauxius: vbi illi indicaui, si nihil prodesset pax cum Hispano, certum nobis esse aliquid in Anglia

pro

pro nobis conari; sed quomodo, incertum adhuc esse. Eosdem fere sermones Graueline iterauimus, vbi ego idoneum ventum expectabam. quo spirante eodem nauigio Grenouicum ambo appulimus: exscendentes in scapham deuenimus Londinium ad Catesbeium, quem tum domi offendimus gratulari ille nostrum in Angliam aduentum: & quæ noua à Comite Stabuli percontari; Verba inquam sat bona; sed vereri me, vt facta respondeant. Incipiebat conuentus iuridicus Paschalis; quo adulto ad nos venit Thomas Percius, siue à Catesbeio accitus, siue negotiorum suorum causâ: nec moratus plura; Amici, quousque tandem, inquit, linguâ prompti erimus, manu desides? Seduxit eum Catesbeius: & post aliquod de negotio colloquium, nihil prius audendum ratus est; quam taciturnitatis iuramentum omnes præstarent: quod intra biduum aut triduum promisimus. Ita post D. Clementis conuenimus Catesbeius, Percius, Wrightus, Fauxius, ego: præstitóque inuicem in conclaui taciturnitatis iureiurando, in aliam ædium partem progreßi Missam audiuimus, & sacramentum corporis Dominici percepimus. Tum Percio & Fauxio impertiuimus secretum, cuius gratia iuratum est. illis res non displicuit. Percius inde ad domum conducendam missus est, quam me absente Catesbeius didicit ad Ferrisium quendam spectare. hæc tandem licet ægrè impetrata est; ea lege, vt, quod Ferrisius ante fecerat, Percius similiter Chinardum agnosceret locatorem: Fauxius adoptato Ionsonij nomine Percij ministrum simulat, vt qui cæteris ignotior erat, & claues ædium custodijt vsque dum intelleximus Comitia in septimum diem Frebruarij dilata. igitur alius aliò se rus contulit, reuersuri circa initium conuentus iuridici autumnalis. Antehac destinaueramus aliam domum trans fluuium conducere è regione Percianæ, ad tormentarij pulueris & lignorum custodiam; quæ ibi præparata facilè vel vna nocte in Percianas ædes cymbâ poterant transferri. Eas enim cautio erat ne sæpe eundo redeundoque suspectas

facere-

facer emus. Nullus Lambethâ oportunior visus est locus, vbi Catesbeius plerumque morabatur. domus custodem ipso Catesbeio legente conscium adsciuimus, Keium, hominem honestum & fidum. Mensis supererat ad Diem S. Remigio sacrum.

Quatuordecim diebus elapsis, appropinquante iam conuentu iuridico, Fauxius & ego Catesbeium conuenimus ad Moricroftas; vbi inter nos conuenit nunc incipiendum opus, parandáque esse illa, quæ ad cuniculum agendum facerent. Fauxius Londinium abijt: me postridie acciuit: in causa erant Scotiæ quidam Proceres de Regnorum vnione in Percianis ædibus collocuturi. hinc dilata est inchoatio operis in diem decimum quartum ante Natalem Domini, quo tempore in vrbem venerant Percius & Wrightus, & nos bonam tormentarij pulueris partem parataueramus. Nos quinque igitur opus illud idoneis instrumentis aggreßi sumus, artocreatum largiore instructi annona, ne nimium excurrere neceße esset. Sero noctis exorsi sumus: nec apparuit publicè quisquam nostrum, excepto Percij famulo, vsque in vesperas Natalis Domini: quo spatio sub angusto quodam introitu vsque ad domus comitialis parietem opus perduximus, tota fornice aßeribus suffulcta.

Dum vnà eramus, formabamus communi consilio quod reliquum erat huius negotij; quid hoc facinore peracto nobis agendum foret. Primus noster scrupulus fuit, quomodo Ducem Eboracensem proximum regni hæredem capere poßemus: Principem enim verisimile erat vnà cum Patre comitijs interfuturum. has partes sibi demandari voluit Percius: se familiarium gratiâ ingreßurum conclaue: ibi mansurum vsque dum sulphurati pulueris tonitru audiatur: tum duodecim viris ad ostia domus dispositis, qui se præstolarentur; & tribus equitibus ad ianuam, qui captum Ducem exciperent, saluum & incolumem posse abduci. Diuinabat enim absfore plerosque aulicorum, aut, si qui adessent, posse nec opinantes & improui-

sos

ſos opprimi. At Dominam Elizabetham, quæ iam ruri eſſet apud Baronem Haringtoniæ, ſine negotio capi poſſe; contractis eò ad venationem amicis: præſertim cùm Asbia, Cateſbeij prædium, in vicinia foret; locus ad rerum neceſſariarum apparatum ſatis oportunus.

Proxima erat cura de pecunia & equis; quorum ſi mediocris pararetur copia, hoſtibus plus quam pares videbamur: cum & penes nos eſſet regni hæres; & quatuor vel quinque diebus nos ſingula ante noſceremus, quàm cæteri.

Deliberatum eſt deinde, quos è Proceribus huic periculo eximere oporteret: & viſum eſt omnes, ſi pote eſſet, catholicos, ijſque addictos: inde de ſingulis ſermo nobis fuit.

Tum verò, quos exterorum Principum faceremus conſcios ſecreti, aut peracti facinoris patronos. Vna omnibus mens erat, Principum promißis non temerè fidendum; quibus nec taciturnitatem imperes, nec iuſiurandum. & incertum fuit an illi noſtra conſilia probarent: atque vt vel maximè id facerent, apparatus tamen non careret ſuſpicione; qui ſi ante facinus patratum nullus foret, præmonitio noſtra inutilis erat. nam eædem literæ, quæ rei geſtæ ferrent indicium, facilè etiam eorum orarent auxilium. Tardior videbatur Hiſpania, nec in primis turbis nobis adfutura: Gallia nimium propinqua & formidabilis; quæ adiuncta Hollandiæ claſſe plus reliquo orbe nobis incußit terroris.

Dum hæc vltrò citróque diſceptaremus, intelleximus comitia in Octobrem protracta; qua fama nos noſtra conſilia, opúſque in poſt ferias natalitias diſtulimus. Circa feſtum purificationis, ſulphureum puluerem Lambethæ præparatum tranſueximus in Percianas ædes. præſtabat enim quicquid erat periculi vno loco concludere.

Alios item quatuordecim dies agendo cuniculo inſumpſimus, contra lapideum parietem, perfoſſu ſanè difficilem. quo tempore Chriſtophorum Wrightum aſſumpſimus. inſtabat Paſcha,

cha, quùm tertiò aggrederemur opus; & tum data est occasio cryptæ conducendæ, in qua misso facto cuniculo sulphureum puluerem placuit disponi.

Quoniam autem grauabatur Catesbeius sumptibus, quos in nostra omnium alimenta, in sulphureum puluerem, in ædes varijs vsibus conductas erogauerat; quibus leuandis alios oportebat consortes adsciscere: illi, & Percio, & quemcunque tertium hi duo eligerent permissum est; vt quos putarent idoneos in numerum reciperent. Multi enim (inquit Catesbeius) meam non reformidant conscientiam, qui nollent tamen sua nomina turbæ huic vulgari. ab omnibus aßensum est.

Postea Fauxius in cryptâ recèns conductâ mille calas posuit, & quingentos lignorum fasces; queis puluerem sulphureum operuit: vt quisquis cuperet, liberrimè ædes ingrederetur. Catesbeius ad nos retulit, an non operæpretium esset Fauxium in Flandriam transmittere, cùm vt seipsum ad tempus subtraheret, tum Gulielmum Standlæum & Ouenum impertiret secreto. Placuit id nobis, sed ea lege, vt illi communi nobiscum taciturnitatis iuramento obstringerentur, neu cui vnquam mortalium indicarent. Standlæum verò ideò conscium assumpsimus, vt quum primum posset ad nos veniret: Ouenum verò, vt peracto facinore cum exteris Principibus negotiaretur. abijt Fauxius in Flandriam circa Pascha: exeunte Augusto reuersus est. Cum appulisset Bruxellas (vt mihi ipse retulit) Standlæum non offendit, nec dum videlicet ex Hispania reducem itaque Oueno tantùm rem indicauit; qui quanquam ipse facinus probare videbatur, innuit tamē nolle Standlæum eiusmodi machinationis mentionem admittere, cui nempe iam negotia essent in aula Anglicana. Cæterum spondebat Ouenus, se functurum indicio cum opus eßet; & Standlæum peracto facinore in Angliam missurum.

Eodem fere tempore ad Thermas Somersetenses conuenere Percius & Catesbeius. ibi transcripta est in Catesbeium potestas;

testas; vt quoniam pauci nimis adhuc forent, quos ipsi visum esset adlegeret. Huic Euerardus Digbius equestris ordinis homo adscitus est, sed quo tempore incertum; & omnium nouissimus Franciscus Tresamus. ille vt ex Catesbeio cognoui pollicitus est conferre mille & quingentas libellas; hic bis mille: Percius verò ex Comitis Northumbriæ redditibus circiter quatuor millia, & decem equos celeres.

Ego interea & Fauxius sulphureum puluerem coëmimus nouum, suspicantes veterem humescere; inque crypta eo ordine disposuimus, quem certum erat non mutare. Tum amplius protracta sunt Comitia in quintum Nouembris. Nos digredientes constituimus decem diebus antè reuerti: quo tempore Catesbeius, Fauxio comitante, diuertit in ædes ad saltum Regis Enfildicum, vulgò dictas Whitewebbs, quo me etiam contuli. Sciscitari me iussit Catesbeius, an Princeps interfuturus esset comitijs? respondi famam esse, non interfore. Ergo trans amnem, inquit, disponendi sunt equi: & plurium opera opus est ad Principem capiendum. Ducem Eboracensem faciemus missum.

Vespera diei Dominicæ post biduum secutæ, venit aliquis in meum cubiculum, nuncians epistolam quandam traditam esse Baroni Montaquilæ, in qua iuberetur subducere se comitijs, propterea quod ictu ibi feriendi essent: hanc epistolam iam datam esse Comiti Salisburiensi.

Postridie in diuersorium Enfildicum profectus, rem Catesbeio retuli: omnia iam palam esse, nec quicquam superesse, nisi vt patriam fugiat. respondit nec dum se desperare. & Fauxium decreuit mittere, qui extrema tentaret; testatus Deum, si suæ illæ partes forent, non detrectaturum se periculum.

Die Mercurij profectus est Fauxius: vesperi reuersus est; quæ res non mediocrem nobis attulit lætitiam.

Die Iouis ego Londinium veni, die Veneris Catesbeius. Tresamus me ad Barnetum conuenit; vbi multis inter nos discep-

disceptatum est, vnde illa epistola ad Baronem Montaquilæ, sed frustra. Tresamus, quem solum nos suspectum habuimus, sanctè deierauit à se non esse.

Die *Saturni vesperi Tresamum conueni, in Collegij Linconiensis ambulacro. vbi eiusmodi commemorauit sermones Comitis Salisburiensis ad Regem, vt secunda iam vice de negotio desperarim. omnia retuli Catesbeio. Statuit igitur se subducere: sed Percium præstolabatur, cuius consensus deerat. At Percius, quicum die* Dominico *egimus, certus erat nouissima tentare, finemque expectare.*

Hac suspicione turbatis omnium consilijs, Catesbeius statuit die Lunæ, quo Percius in castrum Sionis se contulit, rus proficisci. Percius eadem nocte, aut postridie mane, illius vestigia pressurus erat. Die *Martis horâ quintâ matutinâ Iunior Wrightus meum ingressus cubiculum, retulit, à Viro nobili excitatum Baronem Montaquilæ his verbis: Exurge, inquit, & me comitare in domum Essexiam: expergefacturus sum Comitem Northumbriæ; subdens omnia iam palam esse. Quæso, inquam, mi Wrighte, regredere; & ad domus Essexiæ fores quod potes exquire. Statim reuersus, conclamata, inquit, res est. Nam ad fores* Domus *Essexiæ, Lepton equum conscendit; & subditurus equo calcaria interrogauit Proceres, an quid amplius vellent? cum illi negarent; viam Fluuialem, quantâ potuit celeritate, decucurrit. Tu igitur (inquam) propera ad Percium. eum enim certò certiùs quærunt. dic fugiat. Ego hic extrema expectabo. Tum me ad aulam contuli: sed foribus Prætoriano agmine obsessis nemini licuit intrare. hinc versus domum Comitialem flexo itinere, cùm eodem milite interclusam offenderem viam, quæ Regia vocatur; nec transitus daretur, regressus sum: ibi vnus, coniuratio (inquit) detecta est, qua Rex & Proceres nitrato puluere difflandi erant. Tum verò certum erat vulgata esse omnia. itaque ad equile me contuli: cantherium arrepui: rus auolaui.*

uolaui. Catesbeius conuentum indixerat ad Dunchurcham: sed ego illos prius aſsequi non potui, quàm ad fratris ædes veniſſem, quòd die Mercurij veſperi contigit. Die Iouis in ædibus Baronis Vinzorij arma cepimus: apud Stephanum Litletonem pernoctauimus. Poſtridie ſpeculatum egreſſo occurrit famulus, nuncians graui calamitate ſocios noſtros diſtractos: Catesbeio, Rucuodo, Granto ſulphureo puluere ambuſtis, reliquos diffugiſſe. Litleton mihi fugam conſuluit, cui ſe comitem promittebat. Reſpondi, quicquid accideret, non prius abiturum, quam amici corpus viderem humoque mandarem. Quùm veniſſem mediocriter ſe habebant Catesbeius, Percius, ambo Wrighti, Rucuodus, Grantus. Rogaui quid facere decreuiſſent, Reſponderunt, ibidem mori. Et ego, inquam, non detrecto communionem fati. Circa horam vndecimam aderat turba ædes obſeſſura. Ego in area ambulans traijcior dextrum humerum plumbea glande, vnde dextri brachij vſum amiſi: ſecunda glande occubuit Wrightorum maior: tertia minor: quarta Rucuodus. Mihi pro foribus ſtanti, quibus irrupturi erant, ait Catesbeius; adſta Thoma: moriemur vnà. Reſpondi dextram mihi inutilem factam, ideóque vereri ne capiar. Dumque arctiſsimè ſtaremus, Catesbeius, Percius, ego; ceciderunt illi vnâ vt opinor glande: ego turbâ oppreſſus ſum; ventreque & alijs partibus ſaucius, vulneratuſque, tandem arreptis à tergo brachijs apprehenſus ſum.

Ex eo veſter ſum, &c.

Delegati pro examine.

Notingamiæ. Vigorniæ.	Northampiæ. Saliſburiæ.	Comites.
Suffolciæ. Deuoniæ.	Marriæ. & Dumbari.	

Iudex Popamus. Edouardus Cocus. Gulielmus Waadus.

Nomina

Nomina eorum qui primi coniurarunt *& cuniculum egerunt.*

Robertus Catesbeius. } *Armigeri.*
Robertus Winterus.

Thomas Percius. } *Generosi.*
Thomas Winterus.
Ioannes Wrightus.
Christophorus Wrightus.
Guido Fauxius.

& Batus Catesbeij famulus.

Nomina eorum qui conscij fuerunt, at in cuniculo vel crypta non fuerunt.

Euerardus Digbius. } *Eques.*

Ambrosius Rucuodus. } *Armigeri.*
Franciscus Tresamus.

Ioannes Grantus. } *Generosus.*
Robertus Keius.

SEd relinquamus Fauxium in hospitio digno tali hospite, vt conscientiam suam aliquantisper ruminet: nunc quid de cæteris horrendæ coniurationis socijs actum sit, dicamus. Vt primùm eo mane sparsa est noui & immanis sceleris fama (erat autem dies Martis, quintus Nouembris, ordinum consessui dicatus) proripuerunt se ex vrbe nonnulli è coniuratis, Winterus, ambóque Wrighti: nec enim tutum videbatur vlterius morari: horâ quartâ matutinâ euaserat Percius, & pridie illius diei Catesbeius: omnes maiore festinatione, quàm successu in ditionem Varuicensem Couentriam versùs contenderunt. Die Mercurij, eâdem quâ Fauxius Westmonasterij apprehensus fuit horâ, Grantus quidam, generoso natus loco, sociatis quibusdam alijs Pontificiarum partium hominibus, & in religione sua refractarijs, inuasit Benoxi equile (is equorum domitor erat) effractisque foribus equos bellicos, quos inuenit, septem aut octo abduxit; quos Viri nobiles in vicinia commiserant Benoxo domandos. Sic die Martis vesperi, quo coniuratio detecta est, ad Dunchurcham conuenere, tum qui Londinio euaserant, tum qui se Granto adiunxerant; vt apud Euerardum

Grantus per vim abducit equos.

 Digbium

Digbium equestris ordinis virum eam noctem transigerent. Digbius postridie illius diei, nimirum Mercurij, solemnem venationem indixerat vicinis: venationem sane mirificam, & alius generis, quàm illi augurari poterant; cum Nimrodes hic non ferarum sed hominum sanguinem sitiret.

Digbij venatio.

Hæc infernalis societas in vnum locum coijt: sed cum omnia detecta scelusque elusum animaduerterent, decreuerunt laxas suæ desperationi habenas permittere; & quod furtiuo sulphurei fulminis ictu non effecerant, aperta rebellione tentare: vt aut se redderent compotes voti, aut sanè turbæ immixti laterent. itaque congregatis quotquot poterant, obtendentes iam religionis causam; arma, equos, puluerem sulphuratum intercipiunt, & cætera, quæ angusti temporis fortuna obiecit. Somniabant vltrò citróque discurrendo alios se attrahere, numerum augere; instar niueæ pilæ, quæ ex alto monte deuoluta è minimis principijs in immensum crescit, adhærescente obuia niue. Cogitabant etiam, speciosi huius agminis exemplo, cæteros suæ superstitionis socios ad arma in omnibus Angliæ tractibus vocare. Verùm cum vires suas perduxissent ad summum, octuaginta homines non erant: & hi de seruis suis nunquam non solliciti, ne dilaberentur. Dilabebantur nihilominus quotidie ab agmine; quod numero impar erat exercitui Gedeonis, sed multò magis fide & bonitate causæ.

Rebellio coniuratorum.

vix octuaginta hominum.

Hunc Catholicum manipulum, per ditionem Varuicensem Vigorniam versus palantem, & inde in Staffordiæ fines non regius Legatus fudit, nec missus ad eam rem Dux aliquis militiæ: is honos miseris non obtigit. tumultuaria Vicecomitis Vigorniensis manu cæsi, capti, dissipati sunt. Vbi illud notatu dignissimum occurrit, nec absque diuinæ gloriæ iniuria reticendum, cùm Diuinam nobis iustitiam apertissimè testetur.

Eorum fuga.

Quamuis regia edicta properè secuta sunt proditores; in quibus atrocitas sceleris exponebatur, & quam necesse esset Percium viuum capi cum cæteris damnatæ cohortis socijs, non iam coniuratis, sed palàm rebellibus; fecit tamen longitudo itineris, quæ centum miliaribus erat maior, & viæ cænositas, & dierum breuitas, vt amantissimi Regis subditi edicta omnia anteuerterint. Nam tertio post fugam rebellium & coniurationis indicium die, qui Veneris erat, plerique omnes ad Holbecham à Vicecomite Vigorniensi, circa meridiem capti sunt, eo qui sequitur modo.

Et ad Holbecham strages.

Grantus ille, qui mihi propter equos abductos nominandus fuit, domi se continuerat, vsque dum scilicet Londini peractum esset facinus: tum ille postridie illius diei, quo omnes nos fulmine rebatur difflatos, abripuit aut verius surripuit equos bellicos, quibus ipse & alij perditissimi in vicinia nebulones vsuri erant ad Dominam Elizabetham, filiam

Regis

Regis natu maximam, capiendam, propè ab eo viuentem loco: cuius nomine, post patris, & matris, & prolis masculæ interitum, omnia scelera & flagitia facturi erant. Cui rei Nimrodes noster Digbius, ludicrum suum venatorium in idem tempus coniecerat, vt per eam speciē conuocata hominū turba faciliùs & citiùs regiam filiam abducerent.

Granti consilium de Domina Elizabetha capienda.

At vis Benoxo pridie illata, & equorum abductio insignita quædam lasciuia videbatur plebi, cæterorum ignaræ: prudentioribus verò certę rebellionis suspicionem incussit tanta audacia. summi igitur infimiq; arma capere: rei insolitæ obuiam ire. Inter quos Fulco Greuilius, maior, eques splendidissimus, certa esse hæc indicia & scintillas erupturæ rebellionis interpretatus est; & memor anteactæ ætatis, memor famæ, memor officij sui (nam in ditione Varuicensi regius erat vicarius) quanquam corpore inualidus, acer tamen ingenio & amore in Rempublicam; vt virum fortem & bonum ciuem decuit, omnia eorum arma penes se esse voluit, qui aut domi non erant, aut dubio ædium suarum præsidio fidere non poterant: quod oppidis circumiacentibus etiam denunciauit. hinc percussus à vili fabro Winterus, & captus fuisset à plebe, ni eum properè expediuissent socij. Illi cum aduerterent omnia omnibus innotuisse, accepto ante oculos non leui damno, fugerunt. Sedecim è perdito comitatu capti ad Vicecomitem Varuicensem missi sunt in vinculis, & inde Londinium.

Fulconis Greuilij prudentia.

Nec sedecim horis elapsis, Catesbeius, Percius, Winteri, Wrighti, Rucuodus cum cæteris, omnes certi coniurationem detectam iam esse & elusam, vnde aureos montes modò sibi promiserant; vnicum statuerunt in desperatis rebus auxilium, simul manere, & ob causas iam dictas huc illuc discursare. Verùm Dei Regisque amor ciuium animis quàm altissimè inhærebat, etiam infimi loci & ordinis, quibus ipsum coniurationis mysterium nec dum innotuerat, sed quam oculis videbant nequitiam damnabant. nemo quisquam vllibi inuentus est, aut vir aut fœmina, qui potum sitientibus præberet, aut miseris solatium impertiret; quæcunque demum obtenderent speciosa nomina, religionem, Catholicam fidem: cuncti eos odisse, atque execrari. Vicecomites verò singuli in suis ditionibus populum armare, vestigijs palantium inhærere; omnia fęstinare, quatenus viæ fœditas permittebat, aut subitò coacta manus. Ita postquam à Richardo Varnio equite, Varuicensi Vicecomite ex ea ditione exacti essent, captis quoque nonnullis inferioris sortis hominibus: Richardus Walshius, eiusdem loci atque ordinis, Vicecomes Vigorniensis, per suos fines acerrimè eos persequutus est: intellectóque, pernoctare illos in prædictis ædibus, tubicinibus & nuncijs missis Regis nomine eos monuit, vt se ipsi dederent Regis ministro. & qùum nullum aliud eorum crimen sciret, quàm quod oculis cernebat; addidit se pro eorum vita apud regiam

clementiam intercessurum. At illi sibi nimis conscij quantum facinus designassent, superbè respondent, longè alijs viribus opus esse, vt eos ad deditionem cogeret.

Hîc accidit mirabile diuinæ iustitiæ opus: Dum vltro citroque commearent nuncij, & Vicecomitis populique indignatio ex responsi arrogantia glisceret; his parantibus animosè inuadere, illis verò pari se constantia in ædibus defendere, vt ante decreuerunt: commoti ignis euolante scintillâ, duæ admodum pulueris tormentarij libræ, Deo ita volente, incensæ sunt. puluis hic ante focum in cubiculo exiccabatur. fœdatæ sunt præcipuorum rebellium facies, manúsque & latera aliorum debilitata. nam ingens scortea bulga ictu excussa fuit, puluere quo referta erat (res mira) non incenso. confestim ceciderunt omnibus animi: & cum Principes coniurationis Catesbeius, Percius, Rucuodus se defendere non possent; cæteri desierunt resistere. Tum verò stupor incessit conscijs improborum animis; cum sulphurato puluere, quo alijs machinati sunt interitum, seipsos cernerent diuinitus exanimatos: & verum illud factum est, in quo peccamus in eodem plectimur. Nec mora procumbentes in genua (vide mirabilem diuinæ iustitiæ potestatem in male affectas conscientias) Deum orarunt veniam immanitatis suæ: & positâ pertinaciâ fores aperuerunt, vt irrumpente Vicecomitis manipulo certam aliquando mortem inuenirent. Tres præcipui animis corporibusque iuncti irrumpentium furori se obiecerunt Catesbeius, Percius, Winterus. illi vna glande plumbea transfossi, hic viuus captus est.

Coniurati puluere pyrio intereunt.

Hic exitus tulit magnanimos hosce Catholicos, & nihil vile spirantes. qui modo nihil humilius somniabant, quàm regum regnorúmque excidia, seque sperabant in vetustissimis regnis rerum omnium fore arbitros, misera vilique clade perierunt, vno momento visi, victi, euersi: inciderunt in foueam, quam ipsi alijs foderunt, & quod de illis Regia Maiestas in conuentu ordinum quodammodo vaticinatus est, id ipsimet fecerunt verum; alij è vestigio occisi, alij læthaliter vulnerati detracta veste nudi relicti sunt, vt frigore potiùs quàm vulnerum periculo videantur interijsse: cæteri, qui aut integri adhuc erant aut leuiùs sauciati, statim capti, vincti, & à Vicecomite, ordinario Iustitiæ sacerdote, in vilem carcerem detrusi, quo infimi ordinis scurræ & facinorosi vulgò detinentur; & inde Londinium missi in vinculis; vt infinitam mortalium turbam obuiam haberent, qui oculos suos pascerent inusitatis hisce hominum prodigijs: sannionibus eos habentibus ludibrio, pueris & fœminis defixis admiratione, plebe obstupescente, prudentioribus aliquid curiositati indulgentibus, vt spectarent non tam hominum corpora, quàm inauditi sceleris capsulas; & se eorum aspectu satiarent, quorum immanitatem nunquam satis mirari aut execrari poterant.

terant. Eos in publicum & horrendum ſpectaculum exhibuit Diuina iracundia.

Quid de ijs porro futurum ſit Regis eſt & Reipub. ſtatuere: nec dubitandi locus vullus eſt, quin, publico ſupplicio, & quod poſteris exemplo ſit, hoc ſcelus ſuo tempore ſit expiandum. Bonorum ciuium eſt Deum orare, in cuius manu ſunt corda Regum, vt eam velit eſſe huius Tragediæ cataſtrophen (nam quæ Regi & fidelibus eius ſubditis Tragico-comedia fuit, ea coniuratis vera eſt tragedia) vt ſui nominis gloria & ſacra religio prouehatur, Regiſque incolumitati & Reipub. ſecuritati proſpiciatur: tum verò quæcunque adhuc latet perfidia eruatur in lucem, horenda denique hæc machinatio, cui nulla ætas debitum nomen inuenerit, debita tandem vindicetur pæna: quique nobis vniuerſalem vereque Catholicum interitum vno ictu meditabantur; qui atrox illud tyranni votum (vt populus Romanus vnam tantum ceruicem haberet) tantum ſuperarunt, quantum verba diſtant à factis; qui pacatiſſimas Iani noſtri fores, quæ aliter (Deo laus ſit) aperiri non poterant, ſulphurato puluere diſcutere parabant, hi horribile & execrandum hoc parricidium iuſto luant ſupplicio. ſic infamia & dedecus totius gentis, quæ Baſiliſci oua genuit aluitque inſcia in ſinu, vertet in ſolos ſceleris auctores: quibus purgata Britannia pace perpetua in poſterum, rerumque omnium affluentia floreat; honeſtis, fidiſque ſubditis cum iuſto religioſoque Principe, ſacro nodo, & pluſquam Gordio, coniunctis. Ita qui noſtri memoriam radere & delere cogitârunt, viuent illi in omnium ſæculorum opprobrium. Et nos incolumitatis noſtræ diem gratiſſimis animis ſemper recolemus.

TRIPLICI

Triplici nodo Triplex cuneus,

SIVE APOLOGIA PRO IVRAMENTO FIDELITATIS,

OPPOSITA DVOBVS
Breuibus *Pauli* V[ti] Romani
Pontificis:

ET

LITERIS CARDINALIS BELLARMINI
ad *Blackwellum* Archipresbyterum.

[****]

APOLOGIA PRO IVRAMENTO FIDELITATIS.

QVam immane & insolens & post homines natos inauditum nefas nuper hîc in Anglia con flatum sit, ad meam & coniugis & liberorum meorum internecionem, cum omnium procerum & promiscua optimorum ciuium strage; ita iam orbi terrarum innotuit, vt actum agere videri posset qui amplius publicaret. ipsa se sceleris atrocitas longè lateque per ora mortalium diffudit. Nam si peccatorum nonnulla ideo in sacris literis dicantur *clamantia vel quia cum publica infamia coniuncta sunt, vel quia cælitus quasi vindictam videntur poscere in auctores (qualia tamen nec insolita adeò sunt, nec gens vlla in orbe vnquam ijs penitus vacauit) quid, obsecro, de hoc scelere existimandum est, cui nec causa fuit nec modus vllus nec exemplum sæuitiæ? Quæ post contigerunt nec ea orbi sunt ignota, vt scilicet solorum nocentium supplicijs iustitiæ satisfactum sit, idque in publico iudicio, quo nullum in hoc regno visum est illustrius.

*Gene. 4. 10.

Quanquam enim sceleri tam horrendo nihil nisi religionis illius Romanæ zelum obtenderent, in cæteros tamen, qui idem cum illis in fidei negotio sentiebant, nihil durius statutum est; vt ex clementissimo nostro post detectam coniurationem edicto statim apparuit. tantum in proximo ordinum consessu leges quædam latæ fuerunt, de rationibus & vijs quibus eiusmodi scelerum portenta deinceps cauerentur. In his erat iusiurandum quoddam à subditis meis exigendum, quo conceptis verbis testarentur singuli mansuros se in fide & obsequio quod mihi nascẽdi iure debebatur: quod non tam eò fiebat, vt melioris notæ subditi distinguerentur à perduellibus qui iustũ regi negabant

bant

bant obſequium; ſed præcipuè vt eos, qui Pontificijs quidem addicti opinionibus fidelitatem tamen non eiurauerant, à talibus ſecernerem, qui eiuſdem zeli vertigine cum Sulphurarijs proditoribus abrepti intra naturalis obſequij metas nolebant cohiberi, proditioneſque omnes & læſæ maieſtatis crimina ſolâ religionis diſparitate credebant excuſari. Quod prudens piumque conſilium Deus Opt. Max. iuſto approbauit ſucceſſu. nam multi è ſubditis meis qui Pontificiæ ſtudebant fidei, tam Sacerdotes quam Laici, volentibus animis iurarunt in verba: vnde factum eſt vt ego de honeſta eorum mente melius cæperim ſperare, ipſi verò ſe à grauiſſima vindicarint infamia, quòd licet cum proditoribus Sulphurarijs communia haberent ſacra, ab eorum tamen perfidia in Principem quàm longiſſimè abhorrerent. Pontificij igitur qui pacem amabant deſperare vltra deſierant, quùm iam illis conſtabat mihi in animo non eſſe vt religionis causâ illos affligerem, ſed vt de ciuili obſequio quod conſcientiæ causâ debebant eo iuramento cauerem.

Sed neque Satanas ipſe ad turbandam hanc rerum ſerenitatem quicquam potuiſſet comminiſci nocentius, quàm quod poſt accidit à Romani Pontificis breui huc tranſmiſſo & publicato, quo ille ſuis omnibus hoc iuramentum interdixit. vnde noua diffidentiæ ſemina inter me & Papiſtas meos ſparſa ſunt, vt dum illi in re iuſtiſſima detrectant parere, id eſt, hoc fidelitatis pignore ſe Regi ſuo obſtringere, ego iniquiſſima prouocatus repulſa non immeritò, iam non ob religionem, in eos poſſim animaduertere. omninoque eò nunc miſeriarum venerunt, vt aut cum vitæ rerumque omnium iactura debitum regi obſequium neceſſe habeant negare, aut (ſi Pontifici credimus) animas ſuas eiurata catholica fide æterno deuouere exitio.

Quanquam autem inter me & Romanum Pontificem, alterius videlicet religionis caput, religio ipſa literarum & internunciorum omne ſuſtulerit commercium, quùm tamen ille mihi bellum non indixerit, contra communem humanitatis legem & contra Chriſtianorum Principum morem, hoc quicquid eſt feciſſe exiſtimandus eſt; & quòd me indicta cauſa perſecutionis crimine damnârit, (ea enim illius eſt de me opinio, quùm Pontificios noſtros ad martyrij patientiam hortatur) & quòd ſuarum partium hominibus in Anglia iuramentum fidelitatis tam ſeuerè interdixerit, id eſt, ne licitum ſuo principi polliceantur obſequium. Si enim ſe mihi legitimum arbitratur iudicem, cur, obſecro, damnat inauditum? ſin (quod res eſt) nihil mecum habeat commune, cur falcem immittit in meſſem alienam? cur inter me & ſubditos meos ſe ingerit arbitrum, præſertim vbi nulla alia quæſtio eſt niſi de ciuili obſequio?

Certè Pius V^tus. etiam cum impotentiſſimè fureret, & ſuis in nuperam

ram Reginam nimis notis inimicitijs omnia permitteret, nihil potuit facere hac ipsa, quæ mihi ab isto oblata est, iniuriâ atrocius, nullâ iræ causâ vel in speciem ante indicatâ. Perinde enim est subditis interdicere ne licitum principi spondeant obsequium, quod iste nunc facit; ac si obsequij legibus eos solueret, imò disertim præciperet, vt contra principem arma sumerent, quod faciebat Pius Vtus.

Sed vt ad *Breue* ipsum propius accedamus, in quo plus æquo sanè sudat dum iuramentum ipsum verbatim transcribit, cuius solus titulus ei satis erat, nullam scilicet aliam meditanti illius refutationem, nisi vt totum simul vna litura deleret: hîc sanè, vt & in eo quod prius indicaui, quædã eius erga me apparet inhumanitas, non sine aliqua in ipsius etiam Catholicos iniuria. Nec enim ex iuramento verba vlla quæ reprehenderet selegit; quod si fecisset, paterna mea in subditos cura, quibus nollem temere negotium facessere, persuadere mihi potuisset, vt ea aut corrigerem, aut interpretatione aliqua lenirem. Catholicos etiam suos permagna liberasset molestia, vt si ego recusassem in eo iuramento quicquam mutare, non deesset saltem ijs detrectantibus excusationis color, quem suæ obtenderent pertinaciæ, quasi a fide & obsequio Principis haudquaquam deficerent, sed quòd religioni ducerent in ea verba iurare quæ à Romano Pontifice essent damnata.

Nunc audiamus ipsum Tonantem.

CATHOLICIS ANGLIS *PAVLVS PP.* QVINTVS.

Dilecti filij, Salutem & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecêrunt tribulationes & calamitates, quas pro retinendâ Catholicâ fide iugiter sustinuistis. Sed cùm intelligamus omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est: Accepimus namque compelli vos grauissimis pœnis propositis Templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum interesse: pro-

fectò credimus proculdubio eos qui tantâ constantiâ atque fortitudine atrocissimas persecutiones, infinitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculatè ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse vt coinquinentur communione desertorum Diuinæ legis. Nihilominus zelo Pastoralis officij nostri impulsi, & pro Paternâ sollicitudine quâ de salute animarum vestrarum assiduè laboramus; cogimur monere vos atque obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum Templa accedatis; aut eorum Conciones audiatis; vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Diuini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque euidentissimâ grauissimâque Diuini honoris iniuriâ obligare vos Iuramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audiuimus propositum vobis fuisse præstandum, infrà scripti tenoris; videlicit:

Go A. B. verè & syncerè agnosco, profiteor, testificor & declaro in conscientiâ meâ coram Deo & mundo, quòd supremus Dominus noster Rex *Iacobus*, est legitimus & verus Rex huius regni, & omnium aliorum Maiestatis suæ Dominiorum & terrarum: Et quòd Papa nec per se ipsum, nec per vllam aliam auctoritatem Ecclesiæ, vel sedis Romanæ, vel per vlla media cum quibuscunque alijs aliquam potestatem, vel auctoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Maiestatis suæ Dominiorum vel Regnorum disponendi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas inuadere auctoritatem concedendi, vel vllos subditorum suorum ab eorum suæ Maiestatis obedientiâ & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam aut damnum Maiestatis suæ Personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua Dominia offerendi. Item, iuro ex corde, quòd non obstante aliquâ declaratione, vel sententiâ Excommunicationis, aut depriuationis factâ vel concessâ, aut fiendâ vel concedendâ per Papam vel successores suos, vel per quamcunque auctoritatem deriuatam vel deriuari prætensam ab illo, seu à suâ sede contra dictum Regem, hæredes aut successores suos, vel quacunque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientiâ; fidelitatem tamen, & veram obedienti-

am

am suæ Maiestati, hæredibus, & successoribus suis præstabo; Ipsúmque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes & attentata quæcunque, quæ contra Personam illius, vel illorum, eorumque Coronam & dignitatem, ratione vel colore alicuius sententiæ vel declarationis, aut aliàs facta fuerint, defendam: omnemque operam impendam reuelare, & manifestum facere suæ Maiestati, hæredibus & successoribus suis omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint. Præterea iuro, quod ex corde abhorreo, detestor, & abiuro tanquam impiam & hæreticam, hanc damnabilem doctrinam & propositionem, Quòd Principes per Papam excommunicati vel depriuati, possint per suos subditos, vel aliquos alios quoscunque deponi, aut occidi. Et vlterius credo, & in conscientiâ meâ resoluor, quòd nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet, me ab hoc Iuramento, aut aliquâ eius parte absoluendi: quod Iuramentum agnosco rectâ ac plenâ auctoritate esse mihi legitimè ministratum, omnibusque indulgentijs ac dispensationibus in contrarium renuncio. Hæcque omnia planè ac syncerè agnosco & iuro iuxta expressa verba per me hîc prolata, & iuxta planum ac communem sensum & intellectum eorundem verborum, absque vllâ æquiuocatione, aut mentali euasione, vel secretâ reseruatione quacunque. Hancque recognitionem & agnitionem facio cordialiter, voluntariè, & verè, in verâ fide Christiani viri: Sic me Deus adiuuet.

Quæ cùm ita sint, vobis ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quòd huiusmodi Iuramentum, saluâ fide Catholicâ, & salute animarum vestrarum, præstari non potest, cum multa contineat quæ fidei ac saluti apertè aduersantur. Propterea admonemus vos, vt ab hoc, atque similibus iuramentis præstandis omnino caueatis: quod quidem eò acrius exigimus à vobis, quia experti vestræ fidei cōstantiam, quæ tanquam aurum in fornace perpetuæ tribulationis igne probata est, pro comperto habemus, vos alacri animo subituros esse quæcunque atrociora tormenta, ac mortem denique ipsam constanter oppetituros, potius quàm Dei Maiestatem vllâ in re lædatis. Et fiducia nostra confirmatur ex his quæ quotidie nobis afferuntur de egregiâ virtute atque fortitudine, quæ non secus ac in Ecclesiæ primordijs, resplendent nouissimis hisce temporibus, in martyribus vestris. State ergo, succincti lumbos vestros in virtute, &

induti loricam iustitiæ, sumentes scutum fidei, confortamini in Domino, & in potentiâ virtutis eius; nec quicquam vos detineat. Ipse autem, qui coronaturus vos certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus quod in vobis cœpit, perficiet. Nostis quia discipulis suis pollicitus est, se nunquam eos relicturum esse orphanos: fidelis enim est qui repromisit. Retinete igitur disciplinam eius, hoc est, radicati & fundati in charitate, quicquid agitis, quicquid conamini, in simplicitate cordis & in comitate spiritus, sine murmuratione aut hæsitatione vnanimes facite. Siquidem in hoc cognoscunt omnes, quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad inuicem habuerimus. Quæ quidem charitas cum sit omnibus Christi fidelibus maximè appetenda; vobis certè, dilectißimi filij, prorsus necessaria est. Hac enim vestrâ charitate diaboli potentia infringitur, qui nunc aduersus vos tantoperè insurgit, cùm ipsa contentionibus atque dißidiis nostrorum filiorum præcipuè nitatur. Hortamur itaque vos per viscera Domini Iesu Christi, cuius charitate è faucibus æternæ mortis erepti sumus, vt ante omnia, mutuam inter vos charitatem habeatis. Præscripsit sanè vobis præcepta maximè vtilia de fraternâ charitate vicißim exercendâ, fælicis recordationis Clemens Papa octauus suis literis in forma Breuis ad dilectum filium Magistrum Georgium Archi-presbyterum Regni Anglię, datis die quinta mensis Octobris 1606. Ea igitur diligenter exequimini, & ne vlla difficultate aut ambiguitate remoremini. Præcipimus vobis, vt illarum literarum verba ad amußim seruetis; & simpliciter, prout sonant & iacent, accipiatis & intelligatis, sublata omni facultate aliter illa interpretandi. Interim nos nunquam cessabimus Deum Patrem misericordiarum precari, vt afflictiones & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat atque defendat: quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, Decimo Calend. Octob. 1606. Pontificatus nostri anno secundo.

RESPON-

RESPONSIO AD PRIMVM BREVE PONTIFICIS.

ANTE omnia mærorem hîc suum innuit Potifex, quòd ærumnis, quas religionis causâ patiantur in Anglia Catholici, grauiter doleat. Vbi vt manifestam illam, qua me impetit, calumniam tantisper missam faciam; ipsa me veritatis conscientia cogit testari neminem vnquam Pontificium quicquam ab Elizabetha Regina religionis causâ pertulisse. quę passi sunt supplicia ipsi suis sibi attraxere sceleribus. quod ex rerum gestarum temporibus & cæteris circumstantijs videre est. Antequam enim Pius V^tus. excommunicando proscripsisset Reginam, Catholicos verò suos ad rebellandum incitasset, satis constat nec effusum fuisse vllius sanguinem, nec verò cuiquam grauiorem paulò irrogatam pænam, nec acerbiorem rogatam legem.

Quæ deinde sequuta sunt si quis affectu vacuus voluerit inspicere, illinc quidem crebros regni huius inuadendi conatus, peregrina consilia, domesticos tumultus, clandestinas machinationes, venena, cædes, quotidiana scelera, omnia Romanis elaborata officinis, continuas præterea subditorum ad defectionem sollicitationes, partim largitionibus pecuniarijs, partim ostentata immortalitatis mercede, libros denique conscriptos à fugitiuis alios ex alijs, publicaque editos auctoritate, ad sacerrimorum scelerum patrocinium, & cætera grauissima & innumera facinora: hinc verò iustissima sed parca illa tot flagitiorum supplicia, næ ille luce meridiana clarius videbit tam procul fuisse beatissimæ memoriæ heroinam à persecutionis infamia, quàm erunt hi Tartarei scelerum architecti à martyrij gloria.

Postquam defunctæ Manibus iusta feci, liceat mihi cum Diuo Paulo meam ipsius famam ab innumeris quibus premitur calumnijs asserere, & quo me pacto erga Papistas semper gesserim bona fide testari. hoc sanctè affirmem, quantacunque demum fuerit (quæ certe fuit maxima) decessoris meæ clementia & misericordia in Papistas, meam tamen multo semper fuisse maiorem; & omnino tantam, vt illius fiducia Pontificij nostri fastuosiores quàm priùs suæ religionis libertatem, & iura omnia cum cæteris paria certo certius à me sibi promitterent; non pauci verò è præstantissimis meis subditis indulgentia hac mea perculsi & attoniti continuò præsagirent euentus amaritudinem, qualis in

lis in

lis in Sulphurea coniuratione contigit. Quot ego notissimæ contumaciæ Papistas in equestrem ordinem adlegi? quanta vtriusque religionis homines æquabilitate admisi, hosque & illos omni fauoris & honoris genere ornaui? quàm liber & inoffensus in aulam meam & comitatum accessus omnium ordinum Pontificijs semper patuit? & præter cætera, quanta liberalitate & promptitudine multatitiæ pecuniȩ illis feci gratiam? Neque ignotum est quo pacto ipse Iudicibus iniunxerim vt damnatorum quoque Sacerdotum vitæ parcerent, addito clementissimè edicto, quo Sacerdotibus omnibus necdum custodiâ detentis ante certum diem abeundi è regno copia facta est, incarceratis quoque & damnatis veniâ concessa. Vnde hi tanquam nihil admisissent sui iuris facti sunt, & qui post comprehensi fuere trans mare amandati sua fruebantur libertate. Dies me citius vel charta deficeret quàm omnia in Pontificios benefacta, in singulos, in vniuersos, collata percenserem. qua in enumeratione singulæ lineæ totidem forent Romani Pontificis accusationes, tanta nimirum ingratitudine tantam compensantis beneuolentiam.

Atque ita lachrymas omnes ex persecutionis mærore per Pontificias fluentes genas satis (in fallor) abstersimus. Verùm ille si politicæ tantum prudentiæ compos fuisset, veritatis licet & iusticiæ securus, debuerat in hac querela meum & nuperæ reginæ imperium distinguere, & potius laudando perpetuam facere quam in me cernebat clementiam. Verum etenim illud est quod vulgò dici solet, apud generosos animos plurimum quoque posse fictam beneuolentiæ imputationem. Est autem illa de persecutione manifesta calumnia: neque probari potest, ex quo ego hoc regnum adij quenquam hominum religionis causâ fuisse exutum vita: nisi forte iam ex nouo hoc Pontificis interdicto, quo debitum mihi prohibetur obsequium, iusta oriatur in multos animaduertendi necessitas. quod si euenerit, Pontifici imputetur eorum sanguis, qui vnus est eius fundendi auctor.

Alteram illam Pontificij breuis partem, qua vetat suos ne nostras Ecclesias ritusue aut ceremonias frequentent, non fert animus nunc attingere; quùm id mihi negotii tantum dederim vt orbi terrarum illius publicem iniuriam, quòd subditos meos à iustissima obsequij professione auertat.

Cæterùm verba ipsa quibus damnatur iuramentum numero quidem pauca sed pondere grauissima sunt; nempe, id perspicuum esse debere Catholicis omnibus, *quòd huiusmodi iuramentum, salua fide Catholica & salute animarum suarum præstare non poßint; quùm multa contineat quæ saluti & fidei apertè aduersentur*. Huic homini quadrat vetus illud Philosophi, *Multa dicit sed pauca probat*, imò vero nihil omnino probat. Nam quod obsequij professio erga Principem fidei & saluti subditorum

rum

rum aperte aduersetur est supra nostram Theologiam, & peregrinum est & insolens dogma, & eo homine penitus indignum, qui se vniuersalem Episcopum, & œcumenicum Christianorum pastorem censet appellandum. Lego non semel in sacro codice Subditorum esse Principibus suis seu bonis seu malis etiam conscientiæ causâ obedire. Vnde & populus aiebat,* Iosuæ, *Quemadmodum Mosi obeduimus in omnibus, ita & tibi obediemus.* Sic * Propheta auctor fuit populo vt obtemperarent Regi Babel: *submittite*, inquit, *colla vestra subter iugum Regis Babel, eique & populo eius seruite vt viuatis.* Sic erga Pharaonem se gesserunt * Israelitæ, dum peterent ab eo dimitti. Sic erga *Cyrum, dum veniam impetrant reuertendi vt templum exstruant. In summa Apostolus vult *omnes subdi potestatibus *superioribus, etiam conscientiæ causâ.*

*Iosu.1.17.
*Ierem.2.27.
*Exod.5.1.
*Ezra.1.3.
*Rom.13.5.

Nec à sacrarum literarum præscripto abeunt patres. Augustinus de Iuliano sic loquitur: Iulianus, inquit, *extitit infidelis Imperator. Nonne extitit Apostata iniquus, idololatra? Milites Christiani seruierunt Imperatori infideli. vbi veniebatur ad caussam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in cœlo erat. Quando volebat, vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, Producite aciem, Ite contra illam Gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum à Domino temporali.* Tertullianus etiam, *Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris: quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto Romano Imperio, quonsque sæculum stabit. Colimus ergo Imperatorem sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum, & quicquid est à Deo consecutum, solo Deo minorem. Hoc & ipse volet: sic enim omnibus maior est, dum solo vero Deo minor est.* Iustinus Martyr, *Nos solum Deum adoramus, & vobis in rebus alijs læti inseruimus, Imperatores ac Principes hominum esse profitentes.* Ambrosius, *Dolere potero, potero flere, potero gemere; aduersus arma, milites, Gotthos quoque lacrymæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt Sacerdotis: aliter nec debeo, nec possum resistere.* Optatus, * *Super Imperatorem non est nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem.* * Gregorius etiam ad Mauritium scribens de lege quadam, qua milites nondum expleto militiæ tempore vetabantur recipi in monasteria, *Omnipotenti* (inquit) *Deo reus est qui serenissimis Dominis in omne quod agit & loquitur purus non est.* Postea se professus *indignum famulum suæ pietatis* deinceps per totam epistolam omnis in eo est, vt legem illam perinde ac sentiebat conuincat iniustam: demum his verbis epistolam concludit, *Ego quidem iussioni subiectus eandem legem per diuersas terrarum partes transmitti feci: & quia lex ipsa omnipotenti Deo minimè concordet, ecce per suggestionis meæ paginam Serenissimis Dominis nunciaui. Vtrobique ergo quæ debui exolui qui & imperatori obedientiam præbui & pro Deo quod sensi minimè tacui.*

August. in Psal. 124.
Tertull. ad Scap.
Iustin. Martyr apol. 2. ad Antonin. Imper.
Ambros. orat. cont. Auxent. l. 5. epist.
Ambr.
Optat cont. Parmen l. 3.
*Greg. mag. epist. l. 2 indict. 11. epist. 61.

Iam verò quantum discrepet hic veteris æui Pontifex, qui Impera-

toris decreto etiam contra animum suum & conscientiam morem gerit, ab hodiernis illis & nostris, qui licitum illud & ciuile in Principes obsequium subditis interdicunt, penes sit æquum lectorem iudicare.

Concil. Arelat. sub Carolo Mag. can. 26.

Cum Patribus idem sentiunt in decretis suis Concilia. Præsules Concilij Arelatensis totum Concilium subijciunt Imperatori Carolo his verbis: *Hæc igitur Domino Imperatori præsentanda decreuimus, poscentes eius clementiam, vt si quid hic minus est eius prudentia suppleatur: si quid secus quàm ratio habet, eius iudicio emendetur: si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio diuina opitulante clementia perficiatur.*

Sed quid ego de Carolo magno loquor, cui non vnum sed sex omnino Concilia, Francofordiense, Arelatense, Turonense, Cabilonense, Moguntinum, ac Rhemense sese penitus submiserunt? Quidni potius œcumenica adferam Concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, & quatuor præterea sic vulgo habita, quæ sese in omnibus Imperatoris prudentiæ ac pietati subiecerunt? adeo quidem vt patres Ephesini quater inculcent *se Imperatoris oraculo, nutu, sanctione, & mandato coijsse; iamque ad eius pietatem supplices confugere, vt quæ contra Nestorium & illi consentientes gesta essent, illius potentia rata fierent & valerent*, vt liquidò apparet ex Generalis Concilij Ephesini epistola ad Augustos.

Vid. epist. general. conc. Ephes. ad August.

*Ioan 18. 36.

*Matth. 22. 21.

Quin etiam Christum dixisse lego * *Regnum suum non esse de hoc mundo*, iussisseque vt *quæ Cæsaris sunt Cæsari,* * *quæ Dei darentur Deo.* Et in Theologia hoc mihi hactenus multò semper visum est certissimum, ciuilem eam, quæ Magistratui defertur, obedientiam religioni & saluti animarum nihil aduersari. Quòd verò saluti animarum ea aduersetur, quemadmodum in hoc breui affirmatur, insolens est & nouum dogma & in Christiana Ecclesia nec lectum, nec auditum prius.

Pontifex igitur penes quem est priuilegium non errandi, & nouos quùm libet fidei articulos condendi, meâ quidem sententiâ prius definire debuerat esse hunc vnum è Catholicæ fidei articulis, quàm credendi obediendique necessitatem Catholicis imposuisset. Sed responsionem nostram ad hanc Pontificij breuis partem hoc concludamus delemmate:

„ In rebus temporalibus vel licet obtemperare Principi vel non licet.
„ Si liceat (quod nemo vnquam vocauit in dubium) cur ita iniquus
„ est Pontifex & ferox in Catholicos, vt licitum ijs interdicat obse-
„ quium? Sin æstimet non licere, cur suæ opinionis nullam attulit
„ causam? cur non ijs concedit, vel vt rectius dicam, cur non persua-
„ det ipsis illum regem vt deserant cui obedire non debent?

Adhortationem Pontificis.

Quòd autem tanta contentione eos hortatur ad constantiam & vt martyrium, cæteraque aduersa propter religionem forti ferant animo; id solum respondeo, si æqua sit & honesta causa quam illis commendat,

dat, necessariam quoque videri hortationem eius: sin, vt est & ego modò probaui, futilis ea est & vana, tum nulli bono esse hortationem eiusmodi, nisi vt ipse reum se faciat sanguinis tot ouium suarum, quas hîc sciens volensque abijcit, non modò vitas, opes & familias vbi nihil opus est euertens, verumetiam Papistis omnibus fœdam inurens maculam; quasi fieri nequiret, vt qui Papisticam religionem seriò coleret, Principi alicui fidelis subditus esse posset, vel sanè illius religionis professio cum debito Magistratui obsequio haud quaquam posset subsistere.

Sed calumniæ & vanissimi rumores, quos in tam longo itinere hinc scilicet Romam vsque crescere necesse est, forte os subleuerunt Pontifici, feceruntque vt temere & præproperè hoc ad nos breue transmitteret. Nam magna illa ciuitas, mundi Domina, & mystico sensu (vt ipsi fatentur) Babylon, non potest non plena esse rumorum susurris. Nec insueta res est hominibus de iniuria querẽtibus (quales sunt apud nos illi Catholici) suas exaggerare & multiplicare miserias: vt mirum videri non debeat si in ea vrbe iudex aliàs non iniquus, calumniâ tamen circumscriptus, iniquè iudicet; quod nonnulli ex ipsis Pio V[to] non dubitant accidisse, quùm ille in nuperam reginam Elizabetham fulmen excommunicationis exploderet. Et quis scit an aliquando eadem ratione excusaturi sint duo breuia Clementis octaui paulò ante Reginæ obitum huc missa, quibus me, & alios omnes qui nostram religionem vel profiterentur vel tolerarent, à regno Angliæ excludebat; immemor profectò eorum quæ eodem tempore & pæne vno eodemque spiritu mihi promiserat, & ministris quibusdam meis peregre agentibus sanctè testatus fuerat; quòd ex animo scilicet mihi faueret, enixèque daturus esset operam vt regni huius compos euaderem. Quin ipsi Pontificij, quùm rem istam animaduerterent tam esse ab omni diuino humanoque iure & communi sensu alienam, persuasum habuerunt non fuisse hoc breue Pontificis, sed famosum libellum in Pontificis odium concinnatum; vel sane (vt iam diximus) calumniatorum dolis circumuentum Pontificem hoc quicquid erat scripsisse. Qua in mente erant non rudiores solum Papistæ, sed etiam qui eruditionis & prudentiæ famâ inter eos præcellebant: è quorum numero erat & Archipresbyter. At Pontifex vt hunc scrupulum ex suorum animis eximeret, alterum breue huc mittere non est grauatus, quo priori illi fidem astrueret; vt iam intelligatur sciens volensque in illud peccatum relapsus, quod aliàs incogitantiæ & delatorum improbitati potuisset adscribi.

Fama vires acquirit eundo.

Eusebius, Oecumenenius, Leo nomine Babylonis (1. Pet. 5. 13.) Romam aiunt intelligi, quod & fatentur Rhemistæ.

Vide acta in proditores Sulphurarios, Garnetum & socios.

Pontificiorum opinio de breui Pontificis.

Breue illud ita se habet.

DILECTI

DILECTIS FILIIS CATHOLICIS ANGLIS PAVLVS PP. QVINTVS.

Secundum Breue Pontificium datum decimo Cal. Sept. 1607.

Ilecti filij, Salutem & Apostolicam benedictionem. Renunciatum est nobis reperiri nonnullos apud vos, qui, cùm satis declarauerimus per literas nostras anno superiore, decimo Calend. Octobr. in formâ Breuis *datas, vos tuta conscientia præstare non posse Iuramentum, quod à vobis tunc exigebatur, & præterea strictè præceperimus, ne vllo modo illud præstaretis; nunc dicere audent huiusmodi literas de prohibitione Iuramenti non ex animi nostri sententiâ, nostráque propria voluntate scriptas fuisse, sed potius aliorum intuitu atque industriâ: eaque de causa ijdem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attendenda. Perturbauit sanè nos hic nuncius, eóque magis, quia experti obedientiam vestram (filij nostri vnicè dilecti) qui vt huic sanctæ sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam piè ac generosè nihili fecistis, nunquam suspicati essemus potuisse vocari apud vos in dubium fidem literarum nostrarum Apostolicarum, vt hoc prætextu vos ex mandatis nostris eximeretis. Verùm, agnoscimus versutiam atque fraudem aduersarij humanæ salutis, eique potius quàm vestræ voluntati tribuimus hanc renitentiam. Eapropter iterum ad vos scribere decreuimus, ac denuò vobis significare, literas nostras Apostolicas anno præterito decimo Calend. Octobr. datas de prohibitione Iuramenti, non solum motu proprio & ex certa nostra scientia, verumetiam post longam & grauem deliberationem de omnibus quæ in illis continentur adhibitam, fuisse scriptas, & ob id, teneri vos illas omninò obseruare, omni interpretatione secus suadente reiecta. Hæc autem est mera, pura, integráque*

integráque voluntas nostra, qui de vestra salute solliciti, semper cogitamus ea quæ magis vobis expediunt, & vt cogitationes ac consilia nostra illuminet is à quo Christiano gregi custodiendo nostra fuit præposita humilitas, indesinenter oramus: quem etiam iugiter precamur vt in vobis filijs nostris summoperè dilectis, fidem, constantiam, mutuámque inter vos charitatem & pacem augeat. Quibus omnibus, cum omni charitatis affectu, peramanter benedicimus.

Datum Romæ apud S. Marcum *sub annulo piscatoris, decimo Calend. Septembr.* 1607. *Pontificatus nostri anno tertio.*

Petrus Stroza.

RESPONSIO AD SECVNDVM BREVE PONTIFICIS.

QVòd ad hoc breue attinet, meritò in authorem sua retorquentur verba, vt *versutia & astus Satanæ* appelletur. Nam si mille annis in hoc incubuisset Satanas, vt insigni aliquo infortunio Pontificios nostros mactaret, hoc commento nihil reperisset vnquam efficacius. Quotquot enim sacramentum fidelitatis dixerunt, & Laici & Sacerdotes non pauci & ipse Archipresbyter, idque sine renisu aut hæsitatione; necesse nunc habent non modo Principi negare obsequium nascendi iure debitum, quod scrupulorum obtentu in verbis iuramenti excusari vtcunque potuisset; verumetiam iuratum eiurare, imò verò tertia hac vice duo, quæ ante præstiterunt, iuramenta eiurare: alterum tacitum, quod ipsa nascendi conditione intelliguntur iurasse; alterum manifestum, nempe hoc ipsum fidelitatis, quod nihil est aliud quàm taciti illius expressio. Vnde efficitur Anglorum neminem manere posse in Catholica fide, aut suę animæ saluti prospicere, nisi eiuret obsequium, quod nascendi iure debet Principi.

Nec satis erat exoleta illa prioris anni breuia nouis hoc anno firmare, nisi etiam (ne quis mensis nedum annus sine portento nobis efflueret) famosus ille cōtrouersiarum compilator Cardinalis Exiesuita Bellarminus literis suis ad Archipresbyterum missis oleum adderet incendio, follesque seditionis inflaret, &, vt sic dicam, currenti perfidiæ calcar subderet. Mira res est, vt immodicus affectus, & Pontificiæ Monarchię studium viri eruditione clarissimi mentē egerint transuersam.

Literæ eius sic se habent.

ADMODVM

ADMODVM REVERENDO DOMINO D. GEORGIO BLACKVELLO Archi-presbytero Angliæ,

ROBERTVS S.R.E. CARDINALIS BELLARMINVS. S.D.

Venerabilis in Christo Domine frater, Anni sunt fere quadraginta, quòd inuicem non viderimus: sed ego tamen veteris nostræ consuetudinis nunquam oblitus sum, teque in vinea Domini strenuè laborantem, quandò aliter non potui, orationibus Deo commendare non destiti: me quoque in tua memoria toto hoc tempore vixisse, & in tuis orationibus ad Altare Domini locum aliquem habuisse non dubito. Ita igitur ad hoc vsque tempus non verbis, aut literis, sed opere, & veritate, vt Sanctus Ioannes *loquitur, alter in alterius dilectione permansimus. Sed hoc silentium rumpere coëgit nuncius, qui diebus istis de tuis vinculis, & carcere ad nos venit. Qui quidem nuncius, etsi tristis videri poterat ob iacturam pastoralis tuæ sollicitudinis, quam Ecclesia ista fecit: tamen lætus quoque videbatur, quoniam ad Martyrii gloriam, quo dono* Dei *nullum est fælicius, propinquabas, vt qui tot annis gregem tuum verbo, & doctrina pauisses, nunc exemplo patientiæ gloriosius pasceres. Verùm hanc lætitiam non mediocriter interturbauit, ac ferè corrupit tristis alius nuncius, qui de constantiâ tua in recusando illicito iuramento ab aduersarijs tentata, fortè etiam labefactata, & prostrata successit, Neque enim, frater*

ter charissime, iuramentum illud ideo licitum esse potuit, quòd aliquo modo temperatum, & modificatum offerebatur. Scis enim eiusmodi modificationes nihil esse aliud, quàm Satanæ dolos, atque versutias, vt fides Catholica de primatu sedis Apostolicæ vel apertè, vel obscurè petatur: pro qua fide tot inclyti Martyres in istâ ipsâ Angliâ *ad sanguinem vsque pugnârunt. Certè enim quibuscunque verbis iuramentum ab aduersarijs fidei concipiatur in Regno isto, eò tendit, vt auctoritas capitis Ecclesiæ à successore Sancti* Petri *ad successorem* Henrici *octaui in* Angliâ, *transferatur. Quod enim obtenditur de periculo vitæ Regis, si summus Pontifex eam in* Angliâ *potestatem habeat, quam in alijs omnibus Christianis Regnis habet; inane prorsus esse, omnes qui sunt aliquâ prudentiâ præditi facilè vident. Neque enim auditum est vnquam ab initio nascentis Ecclesiæ, vsque ad hæc nostra tempora, quòd nullus Pontifex Maximus Principem vllum, quamuis hæreticum, quamuis ethnicum, quamuis persecutorem cædi mandauerit, aut cædem fortè ab aliquo patratam probauerit. Et cur, quæso, vnus Rex* Angliæ *timet, quod ex tot Christianis principibus nullus timet, nullus timuit? Sed, vt dixi, vani isti prætextus decipulæ sunt, & stratagemata Satanæ. Qualia non pauca in Historijs veterum temporum inueniuntur, quæ facilè referre possem, si non epistolam, sed librum integrum scribendum suscepissem: vnum tantùm, exempli gratiâ, ad memoriam tibi reuocabo. Scribit Sanctus* Gregorius Nazienzenus *in prima oratione in* Iulianum *Imperatorem, illum vt simplicibus Christianis imponeret, in imaginibus Imperatorijs, quas Romani ciuili quodam genere honoris pro more adorabant, imagines* Deorum *falsorum admiscuisse, vt nemo posset Imperatoris imaginem adorare, quin simul* Deorum *simulachris cultum adhiberet. Hinc nimirum fiebat, vt plurimi deciperentur, & siqui fortè fraudem subodorati, Imperatoris imaginem venerari recusarent, ij grauissimè punirentur, vt qui*

 Cæsarem

Cæsarem in sua imagine contempsissent. Tale aliquid in Iuramento vobis oblato mihi videre videor, quod ea fraude compositum est, vt nemo possit proditionem in Regem detestari, ciuilémque subiectionem profiteri, quin primatum sedis Apostolicæ perfide abnegare cogatur. Sed Christi serui, ac præsertim primarij Domini *Sacerdotes, vbi periculum Fidei subesse possit, tantum abesse debent à susceptione illiciti iuramenti, vt ab omni etiam suspicione simulationis præstiti iuramenti cauere debeant, ne fidelibus populis vllum præuaricationis exemplum reliquisse videantur. Quod egregie præstitit in signis ille* Eleazarus, *qui neque porcinas carnes comedere, neque simulare comedisse voluit, quamuis grauissima tormenta sibi cerneret imminere: ne, vt ipse ait in secundo libro* Macchabæorum, *multi iuuenum per eam simulationem ad Legis præuaricationem animarentur. Neque minùs fortiter Magnus* Basilius, *& exemplo ad res nostras magis accommodato, cum* Valente *Imperatore se gessit. Nam vt in historia scribit* Theodoritus, *cùm Præfectus Imperatoris hæretici hortaretur Sanctum* Basilium, *vt non vellet propter paruam dogmatum subtilitatem Imperatori resistere; respondit vir ille sanctissimus & prudentissimus, non esse ferendum, vt de Diuinis dogmatibus, vel vna syllaba corrumpatur, sed potius pro eorum defensione omne genus supplicij amplectendum. Equidem arbitor non deesse apud vos, qui dogmatum subtilitatem esse dicant, quæ in Iuramento Catholicis hominibus proposito continentur: & non esse propter rem tam paruam Regis Imperio reluctandum. Sed non deerunt etiam viri sancti, ac magno*Basilio *similes, qui palàm affirmabunt, non esse de Diuinis dogmatibus, vel minimam aliquam syllabam corrumpendam, etiamsi tormenta & mors ipsa toleranda proponatur. Inter hos vnum, vel potiùs horum Principem atque antesignanum te esse par est. Et quamuis vel inopinata comprehensio, vel acerbitas persequutionis, vel senectutis imbecillitas, vel*

quid

*uid aliud in caussa fuerit, vt constantia titubauerit; confidi-
us tamen de Domini pietate, & de diuturna tua virtute, fo-
, vt qui Sancti* Petri *& Sancti* Marcellini *casum aliquâ ex
arte imitatus videris, eorundem fortitudinem in reparandis
iribus & veritate asserenda fæliciter imiteris. Nam si
em totam diligenter apud te cogitare volueris, videbis profe-
ò non esse rem paruam, quæ ob Iuramentum istud, in discri-
en adducitur, sed vnum ex præcipuis Fidei nostræ capitibus,
c religionis Catholicæ fundamentis. Audi enim quid Apo-
olus vester magnus* Gregorius *in Epistolâ quadragesimâ se-
undâ libri vndecimi scribat:* Apostolicæ sedis reuerentia
ullius præsumptione turbetur: tunc enim membro-
um status integer perseuerat, si caput Fidei nullâ pulse-
ur iniuriâ. *Itaque Sancto* Gregorio *teste, cùm de primatu
edis Apostolicæ vel turbando, vel minuendo, vel tollendo sa-
agitur, de ipso capite Fidei amputando, ac de totius corporis,
mniúmque membrorum statu dissipando satagitur. Quod ip-
um Sanctus* Leo *confirmat in sermone tertio de assumptione
suâ ad Pontificatum, cùm ait,* Specialis cura *Petri* à Domi-
no suscipitur, & pro fide *Petri* propriè supplicatur, tan-
quam aliorum status certior sit futurus, si mens Princi-
pis victa non fuerit. *Ex quo idem ipse in Epistolâ ad Epi-
scopos* Viennensis *prouinciæ affirmare non dubitat,* necesse
esse exortem illum mysterij esse Diuini, qui ausus fuerit
à *Petri* soliditate recedere. *Qui rursum ait,* Quisquis huic
sedi principatum existimat denegandum, illius quidem
nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spi-
ritu superbiæ suę semetipsum in inferna demergit. *At-
que hæc quidem, & alia eiusdem generis multa tibi notissima
esse certò scio, qui præter cæteros libros, visibilem monarchiam*
Sanderi *tui, scriptoris diligentissimi, & de Ecclesia* Angli-
canâ *optimè meriti, sæpe legisti: quique ignorare non potes,
sanctissimos viros, eosdemq; doctissimos,* Ioannē Roffensem,

& Thomā Morum *pro hoc vno grauissimo dogmate duce ad Martyriū plurimis alijs, cum ingenti* Anglicę *nationis gloria, nostra memoria fuisse. Sed ad memoriā tibi reuocare volui, vt colligas te, & magnitudinem rei considerans, non tuo iudicio nimium fidas, neque plus sapias quàm oportet sapere; & si forte lapsus tuus non ex inconsideratione, sed ex infirmitate humanâ, ex metu carceris, & suppliciorum profectus est, non antepona libertatem temporalem libertati gloriæ filiorum Dei; neque ob momentaneam, & leuem tribulationem fugiendam, amittere velis æternum gloriæ pondus, quod ipsa tribulatio operatur in te. Bonum certamen diu certâsti, cursum ferme consummasti, fidem tot annis seruasti; noli igitur tantorum laborum præmia tam facilè perdere; noli corona iustitiæ, quæ tibi iamdudum paratur, te ipse priuare; noli tot patrum & filiorum tuorum vultus confundere. In te sunt hoc tempore coniecti oculi totius Ecclesiæ, quin etiam spectaculum factus es mundo, Angelis & hominibus: noli in extremo actu ita te gerere, vt & tuis luctum, & gaudium hostibus relinquas. Sed contrà potiùs, quod omnino speramus, & pro quo ad Deum nostrum assiduè preces fundimus, vexillum Fidei gloriosè erigas, & quam contristaueras, lætam facias Ecclesiam: nec iam solùm veniam merearis à Domino, sed coronam. Vale, viriliter age, & confortetur cor tuum. Romæ, die 28. Septembris 1607.*

Reuerendæ admodum D. V. frater & seruus in Christo Robertus *Cardinalis* Bellarminus.

RESPON-

RESPONSIO AD LITERAS CARDINALIS.

SIquidem igitur harum literarum refutatione cum eo collaturus sim pedem, testari prius necesse habeo nihil me huius facere vt ex tanti viri magnitudine mihi gloriam quæram, sed religionis solius & conscientiæ causâ; ne velut inaurata catapotia deuorent homines Circæa hæc illius carmina, tam veri omnis inania, quàm exterioris eloquentiæ fuco speciosa; neu calumniarum & mendaciorum nebulis mea obscuretur fama, simplicesue homines & incauti trahantur in errores, ipsaue denique veritas periclitetur silentio.

Priusquam autem singula huius epistolæ refutare aggrediar, quis mecum non miretur tantopere aberrasse à scopo virum tam eruditum, vt per literas elaboratissimas questionem à præsenti negotio prorsus alienam refutarit? Apparet iam transfugas nostros, de quorum familiaritate ita gloriatur, sic illi inculcasse iuramentum Primatus, quod tanto semper Papistis fuit terriculo; vt quùm instituisset Iuramentum fidelitatis refellere, in illud inuectus sit quod eius animo præcipuè insederat; eorum more, qui aliud agentes aliud cogitantes sæpenumero pro eo quod agunt nominant id quod cogitant. Vt enim Primatus Iuramento voluerunt maiores nostri Pontificios à nostræ religionis hominibus secernere, ita hoc Iuramento, quod ille videri vult refellere, secerni volumus Papistas pacis & Reipublicæ amantes à Sulphureæ coniurationis riualibus. At ille per totam Epistolam indignatur eò per vim adigi Catholicos, vt successorum S. Petri authoritatem negent, iisque Henrici octaui successores sufficiant. Nam Iuramentum Primatus ab Henrico octauo introductum fuit, & vna erat ex causis cur Thomas Morus & Roffensis episcopus illius regis iussu vitam amiserint. nam in eam formulam iurare noluerunt. Ex eo tempore apud omnes Principes, qui nostrarum partium fuere, integra & illibata mansit eius iuramenti vis, quæ tota in hoc est vt Regis potestatem summam faciat in omnes omnium personas, Clericorum Laicorum; peregrinos verò Principes aliasque quascunque potestates ex his regnis excludat. Cui nihil simile habet nouissimum hoc nostrum iuramentum, quùm non agat nisi de ciuili obsequio in rebus ciuilibus Principi à subditis debito.

Et vt manifestius appareat eum, licet nomine tenus posterius improbet

probet iuramentum, totum tamen esse in refellendo priore, visum mihi est iuramentum primatus verbatim hîc describere; permissa æquo Lectori iudicandi libertate an non hoc reuera illud sit, quod sub larua alieni nominis refellit Bellarminus.

EGo A. B. palàm testor, & ex conscientiâ meâ declaro, quòd Maiestas Regia, vnicus est supremus gubernator huius Regni, omniumque aliorum suæ Maiestatis Dominiorum ac territoriorum, tàm in omnibus Spiritualibus siue Ecclesiasticis rebus aut causis, quàm in temporalibus: & quòd nullus extraneus Princeps, Persona, Prelatus, Status, aut Potentatus, habet aut habere debet vllam Iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præeminentiam, vel auctoritatem Ecclesiasticam siue Spiritualem infra hoc Regnum; & proinde renuncio penitùs, & reijcio omnes extraneas Iurisdictiones, potestates, superioritates, & authoritates: Et promitto, me deinceps fidem, & veram obedientiam Regiæ Maiestati, eiúsque Hæredibus, ac legitimis Successoribus præstiturum: & pro virili meâ adiuturum ac propugnaturum omnes Iurisdictiones, priuilegia, præeminentias, & auctoritates Regiæ Maiestati, Hæredibus suis, ac Successoribus concessas, vel debitas, siue Imperiali huius Regni Coronæ vnitas & annexas. Ita me Deus adiuuet, & per huius libri contenta.

VT autem non solùm appareat quantum ille a quæstionis statu, verumetiam ab ipsa æquitate recesserit, visum est quoque Iuramento huic primatus propositiones subijcere, illis, ex quibus Iuramentum fidelitatis compositum est, contrarias: ne quem scilicet lateat, quantam in perfidiam & læsæ Maiestatis scelera subditos meos inducere satagit, dum illis hoc iuramentum dissuadet. quisquis enim in eam formulam recuset iurare, eum aut omnes aut quasdam ex sequentibus propositionibus necesse erit tueri.

1. *Quòd ego Iacobus non sim rex legitimus huius regni, aliarumque omnium mearum ditionum.*

2. *Quòd Papa vel suâ, vel Ecclesiæ, vel Romanæ sedis authoritate, vel aliqua alia ratione me possit dignitate regia priuare.*

3. *Quòd Papa de meis regnis & ditionibus pro suo arbitrio possit statuere.*

4. Quòd

4. *Quòd Papa externo alicui Principi ius possit concedere meas ditiones inuadendi.*

5. *Quòd Papa subditos meos à fide & obsequio mihi debitis possit absoluere.*

6. *Quòd Papa vni aut pluribus subditorum meorum ius concedere possit arma contra me sumendi.*

7. *Quòd Papa subditis meis ius possit concedere me ipsum, aut potestatem meam, aut alios è subditis meis violandi.*

8. *Quòd subditi mei non teneantur perstare in fide & obsequio erga me, si quando fuero excommunicatus.*

9. *Quòd subditi mei personam meam, vel imperium non teneantur pro viribus defendere, si quando Papæ sententia vel excommunicatus fuero vel depositus.*

10. *Quòd subditi mei propter excommunicationis sententiam à Pontifice aduersus me quandocunque latam non teneantur coniurationes aduersus me, & proditiones sibi notas detegere.*

11. *Quòd nec hæreticum sit nec detestabile, si quis putet Principes à Papa excommunicatos posse à suis subditis aut alijs quibuscumque regno vel vita exui.*

12. *Quòd Papæ liceat subditos meos ab hoc iuramento aut aliqua eius parte absoluere.*

13. *Quòd nec legitimè nec plena authoritate à subditis meis exigatur hoc iuramentum.*

14. *Quòd iuramentum hoc suscipiendum sit cum æquiuocatione, cum mentali euasione, aut tacita reseruatione, & non ex animi sententia atque ex intimo pectore in vera fide hominis Christiani.*

PRopositiones ex quibus constat iuramentum sunt his per contradictionem oppositæ, nec ad Pontificis in rebus spiritualibus Primatum vllatenus pertinent, nec in generali aliquo plenoque Concilio vnquam iudicatæ sunt ad illius auctoritatem pertinere. quin & inter ipsos Doctores Scholasticos inextricabile etiamnũ est de his certamen.

Atque vt orbi terrarum magis adhuc innotescat neque nos neque regni nostri ordines primos fuisse huius iuramenti inuentores, sed à diuini verbi auctoritate pendere, & exemplo niti iuramenti veteris in celeberrimo Concilio mille abhinc annis præscripti, nedum vt in eo Concilio vel alijs permultis vnquam fuerit damnatum, vt nostrum nunc fuit à Romano Pontifice: visum est mihi eorum Antistitum hac de re verba subijcere, vt constet nihil à subditis meis in hoc iuramento peti, quod non ab omnibus hominibus antiqui canones disertis verbis & sollicitè præceperunt fieri. Quin & ipsam *Æquiuocationis* fraudem, quam nos in nostro iuramento tanta cum cura proscripsimus, vetera quoque Concilia pari diligentia & cautione excluserunt. adeo fere in

Iuramentum fidelitatis nititur auctoritate veterum Conciliorum.

Æquiuocatio ab ijsdem proscribitur.

in nostro negotio nihil est, cui non aliquid illius quod ab ijs factum est respondeat; nisi quod antiqui canones de iuramento illo exigendo grauiter & seuerè cauerint: quod ille omnium Conciliorum (si Dijs visum est) CAPVT districtè & seuerè prohibet à quoquam pręstari.

Quantum à Concilijs discrepet Pontifex.

Verba Concilij hæc sunt.

Concil. Tolet 4. can. 47. Anno 633.

AVdi sententiam *nostram. Quicunque ergo ex nobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet coniuratione vel studio Sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentísque Gotthorum statu, vel conseruatione Regiæ salutis pollicitus est, temerauerit, aut Regem nece attrectauerit, aut potestate regni exuerit, aut præsumptione tyrannicâ regni fastigium vsurpauerit; Anathema sit in conspectu Dei Patris & Angelorum, atque ab Ecclesiâ Catholicâ, quam periurio profanauerit efficiatur extraneus, & ab omni cœtu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suæ socijs: quia oportet vt vna pœna teneat obnoxios, quos similis error inuenerit implicatos.*

Quæ sententia pæne totidem verbis in eodem canone ter iteratur; quâ tertiò reiteratâ, & assensu vniuersi Cleri & populi rogato, tandem ab vniuerso Clero & populo dictum est: *Qui contra hanc vestram definitionem præsumpserint, anathema, maranatha; hoc est perditio in aduentu Domini sint, & cum Iuda Iscarioth partem habeant ipsi, & socij eorum. Amen.*

Et in quinta Synodo decretum fuit vt hæc sanctio de iuramento fidelitatis in omnibus Concilijs Episcoporum Hispaniæ deinceps repeteretur.

Verba decreti hæc sunt.

Concil. Tolet. 5. can. 7. anno 636.

Synod. Tolet. 4. vniuers. & magna Synodus dicta Synod. Tolet. 5. c. 2.

PRopter *malarum mentium facilitatem & memoriæ obliuionem, hoc sacratissima statuit Synodus, vt in omni Concilio Episcoporum Hispaniæ, *vniuersalis Concilij decretum, quod propter Principum nostrorum est salutem constitutum, peractis omnibus in Synodo, publicâ debeat voce pronunciari. Quatenus sæpe replicatum auribus, vel assiduitate iniquorum mens territa corrigatur, quæ ad præuaricandum & obliuione & facilitate perducitur.*

Concil. Tolet. 6. can. 18. Anno 638.

Rursus in sexto Concilio: *Testamur coram Deo & omni ordine Angelorum, coram Prophetarum atque Apostolorum, vel omnium Martyrum choro, coram omni Ecclesiâ Catholicâ & Christianorum cœtu, vt nemo intendat in interitum Regis, nemo vitam Principis attrectet, nemo regni eum gubernaculis priuet, nemo tyrannicâ præsumptione apicem regni sibi vsurpet, nemo quolibet machinamento in eius aduersitate sibi coniuratorum manum associet. Quòd si in quippiam horum quisquam nostrorum temerario casu præsumptor extiterit, Anathemate Diuino perculsus, absque vllo remedij loco habeatur condemnatus æterno iudicio.*

Concil. Tolet. 10. Can. 2. Æra 694.

Et in decimo Concilio (vt multa illa Toletana omittam) ita habetur: *Si quis religiosorum, ab Episcopo vsque ad extremum ordinis Clericorum, siue Monachorum, generalia iuramenta in salutem Regiam, gentísque aut patriæ data re-*

ta reperiatur violasse voluntate profanâ, mox propriâ dignitate priuatus, & loco, & honore habeatur exclusus.

Iuramento huic occasionem præbuit perfidia, cuius suspecti erant in Principes suos Christiani qui aut iurare æquiuocè aut quod iurassent perfidè solerent violare; vt ex varijs illius Concilij verbis videre est: * *Multarum quippe gentium, vt fama est, tanta extat perfidia animorum vt fidelitatem Sacramento promissam Regibus suis obseruare contemnant, & ore simulent iuramenti professionem, dum retineant mente perfidiæ impietatem.* Ac Rursus; *Iurant enim Regibus suis, & fidem quam pollicentur præuaricantur: nec metuunt volumen illud iudicij Dei per quod inducitur maledictio, multáque poenarum comminatio super eos qui iurant in nomine Dei mendaciter.* Eòdem spectant quæ in Concilio Aquisgranensi habentur: *Si quisquam Episcoporum* (inquiunt) *aut quilibet sequentis ordinis Ecclesiastici, deinceps timore, aut cupiditate, aut qualibet suasione, à Domino & orthodoxo Ludouico Imperatore defecerit, aut etiam Sacramentum fidelitatis illi promissum violauerit, & eius contrarijs maleuolâ intentione se copulauerit, gradum proprium cononicâ atque Synodali sententiâ amittat.*

Concil. Tolet. 4. can. 74.

Concil. Aquisgran. sub Ludouico pio. & Greg. 4. can. 12. anno 836.

Nunc verò vt illius Epistolæ singillatim respondeam, & imprimis ad suauem illam veteris cum Archi-presbytero necessitudinis memoriam; fieri quidem potest vt ipsi recolenti suauis ea videri possit, at mihi liquet illius cum hoc homine eiusque socijs, transfugis nostris, amicitiam (de qua in prima Controuersiarum suarum præfatione gloriatur) nobis & regno huic amarissimam accidisse. Nonnulli enim ex illis Sacerdotibus & Iesuitis, * qui ipsi aut proditores patriæ aut coniurationum in nuperam Reginam conscij fuere, Patrem Robertum Bellarminum inter præcipuos suos authores & oracula nominabant. Neque illi inuideo honorem, quem ex venditatione interioris amicitiæ cum alieni Principis fugitiuis & perduellibus consequatur; quos nisi melioribus quàm hactenus fecit moribus imbuerit, profectò de Iesuitica Societate parum bene merebitur. Quòd autem ab Archi-presbytero contendit vt in precibus ad altare Domini velit esse ipsius memor; certè si Blacuelli preces tam futuræ sint illius animæ inutiles, quàm verisimile est Blacuelli animæ & corpori fore illius consilium, modò illud sequatur; posset vtiq; Cardinalis æquo animo ferre earum precum iacturam.

* Campianus & Hartus. Vide colloquium habitum in turre Londinensi.

Primus autem, qui lætum hunc de Archi-presbytero nuncium ad Bellarminum pertulit, is ipse (ni fallor) erat, qui comprehensum Archi-presbyterum & martyrio proximum indicauit. egregium vero charitatis signum in Cardinale, quòd veteris & dilecti amici audita apprehensione, incarceratione, & mortis periculo, tantopere exultauerit. At priùs certò cognitum oportuit solam religionem causam dedisse supplicio, quàm se martyrij expectatione tam immodicè titillaret.

* Charitas Domini Cardinalis.

ret. Nam quæ obsecro charitas hoc illi permisit, vt me persecutoris infamiâ oneraret antequam ex Archi-presbyteri damnatione & morte vllum eius rei argumentum suppeteret? vnde nouerat non ideo captum Archi-presbyterum quòd coniurationis sulphureæ conscius videretur? Vnde resciuerat accusationis quæ intentanda erat capita? denique vnde nomen criminis diuinauerat? nec dum enim quicquam illi obiectum fuerat.

Tum si charitas suspiciosa esse non debet, quid erat cur me tyrannidis & persecutionis tam fidenter arcesseret; cui crimini non poteram non affinis esse si martyr futurus erat Blakwellus? Verùm de Bellarmino iure hic vsurpatur quod de huius sæculi hominibus pronunciauit Christus Seruator noster, quibus satis videtur amicos suos diligere cum inimicos habeant odio. nec enim hæc Cardinalis nostri pietas vltra suæ sectæ populares progreditur. Nam quantum superfluæ charitatis adiecit Blakwello, dum suam ex venientis martyrij opinione voluptatem profitetur: tantum mihi præter ius charitatis & fas omne detraxit, dum cruenti persecutoris me grauat inuidiâ.

*Matth 5.43.

Quòd autem interruptum hoc scribit gaudium ex sequentis nuncij appulsu, qui Archi-presbyteri constantiam præstito iam iuramento retulit labefactatam, nihil habuit Cardinalis necesse alterutrâ ob causam percelli, vel priore gaudio vel secuto hoc mœrore, vtroque pariter videlicet ex falsis orto principijs. Nam nec ea mihi mens vnquam fuit vt Blakwellum, aliumue religionis nomine affligerem: nec Blakwelli constantia hoc dicto iureiurando labefactata fuit. Ille cùm sui iuris esset rem eam semper æquissimam & iustissimam ipse æstimârat, & Catholicos omnes ad obsequium inuitarat: captus verò sine hæsitatione aut mora cum primum iubebatur iurauit in verba, vt legitima & sancta; nullis nostris aut minis compulsus, aut illecebris adductus, vt ipse de se testari poterit.

Quòd verò iuramenti modificatione aut temperamento offenditur Bellarminus, ego quid hac criminatione sibi velit non satis assequor, nisi forte id reprehendit, res legitimas & iustas legitimis iustisque & idoneis verbis exponi. Nulla ibi cernitur aut modificatio aut temperamentum, quod Satanæ dolus absque calumnia dici queat; quùm res ipsa in se planissima sit; & iuraturis omnibus tanta interpretationis perspicuitate exposita, vt molestum nihil habeat nisi illa in fine verba, quibus æquiuocationis & mentalis reseruationis fallacia exploditur. quod nouum & recens Romano-Catholicæ religionis dogma potiore iure inter stratagemata Satanæ numerabitur, quàm perspicua & plana de rebus clarissimis oratio.

Sed quid de peregrinæ rusticitatis hominibus dicemus, quos cum Satyro meritò indignemur ex eodem ore calidum simul spirare & frigidum?

gidum? Luterum & cæteros nostrarum partium audaciores liberioresque Theologos acerbissimè insectabantur, vt cerebrosos & Diabolico afflatos spiritu: noster de ijs sermo quia modestior est & temperatior, Satanæ dicitur stratagema. Itaque non iniuria cum Christo conquerimur non saltare eos canentibus nobis, nec mærentibus collachrymari. His nec Iohannis Baptistæ seueritas placeat, nec Christi lenitas: quorum omnis in eo labor est, non vt ædificent Christo super fundamentum verbi & infallibilis veritatis, sed vt sæcularem Monarchiam suis fulciant traditionibus.

Math. 11. 17.

Sed quid illud sit in quo appareat Satanæ versutia ad fidem scilicet Catholicam & primatum St. Petri euertendum, ipso Bellarmino egebat interprete. Neque enim in tota Epistola vel verbo demonstrat St. Petri primatum in iuramento vllibi attingi, nisi forte sufficiat quod Dominus Bellarminus αὐτὸς ἔφα, quod tanti mihi non videtur vt absque omni probatione cuiquam cordatiori debeat satisfacere. Cælum & terra, meo iudicio, non magis distant, quàm ciuilis obsequij professio & Catholica fides vel St. Petri primatus. Ecquid enim est, obsecro, in eo iuramento quod cum Catholica fide vel religione quoquam modo commune sit? An qui in ea verba iurat profitetur se religionis articulum aliquem aut credere aut non credere? An Ecclesiam semel nominat, seu veram seu falsam?

Nullus fidei articulus definitur in iuramento fidelitatis.

Quòd ad St. Petri Primatum, ignoro ego cuius Apostoli nomen in eo iuramento scriptum sit, excepto Iacobi, quod mihi in Baptismi lauacro impositum fuit; etsi Cardinalis in epistola illa, quæ tota de me erat, eo me nomine nusquam dignetur. Sic nec apertè nec occultè vlla est vel hierarchiæ Ecclesiasticæ, vel sedis Apostolicæ, vel successionis St. Petri, vel vllius rei similis in eo iuramento mentio. Quanquam author epistolæ successionis St. Petri egregie sanè meminerit, eamque cum Henrici octaui successione graphicè contulerit; cuius ineptæ & malè moratæ comparationis miror eum non puduisse. Quòd enim ad successorem Henrici octaui, quo nomine me intelligit; nunquam ego potestatem arrogaui nouos fidei articulos cudendi, aut de ijs iudicandi; nec in posterum facturus sum. sed animus est ijs me minorem gerere, & obediendo cunctis praeire, pari cum infimis modestia. Quòd si Pontifex suam a D. Petro vel doctrinæ vel personæ successionem tam certò posset deducere, quàm ego meam ab Angliæ & Scotiæ regibus progeniem; non tam diuturna foret nec tanta in Christiano orbe eam ob rem contentio: nec tantum papyri vexasset *Bellarminus *de Romano Pontifice* in decumanis illis controuersiarum voluminibus; vt omnibus quæ potuit allatis nihil aliud in fine definiret, nisi *moraliter certum esse*, quod disputabat, & illud suum *piè esse credendum*; postquam etiam ipsos *Pontifices sua in causa testes fecisset, quorum tamen historica

*Bellarm. de Rom. Pontif. lib. 4. cap. 6. ibid. l. 2. c. 12.

*Ibid. l. 2. c. 14.

rica narratio in articulum fidei transire haudquaquam potest. Illud citra iactantiam confirmo me maiorum meorum virtutibus propius inhærere, quàm euinci possunt D. Petro similes Romani Pontifices, præsertim cum anathemate feriunt Principes, eorumque subditos fidelitatis soluunt iureiurando.

Validissimum Cardinalis argumentum.

Sed nunc ad præcipuum eius argumentum deuentum est, vbi me panico sed superuacaneo terrore correptum scribit. *Nec enim vnquam auditum est, ait, ab initio nascentis Ecclesiæ vsque ad hæc nostra tempora, quod vllus Pontifex principem vllum quamuis hæreticum, quamuis Ethnicum, quamuis persecutorem cædi mandauerit, aut cædem forte ab aliquo perpetratam probauerit.*

Verùm primò cur cætera iuramenti sciens volensque transilijt, abdicationes, & deiectiones regum, coniurationesque & rebelliones in eos concitatas; quorum omnium non minùs quàm necis iniecta est ibi mentio quandoquidem omnia eodem redeant, nec quisquam inueniatur tam scrupulosus qui vnum ex his aduersus Regem tentare auderet, cætera verò si facultas adesset non auderet? Nec tamen vitio illi verto, quod omnia sicco pede transierit. aliàs enim effugere non poterat quin disertis verbis se ipsum argueret mendacij: quod nunc reipsa tantum non verbis facit. Tam magnificè enim in * prioribus libris deiectiones Principum & abdicationes ostentauit, vt salua pudoris & probitatis opinione id hîc rursus inficiari non potuerit.

* Bellarm. de Rom. Pont. l. 5. c. 8. & lib. 3. c. 16.

Nec tamen (vt eo quò vult reuertamur) videre possum, qua fronte sic mordicus neget probatas vnquam fuisse Romano Pontifici cædes Principum. Quot imperatoribus eius opera intestinum commotum est bellum, quorum ea erat conditio vt occidi possent si vincerentur? nec id opinor refragante * Pontifice, quum ita Henrico * V^to. succensuerit, quòd patrem suum in cuius perniciem eum excitârat sepulturæ honore donasset.

*Paschali. 2. * Gotefrid. Viterbiens. Helmod. Cuspin.

Sed vetustioribus historijs relictis Bellarmino, in cuius libris tantâ (vt dixi modo) narrantur fide, conuertamus oculos in nostra tempora, memores orationis panegyricæ habitæ a Pontifice in laudem Monachi qui Henricum tertium Galliarum regem confodit, Principem ipsorum iudicio ab hæretici vel Ethnici vel Persecutoris infamia tam longè remotum, vt Pontifex ipse in ea oratione dixerit *fictum Monachum fuisse occisum à vero*. Sed præter feruentissimam hanc orationem, & gratulationem de scelere, quàm parum abfuerit hic sicarius à consecrationis gloria & noui cælitis honore, Bellarmino eiusque sequacibus notius est quàm nobis. Et ni Cardinalium quorundam cautior intercessisset prudentia, possemus iam haud dubie ex ipso Pontificis Kalendario Bellarminum conuincere mendacij.

Vide orationem Sixti Vti. habitam in consistorio super morte Henrici 3.

Et vt domestica non negligamus, quot machinationes, quot insidiæ in

in nuperæ reginæ vitam ſtructæ fuere, eæque ab ijs parricidis quibus id negotij dederunt Confeſſarij, ipſo Papa authore? Ad cuius rei fidem vel id ſatis eſſe debet, quòd ex eo tempore vſque in hodiernum diem nemini Eccleſiaſtico lis mota ſit à Pontifice propter coniurationum eiuſmodi communionem. cuius rei Sanderus ille, quem Cardinalis in epiſtola ſua honoris cauſâ nominat, teſtis eſt locupletiſſimus: nec alio dogmatum genere refertos eſſe eius libros deprehendet, quiſquis inſpexerit. Quantum autem hæc à ſe diſtent [Regem occidere cædemue eius probare & alios in eorum vitam concitare inſidiaſque factas gratas habere] ipſum Bellarminum Iudicem appello. Non obſcurum eſt igitur quantopere hunc hominem affectus impotentia ſui ipſius fecerit immemorem, vt & contra animum ſuum, & priorum librorum teſtimonium, & noſtri temporis conſuetudinem ipſe ſecum pugnaret.

Verum quis illum ſibi hoc in negotio miretur contradicere, cum grandia illa volumina vndique ſcateant contradictionibus, quas vbi ipſe vel alius conciliauerit, credam quoq; præfractam & impudentem illam in hiſce literis negationem [quod nihil vnquam aduerſus reges tentarit Romanus Pontifex] cum eius quos dixi libris poſſe conciliari.

Et ne videar eum imitari ſtrenuè affirmando quod confirmare non poſſim, ad libros eius Lectorem remittam, vt ex ſubiectis locis ipſemet ſuarum contradictionum teſtis citetur.

In libris de iuſtificatione [a] *propter incertitudinem* (inquit) *propriæ iuſtitiæ, & periculum inanis gloriæ, tutiſſimum eſt fiduciam totam in ſola Dei miſericordia & benignitate reponere.*

Quæ propoſitio toti tractatui & ſenſui quinque librorum de iuſtificatione vnde ſumitur è diametro oppoſita eſt.

Deus [b] *non inclinat hominem ad malum, neque phyſicè, neque moraliter.*

Mox contrarium ait *Deum inclinare quidem ad malum, non phyſicè, ſed tamen* [c] *moraliter.*

Epiſcopos [d] *Apoſtolis ſuccedere, Presbyteros autem ſeptuaginta Diſcipulis, docent conſtanter omnes Patres.*

Alibi contrarium [e] affirmat, *Epiſcopos non propriè ſuccedere Apoſtolis.*

Alicubi *Iudas*, inquit, *non* [f] *credidit.*

Alibi verò *Iudas* [g] *iuſtus fuit, & certè bonus.*

Obſeruatio Legis [h] *ſecundùm ſubſtantiam operis requirit, vt ſic Præceptum obſeruetur, vt peccatum non committatur, & non fiat homo reus ob Præceptum non impletum.*

Contrà, *ſciendum* [i] *eſt*, inquit, *non eſſe omnino idem facere bonum morale, & obſeruare Præceptum ſecundùm ſubſtantiam operis: poteſt enim ſeruare præceptum ſecundùm ſubſtantiam operis, etiam cum peccato.*

a Bellar. de Iuſtif. lib. 5. c. 7.
b Bell. de amiſſ. grat. & ſtatu peccati l. 2 c 3.
c Idem paulo poſt.
d Bell de Clericis lib. 1. cap. 14.
e Bell de Pontif. l. 4. c. 25.
f Bell. de Pōtif. l. 1 c. 12.
g Bell. de iuſtif. l. 13. c. 14.
h Bell. de iuſtif. l. 4. c 14.
i Bell. de gratia & libero arb. l. 5. c. 5.

Petrus * *non amisit eam fidem, quâ corde creditur ad iustitiam.*

Contrà, *Petri* [a] *peccatum fuit lethale.*

Antichristus [b] *Magus futurus est, & more aliorum Magorum occultè Diabolum ipsum adoraturus.*

At contra, [c] *Abhorrebit ab idololatriâ, execrabitur atque oppugnabit idola, denique templum denuò ædificabit.*

Verbis [d] *consecrationis, vera & solennis oblatio celebratur.*

Contrà, [e] *Sacrificij oblatio magis in re quàm in verbis consistit, & illa actio quà corpus Domini super altare ponitur, vera & realis oblatio est.*

Mundi [f] *finis non potest sciri.*

Contrà, [g] *Post Antichristi mortem non futuri sunt nisi quadraginta quinque dies, vsque ad mundi finem.*

Decem [h] *Reges comburent purpuream meretricem, id est, Romam.*

Contrà, [i] *Antichristus Romam odio habebit, & pugnabit contra eam, & comburet.*

Duobus modis [k] *intelligi potest nomen* VNIVERSALIS EPISCOPI: *vno modo, vt ille qui dicitur* VNIVERSALIS *intelligatur esse solus Episcopus omnium vrbium Christianarum, ita vt cæteri non sint Episcopi, sed Vicarij tantùm illius, qui dicitur Episcopus vniuersalis: quo sensu Papa non est vniuersalis Episcopus.*

Contrà, [l] *Omnis ordinaria iurisdictio Episcoporum descendit immediatè à Papâ, & est in eo, & ab eo in alios deriuatur.*

Quæ ego selegi pauca è multis vt prudens lector Leonem, quod aiunt, ex vngue. hic hominis mos est vt quoties graui aliquo argumento premitur non curet omnino, nec meminerit an cum cæteris quæ alibi scripserit bellè concinat responsio, dummodo ad præsentem tempestatem quomodocunqe declinandam inseruiat.

Nunc autem vt eò redeamus vnde digressi sumus: *Ab initio* (inquit) *nascentis Ecclesiæ vsque ad nostra hæc tempora nunquam auditum est, quòd vllus Pontifex Maximus Principem vllum quamuis hæreticum, quamuis Ethnicum, quamuis persecutorem cædi mãdauerit, aut cædem fortè ab aliquo patratam probauerit. Et cur quæso vnus Rex Angliæ timet quod ex tot Christianis Principibus nullus timet, nullus timuit?*

Nullus igitur Christianorum Principum vnquam sibi metuit à Pontifice? vnde ergo factum est vt miseri isti Imperatores ita fuerint à Pontifice iactati vexatique, & demum ad extremum compulsi exitium, cuius rei testem citauimus ipsum è libris suis Bellarminum?

Non ille sibi metuebat [m] Imperator, qui nudo [n] pede in niue & gelu totum triduum prius stetit ad ianuam Pontificis quàm admissus est? [o] Non ille, qui pronus [p] humi iacuit, vt alteri Pontifici ceruicem præberet calcandam? Non [q] ille qui pati [r] coactus est vt alius Pontifex sacram de capite coronam pede excuteret?

* Bell. de Pontif. l. 4. c 3.
a Bell de iust l. 4 c. 14.
b Bell. de Pont. l. 3. c. 14.
c Ibid. ex senten. Hypol. & Cyrill. & cap 12 eiusdem libri.
d Bell. l. 1. de miss. cap. 17.
e Bell de miss l 2. c. 12.
f Bell. de anima Christi. l 4 c. 5.
g Bell. de Pōti l 3 c 17.
h Bell de Pontif. l. 3. c. 13.
i Bell. ibid.
k Bell. de Pontif. l. 2. c. 31.
l Bell. de Pontif. l. 2. c. 24.
m Henr. 4.
n Abbas Vsperb. Lamb. Scaff. anno 1077. Platin. in vita Greg. 7.
o Frederic. Barbarossa.
p Naucler. gener. 4. Iac. Bergom. in Supplem. chr. Alfons. Clacon. in vita Alexand. 3.
q Henr. 6.
r Rich. Houeden in Rich I. Ranulf. in Polychron. l. 7.

Non

Non Philippus [a] ille, cui Pontifex Innocentius tertius, quo inuito Imperator creatus fuit, his verbis fertur minatus, *Aut Pontifex auferet Philippo diadema aut Philippus mitram Pontifici?* nec mora, contra eum excitatus est Otho, qui eo occiso Romam se contulit, & primum à Pontifice coronatus fuit Imperator, deinde à [b] Pontifice imperio exutus. Non metuebat Fredericus [c] ille, quem Innocentius quartus excommunicatum priuauit Imperio, Principibus sacramento fidelitatis absolutis, subornatoque in Apulia qui illi venenum propinaret? & quùm ex ea potione conualesceret, conducto filio notho Manfredo, qui patrẽ nouo & nocentiore veneno extingueret, quod & factum est? Quid scripsit Alexander [d] tertius Sultano? Vt si in pace cuperet viuere, Imperatorem, [e] cuius effigiem mittebat, quauis ratione tollendum curaret. Non Alexander [f] Sextus ducenta aureorum millia accepit à Baiazete, vt fratrem eius Gemen, vel vt alij appellant Sisimum, tum Romæ captiuum occideret? Non recepit veneno eum se extincturum, & patrato scelere percepit mercedem? Non metuebat post Thomæ Becketi cædem noster [g] Henricus secundus, qui, pręterquam quòd nudis pedibus religionem peregrinantis impleuit, virgis quoque per capitulum actus est, vt puer in literario ludo, lætus etiam quod sic euaderet? Non iure metuebat Christianissimi Regis proauus Iohannes, quùm Hispano tradi videret suum regnum [h] Nauarræ, cuius dimidium etiamnum detinetur? Non illius successor, qui iam regnat iure metuebat, quùm excommunicatione absolui se tam supplex peteret, nec inuitus largiretur vt legatus suus Romæ virgis cæderetur, pro eo scilicet agens pænitentiam? Non erat cur sibi caueret nupera Regina Elizabetha iam excommunicata à Pio Quinto, subditis fidelitatis sacramento solutis, donatâ etiam Hispaniarum regi Hiberniâ? quúm famosus ille & transfuga Theologus auctus galeri honore, vt nunc Bellarminus, proditionis Stanleianæ [i] apologiam ederet; qua confirmabat non licere modò, sed & conscientiæ causa vnicuique Subditorum ex officio incumbere, vt Reginam, hæreticam nempe & excommunicatam, omni sua ope destituerent, exercitusque & vrbes & propugnacula sibi commissa Hispaniarum regi ipsius hosti dederent, siquidem Regina nullo iure ea teneret?

[a] Abbas Vrsperg. ad anno 1191. Naucler. gener. 40. Cuspinian. in Philippo.
[b] Abbas Vrsperg.
[c] Matth. Paris in Henr. 3. Petr. de vineis epist. lib. 1. & 2. Cuspin. in Freder. 2.
[d] Vita Frederici Germanicè conscripta.
[e] Frederic. Barbaross.
[f] Paul. Iouius hist. l. 2. Cuspinian. in Baiaz. 2. Guicciard. l. 2.
[g] Houeden pag. 308. Matt. Paris in Hen. 2. Walsing. in Hypo. Neust. Ioann. Capgraue.
[h] Gomesius de reb. gestis Francis. Ximenij Archiep. Tolet. l. 5.
[i] Cardinalis Alani responsio ad literas Stanlæi. Anno 1587.

Cæterùm etsi viri prudentes ex alienis malis discant sapere, & sibi prospicere, iuxta vulgatum illud,

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet: Ego tamen propiùs, & meo periculo iussus sum circumspicere, primò quidem bullis quas dixi transmissis ne debitam huius regni hæreditatem cernerem: deinde post aditam & pacatam eius possessionem illo Sulphureæ Coniurationis portento, quo me meosque omnes & regno & vita ibant exutum. Vt vt autem Pontifex videri nolit illi proditioni fauisse, negari

tamen non poteſt quin miniſtri eius apud nos præcipui, & mancipiorum eius primores, Ieſuitæ, illius conflandæ primi extiterint artifices: quorum is, qui ſacerrimæ cohortis dux fuit, in ipſa ſceleris confeſſione expirauit, alij conſcientia facinoris patriam fugere; nonnulli ſe in Italiam recepere. Nec tamen fugitiui illi, nec Balduinus, qui quùm in Belgica viueret non vixit tamen exſors huius criminis, vnquam à Pontifice in iudicium vocati fuere, nedum vt pænam vllam tam immanis & nefarij facinoris pertulerint.

Nihil iam opus eſt mirari vnum regem eſſe qui timeat, aut exclamare, quis Chriſtianorum principum vnquam ſibi metuit præter eum? quaſi vi ſuadæ efficere poſſet, ne ego & mei ſubditi crederemus ſolem in meridie lucere, nec factum fuiſſe aliquando quod noſtris hiſce vidimus oculis. vel vt aures noſtras obturemus non ad illius incantationes, ſed ad perſpicuæ veritatis euidentiam. At miretur quantum volet, nunquam tamen euincet panicum vllum propterea mihi metum incesſiſſe. Quando ego à Pontifice ſecuritatis cautionē importuniùs expetij? Quando Chriſtianis Principibus amicis & affinibus meis moleſtus fui, vt mihi beneuolentiam Pontificis conciliarent? Quando eorum operam ad meæ ſecuritatis præſidium flagitaui? non vltra progreditur mirabilis hic noſter metus, quàm vt in meis paſcuis oues diſtinguam à capris. Quæcunque enim fuerint in Sulphurea coniuratione Pontificis Romani partes, illud ſanè ex conſtanti Coniuratorum confeſſione in ipſa quoque morte ſatis conſtat, ſolam religionem tanti facinoris audendi cauſam eos habuiſſe. quidam etiā in ipſa morte induci non potuere, vt Deum aut regem veniam poſcerent delicti: quin & conſortes ſuos ad ſimilem animabant conſtantiam. Et non iuſtiſſima iam ſuberat cauſa, cur vnâ cum ordinibus regni hac iuramenti formula bonos ſubditos diſtingueremus à malis? imo Papiſtas illos, qui quamuis ſuæ religionis ſtudio tenerentur boni tamen ciues manerent, à Furijs illis & Orci incendiarijs ſecerneremus, qui cum Sulphureæ coniurationis authoribus idem ſentirent? Imo quæ maior gratia (abſit verbo inuidia) diuerſæ religionis hominibus à rege poterat exhiberi, quàm vt ab ijs iuramentū eiuſmodi exigeretur, quo honeſtam mentem & fidem erga Principem in rebus ciuilibus teſtantes ignominiam & dedecus eluerent, quod omnibus earum partium hominibus ex coniurationis Sulphureæ noxa adhereſcebat?

Quòd autem ad confirmationem præualidi illius argumenti Iuliani apoſtatæ exemplum adducit, * illiuſque aſtutias aduerſus Chriſtianos, quos eo ſcilicet redegerit, vt aut idololatriam aut læſæ maieſtatis crimen admitterent: meminiſſe vellem Lectorem bonæ quoque ſimilitudinis eam eſſe conditionem, vt vno nonnunquam pede claudicet; at hæc ita inepta eſt, vt manibus, pedibus, & membris omnibus capta ſit; quùm præſenti

*Nazianzen. in Iuli. inuectiua Prima.

præsenti negotio nihil simile appareat, præter hoc vnum quòd Iulianus Imperator fuerit, ego rex sim. Primò enim Iulianus apostata fuit, & Christiana fide, quam olim sequutus fuerat, renunciatâ ad Ethnicorum superstitionem vel atheismum potiùs reuersus est; ego Christianus sum, nec religionem, quam cum materno lacte pæne imbibi, vnquam deserui; nec illius, Deo sit laus, vnquam me puduit. Iulianus ob solam Christi fidem Christianis fuit infestus; ego in hoc cum meis subditis negotio id vnum specto, vt bonos ciues a perfidis proditoribus secernam. Iulianus sibi Christianorum interitum proponebat; ego vt Christiana religio in pacata floreat Republica. Iulianus illos voluit ad idololatriam allectos; ego meos ad fidei & obsequij quæ mihi nascendi iure debentur professionem. Vtebatur Iulianus dolis quibus illos nec opinantes irretiret; mea omnis ratio plana est & perspicua & ab omni obscuritate quàm remotissima, nemini eorum qui iuraturi sunt negatâ veniâ (si petat modo) aut meditandi, aut deliberandi, aut dubitationes quascunque proponendi. Sed summa dissimilitudo in eo est, quòd Iulianus ad Idolorum & statuarum cultum illos compelleret; quùm ego cæterique omnes nostrarum partium tantum ab hac culpa absimus, vt hæretici a vobis non aliam ob causam habeamur, quàm quia ab idololatriæ communione sumus alieni. ita quod in similitudine præcipuum esse debuit dissimillimum apparet. Iulianus enim persequebatur Christianos, quia nolebant esse idololatræ: ego apud vos audio Persecutor, quia idololatra esse nolo. Vt finem faciam vetus illud in tam ineptæ similitudinis artificem Bellarminum optimè quadrat,

Bellarminianæ similitudinis euersio.

Perdere quos vult Iupiter, hos dementat.

Quocirca nulla habenda est ea illius conclusio, contra charitatis leges illata, sibi videri non sine dolo malò excogitatum hoc iuramentum, ne quis (si ipsi credimus) proditionis odium aut regis obsequium profiteri posset, quin vnâ eâdemque opera, Apostolicæ sedis primatum abnegaret. Vnde hoc illi commentum in mentem venerit, ego equidem diuinare non possum: nam verisimile esse quod dicit, ne ipse quidem nititur ostendere. neque mihi operæ est cum larua luctari, id est, absonam rem & incredibilem refellere.

Negari id quidem non potest, Christi seruos non paucos, Sacerdotes, aliosque, propter Christi confessionem tormenta omnia & mortem quoque ipsam perpessos. neque exemplis, quæ ad hanc rem adducit, alia ratione occurrere necesse est, quàm vt moneam illum, dum constantiam Martyrum his illustrat, strenuè agere Sophistam, quia controuersum pro confesso vbique accipit, quasi Martyrum eorum causa eadem foret cum nostrâ.

Vt tamen melius videat Lector non solum quàm sint aliena quæ adhibet

hibet exempla, verumetiam quàm mala passim fide authores citet, visum est loca ipsa, ad quæ digitum intendit, exscribere, & statum causę de qua in singulis agitur, breuiter exponere; vt quàm parum ad rem faciant, & quàm facile in eos qui adferunt pro telis retorqueri possint, manifestius appareat.

2. Maccab. c.6.v.18.

Et primò ad Eleazarum quod attinet; si Archi-presbyter pari iure abstinere posset a iuramento, quo ille a suilla; non foret hoc a Cardinalis instituto exemplum alienum. Vt enim Scribarum princeps fuit Eleazarus, sic iste est Archi-presbyter. Et vt in Eleazari exemplo permagna vis erat iuniores scribas animandi ad legis obseruationem, vel ad dissimulationem eos trahendi; si videri ille voluisset suillam gustasse; sic archi-presbyter inferiores sacerdotes suo poterat exemplo ad iuramentum fidelitatis inuitare vel auertere. Sed cum fundamentum vitiosum est, domus diu stare non potest. Quod enim, obsecro, in sacris literis exemplum patrocinetur ijs qui recusent iurare in verba Principis, vel fidelitatem ei debitam negant? Posset Cardinalis, si vellet, reminisci eum hominem censuris Ecclesiæ iure esse obnoxium, qui legibus authoritate Ecclesiæ stabilitis recusat parere, verbi gratiâ certis diebus ab esu carnium abstinere. Igitur si satius est mori, quàm minimum ceremonialis legis apicem violare; corpusque affligere & macerare multò præstat quàm positiuum Ecclesiæ ius negligere; nonne permittet Archi-presbytero, quò animam suam a peccato & corpus a pæna redimat, viuere secundum regni leges, & mihi suo exemplo spem facere cæteros eiusdem ordinis homines dignitate minores, pari tamen esse cum ipso probitate, parique in Principem fide? hic erat, ni fallor, longè melior illius exempli vsus.

Excutitur exemplum Eleazari.

1. Sam. 14.25.

Sed mihi de alio iuramento monendus est hic Cardinalis, quod Rex a populo pæne cum suæ vitæ & totius exercitus periculo exegit, quùm eos compulit iurare abstinentiam ab omni cibo a mane in vesperam: cuius sacramenti tam seuerus vindex fuit, vt Ionathanem filium suum natu maximum, & futurum (vt tum spes erat) regni hæredem tantum non ad mortem compulerit quòd pauxillo mellis de summa virga gustato legem violasset, quam tamen ille latam nescierat. Et stratagema Satanæ vocabitur iuramentum nostrum, cuius exigendi tanta fuit necessitas ad firmandam meam posterorumq; meorum incolumitatem, neu populus meus Antichristianæ scortationis amarorem tam altè dehinc imbiberet, sed in cordibus suis tantillum mellis retinerent subditi, quo se testarentur semel mihi desponsatos semper fore meos, integro & illibato obsequij & fidelitatis vinculo? hoc solùm dico, sortem a deo profectam in iuramento Saulis, & Bellarminianam nostri iuramenti censuram ab eodem spiritu esse non videri.

Theodoret. l.4.c.19.

De exemplo Basilij quod ille suæ causæ tam putat accommodatum, hoc

hoc primum necesse habeo monere, in Sanctorum patrum, quæ adfert testimonijs examinandis minus futurum nobis molestiæ, si familiarem & tritum iam nimis dolum amoueret; neu quùm ea adducit quæ pro ipso faciunt, quæcunque officiunt omitteret; sed rerum sensus non minùs quàm verborum sententias proferret. Nec longè exemplum nobis petendum est. in hoc ipso Theodoreti testimonio, si sequentem duntaxat versiculum citatis a se verbis adiunxisset, Archi-presbyterum potius ad iurandum induxisset, quàm a iurando deterruisset. proximè enim sequitur: *Imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicere.* Cæterùm vt constet vtri nostrum maius sit ius in hanc Theodoreti sententiam auctoris scopum paucis indicabo.

Excutitur exemplum de S. Basilio.

Imperator Valens ipse Arrianus, postquam vxoris consilio omnes Ecclesias suis nudasset pastoribus, venit Cæsaream, cui præerat Episcopus Basilius, ille quem Lumen orbis indigitat historia. Egerat cum eo Imperator per * legatum vt cum Eudoxio Constantinopolitano Episcopo Arrianæ factionis principe communicaret: aliàs minabatur exilium. Appellens legatus Cæsaream Basilium ad se accersit, honorificéque & blandè compellatum monet, vt cedat tempori; neu tenui dogmatis exquisitione tot Ecclesiarum commoda in periculum adduceret. offert præterea Cæsaris amicitiam, & se illius si vellet conciliatorem. Respondet S. Basilius *illecebras has sermonis esse, & pueris quidē capiendis idoneas, inhiantibus ad palpum. illos vero qui diuinis innutriti essent literis nunquam omnino pati posse vt earum vna syllaba in discrimen veniret; adeoque si opus esset nullum genus mortis pro illis subeundum recusaturos. Imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate, illa remota perniciosam esse.*

Theodoret. l.4.c.19.

*Modestum nomine, vt ait Nazianz. in oratione funebri pro Basilio. Theod. l.4. c.12.

Ita se habet historia: nunc causam vtriusque comparemus, St. Basilij, inquam, & Archi-presbyteri. Basilius imprimis ad Arrianismum inuitabatur: Archi-presbytero nihil fuit in religione mutandum. Basilius nisi verbum diuinum obstitisset, Imperatori libens paruisset: at hic homo ideo iubetur parere, quia ita iubet Deus in verbo suo. Basilius magni faciebat amicitiam Principis cum pietate coniunctam: eam iubetur Archi-presbyter spernere, quam salua nihilominus pietate posset amplecti.

Verum vt iniquiore multo onere Archi-presbyterum premat, non contentus Eleazari & Basilij exemplis eum ad fortitudinem & constantiam hortari, planè iam miserum affligit humi, cum St. Petri & Marcellini lapsu eius comparans: quorum hominum peccato, seu personas seu dignitatem intueare, nihil vel in sacrarum literarum vel historiæ Ecclesiasticæ monumentis formidabilius aut grauius inuenies. alter vnum & verum Deum, alter dominum & saluatorem Iesum Christum

Exempla a St. Petro & Marcellino sumpta excutiuntur.

stum negauit. alter cum prophanis Gentilibus immolauit idolis, alter cum contumacibus Iudæis Dominum & magistrum eiurauit. Ego non assequor quid hac comparatione sibi velit Cardinalis, nisi fortè id agat, vt conscientiam hominis horrificet, & in desperationem præcipitet. certò scio omnes homines, quotquot eorum veneno non sunt potionati, miraturos, quùm audierint iuramentum fidelitatis nascendi iure Principi debitum assimilari apostasiæ a Deo & abnegationi Saluatoris.

Sed vt amborum causas δὶς διὰ πασῶν diuersas, & indecoram illam St. Petri capitis Ecclesiæ cum Apostata Pontifice comparationem prætereamus; miror ab eo vsurpatum hoc Marcellini exemplum, quùm de totius historiæ veritate dubitet frater eius Baronius, Binnius verò in vltima Conciliorum editione clarè refutari posse affirmet, & probabiliter ostendi historiam duntaxat obreptitiam esse, nisi a recepta opinione non temere foret recedendum.

Plat. in vita Marcell. Concil. tom. 1. pag 222. Baron. Ann. 302. num. 96.

Et si liceat conijcere, in eadem mente foret & Bellarminus, si vna vel altera Concilij illius Sinuessani sententia ipsius causæ admodum opportuna non obstaret. eæ sunt, *Prima sedes iudicatur a nemine*; &, *Iudica causam tuam, nostra sententia non condemnaberis.* Sed cui bono numerosum hoc (vt Cardinalis fatetur) Concilium ex trecentis videlicet Episcopis præter cæteros, in vnum cogeretur, quùm priusquam coirent satis intelligerent se nihil posse iure agere? & postquam coijssent cuculorum more eandem nobis cantilenam aliquoties occentarent, *Prima sedes iudicatur a nemine*, & quùm totum triduum sedissent (diuturnum mehercule Concilium & graue) nulla re peracta domos reuerterentur? ita tamen vt septuaginta & duo homines contra Pontificem ibi testimonium dixerint, & illius excommunicationi subscripserint, ipse verò suo sibi ore denunciârit *Anathema maranatha?* hæc tam enormiter dissona vt reconcilientur probè, ablegandus mihi est Cardinalis Venetias ad patrem Paulum, qui in suâ aduersus Cardinalis oppositiones apologiâ eruditissimè super ijs disseruit.

Tom. 1. Conc. in act. Concil. Sinuess.

Apolog. Pat. Pauli aduers. opposit Card. Baron.

Sed ab vno Pontifice transeamus ad alium: satis enim iam docui quàm sit grauis Catholicæ fidei articulus hoc iuramentum. Cur hîc St. Gregorum nostrum vocarit Apostolum ignoro sanè, nisi fortè, quia Augustinum Monachum cum alijs in Angliam misit qui nos ad Christi fidem conuerterent. atque vtinam posteriores Papæ illius inhærerent vestigijs. Ille enim quanquam diuino vt aiebat monitu eos in Angliam miserit ad regem Ethelbertum, nullam tamen illi muneris sui partem nisi regis permissu obiere. Sic Rex Lucius a decessore illius Eleutherio multos impetrauit Episcopos, quibus authoritate regia sedes in Anglia concessæ fuere. hi suadebant hominibus credere in Deum, & obedire Regi. Quorum mores si imitarentur hodierni Pontifices,

Ad locum St. Gregorij Greg. l. 11 c. 42. Bed. Eccles. hist gent. Ang. l. 1 c. 4.

fices, non iam regum transfugas alerent, nec eos inuitis Regibus, inuitis legibus in patriam remitterent, perfidiæ & rebellionis imbutos disciplina, qua subditos a suorũ Principũ natiuo auocent obsequio. Nec cum deuotis hisce mancipijs tam inhumaniter agerent, quos nunc eiusmodi instructos merce & suspectos faciunt Reipublicæ, & in certum adducunt vitæ periculum.

Nunc ad Apostolum nostrum, quoniam sic eum appellari placet Cardinali: non inutilem nauarem Ecclesiæ operam, si id duntaxat ab eo possem impetrare, ne mala in posterum fide patres citaret, neu verba contra authorum mentem dehinc adduceret. Nam hæc epistola Gregorij ad Iohannem Panormi Episcopum scripta fuit, cui pallij nimirum vsum concedebat, vt ijs temporibus atq; ordine gestaret, quo decessores eius Sicilienses Episcopi antea soliti fuerunt: sed ea addita lege, *ne Apostolicæ sedis reuerentia vllius præsumptione turbetur. tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur iniuria, & canonum maneat incolumis atque intemerata semper authoritas.*

Greg. l. 11. c. 42.

Nunc expendamus verba. scripta fuit epistola hæc ad Episcopum, cui concedebatur vsus pallij, res suapte natura neutra & adiaphora. Quòd autem pallio, nisi cum Apostolicę sedis venia, vti vereretur Ioannes, rem fecit opinor non ingratam Pontifici: vnde & ea quam adferebat Cardinalis monitio sequuta est. Nos quod ibi docet Gregorius ambabus (quod aiunt) vlnis amplectimur, nedum vt impugnemus: nempe, obseruandum esse sine renisu quicquid ceremoniarùm a magistratu politico & ab Ecclesia ordinis gratia iniungitur; quùm pestifera sequatur ἀναρχία & confusio in membris, quæ capiti suo in eiusmodi rebus negant obsequium. At quòd Gregorius, cum CAPVT FIDEI dixit, seipsum intellexerit, quasi ipse Caput Fidei vel Christianæ religionis haberi voluerit, id vero reliquæ ipsius doctrinæ & scriptis è regione aduersatur. Primò enim, cum alius quidam VNIVERSALIS EPISCOPI titulum inuaderet, dicere non dubitauit Gregorius: *Ego vero fidenter dico quia quisquis se* VNIVERSALEM EPISCOPVM *vocat vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit.* At CAPVT FIDEI nomen est infinitum quantum ambitiosius.

Iohann. Constantinop. vid. Greg. lib. 4. ep. 32. Lib. 6. ep. 30.

Deinde vero VNIVERSALIS EPISCOPI oblatum nomen spernens Gregorius, *Nullus* (inquit) *vnquam decessorum meorum hoc tam profano vocabulo vti consensit. Nullus eorum vnquam hoc singularitatis vocabulum adsumpsit, nec vti consensit. Nos* (Romani Episcopi) *huius vocabuli gloriam oblatam non quærimus.* Iam obsecro, qui Vniuersalis Episcopus dici noluit non hic longè ferret indignius *Caput Fidei* nominari, nisi fortè eo quo iam dixi sensu? quem si Cardinalis repudiet, liceat bona illius venia de Gregorio dicere, quod ipse alicubi de Lyra, *minus cautè loquutus est*; vel quod alibi de Chrysostomo, *loquutus est per excessũ.*

Greg. l. 4. ep. 32. & 36.

Bellarm. de Rom. Pontif. l. 2. c. 10. Idem. l. 2. de missa c. 10.

Itaque

Itaque vt nostrum Apostolum asseramus in libertatem, quò nostra in acie aduersus illos militet, quod dixit longè id fatemur verissimum, sed eo quo dixit sensu. nempe, quùm turbatum itis, vel inminutum, vel abolitum authoritatem & primatum Ecclesiæ, qui est penes Principem in sua terra, statim vt sic dicam obtruncatis Ecclesiam, demessoque capite eius & rectore præcipuo totius corporis membrorumque constitutionem dissoluitis. Ita velim apud se statuat Cardinalis eam nobis esse de Apostoli nostri bona mente opinionem, vt nihil malimus nunc & Pontifici & Cardinalibus suggeri, quàm quod Gregorius Imperatori & Reipublicæ per Sabinianum voluit suggestum: *Vnum est* (inquit) *quod breuiter suggeras Serenissimis Dominis vestris, quia si ego seruus eorum in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset diuisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.*

Greg. l. 7. ep. 1.

Transeamus nunc a Gregorio ad alium Papam, S. Leonem, quem suum vocat Cardinalis Apostolum. Ac vt intelligat non contradicendi quod Sophistarum est, sed veritatis indagandæ studio litem illi in prioribus locis motam; fateor tria illa ex Leone testimonia bonâ ab eo fide produci, verbis nimirum cum auctoris mente & consilio conspirantibus.

Ad testimonium Leonis.

Leo in die assumpt. suæ ad Pont. serm. 3. Leo epist. 89. ad Episcop. Vienn. idem. ibid.

At liceat illi non nihil in aurem dicere, quod an verum sit ipsius conscientiam arbitram statuo; videlicet, conuenire id in Leonem quod de se Cicero olim fassus est Hortensio. Aiebat ille ideo se *in cœlum extulisse eloquentiam vt vnà adscenderet*: & S. Leo immodicis tollebat laudibus D. Petrum vt eius ex asse * hæres eas sibi solidè vendicaret. fuit ille Orator eximius, & Romam grassantibus Attila & Genserico solius facundiæ virtute à gemino incendio liberauit.

Cic. in Hort.

*Ita se nominat in serm. 1. in die assump. Ex breuiario Romano.

Ex hac tanta facundia libabat ille interdum nonnihil D. Petro, vt cum eum canit *assumptum in consortium indiuiduæ vnitatis.* quæ verba cum ijs subiecta sint quæ citat Cardinalis (*exortem esse mysterij diuini quisquis ausus est a Petri sodalitate recedere*) religionem certè illi incutere debebant, ne præcedentia verba pro Romanę sedis aut Pontificis prærogatiua adduceret, quùm maiestati diuinæ tantum derogent sequentia. Ac rursus: *Scripta humilitatis nostræ* (inquit) *auctoritate & merito Domini mei Beatissimi Petri Apostoli roborata sunt. Obtestamur, vt ea quæ à nobis Deo inspirante, & Beatissimo Petro Apostolo decreta sunt, seruetis. Si quid à nobis rectè agitur rectèque discernitur, si quid quotidianis supplicationibus à misericordiâ Dei obtinetur, illius est operum atque meritorum, cuius in Sede suâ viuit potestas, excellit auctoritas. Petrus Apostolus ab ipso omnium Charismatum fonte, tam copiosis est irrigationibus inundatus, vt cùm multa solus acceperit, nihil in quenquam sine illius participatione transierit.* In summa,

Epist. 89.

Epist 52.

Epist. 89.

Serm. 2. in die anniuers. assumpt. suæ.

Serm. 3. in die anniuers. assumpt. suæ.

ma, tam fuit D. Petri studiosus Leo, vt a D. Petro scilicet fuerint quicunque ab ipso mitterentur Legati: & coram D. Petro fierent quæcunque coram ipso fiebant.

Epist.24. Epist.4.

Neque verò eo facundiæ genere temere & inconsultò vtebatur. nam ea tempestate certamen illi erat de Primatu cum Patriarcha Constantinopolitano. Et in Concilio Chalcedonensi sexcenti amplius Episcopi decreuerant Constantinopolitanæ sedis parem esse cum Romana authoritatem, nulla illi in speciem relictâ prærogatiuâ; & vno verbo, victus erat Leo.

Concil. Chal. Act.16 & can. 28.

Et tamen qui tantum dat Petro nihil aufert Cæsari, sed honoris titulos, & debita illius cuncta agnoscit iura, potestatem quoque Concilij conuocandi, vt duo vel tria è multis loca quæ iam proferam testantur: *Si pietas vestra* (inquit) *suggestioni ac supplicationi nostræ dignetur annuere, vt intra Italiam habere iubeatis Episcopale Concilium.* Itemque ad Episcopum Constantinopolitanum scribens; *Quia*, inquit, *clementissimus Imperator, pro Ecclesiæ pace sollicitus, Synodum voluit congregari, quamuis appareat rem de qua agitur, nequaquam Synodi indigere tractatu.* Rursus; *Quamuis ad diem Concilij Episcopalis, quem pietas vestra constituit, occurrere me nulla ratio permittat.* Vt vel ex his appareat quùm Petro tantum tribueret, Cæsari tamen quod Cæsaris erat non negasse. Sed iniquius nobiscum agit Cardinalis, quòd dum distortis istis exemplis & rationibus quod vult satagit efficere, neminem tamen adducat testem, nisi reum; & Pontificum Romanorum authoritatem suis ipsorum confirmet decretis.

Epist.9. Theodosio.

Epist.16. Flau.

Epist.17. Theodosio.

Vnum tamen illi in media exemplorum turba laudabile verbum excidit, quòd satius sit Martyribus cruciatus omnes & ipsam mortem pati, quàm vt vnam diuinæ legis syllabam patiantur corrumpi. Quam disciplinam si ipsemet cum cæteris suæ sectæ popularibus imbibisset, non iam Eucharistia sub vna specie administraretur contra manifestam Christi institutionem, contra multorum in Primitiua Ecclesia sæculorum vsum: non inuaderent priuatæ Missæ locum Dominicæ Cænæ: non repugnaret D. Pauli & D. Lucæ verbis canon Missæ; quod aduersarius ipse non negat, & se ingenuè fatetur ea reconciliare non posse. non tot denique in Ecclesiam reciperentur traditiones hominum, non dicam pari cum diuino verbo, sed maiore vtique honore. Sed vereor ne ab ipsius mente aberrauerim, neu per diuina dogmata Dei verbum voluerit intelligi, sed tantum Canones & Leges Domini Dei PAPÆ. aliàs tanti non fieret Apostolicæ sedis primatus, cuius tantillum est in sacris literis fundamentum.

Quòd autem tantopere metuit ne Archi-presbytero causam lapsus dederit aut inopinata eius comprehensio, aut persecutionis acerbitas, aut senectutis imbecillitas, aut alia similis difficultas; id quam nihil sit

satis

ſatis dictum eſt prius. Blakwellus ſua ſponte iurauit in verba, nullis minis, nullis precibus adductis, vt ipſe teſtari poterit & nos ante monuimus.

Cæterùm in hoc teſtium Catalogo S. Sanderum cum illius viſibili Monarchia nefas putabat omittere, quem ego hominem nonnullaque eius ante notaui facinora. Quiſquis librorum eius æquus æſtimator eſſe volet de Angloromanis forte ſuis non malè meritum interpretabitur, at vt de rege vel regno bene meritum putet, fieri omnino non poteſt. Teſtis ſunt ipſi libri, è quibus vt è florentiſſimo prato pauculos qui ſequuntur excerpſi flores.

Sander. de viſi. monar. l. 6. c. 4.

ELIZABETHA Regina officium ſacerdotale in Angliâ exercet docendi atque euangelizandi, non minori cum auctoritate, quàm Chriſtus ipſe, aut Moyſes vnquam fecerunt.

Sand. de clau. Dauid l. 6. c. 1.

Foeminæ Primatus in rebus Eccleſiaſticis non aliunde eſt, quàm à Diabolo.

Sand. de viſib. monar. l. 2. c. 4.

Porrò de Regibus omnibus ſic generatim pronunciat; Rex qui Pontificis auctoritati ſe ſubijcere recuſabit, nullo modo tolerandus eſt; ſed omnem operam ſubditi dare debent, vt alius in eius locum quamprimùm ſurrogetur.

Ibid.

Et Regem hæreticum à regno quod in Chriſtianos obtinet, remouere oportet, Epiſcopóſque omni ratione prouidere, vt alius quamprimùm in eius locum ſuccedat.

Ibidem.

Et, Meritò aſſerimus quoſcunque Reges Chriſtianos, in ijs quæ ad Fidei negotia pertinent, ita Epiſcopis & Presbyteris ſubeſſe, vt cùm in religionem Chriſtianam poſt vnam & alteram correptionem pertinaciter delinquentes perſeuerauerint, ob eam cauſſam à temporali ſuâ præfecturâ, quam in Chriſtianos habent, per ſententiam Epiſcoporum deponi & poſſint, & debeant.

Ibidem.

Et, Epiſcopi præſunt regnis temporalibus, ſi talia regna ſubijciunt ſe fidei Chriſtianæ.

Sand. de clau. Dauid l. 5. c. 2.

Et, Poteſtas ſecularis, ſiue Regia, ſiue alia qualibet ex hominibus eſt.

Et,

Et, Inunctio quæ à sacerdote Regi confertur, declarat eundem sacerdote minorem esse.

Ibid.

Postremò, Prorsus contra Christi voluntatem est, vt Reges primatum habeant in Ecclesiâ.

Sand. de claui Dauid. l. 5. c. 4.

Quod autem exemplorum hoc agmen nobili illa Anglorum Martyrum biga concludit, Moro scilicet & Roffensi, quos propter grauissimum religionis dogma scilicet, quum in primatum regium iurare recusarent, mortem scribit oppetijsse: pace eius dixero, de Martyribus illis nonnulla malè doctus est, etiam quæ ad caput causæ proximè videntur spectare. Manifestum enim id est, & ex actis non vnis euincitur, integrum annum mancipatos fuisse eos custodiæ priusquam de Pontificis primatu capitis anquirerentur; partim quòd in negotio successionis regiæ, quam omnes regni ordines chirographis suis confirmauerant, se præbuissent austeriores; partim quòd eorum alter Fisherus in causa Sanctæ Virginis * Cantianæ nominatus esset, & iam læsæ Maiestatis teneretur, conscius scilicet fraudum illius pseudoprophetissæ, & coniurationis in Regem, quam cælabat.

Quale illud sit par Martyrum Cardinalis.

* Elizabethæ Barton. vide decretum Ordinum.

Quum hasce ob causas vterque mancipatus esset custodiæ (hactenus enim de primatu suo securus erat Rex, vnanimi subditorum suorum consensu fretus; tantum angebatur quo pacto ad sobolem ex secundis nuptijs susceptam regnum deuolueret) in promptu est conijcere quàm faciles essent iam irritati amborum animi ad vlteriorem Regis offensam, & ad potestatem regiam magis magisque oppugnandam: id quod etiam contigit. Publicatâ enim, dum illi in carcere essent, legitimâ Regis potestate in rebus Ecclesiasticis, quæ iam & Cleri suffragijs in Synodo & cæterorum ordinum decreto in Comitijs rata erat, ita illi aduersati sunt, vt recandescente regis ira de nouo capitis anquirerentur, tum propter *graue illud fidei dogma*, nempe primatum Pontificis; tum propter nuptiarum & successionis regiæ negotium; id quod ex Mori confessione perspicuum est. Pro tribunali enim, auditâ mortis sententiâ, *non ignoro*, inquit, *cur me morti adiudicaueritis, videlicet ob id quod nunquam voluerim assentiri in negotio matrimonij regis*: vt ex ipsius verbis iam constet, magnum illum Martyrem non aliam agnouisse mortis suæ causam quàm quod regijs nuptijs & successioni renixus fuerit: quæ martyrij causa (nisi ego fallor) parum aut nihil cum religione habet commune.

Histor. aliquot Martyrum nostri sæculi. Anno 1550.

Roffensis autem Mori in martyrio collega, qui Primatus regij iuramentum certa ratione temperatum non renuebat suscipere, is quemadmodum aliam ob causam mancipatus est carceri, ita *grauis illius dogmatis de Primatu* testis obijt & martyr admodum claudicans & singularis, tota Ecclesia Anglicana remis velisque ea tempestate in contrari-

um eunte, è quibus multi & literarum & prudentiæ opinione multis post se gradibus relinquebant Roffensem.

Quocirca à Bellarmino ipso, qui inter cæteras veræ Ecclesiæ notas *Vniuersalitatem* nominat, mutuabimur hîc auxilium, nitemurque generali & Catholico totius Ecclesiæ Anglicanæ pro nobis decreto: vt constat ex libello, cui nomen inditum fuit *Christiani hominis institutio*, Cleri coeuntis authoritate publicato. Quod argumentum eruditissimè à diuersis tractatum fuit; à Stephano Gardinero in libro *de vera obedientia*, cui adnexa fuit *Boneri episcopi præfatio* de summo & absoluto Regis imperio: à Domino Beckinsaw *de vera differentia regiæ potestis & Ecclesiasticæ*: ab Episcopis Tonstallo & Longlando pro concione, & in literis eiusdem Tonstalli ad Cardinalem Polum, vt alia omittam vtrâque conscripta linguâ, Anglicâ & Latinâ. Quod nisi æger Fisheri animus Cardinalitij petasi expectatione fuisset sustentatus (& hic Caletum prius allatus fuit, quàm ille caput cui destinabatur amitteret) valde dubito, an propter illud *graue fidei dogma* sustinuisset mori.

Et sanè duo hi Duces in ipsa Martyiij acie à popularibus suis prorsus deserti fuere. nec enim quenquam alicuius nominis, nec alios temere multos reperias qui graue hoc fidei dogma sanguine suo post firmarunt. Atque ita hinc expensis calamitatum vtriusque veris quas dixi causis, illinc paucitate testium qui decumanum illum Bellarminianæ fidei articulum sanguine suo obsignarunt; exigua profectò inde gloria ad Ecclesiam Romano anglicam redundet, è qua duo soli Elias & Enochus aduersus nostram Antichristianam doctrinam testes reperti sunt.

Primatus Regum nititur authoritate sacrarum literarum.

Illud persuasissimum habeo ex Dei verbo, ad cuius amussim grauia fidei dogmata exploranda sunt, Primatum regium melius defendi posse & in posterum spero semper defensum iri, tanquam verum & proprium Christiani regis in suis ditionibus officium; quam ille suas poterit Regum degradationes, & deiectiones, & cæteras aduersus sacram Maiestatem contumelias, & scabiosa dicteria, quibus tum priora illius scatent volumina tum nuperi aduersus Venetos libelli.

Sub veteri testamento Reges [a] gubernabant ipsimet Ecclesiam, illius vitia [b] purgabant, corruptelas reformabant, arcam in [c] suum locum [d] præsultantes ducebant, templum [e] & ædificabant & [f] dedicabant, ac consecrationem illius suâ præsentia iuuabant, librum [g] legis erui è tenebris & coram populo recitari faciebant, [h] fœdus inter Deum & populum renouabant, [i] æneum serpentem diuino erectum iussu Messiæque venturi typum confringebant, [k] idola & deos falsos euertebant, per suos delegatos, qui vtriusque erant ordinis Ecclesiastici & ciuilis, publicos mores emendabant, [m] supremum Sacerdotem deijciebant, sufficiebantque successorem. In summa, quæcunque ad regimen Ecclesiæ

a 2.Chron. 19.4.
b 2.Sam.5.6.
c 1.Chro.13. 12.
d 2.Sam.6. 16.
e 1.Chr.28.6.
f 2.Chro.6.
g 2.Reg.22. 11.
h Neh. 9.38. Dauid. Salomon.
i 2.Reg 18.4.
k 1 Reg.15 12 2.Reg. 13.4.
l 2.Chron. 17.8
m 1.Reg 2. 27.

cleſiæ ſpectare videbantur ordinabant Reges. Nec ab hoc eorum officio abludebant tituli & priuilegia diuinitus illis conceſſa, [n] *Filij* enim vocantur *Altiſsimi*, imo & [o] *Dij*, & [p] *Vncti Domini, in Dei* [q] *ſolio ſedentes, Dei* [r] *famuli, Dei* [ſ] *Angeli, facti iuxta* [t] *cor Dei,* [u] *Lumina Iſraëlis,* [x] *Nutricij Eccleſiæ*; cum innumeris id genus titulis honorum, quibus veteris Teſtamenti volumina referta ſunt, quod nec aduerſarium ipſum latet.

At in nouo Teſtamento *omnis anima* [y] *illis ſubijcitur, & quidem propter conſcientiam.* [z] *Orandum eſt pro omnibus, ſed præcipuè pro regibus & in authoritate conſtitutis, vt ſub ijs piam & pacatam honeſtamq; vitam degamus.* [a] *Magiſtratus Dei adminiſter eſt ad vlciſcendos facinoroſos, innocentes autem atque probos remunerandos.* [b] *Omnibus quidem obtemperandum eſt ſuperioribus poteſtatibus, ſed potiſsimùm Principibus, & in eminentia collocatis. Reddite vnicuique quod ſuum eſt, Timorem cui timor, amorem cui amor iure debetur. Date* [c] *Cæſari quæ Cæſaris ſunt, Deo quæ Dei ſunt.* [d] *Regnum meum non eſt huius mundi.* [e] *Quis me conſtituit Iudicem ſuper vos? Reges* [f] *gentium dominantur eorum, vos autem non ſic.*

n 2.Sam.7.14.
o Pſal.82.6. & Exod.22.8.
p 1.Sam.24.11.
q 2.Chro.9.8.
r 2.Chr.6.15
ſ 2.Sam.14.20.
t 1.Sam.13.14.
u 2.Sam 21.17.
x Iſai.49.23.
y Rom.13.5.
z 1.Tim.22.
a Rom.13.4.
b 1.Petr.2.13.
c Matth.22.21.
d Ioh.18.36.
e Luc.12.14.
f Luc.22.25.

An tot exempla, ſententiæ, tituli, prorogatiuæ, aliaque in Vetere & nouo Teſtamento innumera idoneam non conferant in Chriſtianos Reges poteſtatem, vt Eccleſiam intra ſuas ditiones non minus quàm populum regant, & vtriuſque Tabulæ ſint cuſtodes; non quòd nouos fidei articulos cudere eos conueniat (quod proprium eſt Romani Pontificis officium) ſed quod diuino verbo obedientiam conciliare debeant, exque illius præſcripto lapſam religionis integritatem reſtituere, ſpiritualem poteſtatem ciuili gladio protegere, corruptelas tollere, decus & reuerentiam Eccleſiæ conſeruare, ambigua definire, quæſtionum ineptias præcidere quod fecit Conſtantinus, denique in rebus omnibus decorum ſeruare, certum rerum neutrarum & indifferentium morem præſcribere, quò Iuramentum Primatus regij velut in propriam ſpectabat metam: An non hoc ſit Principum officium ipſis à Deo conceſſum penes æquos & candidos æſtimatores iudicium eſto.

Euſeb lib.3. de vita Conſtantini.

At quo pacto iſta munia, & prærogatiuæ, & titulorum inſignia Regibus in veteri & nouo teſtamento diuinitus data cum eximijs illis & hyperbolicis honoribus conueniant, quibus eos Bellarminus mactat, non video.

1 *Reges potiùs ſeruos eſſe quàm* Dominos.
2 *Quòd non ſolùm ſubiecti ſint Pontificibus, ſed & Epiſcopis, ſed & Presbyteris, atque adeò etiam* Diaconis.
3 *Quòd Imperatorem non grauatè bibere oporteat non ſolum poſt Epiſcopum, ſed etiam poſt Presbyterum.*

1 De laicis c.7.
2 De Pontif. l 1.c.7.
3 Ibidem.

4 Ibid. & de Clero cap. 28.

4 *Quòd Regum auctoritas atque functio non immediatè ex Deo descendat, neque ex iure Diuino, sed duntaxat ex iure gentium.*

5 De Pontif. lib.3.cap.16. de Rom.Pontif.l.5.c.8.

5 *Quòd Pontifices multos quidem Imperatores deposuerint; nemo autem Imperator aliquando Pontificem: imò verò quòd Episcopis, qui mancipia sunt Papæ, deponere liceat Principes, & eorum leges rescindere.*

6 De Laicis c.6.

6 *Quòd Ecclesiastici homines tam longè supra Principes sint, quàm anima supra corpus.*

7 De Pontif. l.5.c.18.

7 *Quòd Reges deponi possunt per subditos suos ob multas causas.*

8 De Pontif. l.2.c.26.

8 *Pontifices nullo modo deponi posse: nemini enim mortalium permissum esse de ijs iudicare.*

9 De Pontif. l.4 c.15.

9 *Obedientiam Papæ deberi propter conscientiam.*

10 De Cleric.c.28.

10 *Obedientiam autem Regi non alio respectu deberi quàm propter ordinem politicum.*

11 Ibidem.

11 *Quòd ipsi illi homines Ecclesiastici, qui & nati sunt & degunt in Regnis Principum, non tamen sunt eorum subditi, nec ab ijs iudicari possint, ipsis autem fas sit principes suos iudicare.*

12 Ibidem.

12 *Quòd obedientia quam Clerici tribuunt Regibus etiam in minimis mereq; ciuilibus negotijs, non sit à necessariâ aliquâ subiectione, sed tantùm ex discretione, & propter obseruationem boni ordinis atque moris.*

Antipathiam diuini & Bellarminiani codicis hactenus contuli, vt ex contrarijs iuxta se positis magis elucescat veritas. Id autem fidenter dicam, & idem mecum sentiet quisquis sepositis affectibus hæc tam pugnantia inter se commiserit, non magis opponi Christum Beliali, aut lucem tenebris, aut cælum inferno, quàm Roberti Bellarmini de regibus opinio diuinis oraculis aduersatur.

Ad literarum epilogum, quùm nihil habeat nisi hortationis vehementiam, vt Blakwellus ad constantiam & martyrium obfirmet animum: dolet mihi profectò tot sententias è sacris literis tam commodè & dextrè consutas tam incommode & falsò vsurpari. Sed nullo colore probari potest mala causa, nec falsa oratio vllis verborum offucijs sanescit: vt iam ipse (quod nobis obijciebat) stratagemate Satanico vti

videatur,

videatur, quùm tanta ſanctitatis ſpecie hortatur ad nefas. Qua ipſa in re rectiùs, me iudice, ſeruaſſet decorum, ſi inter tot ſacra & diuina verba duas aut tres Gentilitiæ profanitatis voculas non paſſus fuiſſet ſibi excidere. Nam in ſacro codice, præſertim in nouo Teſtamento PONTIFICIS MAXIMI nomen non occurrit. Quocirca illius ius tituli & ſucceſſionis referat Pontifex ad Numæ Pompilij potius quam D. Petri inſtitutionem. D. Petrus enim de eo officij genere nihil quicquam ne per ſomnium quidem vnquam audiuit.

Quod ad CAPVT FIDEI quo titulo quoque vtitur Bellarminus, & nos ſupra meminimus; certum eſt Apoſtolos non niſi vnum Chriſtũ hoc honore dignatos. Itaq; in Epiſtola tam ſacra & cathara ab vtroque titulorum genere abſtinendum erat, & quorum vocabula in ſacro codice non comparent, & quorum honos (eo nimirum ſenſu quo vſurpantur à Cardinale) ſoli Chriſto competit.

Sed vt tandem finem faciam, candidos literarum illius & Pontificiorum breuium lectores obnixè volo rogatos, non ex verborum ſpeciè ſed rerum pondere cauſam æſtiment, neu tam reſpiciant quid affirmetur ſtrenuè quàm quid probetur legitimè. Apud bonos deinde ſubditos contendo, vt maneant in veritate, neu tranſmarinis præſtigijs patiantur ſe ab officio & naſcendi iure mihi debita obedientia abduci. Denique cæteros obteſtor in quorum manus hæc noſtra venient, vt poſitis tantiſper affectibus candidè iudicent de nuda & infucata rerum veritate, quò calumniarum atræ nebulæ quibus iniuſtiſſimè premor tandem euaneſcant, conſtetque omnibus vnicam illam mihi & ſcriptionis & editionis cauſam extitiſſe.

SACRATISSIMO ATQVE INVICTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO RODOLPHO II. ROM. IMP. SEMPER AVGVSTO;

SERENISSIMIS ATQVE POTENTISSIMIS CHRISTIANI ORBIS Monarchis ac Regibus;

ILLVSTRISSIMIS CELSISSIMISQVE LIBERIS PRINCIPIBVS, REBVS PVBLICIS atque Ordinibus;

FRATRIBVS CONSANGVINEIS, AFFINIBVS, FOEDERATIS, ATQVE AMICIS CHARISSIMIS;

IACOBVS

IACOBVS

DEI GRATIA, MAGNAE BRITANNIAE, FRANCIAE ET HIBERNIAE REX,

FIDEI VERE CHRISTIANÆ, CATHOLICÆ, APOSTOLICÆ, VETERISQVE AC PRIMITIVÆ Ecclesiæ, tot Episcoporum, aliorumque Fidelium Martirij gloriâ coronatorum sanguine illustris, Propagator, ac DEFENSOR:

IN CHRISTO IESV, omnium nostrûm SERVATORE ac MEDIATORE vnico; SALVTEM Fœlicitatémque perpetuam.

(***)

SACRA-

ACRATISSIME ATQVE INVICTISSIME IMPERATOR, SERENISSIMI POTENTISSIMIQVE REGES, ILLVSTRISSIMI CELSISSIMIQVE PRINCIPES, INCLYTI ORDINES, FRATRES, CONSANGVINEI, AFFINES, FOEDERATI ATQVE AMICI CHARISSIMI.

VOBIS, ad quos iure ac merito pertinet, consecro, dedicóque Monitoriam hanc meàm Præfationem, quam Apologiæ pro Iuramento fidelitatis iam secundùm editæ, visum est præfigere. Caussa enim communis agitur, & quæ ad ius dignitatémque pertinet omnium non modò Regum, sed aliorum etiam quibuscunque suprema est à Deo rerum Ciuilium demandata potestas. Quòd si in omni societate, siue vniuersitate ciuium, siue opificum collegijs, vnicuique ea cura est, ne quid ex illius communitatis, cui fidem dedit, priuilegijs delibetur; omnésque adeò communem agi rem existimantes coïtione facta cuiuis se periculo potiùs objiciunt, quàm vt vel tantillum de immunitatibus suis detrahi patiantur: si tenuioris, inquam, fortunæ hominibus tantus insedit animorum ardor, tanta tuendorum iurium & priuilegiorum sollicitudo, vt iniuriam, vel infimo cuique illatam, omnes ad se pertinere putent; quid nobis in pari caussa faciendum, quos Deus in altissimo dignitatis gradu, quasi suos Vicarios & Legatos ad exercenda iudicia, in suo solio collocauit?

Quæ me ratio impulit, vt rem vobis exponerem, quæ non tam propriè me attingit, quàm ad vires auctoritatis nostræ (de Regibus generatim loquor) debilitandas, & iura conuellenda, aditum patefacit. Cùm autem Pronunciatum sit, non omnium modò gentium ordinúmque moribus inuiolatè receptum, sed & iuris Ciuilis, quo maxima pars orbis Christiani regitur, auctoritate comprobatum, vt æquas in disceptando partes obtineant, qui consimilem fouent caussam: quanto magis

gis vestrâ hoc interest quod nunc agitur, cùm non in pari aut simili, sed eâdem prorsus caussâ versemini; quam vnà mecum omnes aut fouetis, aut saltem fouere debetis? Quoniam igitur vna eadémque omnium est caussa, cùm Ciuilia, tum Municipalia omnium populorum iura concedunt, monéntque, vt simul ad patrocinium coëant, quos eadem caussa, & vnum discrimen coniungit. Quin & ipse Naturæ sensus hoc docet, quod Poëta cecinit:

——————————ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Expergiscimini igitur, dum tempus est, & licet, neque sinite somno diuturniore incîdi in singulis, ad ruinam vniuersorum, auctoritatis vestræ neruos; qui iunctis viribus complicati, velut in laqueum excrescerent tam validum, vt si hostis eum rumpere pertendat, cum Achitophele potiùs suffocetur, quàm perfringendo possit euadere. *Nunc dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur.*

Quod autem ad Apologiam attinet, certè mihi visum non fuit, vt cùm primùm est edita, frontem eius nomine meo insignirem; neque ea tamen mente, vt eam aliquando eiurarem. Satis insidebat animo, quod excerptum ex Scripturis in Præfatione ad Lectorem in ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΩΡΟΝ inserui; *Nihil tam occultum esse, quod non aliquando reuelabitur*: quo in loco sum pollicitus (nec auspice Deo datæ fidei deero) nihil me in secretissimis penetralibus facturum, quod, si foras sit prolatum, possit mihi ruboris pudorísue necessitatem afferre.

Apologiam sanè meam suppresso auctoris nomine primùm emisi, cùm hoc mihi consilium duabus potissimùm de caussis placuisset. Prior erat, ipsius rei de qua agebatur argumentum; altera, hominum quibuscum negotium erat conditio. Res enim & materia scribendi, ad quam accingebar, tractatus erat argumentis & quęstionibus Theologicis plenus, quibus iusiurandum fidelitatis ab eorum, qui in illud scripserant, calumnijs asserebam. Mihi autem penè indignum videbatur nomen Regium libris eiusmodi, qui scholasticas disputationes continent, præfigi; cùm potiùs è Maiestate nostra sit Edicta & Decreta scribere. Nam neque me Pontifice vlla ex parte inferiorem esse credo, (pace illius dixerim) quem eâdem ratione Censores meæ Apologiæ excusant: eum quippe Breuia strictim & præcisè conscripsisse; nec aut rationes aut argumenta addidisse; quòd non sit illius disputare, sed iudicare atque decernere.

Altera tacendi nominis ratio mihi fuit, eorum conditio cum quibus ad disceptandum descendebam. Quanquam enim paucis Pontificia

Breuia

Breuia notabam, mihi tamen id præcipuè laboris dederam, vt Bellarmini literas ad Blackwellum refellerem. Neque verò mihi vnquam persuasi, tantum esse in purpura Cardinalitia dignitatis, vt occurrere Regio fulgori par ac æmula, & velut æquali maiestate cum eo possit ad certamen componi. Nam & multa millia in subditis habèo, qui splendore natalium Bellarmino non concedant: & hanc illius Ecclesiasticam dignitatem, Cardinalatum inquam, nescio quo loco, aut precio habeam, siue ad Scripturarum auctoritatem, siue ad Impetatorum Constitutiones expendam: cùm sit nihil aliud, quàm noua Paparum institutio, quam in immensum excrescere decessorum nostrorum, Regum inquam, qui his aliquot sæculis rem Christianam rexerunt, mollis, & ad omnia Pontifici conniuens lenitas permisit. Sed & quanquam Apologię meum nomen non pręscripsi, nihilominus vestrûm aliquot, ad quos hoc quod agitur potissimum spectat, Fratres & Consanguinei mei charissimi, ex Legatis suis rescire potuerunt, me, nihil dissimulato nomine, cùm primùm ille liber prodijsset, ijs aliquot exemplaria obtulisse, auctorémque palàm esse professum. Anglus item Paragraphista, vel potiùs petulans ille atque peruersus Parsonius (quandoquidem suo illo P. tantopere delectatur) rectè veréque animaduertit, mea insignia ipsi fronti voluminis præposita fuisse: quod haud temere fit in libris, quos priuati homines euulgant. Vnde facile est ipsius malam mentem arguere, qui vt in me inuehatur atrociùs, Auctoris ignorationem prætendit. Nunc verò quùm animaduertam, licet ab Apologia nomen meum abstinuerim, Censores tamen meos nihilo mitiores factos, calamum à conuitiorum plaustris non abstinuisse: (nec enim pepercerunt in me inclementer dicere, modò nominatim ac directè, modò obliquè Auctorem exagitando) iam omnino maturum est velum exuere, nec dubitanter aut furtim meos fœtus agnoscere, tanquam pudendos & exponendos produxissem. Sed vt melius totius quæstionis vim ac rationem percipere possitis, à principio omnia repetenda sunt, & quibus initijs ac fundamentis hæc tanta controuersia excitata est.

Horrenda illa & prodigiosa cõiuratio, quę per tormentarij pulueris impetum destinabatur, de cuius flagitij immanitate nulla vnquam ætas conticescet, (quanquam illius mentio tam sæpe repetita mitem ac misericordem Parsonij animum perfodiat) non in me tantùm meósque posteros inita, publicos etiam Regni Ordines euertere ac delere instituerat; nec alij tanti facinoris auctores, quàm Papistæ aliquot, præpostero suæ religionis subuehendæ zelo, ad hanc immanitatem inducti. Ex ijs nonnulli tantâ pertinaciâ obstinauerant scelus, vt nec in supremo vitæ articulo detestarentur suum crimen, supremísque verbis, & penè superueniente morte præcisis, reos se vllius flagitij confiteri abnuerent, aut petere cogitati facinoris veniam, nisi priùs Romana Ecclesia, hoc

tanta

tantæ coniurationis consilium, suâ sententiâ damnauisset. Nec multò post innotuit, non paucos ex meorum subditorum numero, qui Romanam religionem profitentur, omnis conditionis atque sexus, alios domi, alios foris & apud gentes exteras, confusa & obscura significatione resciuisse, magnum aliquid, quo Romanæ Ecclesiæ vtilitas promoueretur, in id coëuntium Ordinum tempus comparari: quanquam illis, ne vulgata res secretum omne perderet, destinatæ rei modus ac consiliorum ratio nequaquam proderetur. Sed & certæ precationum formulæ conceptæ, & à multis vsurpatæ, quibus prosperos successus tanto & tam graui negotio precabantur. Ipsi quoque coniurationis auctores atque architecti in constantiæ suę pignus, & silentij auctoramentum, sæpius, & multorum sacerdotum ministerio, Eucharistiæ sacramento sumpto, animos suos ad flagitium obfirmârunt. Quidam præterea ex Iesuitarum primarijs contagione tanti sceleris infecti: ex his aliquot maturâ ad exteras gentes fugâ vim iudiciorum eluserunt: intercepti aliquot (inter quos Sanctus ille Garnetus & Ouldcornius) & facinus confitentes, capitis supplicio affecti sunt.

Hæc tanta & tam atrox coniuratio, tot circumstantijs infamis, vtrum illis Regni Ordinibus, in quorum exitium conflata fuerat, iustam occasionem præbuerit, vt cùm primùm deinde conuenissent, magno, ardentique animo omnes vias quærerent, inirentque, quibus posset deprehendi, an adhuc restarent hîc aliqui, qui cum coniuratis in tam immani scelere sentirent; id verò vestri iudicij sit, quos Deus præcipuos sibi in terris Vicarios in administratione Iustitiæ esse iussit. Inter cætera, quæ ad hanc rem facere videbantur, hoc etiam fidelitatis Iusiurandum, quod hodie tam indignè ab iniquis æstimatoribus carpitur, sancitum, & inter publica Ordinum decreta relatum est. Quòd si tunc leges aliquæ tristiores sunt in Papistas latæ, qui tamen receptis hîc antea legibus minus audientes erant, sanè temporis, locique, & hominum denique ratio, qui eas ferebant, vobis omnem, seu mirandi, seu indignandi ansam præripiet; cùm hæc omnia seueritatem istam legum in Pontificios non tàm suaserint, quàm extorserint. *Tempus* erat, proximus Ordinum conuentus post patefactum & illustratum coniurationis scelus. *Locus* autem idem ille, in quem parata fuerat sulphureorum fulminum immanitas: vt, vel parietum aspectus ipse, ad tam recentis atrocitatis memoriam intuentes excitaret. Ipsi quoque *Homines* non alij, quàm qui publicè ad celeberrimum illum Conuentum fuerant delegati; quibus nempe tam cruentum funestúmque exitium intentabatur. Ita tamen animus meus, & instituta administrandarum rerum ratio, ab omni acerbitate abhorret, vt vix vlla ad superiores leges seuerior accessio in hunc vsque diem executioni mandata sit. Atque vt certioribus indicijs perditam horum conuitiatorum malitiam deprehendere

dere possitis, qui hoc iusiurandum excogitatum esse impudenter asserunt, ad improuidorum Pontificiorum conscientias in causis fidei in fraudem illiciendas, rem omnem paucis expediam.

Ea pars publicorum Ordinum, quæ inferiore Curia continetur, (inferiorem domum Parliamenti vocant) cùm primùm conciperetur iurisiurandi formula, clausulam inseruerat, qua Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur. sed hanc clausulam induci protinus ac deleri volui, vt vis alia huius iurisiurandi non esset, quàm excommunicationem Pontificis, iustam ac legitimam caussam meis subditis ministrare non posse, vt quicquam apertis aut clandestinis consilijs, in me, meúmue imperium moliantur: qui abdicandorum Regum ius, nullo legitimo modo Pontifici quæsitum esse censeam: & hanc iniustam Paparum vsurpationem & violentiam sæcularem, Excommunicationis, quæ spiritualis censura est, fines longè latéque excedere arbitrer. Tanto studio, tantáque sollicitudine cauebam, ne quicquam hoc iureiurando contineretur, præter fidelitatis illius, ciuilísque & temporalis obedientiæ professionem, quam ipsa Natura omnibus sub regno nascentibus præscribit: addita sponsione, qua opem & auxilium contra omnem vim debitæ fidei aduersam à subditis stipulabar.

Hoc igitur iusiurandum tantis támque iustis rationibus subnixum, tam æqua támque moderata formula conceptum, cuius vnus ille finis erat, vt Pontificij nequaquam turbulenti, cæteráque boni ciues, ab eis dignoscerentur, quorum animis opiniones illæ furiosæ & sanguinariæ inhæserant, quæ coniurationem nitrati pulueris pepererunt: Hoc, inquam, iusiurandum cùm promulgatum esset, positúmque iam in vsu, tantum turbarum in Pontificis, Clerique Pontificij animis conciuit, vt instar vndarum vndas superuenientium ipsa Breuia in Angliam certatim aduolarent, quibus interdicebatur Catholicis, ne se illius sacramenti religione obligarent: rem esse fidei contrariam, quámque ipsi sine iactura animarum admittere non possent. Cardinalis quoque Bellarmini literæ ad Blackwellum allatæ sunt, in eandem sententiam quidem scriptæ, sed quibus prolixiùs de hoc iureiurando disserebatur.

Hîc ego tam æqui iurisiurandi támque legitimi tam iniustam oppugnationem mecum perpendere; hîc metuere, ne Sophistarum illorum calumnijs & argutijs rudes simplicioris vulgi animi, religionis & conscientiæ obtentu, in fraudem inducerentur. Visum itaque è re esse vt huius iurisiurandi Apologiam ederem, in qua suscipiebam probandum, nihil in eo contineri, nisi quod ad obedientiam merè ciuilem ac temporalem spectat, qualis summis Principibus à subditis debetur; huic autem æquissime legi controuersiam non aliunde esse motam, quàm ab ambitiosâ Pontificum tyrannide, quam illi contra auctoritatem Scripturarum, contra Conciliorum antiquorúmque Patrum mentem

tem ſibi in temporalia Regum iura & auctoritatem iniuſtè vſurparunt: in qua quidem Regum auctoritate aſſerenda totam meam Apologiam impendi.

Sed cùm id operis emiſiſſem, ecce tibi exortos ſubitò duos Cenſores, qui non tam argumentis in librum, quàm in me conuitijs certauerunt; vt impudentiam hominum omnes meritò mirentur. Cùm enim librum Anglico ſermone conſcripſiſſem, qui, pro argumento, iuriſiurandi Anglicani patrocinium complecteretur, totâque res Anglos meos potiſſimùm tangeret; & mox aliqui, faciliorem illi viam ad exteras gentes ſterni cupientes, eundem latinitate donaſſent; rediјt ad me non multò poſt malè mulctatus, & vtróque idiomate vapulans. Atque equidem credo, ſi tot támque varijs linguis prodijſſet, quotquot erant in illa confuſione Babylonica, vexatum illis omnibus fuiſſe rediturum: ex quo intelligas, quàm impiger ſit Diabolus, & quàm in omnes occaſiones intentus, quo venenatas ſuas merces extrudat. Sed illorum malam mentem vel hoc ipſum liquidò arguat, quòd me ſtatim gemina confutatione exceperint: Blackwelli autem Archi-preſbyteri libro (quo ille huius iuriſiurandi æquitatem, & ius Regum in rebus ciuilibus innumeris Scholaſticorum Pontificiorum teſtimonijs, tuetur) ne verbo quidem reſponderint.

Quod ad iſtum, qui mihi Anglicè reſpondit, fugitiuum illum meum, & officiorum, quæ mihi iure naturæ debuit, eiuratorem; neque ſacras veſtras aures violari, neque ſtylum meum fœdari patiar, in eo homuncione depingendo; qui non erubuit, immo non exhorruit debacchari, atque acerbitatis ſuæ virus in Reginam recentis fœlicíſque memoriæ euomere. Subditúmne Principi naturali maledicere? Virum fœminę, eíque Heroinæ conuitiari? Hominem pium, externa ſaltem profeſſione, in demortuam impiè inſultare? Denique Rhadamanthi munus inuadere, ſedere atque agere Iudicem apud inferos? Hoc illum cruciat ſcilicet; hinc omnis illius furor & rabies, quod ferre non poteſt, vel me ſucceſſorem, vel quenquam ex eius miniſtris, quicquam honorificè de ea prædicare. Maledictus, qui maledicit vncto Domini: pereátque interitu Core, qui peccauit in contradictione Core: foras eiuſmodi canes, porcique eijciuntur, extra cœleſtem, dico, Ieruſalem.

οὐχ ὁσίη φθιμένοισι λοιδορεῖν.

Venio nunc ad illum, qui Latinè in me ſcripſit. ſanè de homine ipſo quod dicam, non habeo: ex ſubditis meis non eſt; Domino ſuo ſtat, vel cadit. hoc tamen mihi conſtat, vtrumque eorùm ieciſſe ſortem ſuper libro meo, quem diuidere non poterant. fugitiuo meo obtigit, vt defunctæ Reginæ memoriam conuitijs oneraret; ſed non alia re, quàm recte refellenda ſunt huius rabulæ mendacia. Alteri externo, vt me meámque Apologiam petulantius laceſſeret, quod & videbatur maiori cum audacia facturus, & reuera confidentiùs præſtitit: ſed quàm

iuſtè,

iuſtè, ſiue ipſam materiam, ſiue tractandi modum ſpectes, nunc videndum.

Primùm quidem, quis illi libro auctor ſit, tantùm ex coniectura augurari poſſum. id nominis ſibi adſcripſit, Matthæus Tortus Cardinali Bellarmîno à ſacellis; diſtortus ſanè Doctor, tortuoſa Matæologia imbutus; auctor obſcurus; mihi quidem prorſus incognitus, & parum vt opinor, ex vllis ſuis operibus orbi notus. Quis non igitur perditum nebulonem arbitretur, qui non in refutando tantùm Rege, ſed etiam calumnijs onerando, prima artis ſuæ rudimenta poſuerit? Verùm quiſquis totius libri ſeriem accuratè perpenderit, quàm elato ſpiritu ſtylóque decurrat, vt nec toti Regum ordini, nec mihi nominatim ipſi pepercerit, quanto denique faſtu & ſupercilio, hæc & ſimilia in eo ſcribantur; [a] *Habemus enim exemplaria Breuium illorum in manibus*: & [b] *Decernimus* &c. id quicquid eſt operis, Cardinali certè potiùs, quàm illius miniſtro imputauerit. ac quo loco præcipuè [c] *certitudinem ſuam moralem*, & ſuum illud *piè credi* ſibi à me obiectum conqueritur, fœdo memoriæ lapſu ſuam ipſe laruam prodens, [d] *Mala fide nobiſcum agit*, inquit; hoc ipſo non alium eſſe ſe à Bellarmino confeſſus. Sed ſit ſane Torti, quiſquis ille eſt, non autem perſonati Cardinalis liber: factum omninò præſtare Cardinalem oportet, cùm & bonus iſte Tortus ex illius familia ſit, & patrocinaturus Domino cauſſam ſuſceperit; cùm ſit, inquam, negotium Bellarmini, & per ſeruum tanquam procuratorem geſtum, quicquid in eo actum eſt, non poteſt non Bellarmino imputari; cùm præſertim Anglus ille meæ Apologiæ oppugnator, quater prædixerit, eam aut opera Bellarmini, aut mandato propediem refutandam.

a Pag. 46.
b Pag. 63.
c Pag. 69.
d Ibid. 69.

Nunc verò *rem* ipſam, obſecro, & *modum* reſpondendi videamus. certè *modus* ipſe ab omni modeſtia alienus, dehoneſtandæ materiæ abundè ſuffecerit. Primùm enim ad arrogantiam ſuam prodendam, in Præfatione Typographo Politano adſcripta, qui hunc elegantem (ita enim appellat) libellum excudit, Cardinalitiam dignitatem in omnibus cum mea componere voluit. Tortum enim, licet obſcurum & ignobilem fateatur, cùm ſit tamen à Sacellis Cardinali, ſatis idoneus, ſcilicet, ei videtur, qui Anglico libro reſpondeat ſine nomine auctoris euulgato: quaſi ſuppoſititium & obſcurum nomen libro Cardinalis præpoſitum, Regis libro, qui nullum authoris nomen præ ſe ferret, refellendo ſufficeret: aut Cardinalis Sacellanus Decanum Regij Sacelli æquare debeat; quem, vt videtur, Parſonius cum Cardinale conſpirans auctorem Apologiæ inſcripſit. Nec in Præfatione ſolùm, hac ſe mihi maieſtatis comparatione adæquauit; ſed eodem vbique faſtu tota libri ſeries intumeſcit. quam ego in ſcribendo breuitatem, eandem ipſe in reſpondendo ſequi voluit: quo compendio in ſecundo Pontificis Breui refutan-

ui refutando vsus eram, eodem in me voluit vti, meóque exemplo sese penè intra vnius paginæ angustias coërcere. Et quoniam Sacramenti fidelitatis summam in articulos quatuordecim distribui, peccare in suá amplitudinem credidisset, nisi & publicorum Ordinum edictum, quo istud iusiurandum continetur, in totidem particulas diuisisset. Quòd si inani hac superbia & amplitudinis suæ ostentatione ita animum explęuisset, vt à grauiori in me iniuria temperaret; videri sanè tolerabilior potuisset. Nunc verò quid esse caussæ dicat, cur penè continuis in me, meámque Apologiam conuicijs suam responsionem referserit? Nam cùm in tota mea Apologia nusquam Bellarminum verbo atrociore læserim, & præcipuè id cauerim, ne hominem mendacij insimularem; ille, hâc lege humanitatis spreta, nouies disertis verbis me mentiri pronunciat, & septies falsi arguit: quod perinde est, ac si mendacium mihi exprobraret. cæteris verò contumelijs, nescio an vlla pars libri vacet, cuiusmodi sunt: *Nugæ, conuitia, temeritas, vanitas, impudentia, blasphemiæ, sermonis barbaries, cum eadem felicitate scribendi, cauiliationes, applicatio inepta, fingere historias, audacia quæ in hominem sanæ mentis cadere non potest, vel sensu communi caret, imperitia & leuitas, omnem omnino pudorem & conscientiam exuisse, mala fide nobiscum agit, vt lectoribus per fas & nefas imponat.* His & eiusmodi conuicijs, nescio vllámne paginam immunem reliquerit, nisi fortè vbi inutili otio abutens, Pontificia Breuia, suámque ipsius epistolam recitat. Sed hæc fortè in ignotum Apologiæ authorem solummodo; quem tamen (vt suprà demonstraui) probè norat, probra mittebat: immo verò nec mihi ipsi, nec nomini meo pepercit. Modò affirmat Clementem Pontificem sensisse, me [a] *non abhorrere à fide Catholica*; modò, me [b] *in Scotia Puritanum, & Protestantium inimicum extitisse*, alibi concludit, [c] *Quia Iacobus non est Catholicus, hoc ipso hæreticus est*: iterum, [d] *Ex Christiano Caluinistam fecerunt*: alio loco, [e] *Neque omnino verum est, Iacobum nunquam deseruisse religionem, quam primò susceperat.* Et posteaquam Iuliano Apostatæ me contulisset, hoc argumento rem concludit, [f] *Cum Catholicus non sit, neque Christianus est.* Sit hæc honesta necne ratio cum Rege agendi, vestro sane iudicio relinquo; quos non potest tanta contumelia vni vestri ordinis illata, non grauiter commouere.

a Tortus pag. 47.
b Pag. 98.
c Pag. 87.
d Pag. 98.
e Ibid.
f Pag 97.

Iam verò argumentum, & subiecta materia libri, modo tractandi probe conuenit. nusquam enim ad id, in quo caussæ cardo vertitur, directè respondet. quippe duo tantum sunt capita, de quibus in Apologia disserui, vt suprà monui. Prius, vt probarem in fidelitatis Sacramento, nihil aliud, quàm obedientiam merè Ciuilem & secularem, summis Principibus à subditis debitam, contineri. Alterum, vt ostenderem, hanc in Reges potestatem à Pontificibus iniquè vsurpatam, cum Scripturis, Concilijs, & Patribus pugnare. Prius, non aliter quàm

hac

hac vitiosa consequutione refutat: cùm hoc iureiurando, ius abdicandorum Regum, Pontifici negetur; ne quidem excommunicandorum potestatem illi relinqui. Nec posterius disputationis meæ caput alijs machinis adoritur, quàm illis Christi verbis, *Pasce oues meas*: &, *Tibi dabo claues regni cœlorum*: &, *Nemini vnquam Catholico id dubium fuisse*: vt asseuerare verè possim, aut non ab eo intelligi meum librum; aut certè ignorationem simulari, eò quòd nusquam apposite respondeat primariæ quæstioni; vt suprà demonstratum est. Itaque iure optimo possum in ipsum ignorantiæ sugillationem retorquere, cuius me temerè damnauit initio libri, dum affirmat me, nec *Pontificis Breuia, nec epistolam, nec iuramentum ipsum intelligere.* Cæterùm vt hac vitiosa consequutione delectatus, eandem ad fastidium repetit, in eáque triumphat, non posse Pontifici coërcendorum & proscribendorum Regum ius, nisi cum Primatu & spirituali excommunicationis potestate, auferri: ita hoc verborum fundamento, *Pasce oues meas*, immane quàm amplum solutúmque imperium Pontifici exstruat; quo ad libidinem condonare atque adimere regna possit: huic tamen seruituti, non alios quàm Christianos Reges addicens. Nec dubito, quin pro Imperij vestri maiestate, iniuriam tam indignè auctoritati vestræ illatam sitis grauiter laturi: præsertim cùm illis omnibus è vestro numero, qui Romanam amplectuntur religionem, hoc, magis quàm mihi, prouidendum sit. Nam cùm me hæreticis annumeret, cùm Iuliano Apostatæ æquet, extra caulam etiam, gregémque Pontificium, esse putet necesse est. Eodem itaque iure cum Ethnicis Principibus censendus sum, in quos ipse nihil posse Pontificem fatetur. At vos, de Pontificio grege estis: vos magnus ille Pastor *instar ouium ad occisionem ducere* pro libidine sua potest. Cùm aselli auriculas vellet Leo pro cornibus accipi, idem omnes sentire oportebat; & vos pura fortasse nitidáque cute, nihilominus vt scabie infectæ oues, segregandi prorsus estis, si vos censura Pontificia tales esse iudicarit.

Sic nouum & egregium, scilicet, sensum his Christi verbis affinxit, *Pasce oues meas*: tanquam hoc significarent, Tolle, proscribe, abdica Christianos Principes atque Reges: Illis quoque, *Quodcunque solueris*, quibus potestatem Pontifici datam esse contendit, in omni iuramentorum, votorúmque, mulctarum quoque, censurarum, atque legum genere dispensandi: immo & soluendi naturale hoc vinculum, quod subditos ad obtemperandum suis Principibus astringit: interpretationem absurdam, eíque simillimam, quam nuper ex illius fratribus vnus ridiculè diuulgauit: nam hæc verba, quæ Petro in ecstasin rapto dicta sunt: *Surge Petre, occide, & manduca*: ita [a] Baronius exponit: Age, Papa, confice Venetos, penitúsque disperde.

[a] Sent. Baron. super excom. Venet.

Sed est totus in fermento, quòd sententiâ ex Controuersiarum opere pro-

Lib. de Clericis cap. 28.

re productâ, alienum à Regibus eius animum detexerim. Nam cùm in ea parte, quæ est de Clericis, eò audaciæ deuenerit, vt Ecclesiasticos homines, omni terrenorum Regum potestate solutos pronunciet: nec eos, vel in ciuilibus rebus, ad obsequium posse adigi, nisi tantummodo *vi rationis*, & pro arbitratu suo, pacis, & tranquillitatis publicæ conseruandæ gratiâ: quia, inquam, citans hunc locum in libro meo, mirabundus refero, eximere illum omnes Clericos potestate Regum, etiam eorum sub quorum imperio nati sunt, & in quorum regnis degunt: Tortus, meis verbis commotus additionem esse ait, ad concitandum ipsi odium, & conflandam inuidiam, astutè insertam. *Affirmat quidem Bellarminus cum communi sententia Catholicorum*, inquit, *Ecclesiasticos exemptos esse à potestate Principum terrenorum: sed illas particulas, qui & nati sunt, & degunt in regnis Principum, Bellarminus in libro suo non posuit*: quasi verò hæc verba, de omnibus Ecclesiasticis, Regibúsque omnibus absolutè prolata, non eum, quem elicui sensum faciant. Nam ne Laici quidem, vt Clericos mittam, alijs quàm legitimis suis Principibus ad obsequendi parendique necessitatem tenentur. Sed nec erubescit confiteri, eam sibi fuisse mentem, quam argui: *Non quòd*, inquit, *Verum esse existimem; sed quia non erat opus ad ista descendere*. mihi autem succenset, quòd arcanum eius extulerim, iampridem typis ab ipso auctore euulgatum. Sed quorum ille odium in hoc pertimuit? nónne vestrum? quorúmue interest, nisi Regum, nequid prærogatiuis regalibus detrahatur? Quòd si potentissimus quisque vestrûm altè serióque recogitet, penè tertiam populi solíque vestri partem, Ecclesiæ esse dicatam, nónne illius, quæso, iacturæ sensus animos vestros percutiet, quæ tantum hominum fundorúmque vestro iuri subtrahat, vt vbique Pontifici coloniæ prouinciæque constituantur? immò quantum spinarum & tribulorum in medijs vestris ditionibus relinquitur, cùm asseratur tam potens hominum factio sub imperijs vestris nasci, educari, opimísque prædijs frui posse, quæ à vestra potestate immunis sit, nec vllo iure vestris legibus iudicijsque subiecta? Adeò vt, cùm antiquitùs, Clerici nihil vltrà decimas appeterent, ijsqúe contenti viuerent: nunc Papa Clericorum caput, non nisi tertia ciuium & bonorum ac fundorum parte, in omnibus Regnis & prouincijs accepta, acquiescat. Sed nec hoc tantùm loco prærogatiuam illam Papæ in Reges Principésque exequitur; totam libri seriem tum in eâ extollendâ impendit; tum in iniqua mea seueritate accusanda, quòd Catholicos homines adigam ad hoc fidelitatis sacramentũ, quod euincere nititur, nihil esse præter antiquum illud Primatus *iuramentũ*, nunc recens *verbis obscurioribus, & per ambages circumlocutionum formatũ*, in hoc tantùm, vt clandestinis machinis spiritualis Pontifici auctoritas eripiatur: quam ipse sæcularem Pontificis in Reges Dictaturam, præcipuis Catholicæ fidei articulis annumerat.

Pag. 135.

Pag. 11.

Ac

Ac vt vobis in perſpicuo magis ſit, non alium mihi ſcopum in hoc negotio extitiſſe, quàm vt de ciuili & temporali *obedientia*, quæ mihi à ſubditis debetur, agerem; nec illorum conſcientijs inſidias à me eſſe comparatas (quod hic mihi Conuitiator falſiſſimè obiecit) primùm illud videamus, quàm longè Imperatores atque Reges, qui ſuperioribus ſæculis religioſè Chriſtianéque vixerunt, ab eo abfuerint, vt ius in ſe aliquod Pontifici eſſe crederent: cùm contrà, Papas ipſi creauerint, in ordinem redegerint, adeóque de ſede deiecerint. Inſtituam deinde deceſſorum meorum Regum Angliæ Catalogum, qui eo ipſo tempore, quo res Pontificiæ florentiſſimæ fuerunt, Pontificibus in eorum temporalem auctoritatem graſſantibus animoſè reſtiterunt.

Ac primùm quidem Imperatores Chriſtiani, multis ſæculis, non modò Romano Antiſtiti non ſubmittebant ſua ſceptra, ſed & Papa ſe Imperatorum Beneficiarium ac ſubditum omni obſequio & ſubmiſſione fatebatur. huius aſſertionis probationes ac exempla ex mea Apologia peti poſſunt.

Sed & per ætates complurimas certum ius ac inuiolatum apud Imperatores manſit, Romanos Pontifices creandi. Teſtis mihi princeps erit ille Pontifex, qui in [a] Concilio 153. Epiſcoporum, Abbatúmque decreuit, vt Carolo Magno Imperatori ius ac poteſtas eſſet, eligendi Papam, & *ordinandi ſedem Apoſtolicam: dignitatem quoque Patriciatus ei conceſſit. Inſuper Archiepiſcopos & Epiſcopos per ſingulas prouincias ab eo inueſtituram accipere definiuit: vt niſi à rege laudetur & inueſtiatur Epiſcopus, à nemine conſecretur: & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodauit: & niſi reſipiſceret, bona eius publicari præcepit.*

Quòd verò Imperatoris aſſenſus, longo annorum decurſu, eligendis Pontificibus interuenerit, [b] Platina, multique ex Pontificijs ſcriptoribus teſtes ſunt: atque ipſe [c] Bellarminus in ſuo Controuerſiarum opere hoc commodè eludere non poteſt. Quin & certam pecuniam, vt confirmationem obtinerent, Pontifices in Imperatorium fiſcum dependere cogebantur, quem morem penè ad ſeptingenteſimum Chriſti annum duraſſe, [d] Sigebertus & [e] Luitprandus, alijque Pontificiæ ſectæ hiſtorici, teſtes ſunt.

Sed & paſſim occurrunt Imperatorum exempla, qui Romanis Pontificibus ſuam poteſtatem abrogarunt. [f] Ottho Imperator, Iohannem duodecimum Pontificatu abdicauit, quòd eſſet varijs criminibus, ac præcipuè libidine infamis. [g] Henricus tertius Imperator exiguo temporis ſpatio, Benedictum nonum, Syluestrum tertium, & Gregorium ſextum, *Synodaliter depoſuit*, cùm inſimulatos auaritiæ, tum quòd hanc in Principes extraordinariam poteſtatem proteruè & procaciter vſurpaſſent.

Nec minor Regum conſtantia, hoc in ſe ius Pontificis temporale aſper-

a Sigebert. ad annum 773. Walthram. Naumburg lib. de Episc. inueſt. Mart. Polon. ad annũ 780. Theod. à Niem. de Priuil. & iurib. Imperij & diſt. 63. C. Hadrian.

b Vide Platinam in vit. Pelag. 2. Gregor. 1. & Seuerini.

c Lib. de Clericis.

d In Chronicis ad an. 680.

e In vit. Agath. & Anaſt. in vit. Agathon. & Her. Contract ad annum 678. edit. poſt. & diſt. 63. c. Agat.

f Luitprand. hiſt. lib. 6. cap. 10. 11. Rhegino ad an. 963. & Plat. in vita Ioan. 13.

g Marianus Scot. Sigeb. Abbas Vrſp. ad an. 1046. & Plat. in vit. Greg 6.

aspernantium. nam primùm, illustrium auctorum consensu, qui res Regum Christianorum Scriptis prodiderunt, accepimus (vt [a] Walthramus testis est) *de Episcopis Hispaniæ, Scotiæ, Angliæ, Hungariæ, quomodo ex antiqua institutione vsque ad modernam nouitatem, per Reges introierint, cum pace temporalium, purè & integrè. Qui pacificè sollicitus est, reuoluat vitas Patrum, & historias legat, & intelligat.* Ac vt hanc illius sententiam vniuersè prolatam, per partes & articulos probemus, ordiamur à Franciæ Regibus, quanquam à Walthramo in hac diuersarum gentium enumeratione prætermissis. Ex illorum monimentis primùm eruam, [b] Philippi, cui cognomen Pulchro fuit, illas celebres ad Bonifacium octauum literas, quarum (post ridiculam salutationem) initium in hæc verba conceptum est: *Sciat tua maxima fatuitas, nos in temporalibus alicui non subesse, &c.*

[c] Ludouicus quoque nonus, qui Sanctus vsurpatur, publicâ sanctione, quam Pragmaticam appellant, omnes Curiæ Papalis exactiones intra regnum suum prohibuit. Sub initia deinde Ludouici vndecimi, [d] Pius secundus Pontifex, sanctionem illam ante tot annos latam ęgrè ferens, legatum cum solennibus publicísque literis ad Ludouicum transmisit, quibus vehementer efflagitabat illius promissi fidem, quo se Ludouicus, cùm tantùm Delphinatus Princeps esset, obstrinxerat, si quando Francico sceptro potiretur, se Pragmaticam sanctionem antiquaturum. Rex ad Parisiense Concilium, cui rem cognoscendam commiserat, Legatum literásque reiecit. ibi cum negotium agitari cœptum esset, Pontificia primum postulatio est à Iohanne Romano, Regis Aduocato, acriter oppugnata: in cuius sententiam cùm Parisiensis Academia iuisset, à Pontificijs conatibus, ad proximum generale Concilium prouocatum est. Ita Cardinalis irarum plenus, re infecta, discessit. Immensi laboris sit, & qui in volumina excrescat, sigillatim percensere, quoties Franciæ Reges, ipsáque Gallicana Ecclesia, Pontifici obstiterint; vel aliquod sibi ius in eos temporale arroganti; vel in ipsorum priuilegia irrumpenti: adeò vt nec illi in ipsâ Beneficiorum collatione assenserint. sed & tanto studio à Regis Ecclesiæque Gallicanæ partibus, Sorbonistæ steterunt, vt senserint, si Pontifex Romanus Regi de eiusmodi rebus controuersiam mouisset, posse Ecclesiam Gallicanam sibi Patriarcham constituere, & à Romana sede deficere. Et Gersonus ille, cætera Romanæ fidei tam pius rigidúsque propugnator, tantum abfuit vt ius istud sæculare Pontificibus assereret, vt contrà, de *Auferibilitate Papæ ab Ecclesia*, librum scripserit, quanto magis à Regum ac Principum ceruicibus? Nunc verò vt cætera externorum Regum facta prætercam, satis erit decessorum meorum aliquot, qui in Anglia regnarunt, exempla memorare: vt omnibus inde constet, etiam illis sæculis quibus crassior cæciórque veritatis ignoratio Orbi incubuit, Angliæ

[a] Walthram. Naumburg lib. de inuestit. Episc. vixit circa annum 1110.

[b] Vide Annal. Franc. Nicolai Gillij in Philippo Pulchro.

[c] Anno 1268 ex arrestis Senatus Parisiensis.

[d] Ioan. Maierius lib. de Schismat. & Concil.

Angliæ Reges sępe, Pontificium ambitum, gliscentémque tyrannidem non modò non tulisse, sed & illi fortiter restitisse.

Atque in hoc ordine princeps mihi erit Rex [a] Henricus id nominis post Conquestum primus, *qui concessit Episcopatum Wintoniensem Willielmo Gifford, & continuò de possessionibus cunctis ad Episcopatum pertinentibus, contra noui Concilij statuta inuestiuit.*

[b] Idem Henricus *dedit Archiepiscopatum Cantuariensem Radulpho Londinensi Episcopo, & illum per annulum & pastoralem baculum inuestiuit.*

[c] Sed & *Papa Calixtus Rhemis Concilium tenuit, ad quod Rex Henricus quosdam Angliæ & Normanniæ Episcopos destinauit. Turstanus quoque Archiepiscopus Eboracensis electus, illuc veniendi licentiam à Rege impetrauit, interposita fide, quòd benedictionem ab eo non reciperet. Qui ad Concilium veniens, Romanos (sicut mos est) in suum fauorem largitatis beneficio transtulit: & per eos vt à Papa consecraretur, impetrauit. Quod vt Regi Anglorum innotuit, omnem ei locum suæ dominationis interdixit.*

[d] Rex Edwardus 1. Abbati de Waltham, & Decano Ecclesiæ Sancti Pauli interdixit, ne decimus bonorum cuiusque in Hierosolymitani belli sumptum colligerent, quanquam hanc prouinciam illis Pontifex tribus *Bullis* demandasset: Decanus verò, Abbate interim mortuo, Regi, Regióque se stitit consilio, promisítque se, quâ erat in Regem obseruātiâ, nihil vltrà, nisi iussu nutúue Regis in eo negotio gesturum. Hîc hominem Ecclesiasticum teneo, qui Papæ non paruit, vt Regi suo parêret, in rebus quoque Ecclesiasticis. nondum scilicet noua hæc Iesuitarum Theologia orbi innotuerat.

Idem ille Edwardus, diem Decano Sacelli de Woluerhampton dici iussit, quòd contra regni priuilegia ex sacelli sui Prebendis vnam, ad Pontificis mandatum, cuidam contulisset. Decanus autem comparuit, culpámque confessus sese regiæ clementiæ permisit. Sed & Dunelmensem Episcopum prærogatiuis ac priuilegijs omnibus idem Rex spoliauit, quòd prohibitorio cuidam interdicto minimè paruisset. Inde palàm est, nequaquam illius sæculi Principes credidisse, Clericos à sua iurisdictione esse exemptos. Sed nunc sublimior quædam nobis & Seraphica in contrarium doctrina proponitur.

Denique ad pleniorem huius rei fidem faciendam Ioannis de Ibstok accedat exemplum, qui in carcerem ab eodem Edwardo coniectus est, quòd totos septem annos apud Romanæ Curiæ Iudices, super Neuchurchiensi Rectoratu contendisset.

Edwardus secundus paternis vestigijs insistens, Abbatem de Walden, quòd Sancti Albani Abbatem cum alijs aliquot ad Romanam Curiam citauisset, primò ad caussæ dictionem vocari, mox & in custodiam duci iussit.

Eâdem ratione, cùm Bamburiensis quidam Præbendarius, Beuer-

cotum

a Matt. Paris in Henric. 1. anno 1100.

b Idem ibid. anno 1113.

c Idem ibid. anno 1119.

d Ex archiuis Regni.

cotum quendam ad Romanam Curiam traxisset, literæ statim Regiæ intercesserunt, quibus capi præbendarius, & custodiæ mandari iubebatur.

Nec verò Edwardus tertius ab his Aui, Patrísque exemplis abiuit. Cùm Lichensis Rector diem Priori Sancti Oswaldi dixisset, vt se Pontifici Auenione sisteret, quòd apud Iudices in Curia Domini Regis pensionem quandam contra ipsum recuperâsset: Rex imperauit, vt in temporalia simul ac spiritualia eiusdem Rectoris bona inuaderetur. Idem cùm Harwoden quidam, Pontificiam Bullam contra sententiam à suis Iudicibus latam impetrâsset, reum esse, dignúmque in quem animaduerteretur, pronunciauit.

Sic & illum qui Pontificijs Bullis fretus, seipsum in Barnuellensis Prioratus possessionem miserat, deduci in Turrim Londinensem iussit, & in ea custodia, Regis arbitrium expectare.

Ex quibus liquet, ne florentissimis quidem Pontificis rebus, maiores meos vllius ex subditis contumaciam inultam tulisse, qui mandato Pontificio Regium imperium posthaberet, etiam in eis rebus, quæ ad Ecclesiam pertinere videbantur: tantum aberat, vt se, vel Pontificiæ potestati in temporalibus mancipatos; vel Clericos à sua Iurisdictione emancipatos iudicarent. Et hæc quidem tot Regum exempla obsignabo, publicorum Ordinum, sub Richardo secundo, decreto, quo cauetur, Nequis beneficium à Pontifice Romano impetraret: qui secus faxit, extra Regis fidem & tutelam censeretur. Ita quod quatuor illi Reges continua serie factitarunt, id lege publica confirmatum videmus.

Paucis hisce exemplis, satis, vt opinor, apparet me omni calumnia liberatum; neque ambitione, aut nouandarum rerum studio quicquam esse molitum, quò aliquid Pontifici debitum subtraherem: vel mihi aliud arrogarem, quàm quod Imperatores Christiani, & diuersarum gentium Reges, præsertim qui ante me in Anglia regnârunt, multis retrò sæculis pro suo vindicarunt. Neque verò illa Parsonij ad D. Cookium responsio accipienda est; multò plures Angliæ Reges esse, qui obsequij & ad omnia Pontificis imperia facilitatis suæ monimenta reliquerint: cùm quibusdam fortasse occasio, alijs vires ad resistendum defuerint. Nam ipso iure Ciuili, satis est iniustam meorum iurium vsucapionem quotiescunque licuit, fuisse interruptam.

Verum hoc fidelitatis Sacramentum, non tantum ob conceptas in eo formulas, sed & illius ratione, cui præstandum est, Bellarminus repudiandum censet. *Rex* enim, inquit, * *Catholicus non est*: & alijs aliquot locis, addito meo nomine, vt suprà memoratum est, me hæreticum dicere non dubitauit. Sed vel ipso iure Pontificio, antequam hæreticus publica sententia renunciatus fuero, non est vt populus meus

* Pag. 97.

auctoritatem

uctoritatem meam defugiat. Equidem si priuati tantummodo homi-
nis personam sustinerem, caussamque coram ipso ac Cardinalibus in
Conclaui suo dicerem; credo, difficile foret hæreticum me euincere, si
x antiquis ipsorum Decretis & Canonibus iudicium hoc exercere
vellent.

Primùm enim, quicquid Cardinalis in contrarium asserat, non sum
Apostata, qui non modò in eadem, quam hodie profiteor, religione
semper ab ipsis incunabulis innutritus fuerim: sed & Patrem, pater-
númque Auum, idem de fide sentientes habuerim, vt nec ex ipsorum
regulis (cùm in eorum nunquam Ecclesia fuerim) propriè hæreticus
dici possim. Regina autem mater mea Augustæ memoriæ, quanquam
in ea religione perstiterit, quam à teneris imbiberat; tantum tamen à
crassioribus quorundam Papistarum superstitionibus, & nuperis Iesui-
tarum dogmatibus abfuit, vt & Archiepiscopo illi, qui me Baptisma-
tis fonte abluerat, interdici curauerit, ne saliuâ inter ceremonias vtere-
tur. Et quidem mos gestus imperanti; omissáque res illa, fœda sanè,
magísque ad mimicum Christi derisum, quàm ad imitationis pietatem
inuenta. Eius verba hæc fuerunt; Nolle se, vt impurus, & lue Vene-
rea infectus presbyter, in os infantuli sui inspueret. Quin & Baptisteri-
um, in quo salutari aqua tinctus sum, hinc in Scotiam, Serenissima &
immortalis memoriæ Elizabetha transmiserat; quæ etiam me per Le-
gatum de fonte suscepit: quę quidem in religione quid senserit, Pium
V. non latebat. Ac vt clarioribus argumentis illam gloriosissimi no-
minis Reginam, meam Matrem, à superstitionum ineptijs vindicem,
id asseuerare possum, me nullis literis, quas ab ea frequentes habui, ad
Pontificiam religionem fuisse inuitatum. supremis quoque verbis Præ-
fectum domus suæ, nobilem Scotum, qui hodie viuit, & in meis do-
mesticis est, his mandatis ad me perferendis onerauit: quanquam ipsa
diuersæ religionis esset ab ea, in qua, Dei beneficio, mihi educari conti-
git; nolle se tamen me ad sua sacra vehementiùs hortari, nisi mihi mu-
tationem illam, conscientiæ secreta vis persuaderet. Si probè, sanctè-
que viuerem; si sedulò ius redderem, & commissos mihi populos pru-
denter piéque gubernarem, non dubitare se, quin bene mecum agere-
tur; & possem in ea, quam colebam, religione perseuerare. Non sum
ergo Apostata, qui nec eius fidei desertor, quam partim parentum meo-
rum tenuerunt, partim arbitrio meo permiserunt. Nec si illorum riti-
bus Baptismate ablutus, nihilominus ab ijs in religione dissentio, ideò
aut Apostata, aut hæreticus dici possum: cùm de *Baptismi substantia*
nulla sit lis inter nos, omnésque baptizemur *In nomine Patris, & Filij,
& Spiritus Sancti*: atque ita in hoc doctrinæ capite nulla est inter nos
controuersia.

Quòd autem me Hæreticum arguunt; nunquam equidem me pu-
debit

debit *fidei* meæ rationem reddere, &, vt iubet [a] Apostolus, *illius spei quæ in me est.* Is ego sum *Catholico-Christianus*, qui in tria *Fidei* symbola, Apostolicum, Nicenum, & illud Athanasij libens iurem; quorum duo posteriora primi paraphrasin continent. Hęc in eum sensum interpretor, quem illis esse voluerunt Patres atque Concilia, à quibus sunt condita atque descripta: quibus quidem symbolis, quotquot sunt in Anglia Ministri subscribunt, cùm ordinantur. Sed & alijs omnibus Symbolis, tanquam legitimis & Orthodoxis assentior, quæ, vel à Concilio aliquo publicè, vel priuatim, ab antiquis Patribus, in eiusmodi hæreticos cōscripta sunt, qui ipsorū sæcula, pestiferâ aliquâ doctrinâ infestarunt.

a 1. Pet. 3.

Prima quatuor generalia Concilia, tanquam Catholica & Orthodoxa veneror atque recipio: quæ & publica Ordinum nostrorum sanctione recepta sunt, & ab Ecclesia nostra pro Orthodoxis habentur.

Patribus autem eam venerationem exhibeo, quâ nec ipsi maiorem optarent, nec Iesuitæ parem vnquam detulerunt. Quicquid enim quadringintis post Christum annis, vnanimi consensu, Patres ad æternam salutem esse necessarium statuerunt, aut cum ijs ita esse sentiam, aut modesto saltem silentio obmutescam; reprehendere certè non audeo. Sed priuatis singulorum Patrum sententijs ita meam mentem astringere, vt ab eis recedere integrâ *fide* non possim; quî id mihi iugum imponam, quod ipse à se Bellarminus amolitur, cùm præsertim ipsi Patres inter se soleant repugnantibus & contradictorijs sententijs decertare? Mihi igitur in antiquorum Patrum scriptis, [b] Augustini cautione vti placet, *Quod in eis diuinarum Scripturarum auctoritati congruit, cum laude eorum accipio; quod autem non congruit, cum pace eorum respuo.*

b Lib. 2. contra Crescon. cap. 32.

Scripturis quidem ipsis, nemo opinor est, qui non à me eam fidem haberi, quæ illis à Christiano homine debetur, existimet. Ipsa etiam Apocrypha eo loco habeo, quem illis Antiquitas tribuit: cum Biblijs nostris excudi solent, & eodem volumine compingi; publicéque in Ecclesijs lectitantur. Et hæc quidem, vt à sanctis pijsque hominibus scripta, veneror: sed cùm absint à Sacrorum librorum Canone, ac Catalogo, *secundæ lectionis ac ordinis* (quæ & ipsa [c] Bellarmini distinctio est) esse credimus: nec illorum auctoritatem tanti esse, vt Fidei vllum caput (nisi quod alijs Canonicæ Scripturæ locis asseritur) elici, aut stabiliri inde possit. Atque ita cum [d] Ruffino, qui nouitius, credo, non est, hunc locum concludo, qui Patres ait, *Omnia quidem legi in Ecclesijs voluisse: non tamen proferri ad auctoritatem ex his Fidei confirmandam.*

c Lib. 1. de Verbo Dei. cap. 4.

d In expositione Symboli.

De *Sanctis* verò vitâ functis, colo equidem illorum memoriam; cuius honestandæ ergô, nostra publicè Ecclesia tot solennes dies instituit, quot Scripturæ auctoritate in album Sanctorum relatos legimus. Sed tot nugis, quæ in nouitiorum Sanctorum actis ac legendis perscribuntur, sanè credulitatem meam deludi non fero.

Ac primùm id *Beatæ Virgini* tribuo, quod de ea Gabriel asseruit, & in suo Cantico de se ipsa prædixit, [a] *Benedictam esse in mulieribus*, & [b] *benedictam eam omnes generationes esse dicturas*. Hanc ego Christi Matrem veneror, ex qua humanum sibi corpus assumere Saluatori nostro visum: atque adeò Dei Matrem, cùm in Christo non possit à diuinitate humana natura separari. Illam ego supra omnes beatorum hominum, ac Spirituum ordines ad cælestem gloriam elatam, excepto illo vno, Deo simul ac homine, eius Filio, piè ingenuéque fateor, constantérq; contendo. Sed, nec ipsam deridiculo ausim habere, nec impias in Deum voces emittere, non illi Diuæ modò, sed & Deæ nomen tribuens, obtestánsque vt Filio illi quidem, sed & Deo & Saluatori suo, imperet & dominetur. Ne illud quidem in animum induco, tàm otiosè in cœlis eam degere, vt absurdis cuiuslibet inepti hominis orationibus pateat, seséque eius rebus ac negotijs immisceat; nunc precibus, nunc imperio cum Filio suo agens; modò in terras ad sacerdotum oscula & complexus descendens, modò cum dæmonibus acri ac pertinaci altercatione contendens. In cœlis, in æterno sanctarum animarum receptaculo, in æternam est fœlicitatem collocata, nunquam à tantis gaudijs vllà terrenarum rerum curâ, aut sollicitudine auocanda. Sit ibi sanè cum charissimo Filio, suo, nostróque Redemptore, in perenni beatitudine, & omnibus sæculis duratura.

a Luc. 1. v. 28.
b Ibid. ver. 48.

Venio ad *Sanctorum suffragia*. Scio ego [c] Christum præcepisse, vt ad ipsum veniamus, quicunque peccatis oneramur: illum quippe nos refecturum & leuaturum. Scio Paulum [d] Apostolum, humilitatem, & religionem Angelorum prohibuisse, omnémque eiusmodi venerationis cultum, in superstitione & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis. Sed quâ fiduciâ, quóue auctore decurratur ad Deos Penates istos, siue Tutelares, quasi Aulicos & familiares Dei Opt. Maximi, equidem nescio. Id illis probandum reliquerim, qui noua disputandi ac philosophandi ratione Theologiam corruperunt. Mihi satis est, Deum, per Iesum Christum, prout iubemur, inuocare: & hanc viam tutiorem, ideóque in rebus ad æternam salutem spectantibus potiorem, insistere. Quòd si Romanæ Ecclesiæ officina, Fidei articulos ante quingentesimum Christi annum inauditos ac inuisos recenter excudit; non sum credo damnandus pro hæretico, si ad hæc nouitia & nupera non accedam. In his Articulis, priuatas illas missas numero, in quibus Sacrificus simul & populi personam, & sacerdotis sustinet. In his quoque est *Sacramenti mutilatio*, quâ Laicis partem illius mediam subtraxerunt; *Transubstantiatio, adorandi causa eleuatio*, in supplicationibus, Sacramenti *circumgestatio*, *Supererogationis opera* (quibus *Thesauri Ecclesiastici* nomen iure optimo accommodauerunt) *Baptizatio campanarum*, & mille præterea nugæ; & quidem

c Mat. 11. 28.
d Col. 2. 8. 23.

dem super omnia illa *veneratio* statuis imaginibúsque delata. Si in hisce fides mea hæreat, fateor me malle in istiusmodi rebus parùm, quàm nimiùm credere. Nihilominus cùm eatenus credendo processerim, quatenus Scripturæ præscribunt, Fidei symbola suadent, vetera Concilia decernunt, *Schismaticum* me dicant licet, & à Romana Ecclesia defecisse, certè *Hæreticus* esse nullo modo possum.

Quòd ad *Reliquias Sanctorum*, si quas eiusmodi haberem, quas constaret Sanctorum corporum partes esse; eas ego honorificis tumulis solenniter inferrem: nec committerem, vt supremis defectæ funeribus, ad eius infamiæ imaginem seruarentur, quam perditis hominibus, publicòque iudicio damnatis, constituimus in pœnam vltra mortem duraturam.

Sed cùm *reliquiarum*, tum *imaginum* adorationem, pro intolerabili Idololatria habeo atque abominor; Iconomachus sanè non sum: non arguo, si quis aut fingere statuas, aut imagines pingere, siue ad publicum splendorem, siue ad priuatorum hominum domesticos vsus, volet. Sed quòd illas adorari, quòd illis supplicari, quòd aliquam sanctitatis opinionem affingi illis oporteat, id quidem antiquis inauditum; Scripturis verò in contrarium apertissimè atque ex diametro pugnantibus, ita est oppositum, vt mirari non desinam, quod hominum ingenium, quæ Satanæ fraus, hoc tam audax commentum Ecclesiæ Christianæ obtrudere attentarit. Quæ tamen omnia excusantur argutis, hoc genus, effugijs, & sophisticis distinctiunculis; *Idolum*, scilicet, *nihil esse*: se autem rerum *quæ sunt*, & *veri Dei* imagines venerari. At Scriptura omnis rei à Deo conditæ similitudinem coli vetat. Non igitur, *Nihil* fuit, cui Deus cultum deferri interdixit. Sed nec serpens æneus, nec corpus Moysis *nihil* erant; ille tamen contritus est, hoc absconditum, ne Idololatriæ materiam caussámque præberent. Quin & Dei imaginem non venerari tantùm, sed & effingere prohibemur: additáque ratio, Deum sub nullius vnquam aspectum cecidisse. Sanè qui delineemus eius faciem, si Moysi, quo nemo mortalium Deo familiarior, tantùm eius posteriora licuit contemplari? Cum igitur Deus ad viuum exprimi non possit, superuacaneus est labor conatúsque inanis, id falsâ adumbratione corrumpere, quod imitari non possis: quod nemo, non dico, Princeps, sed vix quisquam homo plebeius in sua effigie ferre sustineat. Meditentur itaque, qui sic in religione sentiunt, defensionem aliquam, quâ se in vltimo iudicio Idololatriam exprobranti Christo, probent: qui, an tum temporis istiusmodi excusationes, ex illis argutiarum ineptijs petitas, in solutum accepturus sit, vehementer ambigo.

At *Cruci*, inquiunt, *Saluatoris*, prærogatiua quædam singularis deferenda est, debétque *ratione contactus* adorari. Primùm videamus quod

quod contactus genus sit, qui vim virtutémque ex Christi corpore eliciat: omnisne contactus, an is tantùm, qui cum fide coniungitur. Non cuilibet id esse datum, non potest dubitari. [a] *Mulier quæ erat in fluxu sanguinis, cùm vestimentum Christi tetigit,* propter suam *fidem salua* ac sana *facta est: nam alioqui turbæ* (Petri verbis) *comprimebant & affligebant Iesum*, cùm accessit hæc mulier, in quam solam *virtus de Christo exiuit*. Iudas cùm sæpè eum aliàs, tum postremo illo osculo tetigit: tetigit & illa perditorum manus, quæ illum *colaphis cecìdit*, & *cruci affixit*. Ausim tamen profanos impiósque dicere, si qui carnificum illorum colendas reliquias ac adorandas esse credant. Sed & *terra Chanaan* quotidianis Christi vestigijs *tacta*, hodie tam maledicta conspicitur, à Turcis occupata, innumeris Christianorum hæresibus ac sectis infamis; primę quoque fertilitatis oblita, & in miserabilem sterilitatem degenerans, vt qui eam beatis ac benedictis annumerat, ipse inter maledictos poni debeat. Quin & proclamante muliere, [b] *Beatum ventrem, qui Christum portauisset*, Imò ait, *Beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Aut igitur id animi fuisse Christo probent, vt in lignum illud crucis, ad quod clauis suffixus est, benedictionem effuderit: aut cum suo argumento *de contactu* valeant. Sed demus virtutem patrandi miracula, quæ & vmbrę Petri data est, cruci esse concessam: an hinc, quæso, consequens est, ipsi cruci adorationem deferendam, quam nec sibi, nec suæ vmbræ Petrus deferri pateretur? Equidem non dubito, quin Prophetæ, qui toties maledixêre eiusmodi imaginum cultoribus, quæ oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt, multo acerbiùs dicturi in eos fuerint, qui arboris truncæ partem, ne ad aurium quidem, vel oculorum similitudinem, efformatam venerantur.

Iam *Purgatorium*, iam illa friuola, [c] quæ id commentum consequuntur, indigna existimo, in quibus opera ac tempus impendatur. Sanè [d] Bellarminus nullum ei ex Scripturis fundamentum astruere potuit. hoc eum tantummodo percontari velim, an viridis ille amœnúsque campus, qui in Purgatorio florentibus spatijs extenditur, interfluente riuo distinctus sit, vt si fortè in eam regionem peruenero, aucupio tempus ac otium fallam. Equidem cœlos, ac inferos esse scio, in præmium ac pœnam Electis, reprobísque constitutos: quot sint præterea animarum sedes, atque receptacula, ego, qui Deo à Consilijs non sum, scire nequeo. [e] *Multæ sunt mansiones in domo Patris mei*, ait Christus, qui ipse est vera expiatio, verúmque Purgatorium nostrorum peccatorum. Sed quot atria, quot conclauia in malorum Dæmonum domo sint, melius illi dixerint, qui iam illa perlustrarunt. quòd si sint plures animabus sedes, quàm quas ipsi nouimus, destinatæ: satis certè nobis fuerit, eas cognoscere, quas Deus suo Verbo nobis esse voluit reuelatas; nec vlterius diuinæ mentis arcana scrutemur. *Cœlum* ac *infernum* humano generi

[a] Luc.8.

[b] Luc.11.

[c] Vt sunt Iubilæa, Indulgentiæ, Satisfactiones pro mortuis, &c.

[d] Lib.2. de Purgatorio cap.7.

[e] Ioan.14.v.2

neri æterna domicilia constituta, ex Scripturis didicimus. Id agamus, vt alterum consequamur, alterum defugiamus : atque hîc finis, extremáque rerum meta.

Sed in hâc omni oratione, nondum Romanæ religionis arcem attigimus, id est, *Caput Ecclesiæ, Petrique Primatum.* nam qui hunc articulum negat, ex Bellarmini sententia, Catholicam fidem negat. Episcopos esse in Ecclesiâ debere, tanquam institutionem Apostolicam, ac ordinationem proinde diuinam, contra Puritanos, contráque Bellarminum semper sensi; qui * negat Episcopos à Deo immediatè suam iurisdictionem accepisse. Sed nihil mirum à Puritanis eum stare, cùm Iesuitæ nihil aliud, quàm Puritano-papistæ sint. Et quo studio in Episcoporum, & Ecclesiasticæ Hierarchiæ (Politici duntaxat ordinis caussa) defensionem semper incubui, eodem in confusam illam Anarchiam & parilitatem Puritanorum inuectus sum, vt vel ex ΒΑΣΙΛΙΚΟ meo ΔΩΡΟ satis constat. Cœlum, cœlestésque spiritus per ordines ac discrimina disponi, ac gubernari scimus: immo nec Inferi sine suo quodam ordine & distinctione stare possunt. Dæmones in legiones digesti sunt, suósque principes habent. Quî igitur cœtus in terris aliquis confusus permistúsque, nullo ordinum dignitatúmque discrimine, possit consistere? Quamobrem, satis equidem mirari non possum, quo ore iste Apologiæ meæ Censor pronunciare potuerit, *me in Scotia Puritanum, & Protestantium inimicum extitisse.* Ego igitur Puritanus, qui à Puritanis non solùm à natiuitate continuò vexatus fui; verumetiam in ipso matris vtero propemodum extinctus, antequam in lucem editus essem? Ego, qui anno salutis 1584. suam Episcopis dignitatem restitui, & æqualitatem illam popularem, cùm nondum ad ætatis annum duodeuicesimum peruenissem, repressi? Ego, qui in meo ad Filium libro multò acriùs ac vehementiùs in Puritanos, quàm Pontificios inuectus sum: cui etiam, cùm secundò ederetur, prolixam in odium Puritanorum Præfationem Apologeticam præposui? Ego denique, cui sex totis annis antequam in Angliam venirem, præcipuus labor fuit, deiectos Episcopos restituere, & Puritanorum Anarchiam expugnare? Imò verò si de rebus in Scotia à me gestis, ad instar Cæsaris, Commentarij ederentur, vix à tertio decimo ætatis meæ anno integrum mensem abijsse constaret, in quo non eiusmodi aliquid acciderit, quod Cardinalitium in hac re mendacium arguere, ac refutare possit. Præclara sanè laus, præclarum encomium, quo Puritanos ornaui, cùm me plus fidei, vel in illis efferis cùm montanis, tum limitaneis latronibus, quàm in hoc genere hominum inuenisse professus sim. Sed omissâ hominis impudentiâ, ad rem ipsam redeamus.

* Bellar. lib. 1 de Rom. Pont. cap. 25.

Pag 58.

Episcopos, & Ecclesiæ Hierarchiam (vt modo dixi) & inter ipsos Episcopos

Episcopos ordinem aliquem, ac discrimen libens agnosco. Scio Patriarchas in Ecclesia Primitiua extitisse; & institutionem illam ordinis & discriminis caussâ amplexor. Sed & inter illos de principatu magna contentione certatum est: quòd si in eo quæstio adhuc verteretur, ego libens suffragio primum locum Episcopo Romano deferrem: Ego Occidentalis Rex, Occidentali Patriarchæ adhærerem. Sed nec illi de temporali suo iure litem moueo: sit, per me licet, *primus Episcopus inter omnes Episcopos*, sed eo sensu *Episcoporum Princeps*, quo Petrus *Apostolorum Princeps* fuit. At verò, vt Hierarchiam Ecclesiasticam probo, id ordinum dignitatúmque discrimen (sic enim intelligi volo) ita prorsus pernego, terrestrem esse aliquem Ecclesiæ Monarcham, cuius verba pro legibus esse debeant, quíque *infallibilitate* spiritus, nunquam in suis sententijs errare possit. Nec, si regna terrestria à Monarchis terrestribus regi debent, ideo Ecclesiam sequitur à terrestri quoque Monarcha debere gubernari. nam nec vnus est aliquis totius orbis regnorúmque omnium moderator ac Monarcha. Christus Ecclesiæ suæ Monarcha est, Christíque vices explet, quem venturum promiserat Spiritus Sanctus. [a] *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Nec Christus antequam in cœlos ascenderet, pollicitus est se Petrum, qui Apostolos dirigeret ac doceret, relicturum; sed [b] Spiritum Sanctum se in eum finem missurum esse prædixit.

a Luc. 22. v. 25.

b Ioan. 14. 26.

Et quidem quòd ad geminam illam ex Scripturis probationem, quâ fretus Bellarminus Papam supra Reges effert; nimirum, *Pasce oues*: & *Tibi dabo claues*, haud ignorat Cardinalis hanc potestatem Clauium à Christo [c] alibi Apostolis in plurali numero esse concessam. sed nec est inscius, quam rationem Veteres afferant, cur Sancto Petro potissimùm *oues pascere* mandauerit: quantum præterea tum scriptorum veterum, tum nouitiorum Papistarum agmen sit, quibus nec pauci Cardinales assentiuntur, qui vtrumque Petro quidem dictum, sed ad omnes pertinuisse Apostolos arbitrantur, quorum ipse personas sustinebat Quod ni esset, quî potuit queso, [d] Paulus Corinthiorum Ecclesiæ auctor esse incestum illum excommunicandi, *cum spiritu suo?* dicendum sanè fuerat, cum spiritu Petri. Quî potuerunt omnes Apostoli censuris suis in nomine Christi vti, nec vllibi eius Vicarij meminisse? In omnibus Apostolorum congressibus Petrum, vt è multis vnum, legimus inter illos consedisse. cúmque Antiochiam lecti viri ab illo celebri Apostolico Concilio, quod Hierosolymis est habitum, mitterentur, disertè scribitur, [e] *Visum est Apostolis & presbyteris, totique Ecclesiæ, mittere lectos viros*: sed merum de Ecclesiæ capite silentium. Sic & in eorum literis, Apostolorum, Seniorúmque, & Fratrum fit mentio, de Petro nec verbum. Sed & mirum est Corinthios à [f] Paulo obiurgatos, quòd personis hominum plus æquo deferrent, aliíque se Pauli, alij Apollo, alij

c Mat. 18. 18.

d 1. Cor. 5. 4.

e Act. 15. 22. 23.

f 1. Cor. 1. 12.

Cephæ ſectatores profiterentur. nam ſi Petrus *viſibile Eccleſiæ caput* fuit, qui non ab eo ſtabant, à fide Catholica recedebant. Sed apertiſſimè conſtat Paulum non ſatis in hac nupera ac nouitia doctrina fuiſſe inſtitutum, [a] qui cum Petro tam parum comiter egit, vt illi ſe non æquaret modò, ſed etiam anteferret. Nihilominus Cardinalis ex eo ſuperiorem Petrum probat, quòd eius inuiſendi gratiâ [b] Paulus Hieroſolyma profectus ſit. ſanè Paulus eò ſe profectum, vt Petrum viſeret, & de certis rebus cum eo ageret, teſtatur: ſed addidiſſe debuit, eò quoque ſe, ad ſacra pedum oſcula eſſe profectum. Ac quidem vt hanc quæſtionem abſoluam, verum eſt Petrum, & ætatis, & temporis, quo à Chriſto vocatus eſt, ratione, vnum ex primarijs Apoſtolis fuiſſe: Principem ordine illorum duodecim, quos primos Chriſtus elegit, & de tribus illis vnum quos Dominus, ordinis ſeruandi gratiâ, cæteris præpoſuit. Nec aliquid ſibi amplius trecentis poſt Chriſtum annis Romanæ ſedis Epiſcopus arrogauit. Ita interim generalibus Concilijs ſuberant, vt & nuper Conſtantienſe Concilium tribus Pontificibus abdicatis, quartum inaugurauerit: Imperatoribus autem vſque ad Phocæ tempora paruerunt, qui Domini ſui cæde ſibi ad culmen Imperij iter fecit. Nunc autem quibus artibus facti ſint *Chriſti Vicarij*, imò verò *Dij in terra, triplici corona inſigniti, cæli nimirum, terræque ac inferorum Reges, totius Orbis Iudices*, & ipſi à nemine iudicandi, *Fidei Capita, ſupremi omnium controuerſiarum deciſores*, propter certitudinem & *infallibilitatem ſpiritus*: omni poteſtate tam ſpirituali, quám temporali præditi, *ſummi Epiſcopi, Orbis terrarum Monarchæ, ſuper Imperatores omnes Regéſque euecti*, denique *ſupremi Vice-dei*, qui velint nolint, errare non poſſunt: quibus, inquam, artibus ad tantum faſtiginm aſcenderint equidem neſcio: illud ſcio, maximè noſtrâ referre, qui Reges ſumus, vt huic rei maturè occurratur. Quantum ad me, Petrum & Paulum, tanquam præcipuas Eccleſiæ columnas agnoſco & veneror: iſtos autem non noui: & illud tamen in dubium reuocare, eſt à fide Catholica deficere: imò ſurſum deorſum omnia ferri, ordinémque naturæ inuerti, præponi [c] læuam dexteræ, numeróque ac ordine poſtremum, honore primum eſſe oportet, vt illi Primatui ſuus ſplendor, ſuáque dignitas conſeruetur.

[a] Galat. 2.

[b] Galat. 1. 18.

[c] Bellar. de Rom. Pont. lib 1. c. 27.

Hac iam ingenua fidei meæ confeſſione, ſpero effectum, vt neque Apoſtata, neque Hæreticus iure cenſeri debeam: vt qui Scripturis Canonicis credam, tribúſque Fidei Symbolis, primíſque quatuor generalibus Concilijs adhæream. ſi nimis facilis ac credulus, præſertim noua dogmata afferentibus, eſſe nolo; eruditiores fortaſſe fidei meæ infirmitatem miſerabuntur: ſed me nemo ſcio, pro hæretico damnabit; niſi fortè qui pro Deo Papam colunt, eúmque ſic habent, quaſi Scripturam loquentem: vt nec Hæreſin aliter definiant, quàm opinionem

nem quamcunque in causis Fidei decisioni Papali contrariam. Ego verò id ingenuè spondeo, quoties Religionis illius, quam profiteor, vllum caput ostendetur non antiquum, Catholicum, & Apostolicum; sed nouitium esse ac recens (in rebus scilicet, spectantibus ad Fidem) me statim ab eo discessurum. Totum igitur hunc locum [a] Vincentij Lirinensis auctoritate sic concludam: Me nunquam vllum Fidei dogma, quod quidem ad salutem est necessarium, amplecti recusaturum, quod tota Catholica Ecclesia iam inde ab Apostolorum temporibus, sine intermissione, multis pòst sæculis, constanter docuerit & crediderit. Sed opinione Cardinalis, me in eo hæreticum, sat scio, prodidi, quòd in Babylonis, Vrbísque super septem colles exstructæ vocabulo luserim, tanquam innuerem, Romam hodie esse spiritualem Babylonem: quanquam & Babylonis nomine, tum in [b] Petri Epistola, tum in Ioannis Apocalypsi, Romam intelligi, noster iste cauillator nec grauatè concedat. Sanè quòd ad definitionem Antichristi, nolo rem tam obscuram & inuolutam tanquam omnibus Christianis ad credendum necessariam vrgere: sed quid de toto hoc negotio sentiam, nudè & simpliciter explicabo.

[a] Libello aduersus hæreses.

[b] 1. Pet. 5. 13.

Descriptio Antichristi à tempore, sede, & persona.

Antichristum esse venturum, & cùm venerit, vniuersalem defectionem fore, inter nos conuenit. sed *tempus, sedes, persona* eiusdem, ea sunt, de quibus dissentimus; & in disputatione tanta, scrutari nos Scripturas oportet, vt veritatem eruamus. Meâ quidem sententiâ [b] S. Paulus id planiùs explicat, quod S. Ioannes magis mysticè de Antichristo prædixerat. Nam quòd Paulus ibi de Antichristo loquutus sit, satis ex illis verbis constat, [c] *nisi venerit discessio primùm.* Discessionem enim illam generalem, tantùm Antichristi temporibus fore in Ecclesia, omnes Pontificij constanter affirmant: alioquin eorum Ecclesia esset quotidie erroribus obnoxia, quod omnino ipsorum doctrinæ repugnat. Eum deinde describens ait, quòd [d] *homo peccati, filius perditionis extollet se super omne, quod dicitur Deus.* At verò qui sint, de quibus Psalmista cecinit, [e] *Dixi, vos Dij estis,* Bellarminus non ignorat. Apud veteres Theologos Reges erant; Bellarminus etiam Ecclesiæ Antistites adiungit. Fac vtrosque intelligi. Nemini obscurum est, quis ille sit, qui super vtriusque gladij potestatem hodie se efferat.

[b] 2. Thess. 2.

[c] Vers. 3.

[d] Vers. 3. 4.

[e] Psal. 82. 1.

Post hanc autem Personæ descriptionem, deinde Apostolus *Sedem* designat: [f] *vt sedeat*, inquit, *in templo Dei*, id est, in sinu atque adeò penetralibus Ecclesiæ. Iam vbi sit Apostolica illa sedes, cuilibet relinquo diuinandum: sed & quis in ea sedens pro Deo sese gerat, peccata condonans, animas redimens, Fidei articulos definiens, omnium hominum censor & iudex, ipse à nemine iudicandus.

[f] 2. Thes. 2. 4.

Tempus notat idem Apostolus omnium euidentissimè, cùm reuocat Thessalonicensibus in memoriam, [g] *quòd cùm adhuc apud eos esset, hæc illis*

[g] Vers. 5.

illis prædixerat. Itaque [a] *nouerant,* inquit, *quid obstaret, & quis detineret, quò minus homo peccati reuelaretur,* licet *mysterium iniquitatis iam tum operaretur.* Porrò S.Pauli temporibus necessarium non fuisse, vt reuelaretur Christianis, Imperatores Romanorum, *homines esse peccati,* nemo adeò rerum imperitus est, qui non videat. Sed hæc reuelatio, de qua Apostolus loquitur, arcanum fuit magnúmque mysterium: vnde & videri potest, non esse ausum in hac sua Epistola quid illud impedimenti fuerit prodere. fortassis translationem sedis Imperij Romani intelligit, quæ locum vacuum *homini peccati* relinqueret, in quo consideret. Non enim sensisse, *hominem illum peccati,* fuisse Ethnicos Imperatores sui temporis, illa præmunitio, quam facit, ad tractandam hanc quæstionem, luce clariùs ostendit. Ne seducerentur enim veritus, *diem Domini appropinquare opinantes,* ait visum esse sibi, præmonere eos, vniuersalem à Fide discessionem antè venturam. Ex quo patet, non illum præsens illud tempus, sed futurum, idque longinquum innuere: alioqui malè probaret argumentum suum, quo secundum aduentum Domini non instare confirmat. Sed neque interitus ratio, qua periturus est ille homo peccati, conuenit vastationi [b] Ethnicæ Romæ à Gotthis Vandalísque factæ. Ait enim noster Apostolus, [c] *illum impium spiritu oris Domini conficiendum esse, ac demum aduentu eius abolendum.* Iam vt mea fert opinio, spiritus oris Domini, non aliud est, quàm Verbum Dei, & Verbi prædicatio, qua potentia illius hominis peccati paulatim minuitur, atque consumitur, donec splendor aduentus Domini penitùs illum sustulerit. Porrò modum ac rationem operationis eius explicans, meâ quidem sententiâ, quid senserit, optimè explanat. Ait enim [d] *fore per efficaciam erroris in signis & prodigijs, &c.* Iam quæ tandem Ecclesia iactet innumerabilia miracula, quæ tamen maximam partem aduersantur suæ ipsorum doctrinæ, nemo melius [e] Bellarmino dixerit, *cum iumento suo famelico, quod pabuli oblitum, Sacramentũ genibus curuatis, eo quo potuit modo adorabat.* Et tamen certè erubescet dicere, institutum esse sanctissimum Sacramentum, quod adorarent oues, & boues, & pecora campi.

Iam auctoritate S.Pauli planum fecimus, *tempus,* quo venturus est Antichristus, & vniuersalis illa discessio futura, non nisi longo pòst tempore; quàm scripsit illam Epistolam, futurum fuisse: *sedem* eius futuram in templo atque Ecclesia Dei: actiones, quibus potissimum *persona* eius dignoscitur, eas fore, *vt extollat se super omne, quod dicitur Deus.* Iohannes quidem fusiùs, licet, vt dixi, μυστικωτέρως, describit hunc Antichristum, quem sub figura prodigiosæ cuiusdam bestiæ, cui septem erant capita, cornua decem, xiij. cap. proponit; deinde xvij. interpretatur: vbi illam appellat [f] *meretricem, quæ sederet super aquas multas* & [g] *prodigiosæ bestiæ insideret.* Denique sic concludit illud caput, vt mulierem hanc [h] *magnam illam ciuitatem, quæ Regibus terræ dominatur,* appellet. Et tam illo capite,

[a] Vers. 6. 7.

[b] Sic enim Tortus Romam appellat, cùm ab eis vastata fuisset, licet multis ante annis Christiana fuerit.

[c] Vers. 8.

[d] Vers. 9. 10.

[e] Bellar. lib. 3. de Euchar. cap. 8.

[f] Apoc. 17. vers. 1.

[g] Vers. 3.

[h] Vers. 18. Vers. 5.

capite, quàm initio proximi, ciuitatem magnam,[a] *Babylonem* vocet. Itaque vt illam eandem mihi propositam methodum, de *tempore, sede,* & *persona* Antichristi persequar, Romam aut esse, aut fore sedem illius Antichristi, locus iste perspicuè, & sine vlla contradictione declarat. Primùm enim nullus iam Papista inficiatur, Babylonis nomine ibi planissimè Romam intelligi: Deinde hanc *mulierem*, esse illum Antichristum, liquet ex tempore, quo vim suam atque operationem exeret, quod erit quadraginta duûm mensium, prout xiij. cap. habetur: prorsúsque consentit cum illo triennio & sex mensibus, quod temporis spatium omnes Pontificij Regno Antichristi tribuunt. Præterea Bestia cum septem illis capitibus, & decem cornibus, quorum vnum caput vulneratum est, rursúsque sanatum, xiij. & xvij. capitibus iuxtà describitur: quam in priore capite ex tempore, quo regnum obtinebit, Antichristum esse constat: in posteriore Romam significari nomine Babylonis, Pontificiorum ipsorum confessione euincitur. Ita iam liquidò probata est pars vna de tribus propositis, Romam esse sedem ipsius Antichristi. Neque quod cap. xj. legitur, effugium aperit, aut probat Antichristi sedem esse Hierosolymis, vbi dicitur,[b] *cadauera testium iacebunt in plateis Ciuitatis magnæ, quæ spiritualiter Sodoma atque Ægyptus vocatur: vbi & Dominus noster crucifixus est.* Verbum enim illud *spiritualiter*, Sodomis, Ægypto, & Hierosolymis tribuitur. Et cùm nominasset Sodoma atque Ægyptum, non subiungit Ierusalem, addito solùm *vbi*, sed *vbi &*: quasi diceret, Etiam hæc Antichristi abominatio tanta erit, vt sedes eius tam plena sit futura spiritualibus fornicationibus, atque Idololatrijs, quám Sodoma & Ægyptus olim fuerunt: imò persecutione Sanctorũ tam cruenta, ac si Dominus noster iterũ ibi in membris suis sit crucifigendus. Quis autem est tam mediocriter versatus in sacris literis, si eas vel à limine salutauit, qui nesciat vsitatam hanc esse in illis locutionem, vt Christus ipse dicatur persecutionem pati atque interfici, cùm hoc fit Sanctis qui membra sunt Christi? [c] Christus sic loquitur de suprema die disserens: necnon eodem dicendi genere ad [d] S. Paulum, in eius conuersione, vtitur. Babylonem autem, siue Romam (quando Bellarmino sic vocari placet) magnam esse ciuitatem illam, vbi Dominus crucifixus est, versus etiam xviij. capitis extremus apertè confirmat. Sic enim ibi, [e] *In ea ciuitate, sanguis Prophetarum & Sanctorum inuentus est, omniúmque qui interfecti sunt in terra.* Iam neminem negaturum spero, Christum ex illis vnum fuisse, qui in terra sunt interfecti. Præterea rectè dici potest, illum interfectum fuisse in illa magna ciuitate Babylonis, quandoquidem auctoritate Romani imperij morte affectus est sub iudice Romano, crimin ísque in Rom. Imperium, licet iniustissimè, reus. parum enim amicus Cæsari videbatur, qui Christi non esset inimicus.

a Cap. 18. vers. 2.

b Cap. 11. 8.

c Matth. 25. 40.

d Act. 9. 4.

e Apoc. 18. 24.

Hac

Hac igitur iam parte illustrata de sede Antichristi, proximum est *Tempus* exquirere, quo regnum obtinebit ille Antichristus, si nondum aduenerit. Sanctus quidem Ioannes ait, xiij. capite, huic Bestiæ, cui capita sunt septem, cornua decem, [a] *vnum caput vulneratum fuisse, rursúsque sanatum.* Quibus explanationem adhibens xvij. capite ait: *hæc* [b] *capita septem, totidem esse Reges, quorum quinque cecidisse, vnum esse, septimum nondum venisse: sed cùm venerit, exiguo spatio remansurum.* [c] *Bestiam autem, quæ fuit, & non est, octauum esse, & vnum tamen è septem.* quâ designat illum Antichristum, qui nondum venerat (Apostolorum dico temporibus) sed postea erat venturus. Quò fit, vt inter ætatem Apostolorum, & finem sæculi, intercedere oporteat aduentum illius Antichristi: id quod etiam ipsi Pontificij fatentur. Vnde manifestum est Babylonem, quæ est eadem Roma, sedem fore ipsius Antichristi: sed non illam veterem Romam siue Ethnicam, quæ fuit Apostolicis temporibus ([d] Ipse enim palàm prædicat, sibi nihil esse scribendum, nisi quod erat post suum tempus euenturum) neque etiam illam, iam aliqua ex parte Christianam Romam, dum in motu fuit conuersionis suæ, quæ è vestigio consequuta est ætatem Apostolorum, illustris tot piorum Episcoporum martyrijs: Sed Romam illam Antichristianam, tùm cùm ipse Antichristus ibi sedem posuerit, posteáquam per operationem mysterij iniquitatis, Christiana Roma planè corrupta fuerit, & sinceritatem religionis amiserit. Atque ita illud læthale vulnus, quod à Gothis ac Vandalis acceperat, curabitur in illo capite, siue Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.

a Apoc. 13. 3.
b Cap. 17. 10.
c Vers. 11.
d Apoc. 4. 1.

Sed hîc obijci poterit, non diu posse regnare illum Antichristum, quando S. Iohannes duobus tribúsue locis dicit Antichristum non amplius triennio, & sex mensibus dominaturum. Sanè cui vel paulùm modò notus est stilus, & loquendi modus S. Iohannis in Apocalypsi sua, facilè animaduertet, illum *certum numerum pro incerto ponere* consueuisse. Id [e] quod facit in xij illis millibus suis de quaque tribu, qui obsignati sunt ad salutem: [f] Et in exercitu ducentûm millium, qui missi sunt ad delendam hominum partem tertiam: idem alijs compluribus in locis factitat. Itaque qui recordabitur illum in omnibus suis Visionibus, ex professo morem à Prophetis nempe Ezechiele, Daniele, Zacharia, in Visionibus suis vsurpatum imitari, mutuantem locutionum formulas, ab illis qui prophetarunt ante Christum natum, ad explicandas suas de nouissimis diebus Prophetias; admodum verisimile esse comperiet, in illis tribus diebus & dimidio, eum imitari Danielis Hebdomadas: Hebdomadam vnam accipiendo, totum illud tempus, quod inter aduentum Christi primum ac secundum intercesserit; cuius temporis, siue spiritualis hebdomadæ dimidio triumphantem inducit Antichristum. Nam quòd ad literalem illam interpretationem, quam omnes

e Cap. 7.
f Cap 9. 16. 18.

omnes Pontificij ſequuntur, trium annorum & ſex menſium: qua volunt illud tempus ad amuſſim incidere in dies omnium nouiſſimos, exceptis quadraginta quinque ante ſecundum Domini aduentum, planè toti nouo Teſtamento repugnat. Chriſtus enim ait in nouiſſimis diebus epulaturos homines, celebraturos nuptias, omnibus eiuſmodi ſecularibus negotijs implicatum iri, cùm hora nouiſſima repentè eos nec-opinantes opprimet. [a] *Hic erit ad molam, alius ſuper tectum domus, &c.* quibus omnibus ſignificatur illorum temporum ſumma ſecuritas. Idem narrat [b] parabolam quinque ſtultarum Virginum, ad declarandam inexpectatam, miniméque ſuſpectam horam, quæ nos occupabit. ſed [c] *de die illo*, inquit, *vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, niſi Pater.* S. Petrus iubet nos [d] *vigilare & ſobrios eſſe*, ad excipiendum illum diem ſemper intentos. S. autem Ioannes in hac eâdem [e] Apocalypſi, bis nos admonet, vt furem nocturnum, ſic Chriſtum eſſe venturum: quod in [f] Euangelio quoque Chriſtus ipſe teſtatur. Atqui ſi Antichriſtus regnabit annos tres & ſex menſes ante nouiſſimum diem, non plus autem temporis diebus xlv. poſt eius interitum effluet: profectò dies ipſe, & hora illius diei, non poteſt fugere eos, qui ſuperſtites futuri ſunt illo tempore, quo periturus eſt Antichriſtus. Nam vt Pontificij docent, mundus non ignorabit illum eſſe Antichriſtum, tam duorum teſtium doctrinâ, quàm repentino eius interitu. Ex quo conſequitur, neminem fore neſcium, continuò, nulla mora interpoſita, poſt xlv. dies exactos, diem extremum eſſe venturum. quod ſi verum eſſet, non vti fur venturus eſt Chriſtus, neque mundum oſcitantem oppreſſurus, contra omnia Scripturæ teſtimonia à nobis citata, aliáque complura. Ad hunc modum docuimus Romam eſſe ſedem ac domicilium Antichriſti: poſterius autem dimidium ſpiritualis illius hebdomadis inter primum ac ſecundum Domini aduentum, tempus illud eſſe, quo dominabitur. nam in priore myſterium iniquitatis cœpit operari: ſed nondum erat ille homo peccati reuelatus.

[a] Matth. 24. 41.
[b] Matth. 25.
[c] Matt. 24. 36.
[d] 1. Pet. 5. 8.
[e] Apoc. 3. 3. & 16. 15.
[f] Matt. 24 44.

Quinam verò ſint illi teſtes, magna eſt quæſtio. Recepta opinio Papiſtarum eſt, Enochum atque Eliam eſſe oportere, quod ita Bellarminus pertendit, atque in ea ſententia ſic obfirmatus eſt, vt putet eum, qui de hoc dubitat, ſi non hæreticum eſſe, in magno tamen errore verſari. Sed vanitatem Iudaicæ, quam ſequitur, fabulæ, paucis aperiam.

Confutatio demonſtrationis Bellar. qua probare nititur, Enochum & Eliam duos eſſe teſtes de quibus fit mentio xi. Apocal.

Cardinalis in libro Controuerſiarum producit quatuor Scripturæ locos ad otioſum hoc ſomnium confirmandum, duos è veteri Teſtamento, ex Malachia, atque Eccleſiaſtico; totidémque è nouo, alterum apud Matthæum, Chriſti, (potuit addidiſſe etiam Marcum) alterum Ioannis in Apocalypſi xj. cap. Primùm quòd ad illos locos in genere attinet, fidenter affirmo, verbum in illis non reperiri, reliquíſue Scripturis, quod innuat vel Enochum, vel Eliam redituros eſſe, & cum Antichriſto

Bell. de Rom. Pont. li. 3. c. 6.

tichristo dimicaturos; in eóque conflictu occidendos; aut quicquam simile. Deinde, vt cuique loco sigillatim respondeam, ac primùm illi Malachiæ, nescio quis Christo, eius sit melior interpres, qui bis apud [a] Matthæum, apud [b] Marcum semel, certiores facit tam ipsam multitudinem, quàm discipulos suos, Iohannem Baptistam illum esse Eliam repromissum. Atque hîc [c] Bellarminus pessimâ cum Christo fide agit, qui vt demonstret nondum venisse Antichristum, eò, scilicet, quòd Enoch & Elias nondum reuersi sunt; ad hoc probandum verba Christi citat Matthæi xvij. *Elias quidem veniet, & restituet omnia*: sed quod sequitur, dissimulat, à quo priora interpretationem capiunt: nimirum *iam Eliam venisse* in Iohannis Baptistæ persona. Quid? quòd in se recipiens Bibliandri obiectionem soluere, qui Christum ait sensisse prophetiam Eliæ venturi completam esse in Iohanne; arripit illud, *Qui habet aures, audiat*, xj. Matt. quod continuò sermonem illum excipit de Elia, magnúmque inde elicit mysterium: Sed callidè dissimulat, quod xvij (quem locum ipse antea allegauerat) Christus interpretatur eodem modo Malachiam, sine eorundem subiunctione verborum, *Qui habet aures, audiat*; suam eòdem adiungens non ferendam paraphrasim; nobísque impudenter exponens, quid Christus vellet dicere; immo sanè, quid Christum dicere oporteret, si bonus probúsque Catholicus fuisset. hoc enim sensisse eum persuasissimum habeo, glossemate Aurelianensi addito, quo contextum euertit. Iam videtis, quantâ cum impudentiâ Christi verbis abutatur, qui tribus in locis, vti dixi, alterum aduentum Eliæ de Iohanne Baptista interpretatur. Idem improbissimè cauillatur super verbo *venturus*. Christus enim vtitur illo quidem verbo, sed repetens vulgarem opinionem: interpretatur autem, iam eum in Iohanne venisse, ac si diceret; vera est quidem prophetia, Eliam esse venturum: [d] *sed ego dico vobis, Elias iam venit*, de Iohanne Baptista sentiens. Ita primùm verba prophetiæ tempore futuro repetit, vt apud Prophetam reperiuntur; deinde ea iam in Iohanne completa esse, in præsenti tempore demonstrat. Neque est, vt hæc verba Malachiæ, [e] *Dies magnus & horribilis*, Christi in eum [f] expositionem refellant. Etenim si quo die Saluator mundi passus est, [g] Sol obscuratus fuit omnino ad tres horas, velum Templi scissum in duas partes à summo vsque ad imum, terra contremuit, petræ fissę sunt, monumenta aperta, mortui resurrexerunt: si ille, inquam, dies non fuit magnus atque horribilis, quid horribile sit, non video: qui haud dubiè omnes sine exceptione Iudæos iusto anathemate perdidisset, nisi idem Iohannes, præcursor Domini, permultos prius conuertisset doctrinâ pœnitentiæ atque Baptismo. Sed quid ego laborem ampliùs de interpretatione Malachiæ? quidue hoc mihi arrogem? cùm omnibus satis esse debeat, Christum ipsum sic interpretatum esse; cúmque ipse dixerit, adeóque ter dixerit, per

[a] Matth. 11. 14. & 17. 12.
[b] Marc. 9. 13.
[c] Bellar. ibid.
[d] Matt. 17. 11.
[e] Mala. 4. 5.
[f] Matth 27.
[g] Hæc solis obscuratio ita supra omnem modum horribilis fuit, vt Dionysius solo naturæ instinctu, & Philosophiæ naturalis cognitione, cum videret, attonitus exclamaret: *Aut Deus patitur, aut vices patientis dolet.*
Malach. 4. 6.

per quem facta sunt omnia, quis mortalis audebit aliam interpretationem, immo contrariam affingere?

Iam quòd ad locum Ecclesiastici pertinet, sicut filius Sirach tantùm mutuatus est illum à Malachia, quod liquet ex verbis eius *de conuertendo filiorum corda ad patres*, quæ verba sunt ipsius Malachiæ; sic Christus est optimus habendus vtriusque interpres: neque dedecori est huic mortali Iesu explicari ab immortali veróque Iesu, licet ad pudorem & confusionem hæreseôs Iesuitarum. Sed Enochum oportet in hoc negotio cum Elia coniungi, nullam aliam ad rem, ni fallor, nisi ad iugum ex altera parte tollendum. Nullus enim Scripturæ locus de reditu eius loquitur. Hoc tantùm in Ecclesiastico legitur, placuisse Enochum Deo, ob eámque caussam translatum fuisse in Paradisum, *vt daret Gentibus sapientiam, vel pœnitentiam*, quando ita volunt. Et quid istuc est, dare Gentibus pœnitentiam? nimirum Enoch in hanc vitam reuersurum, & pugnaturum contra Antichristum. Scitum quidem commentum, sed parum aptum huic loco commentarium. Cùm Bellarminus ageret de Elia, vrgebat hoc maximè, venturum esse Eliam, qui Iudæos conuerteret potissimùm, *& restitueret tribus Iacob.* Sed vbi ad Enoch redit, oportet illum *dare Gentibus pœnitentiam*: de Iudæis autem ne verbum quidem. adfuturi sunt, nimirum, vt suam quisque curet prouinciam, neque vtrique idem detur negotium, sed ita sortiantur prouincias, vt Petrus & Paulus; qui sic inter se partiti sunt, vt ille Iudęorum esset Apostolus, hic iret ad Gentes. Quid opus est tam longè petitis, coactísque commentationibus tribus de verbis? nónne sensus hic satis rectè claréque constabit; Enochum Deo placuisse, atque in Paradisum fuisse translatum, vt exemplo Gentibus esset; & hic tantus honos illi habitus, Gentes impelleret ad agendum pœnitentiam, sanctísque eius vestigijs insistendum? Quid enim potuit efficacius persuadere & adigere Nationes ad pœnitentiam, quàm vt ipsis inspectantibus Diuinus ille vir, viuus in cœlum, pro mercede integritatis suæ sustolleretur; cæteri omnes interirent atque in corruptionem abirent? Destitutus autem à Scripturis, necesse habet Cardinalis ad Patres confugere; quò probet Enochum atque Eliam adhuc viuere, posteáque morituros. Sed pari fœlicitate, atque in Scripturis versatus est, vt verbo eius vtar, quo ille in libello suo [a] contra me vsus. Ad hoc probandum quinque de Patribus adducit, Irenæum, Tertullianum, Epiphanium, Hieronymum, Augustinum: qui quidem omnes super hoc consentiunt, vtrumque, Enochum atque Eliam adhuc viuere: quod nemo Christianus vnquam, opinor, negauerit. Abraham enim, Isaac & Iacob etiamnum viuunt, vt Christus est auctor: [b] *Deus enim*, inquit, *viuentium est, non mortuorum Deus.* quanto magis in viuis sunt Enoch & Elias, qui nunquam mortem more aliorum gustauerunt? Sed de reliqua

Ecclesiast. 48. 9. Malach. 4. 6.

Ecclesiast. 44. 16.

a Pag. 27.

b Mat. 22. 32.

qua quæstione, an postea morituri sint primi duo testes eius, Irenæus ac Tertullianus planè negant. [a] Ille enim ait, in Paradiso remansuros vsque ad consummationem, *conspicantes incorruptionem.* Iam remanere illic vsque ad consummationem, & non videre corruptionem, ex diametro repugnat reditioni in hunc mundum, mortísque perpessioni. [b] Tertullianus etiam huic consentiens planissimè dicit, Enochum nunquam gustâsse mortem, *vt æternitatis candidatum.* Iam malè sibi firmatum habet ius æternitatis, si iterum moriturus est. Loca autem ex tribus reliquis Patribus adducta, alterum confirmant, illos hodie viuere: alterius nullam faciunt mentionem, esse aliquando morituros.

a Irenæus l.5.

b Lib. contra Iudæos cap. 2.

Sed quoniam in hunc de Patribus antiquis fortè sermonem incidimus, sinite, quæso, hac occasione obiter vos moneam, mirum non esse, si sæpius Patres hîc errent, & minus rectè multa Apocalypsis mysteria intelligant, propterea quòd liber ille eorum temporibus adhuc obsignatus fuit: & licet [c] *mysterium iniquitatis* iam tum ageretur, ille tamen *homo peccati* nondum erat reuelatus. In omnibus enim obscuris Prophetijs certissima est regula, nunquam eas satis intelligi posse, vsque dum compleantur.

c 2. Thess. 2.

Atque ad hunc modum duobus Bellarmini locis è Veteri Testamento deprom̃ptis, per hunc tertium è Nouo, qui verba Christi continet, satisfeci. quæ quoniam luce sunt clariora, quartum nunc Scripturæ locum [d] xj. Apocal. videamus. Illi enim *duo testes,* scilicet, quorum ibi fit mentio, non alij, quàm Enoch atque Elias sint, necesse est. Sed quî possit hoc cum Theologia, vel ratione consistere, vt hæc duo glorificata corpora, de Paradiso, cœlóue (vtro, vos videritis) descendant; prædicent, & pugnent contra Antichristum; interficiantur ab eo, posteaquam per multa annorum millia exempti fuerint à maledictione mortis, cui per naturam omnes subiacent; tertio die resurgant ad imitationem Christi; exinde multis miraculis editis redeant in cœlum veredariorum more, vltrò citróque cœlum inter & terram cursitantes? hoc, inquam, quî possit cum Theologia, vel ratione consentire, equidem fateor, captum meum superat: maximè quòd eos oporteat indutos esse cilicio, quorum corpora, opinor, tam diu fuerint à peccato libera, vt non ampliùs ista maceratione egeant. Nunc enim oportet illos, aut in cœlo esse, aut in Paradiso. si in cœlo (quod haud dubiè verum est) glorificata sint corpora eorum oportet: cùm [e] *nihil corruptibile eò possit penetrare.* Ex quo consequitur non posse eos ampliùs carnis infirmitatibus, ac potissimùm morti esse obnoxios. Quòd si sunt in terrestri Paradiso, primùm scire auemus, vbinam sit ille Paradisus, quâ regione terræ, quibus orbis in oris.

d Apoc. 11.

e Apocal. 21. 27.

[f] Bellarminus quidem in suis Controuersijs multùm desudat, Paradisi regionem sitúmque perquirens, terráne inueniatur, an aëre: sed hæc

f Lib de Grat. primi hominis.

hæc omnia sunt mera deliria. Scriptura testatur Paradisum, adeóque hortum Eden, fuisse quendam in terra locum, quem Deus elegit, vt Adamum inibi collocaret, vnde cùm eum paulò pòst propter grauissimam offensam expulisset, blasphemum est credere vllum ex Adami posteris eò postmodum peruenisse. Omnis enim eius progenies maledicta est in ipso, & de terrestri Paradiso eliminata, necnon ipsa terra vniuersim, ac Paradisus speciatim propter ipsum maledicta sunt. Secundus autem Adam per gratiam certum ex eis numerum vocauit, qui sibi cohæredes fierent cœlestis Ierusalem, cœlestísque Paradisi. Terrestris enim, haud dubiè diluuio, si non antè, deletus est, sublatis illis omnibus exquisitissimis delicijs, summáque amœnitate, quâ reliquas terræ regiones longè multúmque superabat. In aëre autem pendère, incredibile est, nec dissimile somniorum Alcorani. in Scripturis enim nullum commemoratur eiusmodi miraculum, nec aliunde oriri potuit, quàm ex curiosis ac præferuidis cerebrosorum hominum commentis, qui non didicerunt [a] *sapere ad sobrietatem.* Hoc igitur certum est, in cœlo domicilium & requiem habere Enochum atque Eliam. [b] *Enoch enim,* inquit Scriptura, *ambulauit cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus,* vel ad se recepit: [c] Elias autem visus est sublimè in cœlum flammante curru subleuari. Vt autem illi, qui tot millia annorum cœli fuerunt incolæ, mortalitatis legibus soluti, vt hæc, inquam, glorificata & incorruptibilia corpora redeant in hanc vitam, prædicent Euangelium, edant miracula; cum Antichristo denique confligentes interficiantur ij, quos mors naturalis antè absumere non potuit, sicuti commentitium est figmentum, ita naturæ planè repugnat eiusmodi sanctificatorum corporum. Sed illud inprimis mihi mirum videtur, cur Enoch potissimùm vnum esse oporteat ex his *duobus* Christi *testibus.* Moyses certè atque Elias cum Christo fuerunt in transfiguratione, in figuram Legis & Prophetarum. Lex enim & Prophetæ grauissimi testes fuissent ad coarguendum Antichristum. Cur autem Enochi collum iugo subdiderint, Moysem exemerint, diuinare non possum.

Genes. 2.

a Rom. 12. 3.

b Gen. 5. 24.

c 2. Reg. 2. 11.

Sed nimis anxiè studioséque hanc futilem & sanè anilem fabulam refutaui, cui tantum abest, vt credam; vt contrà, isto tam erudito sæculo, hoc qui credat (Deum testor) non modò pro magni nominis Theologo, sed ne pro Christiano quidem habeam: quin potiùs Scribis & Pharisæis accenseam, qui sic insaniebant, vt quamuis Christus contrarium docuisset, semper tamen venturum esse Eliam somniarent. Veteribus autem Theologis, si qui in hac parte errauerint, æquior sum, propter rationem quam suprà memoraui.

Iam illa anili fabula refutata de *duobus* illis *testibus* Enoch atque Elia, restat, vt meam coniecturam interponam, doceámque quosnam illos *testes* esse arbitrer. Equidem fateor multò facilius esse eiusmodi nulla

Quid per hos duos testes significetur.

ratione

ratione subnixas, ac Theologiæ fundamentis aduersantes fabellas refellere, quàm tam alti reconditique mysterij germanum sensum eruere. Itaque vt non tantum mihi arrogauerim, quenquam vt adigam in meam sententiam, nisi quem ipsa veritas, & animi sui iudicium eò pertraxerit: ita proponam probabiles coniecturas, quæ, vt spero, hæreseôs & nimiæ curiositatis suspicione vacabunt.

Duobus diuersis modis mysterium horum *testium*, meâ quidem sentẽtiâ probabiliter & non incommodè potest exponi: quorum alter est, vt per *duos* hosce *testes* intelligantur Vetus ac Nouum Testamentum. Nam vt Antichristus non potest non inimicus esse Verbo Dei, illúdque supra omnia odisse: sic nihil intentatum relinquet, quò illud *dedecoret, corrumpat, supprimat*, & quibus possit artibus *destruat*. Cæterùm an hic liber duorum Testamentorum, vel *duûm* Christi *testium*, vim aliquam à Babylonica Monarchia passus sit, nécne, nihil dicam: res ipsa loquitur. Non obtundam vos recensendis tritis illis, quibus vtuntur ad minuendam eius auctoritatem dicterijs, cuiusmodi sunt, *Nasus cereus*, *Mortua litera*, *Lesbia regula*, sexcenta alia probri & ignominiæ plena. Sed quantum Traditiones hominum, atque auctoritatem Ecclesiæ his testibus præferant, ex ipsorum doctrina apparet. Ad cuius rei probationem, si nihil aliud exstaret, satis profectò esse posset ille libellus scitam hanc inscriptionem præferens, *De insufficientia Scripturæ Sanctæ*. Cùm autem nulla de re magis laborandum sit, quàm vt integra & incorrupta conseruetur sacra Scriptura, complures veteris Latinæ versionis locos etiam corruptissimos corrigi minimè patiuntur: cuiusmodi sunt *euertere domum*, pro *euerrere* ad inueniendum denarium: & illud de Iohanne dictum, *Sic eum volo manere, donec veniam*, pro *Si*, tametsi non solùm mendi, sed etiam mendacij manifestum sit; vt subsequentia contextus verba declarant. Sed tantum absunt à veterum codicum emendatione, vt vulgarem versionem Pontificij non dubitent archetypis originibus Hebræorum, & Græcorum anteponere. Hæc etiam contemnendáne est deprauatio Scripturarum, fidem atque auctoritatem omnium, aut maximæ partis Apocryphorum librorum, exæquare Scripturis canonicis, contrà quàm Patres sentiunt, ac vetera Concilia decernunt? Illa autem quàm sacrilega corruptio, *Dominam* pro *Domino* ponere in toto Psalterio? sic enim *Dominæ nostræ Psalterium*, quod vocant, non ita pridem denuò Parisijs est excusum. Nónne hoc est Christi, Matrísque personam ac dignitatem confundere? Quid de Scripturæ suppressione dicam? quot sæculis populus Christianus in tanta cæcitate, & salutaris doctrinæ ignoratione detentus est, vt hi testes penè incogniti essent; cùm Laici Scripturam attingere (vt quibus hoc interdictum esset) non auderent, maxima pars Clericorum in illius lectione versari aut nollent, aut non possent?

Cardinal. Peron.

Luc. 15. 8.

Iohan. 21. 22. 23.

A Bonauentura, Doctore Seraphico editum.

Ad

Ad hunc modum hi *duo testes* Christi, de quibus ipse dicit [a] *Scrutamini Scripturas; illæ enim testimonium perhibent de me*: hæ duæ [b] pingues oliuæ, pacem afferentes cunctis credentibus, pacem, dico, conscientię: hæc [c] duo candelabra, quæ posita in conspectu Dei, prælucent nationibus, queis significari vtrumque Testamentum, & repræsentari in ipsa Romanæ Missæ * celebratione volunt: ad hunc, inquam, modum fuerunt hi *duo testes dedecorati, corrupti, suppressi*: quid dico suppressos? immo ad silentium damnati, vt pro hæretico combureretur, qui in manus sumere auderet, aut inspicere. Deinde in ignota lingua sic absconditi iacuerunt, pauci vt possent adire, aut assequi: quorum in locum Legendæ subierunt, & portentosa quædam mendacia, quibus omnia suggesta & templa resonabant. Atque ita euenit, *vt corpora horum testium proiecta in plateis illius magnæ ciuitatis iacerent, quæ spiritualiter Sodoma vocatur*, propter spirituales eius fornicationes, quæ sunt Idolorum cultus: *spiritualiter Ægyptus*, eò quòd Sanctos Dei in seruitutem humanarum traditionum redegerit. *Quare oneramini ritibus?* Quis requisiuit ista de manibus vestris? Sic, inquam, *corpora eorum ad triduum & dimidium diei* sine sepultura proiecta sunt; id est, ad dimidium illius spiritualis hebdomadæ, quæ inter primum Christi aduentum, & secundum intercedit. Et tum certè Scripturæ tanquam cadauera, iacebant, absque monumento, omnium contemptui expositæ, neglectæ penè ab omnibus, nec à pluribus intellectæ, cùm nemo pœnæ formidine requirere eas, aut poscere auderet, sicuti suprà diximus. Quæ cùm sic intermortuæ, & quasi depositæ, exanimes & sine vigore iacuissent, non secùs atque Lex, quæ cùm diu in tenebris obruta latuisset, quasi vitæ reddita ac restituta Iosiæ tempore reuixit; *gaudebant habitatores terræ*, nempe, homines terrena sapientes, *munera vltrò citróque inter se præ gaudio missitabant*, quòd carnales suæ libidines non ampliùs iam comprimerentur, neque in ordinem cogerentur, ancipiti illo gladio resectæ. Iam enim certò sciebant, quicquid fecissent, quocunque modo vixissent, pecunijs se omnium peccatorum indulgentias Babylone impetraturos: quippe *Omnia venalia Romæ*. Adeò non opus fuit hominibus ad veniam peccatorum inueniendam, in cœlum suspicere; sed pronos marsupia despicere, si sat nummis intumescerent. Immò quorsum attinuit Deum adire, & cœlum per vim zelique feruorem occupare, cùm Indulgentiæ se vltrò offerrent, atque ad fores præstò essent? Cùm homines complures spirituales, iactarent se neque Vetus intelligere Testamentum, neque Nouum?

En quàm inclementer, & quanto cum dedecore hi *duo testes* excepti sint in altera parte Hebdomadæ spiritualis, qui in prima, * *cilicio coperti sunt*; id est, pœnitentiam cunctis nationibus, circiter quingentos aut sexcentos post Christum annos, prædicauerant: cùm Deus Ver-

[a] Iohan. 5. 39.
[b] Apoc. 11 4.
[c] Ibidem.
* Vide Expositionem Missæ, annexam Ordini Romano, à G. Cassandro editam.
Vers. 8.
Coloss 2. 20.
Vers. 8.
2. Chr. 34. 14.
Vers. 10.
* Vers. 3.

a Apocal. 6. 2.

bum suum, siue *testem*, [a] *insidentem equo candido*, sic ouantem fecit incedere in primordijs Ecclesię, vt omnes, qui aduersarentur, vinceret: destrueret omnem altitudinem, quæ se extollit aduersus cognitionem Dei ([b] vt ait Apostolus) aditu cœlorum prohiberet omnes incredulos, non minus eos spirituali igne Verbi conuinceret, durásque eorum ceruices frangeret, quàm Moyses & Elias plagis & fame rebelles Ægyptios obstinatósque Israëlitas contuderant. Neque contenti erunt, hos *testes* dedecorasse, corrupisse, suppressisse, sed ad extremum quoque [c] *interficiendi sunt*: quam ad rem prodit * *Censura generalis*, *vt censorio mucrone iugulentur*. Quid enim aliud agit, quàm iugulat, cùm alias omnes translationes, præter suam, auctor comburi mandat? quod etiamnum fieri solet. Præ se fert enim & palàm profitetur, se non id agere, vt corrigantur (quod si facere vellet, magnam ei gratiam haberemus) sed vt deleantur & destruantur, vnumquemque Scripturæ locum, qui illorum Traditionibus refragatur, hæreseos arguens. Neque id solùm, sed tot ferè conuitijs atque maledictis onerans, quot Cardinalis in meam Apologiam contulit: non dirigens, neque explicans Scripturam ex Scriptura (quæ est optima interpretandi ratio) sed ad suas traditiones, tanquam ad Lydium lapidem, ipsam quoque Scripturam exigens: Vt damnet hęreseos, non eos modò Scripturæ locos, quos recitat, sed eandem etiam sententiam ferat in omneis consimiles, vbicunque in Scripturis reperiantur. Et tamen summo Dei Optimi Maximi beneficio, nunc incipimus (id quod maiores etiam nostri aliquot superioribus sæculis fecerunt) oculis cernere hosce *testes* resurgentes, & in pristina gloria refulgentes, [d] *Deo quasi leuante eos, atque in pedes* [e] *statuente: denique tollente in cœlum* quasi in triumphali nube gloriæ, prout Elias curru subleuatus ignito traditur. Quæ Euangelij resuscitatio, atque in sublime euectio, tantum [f] *terræmotum*, tantámque rerum mutationem in plærísque gentibus peperit, vt *pars decima*, id est, bene magna, multíque eorum, qui *magnæ Ciuitatis* ditioni suberant, nempe Babylonis, cognitis imposturis, ab ea defecerint; *septem millia*, id est, ingens multitudo per occasionem illius mutationis occisa sit: multi ad Deum conuersi, *gloriam Deo cœli tribuentes*. Hic igitur vnus est modus, quo locum hunc Scripturæ probabiliter, vt mihi videtur, interpretari licet.

b 2. Cor. 10. 4.

c Apoc. 11. 7.
* Venetijs excusa anno 1562.

d Vers. 11.
e Vers. 12.

f Vers. 13.

Est & alter magis receptus, qui ad literam contextus propiùs accedit: si dicamus per hosce *testes*, non ipsum Dei Verbum, sed Verbi prædicatores, intelligi. Pauci erant ab initio, qui illum *hominem peccati*, reuelarent, & corruptelas eius retegerent. appositè igitur duali numero descripti sunt: [g] *Nam in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum*. Neque maior fuit eorum numerus, qui magnum illud opus inchoauerunt, quàm negotij magnitudo necessariò postulabat.

g Deut. 19. 15.

[a] *Prædica-*

[a] ***Prædicabant in cilicio***; quippe pœnitentiam prædicabant: plurimos eorum crudelissima morte affectos fuisse, Orbi notissimum: ***mox resurrexisse*** in eiusdem doctrinæ successoribus constat; ídque tanta vi & efficaciâ, vt omne miraculum superet. Cùm enim habeatur in Scripturis opus Dei miraculi plenum, Spiritus Sancti virtute perfectum, quòd [b] Apostolus Petrus propè tria hominum millia vno die conuerterit: isti, de quibus loquor *testes*, intra paucos annos eiusdem Spiritus vi, multas potentissimas nationes in veræ Fidei viam reduxerunt, quę constanter hodie perseuerant; Deum laudantes, qui eas ab Antichristi magnæ Ciuitati imperantis tyrannide exemerit: & altâ voce clamantes, [c] ***Exite de illis populus meus, ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.*** Hoc igitur isti miraculorum nundinatores, qui nauseam mundo cient, & chartæ precium adaugent, editis quotidie veteribus illis quidem, sed denuò interpolatis miraculis, ac plenis mendaciorum Legendis: hoc, inquam, isti cogitent magnum reuerà miraculum & quod fidem penè superet; & vilibus suis atque adulteratis, vt tandem ipsos pudeat, mercibus componant. Atque ita duobus modis explicatâ coniecturâ meâ, quos ***duorum testium*** nomine intelligi censeam, quorum Apocalypseos xj. fit mentio (quanquam non sit magnum vtriusque discrimen; in altero enim ipsum Dei Verbum; in altero Verbum quoque Dei, sed ex ore prædicatorum eius, accipimus) restat iam vt tertium descriptionis Antichristi locum excutiamus, in quo de ***persona*** quærendum esse instituimus.

Sanguis Martyrum est semen Ecclesiæ.

Scorto Babylonio, quod Bestiæ inequitat, sedem alicuius Imperij, & successione continuatam hominum seriem illi præsidentem, non vnum aliquem designari, perspicuum est ex forma, qua diuersis libri locis Antichristus ipse describitur. Versu enim vltimo cap. xvij. [d] ***mulier*** exponitur, ***magna illa ciuitas, quæ dominatur Regibus terræ***; quæ non potest significare certam vnius hominis personam, sed plures homines sibi continenter succedentes, vt suprà memoraui, quorum sedes est magna illa Ciuitas. Similiterque eodem cap. [e] ***septem capita, illius Bestiæ***, duobus modis exponuntur: primùm ***de septem montibus***; quod obuium est: deinde, ***de Regibus totidem***, quod de illis non potest intelligi Regibus qui [f] ***Bestiæ suam potestatem tradituri sunt***, eíque subijcientur, qui mox [g] ***decem illis cornibus*** figurantur: Sed magis apparet septem capita Bestiæ, septem Imperij formas esse, illius sedis proprias, quarum quinque iam fuerant & ceciderant. Reges enim primò fuerunt; deinde exactis Regibus, Consules, Dictatores, Decemuiri, Tribuni militum. Sexta erat, quo tempore Iohannes conscripsit hunc librum, Cæsarum Imperium. Septima, quæ nondum venerat, & exiguo temporis spatio erat duratura, Ecclesiastica est Episcoporum, quæ translationem Imperij Româ Constantinopolin consecuta est: licet illorum regimen Imperatoribus quodam

[a] Apoc. 11.3.
[b] Act. 2.41.
[c] Apoc. 18.4.
[d] Cap. 17. vers. 18.
[e] Vers. 9.
[f] Vers. 13.
[g] Vers. 12.

Ex quo Constantinus magnus Imperium Româ Constantinopolin transtulit, vsq; ad Bonifacium 3. anni circiter 276.
a Vers. 11.

quodam modo fuit subordinatum. Quanquam enim hæc gubernandi ratio annos circiter cclxxvj. durauerit, tamen exiguum hoc fuit præ longo illo tempore, quo regnum, quod illi continuò successit, nec dum desijt, Antichristus obtinuit. Octaua, [a] ***quæ est Bestia, quæ erat, & non est, & itura est in perditionem,*** ipse est Antichristus, qui quidem censetur octauus propter illius summum & absolutum Imperium, simul tamen septimus, quia visus est successisse Episcopis in Ecclesiastica quadam ratione imperandi: licet amplitudine sua gloriam Imperij Babylonij parem effecturus erat illi magnificentiæ, quam magna illa ciuitas obtinuit, tum cùm maximè floreret ac triumpharet; quæ Sancti Iohannis ætate multùm imminuta erat per nobilium factiones, & seditiones militum, ipsorúmque Cæsarum socordiam. Ita pristinus ille magnæ Ciuitatis, seu Bestiæ splendor, cui S. Iohannis ætate tantum decesserat, *vt non esse tum, nisi quodam modo videretur, restituendus erat per illum Antichristum, qui sicut ascendit ex abysso, sic iturus est in perditionem. Quinetiam ex illo maximo [a] planctu, qui cietur ex interitu Babylonis xviij. cap. tam à Regibus, quàm mercatoribus terræ, vbi ad miserationem desolationis eius augendam iteratur tertiò, cecidisse horę momento magnam Ciuitatem; ex illo, inquam, grauissimo planctu planissimè constat, regnum Antichristi longiùs triennio & semestri spatio, aut vnius hominis ætate duraturum. Reges enim, qui cum ea fornicati sunt, & [b] ***in delicijs vixerant***, tempus habuisse diuturnius ad magnam illam necessitudinem contrahendam oportuit. [c] ***Mercatores autem terræ***, sic eius, dum stetit, prolixè copias & fœlicitatem ostentant, quasi suarum esset Emporium diuitiarum, quæ tam exiguo tempore non poterant, ac ne vno quidem sæculo, coaceruari. Sed vt iam omnem hanc Antichristi descriptionem in pauca conferam, compendiosa vobis methodo ante oculos ponam omnia, quæ de eo dicta sunt in Apocalypsi, ad pleniorem explanationem trium illorum Capitum quæ iam explicaui.

*Non quoad limites, & Imperij amplitudinem; sed propter imperandi modum & ciuitatis gloriam.
a Cap. 18. v. 9. & 11. 16. 19.
b Vers. 9.
c Vers. 12.

Antichristus meo quidem iudicio quater à Iohanne in Apocalypsi, quatuor diuersis visionibus depingitur, quæ omnia in breue compendium cap. x. contrahuntur. Primùm *equo pallido* describitur in visione sigillorum cap. vj. postquam enim Christus [d] ***in equo albo***, cùm primum sigillum apertum est, propagatione Euangelij triumphasset: [e] ***rufus*** autem ***equus*** ad apertionem secundi, non minus contenderet infestam persecutionem mouere, quàm Christus constantia Martyrum vincere; Fames autem atque aliæ plagæ, per [f] ***equum nigrum*** figuratæ, prioribus illis persecutionibus in tertio sigillo succederent, dehinc iam procedit ille Antichristus in [g] ***equo pallido***, cùm quartum apertum est sigillum, ***& qui sedebat super eum, nomen illi Mors, quem Infernus sequebatur***; sessor pallido equi colori consentaneus: ***& data est * ei potestas in quartam terræ partem,***

Prima Visio, qua describitur Antichristus.
d Apoc. cap. 6. vers. 2.
e Vers. 4.
f Vers. 5.
g Vers. 8.
* Sine *illis* secundùm aliá lectionem, quo coniunctim intelligitur idem ille equus pallidus, vnâ cum sessore suo & comite, qui sunt Mors & Infernus.

tem, id est, in Europam, *interficiendi gladio*, & persecutionibus sæuiendi, (quod Ethnica Roma factitauerat, *equo ruso* figurata) & conficiendi spirituali inedia seu fame Verbi Dei, quam minatur Propheta, sicuti *niger equus fame & morte corporali* necabat, quibus mors spiritualis designatur. Antichristus enim *equo pallido* notatus, Ecclesiam tum sæua persecutione & corporali morte vexabit; tum non minus pelliciendo Nationes in Idololatriam spirituali quoque morte mulctabit. Locustas enim, quibus vt rex imperat, quarum ix. cap. huius libri fit mentio, emittet; vnáque cum eis tres illos ranunculos, cap. xvj. commemoratos, qui Reges nationésque omnes ad calicem abominationum eius exhauriendum alliciant. Atque hîc desinere hanc descriptionem Antichristi perspicuum est. ad resignationem enim [a] quinti sigilli continenter subiunctam, animæ & sanguis interfectorum [b] Sanctorum, magna voce clamantes, accelerari vindictam expetunt, iudicium exposcunt: quod in sexto [c] sigillo concessum est eis aduentu Christi nouissima die, qui per *recessum cœli instar libri conuoluti*, & alia multa in eandem sententiam significatur.

a Vers. 9.
b Vers. 10.
c Vers. 12.

Visio secunda describens Antichristum.

Sed quia hæc videri posset ipsius Antichristi breuis & obscura descriptio, fusiùs & magis specificè depingit eum, præsertim in visione *Tubarum*, cap. ix. [d] Illic enim habetur ad quintæ tubæ clangorem, cùm iam passim hæreses in tribus è quatuor primis clangoribus disseminatæ fuissent, nempe ad primam, tertiam & quartam (temporalem enim persecutionem censeo tantùm secundo tubæ cantu significari) Iohannem [e] *Vidisse stellam de cœlo decidentem in terram, cui data est clauis putei*, [f] *qui dicitur abyssus: quæ cùm aperta esset, cum fumo putei magnam vim locustarum exijsse in terram*, de quarum tam astutia, quàm potentia, cùm multa dixisset, Regis earum, qui eduxit eas de puteo Abyssi, nomen exponit, quod Hebraicè Abaddon dicitur, Græcè autem Ἀπολλύων. Hæc autem [g] *stella, quæ de cœlo cecidit*, significat, nî fallor, aliquē eximiæ dignitatis in Ecclesia, qui cùm ex officio lux mundi esse deberet, vt [h] Christus præceperat; ille contrà munus suum deserens, instar Luciferi deficit, regnum sibi erigit, pestifero subdolorum & immanis sæuitiæ animalculorum examine emisso, quæ *locustarum* nomine notantur. Ad hunc modum sedes Antichristi cœpta est erigi, cuius doctrina copiosè declaratur in secundo *Væ*, post inflationem sextæ tubæ; vbi dicitur, [i] *residuos homines, qui non sunt occisi in his plagis, non egisse pœnitentiam de operibus manuum suarum*, [k] *vt non adorarent dæmonia, & simulachra aurea & argentea & ærea & lapidea & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque incedere*. De cultu dæmoniorum, egregium Doctorem Iesuiticum *Vasquem consulite. Quantum verò ad cultum imaginum, negari non potest, quin caput doctrinæ præcipuum sit Romanensis Ecclesiæ. Deinde ibidem subinfertur, [l] *non egisse eos pœnitentiam ab homicidijs suis*, neque

d Vers. 1.
e Vers. 2.
f Vers. 3.
g Vers. 11.
h Matt. 5. 14.
i Vers. 13.
k Vers. 20.
* Lib. de Cultu adoration. lib 3. disp. 1. cap. 5.
l Vers. 21.

neque à veneficijs, neque à fornicationibus suis, neque à furtis.

Homicidia, persecutiones eorum denotant, promiscuas cædes ac trucidationes. De *veneficijs* qui dubitat, eorum *Agnos Dei* contempletur, quibus ignis restinguitur, benedicta indusia, & diuersorum generum reliquias; denique orationes, quæ homines à tormentorum bellicorum impetu, vi flammæ, violentia ferri, iactu fulminum, cæterísque id genus periculis conseruent. Tum iudicet, an non sint hæc veneficijs & veneficorum incantationibus simillima.

Iam *fornicationem* eorum intelligo, cùm spiritualem, quæ perhibetur Idololatria, tum non minus carnalem, quæ apud eos frequentior est, tam propter matrimonium Clericis suis interdictum, quàm propter tot otiosorum Monachorum ac Sanctimonialium greges. Otium enim esse maximum incitamentum atque illecebram libidinis, vsus vitæ quotidianus docet. *Furti* autem in eo maximè se alligant, quòd Deo surripiunt titulos honorum, & amplitudinem potestatis illi soli debitam, quam in Antichristum caput suum conferant. Nec minùs in accumulandis opibus furti tenentur, dum prestigiatorijs artibus, *Iubilæis, Indulgentijs, Reliquijs*, & id genus alijs efficacibus delusionibus, animas hominum nundinantur.

Desinere autem descriptionem Antichristi cap. ix. liquet ex iureiurando, quod [a] *fortis ille Angelus, leuata ad cœlum manu* deierat vers. vj. cap. x. post cantum sextæ tubæ, [b] *tempus non fore amplius*. Sed cùm septimus Angelus *tubâ cecinisset, consummabitur, inquit, mysterium Dei, sicut Euangelizauit per seruos suos prophetas*. Vndecimo cap. tantummodò describit modum quo debellatus est Antichristus; cuius regnum antè exposuerat cap. ix. nobísque de duobus illis testibus annuntiat, fore vt post persecutionem, quam ab Antichristo passi sunt, exitium ei adferant. Quòd si quis putet Antichristi mentionem fieri solùm xj. cap. Bestiam autem de qua agitur xiij. & xvij. cap. tantùm significare Ethnicam illam veterem Romam: ad hanc minuendam opinionem satis est recordari, nunquam Antichristum poni nominatim toto cap. xj. nisi vbi vers. vij. capitis eiusdem appellatur Bestia, quæ prodit de puteo abyssi, quæ per loci descriptionem, vnde emergit, probatur eadem esse Bestia, cuius eadem origo xvij. totidē verbis commemoratur. Adeò non est alius, sed idem Antichristus varijs visionibus iteratus, variéque descriptus.

a Cap. 10. vers. 6.
b Vers. 7.
Cap. 11.
Vers. 3.

Iam xij. & xiij. cap. ac deinceps vsque ad xvij. fusiorem facit ac pleniorem propheticam explicationem status Ecclesiæ, regníque ipsius Antichristi. Capite enim xij. designat Ecclesiam specie *mulieris à Dracone* qui Diabolus est, in desertum fugientis. *Draco* autem vbi videt, se non posse aliter illam consequi, *effundit ex ore aquas instar fluminis, quibus abrepta traheretur*: quo significatur plurimas nationes solutas & immissas esse ad persequendum, & vexandum Ecclesiam. Decimotertio autem

Tertio visio describens Antichristum.
Cap. 12. v. 6.
Vers. 15.

autem cap. ex illa nationum immensa colluuione, quæ persequebantur Ecclesiam, exoritur magna illa Ciuitas, Regina omnium illarum Gentium, & caput diræ persecutionis, bestiâ quâdam figurata, [a] *quæ septem habuit capita & decem cornua*, [b] *pardo similis*, cùm propter colorem, quia respersa erat maculis, id est, corruptelis contaminata; tum quòd adulterinam quandam imperandi rationem adhibet, specie spiritualem, re-uera sæcularem, qua super Reges terræ extollitur: Leopardi similem, quæ spuria est bellua, è Leone pardóque mista; *vrsinis pedibus*, ad vires eius significandas; *ore autem leonis*, ad rapacitatem declarandam, sæuámque naturam.

Cap. 13.
a Vers. 1.
b Vers. 2.

Hæc Bestia, quæ suam à [c] *Dracone habuit potestatem, plagam autem læthalem in vno capitum*, siue vna imperandi rationum, à Gotthis ac Vandalis acceperat, sed mox [d] *curata est, aperuit os suum ad blasphemias in Deum* [e] *bellúmque Sanctis intulit*: quam, scilicet terram vniuersam adorare oportet, quod nunquam vetus illa Ethnica Roma à quoquam postulauit; quæ dedignata non est fœdere coniunctos Reges, *socios atq; amicos* comiter appellare. Cultus autem, atque adoratio, hoc eodem nomine ac titulo, soleátne adhiberi singulis Pontificibus cùm inaugurantur, nemo Cardinali nostro meliùs nouit.

c Vers. 3.
d Vers. 6.
e Vers. 7.

Deinde [f] *alia bestia è terrâ* exoritur, cuius firmior origo est & stabilior, vt quæ visibiliter veræ Ecclesiæ succedat; ob eámque caussam *duo cornua, tanquam Agnus gerit*; specie quidem externâ Christi sponsam referens, & Christum sibi propugnatorem obtendens: sed instar *Draconis* loquitur, docens damnabiles Diabolicásque doctrinas. Hæc autem Apostatica Ecclesia (Apostolica dicerem) postquàm mundo palàm fecisset suam ingentem potentiam, [g] *omnia faciendo, quæ prior Bestia vnquam potuit facere, in conspectu eius*: hoc est, ostentando magnitudinem suam non infra magnitudinem Ethnici Cæsarum Imperij subsidere, tanta cupidine incensa est efferendi Bestiam hanc, quæ iam Antichristi nomen & sedem tenuit, vt *terram faciat terræque habitatores adorare illam priorem Bestiam*, siue Romanum Monarcham: atque ita in eum omnem suam potentiam atque opes transferat. Quin Reges etiam, Cæsarésque, pedes eius exosculari non detrectabunt. Quam ad rem edet miracula, in quibus se venditabit, seducens portentis mendacibus, errorísque efficaciâ, vt [h] Paulus loquitur, quamplurimos: Inter alia autem eius prodigia, [i] *ignem de cœlo deducet*; nempe *fulmen Excommunicationis*, cuius tanta vis est, vt thronis exturbare Principes valeat, adeò vt omnes pro hæreticis occidendi sint & exurendi, qui [k] *Bestiæ nolunt imaginem adorare*; hoc est, summam eius potestatem nullis limitibus circumscriptam. Quinetiam hæc *Bestia*, vel *Pseudopropheta* (sic enim xvj. cap. appellatur) adeò totus incumbit ad augendam illam alteram *Bestiam* siue Antichristum, vt à cunctis ordinibus generibúsque hominum, [l] *in manibus*

f Vers. 11.
g Vers. 12.
h 2. Thes. 2. 9.
i Vers. 13.
k Vers. 15.
l Vers. 16.

nibus dextris ac frontibus suis, illius Bestiæ character siue nomen accipiendum sit; [a] *sine quo non licebit cuiquam emere quicquam, aut vendere. Character in fronte* quid est aliud, quàm externa professio, vel humilis potiùs confessio, se huic Bestiæ subijci? *Signum in dextra,* notat actualem eorum atque implicitam obedientiam erga eam, quam putant non posse errare, etiamsi eos contra Principes suos naturales arma ferre iuberet. Cui similis est illa *cæca obedientia* in quam omnes Iesuitæ iurant, quibus nec absimiles sunt Romanenses illi apud nos Sacrificuli, qui Sacramentum fidelitatis iure naturali debitum, in deterius mutati eiurarunt: quod licet primò suscepisse se dicant, illæsa conscientia, vtpote vinculo Naturæ obligatos; tamen nunc illud idem necesse habent eiurare, & fas omne abrumpere, ne Pontificijs mandatis non pareant, cuius libidini conscientiam eorum & rationem mancipatam esse oportet. Qui verò non concedit absolutam hanc potestatem, *neque emendi, neque vendendi* ius habet: quia nemo fidem seruare tenetur hæreticis, vllúmue contractum cum illis ratum habere: immo æquiuocare (ipsorum verbo vtor) & peierare aduersus illos Romano-catholico licet.

a Vers. 17.

Iam quod ad nomen Antichristi attinet, & *numeri* in eo nomine [b] *mysterium*, siue intelligendus sit numerus, quem literæ conficiunt in Græco nomine * λατεῖνος, quod optimè cum Romana fide, & Latina liturgia congruit: siue quòd in contextu *numerus* vocatur *hominis*, placet accipere annorum Domini numerum, cùm ille homo, qui primus omnium vsurpauit titulum Antichristi, viueret, Lectoris arbitrio dijudicandum relinquo. Primum illum hominem intelligo Bonifacium tertium, qui primus se nuncupauit *Vniuersalem Episcopum*: quo titulo, S. Gregorius, qui vitam vsque ad tertium annum ante Pontificatum illius produxit, ipsum Antichristum cognoscendum fore [c] prædixerat; siue eius, vt ipse loquitur, præcursorem: qui licet defunctus sit sexaginta annis ante annū DCLXVI. Christi, tamen titulus ille non nisi LX. post annis in successoribus Bonifacij iam confirmatus resedit. Aut si libet numerum annorum inire, à tempore quo Pompeius templum diripuit, vsque ad Bonifacium, non multum huic annorum numero explendo deerit.

b Vers. 15.

* Irenæus aduersus hæreses. lib. 5.

c Epist. lib. 6. cap. 30.

Ad hunc modum cùm Antichristi dominatio propheticè xiij. cap. descripta sit, occasus eiusdem [d] xiiij. prænuntiatur; primùm exultatione festiua, ac triumphali noua cantione Sanctorum in cœlis: deinde Angelorum trium præconio, quorum primus [e] *manu tenens æternum Euangelium, cunctis gentibus annunciandum* (certissimum telum, quo *duo testes* oppugnauerant Antichristum) [f] *timorem & gloriam Deo prædicauit quando iudicij eius hora venisset.* Secundus pronuntiauit [g] *ruinam Babylonis*; quæ est interitus ipsius Antichristi. Tertius vetuit atque interminatus est sub pœna damnationis æternæ, nequis [h] *Bestiam adoraret*, neu *chara-*

d Cap. 14. vers. 3.

e Vers. 6.

f Vers. 7.

g Vers. 8.

h Vers. 9.

ćterem eius acciperet. Quanquam autem in reliquo capite nouissimus dies iterum prænuntietur, quasi paulò post reuelationem hominis peccati sequuturus; veruntamen [a] xv. cap. commemorat *septem plagas*, nomine *phialarum*, priùs super Antichristum, & regnum eius venturas: quibus nominatim [b] xvj. cap. expositis, inter alias numerat effusam è [c] *quinta phiala* plagam tenebrarum, immò tantam caliginem, vt & ea regnum Antichristi obscuretur. vnde sextus Angelus cùm effuderit [d] *phialam* suam, *via præparabitur Regibus ab ortu Solis*, cùm iam *homo peccati* cœptus est reuelari; sublatis omnibus impedimentis, quæ possent iter eorum ad inuadendam illam Monarchiam remorari: non secùs ac fluuius Euphrates, qui Babylonem ipsam præterlabitur, eam ab incursu Regum Orientis (Medorum, scilicet, atque Persarum) quoad permansit Babylonica Monarchia, tutabatur; donec fluminis exsiccatione, aut inopinato Cyri transitu [e] Babylon noctu capta est, Balthasar occisus, imperium eius euersum, etiam dum Babylone residebat, inebriatus & potens in vasis ad Dei ministerium comparatis; atque ita quasi in templo Dei sedens, sacrísque eius abutens mysterijs.

Ad cuius mali remedium cùm *sexta phiala* effunderetur, [f] *tres immundi spiritus in modum ranarum exibant de ore Draconis, Bestiæ, & Pseudoprophetæ*, quod sic intelligendum arbitror: cùm primùm Antichristi Regnum tam crassa densáque ignorantiæ caligine obscurabitur, vt omnis diuinarum humanarúmque rerum cognitio, literæ denique omnes penè intereant, paucíque ex ipsis sacerdotibus legere auctorem Latinum, nedum intelligere possint: atque ita munita erit via expeditissima ad interitum Babylonis: tum noua secta exurget, & noui spiritus ad labantem illum thronum fulciendum: qui tres numero censentur, ideo quòd tribus magistris diriguntur. suscitantur enim & afflantur ipsius Satanæ spiritu, qui nomine *Draconis* figuratur; auctoritate ipsius Bestiæ, quæ est Antichristus, confirmantur & stabiliuntur; denique à Pseudopropheta, quem Apostaticam Ecclesiam interpretor, docentur: cuius cornua sunt instar *Agni*, sed ad similitudinem *Draconis* os loquitur. Hi quidem Spiritus ad hunc modum emissi, triplici auctoritate, in defensionem sui Monarchæ triplicem coronam gerentis, muniti, bene assimilantur ranunculis. sunt enim ἀμφίβιοι, qui possint in vtroque elemento tam terrâ, quàm aquâ viuere. Quamuis enim professione sint Ecclesiastici, tamen artibus hominum politicorum, cùm opus est, vtuntur; [g] Reges adeunt terræ, quos ad prælium magni diei & ab omnipotente Deo constituti congregent. Quæ cædes, quámque horribiles in multis orbis Christiani regionibus laniene eorum impulsu perpetratæ sint, & quàm malè cesserit Regibus, qui illorum dictis audientes fuerunt, omnes non iniqui temporum nostrorum Historici satis testantur. Quisquis autem Rex aut Respublica illos non admiserit,

[a] Cap.15.v.1.
[b] Cap.16.
[c] Vers.10.
[d] Vers. 12.
[e] Dan.5.3.
[f] Vers.13.
[g] Vers.14.

rit, illísque non obtemperauerit, exterminari illum Regem, euerti illam Rempub. arma alia si desunt, vel sulphurato puluere oportet. Atque hæ *ranæ* non absque re in omni literarum genere elaborârunt, quò docti euaderent, vt crassam illam ignorantiæ nebulam, quâ regnum Antichristi, antequam exissent, obductum fuerat, dissiparent, atque dispellerent. [a] Deinde huius capitis clausula, vltimam plagam complectitur, effusam in ipsum Antichristum è *septima phiala*, quæ est nouissimum illud iudicium summâ die futurum. Tum enim, inquit, [b] *Babylon venit in memoriam coram Deo.*

a Vers. 17.

b Vers. 19.

Quarta Visio describens Antichristum.

c Cap. 17. v. 3.

Sed xvij. cap. Visio prior exponitur; vbi Antichristum [c] *mulier sedens super illam multorum capitum Bestiam* repræsentat: quia vt vera Christi sponsa & Ecclesia per *mulierem* xij. cap. repræsentatur, sic caput adulterinæ falsæque Ecclesiæ per *mulierem* hîc etiam designatur; sed [d] *qua calicem plenum abominationibus manu teneat*: vt & ipsa [e] *scortum* propter spiritualia eius adulteria vocatur, vtpote quæ [f] *Reges terræ seduxerit*, vt spirituales suas fornicationes participarent. Erat tamen externâ specie, mirum in modum splendida & gloriosa, sed sæuis persecutionibus [g] *sanguine sanctorum ebria.* Quóque innotescat magis, fronti nomen eius inscribit, moribus consentaneum: [h] *Mysterium, magna illa Babylon, mater illa fornicationum & abominationum terræ. Mysterij* vocabulum illi duobus nominibus competit: vno, quòd sibi illud arroget; altero, quòd reuera digna sit hoc nomine. Sibi illud assumit in eo, quòd ipsa se *Caput visibile* indigetat mystici corporis Christi, quatenus dispensatrix esse vult & sola mysteriorum Dei interpres: deníque magnus hic in terra Deus, & auctor Fidei, Mystes est professione, id est, Sacerdos. Et si verum est, quod non nemo obseruauit, illum habuisse antiquitùs *mysterij* nomen, Mitræ inscriptum, non est quod aliam interpretationem requiramus. hęc enim in eo planissimè prophetia impleta est. Dignam autem esse hoc nomine, quod reliquum est tituli, facilè arguat; quo demonstratur [i] *mater esse scortationum & abominationum terræ.* atque ita, sub falsa specie sanctitatis, si verum quærimus, mysterium fit ipsa iniquitatis, atque omnium abominationum; sub laruata simulatione curæ spiritualis animarum, regna exhauriens, orbémque Christianum sanguine & cædibus miscens.

d Vers. 4.

e Vers. 1.

f Vers. 2.

g Vers. 6.

h Vers. 5.

i Vers. 5.

Iam cùm hanc coccineam & cruentam Bestiam, eiúsque sessorem ad hunc modum figurâ corporis, vestibus, nomine & moribus descripsisset, deinceps Angelus Iohanni Visionem interpretatur, & tam Bestiæ, quàm sessoris arcanum explicat: nempe *septem capitibus Bestiæ*, significari totidem [k] *colles*, quo situs Ciuitatis, sedésque Imperij notatur; nec non septem capitibus, *septem* intelligi *Reges*, siue formas administrandæ Ciuitatis illi proprias; de quibus iam exposui, quid sentirem. De [l] *decem* autem *cornibus*, quæ totidem Reges esse demonstrat, *qui simul eodémque*

k Vers. 9.

l Vers. 12.

eodémque momento temporis cum Bestia suam accipient Regiam potestatem, meo quidem iudicio denarius, *certus numerus est pro incerto,* ſicuti ſeptem capitum numerus, & decem cornuum *Draconis* ſeu Diaboli, non poteſt aliter intelligi, niſi vt numerum declaret incertum; præterquam quòd in decem cornuum mentione, ad decem cornua ſepticipitis belluæ, ſeptimo Danielis alludere videtur. Itáque hos decem Reges reor eſſe omnes in commune Reges Chriſtianos, & liberos Principes, ac Reſpublicas, Vos ſcilicet, Dilectiſſimi Fratres, quibus libellum hunc meum dicaui, déque nobis omnibus hæc pronuntiari: quòd, licet hæc noſtra omnium abſolutorum Principum poteſtas cœperit vno eodémque tempore cum Beſtia (illuſtriora enim orbis Chriſtiani regna, non niſi ruente Ethnico imperio Romano, libertatem ſuam vindicarunt) atque indidem Antichriſtus ſuum regnum auſpicatus ſit; licet perdiuturno tempore in adoranda Beſtia nobis perſeuerandum foret, in eius obſequium catholicè & vniuerſim conſentiendo, omnem ei [a] *potestatem nostram auctoritatémque concedendo*, pedes eius exoſculando, cum ea ſimul calicem idololatriæ hauriendo, [b] *bellum cum Agno,* in perſecutione Sanctorum eius, iubente ea *gerendo*, quæ tot nationibus & populis imperi abat: tamen his tot tantíſque difficultatibus ſuperatis, tempore opportuno quod Deus nouit, atque adeò præſtituit, poſt illam cum Agno depugnationem [c] *victoriámque eius*, hoc eſt, noſtri conuerſionem *vi verbi,* tandem aliquando *odio meretricem habebimus,* & ſic *desertam relinquemus ac nudam,* vt pateat omnibus hypocriſis eius, & falſa zeli ſimulatio: *denique carnem eius comedemus, ipſámque igne comburemus.* Hunc igitur in modum [d] *via Regum orientis erit patefacta.* Deinde rationem ſubiungit huius tam ſubitæ, miræque mutationis in nobis. [e] *Deus enim,* inquit, *dedit in cordibus eorum, vt facerent ſuam voluntatem, vnóque conſenſu traderent regna ſua Bestiæ, donec verba Dei complerentur* : ſecundùm illud Salomonis, [f] *Cor Regis in manu Domini; quocunque vult, flectet illud, vt lapſus aquarum.* Ad hunc modum interpretatus *Bestiam,* ſiue imperium, vno deinde verbo explicat *mulierem,* quæ ſuper illam ſedebat, ſeu Monarcham, qui regebat eam, non aliud eſſe, quam [g] *magnam illam Ciuitatem, quæ dominabatur Regibus terræ*; ſedem imperij deſignans, & quaſi digitum intendens ad conditionem eorum, qui ſedem eam occuparent, atque in ea dominarentur.

a Verſ. 13.
b Verſ. 14.
c Verſ. 16.
d Cap. 16. v. 12.
e Verſ. 17.
f Prou. 21. 1.
g Verſ. 17.

Tum magnitudo ruinæ eius, & luctus ingens, quem Reges pariter ac mercatores facturi eſſent ſuper eâ, prædicantur ab alio quodam Angelo cap. xviij. cùm Reges plangerent eius occaſum, quia [h] *in delicijs cum ea diffluebant*: quod cum Ethnica Roma à nullis vnquam Regibus factum eſt; nec fieri potuit, quos vi & armis ſubegit. Sed illa, cuius interitum deflebant, honorificis eos nominibus titulíſque ornauit, veniámq; eorum libidinibus atque illicitis matrimonijs indulſit. *Mercatores*

Cap. 18.
h Verſ. 9. 10.

a Vers. 11. 15. 16. 17. 18.

b Vers. 12. 13.

c Vers. 13.

d Henr. 3. R. Gallorum.

e Henr. 4. R.

f Vers. 4.

g Vers. 6.

*Vt cornicula Æsopica.

h Vers. 7.

catores [a] *autem terræ, cum omnibus nauicularijs, & gubernatoribus, & commercia habentibus in mari*, plangent ruinam illius magnæ Ciuitatis (cui nulla par vnquam fuit) propter iacturam diuitiarum & commercij, quibus eius, dum stetit beneficio, fruebantur. Atque ibi omnia [b] *diuitum mercimoniorum* genera describit, quibus magna illa Ciuitas, cùm esset Emporium copiosissimum, abundabat. Opus enim habet profectò, nec potest carere diuitijs, & pretiosis eiusmodi mercibus, cùm ad ornatum Templorum, ac Satrapis similium Prælatorum, tum ad cultum ligneorum, quibus est plena, Sanctorum. Beata enim Virgo quotidiè nouitijs & exquisitissimis vestimentorum generibus, quamuis habitum referant meretricium, induenda est & ornanda. Omnium autem sumptuosarum mercium, quę maximi pretij sunt, [c] *Animæ*, scilicet, *hominum*, postremò nominantur. Tantum enim pecuniarum in Missas impensum, tantum in hoc vel illud Cœnobium Monachorum aut Fratrum erogatum, inprimis verò in illam, omnibus regulis & legum nexibus solutam, &, vt ita dicam, incomprehensibilem, Iesuitarum sectam, valebit redimendæ cùm largitoris animæ, tum parentum eius in centesimam vsque generationem, ne flammis Purgatorij excoquantur. Et certè, credo, non est illa mediocris animarum negotiatio, cùm homines vsque eò spe & promissione æternæ salutis fascinantur, vt facilè persuadeatur Fraterculo, [d] Regem dominum suum confodere, imberbi adolescentulo in vitam proximi [e] successoris perditè inuadere; multis, in Serenissimæ Reginæ nuper defunctæ, necem sæpius coniurare: denique, me imperium obtinente, nitrati pulueris impetu Regnum regnîque Ordines funditus euertere, atque ita tam *Animi*, quàm *Animæ* iacturam facere.

Sed quantumuis flebilem edant lamentationem, voce cœlitus missa, mandata duo accipiunt; vnum, [f] *exire* quamprimùm *è Babylone, ne fiant participes peccatorum eius*, ac deinde *pœnarum*. Qua præmonitione excitati, vtinam vos omnes (Charissimi Fratres & Consanguinei) vobis, dum tempus est, consulatis, & ad hæc prospicienda oculos aperiatis; Alterum, [g] *reddere ei, sicut & ipsa reddidit vobis, immo duplicare supplicia secundùm opera eius.* Vt enim illa non nisi alis vestris in tantam altitudinem subuolauit, tam titulos suæ magnitudinis & honores à vobis mutuando, quàm vestrâ munificentiâ, quicquid temporalium possidet, perfruendo; Ita si quisque vestrum, ab illa rursus, quod sibi ereptum est, repetet, breui, vt inquit Poëta, stabit * furtiuis nudata coloribus, decisisque humilis pennis; idque propter superbiam suam. hæc enim ratio redditur, [h] *Quia glorificauit se, & in delicijs fuit; & dixit in corde suo se sedere Reginam.* Nulla enim certior est apud illos veræ Ecclesiæ nota, quàm secundæ res, & externa prosperitas. *Vidua* autem *non est*; quippe quæ sponsum Christum habeat, indissolubili nodo sibi deuinctum.

ctum. suam enim ei fidem iureiurando firmauit, se nunquam eam deserturum. itaque *luctum non videbit.* errare enim non potest, neque Inferni portæ vnquam aduersus eam præualebunt.

Sed licet terra, & homines terrena sapientes, hunc in modum Babylonis occasum in illo xviij. cap. plangant: tamen xix. Cœlum & Angeli, Sanctique omnes in cœlo, præ gaudio ruinæ eius, triumphalem canunt cantionem, laudantes Deum propter illius [b] *magnæ meretricis* ruinam: quæ rectè magna perhibetur. Noster enim * Cardinalis fatetur perquàm difficile esse Papam definire: tanta est eius amplitudo atque maiestas. Sub finem autem illius capitis, obstinata illius *meretricis* pertinacia describitur, [c] *quæ aduersus insidentem equo albo, eiusque exercitum totis viribus præliata est,* [d] *donec Bestia* siue Antichristus *caperetur, & cum eo Pseudopropheta* (id est, falsa Ecclesia) *qui miraculis, prodigijsque mendacibus seduxit eos, qui Bestiæ characterem acceperunt. vterque autem coniectus est viuus in lacum ardentem igne & sulphure*, vnde nulla redemptio: sicuti sub finem superioris capitis ad describendam plenius Antichristi ruinam, dissimilem omnino plagæ illius sanabilis, quam Ethnica Roma acceperat; primùm *saxo molari* comparatur *in mare coniecto,* quod nunquam rursus emergit, neque in summo fluitat: deinde multis rebus iucundissimis exprimitur, quarum voces inde nunquam postmodum exaudientur, vbi nihil nisi horrida desolatio commorabitur. Verùm vt patientia & constantia Sanctorum in terra, Deique Electorum meliùs confirmaretur, persecutio nouissimorum dierum breuiter repetita prædicitur, postquam *Satanas vinctus fuerit*, compressúsque eius furor, dum mundus ad *mille annos*, hoc est, ad longum tempus, pace frueretur. Quo soluto persecutores exoriuntur, *Gog & Magog*, occulti apertique hostes Christi: quod de Papa, & Turca (qui ferè eodem tempore ad suam magnitudinem excreuerunt) accipiendum sit, néсne, alijs iudicandum relinquo. Sed hoc certum est, [e] illorum æternam confusionem illic repromitti: nec minus *Draco* [f] *Bestia & Pseudopropheta*, omnes simul *mittentur in lacum ignis & sulphuris*, sempiternos in eo cruciatus perpessuri. [g] Tum nouissimus dies iterum describitur, [h] *qui propter Electos accelerandus est*: temporarias autem illas tribulationes quò fortiùs Electi constantiúsque perferrent, vtpote post breue temporis spatium finiendas, duobus extremis capitibus beatitudines cælestis æternæque Ierusalem copiosissimè proponuntur.

Ad hunc modum inuerecunda illa vis ac impudens, quam sensui duorum Scripturæ locorum Cardinalis attulit, *Pasce oues meas*; *& Tibi dabo claues*, vt ex eis supremam in temporalibus Pontificis potestatem supra Reges ac Principes astrueret, me impulit, vt ex hoc, quem modò excussi, Scripturæ libro, Pontificem Romanum Antichristum esse euincerem; eúmque quo teli genere me erat adortus, eodem vlciscerer.

a Cap. 19. v. 1.
b Vers. 2.
* Bellarm. in resp. ad Gers. consid. 11.
c Vers. 19.
d Vers. 20.
Cap. 18. 21.
Ibid. v. 22. 23.
Cap. 20. Vers. 2.
Vers. 8.
e Vers. 9.
f Vers. 10.
g Vers. 11. 12. 13.
h Mat. 24. 22.
Cap. 21. 22.

Neque me ab ista sententia vllus Pontifex dimouebit, nisi qui nihil sibi iuris esse in temporalibus Principum rebus ac negotijs priùs fatebitur. Id autem mihi maximè in votis est, vt si cui hanc meam de Antichristo coniecturam libebit refellere, singulis disputationis meæ partibus ordine respondeat: nec illi satis sit meam sententiam condemnare, sed methodum meliorem ad *Apocalypseôs* expositionem subijciat, quæ neque vlli contextus parti repugnans sit, nec ineptum aliquid absurdúmque contineat. Alioquin nihil facilius *Momo*, quàm alienam narrationem carpere, suámque longè deteriorem eius loco subijcere: cùm multo difficilius sit errata emendare, quàm arguere.

Exspatiatus aliquandiu in Antichristi vita ac titulis, quæ equidem Pontifici multo rectiùs conuenire probauerim, quàm Bellarminus suum illum Papæ dominatum in Reges: redeo tandem ad hunc Censorem meum, qui, vt dixi, *materiam* scriptionis scribendi *modo* mirum quàm probè adaptauit. nam vt illius scriptio mera est Satyra, & in me meámque Apologiam conuitiorum & maledictorum congeries: sic & ipsa materia mendacijs & figmentis tota scatet: quæ nomina tam in illud scriptum iure cadunt, quàm in meum iniuria conferuntur. Tria enim mendacia confinxit contra fidelitatis Sacramentum, cui propugnando Apologiam destinaueram: vt mittam illud toties ab eo repetitum mendacium, nolle se meis mendacijs, nugis, contumelijs, & blaspemijs respondere. Vnum insigne mendacium profert etiam de Papæ primo Breui: Alterum, de Puritanis, quos ad suas partes traducere studet, & aliud de occasione quæ perduelles nostros ad nitrati pulueris coniurationem inuitauit. Tria deinde mendacia effutit, de Parliamenti siue ordinum decreto, quo fidelitatis iusiurandum præscribitur. Vnum quoque, sed illud graue, in suos illos scriptores Catholicos: duo denique in recensendis caussis, ob quas duo in Anglia Iesuitæ extremo supplicio sunt affecti. Sed & diuersas quinque historias aut adulterat, aut negat, aut detorquet, vt & libellum typis excusum: ne quid dicam de illo impudenti mendacio à me paulò antè refutato, me in Scotia, scilicet, fuisse Puritanum. Et ne pars libri aliqua tam preciosis vacaret mercibus, illum quinque tam nouis ac peregrinis in Theologia dogmatibus refersit, vt Papistarum paucissimis vel audita, vel probata existimem. Quæ omnia mendacia, cum quinque nouis, atque, vt videtur, falsis doctrinæ capitibus, historiísque compluribus ementitis, in Tabulam relata sunt separatim ad finē huius Monitionis, quibus singulis sua est annexa confutatio.

Sed librum illum refellere, id verò neque mihi necessarium, nec meæ dignitati consentaneū esse duxi. Non quidem necessarium, quód, vt antea monui, summa illa ac primaria de Sacramento fidelitatis quæstio, quam Apologiâ meâ asserui, necdū est iustâ aliquâ & directâ responsione

one impugnata. Citationum in margine notulas perperā locatas carpere, vel similes typographorum fortuitos errores, qui inter excudendum voces fortè aliquas aut addiderint, aut præterierint, quæ tamen ad argumentū & rei summam non faciunt; ea verò validissima tela sunt, quibus meam Apologiam oppugnat. Iam autem præter Regis Maiestatem esse puto, vt in lite ac certamine Cardinali se componat, saltem cum eo Cardinali, qui non fæliciùs ac illustriùs, quàm iste, natus sit. Nam Ecclesiastica illa dignitas, quanquam Principum incuriâ (vt iam dixi) ad hoc præsumpti honoris culmen ascendit, tamen si ad eius originem & cunabula redeamus, nihil est aliud, quàm titulus Presbyteris & Diaconis Parœciensium Ecclesiarum vrbis Romæ attributus: olim quidem Presbyteris & Diaconis cuiuslibet Cathedralis Ecclesiæ vniuersè concessus. Sed cùm eiusmodi Cardinalium ingens multitudo vndique Romam commeantium, Vrbem impleret, tandem nomen Cardinalis cæteris ademptum est, & solis Romanarum parœciarum Presbyteris & Diaconis reseruatum. Et cùm ante S. Gregorium nemo illius tituli meminerit, qui sexcentis post Christū annis in quibusdam Epistolis de Cardinalibus loquitur, atq; ita multis post Apostolos sæculis, hodierni isti Sedis Apostolicæ Electores inuisi omnibus & incogniti fuerint: cúmque ipse Gregorius non eos alio loco ponat, quàm quem eos olim obtinuisse modò dixi; non potest, opinor, Cardinalis, qui Gregorium Angliæ Apostolum vocat, mihi Angliæ Regi vitio vertere, si Cardinales eodem gradu & ordine habeo, quo constat nostrum illum Apostolum habuisse. Sed quo modo, præter rationem suæ originis ac institutionis, tam prodigiosè sint elati, vt ex parœciarum Presbyteris ac Diaconis, nunc Principes facti sint, Regúmque æquales, & ex gradu, Episcopali dignitate minori (vt [a] Bellarminus & [b] Onuphrius fatentur) sint hodie soli Pontificis Electores, quicum generalium Conciliorum vice funguntur (vnde & iam vsus generalium Conciliorum penitus exoleuit) immo vt non nisi ex illorum collegio fas sit Pontificem eligi, qui supremam in Reges sibi auctoritatem vindicat; hoc, inquam, tam insolens incrementum quo modo cœperit, nullísque repugnantibus adoleuerit, nostrum est omnium prouidere: qui cùm in terris Vicarij Dei simus, iure optimo suspectos habere debemus istiusmodi nuper exortos Principes, qui sua origine modici humilésque, seipsos ad summum fastigium, suis ipsi suffragijs subuehunt; Regibúsque deinde se componunt. Sed hæc est præcipua, quam nobis inferunt, iniuria, quòd ius Christianis commune Regibus in generalibus Concilijs, nobis adimant; cùm illorum habendi modum penitus sustulerint, eorū vi ac potestate ad se pertracta, & velut monopolio in Pōtificio Conclaui cōstituto. Et tamē si spes vlla aut exspectatio superesset, posse Christianos omnes ad aliquem in religione consensum adduci, id esset à generali

a Lib. de Clericis cap. 16.
b Lib. de Episcopatibus, Titulis & Diaconijs Cardinalium.

Concilio

Concilio exspectandum; indicto in commodum nec suspectum locum conuentu, vbi Christiani omnes Principes, aut ipsi, aut per Legatos possent adesse; & Ecclesiastici omnes, qui Christianam religionem profitentur, illísque veteribus veræ, antiquæ, Catholicæ & Apostolicæ Fidei fundamentis adhæreſcunt, tutum accessum ac commeatum haberent, incendiarijs vtrinque furiosis ac nouitijs, siue Iesuitis, siue Puritanis exclusis.

Cum igitur non id mihi negotij dare statuerim, vt illi libro respondeam, eis de caussis quas attuli, quæ me & ipsius controuersiæ, & controuersiam facientis hominis caussa mouerunt, sat visum est, si iterum meam Apologiam curarem excudi, nihil penè emendatam, nisi quatenus librarij aut typographi peccauerant, istámque Epistolam ac Præmonitionem præfigerem, vt etiamnum experiar, sitne aliquid, quod dicere in eam iure possint: sat certus, nequaquam ex meis subditis defuturos qui scriptoribus illis, meísque scilicet Censoribus fusè copioséque respondeant. Vobis interim hanc mentem atque animum oro, vt perpendere diligenter velitis, quàm hæc controuersia vobis omnibus, & grauis & communis sit censenda. Nam nec in tota mea Apologia, nec in illa præclara ad illam responsione, vllo modo speciatim de me agitur, num excommunicari à Pontifice & regno abdicari possim: (quippe tam benignè Cardinalis mecum agit, vt sentire Pontificem dicat, non è re esse, vt me hoc tempore nominatim excommunicet) sed controuersia nostra generalis est, Num Pontifex legitimam aliquam in temporalibus supra Reges sibi possit potestatem arrogare.

Iam vos antea docui, Ecclesiasticos ex illius sententia, nullius sæcularis Principis iurisdictioni esse subiectos. quale autem ab illis hominibus obsequium *de facto* exspectare debeatis, ipse non obscurè significat illius obedientiæ exemplo, quam Imperatori Mauricio Gregorius Magnus detulit. Vbi hominem non puduit Christianam sancti illius viri humilitatem traducere: quasi id fuisset violentum coactúmque obsequium, Gregorio vel non satis valente, vel non auso repugnare. Qua in re non iniuriam Gregorio tantùm facit, sed omnino humilitatis ac patientiæ splendorem illum, qui in prima illa & adhuc Oriente Ecclesia, ac præsertim sub persecutionum sæuitia nituit, fœda turpíque labe maculat; si hæc ingens Martyrij & Christianæ patientiæ gloria, non demissioni animi spontaneæ, sed necessitati ascribatur; quòd aut viribus, aut animis defecti (instar Iudæorum aut Turcicorum mancipiorum) fortioribus aduersarijs cederent: contra SS. Pauli Petríque præcepta, qui *propter conscientiam* subditos esse iubent; contra illam etiam Tertulliani pro Christianis Apologiam, & antiquorum Patrum apertam professionem & vbique repetitam. Sed benè cum illorum temporum Christianis, qui sub Ethnicis Imperatoribus degebant, actum

Rom. 13. 6.
1. Pet. 2. 13.

actum est, quòd hæc noua, insoléńsque doctrina nondum emerserat: alioqui funditùs exstirpati sublatíque, ne suis quidem malis aliquos ingemiscentes inuenissent; cùm periculosa in Republica factio atque secta iure videri posset, quæ vellet parêre duntaxat, donec auctis viribus imperium excutere, aut inuadere potuisset.

Iam igitur perspicitis Cardinalem nostrum id agere, vt hinc quidem Reges omnes, atque Monarchas Pontificiæ potestati mancipet; illinc autem vel ex Pontificijs subditis minimum omni Christianorum Principum iurisdictione exsoluat. Neque illi satis fuit Pontificem omnium nostrûm ceruicibus imposuisse; nupero quoque tractatu, cui titulum fecit, *Recognitio librorum de Controuersijs* vniuscuiusque nostrûm populos ac subditos nostris fascibus superiores esse voluit. quippe recensere suos de Controuersijs libros aggressus, & emendare atque exponere, quicquid in illis esset vel incuriâ, vel errore peccatum, exemplo *Retractationum* Augustini (ita enim in Præfatione scribit) nihil quidem ex pristinis erroribus rescindit, sed reuerâ recinit, repetítque, & absurdissimum quemque nouo argumentorum subsidio confirmat. Inter cætera eximere Clericos ab omni temporalium Principum potestate: & non modò Pontificis, sed & ipsius populi supra nos imperium stabilire, penè præcipua sunt egregiæ illius Recognitionis argumenta.

Et quidem in illa eximendorum Clericorum quæstione, eo studio, eáque contentione depugnat, vt & Cæsarem neget ligitimum Iudicem Pauli fuisse; [a] contra ipsa Contextus verba, & prouocationem Pauli, qua Cæsarem suum esse Iudicem fatebatur: vt omittam toties ab eo implorata Ciuitatis Romanæ iura ac priuilegia, [b] cuius esse se Ciuem, ac proinde Imperatori subiectum prædicabat. Sed mirum est, non pudêre istos Romano-catholicos tam magnificè tum Ecclesiæ suæ antiquitatem, tum doctrinæ iactantes, nobis autem nouitatem adeò acerbè exprobrantes, tam nouum atque ineptum in illum S. Pauli locum glossêma confingere: quod vt repugnat Apostoli verbis, ita nec vllius ex antiquis Concilijs, aut alicuius Patris hunc locum eo sensu exponentis auctoritate firmatur. Sed nec in dubium Primitiuæ ecclesiæ temporibus vnquam est vocatum, an Apostoli, aut alij cuiuscunque gradus Christiani, Imperatoribus de iure subijcerentur. Vbi verò fasces Regios populo submitti debere disputat, hoc seditionum fundamento, vtitur, vt probet non Regibus auctoritatem à Deo immediatè, perinde ac Pontificibus esse concessam. Nam Rex quilibet, inquit, à populo suo eligitur; immo & * *populus nunquam ita suam potestatem in Regem transfert, quin illam sibi in habitu retineat, vt in certis casibus etiam actu recipere possit.* Egregium profectò Theologiæ Axiôma, & factiosis ac rebellibus auidissimè arripiendum, qui in Principes insurgere, séque in libertatem

[a] Act. 25. 10.

[b] Act. 22. 28.

* Bellar. in Recog. lib. 3. quæst. de Laicis.

bertatem vindicare, quandocunq; ipsis videbitur, eo iure freti possunt.

Et quidem inter alia testimonia, quibus Reges inaugurari à populo ac creari solitos conatur euincere, trium Regum ex Scripturis creationem profert, Saulis, Dauidis atque Ieroboam. Et quanquam ipsis Scripturæ verbis fateri adigatur, Deum Samuelis Prophetæ ministerio [a] Saulem, ac deinde [b] Dauidem inunxisse, nihilominus ex subsequente populi consensu probare annititur, non immediatè à Deo Reges illos; sed per populum, mediatè, ad illud auctoritatis & potentiæ culmen euectos; quamuis verbum illud *sortis* ter repetat, cuius beneficio Saulem electum fatetur. Quòd si ea *sortis* electio, non immediatè à Deo est, ergo nec [c] Matthias qui eo modo ad Apostolatum promotus est, à Deo immediatè est electus. ex quo sequitur, & illum, qui sedem Apostolicam occupat, sine rubore non ausurum se immediatè à Deo constitutum prædicare; cùm & Matthias ipse in locum Iudæ suffectus, & Apostolis annumeratus, non immediatè sit electus. Sed vt impium blasphemúmque prorsus esset, ambigere num immediatè à Deo in illum locum Matthias assumptus sit (quanquam prærogatiuâ *sortium* illi honos, vt & Sauli, delatus sit) ita & multis vestrûm, *Fratres amantissimi*, incognitum certè non est, quis sit Sanctus ille Spiritus, quæue *sortes*, quibus Pontifices istis sæculis eliguntur; cùm & Collegium Cardinalium, quibus solis eligendi Pontificis ius est, multis ante me natum annis, in duas, easque præpotentes factiones discesserit: nec iam coniectu *sortium*, sed prægrandi annuâ pecuniâ in auidas Cardinalium aliquot fauces coniectâ, hæc ad Principum nutum partibus studentium comitia peragantur. Sed in primis memoriæ lapsum in homine miror. Hîc enim per populi cõsensum, qui postea accessit, vult duos illos Reges, (quanquam anteà Dei iussu inauguratos à Propheta, atque inunctos) potestatem Regiam accepisse; oblitus, cùm eiusdem libelluli initio cuiusdam obiectioni responderet, qui ex Cypriano colligit Episcopos à populo Cypriani tempore iudicatos, se asserere, illis verbis assensum tantùm populi eligendis interuenisse Episcopis. Nec adduci vlla ratione ibi potest, vt concedat populi in probandis Episcopis improbandísue consensum eo modo debere intelligi, quasi eligendi Episcopi populo ius ac potestas esset. Et hæc Cypriani tamen verba magis faciunt ad populi in eligendis Episcopis potestatem comprobandam, quàm hic locus quem ex Scripturis attulit, ad auctoritatem populi in Regibus inaugurandis confirmandam. Hæc enim ipsa sunt Cypriani verba, quæ à Bellarmino referuntur: *Ipsa plebs maximè habet potestatem vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi.*

Iam verò nullis vnquam, opinor, Scripturæ testimonijs euicerit, Israëlitarũ iudicio fuisse permissum, Saulem ac Dauidem iam inunctos, & in publicum à Propheta productos, Reges admittere vel repudiare.

Videtis

a 1.Sam.10.1

b 1.Sam.16.12.13.

c Act.1.

Cyprian. lib. 1.Epist.4.

Videtis quàm non curet, etiam in exiguo volumine ipse sibi repugnare, dummodo caussæ, quam præ manibus habet, inseruiat. Hîc enim vult per consensum populi, Regis eligendi potestatem designari; cùm autem de Episcopis agitur, eodem illo consensu non ius eligendi Episcopi, sed electionem ab alijs factam confirmandi intelligit. Quòd autem Ieroboami exemplo vtitur, profectò non ignorat, eum à tumultuante populo, & à suo Rege per seditionem deficiente, in Regem, Dei & populo & Regibus irati permissu, fuisse electum. Sed si extraordinarijs huiusmodi exemplis ad generalem regulam statuendam abuti vult, & hoc modo suam caussam contra omnem Theologiæ rationem propugnare; cur non & nobis Regibus exemplum inaugurationis Iehu, in contrarium opponere liceat; qui cùm tantùm à Propheta, ídque secretò vnctus esset, nihil populi consensu expectato, se statim pro Rege gessit?

1.Reg.12.20.

2.Reg.9.2.3.

Equidem vos arbitror iam planè animaduertere, quantum ius illud ac potestas, quâ sibi Babylonius Monarcha vindicat, nostrę auctoritati in commune præiudicet. Nam vt modò præmonui, nec ipse Pontifex, nec ex eius vasallis, id est, Ecclesiasticis quisquam debet, vlli Regi Principíue submitti: & è contrario, Reges, Regúmque subditos non oportet modò Pontifici, sed & Reges ipsos populo subiacere. Iam verò quàm immensa & periculosa, vel machinandi in Principes, vel coniurationes fouendi licentia, Ecclesiasticis hac doctrinâ concedatur, vobis equidem relinquo cogitandum: cùm illi quicquid egerint atque deliquerint, nullo iure ad nostra tribunalia trahi possint: immo cùm eorum nefaria in caput nostrum consilia, pijs operibus ascribenda sint; & illi (si qui eiusmodi criminum supplicia luerint) in Martyrum Sanctorúmque album continuo referendi. Ita Martyrologium illud nuper excusum, inter Anglicos Martyres Garnetum & Oulcornium recensuit; qui hîc proditionis in Regiam Maiestatem, Regnúmque damnati, pro facinoris conditione pœnas luerunt: Vt cum Isaia pronunciare possim, *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo.*

Isaiæ 5.20.

Vers. 23.

Nam vt ea tempestate, quâ nox densior Pontificiæ doctrinæ Orbi incubuit, non coniugi, non patri licuit, Sacrifico inter coniugis filiæue amplexus deprehensò aliud suspicari, quàm eum ad excipienda confessione peccata in illud secretum deuenisse: ita licet sat superque idoneis probationibus Iesuitas perduellionis & coniurationum reos esse pateat, ipsíque veritatis vi victi facinus confessi sint, nihilominus pro Martyribus habendi sunt, & eorum sanguine miracula patranda, & straminea miracula à stramine petenda; dum eorum interim capita erectis affixa palis, ad publicam tanti sceleris memoriam, Sole ac ventis

conta-

contabescunt. Immo & hęc inter alias ratio in epistola typographi illius redditur, qui hũc siue Bellarmini siue Torti libellũ Colonię edidit; se id operis suscepisse, quòd sancti illius constantiśq; Garneti innocentia, illâ scriptione propugnaretur cõtra rumores, quos, nescio quis, temerè diuulgauerat, quasi ille coniurationis Anglicę reus ac particeps extitisset.

Sed quanta hæc, Deus bone! impudentia, aut malitiosa ignorantia, vt ille dicatur, à nescio quo, coniurationis infamiâ oneratus, qui quod & coniurationis nefas non ignorauerit, & illud reticuerit, sua nec ambigua, nec coacta, nec semel repetita confessione primùm conuictus; tũ publicè & more patrio facinoris damnatus, extremo tandem est supplicio affectus? Vt illi etiam tot sanctitatis, tot innocentiæ, tot constantiæ elogia atque attributa addantur? quasi verò sententia publico Iuris ordine lata & executioni mandata, dici possit rumor, à nescio quo temerè diuulgatus. Fateor equidẽ auctorẽ, quod in Præfatione promissum est, gnauiter præstare voluisse; quippe qui locis aliquot straminei illius sancti faciat plenam honorificis mendacijs mẽtionem. Vbi quanquam Garnetum puluereæ coniurationis non ignarum fuisse fateatur; tamen quòd, vt ait, id tantum sub Confessionis sigillo resciuerit, eius in ea re silentium commendat, & vel eo nomine cupit eum corona gloriæ redimitum. Neque verò illum pudet, id tanquam ex pręcipuis Catholicæ fidei dogmatis intonare, ***Secretum Confessionis Sacramentalis nullo modo esse, ne quidem ad maximorum malorum declinationem, reuelandum.*** Sed quàm hæc perniciosa doctrina, & Principibus omnibus ac Rebuspublicis infesta sit, vobis, quorũ maximè interest, relinquo iudicandum. Quamuis enim non negarim, ex quo Scholastici Doctores auctoréśq; habere in Ecclesia cœperunt, & antiqua Theologiæ fundamenta nouis è Philosophia petitis distinctiunculis labefactari; illos asseruisse, quicquid Confessario sub Confessionis velo retegitur, quantumcunque noxia & periculosa res sit, teneri eum Confitentis nomen celare: nemo tamen veterum certè Scholasticorum inficiatur; si quid illi patefactum fuerit, cuius occultatio magnum possit Reip. periculum creare, quin quoties id accidit, Confessarius possit, & debeat, quamuis hominem celet, rem indicare; atque efficere vt quoquo modo innotescat, quò periculo maturius occurratur. Sed vt nulla proditio, nulla quantumuis atrox & diabolica coniuratio, quamuis ad totius Imperij Regníue pestem ac perniciem spectet, si sub Confessionis sigillo reuelata sit, prodi à Sacerdote ac retegi debeat, ac ne res quidem ipsa vel indirectè aperiri, quò ingruenti malo obuiam eatur; id verò quanquam à paucis aliquot nouitijs Doctoribus, qui Iesuiticas præceptiones imbiberunt, receptum sit, tamen tam nouum est & periculosum dogma, vt neque Rex, nec Respublica in securo possit consistere, vbicunq; thesis illa assertores inuenerit.

Nunc

Nunc autem vt tam eum *de facto* in huius historiæ narratione, quàm *de iure* in hoc horrendo & suppositio Theologiæ fundamento mentitum probem; de Garneto, vt res se habuerit, syncerè exponam; quam historiam cauillator iste miserè ementitam ac adulteratam lectoribus obtrudit. Primùm enim, illud non est habendum Confessionis arcanum omnino reticendum, quod ille, qui detegit, non magno cum mœrore animi morsúque indicat, nec facinus esse putat vllâ pœnitentiâ emendandum; sed è contrario, vt pium mentis impulsum prodit, à quo nec Confessarius auertat, neque eo nomine vllam pœnam aut pœnitentiam imponat. Et eo quidem modo coniurationis scelus Garneto, vt & ipse fassus est, innotuit. Præterea quanquam diu in eo perstitisset, rem totam sibi esse sub Confessionis velo, nondum plenè finita Confessione, detectam; ad extremum tamen liberè professus est, se non inter confitendum, sed inter ambulandum ad illius facinoris conscientiam ascitum; suæ tamen fidei commissum, quanta potuit maxima taciturnitatis cautione; ídque se non aliter interpretatum, quàm sub ipso Confessionis sigillo. coniectasse etiam, illud Confessioni esse affine, quòd & ipsius Confessarius esset, & aliquoties ante, eius Confessionem excepisset, essétque post dies aliquot excepturus: Sed & illi coniurationem aperienti denunciasse, ad Superiorem se de re tota relaturum. Illud quoque obseruatione dignum est, fassum esse Garnetum, duos secum de illa proditione egisse; & ex his alterum, nempe Catesbeium, præsente & audiente altero, de ea re sibi esse locutum. Et qualis hæc Confessio habenda, cui tertius aliquis arbiter ac testis interfuit? Sed & postrema iam admoti ad supplicium verba (quæ tantopere à nostro hoc Censore iactantur) quàm apertè fateantur, hoc totum sub Confessionis sigillo minimè esse actum, Comitis Northamptonij liber satis declarat.

Iam verò ille alter, qui Garneto hanc puluerariam coniurationem aperuit, Grenwellus Iesuita est. Sic Iesuita Iesuitæ, nefariæ proditionis ordinem exposuit; nec ille, qui tantum scelus aperuit, vllum conscientiæ stimulum sensit, neque is, cui patefactum est, vllam confitenti ob cogitatum scelus pœnitentiam indixit. Ac vt palàm sit plures ex Iesuitis, huius coniurationis conscios fuisse, Ouldcornius alter ille sulphureus Martyr, cùm in irritum cessisset è latebris suis extracta coniuratio, concionem Catholicorum suorum habuit, vbi eos consolatus, ac etiam hortatus est, ne animos sinistro & infœlici coniurationis euentu desponderent, aut de caussa, quòd parum prosperè cecidisset, desperarent: sæpe antea sanctis eiusmodi conatibus fortunam defuisse; ídque S. Ludouici Regis exemplo: eum secunda in terram Sanctam expeditione suscepta, morbo in itinere perijsse: maximam exercitus partem peste esse absumptam: sed & parum fœliciter priorem expeditionem

 cessisse,

cessisse,in qua à Soldano & Mahumetanis captus est. Eos itaque hortabatur, ne ab incepto desisterent; sperarent potiùs suis illis consilijs, quanquam hoc tempore deploratis, diuinam aliquando opem nequaquam defuturam.

Ex his, opinor, perspicitis, quâ ille, quámque audaci impudentiâ, veritatem ipsam, tot publicis testimonijs fultam, mendacij insimulârit; qui & generaliter Iesuitarum nullum huius coniurationis conscium ac participem exstitisse asseruit (ita enim in illo suo libro scribit) nec ipsum Garnetum ad proditionis secretum aliter, quàm sub Confessionis sigillo peruenisse. Sed si primum hoc esset mendacium, quod de summis Angliæ rebus à fugitiuis meis sacrificulis ac Iesuitis confictum, sparsúmque fuisset, facile esset forsitan huic malo remedium inuenire. Quin & monasteria pleráque apud exteros, & Iesuitarum Collegia, in parietibus depictas habent istiusmodi fabellas; & transfugarum libri pleni sunt impudentissimis id genus figmentis: cuiusmodi sunt, sæua illa & innumera suppliciorum genera, quibus suos hîc Martyres esse affectos queruntur: eorum alios quaternis in diuersum actis equis discerptos, alios vrsinis pellibus inclusos à canibus fuisse laniatos: immo nec mitiùs cum fœminis actum: & mille alia funestæ & horrendæ carnificinæ exempla mentiuntur, quorum omnium vanitatem quambreuissimè vobis aperiam.

Ac primùm vt de suppliciorum caussis dicam, id constanter asseuero, quod & in Apologia mea posui, hîc neminem, siue meis, siue defunctæ Reginæ temporibus, conscientiæ ac religionis caussa vltimo supplicio affectum. Nam quantumuis religioni suæ deditus sit, quantumuis eam apertè & constanter profiteatur, nullum ei à Legibus impendet capitis periculum; nisi comperto contra leges externo aliquo actu deliquisse: aut coniurationem, consiliúmue summæ rei perniciosum inijsse: exceptis tantummodo sacrificulis, cæterísque Pontificiarum partium, qui in transmarinis regionibus sacris ordinibus initiantur: qui tot coniurationibus, tot proditionibus ab ipsis in Anglia, vel conceptis vel laudatis infames, à nostris finibus sub perduellionis pœna arcentur: & tamen nullus ex illis in hunc diem, quòd contra legum sanctionem in patriam remigrarit, eam solam ab caussam morte mulctatus est. Iam de equuleis & exquisitis cruciatuum generibus, quibus plurimos suorum affectos queruntur; sanè huic commento refellendo, ipsæ leges & intemerata multis sæculis Angliæ in caussis capitalibus consuetudo satis esse possunt. neque enim quæstionum vllum genus hîc habetur præter manicas & fidiculas; quæ etiam non nisi in Maiestatis criminibus vsurpantur. Sed & proditores omnes, siue Protestantes, siue Pontificios idem supplicium manet; si Reginæ Mariæ tempora excipias. tunc enim nulla suppliciorum atrocitas, in viros, in fœminas,

nas, in infantes nostram religionem profitentes, est omissa: immo contra Dei, Naturæque leges, grauidis mulieribus mors immanissimè illata; infánsque è materna aluo exiliens in easdem cum matre flammas iniectus. Sed tanta huius tyrannicæ persecutionis, sæuitia, illius temporis Episcopos auctores habuit, qui Pontificia auctoritate freti, à perpetuis & receptis suppliciorum formis recesserunt; quæ regni moribus ac legibus constitutæ, in puniendis sontibus constanter & inuiolatè seruantur. Nam & Sacerdotes & Pontificij omnes perduellionis rei, in foro sæculari hìc iudicantur, sic vt in eorum pœnis nihil grauius esse possit, quàm quod vel legibus est præscriptum, vel longa consuetudine receptum. Illud etiam in hoc negotio obseruandum; externum ac peregrinum neminem religionis caussa in iudicium hìc vocari: quod in illis regionibus longè secùs est, credo, vbi Inquisitio dominatur.

Sed cùm verear, ne vobis tædio fuerim hac mea prolixiore oratione, quâ spero vobis patefactum esse, nihil in me Pontificem suis Breuibus, nihil istos Apologiæ meæ oppugnatores his libellis esse molítos, quod non Regibus omnibus, Liberis Principibus, ac Rebuspublicis æquè, ac meis rebus perniciosum & exitiabile videatur: nunc finem scribendi faciam, conceptis ad Deum votis, vt securitatis veternum excutiat, quo & nos hactenus, & nostri multis sæculis decessores torpuerunt: ac vt nobis mentem inijciat, primùm seriò cogitandi quid ad Euangelij plantationem & propagationem, ex conscientia secundùm diuini Verbi præscriptum præstare teneamur, nostri illius veri ac vnici Pastoris imperio ac voci, quam in Scripturis audimus obtemperantes, (nam & oues suas vocem suam audituras ipse prædixit) non inanibus, fluxísque & prauis hominum traditionibus attendentes. Deinde vt sceptrorum nostrorum securitati maturè prudentérque consulamus, nec Babylonicum illum Monarcham latiùs serpere, & quotidianis in nostra iura victorijs grassari patiamur. Quòd si Dei, cuius in terris Legati ac Vicarij sumus, benignitas ea est, vt suam caussam cum nostra, spiritualem libertatem cum temporali voluerit esse coniunctam; quo studio, quo ardore animi, in id negotium incumbere nos oportet, qui nostris laboribus in regno cœlorum æternæ beatitudinis præmium scimus esse repositum; interim autem in hoc sæculo temporalem sceptris nostris securitatem ac quietem comparabimus.

Ioh. 10. 27.

Equidem arbitror, quotquot iam veræ illi Fidei, cui adhæreo, nomen dedistis (quanquam inter vos necdum benè de apicibus nescio quibus conuenerit) facilè ad pium hoc ac prudens consilium erigi ac adduci posse. Nos, Dei beneficio, nec numero, nec dignitate ita sumus contemnendi, quin bono vicinis nostris exemplo præire possimus: quandoquidem Christiani Orbis, omniúmque in eo ordinum, inde à Regibus, liberísque Principibus, vsque ad infimæ conditionis

tionis homines, pars propè media in nostram religionem iam consensit, de Babylone certè exiuit. Sed vnum hoc vos (Fratres charissimi ac Consanguinei) præque omnibus vnum, obsecro obtestórque, vt inter vos veræ Fidei vnitatem conseruetis, & communionem Spiritus in vinculo pacis retineatis, omnésque de genealogijs quæstiones ineptas & inutiles, necnon aniles fabulas (vt inquit S. Paulus) abijciatis: neu patimini fanatico Concionatorum feruore, atque inanibus super rebus adiaphoris altercationibus, discerpi ac dissipari mysticum illud Corpus, cuius partes ipsi estis; quando & illius, cuius nos membra sumus, tunica inconsutilis exstitit. Nolite per Deum immortalem committere, vt nostræ Fidei scandalum factis inter nos schismatibus oriatur, néue parabola opprobrij simus in ore aduersariorum, quibus vnitas vna è præcipuis est veræ Ecclesiæ notis.

1.Tim. 1.4. Ibid.cap.4.7.

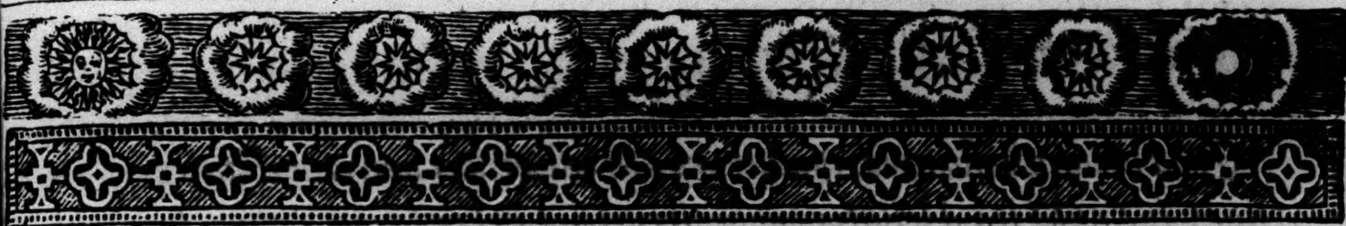
Vobis autem (Fratres & Consanguinei dilectissimi) quorum mentes Deus Opt. Max. Veritatis suæ fulgore nondum illustrauit, cum Elizeo præcor, vt oculos aperiat, quò cernatis quàm multi, quámque inuicti Angelorum exercitus ad propugnandum pro Veritate accincti, paratíque aduigilent: immo cum Paulo opto, vos omnes fieri tales hac vna in re, qualis & ego sum: imprimis vt velitis Scripturas peruolutare, ex his credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia, Fidei fundamenta collocare; quandò iustus sua fide viuit, & vnusquisque fit fide propria saluus. Verùm hæc Diuinæ benignitati suo tempore prouidenda commendans, facere non possum quin interim vos horter, vt pristinam libertatem, dignitatémque Imperiorum ac Rerumpublicarum, sartam, tectam retineatis, neque quenquam Deo minorem, vobis in vestris ditionibus maiorem esse patiamini: illustrium decessorum vestrorum exemplo, qui etiam tum, cùm densissima cæcitas, veríque ignoratio hominum animos obsidêret, Pontificum in sua iura grassantium ambitioni fortissimè restiterunt. Certè è Regnis vestris Imperiísque reperire est aliquot, quæ omnibus sæculis immunitates suas contra iniustam ambitiosissimorum Paparum potentiam illibatas perpetuò tenuerunt. Nec desunt quibus cognitum fuit recentibus admodum experimentis, Papam, ad sæcularia Principum inuadenda, impotenter aspirare; cuius insolentem audaciam fortiter retudisse, & in asserendis vestris priuilegijs constanter perstitisse, cedet vobis in gloriam nunquam intermorituram. Quamobrem vos toto pectore obsecro atque obtestor, vt in hoc negotio cùm piorum Regum, tum incorruptorum in terris Iudicum officium faciatis: quod eiusmodi est, vt non solùm non inferatis cuiquam iniuriam, aut in aliorum libertates inuoletis (quod, si me auditis, neutiquam est faciendum) sed etiam vt eas quæ vobis Dei benignitate contigerunt prærogatiuas, strenuè ac viriliter propugnetis.

Act.26.29.

Abac. 2.4.

Quo

Quos enim Deus propulsandis à vita fortunisque aliorum iniurijs populo præposuit, ipsos ab alijs accipere iniuriam, sit pudendum. Itaque animi iam certus, maturis vos iudicijs, omníque præiudicio liberis, hęc quæ vobis proposui rationum momenta ponderaturos, meámque in scribendo libertatem æqui boníque consulturos, Apologiam hanc meam benigna vestri fauoris aura prosequentes; saltem donec validioribus & certioribus argumentis expugnabitur, finem facio: ardentibus à Deo Omnipotente votis contendens, vt vos in terris quamdiutissimè velit fortunare, ac tandem temporario fœliciter Imperio persunctos, beatæ in cœlo immortalitatis coronam triumphalem reportare.

CATALOGVS MENDACIORVM TORTI, vnâ cum breui eorundem confutatione.

TORTVS. Edit. Politan. Pag. 9.

Ic [in iuramento fidelitatis] apertè negatur summo Pontifici potestas excommunicandi Reges etiam Hæreticos.

CONFVTATIO.

Quæstio de Pontificis potestate in Regibus excommunicandis nec tractatur, nec vllo modo definitur in Iuramento fidelitatis; sed ex proposito declinatur. Inspiciantur verba Iuramenti & Monitoria præfat. pag. 10. 11.

TORTVS. P. 10.

2 Nam ex verbis illis Dominicis, *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in Cœlis*: Catholici omnes colligunt, ad Pontificis maximi auctoritatem pertinere, non solùm potestatem absoluendi à peccatis, sed etiam à pœnis, censuris, legibus, votis atque iuramentis.

CONFVTATIO.

Quòd non omnes Romano-Catholici ita colligunt ex hisce Christi verbis Matthæi. 16. *vt alia argumenta tacitus prætercam; vel inde apparet quòd ex plurimorum sententia quicquid Christus promisit* Matth. 16. *id actu præstitit*

tit Ioan. 20. *cùm dixisset*, Quorum peccata remiseritis, &c. *vnde constat Christum potestatem illam soluendi promissam sensisse de absolutione à peccatis, nullâ hîc mentione factâ de absolutione aliqua à legibus, votis, iuramentis: Atque ita sentiunt* Theophylactus, Anselmus, Hugo Cardinalis *&* Ferus in Matth. 16. *Sic etiam Scholasticorum primarij*, Alexander Hales in Summa, part. 4. q. 79. memb. 5. & 6. art. 3. Thom. in 4. distin. 24. q. 3. art. 2. Scotus in 4. dist. 19. art. 1. Hadr. 6. Papa in 4 dist. q. 2. de clauib. p. 302. edit. Paris. an. 1530. *qui etiam pro hac interpretatione citat* Augustinum *&* glossam interlinearem.

TORTVS. P. 18.

3 Odi parricidia, execror conspirationes, sed occasiones desperandi datas nemo inficiari potest.

CONFVTATIO.

Quòd occasio desperandi pulverarijs Proditoribus non erat data, vt iste mentitur; sed quòd ita à Iesuitis edocti, irruebant in hoc sanguinarium facinus, Vide Monit. præfat. pag. 132. 133. *&* Actionem in Proditores

TORTVS. P. 26.

4 Nam ab eo Iuramento non solùm Catholici, sed etiam Caluinistæ Puritani abhorrent.

CONFVTATIO.

Puritani non abhorrent à Iuramento Primatus, sed quotidie suscipiunt, nec vnquam recusârunt: Eundem etiam Primatum tuetur Caluinus Instit. lib. 4. cap. 20.

TORTVS. P. 28.

5 Principio non scribit Pontifex se mœrore affici ob calamitates quas tempore Reginæ, aut initio Regni *Iacobi* Regis, in Anglia pro retinenda orthodoxa fide Catholici patiebantur, sed ob calamitates quas hoc tempore patiuntur.

CONFVTATIO.

Verba ipsius Breuis recitâsse, est hoc mendacium confutâsse: sic enim scribit Papa, Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes & calamitates, quas pro retinenda Catholica fide iugiter sustinuistis. Sed cùm intelligamus omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est.

TORTVS. P. 28.

6 In 1. articulo [Statuti] confirmantur leges *Elizabethæ*.

CONFVTATIO.

In primo articulo istius Statuti nulla fit mentio de confirmandis legibus R. Elizabethæ.

TORTVS

TORTVS. P. 29.

7 In decimo articulo [eiusdem Statuti] additur, vt si tertiâ vice [Catholici] propositum sibi iuramentum recusauerint, capitis vitæq; dispendium patiantur.

CONFVTATIO.

Nullus est eiusmodi articulus in toto illo Statuto, vbi vel de proponendo hoc iuramento tertiâ vice, vel de capitis vitæque dispendio vlla mentio habeatur.

TORTVS. P. 30.

8 In 12. habetur vt qui Principibus externis militare voluerit, is prius Iuramentum præfatum præstet, alioqui perduellis habetur.

CONFVTATIO.

Non dicitur in Statuto, quòd perduellis habebitur; sed quòd feloniæ reus habebitur, qui Principi extraneo militare voluerit priusquam Iuramentum susceperit.

TORTVS. P. 35.

9 Ostendimus eo Iuramento, negari potestatem Apostolicam tum ligandi, tum soluendi.

CONFVTATIO.

Nulla est sententia assertoria in isto Iuramento, nec vllum verbum nisi conditionale de Pontificis potestate ligandi, vel soluendi.

TORTVS. P. 37.

10. *Diocletiano* & *Neroni* vellent nollent, ipsi etiam summi Pontifices subiecti esse cogebantur.

CONFVTATIO.

Quòd Christiani sine exceptione non coactè, sed liberè & propter conscientiam, Ethnicis Imperatoribus subyciebantur, vide Apolog. nostram. p. 23. 24. *& Veterum* Apologetica.

TORTVS. Pag. 47.

11. Quibus verbis [Breuium *Clementis* 8.] non solùm *Iacobus* Scotiæ Rex non excludebatur, sed includebatur potiùs.

CONFVTATIO.

Si Breuia [Clementis] *non excludebant me Regno, sed includebant potiùs; Cur ea flammis tradidit* Garnettus? *quare non mihi videnda asseruauit, vt sibi & suis Catholicis apud me maiorem inde gratiam conciliaret?*

TORTVS. P. 60.

12. Ex quatuordecim [articulis in Iuramento fidelitatis comprehensis] vndecim sunt qui primatum Pontificis in spiritualibus attingunt.

CONFVTATIO.

Ex hisce articulis ne vnus quidem Pontificis Primatum in spiritualibus attingit: Quorsum enim attingeret, cùm contra Primatum Pontificis in spiritualibus, expressum alibi Iuramentum extet?

TORTVS.

TORTVS. P.64.

13. Inter alias calumnias illam profert in medium, quòd *Bellarminus* vel conscius vel auctor fuit proditionum aduersus Reginam *Elizabetham.*

CONFVTATIO.

Nusquam dixi [*in* Apologia] Bellarminus *vel auctorem, vel conscium fuisse proditionum aduersus Reginam* Elizabetham ; *sed proditorum praeceptorem, eúmque tam prauis & pernitiosis dogmatibus eorum mentes imbuisse, vt ijs facillimum esset thesin transferre ad hypothesin; & quae ille è Cathedra dictaret, ad suas machinationes pro re nata accommodare.*

TORTVS. P.64.

14. Scit [*Bellarminus*] *Campianum* contra haeriticam prauitatem solùm conspirasse.

CONFVTATIO.

Quòd Campianus *vltimo supplicio affectus est, non in causa fuit quòd contra haereticam prauitatem, vt iste Libellator videri vult, sed quòd contra Reginam* Elizabetham, *& huius Regni statum conspirauerit: id quod ex actis iudicialibus euidentissimè constabat.*

TORTVS. P.65.

15. Cur *Henricus Garnettus* vir doctrinâ omnis generis & vitae sanctitate incomparabilis, vltimo supplicio affectus est, nisi quia reuelare noluit, quod saluâ conscientiâ reuelare non poterat?

CONFVTATIO.

Quòd huius nefandi facinoris notitia, non ex sola confessione ad Henricum Garnettum *peruenerit, vt iste mentitur; sed alijs etiam modis: nec ex vnius, sed plurium relatione, ita vt illud reuelâsse saluâ conscientiâ potuisset; vide* Monit. Praefat. pag. 131. *&* Comitis Northamp. librum.

TORTVS. P.71.

16. Itaque *Sixtus* Pontifex neque Regem caedi imperauit, neque caedem vt à priuato illo homine factam approbauit.

CONFVTATIO.

Quàm splendidum sit hoc mendacium patet ex Oratione ipsa Sixti. V.

TORTVS. P.91.

17. Quod autem additur de *Stanleiana* proditione; non fideliter neque verè narratur; siquidem more suo auctor Apologiae multis additis mendacijs foedè corrupit.

CONFVTATIO.

Quae dicta sunt de proditione Stanleiana, *recitata erant ad verbum ex Apologia Alani pro causa* Stanleiana, *vt ibi videre est.*

TORTVS. P.93.

18. Constat *Henricum Garnettum* in publico iudicio constanter semper dixisse; neque se, neque vllum Iesuitam huius conspirationis Auctorem,

Auctorem, vel complicem, vel consultorem, vel consentientem vllo modo fuisse. *Et paulò post.* Id ipsum instante morte coram innumerabili populo longâ oratione protestatus est.

CONFVTATIO.

Liber qui inscribitur Actio in Proditores, *& nostra* Monit. præf. pag. 131.132. *clarè euincunt contrarium.*

TORTVS. P.97.

19 *Iacobus* autem cùm Catholicus non sit, neque Christianus est.

CONFVTATIO.

Contrà. Ego verè Catholicus sum, vt qui fidem profitear verè antiquam, Catholicam & Apostolicam; ac proinde verè Christianus sum. Vide Confessionem fidei meæ in Monit. præfat. p. 37.38. *& deinceps.*

TORTVS. P.98.

20. Etsi vera sunt quæ narrantur ab ijs qui eum intimè nouerunt, cùm in Scotia Puritanus & Protestantium inimicus esset, nunc in Anglia Protestans, & Puritanorum aduersarium se gerit.

CONFVTATIO.

Contrà: Qualis Puritanus eram in Scotia, vide Præfationem in ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΩΡΟΝ, *&* Monit. præfat. pag. 48.49.

HISTORIÆ EMENTITÆ CVM EARVM CONFVTATIONIBVS.

VERBA TORTI. P.70.

1 Constabat eum [*Henricum IV.*] naturali morbo extinctum fuisse.

CONFVTATIO.

Non constabat: quandoquidem Historici nonnulli aliter scribant, eum in vinculis mortuum fuisse, vel fame, vel pædore sitúque carceris. Lege Fasciculum temporis, *ad An.* 1094. Laziard. epitom. vniuersal. Hist. c. 198. Paulum Langium in Chronico Citizensi *ad An.* 1105. Iacob. Wimpheling. in Epitom. Rerum Germanic. c. 28.

TORTVS. P.83.

2. A quo [vinculo Excommunicationis] vt absolui mereretur, ad istam humilitatem se ipse [*Henr. IV*] sponte deiecit.

CONFVTATIO.

Henricum IV. *non sponte, nec metu Excommunicationis Papæ, quam inualidam censuit; sed metu amissionis Regni & vitæ sese in tantum humiliâsse, testantur Historici.* Lamb. Schafnaburg. *ad An.* 1077. Abbas Vrsperg. *ad An.* 1075 Plati. in Gregor. 7. *Auctor vitæ* Henrici 4. Bruno in Histor.

belli

belli Saxonici. Cuspinianus in Henrico 4. Sigon. de Reg. Ital. lib. 9. Laziard. in Epitom. Histor. vniuersal. c. 193.

TORTVS. P. 83.

3. Hæc Historia [*Alexandri III. Frederici Barbarossæ* ceruicem pede conculcantis] est dubiæ fidei.

CONFVTATIO.

At non est dubiæ fidei apud Historicos cùm nullus neget; multi affirment: vt Naucler. Genera. 40. Iacob. Bergomen. in supplement. Chron. ad an. 1160. Petrus Iustinian. lib. 2. Rerum Venetarum. Papyrius Masson. lib. 5. de Episc. vrbis, *qui etiam pro hac re citat* Gennadium *Patriarcham* Constantinopolit. Alphon. Ciaccon. de vitis Pontif. in Alex. 3. Azorius *Iesuita* Institut. moral. part. 2. lib. 5. cap. 43. *Denique* Hieronym. Bard. in Victor. naual. *alios complures huius Historiæ fidem asserentes, adducit.*

TORTVS. P. 83.

4. Quid aliud *Fredericus* timuit, nisi excommunicationem.

CONFVTATIO.

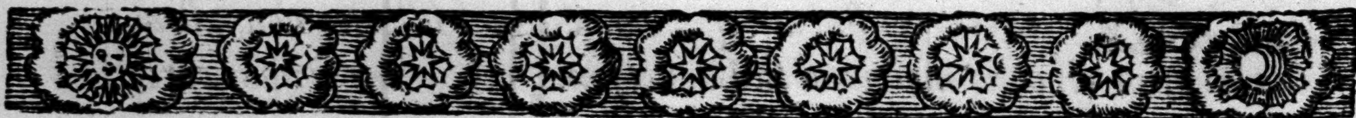
At Fridericum *timuisse solam excommunicationem, nullus antiquus Historicus scribit: sed Imperij & Dominij amissionem potissimùm timuisse, testantur plurimi.* Martinus Polon. ad an. 1166. Platina in Alexan. 3. Laziard. in Epitom. Hist. vniuersal. c. 212. Nauclerus Generat. 40. Iacobus Wimphelingus in Epitom. Rerum German. c. 32.

TORTVS. P. 88.

5. Adde *Cuspinianum* [in hac re de Turcæ fratre veneno sublato] aliorum Historicorum testimonijs destitui.

CONFVTATIO.

Eadem historia à plerisque alys celeberrimis Historicis memoriæ prodita est. Vide Francisc. Guicciard. li. 2. Hist. Ital. Paulum Iouium lib. 2. Hist. sui temporis. Sabellicum Ennead. 10. lib. 9. Continuatorem Palmerij ad an. 1494.

NOVA DOGMATA, VNA CVM NOVITATIS EORVNDEM DECLARATIONE.

DOGMA PRIMVM. Pag. 9.

INter *omnes* conuenit posse Pontificem Max. Hæreticos principes iure deponere, & subditos ab ipsorum obedientia liberare.

CONFVTATIO.

Immo verò tantum abest, vt inter omnes de hoc conueniat, veriùs vt dicas, ante

ante Hildebrandi *Pontificatum, id nemini vnquam in mentem venisse, qui primus omnium hanc nouam doctrinam, planéque antè inauditam prodidit, vt multi viri docti, cùm illius, tum subsequentis sæculi testantur (vt alios inferiorum ætatum testes omittam) qua de re vide epistolam Cleri* Leodiensis *ad* Paschalem II. *Sententiam Episcoporum horum temporum ab* Auentino *descriptam* libr. 5. fol 579. Conradi Traiectensis *Concionem apud eundem* Auentinum, *dicto* lib. 5. fol. 582. *& alteram* Eberhardi Saltzburgensis *Archiepiscop.* Ibid. lib. 7. p. 684. *Sententiam Archiepiscopi* Treuirensis in *Constitut. Imperiali b. à* M. Haimensfeldio *editis* pag. 47. *Epistolam Walthrami* Megburgensis *Episcopi, quæ extat apud* Dodechinum *in Appendice ad* Marianum Scotum, *ad an.* 1090. Bennonem *in vita* Hildebrandi: *Authorem libri de* Vnitate Ecclesiæ, *siue* Apologiam pro Henrico IV. Sigebertum *in Chronico ad an.* 1088. *&* 1111. Godfridum Viterbiensem in Pantheone, par. 17. Othonem Frisingensem lib. 6. c. 35. & lib. 1. De Gestis Friderici c. 1. Vincentium in speculo Historiali. lib. 15. c. 84. *Similia habet* Fridericus Barbarossa, lib. 6. Guntheri Ligurini, de gestis Friderici, & lib. 1. c. 10. Radeuici de gestis eiusdem Friderici.

SECVNDVM. P. 51.

In ortu supernaturali, quem habemus ex Baptismo, intelligi debet Iuramentum tacitum & congenitum, ad obediendum Principi spirituali, qui est Christi vicarius.

CONFVTATIO.

Mirum est vnde iste hauserit hanc nouam & prorsus incognitam Theologiam, quæ non aliunde quàm ex ipsius putido cerebro nasci potuit: sin minùs, suos nobis auctores enumeret, qui docent & affirmant Christianos omnes siue paruulos, siue adultos, virtute Iuramenti cuiusdam taciti in Baptismo suscepti, teneri ad obedientiam absolutam Christi vicario præstandam, aut in aliud quàm Christi nomen baptizari.

TERTIVM. P. 94.

Sed cùm Catholica doctrina non permittat ad vllum malum vitandum, secretum sacramentalis confessionis detegi, maluit ille mortem acerbissimam pati, quàm tanti Sacramenti sigillum violare.

CONFVTATIO.

Quòd secretum sacramentalis confessionis, ad nullum malum quantumcunque vitandum, vel præueniendum poßit detegi, nec indirectè saltem, aut in genere, modò persona, quæ confessionem edit, celetur; præterquam quòd Thesis est, cunctis Principibus, & Rebuspubl. longè perniciosißima, vt in Monit. præf. p. 129. *docui; nouum est dogma, & Orbi Christiano ante hæc tempora inauditum. Scholastici enim Doctores & Canonistæ tam veteres, quàm recentiores ferè omnes, planè contrarium affirmant. Consule* Alexandrum Hal. part. 4. q. 78. memb. 2. art. 2. Thomam. 4. dist. 21. q. 3. art. 1. ad 1. Scotum in 4. dist 21. q. 2. Hadrian. VI. in 4. dist. vbi de Sacram. Confess. edit. Paris. 1530.

pag.

pag.289. Dominic. Sot.in 4.dist. 18. q.4.art. 5. Francis. de Victor. sum. de Sacrament. n. 189. Nauar. in Enchirid. c. 8.n. 12. Ioseph. Angles. in Florib. part. 1. p.247. edit. Antuerp. Petrum à Soto lect. 11. de Confess. *Ipsi Iesuitæ astipulantur*, Suarez. Tom. 4. disp. in 3. part. Thom. disp. 33. §. 3. Gregorius de Valentia Tom. 4. disp. 7. q. 13 punct. 3. *qui addit, hanc communem esse Scholasticorum sententiam.*

QVARTVM. P.102.

4. Ego verò audeo dicere, meliorem causam habere Catholicos Iuramenti recusandi, quàm *Eleazarus* habuerit carnis porcinæ non gustandæ.

CONFVTATIO.

Hæc assertio reuera nouum Dogma continet, Breue scilicet Pontificium Legi Mosaicæ præferendum esse; & Catholicos magis teneri Pontificis decreto, quàm Iudæi olim Lege per Mosen traditâ tenebantur.

QVINTVM. P.135.

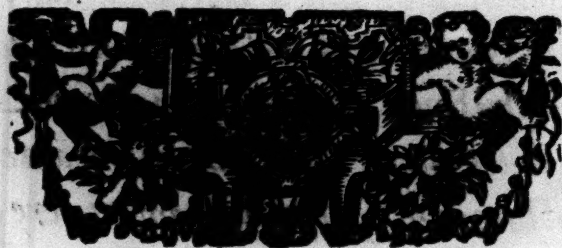
5. Clericos exemptos esse à Iurisdictione Principum secularium, ac per hoc non esse Subiectos Regibus; sed debere tamen Leges eorum de temporalibus rebus obseruare, non vi legis, sed vi rationis; id est, non quia subditi sunt, sed quia ratio dictat ob commune bonum & pacem Reipub. eas Leges ab hominibus esse seruandas.

CONFVTATIO.

Quàm sit amicus Regibus Cardinalis & qui Cardinali à Sacellis est, qui tot subditos ab eorum potestate exemptos velint, docet Monit. præfat. p.23. 24. *Sed quod ad eiusmodi nouos* Aphorismos *spectat, desinant isti veteratores has opinionum nouellas subtilitates, vel potiùs subtiles nouitates, pro antiquis & Catholicis Dogmatibus Orbi Christiano obtrudere, donec suis Catholicis* Venetis, *eos nouitatis falsique arguentibus, hac in parte satisfecerint.*

(*,*)

CANDIDO

CANDIDO LECTORI.

ETsi non diffido pium quemque & candidum lectorem, siue meum in hac Præfatione consilium expendat, vbi de Puritanis verba facio; siue operis Epilogum, vbi professionis meæ Principes compello, facilè iudicaturum Puritanorum nomine non alios intelligi, quàm populares & subditos, qui sub Imperio meo degentes, Legum imperijs reluctari animis obstinauerunt; Ecclesias autem apud exteros Reformatas, earúmue regimen non designari: Ne tamen inuidus quisquam aut maleuolus aliorsum atque ego sentio verba mea interpretetur, hoc te paucis, Benigne Lector, monitum volui; quicquid inibi de Puritanis dicitur, de ijs solis accipiendum, qui intra Ditionis meæ fines peruicaci huic se disciplinæ tradiderunt. Mihi enim alioqui est decretissimum, rebus alienis me non immiscere; sed alias Reformatæ Religionis Ecclesias Christianæ suæ libertati permittere. Immo tantum abest, de ijs vt durius quid statuam, ob opinionum inter nos de quibusdam capitibus, quorum pleraque omnia sunt Adiaphora, dissensum; vt contra existimem, per eam quam CHRISTVS nobis commendauit libertatem, Christiano cuique Regi, Principi ac Reip. esse concessum, externam in rebus Ecclesiasticis regiminis formam suis præscribere, quæ ad ciuilis administrationis quàm proximè accedat; dummodo à Fidei veræque Religionis fundamentis nec tantillum abscedat. Absit itaque à me eos vt iudicem, quos DEVS à Iurisdictione mea voluit esse immunes; aut in illud committam, quod ab Apostolo sumptum in frontispicio libri huius legitur, Non ergo ampliùs inuicem iudicemus, &c. Quod quidem de me spondeo; de te, Pie Lector, spero, & cupio.

PROTESTATIO ANTIVORSTIA.

IN QVA

REX SVAM EXPONIT SENTENTIAM DE CONFOEDERATORVM Ordinum affectu & actis in causa VORSTII.

DOMINO NOSTRO
ET
SERVATORI
IESV CHRISTO
VERE ΘΕΑΝΘΡΩΠΩ,
ET HVMANI GENERIS
VNI ΜΕΣΙΤΗ,

HOC GRATITVDINIS SVÆ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ,
CONSECRAT
HVMILLIMVS EIVS SERVVS
IACOBVS
DEI GRATIA MAGNÆ BRITANNIÆ, FRANCIÆ, ET HIBERNIÆ REX,
DEFENSOR FIDEI.

PRO-

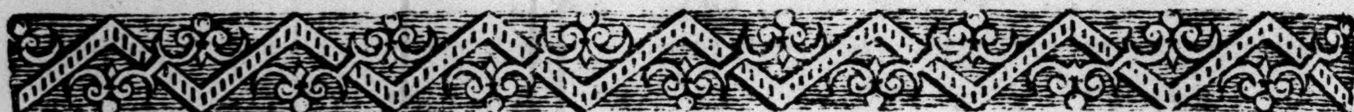
PROTESTATIO ANTIVORSTIA.

SSE è præcipuis officij regij partibus, Ecclesiam suis in ditionibus tueri, & hæreses extirpare extra omnem est controuersiam. quo nomine Imperatores Christiani Regésque, & Principes insigni titulorum honore *Custodes ac vindices vtriusque tabulæ, & nutritij Ecclesiæ* salutari consueuêre. Sed quid iuris sit Principi in alienâ Republ. vbi hospiti non licet esse curioso, religionis negotio se immiscere, non vacat quæstione; de quâ iam nobis agendum est. Quùm solo diuinæ gloriæ zelo accensi (ipsum testamur, qui renum & cordium scrutator est) apud Illustrissimos fæderatarum prouinciarum Ordines de infælici hæretico, vel potius atheo, Doctore Conrado Vorstio è finibus suis eijciendo sæpe & multùm egissemus, à cacostomachis hominibus, quibus mos est salubria alimenta in vitiosos & noxios humores vertere, malè acceptum est consilium nostrum, & in sinistram partem detortum; quasi inanis cuiusdam gloriolæ, aut sanè libertatis illius Reipubl. sensim labefactandæ studio, hoc negotium tam cupidè arripuissemus. Itaque, vt nostram famam à calumnia vindicaremus, omnésque instituti nostri rationes Christiano orbi notas faceremus; visum est hunc libellum publici iuris facere, in quo acta cum fæderatis Ordinibus in hâc causâ apparerent, & simul causæ quibus ad hoc negotium seriò & suscipiendum & persequendum inducti sumus, & porro faciemus, donec ad optatum aliquem finem Deo Opt. Maximo placuerit omnia perducere.

Proximo autumno cum vlteriores regni tractus pro more lustraremus, exeunte Augusto bini illius Vorstij libri in manus nostras venerunt; *Tractatus Theologicus de Deo*, Domino Mauricio Hassiæ Lantgrauio inscriptus Anno 1610. & in eundem *Exegesis eius apologetica* Fœderatis

deratis ordinibus inscripta, Anno 1611. his acceptis, & disputationum primi libri præcipuis duntaxat articulis, vnà cum commentario secundi libri in eosdem, raptim & non sine horrore perlectis, ita nos diuinæ gloriæ zelus abripuit, vt nec horæ vnius morâ interpositâ literas ad legatum nostrum, Hagæ commorantem, in hanc sententiam depropperauerimus:

*Fidelis et Dilecte: Quam potes festinè Ordines conuenito, vt illis nostro nomine significes nihil dubitare nos, quin per suos legatos, quos iam ante biennium dimisimus, moniti à nobis fuerint, vt prouiderent ne hæreticos & seditiosos concionatores in Rempubl. paterentur irrepere. Notabamus præcipuè Arminium, qui etsi paulò ante excesserat è viuis, discipulos tamen multos superstites reliquit. Nunc, pro perpetuâ nostrâ in eorum Rempubl. curâ, omittere non potuimus, quin nouâ causâ subortâ eos de integro moneamus. Venit nuper in manus nostras cuiusdam Vorstij sacræ Theologiæ doctoris liber, atheismo & blasphemijs ita refertus, vt pro eâ sollicitudine, quâ Christianum Principem & defensorem fidei (quales semper nos fuimus) erga Ecclesiam affici oportet, non modo librum flammis censeamus vrendum, sed auctorem quoque ipsum grauissimâ pænâ multandum. hæc cum ita sint, tantùm abest vt hoc Ecclesiæ scandalo indoluerint Ordines, vt hominem ad Theologicam cathedram in Academiam Lugdunensem crebris suffragijs vocauerint: quem locum non multò illo melior Arminius, cuius adhuc durat in multorum animis aculeus, nuperrimè tenuit. Cùm igitur appetat S. Michaelis dies electioni destinatus, & è dignitate nostrâ & conscientiâ esse arbitremur, huic pesti (quantum in nobis est) occurrere, qui Illustrissimis Ordinibus propter religionis communionem nunquam antehac defuimus: volumus nunc ex te resciant, nihil posse nobis accidere ingratius, quam si monstrum illud hominis ad tantum in Ecclesiâ honorem euexerint. Quod si prætendant hominem, retractatis iam erroribus, professoriæ dignitatis capacem factum: respondebis tantum delictum eâ palinodiâ leuiter nimis expiari, &, si nos audiant, grauius propterea puniendum, nedum vt eo nomine tantum honorem mereatur. & quanquam ferè nobis persuasum sit fœderatos Prouinciarum ordines ab hac viperâ, vnde & schismata in Ecclesia & discidia in Republ. eueniant, satis sibi per se ipsos cauere; si tamen primum de illo promouendo consilium mutare noluerint, tunc illis nostro nomine denunciabis orbem terrarum scripto publico certiorem facturos nos, quanto odio hæreses illas earúmque defensores persequamur. atque vt Illustrissimi ordines rectiùs intelligant, quibus nostra monitio fundamentis nitatur; teterrimorum errorum, quibus nulla libri pagina vacat vnà cum his * catalogum accipe, & vale.*

* Catalogus iste hoc in loco de industria omittitur, quú præcipua illius capita in alteris nostris ad Legatum literis repetantur.

NAM

NAM cùm eiusmodi monstrum hominis, qui ipsam Deitatis essentiam sibi exagitandam sumpsisset, inter eos viuere intelligerem; zelus diuini nominis, & Sociorum nostrorum amor, quibus & religionis fœdere iuncti eramus, synceram hanc nobis expressit monitionem; ne pestis huius contagium, quo non modo ipsorum Respubl. verumetiam reliquus Christianus orbis inficeretur, ampliùs serpere paterentur: vnde nobis tanto certius denunciabatur periculum, quanto nostris ditionibus erat vicinius.

Legatus, sedulò satis nostrum exequutus imperium, prolixè Dominos monuit periculi, quod noui hospitis aduentus portenderet. & tum facile illis fuit eo sese expedire, & hominem vnde venerat remittere, cùm necdum Leidam in professoriam domum inductus esset, nec vxor cum familiâ eò venisset. nam vt vulgò dici solet,

Turpiùs eijcitur quàm non admittitur hospes.

Nihil tamen apud illos vel Legati industriâ vel rei gerendæ oportunitate promotum est: nec aliud ab ijs responsum impetrari potuit, quàm in hanc sententiam.

PERCEPTIS, quæ Serenißimi Britanniarum Regis legatus & Consiliarius in conuentu Ordinum xj. Kalend. Octob. scripta exhibuit; & rei summâ prolixè disceptatâ; officiosè & submissè à Serenißimo Rege contendunt, vt sibi persuadeat Fœderatarũ Prouinciarũ ordines; cùm contra iniustitiã, & tyrannidem, & carnificinam Hispanicam, quæ in corpora, fortunas, & conscientias multis annis grassata erat, frustrà iam omnia supplicationum, precum, diuturnæque patientiæ remedia tentassent; tandem ad libertatem suam, & priuilegia tuenda compulsos fuisse ad arma: &, Serenißimi Regis aliorúmque Principum & Rerumpubl. implorato auxilio, bellum ex eo diuturnum, difficile, & sumptuosum, memorabiles terra marique pugnas, vrbium obsidiones, & ruinas, regionum & ciuitatum vastitates, aliáque omnia belli incommoda summa in vtrâque fortunâ constantia animíque moderatione pertulisse: Principem autem suscepti gestique belli causam illis fuisse

crudele

crudele illud in hominum corpora, fortunas, & animas, Hispanicæ inquisitionis iugum. quo maiore nunc obsequio se Serenissimo Regi sentiunt deuinctos, qui, post tot amoris consilij & auxilij documenta, paternâ adhuc eos prosequatur curâ: ac; dum puritati Christianæ reformatæque religionis in nostris Ecclesiis, & Scholis conseruandæ tam sollicitè incumbit; fidem faciat duraturi affectus. quo nomine illius maiestati gratias agunt, quantas mente complecti valent: & piæ sinceræque monitioni ita se audientes fore spondent, ne possit inde vlla querelæ materia oriri. Quod ad Doctoris Vorstij negotium attinet, hæc se comperisse: Academiæ Leidensis curatores; quùm pro officio suo & perpetuâ Academiæ consuetudine Doctorem Theologiæ exquirerent, qui in cathedram vacuam succederet; inaudiuisse Steinfurti sub Comitibus Bentemiensibus (qui primi in Germaniâ superstitione & idololatriâ Papatus reiectâ syncerâ religione, quàm etiamnum retinent, amplexi sunt) quendam Doctorem Conradum Vorstium, iam decimum quintum professionis Theologiæ & ministerij diuini verbi annum agere; virum ob singularem eruditionem, & alias animi dotes à Domino Mauricio, Hassiæ Lantgrauio, Professorem Theologiæ expetitum, & controuersiis aduersus famosum Iesuitam, Bellarminum, Christianâ modestiâ disceptatis, etiam eorum iudicio olim laudatum, qui nunc se capitales illius hostes profitentur. his de causis illum à curatoribus Academiæ, initio mensis Iulij Anno 1610. inde excitum, missis ad Comites Bentemienses Illustrissimi Principis Mauritij, & Dominorum Holandiæ & Westfrisiæ literis: cui vocationi ab hominibus, quorum ea res nihil intererat, mense Augusto obuiàm itum est. Cum igitur Vorstius hæreseôs insimularetur, visum fuisse curatoribus (nec ipse refragabatur) vt tum Hagæ, tum Leidæ se sisteret, & obiecta, quà posset, dilueret: neminem tamen vel hic vel illic inuentum, qui quicquam aduersus eum diceret. At Maio sequente à sex ministris

nistris accusatum fuisse; quibus in pleno conuentu Dominorum Holandiæ & Westfrisiæ auditis; cum adessent Curatores & sex præterea concionatores; auditis quoque Vorstij ad singula responsis, & causâ vtrinque fusè disceptatâ; Dominos, *post maturam deliberationem, adhibitis quoque in consilium (pro illius conuentus more) Concionatoribus, nihil causæ inuenisse, cur rescinderent aut morarentur, quod à Curatoribus legitimè atque ordine factum esset. Augusto proximo noua accusationis capita contra Vorstium excusa, & in populum vulgata nouæ consultationi causam præbuisse: in quâ iuxta diuina & humana iura, & patriam consuetudinem, decretum est, vt his quoque accusatoribus Vorstius de integro responderet. quo in conuentu ordines Hollandiæ & Westfrisiæ, cum Curatoribus Academiæ & Consulibus vrbis Leidensis, contestatos fuisse, nunquam sibi in mentem venisse aliam à reformatâ religione in Scholas admittere, nec Vorstio illic locum fore, si vel vnius ex obiectis erroribus peageretur reus. ideóque confidere* Ordines *Holandiæ & Westfrisiæ, Magnæ Britanniæ Regem de toto negotio, eiusque circunstantijs, & bonâ eorum mente plenè edoctum, pro singulari suâ sapientiâ & prudentiâ, & benignitate, quæ ab ipsis facta essent omnia æqui bonique consulturum: præsertim cum à Delegatis spes facta sit, nihil ab Holandiæ & Westfrisiæ Ordinibus in hoc negotio, vel alio quocunque agendum, nisi cum debitâ Serenissimi Regis eiusque monitionis reuerentiâ. Uniuersos interea Ordines seriò à* Domino Legato *petere vt apud Regiam Maiestatem responso huic gratiam conciliet.*

Dat. *Hagæ in conuentu Ordinum Kalend. Octob.* 1611.

VERVM antequam hoc ordinum responsum in nostras manus venisset, è Vorstianis libris nonnulli in Angliam perlati sunt; nec inscio (vt fama est) aut inconsulto auctore. quo tempore *Bertius*, illius, qui Academiam Leidensem primus hæresi infecit, Arminij discipulus eò vsque impudentiæ processit, vt literas cum libro suo *de Apostasia Sanctorum* ad Archiepiscopum Cantuariensem mitteret.

ret. nec eiuſmodi librum contentus mittere, cuius ſolus titulus merebatur incendium, literis prætereà affirmare non erubuit nihil eſſe in libro, quod cum Eccleſiæ Anglicanæ doctrinâ pugnaret. Nos Eccleſiæ Chriſti iudicandum relinquimus, an præmatura hæc noſtra fuerit diligentia, cùm gangræna non ſolum vicinos noſtros peruaderet, aut proximus tantùm paries arderet, ſed noſtri quoque regni viſcera communi ſollicitarentur periculo. Itaque infælicibus Vorſtij libris in cæmiterio Paulino, & in vtrâque Academiâ publicè noſtro iuſſu crematis, viſum eſt Fæderatos Ordines de Vorſtij exilio iterum interpellare; & literas ad eos dare, Hagæ, in pleno conuentu, nonis Nouembrib. à legato noſtro exhibendas. nam in priore reſponſo hunc diem nobis condixerant. literæ autem hæ erant.

ILLVSTRISSIMI ET POTENTISSIMI DOMINI: *Quùm ex reſponſo ad proxima noſtra poſtulata certiores facti eſſemus, vobis eſſe in animo Comitijs Nouembre habendis de illo Vorſtio certi aliquid ſtatuere: quanquam ante per Legatum noſtra mens vobis ſatis innotuerit, non abs re tamen viſum eſt, & vt pietatis in Deum & ſynceræ in vos charitatis officio fungeremur, veſtram hiſce literis memoriam refricare. Satis arbitramur vobis conſtare nullâ humanâ ratione induci nos, vt in huiuſmodi negotio vobis negotium faceſſamus; ſed quicquid huius factum eſt, id diuinæ gloriæ zelo, & ſcandali omnis ex reformatâ Eccleſiâ purgandi ſtudio factum eſſe. Quòd homini corruptiſſimo in vrbe celeberrimâ domicilium conceſſeritis, non poſſumus non mirari: quod verò Apologiam illam vobis inſcriptam, in quâ priorum omnium blaſphemiarum impietatem recoxit, permiſeritis apud vos excudi, & in populo vulgari, longè præter noſtram expectationem accidit. Nos, à proximis literis ad Legatum noſtrum datis, duos illos Vorſtij libros, priorem Haſſiæ Lantgrauio, poſteriorem vobis inſcriptum, ne de re ignotâ iudicare videamur; legimus; quanquam non ſine horrore; & relegimus. Spes erat ex vitioſo illo ſemine, quod Dei hoſtis Arminius inter vos ſeminauerat (vnde permagna vobis meſſis nunc metitur) aduerſus eiuſmodi hominum peſtes vos factos cautiores; præſertim quùm inde inter vos ſchiſma exortum ſit, cui niſi obuiam eatur, Reipubl. veſtræ ſalus, quæ ſecundum Deum ſolâ nititur concordiâ, in præſentiſſimo diſcrimine verſatur. Verum quidem eſt nullam huius Arminij ad nos famam priùs veniſſe, quàm è vitâ exceſsiſſet: at diſsidio, quod in veſtra Republ. moriens reliquerat, tandem, ſed ſerò intellecto; legatis veſtris, qui ea tempeſtate extraordinarij nobiſcum erant, quid maximè foret è Republ. veſtra ſine mora indicauimus. nec dubito, quin bona fide meo apud vos mandato defuncti*

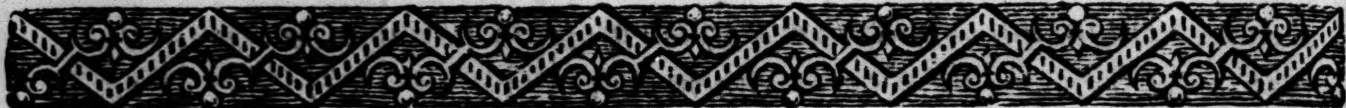
functi fuerint. at quorsum est opus de hæreticorum inter vos aut Atheorum arrogantiâ porro inquirere, cum vnus è Leidensibus vestris infamem librum (De Apostasia Sanctorum) non contentus vulgare, eò porrò impudentiæ processerit, vt illum nostro Archiepiscopo Cantuariensi muneri miserit; adiunctis etiam literis, quibus, vt & in ipso libro, affirmare non erubuit, nihil ibi reperiri, quod cum receptâ Angliæ doctrinâ pugnaret. æquissima igitur causa subest, cur eiusmodi hæreses extinctas velimus in herbâ; ne si creuerint, & Diuinam iram, & Christiani orbis infamiam, & vestram per schismata secum trahant ruinam. Quòd miser hic Vorstius Atheismum & hæreses, quas iam publicauit, aut inficiatione à se amouerit, aut æquiuocatione mollierit, hoc illi forsan apud vos proderit, ne igne luat scelus: (quod genus pœnæ an quisquam hæreticorum magis aliquando meruerit vestrum nunc est iudicium) at vt in vestrâ Republ. viuat aut doceat, quicquid demum vel abnegauerit vel defenderit, id quidem flagitiosius est, quam vt vobis in mentem vnquam suspicemur venturum. licèt enim ex obiectis pleraque aut omnia dilueret (quod profectò nunquam poterit) nihilominus propter scandali labem, & perennem homini inustam notam, satis supérque causæ est, vt solum vertat. Cæsari satis non erat si vxor probro careret, nisi etiam vacaret probri suspicione: quanto æquius est vos in re tantâ, vbi Dei honos agitur, & vestra & populi vestri salus, & Reipub. vestræ incolumitas, maiore vti cautione? nec sub cinere scintillas fouere tandem aliquando in flammam erupturas? cogitatu non est difficile hominem vel metu supplicij, vel horrore flagitij quibuscunque modis daturum operam, vt virus, quo illi præcordia coquuntur, celet & supprimat. nam quid ille non negabit, qui Dei omnipotentiam negauit & æternitatem? Sit ille, si lubet, innoxius; at viris probis & eruditis non ita destituta est Ecclesia vt hunc admittere necesse sit, omni scandalo & ignominiâ maculosum, nec nisi multorum annorum examine & pœnitentiâ repurgandum. Cæterùm, vt vt ista sint, vobis etiam atque etiam prospiciendum est, ne iuuentutem vestram in loco tam celebri ignominioso dedatis magistro, qui vt primùm illic pedem fixerit rediturus est ad vomitum. Quod reliquum est, velim vobis persuasum esse, ingenuam hanc nostram monitionem non aliunde, quam à syncero vestræ Reipub. amore profectam esse. Speramus autem, sicut nos ipsi optimæ in his conscientiæ fruimur testimonio, ita vos, singulis æqua lance expensis, grauissimum hoc negotium ad Dei gloriam; vestram dignitatem, & salutem; nascentis atheismi interitum; nostrùmque & Ecclesiæ mærentis votum expedituros. Sin verò (quod Deus auertat) nos frustra habueritis, & eiusmodi sectarijs non locum modò inter vos, verùm etiam veniam dederitis, vt exoletas & damnatas hæreses ab inferis reuocent, nouas autem & Catholicæ Ecclesiæ aduersas cudant; cogemur sanè inuiti, & cum ingenti animi mærore aduersus profanas nouitates protestari; ac pro titulo, quo nos Deus ornauit, fidei Defensoris ab hæreticis primùm secedere; deinde, conuocatis (si fieri possit) in Concilium reformatis Ecclesijs, in commune consulere, quâ ratione teterrimæ hereses possint extingui, & ad inferos vnde emerserunt relegari: denique & iuuentuti

uentuti nostræ seuerè edicere, vt ab Academia Leidensi, & cæteris nouarum opinionum peste infectis, abstineant. Sed meliora & ominamur & speramus. nec enim Deus Opt. Max. qui vobis contra externos hostes tamdiu adfuit, & Rempub. ex vestro nostróque voto, qui in nullo periculo vobis defuimus, iam firmare cœpit; vos animarum vestrarum hostibus, qui nihil nisi vestrum interitum inbiant, exponet prædæ. Quâ freti fiduciâ vos vestráque omnia diuinæ commendamus tutelæ. Vobis vt antè Amiciss.

Iacobvs Rex.

Dabantur ex regiâ nostrâ Westmonasteriensi pridie Nonas Octob. Anni 1611.

Quid autem Legato nostro hîc agendum esset, literis in hanc sententiam significauimus.

Cvm ex responso *Ordinum ad nostra in Vorstium postulata diem cognitionis protractum intelligeremus; & potentiores esse istius hominis patronos, quàm optandum erat, ex multis verisimile esset; visum est per literas nostras, prolixas satis & serias, priorem apud illos monitionem repetere. has cùm illis in concilio exhibueris, quantum potes nostro nomine contende, vt hæreticus ille, ex tot blasphemijs consutus, exigatur in exilium; & effrænis hæc disputandi licentia & Leidæ & alibi coerceatur; & vanissimarum quæstionum, quibus ipsa Theologiæ fundamenta conuelluntur, tandem aliquando inueniatur finis, quod vt fidentiùs postules, en tibi breui in indice impietatis, quâ totus eius liber refertus est, præcipua capita. Quod si nullâ prece adduci poterunt, vt reformatæ Ecclesiæ desiderio satisfaciant: (quod nobis præter opinionem eueniet) tum verò id solum tibi agendum supererit, vt protestationem nostram cum prioribus literis ad te missam illis notam facias; & primo quoque tempore denuncies nos eorum, quos suo in sinu fouent, à verâ fide apostasiam Christiano orbi vulgaturos. hoc nos vt paulò asperiùs, cum necdum cætera remedia sint deplorata, per literas illis significare noluimus. sed optamus & speramus meliora.*

Theobaldæ è regiâ nostrâ pridie Nonas Octob. Anni 1611.

At Privsqvam appetisset tempus, quo Fœderatis Ordinibus nostræ literæ erant exhibendæ; rumores in populo ab hominibus astutis magis, quam pijs differebantur, ardorem nostrum deferbuisse, & actionis illius memoriam nobis iam excidisse: quin & Vorstius cum vxore & liberis iam Leidæ vt Professor consederat, vti ipse in libro suo, cui titulus est Christiana & modesta responsio,

sio, his verbis testatur: *Quum igitur diuinâ vocatione sic ferente, in eâ vrbe ac prouinciâ sedem fixerim, cùmque domo totâ nunc habitem, quæ supremam in terra iurisdictionem vestram agnoscit, &c.* Legatus igitur noster quum rumorum mendacia astu seminari animaduerteret, quasi noster eo in negotio refrixisset calor; Vorstio verò in vrbe Leidensi domicilium videret concessum, idque inter primæ nostræ monitionis tempus & conuentum illum Nonis Nouemb. indictum; statuit continuò cum illo errorum indiculo, vnde tanquam ex vngue leonem agnoscerent, literas nostras exhibere; quibus ipse suas in hanc sententiam præmisit:

SI de vestra Republ. Magnæ Britanniæ Rex Dominus meus bene vnquam meruerit, Viri illustrissimi (quàm bene autem & consilio & ope meruerit vos ipsi grato animo semper agnoscitis) certè hoc tempore optimè videtur mereri, quo per literas eam inter vos religionem nititur in tuto locare, quam reformatæ in Britanniâ, Germaniâ, & Galliâ Ecclesiæ vnanimes recepere. Quid enim Maiestatis suæ interest, si professionem Theologicam in Academiâ Leidensi non adeat Vorstius? aut Arminiana hæresis è templis vestris proscribatur? nisi quod Princeps Christianus Euangelij propagationi, vester amicus Reipubl. vestræ incolumitati studeat; quæ subditorum eius sanguine fundata est, nec stare diu potest, si reformata religio vobis conscijs vel Sophistarum fallacijs elusa fuerit, vel hæreticorum scelere deprauata.

Si igitur Reipubl. vestræ Palladium est religio, cuius puritate nititur vestra securitas, vos ipsos testes appello, quo in discrimine res versentur, cùm ita dominatur in præcipuis Bataviæ vrbibus Arminius, & Vorstius Leidæ in ipso Ecclesiæ vestræ seminario vexillum aduersus Deum proponit, nouam commentus sectā ex antiquis & nouis hæresibus consutā. dixit insipiens in corde suo non est Deus. *at qui pleno ore in Deum blasphemias ebuccinat, & sciens volénsque nihil non impietatis stilo suo permittit; huic præ omnibus hæreticis, qui inde vsque ab exorto Euangelij lumine è tenebris emerserunt, sine controuersia palmam scias deberi. Sed ne quis dubitationi supersit locus, accipite, quæ Serenissimus meus Dominus sua manu è libris eius excerpta vobis in gustum propinat.*

EX VORSTIANIS ANNOTATIONIBVS.

CÆterum nihil vetat Deo *etiam corpus ascribere, si vocabulum corporis in significatione latiore sumamus.* Pag. 210.

Non satis igitur circumspectè loquuntur, qui Deum *vt essentiâ, sic etiam voluntate prorsus immutabilem esse affirmant.* Pag. 212.

Pag. 232. *Nusquam scriptum legimus, Dei substantiam simpliciter immensam esse. immò non pauca sunt, quæ contrarium sensum habere videntur.*

Pag. 237. *Magnitudo nulla actu infinita est, ergo nec Deus.*

Pag. 308. *Et sanè si omnia, & singula rerum euenta, præcisè & ab æterno definita fuissent, nihil opus esset continuâ rerum inspectione & procuratione, quæ tamen Deo passim tribuitur.*

Pag. 441. *Plenius tamen respondere videntur, qui certam quidem in genere vniuersalem Dei scientiam esse docent. Sed ita tamen, vt plures certitudinis causas in visione præsentium ac præteritorum, quàm in visione futurorum contingentium agnoscant.*

Pag. 271. *Omnia etiam decreta, quæ semel apud se præcisè definiuit, vno modo & actu, post factam definitionem accuratissimè nouit: sed de alijs omnibus, & singulis quæcunque sunt & fiunt seorsim & per se consideratis, hoc affirmari non potest; quippe quæ non modò successiuè in tempore, verum etiam contingenter, & sæpe conditionaliter existunt.*

EX APOLOGIA.

Pag. 38. *PAter peculiarem quandam entitatem, seu quasi limitatam, & restrictam essentiam habere putandus est.*

Pag. 43. *Vnde porrò non difficulter efficitur etiam interna quædam accidentia in Deo, hoc est, in ipsâ (vt sic dicere liceat) proæreticâ Dei mente, ac voluntate, reuerâ existere.*

In Cap. 16. periculosè dissentit à receptâ sententia Theologorum de omnipræsentia Dei.

In Cap. 19. pag. 99. attribuit Deo magnitudinem, & quantitatem.

Talia sunt istius magni Theologi dogmata, quem ad primæ cathedræ honorem communibus suffragijs accersistis. de qua impietate nihil aliud dicturus sum, quàm quod in simili causa à Romano Oratore dictum est: Mala est & impia consuetudo contra Deum disputandi, siue seriò id fiat siue simulatè.

Nunc vt ad vos veniam, Viri illustrissimi, & Regis Domini mei imperium exequar, ego vos per mutua illius amicitiæ vinculum, quo cum illius ditionibus vestræ prouinciæ hactenus connexæ fuerunt, quod ille sarctum tectúmque semper præstabit, oro atque obtestor, vt tandem experrecti hoc ipso in conuentu

videatis,

videatis, nequid Reſpub. detrimenti capiat: quæ ſeriùs, ocyùs, proculdubiò euertetur, ni peſtem hanc, quam in ſinu alitis, è ditionibus veſtris primo quoque tempore proſcribatis. Ille à diſcipulis Socini, cuius doctrinam penè cum materno lacte ſuxit, iam Magiſter expetitur, & ſummo deſiderio expectatur. auolet hinc ad aues concolores. at ex Academiâ veſtrâ Leidenſi S. Theologiæ ſtudioſi quinquaginta ſex à Dominis Holandiæ petierunt, ne pro imperio Profeſſor induceretur, qui Baſilienſium & Heidelbergenſium Theologorum literis, & ſuæ ſcriptionis teſtimonijs plurimarum hæreſeon compertus eſſet. Speramus igitur grauiſsimis hiſce cauſis æquâ expenſis lance; Vorſtij multiplici hæreſi; Regis æquiſſimâ poſtulatione; veſtrarum prouinciarum ferè omnium petitione; Miniſtrorum, quotquot Arminium non ſpirant, ſubmiſſâ ſupplicatione; facturos Holandiæ Dominos, quicquid & Religionis ſynceritas & patriæ vtilitas præſcripſerint. Eſt præterea, quod Sereniſsimi Regis nomine à vobis petam, vt, certâ fidei formulâ prouincijs veſtris omnibus iniunctâ, frænetur nimia hæc diſputandi licentia; vnde nihil expectetis, niſi ciuium diſſidia, & diſtractæ Reip. factiones: illam autem prophetandi libertatem, quam in Antibellarmini ſui præfatione vobis inſcriptâ tantopere vrget Vorſtius, penitus è medio tollatis. Vos denique; qui iam olim pro conſcientiarum veſtrarum libertate arma ſumpſiſtis, bellúmque difficile & cruentum quadraginta annis ob Euangelij amorem pertuliſtis, & omnibus pietatis officijs hactenus defuncti eſtis; orat Sereniſsimus Rex, vt etiam atque etiam caueatis, ne Arminiani veſtræ cognitionis præiudicio freti impiam illam doctrinam de Apoſtaſiâ Sanctorum *in orbem terrarum fidenter euulgent. Quanti ſemper Maieſtas ſua veſtram amicitiam fecerit docent fœdera vobiſcum inita, docent crebra ad vos è ſuis regnis tranſmiſſa auxilia, docet ſanguis ſuorum ciuium in veſtrâ cauſâ vbertim profuſus. Vnicum huius amicitiæ glutinum eſt religionis communio: cum defenſor fidei ipſe ſit; quo titulo magis ſe æſtimat, quàm regno Britanniæ; patronum ſe eorum omnium profitetur, qui ſe eiuſdem religionis & fidei profitentur conſortes.*

At ſi ſemel veſter zelus feruórque hic intepuerit, veſtram pariter erga ſe & ſuos ſubditos amicitiam refrixiſſe ſuſpicabitur. Hæc Domini mei iuſſu ijs addenda erant, quæ ipſe ſuis ad vos literis complexus eſt. Vos rem totam eâ, quâ valetis, mentis acie expendite, & quod è Ditionum veſtrarum dignitate & bono eſſe iudicabitis, id bonis auibus definite.

LEGATO NOSTRO, interiectâ multorum dierum & hebdomadum morâ frigidè & ambiguè in hanc ferè ſententiam reſponderunt *ſe, perlectis literis noſtris quæ pridie Non. Nouemb. redditæ eſſent, & ponderatâ Legati poſtulatione, gratias nobis agere quàm maximas; quòd & prouinciarum & religionis reformatæ incolumitatem eâdem ſemper curâ & ſollicitudine proſequeremur. Quòd verò ad articulos illos Vor-*

stio obiectos; Academiæ Leidensis Curatores, post seriam Ordinum consultationem, decreuisse, vt ab omni professoria functione abstineret Vorstius; Leidæ intereà communi ciuium iure domicilium haberet. Quod si antè, vel in proximo Dominorum Holandiæ & Frisiæ conuentu qui proximo Februario futurus esset, ad obiecta non responderet Vorstius; tum verò vniuersos Ordines confidere ex nostri animi sententia Dominos Holandiæ & Frisiæ sententiam dicturos: sese intereà, quum absque vrbium principum & prouinciarum offensa nihil aliud eo tempore fieri posit; à Legato nostro seriò petere, vt de meliore nota, & prout ipse intelligeret bono eorum publico maximè conducere, hoc ipsorum responsum nobis commendet.

Veritus itaque Legatus, ne responso hoc tam frigido nos parum acquiesceremus iudicauit iam tempus venisse, quo ad vltimum illud deploratæ causæ remedium confugeret. cætera omnia, quæcunque à nobis in mandatis haberet, iam esse peracta; & cum tot ampliationes, & frigida responsa essent instar repulsæ, nihil iam restare, nisi vt nostram illis protestationem denunciaret: quod ille, in publico eorum conuentu his verbis fecit:

NOtant antiquitatum Gallicarum studiosi, illius gentis aduocatos ab aliquà sacræ scripturæ sententià causæ dictionem solitos ordiri: id mihi nunc vsu venit, Illustrißimi; meáque hæc erit sententia: Si peccauerit in te frater tuus, argue eum inter te & ipsum solũ. si audierit te, lucratus es fratrem tuũ: si non audierit te, adhibe vnum atq; alterũ, vt in ore duorũ vel trium stet omne verbũ. si non audierit eos dic Ecclesiæ. *Neminẽ esse opinor in hoc consessu, qui non vltro agnoscat Regis Domini mei in procurandis ditionum vestrarum commodis fraternam beneuolentiam, atq; in hâc Republ. stabiliendâ paternam sollicitudinem. vnde etiam factum est, vt non sine dolore acceperit Conradum Vorstium, tam multiplicis hæreseôs testibus omni exceptione maioribus conuictum, ad professionem Theologicam Dominorum Holandiæ decreto accersitum; quando ea res cum manifesto Ecclesiæ reformatæ & suæ Maiestatis dedecore coniuncta esset. Itaque vt innumera, quæ insecutura essent mala, maturè satis anteuerteret, per literas mihi iniunxit (quod ij Kalend. Octob. exequutus sum) vt suo nomine vos orarem, ne illum hominem intra vestros fines vnquam admitteretis. responsum a vobis est, negotium illud cum debitâ Maiestatis suæ reuerentiâ transigendum.*

Tantum tamen abest, vt vlla apud vos fuerit regiæ petitionis verecundia,

vt potiùs de industriâ refragati fueritis. in Academiam inuitatus est Vorstius; hospitio comiter exceptus; domicilio & professionis dignitate ornatus. Rex, quamuis elusâ primâ operâ, per literas tamen, suâ exaratas manu, zelique & affectus plenissimas prolixè & grauiter dissuasit, ne vestrum & reformatarum Ecclesiarum honorem atheo admisso Theologo læderetis. Eas literas coram præcipuarum Batauiæ vrbium legatis in vestro conuentu Non. Nouemb. exhibui; nonnullis quoque in eam sententiam regio iussu adiectis. Sex septimanis circiter elapsis à vobis responsum est sed adeò confusè, ambiguè ἀμφιβόλως; vt facilè appareret nihil minùs vobis in mentem venisse, quàm Vorstium dimittere; receptum Leidæ, & professoriâ dignitate ornatum, fortè, vt Iosepho Scaligero succenturiatus Academiæ possit esse ornamento: fortè, vt priuatim liberè faciat, quod publicè præ pudore non auderet. His de causis nomine & iussu Domini mei protestor, recepto in Academiam Leidensem Vorstio, iniuriam & contumeliam reformatæ Ecclesiæ per vos factam: Protestor fœdus cum Domino meo initum, quod reformatæ religionis communione nitebatur, per vos læsum. Quam indignissimam in Deum & in se iniuriam, quâ sibi & fœderi Britannico Vorstius prælatus est, ægerrimè se ferre non dissimulat: & nisi maturè resarciatis (resarcire autem nisi dimisso Vorstio non potestis) protestationem hanc suam typis se vulgaturum denunciat, vt quantopere Vorstij atheismum & hæreses omnésque impietatis eiusce fautores & patronos oderit Christiano orbi innotescat. Hæc habui in mandatis; quæ nisi exequutus fuissem, tum meo in Deum officio cuius hîc causa agitur, tum Regis optimi dignitati defuissem, qui vt reformatæ religionis puritatem vindicet, nec suo nec liberorum aut subditorum sanguini parciturus est.

QVA PROTESTATIONE factâ, Domini, inito consilio eiusmodi nobis responsum concinnârunt: *licèt hoc Vorstij negotium Serenissimo Britanniæ Regi paulò præter opinionem hoc tempore cesserit, non dubitare se tamen, quin* 14. *Calend. Martias in conuentu Dominorum Holandiæ res tota ex animi sententia foret transigenda.* Itaque eo responso refocillata nobis spes fuit Dominos Holandiæ, apertis diuinâ misericordiâ oculis, percepturos demum quale excludant Basilisci ouum (nam phaleratis Vorstij verbis verum fit vetus illud, *latet anguis in verbâ*) & prouinciam suam omni illius hæreseôs suspitione absoluturos. Nam Zelandi, Frisijque, quibus Holandorum nonnullos adiungo, ita nouitiam hanc sectam oderunt, vt de eâ exterminandâ apud Holandiæ Dominos sæpiùs contenderint. Certè nobis non minor incessit dolor quàm admiratio, tantam Curatoribus Academię Leidensis obductam fuisse ob oculos glaucomam, vt hunc hominem paci conciliandæ & sedandis Academiæ & Ecclesiæ litibus idoneum

 crederent:

crederent: quod Legato quoque Ordinum nobiscum versanti scribere non dubitârunt. eorum cæcitatem alio argumento conuincere necesse non est, quam ipso euentu: exitus acta probat. Siquidem ex quo Vorstius appulit (quod sine dolore meminisse non possumus) plures quam vnquam antehac in eâ Repub. animorum distractiones, plura dissidia euenerunt. testantur accusationes crebræ, & libri aduersus eum scripti illiúsque ad obiecta responsiones: testantur Professorum Academiæ Leidensis complurium protestationes, & confæderatarum prouinciarum, & vrbium nobis iam dictæ querelæ: vt planè fateri necesse sit, si eo consilio hominem adduxerint, nihil minùs ex voto respondisse quàm euentum.

FINITA eorum narratione, quæ nobis in hoc negotio cum prouinciarum fæderatarum Dominis acta sunt, proxima cura est rationes subdere, propter quas in alienâ Republ. eiusmodi negotium aggressi sumus. quod obiter à nobis ibi præstitum est, vbi de Vorstij libris in Britanniam aduectis loquuti sumus. Tres ibi causas inuenias, cur nostram hûc falcem immittere necesse fuerit. Impulit nos zelus diuinæ gloriæ, cui nos nostráque omnia impendere debemus. impulit charitas in vicinos & fæderatos nostros. impulit denique iustus eiusdem periculi metus.

Certè si de *numero aut naturâ Sacramentorum* nouam litem mouisset Vorstius, si *de meritis, de purgatorio, de visibili Ecclesiæ capite*, aut id genus alijs, quæ inter nos & Pontificios agitantur, si *de operibus Dei ad extra* (vt loquuntur in Scholis) quanquam nec eiusmodi erroribus inter Fæderatos nostros cuperem esse locum; Si non altiús ille euectus fuisset, & sanctissima quæque profano stilo sollicitâsset; ego vel abstinuissem, vel minore animi contentione causam suscepissem. Nunc verò quando hic Antijohannes, in cœlos & Dei solium profano alarum remigio sublatus, sacram illius & ineffabilem essentiam, quæ miranda non rimanda erat sacrilegis quæstionibus sollicitat; & *infinitatem*, vnum ex attributis diuinis, cum *immensitate*, quæ nonnunquam creaturis tribuitur, commiscet; *essentiam & substantiam cum hypostasi* confundit; *primas & secundas creationes* inuehit, *mediatas & immediatas*; Deum *quantum* facit & *qualem*; *æternitatem* è sæculorum periodis componit, & cum *æuiternitate* confundit; Deum inficiatur *actum purum*, & qualitatum expertem, qui nempe *aliquid in seipso diuersitatis aut multiplicitatis habeat, &* (horresco referens) *principium cuiusdam mutabilitatis*; quasi bellum non Theologiæ solum sed humanis omnibus scientijs indixisset: neminem hic recuso iudicem an iustis de causis videar commoueri vt vel maximè reformatæ religionis professor non forem, sed latiore vocis vsu Christianus, aut (si velis) è Scholâ Platonis Theologus, naturali saltem numinis cognitione præditus.

Nunc

Nunc vt ad secundam causam veniamus; licet Christiana charitas omnibus debeatur, proprio tamen iure ad eos pertinet, qui sunt fidei domestici: cum igitur non solùm fœdere nobis coniuncti essent prouinciarum Ordines, verùm etiam fœderis illius præcipuus nodus esset religionis reformatæ communio, monitos sanè eos oportuit, ne hæreses tam perniciosas vel germinare in suis ditionibus, vel radices agere paterentur; è quibus nihil aliud sperare possent, quàm certum animarum periculum, aliarúmque Ecclesiarum secessionem, & demum suæ quoque Reipub. distractionem, cuius secundum Deum præcipuum foret in concordia fulcrum. quod consilium eo libentiùs secuti sumus, quòd ex ipsis prouincijs nonnullæ, bono exemplo nobis præeuntes, dicam Vorstio grandem impegissent, eiúsque exilium Dominis Hollandiæ pro virili suâ parte suasissent. Profectò, si ex Holandiâ oriundus fuisset Vorstius, vt olim Iohannes Leidensis; satis fuisset Dominos imminentis periculi certiores facere, cæteris ipsorum arbitrio permissis. at quum alienigena sit, è peregrinâ gente ad iuuentutem erudiendam accitus, nullum habet nascendi priuilegium, quin possit ab ijs, cum primum visum fuerit, dimitti. Professionem expende, & dices mecum, mille hæreticos Laicos minore cum periculo in ciuitate tolerari (qui quamdiu neminem seducunt nemini nocent) quàm vnum aliquem prauorum dogmatum magistrum, qui suæ impietatis virus incautæ iuuentuti instillet. nam

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu;——

& quid tandem fiet de riuulis quorum fons est corruptus.

Et hinc quoque tertia ratio nostræ in hoc negotio sollicitudinis deducta est. nam si per iuuentutem Batauicam vniuersim serperet hæc labes, quàm prope absumus nos à periculo? non pauci è iunioribus nostris subditis erudiendi causâ in eam Academiam proficisci solent, illam multis nominibus iam diu celebrem, sed præcipuè quod nostrâ memoria bina illa literarum lumina habuerit Scaligerum & Iunium. tanto est hæreseos virus corporeo quocunque periculosius, quanto anima nobilior est corpore. ideóque Iohannes Euangelista, statim vt Cerinthum hæreticum conspexit, contagij metu è balneo se proripuit. & quanto magis nobis metuendum est, ne eandem à Batauis labem contrahat iuuentus nostra, quum magnus ille Apostolus, Christo Domino vnicè charus, tantâ sollicitudine ab hæreticis sibi cauerit? cuius quoque extat in epistolâ interdictum, ne dicas illi, Aue.

Neque verò nos latet, quid à plerisque pro Vorstio dicatur: non satis intelligi bonum virum, sed prauis consequentijs aliorsum ac sentit torqueri: non esse accipienda dogmaticè, quæ disputat Scholasticè: & vt concedatur minùs cautè alicubi locutum eum, non esse tamen id Vor-

stio

stio imputandum in hæresin, sed accusatoribus in logomachiam: in nouissimis denique operibus se à calumnijs satis vindicâsse, & hæresi omni renunciâsse.

Sed nos primo effugio respondemus, nullam aduersus illum actionem iure sequelæ à nobis fuisse intentatam; sed ex suis ipsius disertis verbis hæreseôs conuictum.

Quod veró attinet ad illam quæstionum vel (vt ipse vocat) disquisitionum libertatem; nobis quoque eadem mens est, in rebus dubijs, de quibus sine fidei periculo in vtramque partem sentire liceat, non permittendam modò, verumetiam probandam esse Scholasticam σκέψιν, saltem intra scholæ parietes. Verùm in præcipuis fidei nostræ articulis hâc vti dubitandi licentiâ; nec tantum in numinis conclaue, verumetiam in eius essentiam per fas & nefas penetrare, & in penitissima quæque illius curiosos oculos defigere, vel, quod de Medicis Pantagruelis dicitur, accensâ face in Deum descendere, eiusque essentiæ abdita scrutari: hæc omnia (fidenter dixero) ad destructionem faciunt, non ad ædificationem. quod olim contra eorum hominum curiositatem, qui necesse habebant scire quid Deus ante mundum conditum egisset, vsurpatum scimus à D. Augustino. Longè alia erat apud Iudæos, dum eorũ pietas adhuc integra esset, numinis reuerentia: Illi sibi moriendum credebant, si Deum semel aspicerent. Nec eorum magnus Legislator Moses seriâ & submissa prece plus apud Deum effecit, quàm vt eius posteriora videret. Itaque de altissimo diuinæ essentiæ mysterio nouas quæstiones mouere, de trinitate, de hypostaticâ personæ Christi vnione vel scepticè disputare, vel etiam à receptis in Ecclesiâ loquendi formulis; quæ temporum successione, & quatuor primorum conciliorum decretis, & fidei symbolis inualuerunt; nunc discedere, & nostras phrases, nouas, inauditas, Ecclesiæ obtrudere omnino non licet. De his perinde est dubitare & contrarium statuere. omnisque eiusmodi disquisitio pænam meretur inquisitionis. *Non est bonum ludere cum Sanctis, multo minus ergo cum Deo.* E primis est carminibus, quæ pueris nostris proponuntur discenda,

Mitte arcana Dei cœlúmque inquirere quid sit.

parum videtur referre, siue dixeris; hęc fœmina est meretrix: siue probabilibus argumẽtis suaderi potest fæminam hanc esse meretricem. neque Vorstius, opinor, pro amico illum haberet, qui diceret; valde est hoc controuersum, an pestifer hæreticus sit Vorstius & iam infernali debitus supplicio. non quod tam acerbè de illo statuendum sit, sed quòd non desint idonea argumenta, quibus hoc satis fiat probabile. Natura hominis inde vsque à primorum parentum lapsu libertatem arbitrij amisit, &, pronis in malum mortalibus, ne vmbra quidem illius relicta est præterquàm apud eos, quos Deus ab originalis peccati leprà

prâ expurgatos merâ sua gratiâ sibi consecrauit. Vnde periculosæ aleæ plena res est, vt vel maximè singulis idonea responsa subiunxeris, nouas hasce quæstiones proponere. Nam maxima pars hominum, vestigijs primorum parentum insistentes, naturæ vitio eligunt deteriora: nec sine causâ diuinus Poeta Bartasius, de Sodomæ exitio verba faciens, flagitij, quo perijt, etiam nomen reticuit:

De peur qu'en offensant des saincts l'oreille tendre,
Ie ne les semble plus enseigner que reprendre.

Nomine flagitij teneras qui læserit aures,
Non carpsisse scelus, sed docuisse putes.

famâ etiam proditum est, haud scio quam verâ, libros controuersiarum Bellarmini in Italiâ non permitti vulgo; propterea quod obiectiones eius nimis validæ sint, responsiones autem nimis debiles. quâ tincturâ vti etiam aliâ mox dicendâ per quam Vorstius est Bellarmino concolor.

Quod autem fateantur minùs cautè alicubi loquutum esse Vorstium, ideóque meram videri de nominibus controuersiam: iam responsum est in mysterijs illis de diuinâ essentiâ, de trinitate, de Vnione hypostaticâ naturarum in Christo, &c. non esse culpæ immunes, qui à perpetuâ Ecclesiæ consuetudine, & receptis loquendi formulis discedunt. Linguâ Canaanis vti debet, qui de Canaane loqui velit. in filios Aaronis seuerè animaduersum est, quód peregrinum ignem ad altare Domini ferre ausi essent. minore quoque quàm vnius literæ discrimine (inter *Siboleth* & *Shiboleth*) poterant decem tribus Israëlis suos hostes internoscere. & vnius elementi differentiâ inter *homoousion* & *homoiousion* separabantur in Oriente Orthodoxi ab hæreticis.

Quòd attinet ad vltimum illud effugium, quòd in nouissimis libris obiectas calumnias satis purgauerit Vorstius, & nuncium miserit hæresibus: Nos à Dominis obnixè petimus, vt seriò & pensiculatè in proximis Comitijs examinent, quibus se coloribus excuset, quo scribendi genere vniuersim vtatur. apparebit enim quo spiritu scribentis manus agatur.

Nam vt à præfatione *Christianæ & modestæ responsionis* initium faciamus; quæstiones illas, quarum suprà meminimus, non pluris facit, quàm dissertationem de caudâ canis Tobiæ. In secundâ præfationis eiusce pagellâ hæc verba habentur:

Omnis homo est mendax, immo vanitate ipsa vanior, solus verò Deus est verax. Quod cum in omnibus magni momenti negotijs, tum maximè in sanctißimâ fidei causâ humiliter nobis semper agnoscendum est. ne videlicet quidquam, quod primâ fronte

fronte nobis nouum, immò falsum & absurdum videatur, facilè damnemus, nec contrà, quicquid vulgò receptum est (in rebus præsertim abstrusis, ac perplexis, nec tamen ad salutem scitu necessarijs) & quidem cum opinione præcisæ necessitatis, statim approbemus. In his talibus, si quis Regem aut Principem, alioqui pientissimum, immo Reges & Principes eiusmodi complures (addo & Episcopos, seu Doctores Ecclesiæ non dissimiles) aliquantulum errare dixerit, nihil opinor aduersus Regiam Maiestatem, nihil aduersus Principum aut Episcoporum dignitatem, reuerâ peccauerit; modò semper rationes suorum dictorum modestè reddere paratus sit.

Quibus verbis duo astruit; primum, omnem hominem esse mendacem, idque non minus in rebus fidei quàm cæteris. secundum, neque probandum statim quod communiter receptum est, nec continuò reijciendum, quod iam primùm est excogitatum: ita euenire, vt vetustæ opiniones & omnium seculorum consensu firmatæ subinde antiquari debeant, & in earum locum succedere nouæ, peregrinæ, & quæ primo aspectu absurdæ videantur. Iam obseruandum est non fuisse huic homini leuia errata, aut σφάλματα μνημονικά obiecta, quæ nec cogitanti poterant excidere; sed horrenda illa, nobis ante commemorata, & alia nihilo illis meliora, quæ ipsam Christianæ fidei acropolim subruunt. Vnde necessariò efficitur, in hac eius excusatione illa ipsa intelligi, quæ in accusatione illi obiecta sunt. At Christianorum nemo (quod diuinâ gratiâ fauente cum de nobis tum de Pontificijs licebit sperare) in prima hæc Christianæ religionis principia vnquam impinget: saltem pro vno è Regibus illis, quos ibi generatim nominat, ego meam (cum Deo) fidem interponam. Cæterùm propter hanc nouarum opinionum mercem, quam Christiano orbi tam cupidè extrudit, nihil est cur antiqua Ecclesiæ fides, tanquam exoleta vestis, aut formæ aut materiæ respectu mutari debeat.

Præterea, tertia præfationis pagina his verbis vtitur: ***Sed neque plures vno aliquo semper hic ditiores sunt. nemo igitur vnus sibi arroget omnia. nec numero plures vni alicui singulare quicquam inuideant.*** Ipsissimum Anabaptistici erroris fundamentum; quo omnis ex Ecclesiâ politia proscribitur. euersâ enim Papæ Monarchiâ continuò Aristocraticam quoque & Democraticam potestatem exterminant: contrà quàm præcipit Apostolus, vt Spiritus Prophetarum subiecti sint Prophetis. nam si vni homini hoc sibi arrogare fas sit, quo iure obsecro à synodicis, Nationalibus, vel etiam Oecumenicis concilijs redargui poterit? Dicet

enim:

enim: nihil est vobis, Domini, in me iuris; quia ego singulare quiddam supra vos omnes habeo. Quinta autem pagina sic loquitur: *Planissimè enim persuasus sum, Serenissimo Regi nunquam in animo fuisse, nunquam in animo fore, alienæ conscientiæ (quod ne Apostoli quidem sibi vnquam arrogarunt) siue directè siue indirectè siue per seipsum, siue per alios vllatenus dominari, vel fidem nostram vlli humanæ authoritati allegare velle.* quibus verbis ipsius indicio conuincitur Ecclesiam non agnoscere eorum, qui ipsi obiecti sunt, errorum arbitram. Nempe homini nimis notum erat certas credendi loquendíque formulas de prædictis mysterijs per consequentias è sacris literis iam olim fuisse ab Ecclesiâ stabilitas. & hæc vnica ratio est, cur in his omnium mortalium iudicium defugiat. inde est quod præfationis pag. 7. suam illam Christianam libertatem his verbis tueatur: *Qui quidem humanas decisiones à diuinis mysterijs satis scrupulosè segregem; & præsertim in audaces Scholarum hypotheses, pro Christianâ libertate, interdum diligentiùs inquiram*; quasi nimia fuisset Scholasticorum Theologorum audacia, articulos Christianæ fidei ab Ecclesiâ acceptos explicuisse. nos hac in re verè illi possumus reponere, quod Bellarminus alicubi de Caluino: Vtinam semper sic errassent Scholastici. Quis enim illos in Christianæ religionis principijs tractandis non omni laude dignetur? vel vnus Aquinas contra gentes testis sit. At in illis controuersijs, vbi palpo feriendus erat Pontifex, & apostatantis Ecclesiæ traditiones & constitutiones nouitiæ erant fulciendæ; cesserunt (proh dolor) tempori; & mysterio iniquitatis, quod tum ad incudem calebat, omnia labefactata fuere ingenia. Porro Christianam libertatem non alio consilio vrget Vorstius, quàm vt illius obtentu faciliùs Christiano orbi det verba. nam in sacris literis Christiana libertas aut de rebus adiaphoris tantum intelligitur, aut legis humanarúmque traditionum seruituti opponitur. quo sensu Paulus loquitur epistolâ ad Colossenses: *quare oneramini ritibus?* at Christianæ libertatis prærogatiuâ abuti, vt de altissimis, & sacratissimis diuinarum rerum mysterijs nouæ hæreseôs venenum orbi propines, arrogantiæ est & nequitiæ nimiùm effrænis. de quo genere Paulus denunciat; *licèt nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquàm quod euangelizauimus vobis anathema sit.* & D. Iohannes nobis interdicit, ne *Aue* dicamus ei, qui aliam doctrinam apportauerit vt iam dictum est.

Vt constet autem nouarum opinionum artificem esse Vorstium, quo in genere singularis videri nimium quantum desiderat, legatur locus paulò ante hunc quem citauimus; vbi de nouo illo nomine *puri putique Euangelici* mirificè gloriatur. quanquam puri hominis vocabulum nunquam non in Ecclesia suspectum fuerit. nam inter veteres hæreticos sunt καθαροί, vt inter Anabaptistas Puritani, à quibus, qui in

nostris

nostris regnis tersi nimium mundíque haberi volunt, & suâ abrepti vertigine politiæ Ecclesiasticæ refragantur, nomen suum mutuati sunt. Euangelicorum verò appellationem licèt nostræ religionis homines non vna in regione sibi assumpserint; nescio tamen quo fato in quibusdam Hungariæ & Bohemiæ tractibus maximè vigeat, vbi innumeri viuunt sectarij solo contra Papam odio concordes. Sacra scriptura in actis Apostolorum nos Christianos nominat, & primitiua Ecclesia Catholicos & Orthodoxos. Suspecta est hæc in Vorstianâ religione noui nominis affectatio. nec dubium est eo id consilio fieri, vt suos ab Orthodoxis nostræ religionis Professoribus primò discriminet; deinde diuellat. proposuisse enim sibi in istis nouitatibus constantiam, neque eorum quæ scripsit quicquam retractare, id ex vltimâ præfationis pagellâ perspicuum est, vbi sic ait. *Opinor enim ipse (vt magni illius Erasmi verba hîc æmuler) in libris meis nihil reperiri, quo deterior quisquam reddi possit.*

Sequitur ipse liber, eiusdem cum Præfatione furfuris, & (vt verbo dicam) dignum patella operculum. Ita enim distinctionibus & Sophisticis effugijs, *quodammodo, quadam tenus, in meo sensu,* alijsque id genus refertus est, vt hâc quoque tincturâ Bellarmino concolor sit Vorstius. Atqui Deus est Vnitas ipsa; & veritas est vna, cuius quoque oratio simplex dici consueuit. Vorstio ratio excogitata est, qua Veritas duplex dici queat. Duo eius libri loca visum est adducere, è quibus cætera cognoscas. primum è pagina 12. his verbis: *Argumenta quæ adferuntur à Patribus, vel à recentioribus Theologis pro æternâ Christi generatione aut fallacia sunt aut friuola.* his verbis vsum se non negat; sed quomodo accusationem declinat? nimirum adsuto syncategoremate, *quadam argumenta &c.* Nunc aduertat candidus Lector, quo pacto ille reiectis quibusdam illis Patrum argumentis, quibus æternam filij generationem è sacris literis confirmant; tàm sollicitè sibi caueat ne vel de suo, vel aliunde quicquam ad eam rem probandam valentius adferre videatur. neque aliter in totius libri decursu se gerit. nam hoc exempli vice tantùm adferimus. In 2. loco mordicus negat dixisse se, *metum, & desperationem in Deum cadere. nam metum* (inquit) *& desperationem ne quidem vspiam nominaui.* verba eius sunt pag. 8. Si quis tamen alterius libri pag. 114. & 450. inspexerit, de duobus hisce duas satis prolixas dissertationes inueniet. hîc ille, quum quo se tueretur non haberet, impudenter negat, quod sine turpitudine fateri non potuit. verùm vt de Sophistico hominis ingenio & tergiuersationum fallacijs rectiùs iudicent candidi lectores, è *Christianâ eius & modestâ responsione* phrases quasdam selectas quasi in tabellâ spectandas proposuimus.

1 *Estne*

¶ 1 Estne Deus essentialiter immensus, & ubique præsens?

NUsquam [a] disertè scriptum est, substantiam Dei simpliciter, seu quouis modo immensam & infinitam esse. [b] Et non pauca in S. Literis occurrunt, quæ contrarium, non dico clarè asserunt, sed tamen asserere videntur. Interim aliud est videri, aliud reuerâ esse. Respondeo tamen ex sensu meo.

[c] Quoad Thesin, seu rem ipsam est.

Tametsi non quoad [d] specialem modum seu [e] hypothesin Scholasticam.

[f] Quæ tamen falsa non est, verùm aliquatenùs hactenus infirmius asserta, & sic aliquatenùs dubia.

¶ 2 Estne in Deo quantitas?

Est, sed non [g] physica.

Verum [h] hyperphysica.

Attamen [i] nobis planè imperceptibilis, & merè spiritualis.

¶ 3 Estne Deus infinitus?

[k] Omnia Entia certam & definitam essentiam habent, id quod Deo ipsi aliquatenus aptare licet. [l] Deum quolibet sensu rectè infinitum dici non posse, quum infinitudo illa quæ definitioni certæ opponitur in Deum reuerâ non cadat.

¶ 4 Estne Deus in aliquo loco?

Est, [m] sed non physico;

Verum in spatio abstractissimè sumpto, quod Deus suo diuino modo adimplet.

¶ 5 Estne Deus corporeus?

Propriè loquendo [n] minime corporeus est.

[o] Sed tamen nihil absurdi erit, si Deo (impropriè loquendo) corpus ascribamus, [p] nempe quatenus vocabulum Corporis impropriè & latissimè pro verâ substantiâ non prorsus [q] absurdè sumitur, iuxta [r] latam significationem, quæ figurata, & impropria seu mauis catachrestica est.

a pag.16.l.16.
b pag.16.l.23.
c pag.22.l.23.
d pag.4.l.19.
e pag.22.l.26.
f pag.23.l.1.
g pag.2.l.28.
h pag.23.l.12.
i pag.2.l.29.
k pag.3.l.16.
l pag.3.l.18.
m pag.3.l.22. 23.
n pag.3.l.34.
o pag.15.l.6.
p pag.4.l.3.
q pag.15.l.14.
r pag.15.l.10. & 3.

¶ 6 *Estne Deus compositus è materiâ & formâ?*

a pag 5. l. 3.

Nullo modo [a] *propriè loquendo. Est tamen in sensu quodam improprio, vel, si mauis, per* καταχρησιν *quandam per quam vocabulum Corporis, item quasi materiæ & formæ, seu quasi compositionis ex genere & differentiâ, aliquando eidem attribui posse non immeritò alicui videatur.*

¶ 7 *Estne Deus immutabilis, vt essentiâ sic voluntate?*

b pag. 15. l. 15.

Non est vt essentiâ sic voluntate; [b] *id est, non est æqualiter.*

¶ 8 *Estne Deus subiectus accidentibus?*

c pag. 7. l. 8.

[c] *Non vllis veris.*

d pag. 7. l. 9.

[d] *Tametsi per liberam voluntatem quædam accidentia latissimè sic dicta, tum ad se, tum in se recipit Deus.*

¶ 9 *An Deus per discursum conijcit de futuris?*

e pag. 7. l. 24.
f pag. 8. l. 9.
g pag. 7. l. 22.

Interdum, [e] *aliquatenus,* [f] *discursum quendam instituit & quasi de incertis conijcit, sed* [g] *impropriè & metaphoricè, citraque omnem imperfectionem.*

h pag. 8. l. 2.

[h] *Conijcit autem non coniecturâ qualis hominum esse solet, sed planè diuinâ.*

¶ 10 *Affectus amoris, odij, &c Deóne propriè attribuuntur?*

i pag. 8 l. 16.

Propriè; sed [i] *vt pro veritate potiùs, quàm pro vsitatâ nobisque notâ proprietate accipiendum sit.*

k pag. 9. l. 1.

[k] *Nulli affectus cum humanâ infirmitate coniuncti propriè Deo attribuuntur; verè tamen, & suo modo propriè, hoc est, pro suæ, non pro naturæ nostræ proprietate.*

¶ 11 *Pater habetne peculiarem quandam, seu quasi restrictam essentiam?*

l pag. 21. l. 13.

Vox [l] *essentiæ, perinde vt Entis, amplißimam significationem habet, & sic nihil omninò vetat vtramque non minus ad personas diuinas, quàm ad ipsam Deitatis naturam in sano sensu referri.*

¶ 12 *Suntne Patrum argumenta friuola, pro æternâ Christi generatione?*

m pag. 14. l. 3.

Siquidem vnica vox [m] *(quædam) ab initio inseratur, argumenta*

gumenta à Patribus hactenus aptata, aut fallacia, aut friuola sunt.

¶ 13 *Estne in Deo visio præsentium & præteritorum, magis certa quàm futurorum præuisio?*

[a] *Nota modestiam meam in verbo (videntur) opinionem duntaxat probabilem hîc afferri, non autem dogmaticam assertionem.*

Futura [b] *contingentia (comparatiuè loquendo) etiam coram Deo dici possunt minùs certa quam præterita, & præsentia.*

a Pag. 18. l. 19. 20.

b Pag. 18. l. 29.

Nihil tam absurdum reperiatur, quod his fallaciarum præstigijs defendi nequeat: nihil etiam quod non possit effici è quolibet. Arrius & Paulus Samosatenus, quum Orthodoxæ Ecclesiæ rationibus constricti quò se verterent nescirent, huiusmodi se inuoluerunt fallaciarum nebulis; vt totum hoc genus à veteribus hæreticis scias mutuatum. Id quod ex alio eius libro, cui titulus est *Theses Theologicæ* manifestiùs apparet, quem librum eo consilio fecisse videtur, vt glaucomam hominibus ob oculos obduceret. easdem enim theses continet, quas in primo libro de Deo & eius attributis, commentario illustrat. ipse theses parum præ se ferunt incommodi, in commentario latent pestiferæ istæ hæreses. ideóque in vltimo libro theses, quæ defendi possunt, vulgauit; Commentarium, cui inest venenum, omisit. id quoque in Vorstio iam reo suspectum est, quod in appendice thesibus subiectâ hæreticos recenseat Thesibus suis aduersantes, eos præsertim, qui de diuinitate, humanitate, personâ & officio Christi perperam senserunt, *Ebionitas, Cerinthios, Arrianas, Praxianos, Sabellianos, Marcionitas, Manichæos, Docitas, Appollinaristas, Mennonitas, Suenkfeldianos, Nestorianos, Monotheletas, Eutychianos, Monophysitas, Iudæos, Chiliastas, Papistas*: *Paulum vero Samosatenũ*, &, qui illi tam in hæresi quam Episcopatu successit, *Photinum* penitus supprimat à quorũ opinionibus Vorstius (vt fama est) parũ recedit.

Cæterùm in illius libelli præfatione ad quinq; accusationis capita sibi (vt fatetur) obiecta breue responsum molitur; quo ille vt sorex suo indicio se prodit.

Primum caput est, quòd ex literarum cum hominibus Samosatenianis permutatione illius hæreseôs reus olim factus fuerit: quod se fecisse non negat; sed in iuuentute; & vt eorum libros consequeretur: posteà tamen huius literarij commercij penitus desijsse. Primò igitur libenter ex eo sciscitarer, cur in appendice, quâ tot hæreticorum meminit, Samosatenum omiserit, cum ipse fateatur se illius olim hæreseôs insimulatum?

simulatum? Deinde verò, quo consilio horum præsertim familiaritatem tantopere affectarit? an vt ad eos refellendos meditatior accederet? Neque hoc ille profitetur, neque procul dubio vnquam illi in mentem venit. nemo, hercle, hoc homine melior foret pestilentiæ expurgator: ita sibi à nullo metuit contagio. nec *picem veretur contrectare*, vtcunque illud verum sit, *qui ambulat in sole, colorabitur*. Quùm itaque illius animus non fuerit, aduersus Samosatenianos armari; quid aliud quæso sibi proposuerit, quàm dignus eâ scholâ discipulus fieri & symmystes? quod ipsemet vltimis verbis, quibus hanc accusationis partem diluit, tantum non fatetur. *non enim* (inquit) *quod multi solent, alienis sensibus hìc fidendum putaui, aut temerè quicquam in causa fidei damnandum.*

Ad secundum caput accusationis respondet, Samosateniorum libros suis discipulis à se esse datos; salutare sanè munus. at lepidum nimis est aduertere, quâ lege tradiderit; nempe, vt cum iudicio legerent, nec receptam doctrinam temere respuerent. vide vt ignobili receptæ doctrinæ epitheto Orthodoxæ fidei auctoritatem eleuat. Bellissima vero cautio adiecta est, ne temere a veteri fide discederent: nam & Turca pari pietate Christianum moneret, ne inconsultò & temere muselmanisset. quis vnquam Paganos aut hæreticos, nisi hâc præmissâ cautione, ad Christianam fidem inuitauit? quis vlli suadeat vt Eucharistię sacramentum sumat temere? D. Paulus vnicuique præcipit, sedulò prius se examinet, quàm ad sacram illam mensam accedat. longe aliâ monitione magister Orthodoxus discipulos pręmunijsset; in hanc fortè, aut similem sententiam: si perstat animus execrabiles hosce libros euoluere, cum horrore eos legite & detestatione; eóque tantum fine, vt aduersus Satanæ præstigias & dolos vos armetis, diuinâ misericordiâ quam vestrâ virtute magis subnixi. Deum autem continuò orate, ne à Sanctâ & Catholicâ fide vos in hæreses abduci patiatur.

Quod ad tertium accusationis caput non diffitetur Socinianos libros à discipulis suis vulgatos: sed se conscio id factum negat. vtcunque eorum non reprehendit aut detestatur audaciam; sed tantum ait illos hęresin ipsam iureiurando a sese remouisse.

Ad quartum caput respondens fatetur iam decennium esse, cum librum scripsit de *Filiatione Christi.* (quâ solâ inscriptione author tam suspectus facem merebatur) neque alia illi excusatio suppetit, quàm quòd epitomen scripserit in Bellarminum. non dubitamus, quin animi causâ fecerit. Pulcrum hercle commentum. neque vero ex verbis eius iam apparet, quicquam esse in eo libro, quod ipsi displiceat. tantum dicit non posse ex eo libro colligi, quæ ipsius sit de reipsâ opinio; sicuti nec ex Bellarminiani operis à se factâ epitome. nam si libellum damnâsset, tum sibi ipsi alio in libro contrarius fuisset, vbi statuit nihil eorum, quæ semel scripserit, vnquam retractare.

In

In quinto atque vltimo accusationis capite neque ait neque negat. tantum dicit librum, cui titulus erat Dominicus Lopes (vt quidem nos famâ accepimus) execrabilem & blasphemum, à se pacis ergò suppressum fuisse: & huic libro suos non deesse patronos, quod suo tempore manifestum fiet. tantum, scilicet, abest, vt suo calculo librum illum condemnet. Duo hic obseruanda sunt: non propter impietatem materiæ, sed pacis ergò suppressum librum illum. deinde verò, suo tempore rei veritatem emersuram. Nos hîc cum illo Deum Opt. Max. precamur, vt omnia huius hominis inuenta tandem orbi patefacere dignetur ad gloriam sui nominis, & ad amouendum Christianæ Ecclesiæ scandalum & periculum, quod hîc homo hæretici lolij semente inuexit.

Memoriâ igitur tenendum est, tam inualida esse illius & misera ad quinque accusationis partes responsa, vt in tribus confitentem habeamus reum, & tantùm pauperculo hoc excusationum velo se palliantem: in duobus verò ambigua admodum sint illius responsa, nec discipulorum factum, nec execrabilis libri Dominici Lopes impietatem damnantis.

Si è nostris subditis fuisset Vorstius (liceat enim eius argutias & distinctionum & excusationum friuola, quæ in lucem protraximus, hâc testatione concludere) si è nostris fuisset, primam hanc vocem à nobis audiuisset, *exscrea*; vt latentes & altè præcordijs infixas hæreses propriæ confessionis indicio proderet. Quas si inficiaretur tum primitiuæ Ecclesiæ aduersus hæreticos exemplum secuti hæc illi verba mandâssemus; *abrenuncio & toto corde detestor, anathema maranatha sit* super has & tales hæreses. non autem illud, *pacis causâ librum illum supprimere curaui*: aut istud, *magno cum iudicio & delectu hi libri legendi sunt*. displicebat S. Hieronymo, quisquis non indignè ferret tangi se hæreseôs suspicione.

Cæterùm vt huic disceptationi finem aliquando ponamus; Christianos omnes rogatos volumus, præsertim Illustrissimos Prouinciarum Dominos, quorum maximè hoc negotium interest; vt apud se genus hominum, quorum calumnijs traducimur, & in hâc causâ consilium nostrum diffamatur expendant primùm: deinde verò, quid nobis ex hac aduocatione aut lucri sperari posset, aut etiam honoris si res humano more æstimanda esset.

Calumniatores, quorum hic inuidiâ premimur in triplici sunt differentiâ. Primi sunt, qui ijsdem aut similibus cum Vorstio infecti hæresibus consimilem cum illo causam fouent. Secundi sunt Romanæ superstitionis propugnatores, qui in hâc prophetandi libertate, rerúmque humanarum & diuinarum confusione, velut in aquâ turbidâ ius piscandi sibi arrogant; quòd nimirum eorum religio tolerabilior inter

nos foret quam Vorstiana. Tertij ij sunt, qui nostram cum Illustrissimis Ordinibus amicitiam propter rationes quasdam politicas dissutam vellent.

Ad nostra commoda quod attinet vitæ nostræ anteactæ ratio satis testatur nos nostris contentos, quæ diuina largita est benignitas nunquam malâ ambitione de inuadendis alienis consilium cepisse. quæ animi moderatio è duobus scriptis nostris non obscurè colligi potest. Nam in Basilico Doro, vbi de bello sermonem instituimus, negamus armis priùs inuadenda esse aliena, quàm omne iuris remedium deploratum sit. In Præfatione autem nostrâ monitoriâ, detectâ Romani Pontificis in omnes Christianos Principes tyrannide, profitemur tandem non eò hæc à nobis dici, quòd illius ditiones bello censeamus petendas; sed tantùm, vt singuli priuilegia & iura sua sibi vindicent & conseruent intacta. Sic vita nostra stilo respondet, & facta cum dictis conspirant; vt, si ab vllâ, certè ab hâc calumniâ liberrimi simus. Et quanto minùs illud cuiquam fiet credibile nos aduersus illustrissimos Ordines; quibuscum fœdus inde vsque ab ineunte ætate sanctissimè coluimus, quorúmque salute tuendâ subditorum nostrorum sanguinem tam copiosè profudimus; nunc misellâ hâc Vorstianæ hæreseôs occasione arreptâ aliquid moliri, aut (quod longè est detestabilius) Dei gloriam & religionem nostris machinationibus & clandestinis consilijs obtendere.

Constat iam, quibus de causis nostrâ aduocatione negotium hoc dignati sumus. illi viderint, quorum interest, qualem foueant alumnum; hominem peregrinum, in Socinianâ hæresi eductum atque edoctum; ab Ecclesijs Germanicis non semel hæreseôs accusatum; tot infamium librorum authorem: qui in Apologiæ ad Ordines ipsos præfatione illam prophetandi libertatem tam studiosè asserit, eandémque in Modestæ illius Responsionis proœmio bis terue inculcat; pestiferam certè libertatem aut licentiam potiùs, quæ ad omnia schismata & dissidia & factiones fenestram aperiat. qui discipulos habeat partim hæreseôs conuictos, partim præceptoris sui accusatores. &, vt aliud nihil esset, certè miseris illis, quibus in vltimis libris se tuetur, effugijs satis conuincitur vel improbam suscepisse causam; quo nomine grauiùs meretur plecti, quàm cathedræ iacturâ: vel bonam causam pessimè defendisse, quo nomine in Academiâ tam celebri cathedræ honore indignus censendus est. Nouit Deus nihil esse, cur iste homo nobis priuatim displiceat: Alienigena est, & à nostris finibus valde remotus: Germanus est, cum quâ gente semper nobis amicitia fuit, & cum Principibus eius omnibus aut cognatio aut fœdus; eandem nobiscum religionem præ se fert, & contra Bellarminum scripsit; nec nostri vel verbo vel scripto (quantum nouimus) sine honoris & obseruantiæ

uantiæ præfatione vnquam meminit. Testamur Deum, nihil illi damnosius à nobis optari, quàm vt in regiam illam Catholicæ & Orthodoxæ fidei viam reuertatur.

Sic conscientiæ nostræ officio defuncti, quod superest negotij, id totum Illustrissimorum Dominorum iudicio permittimus. tantum enim abest, vt illis formulam aliquam præscriptum eamus; vt contrà, re ipsâ bene confectâ, æquissimo animo laturi simus, si nullam nostræ intercessionis in actis aut archiuis faciant mentionem. Viam illi, quam volent, insistant. Modò Christus prædicetur, suâ cum Deo vtantur consuetudine. Testis est ille supremæ diei arbiter nihil nobis hic quæri, nec laudem nec gloriam, sed vni Deo: quem animitus precamur, vt Dominorum oculos aperiat, mentes illuminet, consilia dirigat, & præter cætera zelum accendat, affectus sanctificet, eorúmque in hoc negotio conatus sic prosperet, vt exitus cedat in ipsius gloriam, fidelium solatium, religionis decus, hæreseon exitium vel certè exilium, denique fœderatarum prouinciarum concordiæ perpetuum stabilimentum.

(***)

RESPON-

RESPONSIO AD EPISTOLAM ILLVSTRISSIMI CARD. PERRONII, AB ISAACO CASAVBONO, SERE^mo. REGE DICTANTE, SCRIPTA:

Illustrissime & Reuerendissime Domine,

Ideor mihi vsu rerum atque experientia magistra didicisse, nullum esse tantum malum, ex quo, aut cuius saltem occasione, bonum aliquod nasci non possit: atque vt dici solet, mel generare fel, sic non absurdè aliquis dicat, è felle mero merum mel interdum existere. Ne aliunde argumenta petam; fel purum putum erat, idque virulentissimum, perditissimi nebulonis scelestissimus liber qui primum materiam mihi præbuit ad illustrem tuam dignitatem Serenissimi Regis iussu scribendi. Tuæ vero binæ literæ, quas ad me postea ex occasione illa dedisti, singulari comitate, humanitate, atque prudentia conditæ, niueum candorem auctoris præ se ferentes, quouis melle dulciores mihi fuerunt. Quare neque ego Regi optimo & sapientissimo tuas ostendere, ac legendas exhibere sum veritus: & Maiestas ipsius, quum non omnia in illis (neque enim fieri aliter poterat) probaret; vtramque tamen epistolam tuam non grauatè neque illubenter legit. Gratum ipsi vehementer fuit, vnum saltem aliquem vestrarum partium

tium Theologum sibi innotuisse, virum primarium, summæ dignationis, summæ eruditionis, qui ad hodiernarum controuersiarum tractationem placidum & mansuetum ingenium posset adferre. Nam quo spiritu plerique hodie agantur qui eius argumenti libros edunt, vel illi tot numero scriptores abundè probârunt, qui Apologiam Serenissimi Regis hactenus oppugnârunt. Omnes enim, si vnum aut alterum excipias, mendacijs, maledictis & conuitijs miseras chartas impleruut. Præcipuè vero illa verba posterioris tuarum Regem sincero pietatis zelo flagrantem delectarunt, quibus spem facere videbaris, amicam hanc de rebus ad religionem spectantibus communicationem, fructu non carituram. Quod vt mirandum in modum Regi placitum est, quemuis laborem hac mercede parato subire, quamlibet ærumnam perpeti: ita deficiente hac spe, cur aut eius Maiestas, aut tua dignitas sibi negotium facessant, iusta caussa nulla fuerit. Spero equidem, si in hanc curam seriò tua præstantia incubuerit, effecturum te, cum auxilio Dei Opt. Max. qua auctoritate es inter tuos, & ingenij atque doctrinæ fama apud omnes, vt non pœnitenda aliqua vtilitas ad Ecclesiam Iesu Christi ex hac mutua scriptione perueniat. De Serenissimo verò maioris Britanniæ Rege, in cuius aula annum iam integrum & eo amplius egi, ausim tibi spondere, & omni asseueratione confirmare, ita animatum illum esse, ita rationes totius vitæ esse illi comparatas, vt studio pietatis nihil ipsi esse antiquius facilè omnes intelligant. Non priuata negotia, non publicæ regni curæ ita solent Maiestatem ipsius afficere, vt immensum quoddam desiderium res religionis omni ope atque opera promouendi, & quæ maximè cogitatio Regem tantum decet, ingens cupiditas concordiæ inter dissidentia Ecclesiæ membra, omni recta atque honesta ratione procurandæ. Atque hanc Christiano Principi conuenientissimam sollicitudinem Rex pijssimus non finibus imperij sui, quamuis amplissimi, circumscribit; sed memor Defensorem fidei audire se, etiam vltra orbis sui limites, non animi curiositate, verùm zeli vehementia, putat sibi hactenus esse extendendam, vt & regionum aliarum Ecclesijs sua prudentia & Maiestatis auctoritate, si occasio detur, commodet: sibíque religionis Christianæ conseruationem præcipuæ esse curæ Deo & hominibus in dies reddat testatius. Nuper adeo & illo ipso tempore, quo tuæ literæ posteriores sunt ipsi à me ostensæ, huiusce animi sui ..... grande documentum Maiestas ipsius dedit; quod bonis pijsque hic omnibus meritissimè & probatum & laudatum, ne tibi quidem, Illustrissime Cardinalis, cognitu futurum est, vti spero, iniucundum. Nam quum certiorem per literas Regem fecisset Illustrissimus reuerendissimusque Præsul, Dominus Archiepiscopus Cantuariensis, peruenisse ad manus suas, allatum nescio vnde è Germania, aut Belgio librum, quo doctrina contineretur de natura Dei,

Dei, noua, peruersa, & cum antiqua fide Ecclesiæ Catholicæ in nonnullis pugnans; rogasſétque eius Maiestatem, vt ad reprimendum malum recens exortum, veri Defensoris fidei zelum exerens, apud Magistratus ditionis illius, vbi auctor libri degebat, intercederet; peteretque ab illis, ne doctrinam adeo ἀνήκοτον in Ecclesias, & scholas suas paterentur introduci, néue hęc profana nouitas eius inuentori maneret impunita: Rex literas illas descendenti sibi è rheda post longam venationem redditas, & librum simul notis obelísque vigilantissimi Antistitis confossum, vt semel accepit, negotium sine mora sibi cognoscendum duxit. Ac licet corpus ipsi è labore & inedia langueret; quod cœperat tamen agere vno tenore & calore perfecit: neque ab astantibus Proceribus exorari potuit, vt rationem sui vllam prius haberet, quàm re tota diu multúmque considerata cum reuerendissimo Episcopo Lichfeldensi alijsque è clero, & penitus perspecta, quod suarum erat partium, & pietas iubebat, accuratè præstitisset. Liber damnatus est, exemplaria iussa comburi, cum in vrbe metropoli, tum in vtraque Academia (quod & postea factum:) literæ grauissimæ, ipso Rege dictante, ad Regium Legatum eo loci comemorantem, scriptæ, ac statim missæ, iudicij quod de noua doctrina Rex & Ecclesia Anglicana fecissent testes: simul addita mandata de appellandis ea super re Magistratibus. Viderint illi, ad quos eius mali tollendi cura propriè pertinet, quam Deo immortali rationem suæ cessationis sint reddituri; si, quod fieri posse non existimamus, neque sponte sua, neque post exemplum tam insigne, veritatis patrocinium, quanto par est studio & ardore susceperint. Rex Iacobus, ad primum rei nuntium sic est commotus, vt nefas ingens se admissurum crederet, si necessitati corporis aliquid prius indulgeret, quàm pietatis hoc officio plane esset perfunctus. Non dubito, Illustrissime Cardinalis, quin factum istud sis ipse probaturus impensè & prædicaturus. Ego non vt Regem apud te nunc laudarem, quod erat gestum narraui; verùm vt scires quàm sit priscæ fidei tenax, & dogmatum veræ Catholicæ acris atque animosus defensor is, quem vestrorum Catholicorum plerique censeri aut dici Catholicum non ferunt; multi ne Christianum quidem. Regi primò visa inutilis de appellationibus contentio, dummodo rem teneas; quod facere se, & optat Maiestas ipsius, & in Dei misericordia plane confidit. quoniam tamen vulgo homines priuationem eiusmodi appellationum, rei ipsius priuationem esse & carentiam interpretantur: non solet Rex neque consultum putat, iniuriam dissimulare. De appellatione Christiani nulla ei tecum lis, nulla controuersia: neutra enim epistola tua hunc ei titulum negauit competere. de Catholici titulo quæstio iam est. Priore enim tuarum postquam ea qua excellis dicendi facultate significasses, in magnæ Britanniæ Rege maximi te Principis ideam

am agnoſcere numeris omnibus abſolutam; ad extremum illam exceptionem adiecisti, ſi ad cæteras animi dotes, Catholici nominis gloria accederet: & quum Regis iuſſu eſſet reſponſum, non poſſe ei titulum illum denegari, qui tria Eccleſiæ Catholicæ ſymbola, Concilia quatuor Oecumenica prima agnoſceret: quique omnia crederet, per quatuor primorum ſeculorum ſeriem credita, tanquam ad ſalutem neceſſaria: parum tibi hac reſponſione ſatisfactum eſſe, poſterioribus tuis accurate & ſubtiliter ſcriptis oſtendiſti. Haſce literas à Ser. Rege raptim, aut velut in tranſcurſu lectas fuiſſe, nolim exiſtimes: nam & totas legit, & momenta rationum mira animi æquitate & placiditate expendit. Quod autem ne poſt lectam quidem reſponſionem tuam, à priore ſententia diſcedit, neque propterea minus Catholicum ſe eſſe gratia Dei fretus confidit: voluit eius Maieſtas, ita ſtatuendi quas rationes habeat, tibi non eſſe incognitum. Accipe igitur Cardinalis Illuſtriſſime, ad poſteriorem epiſtolam tuam breue reſponſum: quod ex ore ipſo Ser. Regis exceptum, ſcripto complecti, & ad te mittere ſum iuſſus. Non petam nunc à te, vt ad hæc legenda eam adhibeas æquitatem, quam Rex ad tua cognoſcenda: mihi enim ſatis nota eſt tua eximia prudentia, & omni laude digniſſima moderatio.

Vniuerſa poſterioris epiſtolæ diſputatio duabus conſtat partibus. Priore, quinque obſeruationes in medium afferuntur, quæ theſim iſtam; *Catholici appellatio nemini denegari poteſt, qui tria ſymbola admittat, Apoſtolorum, Nicenum, Athanaſianum; qui item quatuor Oecumenica Concilia prima, Nicenum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, & Chalcedonenſe; poſtremò qui omnia credat, primis quatuor ſeculis exiſtimata ad ſalutem creditu neceſſaria*; illuſtrant & quomodo accipi debeant, oſtendunt. Hæc theſis in reſponſione Regia locum propoſitionis maioris obtinebat. Altera pars aduerſus hypotheſin ſiue aſſumptionem quatuor affert ἐνστάσεις.

I. Observatio.

Nomen Catholici non ſimpliciter fidem denotat, ſed etiam communionem cum Eccleſia Catholica. Iccirco veteres noluerunt Catholicos appellari eos, qui à communione Eccleſiæ receſſiſſent, licet fidem retinerent. Vnam enim eſſe Eccleſiam Catholicam, extra quam fidem & ſacramenta habere aliquis poteſt; ſalutem non poteſt. In eam ſententiam afferuntur multa è B. Auguſtino.

Responsio Regis.

Credere Eccleſiam Catholicam, & credere communionem Sanctorum, vt res diuerſæ in Symbolo Apoſtolorum diſtinctè ponuntur. Ac videtur prius illud eo potiſſimum fine inſertum, vt diſcrimen ſtatueretur inter Iudaicam Synagogam, & Chriſtianam Eccleſiam;

clesiam; quæ non vt illa, populi vnius finibus erat circumscribenda: sed longè latéque per omnes mundi regiones spargenda. Quare satis manifesta ratio non est, cur huius obseruationis initio dicatur Catholici appellatio communionem denotare. Sunt quidem duo ista coniunctissima, diuersa tamen, sicut ostendimus. Credit verò Rex simpliciter, sine fuco & fallacijs, vnicam esse Ecclesiam Dei & re & nomine Catholicam, siue vniuersalem, toto diffusam mundo; extra quam ipse quoque nullam salutem debere sperari affirmat. damnat & detestatur eos, qui vel iam olim, vel postea, aut à fide recesserunt Ecclesiæ Catholicæ, & facti sunt hæretici, vt Manichæi; aut à communione, & facti sunt Schismatici, vt Donatistæ: aduersus quæ duo præcipuè hominum genera, omnia illa sunt à S. Augustino scripta, quæ in hac obseruatione afferuntur. Laudat etiam Rex piorum Episcoporum prudentiam, qui in IV. Concilio Carthaginiensi, vt hic verè obseruatur, formulæ examinis Episcoporum interrogationem super hac re adiecerunt. neque ignorat Rex multa sæpe veteris Ecclesiæ Patres συγκαταβατικῶς fecisse, pro bono pacis, vt loquebantur, id est, studio conseruandæ vnitatis, ac mutuæ communionis abrumpendæ metu. Quorum exemplum se quoque paratum esse profitetur æmulari, & sectantium pacem vestigia persequi ad aras vsque; hoc est quantum in hodierno statu Ecclesiæ per conscientiæ integritatem licet. nemini enim se mortalium cedere, aut in dolore quem capit grauissimum è membrorum Ecclesiæ distractione, quam pij Patres tantopere sunt abominati: aut in cupiditate qua tenetur, communicationem habendi cum omnibus, si posset fieri, qui membra sunt mystici corporis Domini nostri Iesu Christi. Hæc quum ita sint, existimat nihilo tamen secius Rex, iustissimam habere se caussam, cur ab ijs dissentiat, qui simpliciter sine vlla penitus distinctione, aut exceptione, hanc communionem sine fine vrgent. Inter proprias Ecclesiæ notas hanc fatetur esse cum primis necessariam: non esse tamen autumat veram ipsam Ecclesiæ formam & quod Philosophus appellat τὸ τί ἐστι. Didicit Rex è lectione Sacræ Scripturæ (neque aliter Patres olim sentiebant ad vnum omnes) veram & οὐσιώδη Ecclesiæ formam esse, vt audiant oues Christi vocem sui Pastoris, & vt Sacramenta administrentur rite & legitimè, quomodo videlicet Apostoli præiuerunt, & qui illos proximè sunt secuti. Quæ hac ratione sunt institutæ Ecclesiæ, necesse est ipsas multiplici communione inter se esse deiunctas. vniuntur in Capite suo Christo, qui est fons vitæ, in quo viuunt omnes quos Pater elegit pretioso sanguine ipsius redimendos, & vita æterna gratis donandos. Vniuntur vnitate fidei & doctrinæ, in ijs vtique capitibus, quæ sunt ad salutem necessaria: vnica enim salutaris doctrina, vnica in cælos via. Vniuntur coniunctione animorum & vera charitate, charitatisque officijs, maxime autem precum mutua-

Ioh. 10. 3.

mutuarum. Vniuntur denique spei eiusdem communione, & promissæ hereditatis exspectatione: gnari se ante iacta mundi fundamenta prædestinatos esse, (de electis loquor,) vt sint συγκληρονόμοι καὶ σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, quod diuinus ait Apostolus. Sed addit Rex, eandem tamen Ecclesiam, si aliquod eius membrum discedat à regula fidei, pluris facturam amorem veritatis, quàm amorem vnitatis. Scit supremam legem esse in domo Dei, doctrinæ cælestis synceritatem; quam si quis relinquat, Christum relinquit, qui est ἡ ἀλήθεια; Ecclesiam relinquit, στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας: atque eo ipso ad corpus Christi desinit pertinere. Cum huiusmodi desertoribus nec vult, nec potest verè Catholicus communicare. τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ; Fugiet igitur horum communionem Ecclesia, & dicet cum Gregorio Nazianzeno, κρείσσων ἐμπαθοῦς ὁμονοίας ἡ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις. nec dubitabit cum eodem beato Patre, si opus fuerit, pronuntiare, esse quendam ἱερὸν πόλεμον. Quod autem in Ecclesia futura esset aliquando necessaria huiusmodi separatio, cum alijs sacræ paginæ locis clare docemur; tum illa apertè declarat Spiritus sancti admonitio, non temerè profectò Ecclesiæ facta: ἐξέλθετε, inquientis ἐκ Βαβυλῶνος ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς. Quænam sit illa Babylon, vnde exire populus Dei iubetur, non quærit hoc loco Rex, neque super eo quicquam pronuntiat. hoc quidem res ipsa manifestissimè ostendit; siue priuata quædam Ecclesia eo loci intelligitur appellatione Babylonis; siue vniuersæ pars maior: eam priùs fuisse legitimam Ecclesiam, cum qua pij piè communicarent: postea verò quàm longiùs processit eius deprauatio, iubentur pij exire, & communionem abrumpere. Vt facile sit ex his intelligere, non omnem communionem cum ijs qui de nomine Christi appellantur, fidelibus esse expetendam: sed illam demum, quæ fit salua doctrinæ cœlitus reuelatæ integritate. Iam vt ad propositum accedatur propiùs, negat Rex accuratam illam locorum B. Augustini collectionem ad se quicquam pertinere. Omnia enim illa testimonia hoc solum euincere: Nullam spem salutis superesse ijs, qui à fide Ecclesiæ Catholicæ, aut ab eiusdem communione discesserint. quod quidem & Rex, vt antè diximus, vltrò concedit. Hic verò Maiestas ipsius petit à te, Illustrissime Cardinalis, vt reuocare in mentem velis, atque apud te perpendere, quantum sit discrimen inter B. Augustini tempora & hęc nostra: quàm diuerso sensu Ecclesia Catholica hodie nominetur, atque illis temporibus: quàm sit mutata Ecclesiæ facies & tota exterior forma, vt de interiore iam nihil dicamus. Nam olim quidem Ecclesia Catholica, ciuitati similis supra montem constitutæ, quę, vt ait Christus, non potest abscondi, nullo pacto dubia erat, sed nota omnibus, perspicua, certa, vt de ea ambigere nemo sanæ mentis posset. erat enim, non vt stulti Donatistæ dictitabant, nescio vbi in meridie cubans, coacta

Ephes. 3. 6.
1 Tim. 3. 15.
2. Cor. 6. 15.
De Pace. Orat I.
In Oratione habita in Concil. Constantin.
Apoc. 18. 4.
Matt. 5. 14.

acta in aliquem mundi angulum: sed longè latéque per Orbem terrarum diffusa, sub Imperatoribus florens, quorum dominatio ab Ortu ad Occasum, à Septentrione ad Meridiem porrigebatur. Erat videre Episcopos Orientis & Occidentis quotidie per epistolas & proprios nuntios communicantes, & cùm res postulabat sibi inuicem suppetias ferentes. Quod enim scribitur in Constitutionibus Clementis, omnes Episcopos τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένους, atque ita esse quodammodo œcumenicos; nunc attoniti legimus, nec credimus: tum autem quotidiana praxis esse verissimum ostendebat: potestque hoc exemplis ex historia sexcentis facilè demonstrari. Erant tum etiam in frequenti vsu literæ formatæ, quarum commercio & contesseratione mirificè inter omnia Ecclesię membra, quantumuis spatio locorum remota, communio exercebatur. Accedebant quoties erat opus, Concilia verè Oecumenica, non vt postea factum aliquando videmus, nomine Oecumenica, reuera ex aliquot Europæ prouincijs coacta. Et erat hoc temporibus priscis vinculum firmissimum, quo Ecclesiæ Catholicæ membra omnia in vnius corporis compagem deuinciebantur. Quod quidem corpus admodum propterea eminebat, in conspectu & certa notitia omnium sic positum, vt ignorari ne à volentibus quidem posset. vna fides, vna πολιτεία, vnum Catholicæ corpus, partium frequens inter se visitatio, mirus omnium membrorum consensus, mira συμπάθεια. Exciderat aliquis aut propter hæresin, aut propter schisma à communione Ecclesiæ vnius: non dico vnius è primarijs, quę sedes erant quatuor Patriarcharum: sed cuiusuis è longe minoribus? is statim vt hoc innotuerat, à communione totius Ecclesię Catholicæ censebatur exclusus. Nam quod exempla contrariæ obseruationis occurrunt nonnulla, id vero ius commune non erat, sed vsurpatio. Ausus erat aliquis, fidem toto Orbe approbatam quamuis leuiter incrustare? facile erat vel puero τὸ ἑτεροδοξοῦντα in sua nouitate deprehendere. fure autem veritatis deprehenso, omnes pastores totius Orbis, si erat opus, commouebantur: nec semel commoti priùs quiescebant, quam de medio malum sustulissent, & securitati ouium Christi consuluissent. Hæc erat quondam Ecclesiæ Catholicę designatio & fælicitas: sed quæ multa secula non durauit. Postea enim Imperio euerso, mutatáque Reip. forma, nouæ dominationes sunt exortæ, multæ, variæ, moribus, linguis, legibus atque institutis inuicem distinctæ. Distractionem Imperij distractio Ecclesię Catholicæ est secuta: & illa omnia paulatim cessarunt, quæ modò dicebamus conseruandæ vnioni, & communioni exteriori corporis Catholici apprime seruijsse. Ex illo tempore Ecclesia Catholica, non desijt illa quidem esse: erit enim semper, neque portæ inferorum præualiturę vnquam sunt aduersus ipsam: in Christo vera petra, & fide Petri cæterorumque Apostolorum fundatam: sed

ſed minus illuſtris eſſe cœpit; vtpote in plures diuiſa, inter ſe, quod ad communionem externam attinet, penitus ſeparatas. Tum autem, quod præcipue dolendum, hac diſſipatione effectum, vt partibus minus eſſet virium, quàm fuerat toti corpori compacto ad reſiſtendum Inimico hominis, quem Chriſtus docet, ad omnes occaſiones eſſe intentum, vt bonam ſementem lolio & zizanijs conſpergat. Atque hoc eueniſſe quum hodie videamus oculis noſtris, atque adeo manibus ipſis palpando deprehendamus: ridiculum & longe abſurdiſſimum, diſputare an fieri olim potuerit aut iam poſſit. Romana igitur Eccleſia, Græca, Antiochena, Ægyptia, Abyſſina, Moſchouitica, & plures aliæ, membra ſunt, doctrina quidem & fidei ſinceritate multum præſtantia alia alijs, ſed tamen membra Eccleſiæ Catholicæ: cuius compages quod ad formam exteriorem, dudum eſt ſoluta. Quamobrem demiratur Ser. Rex etiam atque etiam vehementer, cum videt Eccleſias, quæ fuere quondam integri corporis membra, ius omne vniuerſitatis ad ſe iam trahere, appellationem Catholicæ ſibi propriam facere, & reliquas omnes, quæ in vlla re à ſe diſſentiant, aut iugum ſeruitutis detrectent, excludere communione ſua, ac ſtatim illas ad Catholicam nihil pertinere, audacter pronuntiare. Neque verò ſoli vos eſtis, qui hoc ius vobis vindicatis: faciunt hoc ipſum & alij. Nam quod gemens Rex dicit, multæ hodie priuatæ Eccleſiæ ſunt, quæ ſolas ſe credant eſſe illum populum περιούσιον quem appellant Eccleſiam. Dares his vires quantas Romana habet; facerent quod illa iam facit, nec de cæteris clementius pronuntiarent. Quid quod multæ hodie celebrantur ſectæ, quarum ſectatoribus perſuaſiſſimum eſt, ſolos ſe aliquid in literis ſacris videre, atque vt poëta ait, οἶος πέπνυσθαι, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι? Verum quidem eſt, nullo vnquam ſeculo defuiſſe conuenticula ſectariorum & παρασυνάξεις, quæ de nomine Eccleſiæ Catholicæ ſe iactarent, & imperitos hoc illicio ad ſe attraherent: ſed poſtremorum, ad quæ peruenimus, temporum, peculiaris hæc eſt calamitas inſignita, quod Catholica Eccleſia, cui neceſſario, vel reipſa & actu, vel voluntate ſaltem & voto eſt adhærendum, minùs eſt hodie, quàm erat olim, illuſtris, minus expoſita oculis hominum, magiſque ἀμφισβητήσιμος. Quo ſtudioſius faciendum ſibi Ser. Rex putat, vt in tanto variarum opinionum diluuio, ad montes ſacræ Scripturæ ſe recipiat, & quod olim beatus Auguſtinus Donatiſtis conſilium dabat, in verbis Chriſti Eccleſiam Chriſti quærat. Sic & B. Chryſoſtomus, cum alibi, tum ex profeſſo in homilia in Acta XXXIII. tractans illam quæſtionem, *Quo pacto vera Eccleſia inter plures Societates quæ hoc ſibi nomen vindicant, poßit diſcerni*: duo docet eſſe inſtrumenta iudicandi, & quæſtionis huius decidendæ: primo quidem VERBVM DEI, tum autem antiquitatem doctrinæ, non ab aliquo recentiore excogitatæ: ſed ab ipſo

Ecclesiæ nascentis principio semper cognitæ. Hæc duo κριτήρια Rex cum Ecclesia Anglicana, tota voluntate amplectens, pronuntiat: eam demum se doctrinam pro vera simul & necessaria ad salutem agnoscere, quæ è fonte Scripturæ sacræ manans, per consensum Ecclesiæ veteris, ceu per canalem ad hæc tempora fuerit deriuata. Vt igitur huic sermoni finis imponatur, ad primam obseruationem respondet Rex: non posse eam sine vitio multiplici ad propositam hypothesin aptari. Ecclesiam enim Anglicanam adeo non desciuisse à fide veteris Ecclesię Catholicæ, quam veneratur & suspicit; vt ne à fide quidem Romanæ Ecclesiæ desciuerit, quatenus illa cum vetere Catholica consentit. Si quæritur successio personarum: in promptu sunt nomina Episcoporum, & series à primo nusquam interrupta. Si successio doctrinæ: agite, periculum facite: Concilium liberum date, quódque ab vnius voluntate non pendeat. parata est Ecclesia Anglicana fidei suæ reddere rationem, & rebus ipsis euincere, auctoribus reformationis hic institutæ, non fuisse propositum, nouam aliquam Ecclesiam condere, vt imperiti & maleuoli calumniantur: sed quæ erant collapsa ad formam reuocare quàm fieri posset optimam: optimam autem iudicarunt, nascenti Ecclesiæ ab Apostolis traditam, & proximis seculis vsurpatam. Fatetur Rex, Ecclesiam suam à capitibus non paucis eius fidei & disciplinæ, quam hodie Romanus Pontifex probat, & omnibus tuetur viribus, discessionem fecisse; verùm eam Rex & Ecclesia Anglicana non defectionem à fide veteris Catholicæ interpretantur. sed potius ad fidem Catholicam pristinam, quæ in Romana nouis inuentis fuerat multipliciter mirè deformata, reuersionem, & ad Christum, vnicum Ecclesiæ suæ magistrum, conuersionem. Quare, si quis doctrina huius obseruationis fretus, inferre ex illa velit, Anglicanam Ecclesiam, quia Romanæ placita nonnulla reijcit, à veteri Catholica discessisse; non hoc illi prius Rex largietur, quàm solidis rationibus probauerit, omnia quæ à Romanis docentur, (illa præcipuè quæ volunt ipsi vt necessaria ad salutem credi ab omnibus,) antiquæ Catholicæ à principio probata fuisse & sancita. hoc verò neminem posse facere, aut vnquam facturum; neminem certè hactenus fecisse, tam liquidò Regi constat & Ecclesiæ Anglicanæ Antistitibus, quàm Solem meridie lucere. Postremò addit Rex, magnum se quidem crimen iudicare, defectionem ab Ecclesia: sed huic crimini affinem se esse, aut Ecclesiam suam, penitus pernegat: *Non enim fugimus*, aiebat eius Maiestas, *sed fugamur*. Scit verò tua illustris dignitas, vt qui optime, quàm multi, quàm præstantes pietate & doctrina viri, ab annis minimum quingentis, reformationem Ecclesiæ in capite & membris optarint: quàm graues bonorum Regum ac Principum querelæ sint sæpe auditæ, statum Ecclesiæ suis temporibus lamentantium? Quid profuit? nihil enim

quicquam

quicquam eorum ad hanc diem videmus esse emendatum, quæ correctionis egere cum primis censebantur. Quare non veretur Ecclesia Anglicana, ne candidis æstimatoribus, in hac separatione, Donatistis simile quid fecisse videatur. Illi gratis & sine vlla caussa Ecclesiam Catholicam, gentium cunctarum assensu comprobatam, cuius neque fidem neque disciplinam culpare poterant, deseruerunt: Angli ab ea Ecclesia, necessitate dira cogente, secessionem fecerunt, quam innumeri populi Christiani, veram Catholicam & vniuersalem esse non concedunt, vt modestissimè dicam: quámque in dogmatis fidei, & disciplinæ forma multum variasse ab antiqua, multa assuisse noua vetustis, mala bonis, etiam è vestris scriptores quàm plurimi ingenue dudum sunt confessi: & verò notius iam est vniuerso mundo, quàm vt possit quisquam vel negare, vel etiam ignorare. Adde quod iugum Romanæ seruitutis ita durum per aliquot retro secula erat experta Ecclesia Anglicana, nouis subinde vexationibus, & inauditis angarijs atque exactionibus supra hominum fidem cruciata; vt vel illa sola caussa apud iudices non iniquos, à schismatis suspicione, & vt loquitur Augustinus de Donatistis, *iniquæ discissionis*, posse videatur ipsam liberare. Non enim profectò Angli à charitate fraterna animi caussa dissilierunt, vt Donatistæ: neque vt decem tribus populi Iudaici, metu impendentis mali, quod nondum premebat: sed post plurium seculorum patientiam, post exantlatas inenarrabiles ærumnas: onus intolerabile, cui ferendo pares amplius non erant, neque permittebat conscientia, subductis ceruicibus tandem excusserunt. Et vetus quidem Ecclesia, vt refractarios Donatistas ad suam communionem reuocaret, etiam commodis temporalibus Episcoporum resipiscentium, & aliorum quoque, admirabili charitate prospicere solita: Romana verò Ecclesia, vt gratiam cum Anglicana redintegraret, fulmina primò bullarum, deinde vim, modò apertam, modò occultam adhibuit: proditores nefarios suscepti hic parricidij manifestos, gremio suo excepit, & nunc cum maxime fouet: sententiam ex eadem caussa passos Martyribus adscribit, & eorum innocentiam contra diuina omnia humanáque iura quotidie propugnat. Ipse Cardinalis Bellarminus (dico ἑκὼν ἀέκοντι θυμῷ; sed dico quod res est:) inter parricidarum patronos princeps familiam ducit. qui etiam nuper, vt Regem Serenissimum alliceret, istud miræ efficaciæ ad persuadendum argumentum adhibuit: Angliæ regnum ad Papam pertinere: & Regem Angliæ Romani Pontificis etiam in temporalibus esse subditum, atque feudatarium. Omitto alias & Regis & Ecclesiæ Anglicanæ quà veteres quà nouas querelas, minime hoc loco commemorandas.

II. Observatio.

PRæter absolute necessaria ad salutem, duo sunt genera rerum, quas vetus Ecclesia credidit. harum alteræ vtiles ad salutem, alteræ licitæ & non repugnantes saluti. Si quis igitur, fidem antiquorum velit amplecti, etiam istas res ipsum oportet amplecti, & eo loco habere quo habuit vetus Ecclesia.

Responsio Regis.

QVæ non sunt existimata à pijs Patribus, absolute ad salutem necessaria, sed tantum vtilia aut licita, parum abest, quin censeri inter ἀδιάφορα debeant. erat enim initio libera eorum vsurpatio, vtpote non simpliciter necessariorum. In eiusmodi rebus necessitatem aliquam hodie comminisci aliquanto durius videtur. Statim enim sequetur necessitas vsurpandi: sicut videmus vsuuenisse in Ecclesia Romana: quæ multa hodie obseruat ceu ἁπλῶς ad fidei integritatem necessaria; quæ vetus Ecclesia vix norat, certe non ita vsupabat, tanquam plane essent necessaria. pauca è multis exempla afferemus. Constat in primitiua Ecclesia vsurpatam fuisse peccatorum confessionem; sed longe aliter quam fit hodie. nam auricularem confessionem vti apud vos exercetur, primis seculis fuisse in vsu, nemo, opinor, dixerit. Fatetur Rex, primos è Patribus, qui illam instituerunt, suas habuisse rationes, cur existimarent confessionem illiusmodi, ad salutem facilius inueniendam, fore non inutilem: rem quidem absolute necessariam non crediderunt, multo minus sacramentum: aut non omnes certe. nam de B. Chrysostomo satis liquet, auricularem confessionem ipsum à suis non exegisse. Nunc ventum eò videmus, vt vix aliquid minus huic confessioni tribuatur, quàm pretioso Christi sanguini, quo sumus redempti. adeo præcisè eius absoluta quædam necessitas vrgetur. Vnde paullatim nata illa doctrina in Ecclesia Romana, de arcano confessionis nullam omnino ob caussam euulgando. Quia enim credebant ad salutis portum sine hac confessione perueniri non posse, omnia eius impedimenta putarunt tollenda esse necessariò. Tandem igitur eò processit hæc doctrina, vt iam Reges occidere, aut sinere occidi, ne peccatum quidem esse videatur, præut si quis confessionis sigillum rumperet: quod multi vestrorum Theologorum, imprimis autem interpretes Iuris Canonici libris editis docuerunt. quinetiam hoc ipsum mihi totidem verbis Lutetiæ affirmauit Binetus Iesuita, sicut mox dixisse tibi memini. Scimus etiam, neq; fortasse tua illustris dignitas illud ignorat, esse aliū in Gallijs Iesuitā, qui nuper ausus dicere: si Dominus noster Iesus Christus in terris versaretur morti obnoxius, & aliquis sibi in confessione dixisset, velle se illū occidere; prius quàm confessionem reuelaret, passurū se (horresco referens,) vt Christus occideretur. quæ horrenda blasphe-

blasphemia à quo principio sit orta, vides. Sic abstinétiam à vino delicatioribusq; cibis, & stata ieiunia, atq; xerophagias, inter res vtiles ad salutem facilius consequendā vetus Ecclesia posuit; neque Rex negat, si cómoda adijciatur interpretatio, ex mente ipsius primitiuæ Ecclesiæ. sed harū obseruationem seuerius iam exigi Rex non probat, quàm eorū quæ disertè literis sacris cótinentur. Sic cælibatus ministrorū Ecclesiæ, olim laudabatur, nunc imperatur, & ceu res penitus necessaria exigitur: de quo mox plura. Sic quū dicat Paulus, se corpus suū ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν, eos qui diuini Apostoli exemplum imitantur, laudat Rex, & beatos pronuntiat: illos vero detestatur, qui cilicia, Laconicas διαμαστιγώσεις & id genus corporis vexationes, vel vt ipsi appellant, satisfactiones, aut inter caussas ponunt salutis, aut tanti certe faciunt, vt illuuiem, pædorem, scabiem, & agmen pediculorum ex ea caussa ortum, instar perfectæ sanctimoniæ habeant. Sed ex omnibus istiusmodi eos potissimum Rex detestatur, qui more Sacerdotum Baal corpus sibi verberibus lacerantes, Deum nobis fingunt humani sanguinis auidè sitientem, qualem Pagani suam Bellonam crediderunt. Illos verò laudat Rex, qui flagellandos suam vicem pretio conducunt: vt meritum pœnarum quas alij luerunt, sibi applicetur. Ita fit vt quicquid delirent diuites, plectantur pauperes: nec sequitur nocentem pœna, sed miserum & egenum. Rex igitur vt non inuitus dabit, nemini hodie fas esse damnare ea, quæ constiterit primorum seculorum Patres vnanimi consensu probasse, tanquam vtilia aut licita: sic adstringi se vlla necessitate absoluta eadem vsurpandi non patitur. Existimat enim res esse natura sua contrarias τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ ἀδιάφορον. Sed de his vberius in sequenti obseruatione.

III. Observatio.

QVum in religionis negotium non vna species necessitatis cadat, videndum est ne vocis ambiguitate fallamur, quoties de rebus loquimur ad salutem necessarijs. Esse enim necessitatem quandam absolutam, quandam sub conditione: aliam medij, aliam præcepti. esse etiam necessitatem credendi, quæ omnes sine exceptione Christianos adstringat, & quæ non omnes generatim. postremò esse necessitatem aliam actionis, aliam approbationis.

Responsio Regis.

OBseruationis huius doctrinam, quę varias necessitatis species docte, accuratè, subtiliter & admodum copiosè explicat, adeo non improbat Ser. Rex, vt contra existimet, his distinctionibus sublatis multiplicem confusionem in rebus religionis exorituram. Nam quid periculosius fingi potest, quàm si aut absolutè necessaria credantur necessaria sub cōditione, aut cōtra? nec minus vtilis, vt in domo Dei omnia recte atque ordine gerantur, distinctio est, inter alias necessitatis

tis species, quæ hic explicatur. Ne in exemplis quidem appositis, quicquam Regi obseruatum, quod admodum improbaret. Verissime autem scriptum esse in explicatione τῶν ἁπλῶς ἀναγκαίων Rex arbitratur, rerum absolute necessariarum ad salutem, non magnum esse numerum. Quare existimat eius Maiestas, nullam ad ineundam concordiam breuiorem viam fore, quàm si diligenter separentur necessaria à non necessarijs. & vt de necessarijs conueniat omnis opera insumatur: in non necessarijs, libertati Christianæ locus detur. Simpliciter necessaria Rex appellat, quæ vel expresè verbum Dei præcipit credenda faciendáue: vel ex verbo Dei necesariâ consequentiâ vetus Ecclesia elicuit. At quæ ex institutione hominum præter verbum Dei, quamuis pie & prudenter, pro tempore in vsum Ecclesiæ sunt recepta, mutari, molliri, antiquari posse existimat; & quod Pius II. de cælibatu clericorum dicebat, ***bono olim iure sancitum, meliore nunc iri antiquatum***, id in genere de plerisque obseruationibus Ecclesiasticis, extra verbum Dei introductis, posse vsurpari Rex credit. Si ad decidendas hodiernas controuersias hæc distinctio adhiberetur: & ius diuinum à positiuo candide separaretur, non videtur de ijs quæ sunt absolute necessaria, inter pios & moderatos viros longa aut acris contentio futura. nam & pauca illa sunt, vt modò dicebamus; & fere ex æquo omnibus probantur, qui se Christianos dici postulant. Atque istam dictinctionem Serenis. Rex tanti putat esse momenti ad minuendas controuersias, quæ hodie Ecclesiam Dei tantopere exercent; vt omnium pacis studiosorum iudicet officium esse, diligentissime hanc explicare, docere, vrgere. Nunc de exemplis nonnullis, quæ in hac obseruatione proponuntur, quædam dicemus. Inter absolutè necessaria, non quidem simpliciter, verùm ex institutione diuina, ponitur baptismus infantium, ***quem nos***, inquis, ***ad hanc speciem necesitatis referimus***: deinde subijcitur locus B. Augustini, quo negatur præcisè, posse infantes non baptizatos seruari. Hic primùm Rex profitetur, necessitatem baptismi ex institutione diuina non minus aut sibi, aut Ecclesiæ Anglicanæ probari, quàm vobis. Non astringit quidem Ecclesia Anglicana gratiam Dei medijs, quod ne per doctrinam quidem Scholasticorum aliquot è melioribus licet: quia tamen hanc Deus rationem ordinariam ad peccatorum remissionem impetrandam, in Ecclesia sua instituit, & eos qui renati non fuerint ex aqua & Spiritu, intrare posse regnum cælorum Christus ipse negat: sedulo hic prouisum est legibus Ecclesiasticis, vt quouis tempore & loco baptizandi infantes suos parentibus eset facultas. Quod igitur de nascente olim Ecclesia dixit Tertullianus, baptizare Episcopum, presbyterum, diaconum: postremò etiam laicis ius ese, in extremæ videlicet necessitatis casu; hoc ipsum in Ecclesia Anglicana, quod ad Episcopos presbyteros & diaconos hodieque seruatur, sine vlla vel

loci,

loci, vel temporis rigida & penitus inuiolabili obseruatione: laicorum vero baptismum, aut feminarum, vt fieri legibus suis vetat; sic factum ex legitima formula quodammodo non improbat, baptismum esse pronuntians, etsi non legitime administratum. Serenissimus vero Rex, tanti hoc sacramentum facit, vt quosdam in Scotia ministros, quum nescio quas nouæ disciplinæ ordinationes prætexerent, quo minus moribundos infantes rogati à parentibus baptizarent, metu supplicij iniecto ad officium compulerit, minatus extrema nisi parerent. Itaque verba Augustini, quæ non baptizatos vita æterna priuant præcise, si de via ordinaria intelligantur, quam solam Christus nos docuit; nihil Rex habet, quod illi sententiæ opponat: sin autem negatur simpliciter, posse Deum Opt. Max. τοὺς ἀφωτίστους seruare; diritatem huius sententiæ & Rex & Ecclesia Anglicana abominantes, Augustinum durum & ἄστοργον infantum patrem fuisse pronuntiant. Omnino vtrumque extremum pari diligentia Rex fugiendum autumat: ne aut Dei manum abbreuiemus, & infinitæ bonitati ipsius iniuriam faciamus, si rigidam hanc sententiam amplectamur; aut baptismum ponentes, cum nonnullis, inter ea quæ adsint vel absint non multum interest, sacramentum à Deo institutum pro re leui ducere videamur. Magnus sane vir fuit Augustinus, pietate & doctrina admirabilis: cuius tamen proprias opiniones, neque Rex pro dogmatis fidei admittit, neque vos admittitis. Nam verbi gratia, S. Eucharistiam infantibus ad salutem esse necessariam, non minus quàm baptismum credidit post Innocentium primum Augustinus, & multis suorum scriptorum locis pronuntiauit. vos non creditis, neque acceptam à vobis doctrinam Ecclesia Anglicana mutauit. Inter illa quæ necessitatem actionis certis personis imponunt, coniugium numeratur, *si quis sobolem tollere voluerit*, inquis. Rursus autem paulo post, vbi exponitur necessitas approbationis, recensetur electio vitæ in virginitate aut cælibatu degendæ. Quæ Rex quum legeret, non reprehendit ille quidem: sed potuisse tamen aliquid ad vtrumque exemplum commode adijci, iudicauit. Nam è priore exemplo videtur sequi, nullam esse aliam matrimonij caussam necessariam, præter spem sobolis. atqui expressis verbis docemur à Paulo Apostolo, etiã illos teneri nuptias cogitare, quibus non contigerit continentiæ donũ. Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, ait, γαμησάτωσαν. Non est exigui momenti hæc adiectio. Remedij enim necessarij & regulæ Apostolicæ contemptus, quibus quantisque flagitijs quotidie in Ecclesia Romana occasionem præbeat, ignorat nemo. Studium igitur viuendi in virginitate aut cælibatu, in continentibus mirum in modum sibi probari Rex profitetur: & quum singulari Dei beneficio, sacræ literæ familiarius sint eius Maiestati notæ, quàm vulgo soleant esse Principibus; non fugit ipsum, quid Paulus de re tota pronuntiet, quæ eiusmodi vitæ in vtroque Fœdere

1. Cor. 7. 9.

dere legantur exempla, quæ præmia τοῖς ἐγκρατευομένοις sint proposita. Sed quod Theologi apud vos passim docent, præsertim autem Iuris Canonici doctores; concubinatum, scortationem, & fœda alia ἅπερ ἄῤῥητα ἀμείνω, tolerabiliora esse in ministris Ecclesiæ, quàm legitimas nuptias, & τὴν ἐν πᾶσιν ἀμίαντον κοίτην: id verò Rex facinus esse iudicat planè detestabile, Dei atque hominum odio dignissimum. Opponit Rex omnibus omnium sophistarum cauillis, atque adeo omni humanæ auctoritati, Spiritus Sancti oraculum, per Apostoli os pronuntiatum, κρεῖσσον γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. Quemadmodum autem magno belli duci antiquior cura esse debet, ne damnum aut cladem ipse accipiat, quàm vt hosti inferat: sic in electione vitæ aut coniugatæ, aut cælibis, pijs hominibus ante omnia cauendum esse Rex affirmat, ne ius diuinum migrent: tum autem, si cui est facultas, vtatur sane bono naturæ. Scimus vsu tritam esse calumniam, non esse Ecclesiam Anglicanam legitimam Ecclesiam, quia eiusmodi votorum vsus hic nullus. Quid tum verò si non fiat votum, quum res ipsa non ignoretur? Sunt enim multi inter Episcopos, & alios Ecclesiæ Pastores, qui sine ostentatione voti nuptijs abstineant, & sine vlla fabula, sine vllo sinistro rumore, caste sanctéque vitam exigant. Ipsa quoque monachorum cœnobia Rex optimus & pietatis studiosissimus soluturus omnino non fuit, (certe non omnia) vt sæpe affirmantem audiui, si inuenisset integra, & primæ institutionis legem seruantia. Optaret verò Ser. Rex etiam atque etiam, vt Patribus Tridentinis, qui ne precibus quidem summorum Regum & Principum adduci potuerunt, quò publicæ honestati hac in parte consulerent, venisset in mentem, à quo principio hodierna doctrina sit profecta. Nam quum initio cælibatus inter vtilia instituta poneretur & consilia, postea sunt adiecta vota, postremò ad hanc absolutam necessitatem est peruentum, quæ hodie apud vos obtinet, lege Dei valere iussa, & pedibus mortalium indignissimè conculcata. Quod in fine obseruationis huius additur, male illos affirmare, fidem se & disciplinam eandem cum veteri Catholica retinere, qui alia eorum probent, alia improbent, quæ prisca Ecclesia ad salutem credidit necessaria, etsi sub diuersa specie necessitatis: id quò spectet, satis Rex intelligit. Respondet igitur: nolle se quidem Ecclesiam suam, vt speculum sine macula, & quasi perfectè pulchram sine ruga, sine næuo prædicare: hunc enim Pharisaismum se suosque alijs lubenter relinquere: illud tamen certò, clarè & liquidò sibi constare, si notæ οὐσιώδεις quærantur, & vere necessaria ad salutem spectentur, aut etiam ad decorum Ecclesiæ, nullam in Orbe terrarum (Deo vni sit laus & gloria) inuentum iri, quæ propius ad fidem, aut speciem antiquæ Catholicæ accedat. Nullam excipere se, ne Romanam quidem: quæ nouis inuentis, cum ad augendam superstitionem, tum ad stabiliendam dominationem suam, & Imperiũ in Reges & Principes, & populos

pulos terræ vniuersos excogitatis, fidem & disciplinam veteris Catholicæ, variè interpolauit, variè mutauit, & à primitiuæ Ecclesiæ puritate atque simplicitate in multis quàm longissimè recessit.

IIII. Observatio.

QVando quæritur de fide antiquæ Ecclesiæ, sunt qui vno aut altero seculo, post iacta Ecclesiæ fundamenta, antiquitatem circumscribant: æquum verò esse, vt ad disceptandas hodiernas controuersias, id potissimum tempus sumatur, de quo inter contendentes constabit, non solum veram fuisse Ecclesiam, temporis illius Ecclesiam; sed etiam tunc maxime floruisse, & splendorem illum obtinuisse, quæ ipsi tot Prophetarum oracula erant pollicita. Id autem esse tempus, quo prima quatuor Concilia Oecumenica includuntur, à Constantino Imperatore ad Marcianum. Atque hoc vel propterea æquissimum esse, quia primorum seculorum paucissima extant monumenta; illius verò temporis, quo præcipuè Ecclesia florebat, longe plurima: vt facilè ex eius ætatis Patribus & eorum scriptis, fides ac disciplina veteris Catholicæ possit agnosci.

Responsio Regis.

HOc postulatum parum illis æquum videbitur, qui vniuersam Ecclesiæ primitiuæ historiam, Actuum Apostolicorum, diuino illo quidem, sed tamen vnico libello, volunt contineri. Ab horum sententia longe abest æquissimus prudentissimúsque Rex: qui in Epistola monitoria sua, quanti faceret Patres, etiam quarti aut quinti seculi, ingenuè declarauit. Nec dubitat Rex cum Augustino pronuntiare, quod probatum fuerit Ecclesiam à prima sua origine ad illa vsque tempora seruasse, id tanquam impium velle reijcere, insolentissimæ esse insaniæ. Tres enim recti notas Vincentij Lirinensis, a principio, vbique & semper, dudum amplecti se, vere nec simulate eius Maiestas est professa. Rex igitur & Ecclesia Anglicana, quatuor prima Concilia Oecumenica quum admittant, eo ipso satis declarant, veræ ac legitimæ Ecclesiæ tempus non includere se vno aut altero demum seculo; verum multo longius producere, & Marciani Imperatoris, sub quo Chalcedonense concilium est celebratum, tempus complecti. Sed quod in hac obseruatione pluris videntur æstimari tempora post Constantinum, quàm anteriora: id verò Serenis. Rex valde miratur, & omnino haut probat. Fatetur Rex quarti seculi Ecclesiam gloria, splendore, opibus ac doctorum virorum copia, magis quàm priora floruisse: at rectitudine fidei, quam ὀρθοδοξίαν dicunt, & incorruptæ disciplinæ sinceritate, aut parem, aut etiam superiorem priorum seculorum Ecclesiam fuisse, dubitare posse putat Rex mortalium neminem. Leguntur passim apud pios Patres quarti seculi, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum,

nymum, Chrysostomum, Augustinum, alios, grauissimæ querelæ de vitijs Ecclesiarum suarum, & varijs deprauationibus: neque potest ambigi, quò longius ab origine prima recedebatur, eò etiam longius à primæua puritate & simplicitate esse recessum. Quare si de verrenda & mundanda domo Dei serio cogitatur, cur ad Apostolica tempora, aut Apostolicis proxima non potissimum respiciatur? verum quidem est, partem multo maximam illius temporis in tenebris, situ & squallore, propter continuas persecutiones, pijs esse transactam: sed videamus etiam atque etiam, ne in hac quoque re, melius sit ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Paupertas & calamitas bonæ mentis sorores audiunt; diuitiæ & gloria non eandem famam obtinent. Quod si non adeo multi eorum temporum scriptores ad nostram ætatem peruenerunt: at peruenerunt tamen nonnulli, quorum ratio habeatur dignissimi. Vel vnicus certe Christi martyr sanctissimus Cyprianus, primitiuæ Ecclesiæ πολιτείαν & disciplinam totam melius nos docuerit, quàm multi alij, qui in quarto seculo vixerunt. Summa igitur regiæ responsionis ad hanc obseruationem est: facile passuram ipsius Maiestatem, vt è Patrum scriptis quarti aut etiam quinti seculi argumenta afferantur; ea tamen lege atque conditione, vt pro vere antiquis, & ad salutem necessarijs illa sint admittenda, quæ non tunc primum fuerint nata, sed quæ ab origine prima nascentis Ecclesiæ obseruatione continuâ ad illos peruenisse constiterit.

V. Observatio.

Cvm vnanimis Patrum consensus quæritur, sunt qui tunc de eo satis liquere contendant, quando res eadem totidem verbis apud omnes Patres reperitur. quorum sententia, quum sit palàm iniqua; æquius fuerit ad consensum Patrum cognoscendum, duas hasce regulas adhiberi; Prior est, vt tunc existimetur satis probatus esse consensus Patrum, quando eminentissimi quique singularum nationum, in rei alicuius affirmatione consenserint, neque illis sese quisquam opposuerit, qui quidem orthodoxus censeretur. Sic B. Augustinus contra Donatistas, postquam è prioribus scriptoribus insigniores vndecim laudasset; Patres Concilij Ephesini, postquam contra Nestorium decem protulissent, de vnanimi consensu Ecclesiæ prioris fidem se abundè fecisse crediderunt. Posterior regula hæc est: Quando Patres non vt Doctores loquuntur, neque dicunt hoc aut illud sic esse credendum, aut sic faciendum: sed tanquam testes eorum quæ suis temporibus Ecclesia vniuersalis credebat, aut faciebat, dicunt hanc esse fidem aut praxin Ecclesiæ Catholicæ per totum orbem terrarum: tunc eum honorem illis habendum esse, vt ad vnanimem consensum Ecclesiæ eiusmodi affirmatio satis credatur valere.

Regis

REGIS RESPONSIO.

EST quidem æquissima postulatio, vt de communi consensu partium hodie contendentium, ratio ineatur vtiliter vtendi veterum Patrum auctoritate. Nam primitiuæ Ecclesiæ testimonio & pondere sublato, controuersias hodiernas finē nunquam, τὸ κατ' ἀνθρώπους accepturas, neque vlla disputatione fore terminandas, vltro Sereniss. Rex agnoscit. Vt igitur conueniat inter vtrosque, quid & quantum Patribus sit tribuendum, & quatenus eorum auctoritati sit deferendum, non fuerit inutile certas regulas de mutuo partium consensu componi, quæ modum rei præscribant. Inter alios plures ei proposito vtiles ac necessarios canones, etiam duobus hisce locum posse concedi, Rex autumat. Sed quoniam hodie non de ceremonijs controuertitur, aut alijs mediocris momenti rebus; verùm de fidei articulis aliquot, & de dogmatis ad salutem pertinentibus, multo sollicitius dandam esse operam Rex iudicat, vt ante omnia de hac regula inter omnes conueniat: Dogmata fidei, & quicquid ad salutem necessarium meretur credi, è sola Scriptura sacra peti debere: neque à quorumuis mortalium auctoritate pendere: sed è verbo Dei duntaxat, quo suam ipse nobis voluntatem per Spiritum Sanctum declarauit. Patribus enim & Ecclesiæ veteri, fidei articulos eliciendi è Sacra Scriptura, & explicandi ius fuisse: nouos articulos comminiscendi nullum ius fuisse. Isto posito fundamento, & τῇ θεοπνεύστῳ paginæ sua Maiestas manebit sarta tecta, & pijs Patribus quæ debetur reuerentia præstabitur. Hoc voluisse omnes veteris Ecclesiæ Doctores, facile potest ex eorum scriptis demonstrari. Nam quid in eorum libris occurrit frequentius, quàm hæc verba? ὅτι δεῖ διδάσκειν ἐκ τῶν γραφῶν: quæ docentur in Ecclesia Dei, è verbo Dei peti debent. aut hæc, ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφή, iudicium de controuersijs in causa religionis penes Scripturam esto. Aut cui iam nota non sunt verba aurea Basilij Magni, in libello De fide? φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως καὶ ὑπερηφανίας κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει.
Et ad propositas quidem obseruationes hęc dicta sunto.

Sequuntur iam quatuor ἐνστάσεις. Accedens enim tua illustris dignitas ad hypothesin, vt euincat non credere Sereniss. Regem, quæ olim Catholica Ecclesia credidit, quatuor id argumentis instituit demonstrare, ex ijs rebus petitis, quæ ad exteriorem Dei cultum pertinent, siue liturgiam, & praxin quotidianam. Cur autem has potissimum ἐνστάσεις afferat, hanc rationem postea reddit; quia si de his esset conuentum, de cæteris futura sit facilis conuentio. Optaret equidem Regia Maiestas, Illustrissime Cardinalis, posset hoc sperari: sed recordanti ipsi & animo reputanti, quid illud sit quod hodie à vestris scriptori-

bus præcipua cura & acriore contentione vrgeatur, non magna illi concordiæ spes apparet, ne tum quidem, si de istis quatuor capitibus à te propositis fuerit conuentum. Non enim iam de istis, aut omnino de vllo religionis Christianæ capite, acrius disputatur, quàm de Romani Pontificis imperio. Is vnus est hodie fidei articulus, à quo cæteri omnes pendent. Quid igitur bonæ spei restat, nisi in illius bonitate & misericordia, cuius vnius est malis Ecclesiæ medicinam facere? In illo speremus, etiam contra spem. Αὐτὸς ποιήσει. Vt redeamus in lineam, quatuor ἐνστάσεις contra Liturgiam Ecclesiæ Anglicanæ allatæ, sunt istæ.

1 In sacro sancta Eucharistia realem Christi præsentiam non credit.
2 Doctrinam de sacrificio Ecclesię Christianæ respuit.
3 Non precatur pro mortuis.
4 Inuocationem Sanctorum qui in cœlis sunt, damnat.

Ad hæc quatuor paucis respondet Rex.

Ad primam ἔνστασιν de præsentia reali.

SI in sacrosanctis religionis Christianæ mysterijs, nihil credere fideles existimandi sunt, nisi cuius rationes omnes habent perspectas, & modum tenent: næ multa Christiani reperientur non credere, quæ ipsi tamen firmissima se fide credere non dubitant. Christum Dominum nostrum Dei Patris filium esse, ante omnia secula à Patre generatum: eundem quum sit verus Deus, carnem humanam assumsisse in vtero B. Virginis; ex illa natum esse, virginitate matris illæsa: diuinam naturam humanæ in eandem hypostasin vnijsse: hæc, inquam, & similia his plura, credere se omnes profitentur Christiani: à quibus tamen si modum quæras, quo ista sunt facta, aliud fidem esse Theologicam dicent, aliud humanam scientiam: piéque vsurpabunt Galeni, parum alioquin idonei pietatis magistri, verba eximia è libro XV. De vsu partium. τὸ ΟΠΩΣ ἐγένετο τοῦτο, ἐὰν ἐπιχειρήσῃς ζητεῖν, ἀναίσθητος φωραθήσῃ, καὶ τῆς σῆς ἀσθενείας, καὶ τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεως. Patres verò quoties nos dehortentur à quæstione τοῦ πῶς, & curiositate modi explicandi in diuinis mysterijs, si aggrediar hic adnotare, longum fecero. Gregorij Nazianzeni verba sunt tibi nota in oratione priore, De Theologia: Ἀκούεις γέννησιν· τὸ ΟΠΩΣ μὴ περιεργάζου. ἀκούεις τὸ πνεῦμα τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρός. τὸ ΟΠΩΣ μὴ πολυπραγμόνει. & alio loco idem: Θεοῦ γέννησις σιωπῇ τιμάσθω. μέγα σοι τὸ μαθεῖν ὅτι γεγέννηται· τὸ δὲ ΠΩΣ, οὐδὲ ἀγγέλοις ἐννοεῖν, μὴ ὅτι σοί, συγχωρήσωμεν. Erat Gregorio res cum Arrianis peruicacissimis hæreticis: quorum impiæ curiositati, non subtilitate disputandi conatur satisfacere: sed tanti arcani modum & rationem quæri vetans, silentium illis indicit. Hac pia moderatione si Rex & Ecclesia Anglicana in sacrosancto Eucharistiæ mysterio vtuntur, quæ, obsecro, inuidia est? Legimus in Euangelijs, Dominum nostrum cum

cum hoc sacramentum instituebat, panem sumpsisse, & dixisse, *Hoc est corpus meum*: quomodo panis corpus suum esset, ne verbulo quidem vno explicuisse Christum legimus. Quod legit Ecclesia Anglicana, hoc pie credit: quod non legit, pari pietate non inquirit. Mysterium istud magnum esse, humano ingenio incomprehensibile, ac multo magis inenarrabile, fatetur & docet: de efficacia illius sentit quam augustissime: ad sacram mensam accessuros conscientiæ omnes scrutari recessus, & peccata confiteri, vtique apud Deum, sed & si opus fuerit, apud presbyterum, iubet; accedentes, vt ad omnem humilitatem & deuotionem se componant, sedulo monet: genibus flexis communionem corporis Christi accipit: nec solum in communi conuentu panem mysticum fidelibus diuidit; sed etiam morientibus hoc viaticum, vt appellant Patres Concilij Niceni, & tota antiquitas, administrat: postremò, quum ab omni curiositate velit Rex, suorum ingenia abstinere; quæcunque tamen pij Patres primorum seculorum, ad commendationem ineffabilis mysterij dixerunt, ea ipse admittit: Patrum etiam verba, μεταβολὴν, μεταποίησιν, μεταστοιχείωσιν, & similia, ex mente ipsorum si accipiantur & exponantur, non reijcit. Hæc Regis & Ecclesiæ Anglicanę doctrina, si vobis non satisfacit: nempe illud restat, vt Transsubstantiationis dogma, quò vobis placatis possit vti approbet. Istud vero non est rei veritatem pie credere: sed importuna curiositate modum decernere: quod Rex cum Ecclesia sua nunquam est facturus, nunquam probaturus. Miratur verò Serenissimus Rex, quum fateatur tua illustris dignitas, non προηγουμένως quærere vos, vt credatur Transsubstantiatio, sed vt de præsentiæ veritate ne dubitetur: Ecclesiam Anglicanam, quæ toties, id se credere publicis scriptis est testata, necdum vobis fecisse satis. Vt igitur certo cognoscas, quid in hac Ecclesia super illa re credatur, quid doceatur, describam hic reuerendissimi viri Domini Episcopi Eliensis locum integrum, è libro quem paucos ante menses aduersus Cardinalem Bellarminum edidit. Sic ille capite primo. *Quod Cardinalem non latet, nisi volentem & vltro, dixit Christus, hoc est corpus meum: non, Hoc modo hoc est corpus meum. Nobis autem vobiscum de obiecto conuenit, de modo lis omnis est. De Hoc est, fide firma tenemus, quod sit: de Hoc modo est (nempe transsubstantiato in corpus pane) de modo quo fiat, vt sit Per siue In, siue Cum, siue Sub, siue Trans nullum inibi verbum est. Et quia verbum nullum, meritò à fide ablegamus procul: inter scita scholæ fortasse, inter fidei articulos non ponimus. Quod dixisse olim fertur Durandus, neutiquam nobis displicet, Verbum audimus, motum sentimus, modum nescimus, præsentiam credimus. Præsentiam, inquam, credimus, nec minus quam vos veram. De modo præsentiæ nihil temere definimus: addo nec anxiè inquirimus, non magis quàm in baptismo nostro, quomodo abluat nos sanguis Christi: non magis quàm in Christi incarnatione, quomodo naturæ diuinæ humana in eandem hypostasin vniatur.*

niatur. Inter mysteria ducimus (& quidem mysterium est Eucharistia ipsa) cuius quod reliquum est debet igne absumi, id est, vt eleganter in primis Patres, fide adorari, non ratione discuti. Hæc fides Regis, hæc fides Ecclesiæ Anglicanæ. Quæ vt breui compendio rem omnem complectar, in cœna Domini, realiter participem se fieri credit corporis & sanguinis Christi, vt Patres Græci dicunt, & quod Bellarminus ipse fatetur, spiritualiter. Per fidem enim Christum apprehendunt & manducant: credúntque nullum aliud manducationis genus ad salutem vtile esse posse. quod & omnes vestri semper fassi sunt.

Ad II. ἔνστασιν *de sacrificio in Ecclesia Christiana.*

Veteris Ecclesiæ Patres sacrificium in religione Christiana vnum agnouisse, quod in locum successisset omnium legis Mosaïcæ sacrificiorum, neque ignorat Rex, neque negat. Sed hoc sacrificium nihil esse aliud contendit, nisi commemorationem eius, quod semel in cruce Christus Patri suo obtulit. Quare B. Chrysostomus, quo frequentius nemo huius sacrificij meminit, in nonum caput Epistolæ ad Hebræos, postquam θυσίαν nominasset, continuo subiungit, siue explicationis, siue etiam correctionis loco, μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν θυσίας. illa locutio μᾶλλον δὲ, quam vim habeat, scis ipse omnium optime. Sæpe autem Ecclesia Anglicana professa est, de verbo nullam se litem moturam, si modò impetrari à vobis posset, vt pristina fide in integrum restituta, quæ contra vsum veteris Ecclesiæ à vobis vsurpantur, tollerentur. Nam Echaristiæ celebrationem sine communicantibus, & vniuersam illam priuatarum missarum nundinationem, multis etiam vestrorum Theologis damnatam, certum est à peruersa doctrina de hoc sacrificio originem habuisse. Quod autem ad extrahendas defunctorum animas è flammis Purgatorij sacrificia missarum exiguntur, & quidem sæpe repetita; otiosorum hominum & simplicitate populorum ad quæstum suum impie abutentium, delirium esse, Rex non dubitat. Tollantur hi & similes his alij crassi fœdique abusus, qui apud vos obtinent: ab Ecclesia Anglicana, quæ in sua Liturgia expressam sacrificij mentionem habet, facile impetraueris, vt in veteris Ecclesiæ vsu acquiescat. Quamobrem Serenissimus Rex quum nuper ei essent narrata, quæ paullo ante in celeberrimo conuentu Dominicanorum docte fuerant à te disputata, de duplici sacrificio, expiationis nempe, & commemorationis, siue religionis; sibi quoque idem probari, multis audientibus pronuntiauit; & nunc etiam vt hoc ipsum tibi confirmarem eius Maiestas me iussit.

Ad

Ad III. ἐνστάσει de precibus pro mortuis.

COnsuetudinem esse vetustissimam, vt in publicis Ecclesiæ precibus commemoratio fiat defunctorum, & quies illis petatur à Deo, qui in pace Ecclesiæ sunt mortui; pauci hodie ignorant, nedum Serenissimum Regem hoc fugiat. Eum morem à charitatis vehementia esse profectum, non videtur ambigendum. Sed & fidem suam de futura resurrectione, vetus Ecclesia eo pacto approbauit. Hunc ritum Ecclesia Anglicana etsi non damnat in primis seculis, hodie tamen sibi non putat retinendum, idque propter caussas & plurimas & grauissimas. nonnullas de multis hic attingemus. Prima omnium est, quia sine vllo præcepto supremi in Ecclesia sua Legislatoris Christi, primo fuisse eum morem introductum, habet persuasissimnm: neque hactenus contrarium huius à vestris Doctoribus potuit demonstrari. Quare etsi non tantum sibi sumit Rex, sicut in Monitoria sua dudum est protestatus, vt veteris Ecclesiæ vsu probatum institutum ausit condemnare: nihil tamen dubitat eius Maiestas, Ecclesiam suam nulla eius necessitate hodie teneri. Nam quicquid est, quod hac in parte veteres fideles fecerunt: id omne Rex ad illud caput vtilium vel licitorum refert, de quo in secunda obseruatione est dictum: ad ea certe quæ absolutè necessaria sunt, nulla ratione persuadebitur, hunc ritum pertinere. Vnde enim illa necessitas? non ex lege Dei, qui hoc nunquam imperauit. Si ab eo fonte non est, nulla profectò est. Posuimus enim, sola illa ad salutem necessaria existimari debere, quæ aut expressè continentur in verbo diuino, aut necessaria consecutione inde fuerint deducta. Quorum neutrum hic locum habet. Ea verò quæ vetus Ecclesia, sine vlla necessitate aut credidit aut fecit, libera hodieque nobis esse debere, antea dictum est. Secunda ratio est, quòd licet fateatur Rex hanc consuetudinem antiquissimos auctores habuisse; à principio tamen & temporibus Apostolicis, vnde omnis Ecclesiæ antiquitas repeti debet, sic factum esse, nemo ad hanc diem potuit probare. Accedit quod preces, quæ olim fiebant, & modo & fine multum ab ijs differebant, quæ fiunt hodie & docentur. Tertiam rationem adijcit Rex, quod vbi semel preces pro defunctis admissæ fuerunt in Ecclesiæ ritus, mox pudendorum errorum & plus quam anilium superstitionum caterua ingens agmine facto in Ecclesiam irrupit. Iudicent vero æstimatores æqui, vtris potiùs Catholicorum appellatio sit deneganda; Regine & subditis ipsius, qui rem nulla necessitate introductam, propter insecutos errores desinunt vsurpare, aut iam sibi licitam putare: an vestris hominibus, qui omnes superiorum seculorum, quamuis fœdos & perniciosos errores, sophisticis cauillis mira pertinacia defendere malunt, quàm corrigere.

Ad IV. ἔνστασιν de inuocatione Sanctorum.

DE Sanctorum inuocatione Ser. Rex dicit idem, quod de precibus pro defunctis. A tenui principio, quod nemo iam nescit, res postea magnum incrementum cepit: donec tandem eò ventum, vt superioribus seculis (atque vtinam nunc quoque multis in locis non idem fieret) populus Christianus plus fiduciæ & præsentis auxilij spem certiorem poneret in Sanctis, quàm in ipso (nefas dictu) Seruatore: qui ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, vt salutem hominibus, hostibus suis pararet, ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Et quum Dominus ipse, quæ est illius omnem superans admirationem bonitas & clementia, in Euangelio, suauissimæ dulcedinis verbis ad se miseros peccatores vocet, *Venite ad me*, inquiens, *omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*: extitere tamen peruerse ingeniosi doctores, qui inuitationem adeo blandam inutilem conarentur reddere: & vnicum apud Deum Patrem humani generis Aduocatum, terribilem & semper immitem depingentes, miseris hominibus persuaderent, nullum ad Christum sine intercessione plurium aduocatorum aditum patere. Fuerunt etiam qui palàm docerent, iustitiæ seueritatem Christum sibi reseruasse, gratiam & misericordiam beatissimæ Virgini reliquisse. Tum autem officia inter Sanctos & curationes solertia admirabili, ne dicam superstitione detestabili, sunt distributæ. Et olim quidem suffragia illorum duntaxat expetebantur, vt sua gratia apud Deum intercederent: postea verò etiam libris repletus est mundus, qui proprie pertinerent ad huius illiúsue Sancti cultum, & formulas docerent petendi ab eo necessaria. Igitur in locum Psalmorum, quem libellum diuinum omnes olim Christiani, viri fœminæ, senes iuuenes, diuites pauperes, docti indocti, perpetuò in ore & manibus habebant, successerunt Horæ B. Virginis, & Legendæ, siue potius fabulæ vt plurimum, impiæ ac deliræ, (de veris Martyrum historijs non loquor) & similes quisquiliæ. Parum est quod excussus est de manibus fidelium tam diuinus, tam necessarius libellus: nisi esset repertus, qui ad honorem B. Virginis Psalmos omnes transferret, omnia illi tribuens, quasi inter Deum & hominem κτίστην & κτίσιν nihil interesset. quæ spiritu prophetico de vnico filio Dei fuerant prædicta. Serenissimus Rex gloriosissimam Virginem Matrem Dei, prædicat beatissimam; neque dubitat in supremum honoris gradum esse euectam, qui humanæ creaturæ à Deo creatore potuit tribui. Perplacet etiam illi quod Ecclesia Anglicana memoriam B. Virginis certis anni diebus concelebrat. Sed nullis technis ab eius Maiestate hodierni Sophistæ expresserint, vt quod diximus B. Virginis Psalterium approbet, aut omnino ferat. Nam Cardinalem Bellarminum

Phil. 2. 7.

Matth. 11. 28.

larminum, qui nuper defendit, ne vestris quidem hominibus, qui sensum pietatis non plane exuerint, probari, Serenissimus Rex autumat. Hisce morbis intercutibus quum letaliter prope iam Ecclesia Romana laboret; demiratus est Rex, quod in tua, Illustrissime Cardinalis, epistola legit, inuocationem Sanctorum quæ hodie à vestris vsurpatur, primitiuæ Ecclesiæ temporibus fuisse in vsu. Breuiter igitur respondet: primis nascentis Ecclesiæ temporibus, alium præter vnum Deum Opt. Max. fuisse orari solitum, demonstrari omnino haut posse. Nullum eius rei præceptum extare in verbo Dei; nullum penitus exempli alicuius vestigium. Solus Deus adorabatur solus orabatur per filium suum vnigenitum, Mediatorem inter Deum atque homines vnicum, solum, μονώτατον. postea morem esse introductum orandi ad memorias Martyrum: ac paullatim cepisse apostrophas fieri ad Sanctos, extra Dei cultū: optari etiam & vota fieri non ad illos quidem primò, sed vt illi Deum orarent. Quod si hac fine exempla noua stetissent, ne Rex quidem illorum temporum consuetudinem vehementer reprehenderet: certe non ita damnaret, vt quod postea receptum est moribus. Beatos enim Martyres & alios Sanctos, cum Christo, capite vtriusque Ecclesiæ, triumphantis & militantis, nunc regnantes, veneratur ipsius Maiestas, eosque pro necessitatibus Ecclesiæ assidue orare non dubitat: precesque ipsorum non esse inutiles firmiter credit. At quo auctore & quasi sponsore credatur, orantium preces ab ipsis audiri, ac propterea pro Dijs penatibus & tutelaribus eos esse habendos, id vero nescire se ingenue fatetur. Quamobrem quæ deinceps post prima secula sunt secuta, mirifice Rex improbat. Per gradus enim ad ea peruentum est quæ modò dicebamus: & quæ Ecclesia Anglicana cum summa impietate esse coniuncta, non veretur affirmare. Quod si in Patribus quarti seculi exempla reperiuntur alicuius inuocationis, (& quidem reperiuntur, neque hoc Rex nescit) fuit hoc nempe deficientis antiquæ simplicitatis & mali iam gliscentis indicium; eiusmodi tamen mali, quod nullo pacto cum ijs sit conferendum, quæ hodie in Ecclesia Romana & fieri, & ferri, & doceri, atque defendi cernuntur. Postremò seculi illius morem inter vtilia aut licita si admiserunt pij Patres: at inter absolutè necessaria ad salutem, nunquam profectò posuerunt. Atqui de his, non de illis, propriè sermo fuerat institutus. Et de quatuor quidem obiectionibus aduersus Liturgiam Anglicanam propositis hactenus.

Putat verò Rex, consultò factum esse à te, vt ex omnibus, quæ in ipsius religione minus probabas, ea potissimum seligeres, quæ ad synaxes pertinent. Nam communio inter fideles, in publicis maximè pietatis exercitijs est posita: atque hoc est optatæ bonis vnionis vel præcipium coagulum. Quare si de hac saltem re inter Christianos hodie conueniret,

ueniret, nihil vetaret, quominus inuicem populi Europæ communicarent: facta interim Doctoribus S. Theologiæ facultate, vt dogmatum aliorum veritatem in scholis placide inquirerent. Quod quidem valde esset optandum: & hoc semel posito fundamento, bene de cætero, cum auxilio Dei, videri posset sperandum. Propterea Serenissimus Rex, tuum hac in parte iudicium apprime laudans, faciendum putauit, vt ipse etiam ex ijs quæ in Liturgia vestra reprehendit, quædam hic adnotaret. Quod si propter illa quatuor, quæ ipse in Liturgia Anglicana desideraiti iusta satis caussa est, vt tibi quidem videbatur, cur qui illa vtuntur nec credantur nec dicantur Catholici: viderit tua illustris dignitas, quid de Romana Ecclesia Regem pronuntiare oporteat: in cuius Liturgia (nam alias partes religionis vestræ Rex nunc omittit) tam multa pij viri dudum obseruarunt, verbo Dei & veteri fidei Catholicæ palàm repugnantia: quæ tamen defendere hodie, in hac luce veritatis Romanus Pontifex mauult, quàm emendare. Et poterat quidem Rex nullo negotio, plurimos hic commemorare Liturgiæ Romanæ grauissimos errores: sed placuit ipsius Maiestati quatuor duntaxat afferre, quæ tuis illis quatuor, de quibus diximus opponit. Primum esto, Linguæ ignotæ vsus, contra Pauli admonitionem & primitiuæ Ecclesiæ praxin: quæ nihil habuit antiquius in suis synaxibus, publica vtilitate, & audientium ædificatione. Itaque verti S. Scripturam in omnes linguas Patres curarunt, & vt notat Epiphanius ἑρμηνευτὰς habuerunt, qui si opus esset, linguam in linguam verterent ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, inquit ille: hoc est, cum scripturæ populo legebantur. Sane vulgo fuisse intellecta quæ recitabantur, vel illud vnicum euicerit, quod in singulis fere Patrum Græcorum & Romanorum homilijs occurrit, *vt audistis legi*, vel, *vt hodie lectum est*: quod hodie si vestri concionatores dicerent, ridicule facerent. Nam si quæ leguntur è libris diuinis nihil eorum miser populus intelligit: qui tamen multo magis hodie, quam olim opus haberet, saltem in Ecclesia verbum Dei cum recitatur intelligere. Veteres enim cogebant vnum quemque, vt libros sacros domi assidue legeret: qui nunc sub anathematis pœna vetantur attingi sine venia adeo vt inter libros prohibitos primum locum libri sacri, & à Deo profecti, horrendum dictu, teneant. Non ignorat Rex, etiam inter vos reperiri Bibliorum versiones in linguas vulgares. sed docuerunt eius Maiestatem Sacerdotes Angli, qui Duaci sacram paginam in sermonem Anglicum verterunt, ab inuitis vobis esse expressas illas versiones *importunitate hæreticorum*, vt loquuntur Duacenses. Nam illis velle Dei verbum sobrie & reuerenter legere, hæresis est. Neque ignorat Rex, quum in Gallicum idioma Renatus Benedictus presbyter Biblia vertisset, quantum illi molestiarum eam ob caussam, Romani Pontifices exhibuerint: qui etiam semel, literis ad Episcopum Parisiensem datis, id agere eum iusserunt,

Lib. 3. extremo.

runt,

runt, vt omnes Gallicæ librorum Sacrorum versiones, de manibus populi tollerentur: quod & factum procul dubio fuisset, si nulli in Gallijs protestantes extitissent. Nuper etiam legebat Serenissimus Rex in libro Angli cuiusdam presbyteri Pontificij, preces incognita lingua conceptas, nescio quid maioris efficaciæ habere, quàm si intelligerentur. quod insulsissimum delirium ab ethnicis primò excogitatum, hodie non est illius presbyteri proprium. Sic olim Valentiniani hæretici Hebraicis verbis vulgo ignotis in suis mystagogijs vtebantur, vt plebi imperitæ admirationem & stuporem excitarent, atque vt ait Eusebius in quarta Historia, πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι τοὺς τελουμένους. Secundus error esto, sacræ Eucharistiæ mutilatio contra institutionem Christi, exemplum Pauli, & praxin continuam Ecclesiæ in publica synaxi, per annos minimum mille, fatente etiam Cassandro, viro eruditissimo. Tertio loco sunto Missæ sine communicantibus, item priuatæ atque angulares. Iam ante dictum, originem hæc habuisse è peruersa doctrina de sacrificio in Ecclesia Christiana. Restituantur vetus fides, vetus praxis. Quarto loco profert Rex, imaginum hodiernum vsum, cultum atque adorationem. Fatentur abusum etiam Patres Tridentini: & Catechismus Romanus quædam vtiliter monet. Quid refert? manet error, probatur, defenditur, & gliscit in dies. Omittit Rex adorationem Sanctorum atque inuocationem. Vt fit hodie, excusari res non potest, non debet. corrigantur, non autem excusentur, quæ palàm cum lege Dei & vsu primitiuæ Ecclesiæ pugnant. Omittit reliquiarum adorationem religiosam, quæ & docetur hodie & exhibetur, vt res necessaria; aut plurimum certè ad salutem conducens. Accedit rei absurditas intolerabilis: vt cum falsæ reliquiæ pro veris obtruduntur; aut palàm ridiculæ: vt cum lachrimæ Christi ostenduntur, aut lac B. Virginis, & id genus alia. Omittit licentiam concionantium, extra Dei verbum aberrantium, quibus lex poni debuerat, ne vllam populo doctrinam proponerent, velut ad salutem necessariam, quæ ex oraculis diuinis non sit hausta, & primæuæ antiquitatis fidei consentiens. Ea namque est illa ὑγιαίνουσα διδασκαλία, quam tot locis Apostolus commendat. Hac lege semel sancita, ruent sponte sua, quæ hodie in Ecclesia Romana fiunt permulta: ruet doctrina de indulgentijs: ruet putidum illud commentum de pœna intensiua in Purgatorio: vbi multa annorum millia in vna minuta comprehendi docentur, vi pœnæ istius intensiuæ: ruent illæ in precibus ad Deum inanes battologiæ, quas sibi non placere, Christus ipse nos docet: neque amplius credetur magnum esse meritum, si quis Rosarium suum, aut alias preces vel psalmos, ignota sibi lingua decies, vicies, quinquagies, centies repetat. Istis incommodis, & similibus alijs si esset à vobis prospectum, cur ab Ecclesiæ vestræ synaxibus Dei timentes viri, putarent sibi abstinendum, nulla fortasse amplius satis iusta

iuſta cauſſa reſtaret. Ne illud quidem prætermittendum ſibi Rex putauit, quod ſub finem tuæ epiſtolæ habetur. Scribis enim, de Romano Pontifice nolle te verba facere: quum vel mediocriter in hiſtoria Eccleaſtica verſatis compertum ſit, primorum ſeculorum Patres, Concilia & Imperatores Chriſtianos, primas illi ſemper detuliſſe, & præcellentis dignitatis prærogatiuam, in omnibus negotijs, ad religionem aut Eccleſiam ſpectantibus: atque hoc ſolum exigere Eccleſiam veſtram pro articulo fidei credendum ab ijs, qui cõmunioni ſuæ ſe adiungunt. Ad hæc reſpondens Rex, fidem tuam appellat, Illuſtriſſime Cardinalis, petitque à te, vt animo reputes facta Romanorum Pontificum ab annis fere ſeptingentis. Non vult eius Maieſtas Camarinam illam nunc mouere; ſcire tamen te cupit, planè ſibi fide certa notum atque exploratum eſſe, hodiernos Pontifices eius Sedis vſque adeò primorum Paparum eſſe diſſimiles, fidei integritate, propoſito vitæ, & totius adminiſtrationis forma ac ſcopo; vt longè iniquiſſimum putet, rebus ſic ſtantibus à prioribus ſeculis ad præſens tempus trahere argumenta. Reddatur Eccleſiæ ſua priſtina forma, & tot noua iura olim inaudita penitus tollantur. Denique rebus ipſis probet Romanus Pontifex, non ſuam ſe, verùm Dei immortalis gloriam quærere, & populorum pacem, concordiam ac ſalutem ſibi eſſe curæ: tum Sereniſſimus Rex, quod in Monitoria ſua dudum eſt proteſtatus, ſine cunctatione primas illi deferet, ipſumque πάσης τῆς ἐκκλησίας προνοεῖν, cum Gregorio Nazianzeno, dicet non inuitus. Nunc de illa Sede quid Eccleſia Dei ſtatuere debeat, imprimis autem Reges ac Principes vel teipſum Sereniſsimus Rex fert iudicem. Non enim ignoras, quàm multi quotidie & Româ & ex omnibus iam Europæ angulis ſubinde libri prodeant, ad temporalem Papæ poteſtatem, ſiue potius omnipotentiam, & in Reges, Principes, ac populos Orbis terrarum vniuerſos δεσποτικὴν μοναρχίαν ſtabiliendam. Non ignoras, Cardinalem Bellarminum ſuper illo argumento ea nuper ſcribere, & ſtatim à morte Henrici Magni publicare eſſe auſum, quæ omnes boni etiam è veſtris ſunt deteſtati. Boni, inquam, & pij ſunt vbique locorum deteſtati: at complices eiuſdem conſpirationis, ceu profectum oraculum ex ore Pontificis, qui errare non poteſt, tota voluntate ſuſcipiunt, & pro virili ſua multi defendere conantur. Itaque Ieſuitæ Ingolſtadienſes, in recente libro, quem aduerſus Iohannem Gordonium Decanum Saliſburienſem, virum nobiliſsimum & doctiſsimum ediderunt, ex illo Bellarmini ſcripto non ſecus argumenta ducunt, quàm ſi ea eſſet omnium Catholicorum conſtans & conſentiens opinio. At cogitet quæſo tua illuſtris dignitas, quid ſimile primæua Eccleſia viderit, quò tendat hic veſanus furor: diligentérque apud ſe expendat, in quantum ruinæ vltimæ periculum Eccleſiam Chriſti conijciant, quicunque ea, quæ hodie fieri docerique vide-

videmus, probant aut ferunt. Nam vt hoc solum dicam, de reconciliatione dissidentium Ecclesiæ membrorum, quandiu apud vestros ea manebit rerum facies, & factæ diuisioni esse præbita occasio negabitur, vel cogitare merus fuerit stupor, mera stultitia. Vltimum illud erat in tuis: paratum esse te, perspicuè demonstrare, quàm bene in articulis hodie controuersis, Sedibus Patriarchalibus quæ adhuc supersunt, cum Romana Ecclesia conueniat. Verum eo labore posse te supersedere Serenissimus Rex autumat. Scit Rex, sciunt alij omnes, harum rerum paullo saltem curiosiores, non solius Occidentis, sed etiam Orientis, Septentrionis ac Meridiei Ecclesias, ab aurea simplicitate primorum seculorum longè discessisse, ac longius etiam fortasse multo quàm par erat: nisi quod prædictam in diuinis oraculis defectionem à priore fide, euenire fuit omnino necesse. Scit etiam apud illos populos, ritibus ritus subinde esse accumulatos, & hominibus superstitiosis nimium vbique ab annis mille & amplius licuisse. At enim cum de reformanda Ecclesia Dei agitur, non hoc, opinor, quæritur, quid hodie Orientalis Ecclesia, aut Moschouitica, vel aliæ credant faciántue: sed id potius quæritur, quid ab initio docuerint Apostoli, quid eorum temporibus, & proximè secutis Ecclesia vniuersalis vsurparit. Illud est illud exemplar, quod omni amota exceptione, sequi velle se Rex ingenuè atque ex animo profitetur. Quanquam ne istud quidem rerum Ecclesiasticarum periti cuiquam concesserint: doctrinam Ecclesiæ Romanæ per omnia hodie congruere cum doctrina, quæ in Ecclesijs aliorum Patriarcharum iam obtinet. Ne de cultu statuarũ hodierno, igne purgatorio vestro, præcisa cælibatus obseruatione, aut Romani Pontificis infinita potestate, etiam supra Concilia, similibúsue alijs articulis quicquam hic dicam: certum est, in ipsa S. Eucharistiæ mystagogia multum diuersos esse Græcos à vobis Romanis: adeo vt non dubitarit Marcus Ephesi Archiepiscopus de Missa Romana loquens affirmare, ipsam in maximi momenti rebus, cum verbo Dei, & antiquis Liturgijs pugnare. δῆλον (ait) φέρει τὴν ἐναντίωσιν καὶ πρὸς τὰς παραδεδομένας ἐκθέσεις, καὶ ἐξηγήσεις, καὶ πρὸς τὰ δεσποτικὰ ῥήματα καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐκείνων φωνάς. eos autem qui ritus Romanos hac in parte defendunt, idem Marcus pronunciat ὠθεῖσθαι δικαίως τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς εἰς βάθος παρανοίας. Sed hęc impresentiarum satis. Habes, Illustrissime Cardinalis, expositas caussas, cur Serenissimus Magnæ Britanniæ Rex etiam post epistolam tuam lectam, Catholicum se esse, & Ecclesiam suam Catholicam misericordia Dei fretus, credere, & certò affirmare non vereatur. Qui si infinito quodam desiderio adiuuandæ publicæ concordiæ non flagraret, aut te esse alienum ab eo proposito iudicaret, huius responsionis labore profectò supersedisset. quum præsertim eius Maiestas quotidiana vestrorum hominum facta scriptáque ad animũ reuocans, propè iam habeat ratum & fixum, sicut ante dicebamus, nullam per illos iam

superesse

ſupereſſe amplius ineundæ concordiæ neque ſpem, neque rationem. Tueri namque omnia eſt illis propoſitum, non proficere in melius, & ſeria rerum deprauatarum emendatione, piorum animos ſibi conciliare. Quo in propoſito quandiu veſtri pergent, neque vllum antiquitati aut veritati locum dabunt, ſemel profitetur Sereniſſimus Rex, nihil ſe illos morari, neque vllam ſibi communionem cum Eccleſia Romana, vnquam futuram. Quod ſupereſt Dominum Ieſum veneratur ipſius Maieſtas, vt quas in te largiter contulit animi dotes excellentes, ad ſui nominis gloriam, & vtilitatem Eccleſiæ velit ſemper dirigere.

Vale, Illuſtriſſime Domine. Londini V. Eidus Nouembr.

M. DC. XII.

Μόνῳ Θεῷ δόξα καὶ χάρις.

PRO

PRO
IVRE REGIO,
QVOD POTESTAS REGVM SVMMA SIT, DEOQVE VNI OBNOXIA:

Contra

ILLVSTRISSIMI CARDINALIS *PERRONII*

ORATIONEM HABITAM
Lutetiæ in conseßu Tertii Ordinis
VIII. Kalend. Febr.
M.DC.XV.

PRAEFATIO.

NON sum ingenio meo curiosus in aliena Rep. nec ardelio in vicinorum negotijs. Regiæ dignitati, qua me ornauit Deus, magis conuenit leges dare meis subditis, quam consilia alienis. fecit tamen amor Henrici IV. piæ memoriæ, fratris mei honoratissimi; tum dolor ex immani Principis optimi parricidio; addo etiam, meorum ex eodem fonte periculorum memoria, vt amicorum malis afficiar, eò sanè maioribus, quò Reges ipsi, quorum maximè ea res interest, minore eorum sensu afficiuntur. Quos si nequeam monendo expergefacere, testabitur saltem postera ætas, rebus adeo vrgentibus me officio non defuisse; regnorúmque euersiones, regúmque cædes, quæ in posterùm fortè accidant, monitoris inopia non contigisse. Nam persuasum habeo, ideo me quoque in solij regij fastigium à Deo esse euectum, vt pro eius maiestate in vicariis læsa è loco editiore loquentem homines audiant faciliùs.

Sperabam sanè Ordines regni, in nuperis Lutetiæ Comitiis, & Regum suorum immaniter peremptorum, & ciuilis belli memores, cui initium dedit fulmen Pontificis quemadmodum tonitrua sequitur grandinis ruina; memores infamis doctrinæ de Regibus occidendis & abdicandis iam orbi tot libris vulgatæ; sperabam omni ope in id eos incubituros vt inualescentibus

   centibus

centibus hisce malis occurrerent. Quinetiam seriò gaudebam à Tertio ordine publicè relatum fuisse de ratione & via qua perniciosæ illæ opiniones hominum animis eximerentur; quod, *scilicet*, de Regum sceptris pro arbitratu statuere posit Pontifex, quod per Regum cædes ad Martyrij gloriam sit peruenire. *Verùm multò aliter euenisse nunc intelligo: hæc enim Tertij Ordinis rogatio, quasi postremus expirantis libertatis halitus, regium decus magis ac magis Pontificis imperio subiecit; & seruitutis publicæ nodum arctiùs constrinxit. vt enim medicamenta, quæ ægrum non iuuant, morbum efferant, sic oblatum à Tertio Ordine salutare remedium vim morbi duntaxat irritauit, victum, scilicet, praui humoris æstu per contradicendi calorem concitato. Et sanè melius erat litem non mouisse, quàm veritatem peregrinæ factionis iniuriæ expositam deseruisse. Postquam enim magnæ doctrinæ & nominis Præsul, in cætu celeberrimo, nec suo sed Ecclesiæ nomine, & suffragante Nobilitate, illam in Reges Pontificum auctoritatem asseruit, nulla sequuta abrogatione; laudatúsque is à Pontifice & gratijs ornatus suam orationem, qua Regem mancipat Pontifici, cum Priuilegio Regis excusam ad me misit; ratus ex eius lectione nullum relictum iri apud me locum scrupulo: fatendum est, finitis Comitiis, ancipitem mihi visum iuris regij statum; atque adeò ex receptâ Cleri doctrinâ, quis iam regnet in Galliâ incertum esse. Nemo enim dubitat eum præter nomen Regis nihil habere, qui regnat precariò, & ad Papæ nutum regno potest excidere. Non est supremus rerum temporalium dominus, quem superior, cùm volet, iis exuat. Quod si propiùs sensum illius Articuli à Tertio Ordine exhibiti intuemur, comperiemus eius auctoribus nihil aliud propositum fuisse, nisi vt suo Regi regium, id est, supremum in suos vindicarent imperium; nec inter opera Deo grata numeraretur posthac regum laniena. Id quum contrarijs Nobilitatis & Cleri studijs vehementer esset oppugnatum,*

tanquam

tanquam schismatum & hæreseon omnium seminium; & eo iam prouecti essent, vt disertè affirmarent hac rogatione latâ necessariò sequi, nihil aliud fuisse multis retrò sæculis Ecclesiam, quàm Antichristi regnum & Satanæ synagogam: non mirum est, si Papa Nobilitati & Clero, pro fide in se & amore, literis pæne triumphalibus gratias egerit; exultabundus ob partam in Reges victoriam, non suo labore, sed generosa Nobilium fortitudine, aduersus plebeios homines, quos per opprobrium ex fece plebis nebulones appellat; homines, qui videri volebant supra vulgus sapere, & plus cæteris Reges amare, & Magistros suos reuocare ad ferulam.

Ex pluribus comperi fuisse hæc verba in literis Pontificis ad Nobiles, licet ex impressis erasa sint.

Verùm pietate & studio in Principem quis Tertium Ordinem miretur Clericis priorem? Hi sunt, qui se negant Regi subditos, externo Domino, à cuius incolumitate pendent, toti addicti; nihil præter officium rati se fecisse, si eius imperij dignitatem quibuscunque rationibus extollant, cuius (vt aliàs docui) partem ipsi constituunt. At regiam dignitatem à Nobilitate prostitui, qui ordo instar dextri brachij Regum præsidio destinatur, & ab ijs publicè affirmari, Regem regio iure posse exui: id vero non minus mirum aut absurdum censeri oportet, quàm si caput à brachio impeteretur. Nam si iure abdicatus Rex, ius suum nihilominus tueri ausus fuerit, necessario efficitur iure posse occidi. His adductus, auctor sim istis Galliæ Nobilibus, vt honorum titulos, quibus hactenus gauisi fuerunt, iam cedant Ordini Populari qui solus interrito & nobili aduersùs blanditias & minas animo Regis sui dignitatem & salutem tutatus est.

Uniuerso autem Clero nemo se magis traduxit, nemo de patria peius meruit, quàm Perronius Cardinalis; vir aliàs exuberantis doctrinæ, & facundiæ singularis. Is apud Nobiles primò, deinde apud plebem orator sententiam de supremo Regum iure contra Pontificis auctoritatem, quantum potuit, publico odio exponere atque infamare conatus est; vt

quæ schismatibus & hæresibus fenestram aperiat, & talis omnino, vt sibi & Coepiscopis suis omnes martyrij cruciatus potius æstimet subeundos, quàm illam probandam. Atque hoc in eo magis quàm in alio videatur mirum, qui Regem Henricum olim sequutus est contrarijs tunc sacris imbutum, & Pontificis sententia abdicatum: ac non ita pridem Lutetiæ in conuentu apud Dominicanos Pontificio Legato temporalem hanc in Reges potestatem pro articulo religionis obtrudenti acerrimè restitit. At hic gemina oratione palinodiam canit, vitæ & sententiæ prioris iudex ipse & condemnator, in eo scilicet tempori atque occasioni prudenter obsequutus. Non enim tutum erat Henrico imperante vel cogitare, quod postea filio succedente aggressus est; quem ætas tenella & regni nouitas, fraudibus & iniuriæ oportunum fecerunt.

Cardinalis ne Pontificem offenderet, è duabus orationibus, alteram ad Nobiles suppressit, in qua potestatem hanc Pontificis dicere non semel ausus est problema, mihi verò à Catholicis subditis professus est obsequium deberi: quum sciret dogma hoc vel maximè necessarium videri Pontifici, omnémque in me Papistarum meorum fidelitatem eidem improbari. Quòd si alterius orationis compendium bona fide editum est, vbi Pontificem Venetorum Duci assimilat, qui non suo sed Ecclesiæ nomine honores gerat: non miror si eam sententiam & similes, ne Sanctitatem illius offenderet, expunxerit.

Satis ergo ei fuit in Tertij Ordinis consessu habitam orationem edere, cuius exemplar ad me pro sua beneuolentia transmisit; quam simul ac perlegi statim intellexi, quantum idem homo, dum ex animi sententia loquitur & contra conscientiam cauillatur, sibi ipse dissimilis sit. vbique enim sibi repugnat, & ne intelligatur, id verò vnicè videtur formidare.

Duodecim rationibus euincitur Cardinalis loqui contra mentem suam.

Fatetur primò neque ex sacris literis neque veteris Ecclesiæ decretis, neque Ecclesiasticarum actionum consuetudine quicquam certi in proposita quæstione posse definiri. nibilominus

Pag. 85.

fieri

fieri posse negat, vt hæc Papæ in Principes potestas damnetur, quin eâdem operâ efficiatur multis retro sæculis nullam fuisse, aut esse Ecclesiam; sed meram Antichristi Synagogam. Suadet præterea auditoribus, vt eam doctrinam habeant non pro necessariâ, sed in vtramque partem disputabili; interim eos vult Papæ & Cleri iudicio se submittere, quorum sententia de tota re iam pronunciatum est.

Deinde admisso hoc Tertij Ordinis Articulo Papam affirmat probari Antichristum: ait tamen contrariam in Gallia sententiam à Papa tolerari, sed ea lege, ne illam vrgeant vt dogma fidei: quasi verò Papa contraria suis dogmata permitteret, ea præsertim, vnde ipse Antichristus efficitur. Pag. 99.

Quartò, Martyrij pœnam subiturum se profitetur potiùs, quàm vt approbet doctrinam, quæ sceptra imperio Pontificio eximit: & tamen disertè dicit licere Gallis, per indulgentiam Papæ, eam habere problematicam: vnde sequitur Martyrium tali causa susceptum fore etiam problematicum; nec absurdè posse disputari, vtrum id scelus an furor, an iure inflicta pæna debeat censeri.

Quintò, Regicidas omnibus diris deuouet: mox vt se explicet, de Regibus dum manent Reges intelligendum id ait. atqui Rex abdicatus (vt notum est) Rex esse desinit. ergo Henrici III. à Papa abdicati peremptor Regem è medio nullum sustulit.

Sextò, Regem non patitur occidi: vult tamen omni ope exarmari, qua vitam suam aduersus percussores tueatur.

Septimò, cædem Regis conductam & subitam non probat, ne vnâ cum corpore anima intereat. at in acie aut conflictu iugulari non improbat: tanquam misselli Regis animæ optimè tum foret prospectum. Pag. 69. & 97.

Octauo, concedit in Rege abdicato characterem politicum relinqui, vel aptitudinem aliquam, cuius virtute, modò resipiscat, regno possit restitui; quasi ea à nouo regni insessore charitas

ritas certò ſperanda eſſet, vt deiecto aut vitam relicturus, aut pænitenti regnum ſuum bona fide redditurus eſſet.

Nonò, in hac quæſtione profitetur ſe vbique Scepticum, nihilque in alterutram partem definire: interim quanta poteſt animi contentione, ſententiā quæ Reges Pontifici mancipat, confirmat: aduerſariorum obiecta diſſoluit; Pontificum, Conciliorum, & nominatim Lateranenſis ſub Innocentio iij celebrati decreta, adeoque Eccleſiæ aſſenſum producit, cui ſi quis velit reſiſtere ſchiſmatis ſe facit auctorem eâdemque operâ negat vllam fuiſſe multis retro ſæculis in terris Eccleſiam: quæ aſſertio (niſi me fallit animus) non problematica, ſed definitiua habenda eſt.

Decimò, vnicam ſtatuit Regis deijciendi cauſam vel hæreſin vel apoſtaſiam vel infidelitatem. At vbi ad rem ventum eſt, ſententiam eam ſatagit probare exemplis eorum Regum, quos Papa non hæreſeôs aut apoſtaſias nomine, ſed matrimonij aut cauſæ alicuius ciuilis prætextu, aut etiam propter ingenij tarditatem maieſtate exuit.

Undecimò, ſacræ Scripturæ, & Patrum, & recentiorum Hiſtoricorum tam aliena à negotio adducit teſtimonia, & fide tam lubrica (quod infra patebit) vt vir omni doctrina inſtructiſsimus, qualem omnes eum norunt, ſatis prodat, reluctante conſcientia hæc dixiſſe.

Et quum per hæc omnia gratificetur Pontifici, verba tamen nonnulla excidunt incauto, quæ bilem huic moueant: quando Papam Concilio, Papæ ſententiam Gallorum iudicio ſubijcit, vt ſuo loco docebitur: & quādo adductis Pontificū & Conciliorum tot decretis, in Conſeſſu ampliſsimo, profitetur nihilominus ſe problematicè diſſerere, nihil certi ſtatuere. quaſi poſt definitam Pontificum & Conciliorum arbitrio litem Cardinalem dedeceret conſtanter & ſine hæſitatione loqui: aut deceret ea de re vt probabili & dubia diſſerere, cuius fidem non dubitet vitæ ſuæ periculo tueri. Ad hæc, ſi quod olim contra

ſenſit

ſenſit & publicauit cum hac oratione conferatur, nemini dubium eſſe poterit, quin refragante conſcientia hìc loquutus ſit.

Horum omnium plenius elucebit veritas, vbi ad rem ipſam ventum fuerit; & orationem, quam ille in Regum dedecus regnorúmque exitium adornauit, Deo auſpicè ſingulatim excuſſero: non quod cum Cardinale congredi mihi putem glorioſum; aut ignorem, quantum infra Reges, quos diuinum idioma Deorum titulo dignatur, ſit hæc velitatio; cum Cardinalium decus omne merè humanum, heríque natum alibi probauerim. Sed quia hæc cauſa Regum omnium intereſt; & Cardinalis non priuatam hìc, ſed Nobilitatis & Cleri perſonam gerit; qua fretus in Tertium populi ordinem liberius inuehitur: & de me quoque loquitur vt ſeditionum artifice, & Eccleſiæ perſecutore, cuius ſub imperio ægrè liceat Catholicis inter exquiſita ſupplicia reſpirare: & Articulum hunc Tertii Ordinis marinum monſtrum appellat è Britannia adnatans: *adde, quòd cùm eò miſeriæ deuenerit res Gallica, vt homini Gallo pro Rege ſuo loqui ſine piaculo non liceat, loquendi neceſſitas incumbit iam vicinis, quò veritati ſub violentiæ onere gementi, ac tantùm non ſepultæ vox de longinquo inſpiretur, longè latéque ſonatura.*

In Præfatione meæ Apologiæ.

Affectatas aliquot elegantiarum minutias toto libello reſperſas omittam; Periclem, Ageſilaum, Ariſtotelem, Minoem, Druidas, Matronas Gallicas, Annibalem, Pindarum, & Poetarum fabellas *præteribo; quæ inſtar floſculorum rubro & cæruleo ſegetes variantium inutili pictura magis corrumpunt, quàm exornant; quæque nec argumenti maieſtati, nec auditorum vel dicentis grauitati conueniebant. nec enim à Pericle ſumendum erat exordium, ſed à ſacro Dei nomine. nec decorum videbatur Ethnici oratoris exemplo Regii Prophetæ verba poſtponere.*

Omittam illius de Romanorum fortuna & victorijs *iudicium; quos pro idolorum ſeruitute tot opibus & honoribus*

Pagg. 4.

auctos

auctos putat: quasi Deus esset scelerum remunerator, aut diuini fauoris pignus foret alienarum rerum per vim parta possessio.

Omittam & illa æternorum cruciatuum, quos leges Ecclesiasticæ post hanc vitam denunciant, exempla ab eo producta, Milesias Virgines, quas exanimes, & nudas scilicet traxere.

Pag. 7 & 8.

Transeo quā affert problematis *definitionem* quòd propositio sit in fidei negotio non necessaria, cuius contradictoriam si quis teneat, non inde poenam Anathematis vel excommunicationis incurrat: *quanquam* * *Aristoteles, cui omnes Scholæ sua debent vocabula, problema esse doceat quicquid dubitandi forma proponitur, quantumuis suapte natura sit veritatis necessariæ, vt* Vtrum sit Deus? Vtrum sit homo animal rationale? *Vnde liquet enuntiationem problematicè propositam sæpe natura sua necessariam esse; ita vt si quis contradictoriam affirmaret, Anathematis & excommunicationis pænam subiret. Eiusmodi plurima occurrunt, quæ, dum ad ipsum causæ caput propero, volens prætermitto.*

* Arist. 1. Top. ait idem esse πρότασιν καὶ πρόβλημα. nam ex omni propositione, inquit, problema feceris, si *vtrum* præfixeris, vt si dicas vtrum homo est animal necne? &c.

[****]

PRO

PRO IVRE REGIO CONTRA ILLVSTRISSIMVM CARDINALEM PERRONIVM.

IN ipso orationis limine meritò agnoscit Cardinalis Perronius plus Regi Clericos debere, quàm Nobiles vel populum; quum illi opibus & honoribus suis ex solâ Regis beneficentiâ, sine sumptu & periculo fruantur; hi munia sua sanguinis & rei familiaris impensâ non sine onere & molestia tueantur. Non inde tamen efficitur, quod vult Cardinalis, *Clero esse relinquenda salutis regiæ contra percussores auxilia, quæ in externis suppliciis non sunt posita*, vt ait, *sed in ipsis Conscientiæ legibus, quæ imperant animæ.* Nec enim semper contingit, vt cæteros promptitudine officij exuperent qui plus debent. & vt demus Principis sui vitæ famæque non defuisse hactenus Clerum, non ideo tamen legum vindictam auferre debet Ecclesiastica comminatio; nec corporeas pœnas excludere, quarum metu sæpius quàm Dei reuerentiâ homines improbi in officio continentur.

Quocirca populari Ordini, quum vniuersos regni ministros repræsentet qui iuri dicundo præsunt, & iura maiestatémque Principis tuentur; vitio verti non debet, quòd Regis saluti & dignitati vnicé studuerit; tum præsertim, cùm Clero deficiente omnis ea cura ipsis incumberet. Nonne enim à Clero sunt quæcunque timentur mala? nouissimum ciuile bellum tot innocentium sanguine, & Henrici tertij cæde funestum, nonne à Pontifice Cleri capite Regem suo solio deturbante exortum est? Prælati, Concionatores, Confessarij nonne concionibus turbulentis & confessionibus secretis oleum affuderunt incendio? Nonne è Clero fuit ille Henrici tertij percussor? Nonne Iesuita fuit *Guiniardus*, exque eadem schola *Iohannes Castellus*? *Rauillacus*, de horrendi facinoris suasore pro tribunali rogatus, nonne Quæsitores ad Quadragesimales conciones, vt ad verum motus principium, remisit?

remisit? Bellarminus, Eudæmono-Iohannes, Suares, Becanus, Mariana, cæteráque parricidialium Magistrorum portenta, æquiuocationum in iudicijs & arcanarum confessionum patroni, nonne homines sunt de Clero; & eorum libri ab integris Doctorum collegijs probati signatíque? Denique apud nos sulfureæ coniurationis adiutores & socij nonne erant de Clero? Vnus è deplorata illa cohorte, *Fauxius*, fidenter aiebat nullum se dubitare, quin quod aggressus fuerat iustissimum esset; omnibus ea de re scrupulis, priusquam è Belgio digrederetur, doctorum virorum operâ omnino exemptis. Apud istos certa res est *nullum esse vllius Regis in Clericos imperium* Nec diffitetur Cardinalis ex falsę pietatis zelo manasse has Regum cædes, ab ijs suggestas, qui religionem docebant. Quanquam igitur inter Ecclesiasticos reperiri queant in Gallia permulti syncero in Regem amore, quibus *Clericalis character* natiuam ex animis fidelitatem non deleuerit; quia tamen sæpius & grauiùs ab illis hîc peccatum est, rectissimè à Tertio Ordine fiebat, quod regiæ incolumitatis curam in illos non transcriberet. adde, quòd cum Ecclesiastici in rebus dubijs à Pontificis arbitrio pendeant, qui in hac causa pars est & Regum sceptra sibi ait obnoxia; spes nulla plebi reliqua erat eum contra se dicturum sententiam, qui antehac eam litem toties sibi adiudicauerat. Quòd si hisce à populo oblatis remedijs nihil hactenus profectum est, non ideo id euenit, quia ea parum firma aut iusta fuerunt; sed quia ad eam rem Clerus quod & debuit & potuit, non contulit. nam libris, vnde ista nefaria seditionum & cædium consilia hauriuntur, exustis, auctores ipsi in pretio etiamnum habentur: & misero parricida morte multato ipsi immanitatis architecti publica luce & securitate fruuntur.

Temere igitur Cardinalis accurata illa oratione populum hortatur, vt totam eius negotij curam Clero permittat. & leue consilium leuiore suadet argumento, *non sunt*, inquit, *certa cum incertis confundenda*: certa hæc illi bina sunt. *I. nefas esse vlla omnino de causa Regem occidere*: quod Saulis exemplo imprimis probat, quem Dauid licet abdicatum noluit interficere: Concilij deinde Constantiensis decreto aduersus Regicidas. *II. Supremum esse Regibus Galliæ in rebus terrenis imperium, non esse illos Papæ Feudatarios, vt alij qui sua illi sceptra debent, aut mancipant, nec vlli sub Sole potestati obnoxios esse*. Posterius hoc tamen humana tantum & historica fide ait constare. Tertium ponit controuersum & dubium, cuius incertitudinem cum prioribus negat rectè misceri, ne confusione omnia fiant incerta: exempli causâ, si quis Princeps violato iuramento quo ad extimum vitæ spiritum se fore Catholicum Deo vouerat, ad Arianam aut Mahumetanam impietatem deficiat, armísque in Christum insurgat; an sententia iudicis regno debeat priuari? & cuius tum sit populum fidelitatis nexu exsoluere? Ait ille

Pag. 9.

Concil. Constant. Sess. 15.

Pag. 10.

ille Ecclesiam, quanta quanta illa est, & nominatim Gallicanam, indeúsque à Theologici studij initijs ad ætatem Caluini, in eo consensisse, vt Apostata ille Princeps iure possit & à Pontifice, & à Concilio deijci de gradu : & vt vel maximè contrarium foret verissimum non tamen esse proponendum vt necessarium, aut dogma fidei, sed vt problema; de quo in vtramuis partem sine fraude sentias. Hæc est dissertationis summa: quam ego ibi commodiùs refutauero, vbi hæc ipsa de integro & fusius ab eo pertractantur. ibi etiam constabit ex ipsius mente *Reges abdicatos iure interfici : Saulem nunquam fuisse abdicatum : Nihil ad rem facere Concilium Constantiense, in quo de summorum Principum cæde sermo nullus. Regem Galliæ non haberi à Cardinale supremi regni Dominum, cùm ab alio superiore exui possit Dominio. ab omni temporum memoria censuisse Ecclesiam Gallicam, Reges suos à Pontifice non posse deponi. Nullam subesse iustam causam, cur sibi vllum Regem Papa affirmet Feudatarium, aut vllum ab ijs obsequium sceptri nomine deberi.*

In tertio igitur illo dubio & controuerso totus est Cardinalis: & si quis Pontificiæ illius potestatis assertores damnare aut diris deuouere ausit, illum pronunciat in quatuor manifesta incidere incommoda.

Primum est, quòd vis inferatur hominum conscientijs, vt sub anathematis periculo in eam doctrinam iurent, cuius contrariam tota olim Ecclesia Catholica, & nunc quoque approbat. Pag. 14.

Secundum est, quòd funditùs euertatur Ecclesiæ auctoritas; omni hæresium generi aperiatur fenestra; & Laicis concedatur in rebus fidei suffragium, inuadatur Sacerdotium, manus inijciatur arcæ, arripiatur thuribulum.

Tertium est, Schismatis in Christiano orbe necessitas: nam receptam cæterorum sententiam vt impiam, horrendam, diuinóque instituto contrariam nos, inquit, damnare non possumus, nisi eadem opera ab Ecclesiæ capite & membris secessionem faciamus, imò ipsam Ecclesiam omnibus retro sæculis Satanæ Synagogam & Sponsam fuisse fateamur.

Quartum est, quòd admissa hac populi rogatione, de suprema & prorsus absoluta Regum potestate, non modò eneruentur incolumitatis regiæ auxilia, nimirum propositione incerta cum certis & necessarijs per imprudentiam commixtâ: sed etiam vitam Regum & maiestatem manifestis implicari periculis per ciuilia bella, & calamitates, indiuiduas Schismatum comites.

In his versatur eius oratio : quæ sigillatim suo ordine excutere nobis animus est, & docere, nihil illis quatuor incommodis solidi subesse; sed mera esse illa è falsis principijs commenta. At priusquam rem aggrediar, nouerit Lector statum quæstionis ab eo peruerti; re totâ non modò falsò, sed etiam contra Pontificum mentem expositâ; dum eorum in Regibus abdicandis potestatem ad hæresim, Apostasiam, & persecutionem restringit. longius enim multò, & latiùs sui imperij limites producunt Pontifices; qui *ob imminuta Monachorum iura* Reges

regnandi iure exuunt, vt docet Gregorius primus in suppositio illo Sancti Medardi Abbatiæ in Suessionibus concesso priuilegio, quod post Epistolas eius iam legitur: tum in epistola ad Senatorem, quæ decima est libri vndecimi. Item *ob ingenij tarditatem, aut regnandi impotentiam, siue illam veram siue creditam.* Sic iactitat Gregorius Childericum regno priuatum à Zacharia Pontifice, *Non tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo quod tantæ potestati erat inutilis.* Item *ob Beneficiorum & Præbendarum collationes*; vnde inter Innocentium tertium & Iohannem Angliæ Regem, inter Bonifacium octauum, & Philippum Pulcrum celebratæ lites. Item *ob adulteria & causas matrimoniales*: exemplo sit Philippus, qui repudiata Berta duxit Bertradam Comitis Andegauensis vxorem. Denique scire velim, quam ob hæresin aut apostasiam meruit Pontificij fulminis ictum Henricus IV. Imperator, vel Fredericus Ænobarbus vel Fredericus II.? Eratne ob hæresin aut apostasiam, quòd Martinus IV. Arragonenses à iuramento fidelitatis in Petrum Regem absoluit? Hæreticusne fuit Apostata, Arrianus, an Mahumetanus quem Iulius II. exuit maiestate pater patriæ Ludouicus ille duodecimus? Cuius hæreseôs aut apostasias reus erat Henricus III. cui potestatem abrogauit Sixtus V. vnde Rex bonus sica confossus fuit, florentissimum regnum miserè laceratum? At Cardinalis, vt Rhetorem decuit, speciosissimum colorem arripuit; ratus sibi rem esse cum hominibus rerum gestarum rudibus, & præsentis negotij imperitis: Debuerat igitur à Pontifice literas attulisse, queis testaretur Pontifex se cæterarum causarum gratiam facere; & sola hæresi iam contentum esse, ob quam Reges posthac abdicaturus sit: nec se illa in causa iudicem fore an Rex sit hæreticus; quia si id faceret iudicem simul ageret & actorem, & fortè hęresin appellaret quæ nulla esset: nimirum, vt se regni Dominum constituat, aut alteri Dominium transcribat; qui eo nomine semper futurus esset ipsi obnoxius. Ita ferox ille Bonifacius VIII. insignitâ impudentiâ hæreticos pronunciat, quicunque Ecclesiastica beneficia à Regibus conferri posse affirment: vbi errorem Pontificis obserua non facti sed iuris. Simile planè scelus erat, cuius prætextu Henrico IV. irati Pontifices filium aduersus patrem armarunt; cuius quoque exanimum corpus communi sepulcri honore prohibuerunt; quanquam miser de rebus Theologicis nullam vnquam mouerat quæstionem. Refert Auentinus lib. 3. hist. Boior. Virgilium Iuuanensem Episcopum declaratum hæreticum, quod antipodas esse doceret. Bulla *Exurge* quæ habetur in fine posterioris Concilij Lateranensis inter Lutheri hæreses ponit, *optimam pœnitentiam esse nouam vitam.* Concilium Constantiense Sess. II. inter Iohannis XXIII. crimina & hoc ponit, *quòd animæ immortalitatem negauerit*; addito, quod publicè apertè & notoriè id constaret. Si quis igitur Romanorum Pontificum

Quæst. 6.

Paul. Æmilius in Philippo. 3.

tificum eiusmodi imbutus errore Regi contra sentienti potestatem abrogaret, ægrè possem induci vt crederem iustè abrogatam.

PRIMI INCOMMODI EXAMEN.

EX admissa igitur Tertij Ordinis rogatione, qua Regibus Galliæ supremum ius asseritur, nulli potestati vel spirituali vel ciuili obnoxium, hoc primum nascitur, auctore Cardinale incommodum; quòd vis hominum conscientijs hinc inferatur, vt doctrinam vndecim sæculis Ecclesię creditam & vsurpatam condemnent, & detestentur. Vnde intelligendum relinquit quinque primis sæculis nec creditam fuisse nec approbatam: quod nihil aliud est, vt mihi quidem videtur, quàm suam causam vltrò iugulare. Nam Ecclesia primis quinque sæculis, sub Apostolis eorúmque discipulis & successoribus, non minùs suam in Principes potestatem intelligebat, quàm vndecim sequutis; queis creuit superbia, puritas verò decreuit. Præsertim quùm primis quinque sæculis Ecclesia non solum Paganis Imperatoribus seruierit, verum etiam Regibus hæreticis, quales erant Visigothorum in Hispania & Vandalorum in Africa, quorum offensam non erat cur Pontifex vereretur, tam longè extra teli iactum eorúmque ditionem positus. Videamus tamen si quid in noua Historia inueniat Cardinalis, quod causæ seruiat; memores vtique non esse hîc quæstionem de popularibus tumultibus, aut rebellionibus subditorum, aut excommunicationibus vel censuris: verum de iure lata abdicationis sententia in Principem sui iuris à Romano Pontifice, vt Iudice ordinario & legitimo.

Ab Anastasio igitur imperatore orditur, quem Euphemius Patriarcha Constantinopolitanus pro Imperatore noluit agnoscere, id est, eius electioni assentire, priusquam symbolo Chalcedoniensi subscriberet; quantumuis Augusta & Senatus Patriarcham per vim in contrariam raperent sententiam. Illum in hæresin relapsum & iam Persequutorem Ecclesiæ à Symmacho Romano Episcopo monitum & excommunicatum fuisse ait. eundem præterea Anastasium, quum Ecclesiasticæ leiturgię hęreseôs suę venenum conaretur affundere, insurgente populo Constantinopolitano à Tribuno coactum fuisse reuocare quos in exilium eiecerat Episcopos.

pag. 18. Euag. hist. Eccles. l. 3. c. 32.

Hoc exemplum (pace Cardinalis dixerim) planè extra oleas versatur. Non erat Romanus Episcopus Euphemius: nec Imperatorem exuit

potestate, sed electioni tantùm noluit assentire. Tumultus popularis, aut Græci Tribuni rebellio nihil Papę iuris confert, vt Reges nulli obnoxios regnis exuat. Excommunicationis sententia lata à Pontifice, si res vera est (nam nec alium adducit testem Cardinalis, quàm Pontificem; nec fugit nos quot veterum Paparum Epistolæ, quot scripta supposititia sint) ea haudquaquam arguit depositum fuisse Imperatorem. Dicam amplius: si quis ab eo Episcopo, cui non suberat, excommunicabatur, non ideo tamen à totius Ecclesiæ communione intelligebatur excludi, sed ab eius, qui dixerat sententiam: testantur Canones Concilij Carthaginensis, quorum * vno decretum est, vt Episcopus qui recuset Synodis interesse, hic suæ Ecclesiæ communione contentus excludatur à cæteris. In altero * canone statutum est, vt si quis Episcopus sui Monasterij curam alieno Monacho permiserit, *ille à reliquarum Ecclesiarum communione seiunctus, sui tantum gregis communione viuat contentus.* hac mente S. Hilarius Pictauiensis Episcopus Papam Romanum Liberium excommunicauit, quòd Arianorum confessioni subscripserat. Hac mente Iohannes Episcopus Antiochenus Celestinum Romanum & Cyrillum Alexandrinum excommunicauit, quòd se non exspectato Nestorium damnauerant. Hac mente omnes Episcopos Orientis non suorum gregum, sed Romanæ Ecclesiæ communione interdixit Victor. His nihil simile habent diu iam Pontificibus vsurpata fulmina.

* Nomo canonis Africani Canon 77. ὀφείλειν τὸν τοιοῦτον τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρκεῖσθαι ἐκκλησίας.

* Canon 81. eiusdē Nomo. ἀπὸ τῆς λοιπῶν κοινωνίας χωριζόμενος τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ κοινωνίᾳ ἀρκέσθη μόνον.

Faber in frag. Hilarij, Anathema tibi à me, Liberi.

Atque hinc facilè occurritur exemplo Clotarij, qui Agapeti Pontificis censuram metuens, vt cædem Walteri ab Iuetot expiaret, terram Iuetot regni titulo donauit. cuius rei testimonium nullum producit Cardinalis præter historias nongentis post annis scriptas. & mihi haud difficile esset ostendere non solitos eo sæculo Pontifices Regum Franciæ negotijs sese immiscere. Eius temporis scriptor Gregorius Turonensis de Regum in Episcopos vi & iniurijs multa commemorat; nominatim in Rotomagensem Episcopum Prætextatum: nihilominus Romanus Papa à monendo prorsus abstinuit. Imò Regem Chilpericum sic ipse Gregorius affatur, *Si quis de nobis, O Rex, iustitiæ tramitem transcendere voluerit, à te corrigi potest. Si verò tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi: sed si volueris, audis; si autem nolueris, quis te condemnabit, nisi is qui se pronuntiat esse iustitiam?* Ea res nihil impedijt, quò minùs fustigatus Episcopus in Garnesiam Insulam relegaretur. Sed nolo ego litem mouere de titulis Dominorum ab Iuetot, quos non in compensationem iniuriæ, sed in virtutis auitæ aut memorabilis alicuius pro salute Reipub. facinoris præmium credibile est collatos. Hoc tantum dico, quantumuis vera foret historia ad propositum nostrum nihil attinere, vbi de abdicandi non excommunicandi potestate agitur. Quod si Rex excommunicationis metu talia indulserit priuilegia, quid

hoc

hoc prodest vt euincas penes Papam fuisse Regem sceptro exuere? & certè hac ipsa re augetur regni dignitas, & Rex Franciæ fit Rex Regum, dum Satrapas suos regio impertit honore: quemadmodum Hispanæ magnitudinis pars censetur *Magnos* illos, quos vocant, creare.

Succedit his Gregorius primus, qui Augustodunensis Xenodochij priuilegia confirmaturus Regibus, & Prælatis, ne quid derogatum eant, his verbis interminatur, *Si quis Regum, Sacerdotum, Iudicum, ac personarum sæcularium hanc constitutionis nostræ paginam agnoscens, contra eam venire tentauerit, potestatis honorisque sui dignitate careat &c.* Atqui hic hallucinatur Cardinalis, dum inter imprecantem & imperantem parum distinguit. eo sensu minimus è plebe aliquis non absurdè diceret, Si quis Regum nostrorum vitam aut sceptrum contigerit, seu Imperator seu Papa, væ illi homini: pereat ei male dignitas, decus, auctoritas, mendicet, ægrotet, miser viuat, miser exeat è vitâ. Taceo quàm sit Monachis procliue ad rerum suarum præsidium speciosa iura comminisci, quale illud est apud eundem Gregorium, sub finem Epistolarum concessum Abbatiæ S. Medardi in Suessionibus priuilegium, simili prorsus clausula: cuius priuilegij vanitas ex subscripto tempore deprehenditur, anno incarnationis Dominicæ 593. Indict. XI. Nam annus Domini 593. habet Indictionem X. nec verò anni Dominici calculo vtebatur Gregorius in Epistolis. Priuilegium subsignant Alexandriæ & Carthaginis Episcopi, quibus haud opinor notum an fuerit in natura rerum vrbs Suessionum aut Abbatia S. Medardi. Et subsignant illi non seorsim, sed in media Italicorum Episcoporum turba. Præterea, quisquis animaduerterit quanta animi submissione Imperatores compellet Gregorius, haud facilè credet sibi potestatem auferendi dandique regna vnquam arrogasse. Se appellat *Indignum Imperatoris famulum, se Domino suo loquentem agnoscit nihil esse aliud, quàm puluerem, & vermem. Profitetur se Imperatoriæ iussioni subiectum, Cæsaris legem quandam publicasse Omnipotenti Deo minimè concordantem.* Quod nobis alibi fusiùs tractatum est.

Epist. 6. l. 3. ego autem indignus pietatis tuæ seruus &c. ibid. ego verò hæc Dominis meis loquens quid sum nisi puluis & vermis? & epist. 61. l. 2. ego quidem iussioni subiectus.

Subiungit Cardinalis, vt Iustinianus secundus Sergio Romano Pontifici iratus, quod Pseudosynodum Constantinopolitanam non probaret, eum per Zachariam militiæ præfectum iusserit comprehendi; at Romanus exercitus, id est, cohortes Imperatoris per Italiam Zachariam non sine conuitijs repulerint. Verum ignoscet mihi, si mentem eius in hoc exemplo non assequor, vbi de abrogato imperio aut Pontificis decreto verbum nullum.

Habemus post Christum natum septingentos & duodecim annos, quibus nihil inuenire potuit Cardinalis, quod vel in speciem faceret pro causa. Nam ab eo productum Imperatoris Philippici exemplum ad annum septingentesimum duodecimum pertinet. res autem ita se

 habet.

habet. Philippicus Bardanes cultum imaginum vetabat, easque iubebat confringi. Ea tempestate in Occidente attritum erat imperium, & in Oriente Saracenorum armis valde concussum. ad hæc mala, implicabatur Imperator ciuili bello. Italia ferè penes Longobardos erat, prę ter Exarchatum Rauennæ & Ducatum Romæ, & hæc per ignauiam Imperatoris pænè etiam deserta. Constantinus Papa hanc occasionem arripuit, vt & potentiam suam augeret, & Imperatoris, Domini sui iugum excuteret; itaque suscepto Imaginum patrocinio, conuocatoque Concilio obtinuit, vt hæreticus declararetur Cæsar; cuius nec literę nec signata pecunia Romæ reciperentur, nec statua de more collocaretur in templo. gliscente tumultu, cuius flabellum erat Pontifex, Iohannes Exarcha Rauennæ cæsus fuit. Apparet hîc subditi rebellio in Dominum; vt vrbem imperij inuaderet: at decretum abrogatæ potestatis nullum apparet. Nec tamen res illi cessit ex voto: nam Roma mansit in fide, & obsequio Cæsaris.

Duodecim post annis Leo Isaurus, quem Cardinalis Iconoclastem vocat, cultores imaginum grauissimè affligebat. Hic Gregorius II. decessoris sui vestigijs insistens, cùm Romam aduerteret negligentius custodiri & Imperatorem alibi impediri, vrbem primò rebellem fecit, deinde suam. At non parum hæc inter se differunt: Cæsari potestatem abrogare, & vrbem dominandi libidine aduersus Dominum concitare. Si Romam Cæsari ademisset Papa vt alteri traderet, speciem sanè aliquam res haberet. nunc cùm rem alienam inuaserit quam retinuit sibi; rebellionis ambitionisque crimen est. Nec enim censura Ecclesiastica habenda est, si peccatori pallium aut crumenam eripiat Pastor, vel rem alienam faciat suam. Hoc etiam obserua, cæpisse hanc Pontificum audaciam cùm marcesceret Cęsarum virtus, & iniurias auferrent impunè. Veruntamen non cessit hic Imperator; sed misso Legato Romam recuperauit. Gregorius autem tertius, qui secundo successit, Cæsarem agnoscit Dominum, vt testantur binæ illius ad Bonifacium epistolæ, hac subscriptione: ***Data X. Kalend. Decemb. imperante Domino pijssimo Augusto Leone à Deo coronato, magno Imperatore anno X. imperij eius.***

Nec maiore fide Zachariam Pontificem adducit Cardinalis, cuius authoritate Gallos affirmat sacramento absolutos, quod dixerant Regi Childerico, idque authoribus tantum nouitijs, Paulo Æmilio & Tilleto. Nam qui ætati Childerici propiores sunt testantur id à Gallis sponte sua factum, petito duntaxat à Zacharia consilio, non permissione aut venia. Ado Episcopus Viennensis in Chronico, ***Franci*** (inquit) ***per consilium Legatorum & Zachariæ Pontificis, electum Pipinum Regem sibi constituunt.*** Trithemius in Annalium compendio: ***Childericus Francorum Rex regno suo tanquam indignus qui imperet, non sine regni consensu accedente etiam Papæ Zachariæ consilio deiectus est.*** consentiunt Gotefridus Viter-

Viterbienſis Chronici parte XVII. & Guaginus in Pipini vita. Facile erat dare Pipino regni illius occupandi conſilium, quod ne occuparet impedire non poterant; & cuius diu antè nihil illi deerat, præter nomen. Gentis ſimplicitas, & imperitia rerum, tum Theologiæ & ſcientiarum ignoratio iubebant foris conſilium petere: quod in hoc negotio potius in ſpeciem fecerunt, quàm quia facere neceſſe erat. Et Pontifex non inuitus demerebatur Pipinum, cuius auxilio contra Longobardos opus habebat, Imperatoris Conſtantinopolitani, Domini ſui, imbecillitati diffiſus. Quòd ſi Deum potius reſpexiſſet Zacharias, quàm commodum ſuum, nunquam ille ſeruo conſuluiſſet in Dominum inſurgere, per cauſam tardioris ingenij. furioſis proſpiciunt Leges dato curatore, non ablato patrimonio: crimina puniunt non morbos. Et mos regni Gallici obtinuit debilitata Regis mente Reipub. onus Vicario imponere. ita Carolo VI. iam phrenetico proſpectum fuit, non abrogata poteſtas, decreto Pontificis. Nec ſanè æquum eſt, vt Parentum debilitatem luant filij: quod Childerici familiæ contigit, à ſucceſſionis iure propter hanc cauſam perpetuò ſecluſæ. * Factum excuſat Cardinalis Perronius, quòd Childerici abdicatio obliquè tantum & ex accidente ad religionem ſpectaret, quum Gallia ex debilitate Regis periclitaretur de Chriſtiana religione, ingraueſcentibus nempe Sarracenis. Quæ ſi commoda ratio eſt videndum tamen erat, an inter proximos Regis hæredes reperiri poſſet aliquis regno habilior: non per certam abdicationis iniuriam incerti periculi metus vitandus. Quanto melius erat Carolum Martellum Pipini patrem imitari, qui longe præſentiore in periculo Saracenos prope Dominos Galliæ repulit atque oppreſſit; &, cùm Remp. adminiſtraret, Maior Palatij dici contentus ſceptrum haud vnquam inuaſit? Quid quòd iam pridem fractæ erant Saracenorum opes, nec vllum in Gallia regnante Childerico bellum formidabile? Scotiæ regnum adminiſtrabat Vallas, dum capitalis eius hoſtis, ſed verus regni hæres, Bruſſius in Anglia attineretur captiuus. Ea tum erat illius authoritas, vt etiamnum legum vim habeant quæcunque decreuit. & videri poterat Bruſſij odio regnum non iniuria affectaturus. at ille nullum aſſumpſit titulum niſi Præſidis, vel adminiſtratoris regni, eâ (vt apparet) doctrinâ non imbutus, quæ ſceptra Regum mancipat Eccleſiæ. vide igitur quò regia dignitas ex calculo Cardinalis reciderit: nimirum medicos ſuos mittet Pontifex, inſpecturos, an Regi ſanum ſit ſinciput: vt ſi quid debile deprehenſum fuerit poteſtatem in alium transferat. nec erit arduum cauſam inuenire, quæ obliquè ſaltem & ex accidente ad religionem pertineat. Dicent hæreticos in regno eſſe, & prouidendum ne creſcant. aut ſi de coniugio agitur; dicent matrimonium eſſe Sacramentum: & per conſequens de religione agi. Ita religionis nomine non ſolum venient Regum vitia, ſed & morbi:

* Pag. 25.

morbi: & erraſſe ſe comperiet Cardinalis, quòd poteſtatem Pontificis, qua Reges ſolio deturbat, ad hęreſin, apoſtaſiam, & perſecutionem Eccleſiæ reſtrinxerit.

Pag. 26.

Sequitur Leo III. Pontifex qui reapſe (ſi Perronio credimus) omnes ſubditos Occidentis ſacramento fidei, quod Græcis Imperatoribus dixerant, abſoluit, poſtquam Cæſarem inauguraſſet Carolum Magnum. Hoc exemplum falsò allegatum eſt & contra veritatem hiſtoriæ. nec enim comperietur, non dicam, Prouincia, ſed nec homo, qui Papa authore Dominum ea tempeſtate mutauerat, à Græcis Imperatoribus tranſiens ad Carolum. Cedo vrbem, quam vna cum titulo imperij occidentis acquiſierit Carolus? diu ante amiſerant Græci Occidentis imperium. quòd igitur Leo Papa id ijs abſtulerit perinde eſt ac ſi hodie Ducatum Mediolanenſem Gallorum Regibus, aut Germanorum Imperatoribus vrbem Romam auferret Pontifex, propterea quod hi olim illa habuerint. Aufert Pontifex eodem, modo quo donat. nam vt donare ſolet quod ipsè non habet aut quod is qui accepit ante habebat, ita Imperatoribus & Regibus quæ non habent aufert; vt Græcis imperium Occidentis: hoc eſt nudo veſtem adimere & mortuo vitam. Fuit ſanè Carolus Magnus à Pontifice coronatus, donatus imperio ab eo non fuit; quemadmodum nec Epiſcopus regnum tribuit qui Regem coronat. alias Papa Oſtienſi Epiſcopo, à qua iam olim ſolet coronari, Papatum ipſum deberet. Mos erat vt Imperator inaugurаretur Rex Italiæ ab Archiepiſcopo Mediolanenſi, cui tamen regnum Italiæ non ferebat acceptum. Quod ſi Carolo Magno imperium contuliſſet Pontifex, illum ipſa coronationis hora non adoraſſet: quod ex Adone eorum temporum æquali intelligitur, *Perfectis* (inquit) *laudibus à Pontifice more Principum antiquorum adoratus eſt.* & ex Auentino lib. 4. Annal. Boior. *Poſthæc* (inquit) *ab eodem Pontifice, vt cæteri veterum Principum, more maiorum adoratus eſt Magnus.* idque Faucheto Præſidi in ſuis antiquitatibus animaduerſum eſt, & Petauio Pariſienſi Conſiliario in ſua ad Euſebij, Hieronymi, & Sigeberti Chronicon præfatione.

Populus igitur Romanus fuit qui titulo Imperatoris ornauit Carolum, vt docet Sigebertus ad annum 801. *Romani* (inquit) *vno omnium conſenſu Carolo Regi imperatorias laudes acclamant, eumque per manus Leonis Papæ coronant Cæſarem & Auguſtum appellant.* Item Marianus Scotus. *Sed iiſdem temporibus Carolus Imperator à Romanis vocatus eſt.* Et Platina in vita Leonis III. *Pontifex poſt ſolennia ſacra populi Romani ſcito ac precibus Carolum magna voce Imperatorem decernit.* Auentinus: *Imperium transferre iure ſuo in Germanos, Carolúmque tacito Senatus conſulto plebiſcitóque decernunt.* Suffragatur Sigonius regni Italiæ lib. 4.

Verùm eſto, quia ita libet Cardinali, Græcos Cæſares à Pontifice Occidentis imperio fuiſſe exules. at quamobrem tandem & quo crimine

mine id meruerunt? Nam Irene & Nicephorus, penes quos fuit regnante Carolo imperium Orientis, hæreseos damnati à Pontifice non erant. Quid igitur? Monet Cardinalis eorum decessores Constantinum & Leonem hæreticos & persecutores fuisse. Ecce igitur causam abrogandæ orthodoxo Principi dignitatis, hæresin non illius, sed alterius iam pridem mortui. Rem miram! Contrà enim dupla illi gratia videbatur deberi, quòd veritatem à maioribus afflictam restituerit, debuit procul dubio Pontifex Syluester Constantino Magno abrogare imperium propter infidelitatem, sæuitiam, paganismum Diocletiani, Maximiani, & Maxentij, quibus successit.

Transit hinc Cardinalis ad Fulconem Archiepiscopum Rhemensem, qui Carolo Simplici præter excommunicationis pænam etiam interminatus est se non mansurum in obsequio & fide. Quorsum hoc quæso? Nam quis nescit omni æuo fuisse homines procaces paruâque in principes reuerentiâ, ignauos præsertim illos & simplices, qualis hic fuit? Deinde vbi in hoc exemplo vlla Papæ mentio aut abdicationis Principum?

Subiungit Cardinalis Philippi Regis Galliæ exemplum, sed mutilum &, vt post docebitur, peruersum.

Tandem nos ducit ad Gregorium VII. Hildebrandi nomine famosum Imperatorum flagellum, bellorum facem, sui sæculi opprobrium, qui primus rem sine exemplo ausus est Henrico IIII. Imperatore excommunicato deiectóque. Hic postquam Europam sanguine miscuisset, rei magnitudine & moerore oppressus obijt Salerni. vbi in agone mortis positus Cardinale quem amabat vocato (vt refert Sigebertus ad annum 1085.) *confessus est Deo & S. Petro & toti Ecclesiæ, se valde peccasse in Pastorali curâ, quæ ei ad regendum commissa erat, & suadente diabolo, contra humanum genus odium & iram concitasse. Tunc demum misit prædictum confessorem ad Imperatorem & totam Ecclesiam, vt optaret illi indulgentiam quia finem vitæ suæ aspiciebat.* Etiam Benno Cardinalis Gregorio huic cooeuus, qui eiusdem vitam descripsit, testatur, *Quamprimùm è Cathedra ad excommunicandum Cæsarem. de sede surrexerat, sedem nouiter lignis fortissimis compositam subitò scissam fuisse in plures partes, vt manifestè daretur intelligi sessor tam periculosâ excommunicatione quanta, quámque terribilia schismata seminaret contra Ecclesiam Christi.* Enimuero huiusmodi hominem pro exemplo adducere, qui nouâ & inauditâ audaciâ omnes suos decessores inertiæ, inscitiæque condemnauit, quod aliud est quã latronibus in disciplinam nos tradere, & priscam virtutem recens inuento scelere corrigere? id quod Otto Frisingensis in vita Henrici IIII. cap. eius lib. 31. aduertit, *ante hunc Imperatorem sibi neminem inuentum qui excommunicatus aut regno pulsus fuerit à Pontifice.*

Quod si exemplis agendum est iudicet Lector vtris plus tribuendum

dum, recentibus ne illis & plerumque irritis Regum à Pontificibus deiectorum, an antiquis illis & efficacibus Pontificum à Cæsaribus & Regibus.

Imperator Constantius Liberium Papam Roma expulsum relegauit in Beroen, suffecto in eius locum Felice. Arianus erat (fateor) Constantius, & fecit inique: at à veteribus non damnatur, quòd hominem in quem nihil habebat iuris punierit, sed quia Orthodoxæ fidei infensus aduersus innoxios sæuiebat.

Imperante Valentiniano primo anno Domini 367. dum Episcopatum ambiunt Damasus & Vrsicinus, tumultus Romæ exortus est, in quo cæsi sunt centum & triginta septem homines. Honorius Cæsar vt eiusmodi casibus occurreret legem tulit quæ habetur in Decreto Dist. 79. his verbis, *Si duo fortè contra fas temeritate concertantium fuerint ordinati, nullum ex ijs futurum sacerdotem permittimus.* Hanc legem sequutus idem Honorius Bonifacium & Eulalium competitores vrbe exegit, & breui post tempore Bonifacium reuocauit.

Theodoricus Gotthus Italiæ Rex Iohannem Episcopum Romanum Legatum misit, ad Iustinianum Cæsarem, & reuocatum coegit mori in carcere. Idem Rex Petrum Altini Episcopum misit Romam, vt in causa Symmachi Papæ qui multorum criminum postulabatur Iudex sederet.

Theodatus Rex circa annum 337. Agapetum Pontificem vt ageret de pace misit ad Iustinianum Cæsarem: illi in legatione ea mortuo suffectus est Regis iussu Syluerius, qui per Belizarium Cæsaris Legatum eiectus est in exilium. successit Syluerio Vigilius, qui papatum à Belizario pretio coemit. Eum Iustinianus Constantinopolin accitum primò quidem honorificè accepit, mox liberiùs loquentem pæne ad mortem cædi iussit, & resti collo iniecta tanquam latronem per vrbem trahi, vt refert Platina. Similia his inuenies apud Nicephorum lib. 26. cap. 17.

Anno 654. Constans Imperator Martinum Papam catenis vinctum relegauit in Chersonesum, vbi & mortuus est. Ea tempestate Pontifices, cùm ad Cæsarem scriberent non nisi supplicantium verbis vtebantur, se sacræ Maiestatis genibus aduolutos prompte facturos mandata. Imperatori viginti auri pondo Inuestituræ nomine soluebant (vt videre est in authentica Iustiniani 123. cap 3.) cuius tributi gratiam fecit Agathoni Pontifici Constantinus Pogonatus, anno 679. vt alibi nobis animaduersum est.

Etsi vero ex profusa Caroli Magni & Ludouici filij munificentiâ in immensum creuissent Paparum opes & dignitas, Imperatores tamen Occidentis pro suo arbitratu eos creabant deijciebántque. Hadrianus I. Pontifex se volens submisit iugo; & eodem auctore in

Concilio

Concilio lata lex fuit, penes Carolum Magnum ius esse eligendi Pontificem, & quæ sedis Romanæ essent ordinandi. Ea constitutio inserta est decreto Romano dist. 63. Can. *Hadrianus*. & diu quoque obtinuit. Anno 963. Iohannem XIII. Papatu deiecit Otho Imperator, surrogato Leone VIII. Ita Iohannes XIIII. Gregorius V. & Siluester II. ab Othonibus ad Papatum euecti sunt. Anno 1007. ab Henrico II. tribus Pontificibus, vel vt Platina appellat *tribus teterrimis monstris*, abrogata est potestas, Benedicto IX. Siluestro III. & Gregorio VI. Idem mos per multa sæcula inualuit vsque ad Gregorium VII. qui totum Occidentem diris implicuit bellis. Inde res imperij cæpit ruere in peius, donec eò seruitutis redacti sunt Imperatores, vt imperij coronam sumerent à Pontificibus.

Cum Gallia mitiùs actum est. Primus omnium Gregorius IV. Regis excommunicandi consilium cepit circa annum Domini 832. Hic Papa inter medias regni turbas cum filijs Ludouici Pij, qui in patrem impiè coniurarant, fœdus fecit, vt testatur Sigebertus ad annum 832. his verbis: *Gregorius Papa in Galliam veniens contra Imperatorem cum filijs agebat.* Verum annales eo tempore conscripti & Continuator Aimonij Benedictini testantur Franciæ Episcopis constitutum fuisse illius arbitrio non cedere, & si excommunicaturus venisset vt rediret excommunicatus. Verba Chronici Dionysiani sunt: *A Domino Apostolico responsum est, eum non aliâ ob causam aduenisse, quàm vt Regẽ & Episcopos excommunicaret, si qua in re se Ludouici filijs aduersos, aut aduersus Papam immorigeros præstitissent: Quibus auditis Prælati responderunt se hoc in casu illi minimè obtemperaturos ad Episcopos eos excommunicandos; cùm Canonum antiquorum contra moneret authoritas.*

Post hæc Nicolaus Papa Lotharium excommunicauit (nam eo sæculo de depositione verbum nullum) vt ea ratione cogeretur dimissa Waldrada Thetbergam coniugem resumere. Qua de re extat Gallorum censura apud Hincmarum Episcopum Rhemensem in hanc sententiam, sapientibus videri nullius facinoris obtentu posse Regem excommunicari à suis Episcopis aut iudicari ab alienis, eò quòd soli Deo qui regnum dedit obnoxius sit. Scripsit quoque Clerus Gallicus ad Papam opprobrij & contumeliæ plenas literas relatas Auentino in Annalib. Boior. vt *latronem & lupum & tyrannum* appellarint.

Auentinus Annal. Boior. lib. 4.

Et quum Hadrianus Papa pro imperio & sub anathematis poena Carolo Caluo iniungeret, vt Lotharij regnum filio Ludouico transcriberet, idem Hincmarus, vir magnæ tunc authoritatis, Papam grauissimis literis commonuit; in quibus præter cætera hæc habentur, *Quod Ecclesiastici & Sæculares, qui Rhemis conuenerant, improperando dixerunt, & dicunt: Nunquam huiusmodi præceptionem ab illâ Sede vlli prædecessorum nostrorum missam fuisse.* Et paulò post. *Nec etiam ab hæreticorum vel schismatico-*

maticorum, siue tyrannorum Imperatorum, ac Regum, quales fuerunt Constantius Arianus, ac Apostata Iulianus, & Maximus tyrannus, præsentiâ & salutatione siue collocutione sedis Apostolicæ Pontifices, vel alij magnæ authoritatis atque sanctitatis Episcopi, cum locus, ac ratio, ac causa exegit, se substraxisse leguntur. Et paulò inferius. *Propterea si Dominus Apostolicus vult pacem quærere, sic pacem quærat, vt rixam non moueat: quia nos non credemus vt aliter ad Regnum Dei peruenire non possimus. si illum quem ipse commendat terrenum Regem non habuerimus.* addit Hincmarus Episcopos & Nobiles eiusmodi minis vsos in Pontificem, quas non ausit referre. Quod ad Regem attinet, ecce quanti fecerit mandatum Pontificis. Nam inter Hincmari epistolas extant Caroli Calui literæ ad Hadrianum, cui postquam superbiam & ambitum exprobrasset, sic exclamat: *quis hanc inuersam legem infernus euomuit? quis Tartarus de suis abditis & tenebrosis cuniculis eructauit, contrà quàm sacris literis ostensa nobis est via?* Vetat denique Rex ne ad se vel Episcopos suos eiusmodi mittere ausit mandata, nisi certum dedecus & infamiam ex audacia referre velit.

Regnantibus Hugone Capeto & filio celebratum est iubente Rege Concilium Rhemense, quod in omnium manibus habetur, vbi Arnulphus Aurelianensis Episcopus totius Concilij nomine Papam Antichristum pronunciat, & tanquam monstrum describit, cum propter flagitia quibus ea tempestate cooperta erat Romana sedes, tum quòd Papa muneribus corruptus, nominatim generosis equis acceptis, Arnulphum Exarchiepiscopum Rhemensem contra Regem tueretur.

Quum Philippus I. dimissa Bertha Comitis Holandiæ filia Bertradam Comitis Andegauensis adhuc viuentis vxorem sumpsisset, Vrbanus Papa neglecto Antipapa Regem excommunicauit, & subditos sacris interdixit, vt refert Cardinalis. sed duo in hac historia præcipua omittit, vnum est quod Regi non fuerit abrogata à Pontifice potestas; vnde efficitur abrogandi potestatem nullatenus hinc euinci: alterum est, quod nihil per Papales censuras detractum fuerit Regis auctoritati & imperio & quod Iuo Carnutensis, qui stabat à partibus Vrbani, rerum suarum damno & carcere mulctatus sit, vt ipse Epist. 19. & 20. conqueritur. & Cardinalis, si ei heri sui dignitas curæ fuisset, nullum vnquam meo iudicio de regni alicuius interdicto verbum fecisset. Nam dum Pontifex Regem vlturus regnum illigat interdicto, regiæ culpæ supplicium transfert in Populum. obserantur enim durante interdicto templa omnia, cessat publicus Dei cultus, silent campanæ, Sacramentorum vsus suspenditur, destituuntur corpora mortuorum, nemine audente humare. & quod amplius est, opinio inualuit morientes sub interdicto nisi peculiari muniantur gratia excidere vita æterna, cùm moriantur extra communionem Ecclesiæ. Quòd si pluribus annis pendeat interdictum, quot miserorum animæ luunt crimen alienum?

De interdicto vide Toletum de instructione Sacerdotum c. 53. & in Synod. Ling. apud Blochell. l. 2. tit. 15.

alienum? quid enim popellus commeruit si Princeps repudiata sua alterius sibi iunxerit vxorem?

Post Philippum I. producit Cardinalis Philippum Augustum, qui ablegata vxore Engelberga, Regis Daniæ filia, Agnetam Ducis Morauiæ filiã duxit. quamobrẽ Innocentius III. & Regem & regnũ Interdicto innexuit. at prudenter dissimulauit, quod in Chronico Dionysiano adiectum est, duos scilicet à Cælestino Papa super hac re missos Legatos, qui in pleno Cleri & Præsulum Gallicorum conuentu vt canes accisis vocalibus neruis obmutuerunt, & re infecta, de cute scilicet sua solliciti, abierunt. quod paulo post tempore Cardinali Capuensi contigit, qui regnum Interdicto illigare prius non ausus est, quàm ipse regno exijsset. Rex irritatus iniuria Episcopos, qui consenserant audaciæ, omnes dignitatibus & opibus priuauit. Nec abludit Matthæus Parisiensis, qui Pontifici per Cardinalem Anaginensem interdictum minitanti nisi cum Angliæ Rege in gratiam rediret, respondisse ait Philippum ab illius decretis, quæ æquitate non niterentur, se sibi non metuere, subdens non esse penes Ecclesiam Romanam ius ferendæ in Gallorum Regem sententiæ. id quod Ioannes Tilletus Curiæ Parisiensis primarius scriba Baronum consilio factum testatur.

Bochell. p. 320.

Sed Philippi Pulcri exemplum valde est appositum anno 1302. Pontifex misso in Galliam Narbonensi Episcopo mandauit Regi vt Apamiensem Episcopum liberum dimitteret, qui ob linguæ petulantiam in Regem carcere tunc attinebatur. Et Pontifex Regi diu ante in fermento erat quòd beneficiorum Ecclesiasticorum dispensationem sibi vindicasset. Itaque Roma missæ sunt literæ in hanc sententiam; *Deum time & mandata eius obserua. Scire te volumus, quòd in Spiritualibus & temporalibus nobis subes. Beneficiorum & Præbendarum ad te collatio nulla spectat. Et si aliquorum vacantium custodiam habeas, fructus earum successoribus reserues. Et si quæ contulisti, collationes tales irritas decernimus, & quantum de facto processerunt, reuocamus. Aliud credentes hæreticos reputamus. Datæ Lateran. &c.* Venit Lutetiam Legatus cum lepidis literis, quas illi per ministros regios ereptas Comes Artesiæ in ignem coniecit. Responsum Regis ad Papam sic habuit: *Philippus Dei gratia Francorum Rex Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice salutem modicam, seu nullam. Sciat maxima tua fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse. Ecclesiarum & Præbendarum collationem ad nos iure Regio pertinere, & fructus earum, vacatione durante, nostros facere. Collationes à nobis hactenus factas, & in posterum faciendas fore validas, & illarum vigore possessores contra omnes viriliter nos tueri. Secùs autem credentes fatuos & dementes reputamus.*

His irritatus Pontifex Regem excommunicauit: sed qui excommunicationem publicare aut ferre in Galliam auderet nemo inuentus est.

Rex nihilominus Equites, Barones, Præſules Lutetiam excitos interrogauit, cui Domino accepta ferrent ſua feuda & temporalia Eccleſiæ bona? Reſponſum eſt; Regi non Pontifici: quem hæreſeôs, homicidij, aliorumque criminum reum agebant. Pontifex interea Alemannos & Belgas quantum poterat aduerſus Galliam concitabat. At Rex in Italiam miſit Gulielmum Nogaretium, qui ope Sciarræ Columnæ Papam comprehendit Anagniæ, impoſitúmque ſtrigoſo iumento Romam iuſſit deportari, vbi impatientia & animi ægritudine ſpiritum exhalauit. Deproperatæ ſunt nihilominus ad Regem à ſucceſſoribus Bonifacij bellæ bullæ, quæis ſanciebatur præteritorum ἀμνηστία. vt legere eſt in extrauagante (*meruit*) vbi Rex *pij & religioſi Principis* titulo laudatur, & regno priſtina reſtituitur conditio. Nimirum illis Galliæ proceribus alius erat animus, quàm his, quos Dominus Perronius ſuæ orationis fautores & patronos inuenit: alia Cleri ſtudia in Regem, quàm noſtri Cardinalis: qui vt hoc exemplum eluderet nullum excogitare potuit colorem meliorem, quàm quòd non fuerit hæc de hæreſi aut apoſtaſia controuerſia. Qua in re non tantum iniuſtitiæ inſimulat Pontificem, vtpote ſine cauſa Regi infeſtum, verumetiam mendacij; vt ex literis modo citatis apparet, in quibus Philippus arguitur hæreſeôs. Addit Cardinalis inde natam quæſtionem, quód Pontifex temporalem regni Gallici poteſtatem ad ſe diceret pertinere, id eſt, ius regium ſibi arrogaret: quòd à rei geſtæ veritate abludit. Id tantum poſcebat Pontifex, vt beneficia Eccleſiaſtica ipſe diſpenſaret, & in temporalibus Rege eſſet ſuperior quod ſibi etiamnum arrogat Pontifex, Reges abdicandi poteſtatem ſibi vindicans. Si obtendat Cardinalis habitum à Gallis Bonifacium non pro iuſto Pontifice, ſed iniuſto ſacræ ſedis inſeſſore, vt qui per fraudes & ſimoniam Papatum acquiſierit, incumbet vtique illi dicere quis tum fuerit Papa ſi Bonifacius non fuerit? quod ſi legitimus Papa non ſit, qui per dolos, largitiones, munera, Papa factus ſit, vereor vt tribus vltimis ſæculis vix duos inuenias legitimos.

Vide Caroli Molinæi tractatum contra paruas datas, vbi feſtiui cuiuſdam Arreſti meminit ſub Carolo VI. Theodoricus a Niem. in nemore vnionis tract. 6. Et ſomnium viridarij.

Anno 1408. Benedictus Pontifex indignatus auaritiam & rapinas Papalis aulæ in Gallia à Carolo VI. coerceri, aduerſus Regem & Proceres Bullam excommunicationis miſit in Galliam. hanc Academia Pariſienſis cenſuit lacerandam, & Benedictum (antea *Petrum de Luna,*) hæreticum, & ſchiſmaticum, & pacis turbatorem declarandum. Ita Senatusconſulto bullæ diſcerptæ ſunt x. Iunij 1408. & decem poſt diebus circiter horam vndecimam ante meridiem dimiſſo Senatu duo Pontificis Bulligeruli furciferorum habitu ciuibus proſtituti fuere ad gradus Palatij, inde in Loueram eodem habitu reducti ſunt quo per ora ciuium traducti fuere, in duobus plauſtris ſtercorarijs, pictis amicti tunicis, chartaceis intecti mitris, proſequente tubarum clangore

clangore & risu publico. Tam parui fiebant illo sæculo fulmina Pontificis: quid futurum putemus, si Regis abdicandi mentio in bullis illis facta fuisset?

Anno 1510. ab Ecclesia Gallicana in Turonensi Synodo decretum est Ludouico XII. licere ineptas bullas, iniustásque censuras Iulij II. spernere, eiúsque ambitioni armis occurrere, seu excommunicaturus accederet, seu Regem abdicaturus. Et quod maius est, Rex in Pisano Concilio pronuntiauit Iulium Papatu excidisse, excusis cum hac inscriptione coronatis, *Perdam nomen Babylonis*. Respondet Perronius id factum à Gallis, quod de imperio non de religione primam quæstionem esse intelligerent: atque ita Iulium Pontificem condemnat, qui non ad religionẽ sed ad ambitionem censuris Ecclesiasticis vteretur: & nos monet tacitè, si quando Pontifex Regem volet deijcere Gallorum esse causas examinare, quas si iniquas comperiant vt decreta Pontificis abrogent & fulmina eius irrideant.

Vid. Nicolaum. Gillium.

Eiusdem abdicationis sententia sideratus est Iohannes Albretus, Nauarræ Rex, vnde regnum eius ad Ferdinandum Arragonium Pontifice auctore translatum fuit. Quod si in Regem suum non melior fuisset Gallorum, quàm Nauarræorum fides, sanè ex decreto Pontificis, ex mente etiam Cardinalis iniquo, Gallia Dominum mutasset. cuius decreti iniustitiam vt eleuet, negat Cardinalis præcipuam eam causam fuisse, quicquid tum obtenderit Ferdinandus: sed quia Iohannes Albretus fœdus ruperat ea sancitum conditione, vt si à Regibus Nauarræ violaretur, Nauarra ad Hispanos rediret. Ego equidem non video quo spectet inauditę hactenus inter Reges & incredibilis conditionis mentio ex ore Cardinalis, nisi vt Regi suo persuadeat excidisse ipsum omnis iuris prætextu in regnum Nauarræ. Et quod eius nunc possidet contra ius & fas possidere. Causam igitur Hispani agit aduersus suum Regem, qui si Cardinali auscultet expungere debet è titulis suis Nauarræ regnum & omnes Maiorum suorum ad illud recuperandum conatus agnoscere iniustos. Siccine verò tantam in Gallia tolerari licentiam? Siccine in amplissimo conuentu talia impunè dici? causam Regis à nemine defendi? At tolerabile foret si ad illius institutum quicquam hoc attineret. Nam quid obsecro ad præsentem quæstionem faciat hoc, vbi agitur de Pontificum in abdicandis Regibus ambitione, & Gallorum in retundenda ea tyrannide constantia? quarum neutra ideo minor est, quòd hanc pro se causam obtenderit Ferdinandus. sufficit enim quòd Iulius ab hoc in illum transtulerit regnum, Franci verò Papæ obuiam ierint & Papatu excidisse pronunciarint.

Ex hac Gallorum constantia in sceptri iure asserendo nata est consuetudo pluribus post sæculis obseruata, vt nullus à Pontifice recipiatur in Gallia Legatus, nullum rescriptum mandatúmue, nisi Rex consenserit;

ſerit; & legatus regio aduocato ſummam legationis expoſuerit, & Senatus ſingula approbarit, penes quem eſt videre ne quid regiæ dignitati aut libertati Eccleſiæ aut patrio iuri derogetur. Contra antiquum morem quum Cardinalis Balua Anno 1484. Galliam ingreſſus ſine Regis venia Legati munia obiret, Senatus intercedente regio aduocato iuſſit rem à duobus è ſuo numero explorari: Cardinali verò ſub perduellionis pœna interdixit, ne quid amplius pro Legato ageret.

Bochell.

Anno 1561. die Veneris, qui duodecimus erat Decembris, Magiſter Iohannes Tanquerellus Theologiæ Bacchalaureus iuſſus eſt decreto Senatus publice agnoſcere ineptè & temerè fuiſſe à ſe hanc propoſitionem defenſam, *quod Papa eſt vicarius Christi, Monarcha habens poteſtatem ſpiritualem & ſæcularem, & quod Principes ſuis præceptis rebelles priuare poteſt dignitatibus.* Ita coactus eſt Tanquerellus eam doctrinam reuocare multum licet proteſtatus *doctrinaliter tantum & non iuridicè* à ſe fuiſſe propoſitam. Reſpondet Cardinalis alienam eſſe à quæſtione hanc hiſtoriam, quum in Tanquerelli theſi de hæreſi vel apoſtaſia non agatur. ego affirmo agi cùm de contumacia in Pontificem agatur. nec enim negabit, opinor, rebellare Pontifici quiſquis contra monitum Pontificis perſeuerat in hæreſi. adde quod ſuperioribus exemplis ſatis edocti ſumus, nunquam paſſurum Pontificem vt Regum abdicandorum poteſtas ad hæreſin & infidelitatem reſtringatur.

Flagrante in Gallia bello Ciuili Fæderatorum, anno 1591. Gregorius XIV. miſſis Roma monitorijs bullis Henricum IV. denunciauit regno inhabilem, quòd hæreticus eſſet & in hæreſin relapſus, regnum verò in prædam expoſuit. quæ bullæ iuſſu Supremi Senatus in Turonibus conuocati diſcerptæ ſunt, & carnificis manu in ignem coniectæ. Decreti tenor hic erat. *Senatus expenſis regij aduocati rationibus decreuit & decernit bullas monitoriales, datas Romæ I. Martij 1591. nullas eſse, abuſiuas, ſeditioſas, damnabiles plenas impietatis & impoſturæ, ſanctis decretis, iuribus, immunitatibus, & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ contrarias. Earum exemplaria ſigillo Marſilij Landriani ſignata, à Septilio Lamprio ſubſcripta, iubet à carnifice diſcerpi, & igne conſumi, accenſo ad eam rem pro foribus palatij.* Ea tempeſtate Dominus Cardinalis meliores ſequebatur partes & pro Rege ſuo tum hæreſeôs damnato ſtabat contra Pontificem.

Sunt hæc exempla poſt Scholas Theologicas in Gallia apertas, vt nos poſitis à Cardinali terminis coerceamus; qui parum ingenua & bona fide agit, dum ait contra Pontificis in Reges imperium tria adferri exempla Philippi Pulcri, Ludouici XII. & Tanquerelli. nec enim minus valida ſunt alia multa à nobis adducta, quæ ille ne cauſam læderet ſuppreſſit.

Pag. 47.

Nec verò vel in vltimo ſeruitutis pudore vnquam defuere Gallis cordati Theologi, qui effrænè hanc Papæ in Reges tyrannidè damnarent.

Paſchalis

Paschalis II. Papa Roberto Flandriæ Comiti vindictam iniunxit in Clerum Leodiensem, quòd Henrico IV. à Pontifice abdicato studerent; vt pessimis eos exemplis perderet, sicut recens Cameracenses afflixerat & expilarat, promissâ etiam militibus qui mandatum exequerentur peccatorum suorum venia. At Clerus Leodiensis prolixè respondit, *Romanam Ecclesiam esse Babylonem, Deum ipsum iniunxisse vt demus Cæsari quod est Cæsaris, & omnem animam subditam esse potestatibus superioribus, nemine planè exempto; iuramentum fidelitatis seruandum; id quod nec eos lateat, qui nouo schismate & nouis traditionibus regnum & sacerdotium pro arbitrio suo diuellunt, promittentes hominibus in Reges suos perfidis absolutionem perfidiæ. Quòd verò eos per opprobrium excommunicarit Pontifex, Cor Dauidis* (aiunt) *verbum bonum eructauit, at cor Paschalis flagitiosam euomuit iniuriam, vt faciunt vetulæ & textrices*: itaque excommunicationis sententiam vt ab insipiente profectam exploserunt. Talia erant Clericorum verba dum viueret Cæsar, at eo ad miserabilem mortem compulso à filio, qui auctore Papa patrem exuit imperio, nil mirum videri debet si metu mortis veniam facti petiuerint.

Hildebertus Cenomanus, qui vixit sub Philippo I. Epist. 75. & 40. apud Regem ait opus esse exhortatione potius quàm increpatione: consilio quàm præcepto, doctrina quam virga: hunc enim gladium ad Ecclesiam pertinere, quæ nullum alium habet quàm disciplinam Ecclesiasticam.

Biblioth. Patrum tom. 3.

Bernardus ad Papam Eugenium scribens, *Non monstrabunt* (inquit) *puto qui hoc dicent, vbi aliquando quispiam Apostolorum iudex sederit hominum, aut diuisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego.* Item, *in criminibus non in possessionibus potestas vestra: quoniam propter illa & non propter has accepistis claues regni cælorum; præuaricatores vtique exclusuri, non possessores.* Et paulo post: *habent hæc infima ac terrena iudices suos, & Reges, & Principes terræ. quid fines alienos inuaditis.* & alibi: *Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. Ergo tu, & tibi vsurpare aude aut Dominans Apostolatum, aut Apostolicus Dominatum. Planè ab alterutro prohiberis. Si vtrumque similiter habere voles perdes vtrumque.*

De consider. l. 1. c. 6.

Lib. 2. c. 6.

Iohannes Maior Doctor Parisiensis: *Maximus Pontifex non habet dominium temporale super Reges. Probatur, nam dato opposito sequitur quòd Reges sint eius vasalli.* Iudicet iam Lector an non temporale habeat in Reges imperium, penes quem est temporali imperio Reges priuare. Idem: *Nullum titulum habet Papa super regnum Francorum vel Hispaniarum in temporalibus.* Subiungit Innocentium tertium Monspeliensi cuidam Domino, qui pro filio notho dispensationem à se petebat quæ à Rege impetranda fuerat, respondisse, Regem Galliæ nemini esse obnoxium. *Sed dices cum glossa* (inquit) *non recognoscit superiorem de facto,*

Dist. 24. qu. 3.

4. sentent. dist. 24. fol. 214.

cto, debet tamen de iure. Hanc glossam probo esse Aurelianensem & textus corruptiuam. & inter alias rationes hanc adducit *quod ex hac sententia Papis ministratur materia rapiendi alieni imperij, quod nunquam ad finem deducere poterunt. vt legimus de Bonifacio VIII. contra Philippum Pulchrum. Hinc etiam bella oriri ait quibus durantibus multa mala committuntur.* Propterea Iohannes Gerson asserentes talia *blandientes* appellat. Ibidem Childericum à Zacharia negat depositum: *non oportet* (inquit) *vti illo vocabulo (deposuit) in significatione qua capitur prima fronte, sed sicut exponit glossa deponentibus consensit.*

De potestate regia & Papali c. 10.

Iohannis Parisiensis: *dato etiam quod Christus temporalem authoritatem & potestatem habuerit eam tamen Petro non commisit.* & paulo post: *potestas regalis maior est in temporalibus, non habens super se superiorem, sicut nec Papa in spiritualibus.* fatetur quidem posse Regem à Pontifice priuari communione, sed non regno; *nisi forte* (inquit) *per accidens, quatenus sententia excommunicationis incitatur populus vt dignitate sæculari Regem exuat.* at idem Iohannes Parisiensis dicere non dubitat, penes Imperatorem esse Papam potestate priuare si ea abutatur.

Almain. de potestate Ecclesf. & Laic. q. 2. cap. 8.

De dominio naturali, ciuili, & Ecclesiastico § vltima pars.

Almainus Doctor Sorbonicus: *De ratione potestatis Laicæ est pænam ciuilem posse infligere, vt sunt mors, exilium, bonorum priuatio, &c. sed nullam talem pænam ex institutione diuina infligere potest Ecclesiastica potestas;* imò nec incarcerare *vt plerisque doctoribus placet: sed ad solam pænam spiritualem extenditur, vt puta excommunicationem: reliquæ autem pænæ quibus vtitur è iure positiuo sunt.* Si Ecclesia ex iure diuino nihil habeat iuris in priuati alicuius bona qua fronte in Regum dominia è verbo Dei Papa cum suis adulatoribus eiusmodi astruet potestatem?

Quæst. 1. de potestate Ecclesf. & Laica cap. 12.

Cap. 13.

Idem Almainus alibi: *supposito quod Constantinus habuerit potestatem dandi Papæ vel resignandi imperium, adhuc propter hoc non potest argui, quòd Papa habeat auctoritatem super regnum Franciæ: quia illud non erat subiectum Constantino. nunquam enim Rex Franciæ habuit superiorem in temporalibus.* & paulo post: *nullibi reperitur quod Deus Papæ dederit potestatem instituendi & destituendi Reges temporales.*

quest. 2. c. 8.

Alibi negat Zachariæ auctoritate regno excidisse Childericum Regem sed consensu, *& sic* (inquit) *non deposuit auctoritatiue.* & in eodem libro Occamum sequutus quem Doctorem vocat: *Imperator est Dominus Papæ in temporalibus. Nam habetur textus 2. q. can. Sacerdotibus; vbi Papa vocat Imperatorem Dominum suum.* Hæc & similia Doctoris Almaini supprimit & dissimulat Cardinalis, contentus eum citare vt ex Occami mente loquitur; qui citandus fuerat vt loquitur ex sua; insignitâ profectò & memorabili versutiâ. nec enim vlla hæresis fuerit, quam non S. Augustino vel Hieronymo adscribas, si facias illorum esse quicquid citant ex alijs.

Hinc est quòd loca non adferat integra sed mutila & manca: quin

primum

primum statim testimonium decurtat, suppressis quæ ab Almaino cótra sentiente adiuncta erant, his verbis: *Etsi alij Doctores hoc negent & doceant Papam habere potestatem solummodò declarandi ipsum Regem esse deponendum. patet: quia esset occasio quod ratione talis potestatis Papa efferretur in maximam superbiam: & illa plenitudo potestatis esset multum damnosa subiectis.*

Refertur ab eodem Almaino Occami opinio decidentis litem disertis verbis quibus & ipse fidenter accedit: *Opinio Doctoris simpliciter (inquit) probabilior est, quòd nec per excommunicationem nec alio modo potest Papa Principem deponere à sua dignitate Imperiali & Regali*: & paulò ante quum contendisset non esse translatum à Græcis ad Germanos imperium, nec à Papa qui Imperatorem coronat imperium conferri, sicut nec Rhemensis Episcopus Galliarum Regi, quem coronat, regnum tribuit, tandem ex Occami sententia dissertationem sic concludit: *Nego quod Imperator teneatur præstare iuramentum Papæ. Imò potiùs è diuerso Papa habens prædia tenetur præstare iuramentum fidelitatis Imperatori ratione prædiorum, & ad tributum soluendum.* Idem Occamus ab Almaino citatus ait *Papam in temporalibus fuisse Iustiniano Cæsari obnoxium, siquidem à Iustiniano leges acceperit, quas obseruare necesse habuit nominatim illam de centum annorum præscriptione, etiamnum aduersus Pontificem validam.* Et vt liquidius appareat quantum ab Occamo Cardinalis dissentiat dum in fine orationis hortatur auditores ne à Pontifice vllatenus discedant, ecce ipsa Occami verba ab Almaino citata: *Soluit Doctor in libro argumenta Innocentij, quibus nitebatur probare plenitudinem potestatis in temporalibus competere summo Pontifici, ex verbis quodcunque ligaueris: dicit Innocentius quod [quodcunque] nihil excipit. Soluit authoritatem Innocentij quod non solùm est falsa sed hæreticalis: & quod multa verba Innocentij sapiunt hæresim.*

Quæst. 2. de potest. Eccles. & Laica. c. 12

In cap. 9. 10. & 11.

Lib. de potest. Eccles. & Laica. quæst. 1. c. 14.

Minore adhuc fide bina loca è summa Thomæ adducit Cardinalis, alterum ex secunda secundæ q. 10. a. 10. in corpore, quod quisquis attentius inspexerit, inueniet Aquinati sermonem non esse de fidelibus subditis qui viuunt sub Regibus infidelibus, vt vult Cardinalis; sed de seruis fidelibus sub Dominis infidelibus aut Iudæis, vt si Christiani seruiant Iudæo, aut viuant in familia Cæsaris; quos Aquinas considerat non vt ciues Imperij sed vt famulos & domesticos Imperatoris. Posterior locus est è quæst. 11. art. 2. in corpore articuli, vbi sanè nihil eiusmodi reperire est.

Pag. 40.

Pari fide Gersonem adducit, qui vt quod res est fateor in libro de potestate Ecclesiastica consideratione 12. *dum redundat* (inquit) *abusus potestatis sæcularis in impugnationem fidei & blasphemiam creatoris, tunc attendere conuenit vltimam huius duodecimæ considerationis particulam: quod in his Ecclesiastica potestas habet dominium quoddam regitiuum, directiuum, regula-*

Pag. 44.

regulatiuum, & ordinatiuum. Hæc sunt illius verba, quibus de Regum abdicatione aut coercitione non agitur. nam tota illa regiminis Gersoniani ratio in censuris Ecclesiasticis & excommunicatione posita est, non in bonorum aut regnorum imperiorumúe priuatione. In alienum igitur sensum torta sunt à Cardinale eius verba: nec id omissum oportuit, quòd quoties de potestate Regũ disserit Gerson, & quatenus in temporalibus auctoritati Pontificis subiaceant, Francorum Regem semper excipiat. testantur quæ locum à Cardinale adductum antecedunt. *non oportet nunc post Petrum vt omnis potestas Imperialis, regalis, vel altera sæcularis sit immediate robur habens à summo Pontifice: sicut Rex Francorum Christianissimus superiorem hoc modo non habet, nec recognoscit in terris.* Magno acumine non opus est vt intelligas à Pontifice pendere vim omnem sceptri, si ad eius nutum conferri & auferri vlla ex causa queat.

Pag. 108. 109. 110. vbi Cardinalis pro Carolo sexto Carolum septimum nominat.

Et quoniam in Gersone sumus, libet etiam expendere quæ ex eius oratione pro Academia Parisiensi ad Carolum VI. sub orationis suæ finem adducit Cardinalis. Ibi Gerson (si illi credimus) ait *cædem Tyranni sacrificium esse Deo acceptissimum.* vbi aduertendum est non esse isthæc Gersonis verba, sed *Seditionis* quam loquentem introducit: qua de re, de seditione inquam, & similibus, audi ipsius auctoris sententiam: *ad furiosam hanc Seditionis vocem ego quasi exanimis faciem deflectebam*, rabiem eius *in dicendo amplius ferre non valens*: postquam autem hinc Dissimulatio illinc Seditio res contrarias suggessissent, Discretionem inducit vt arbitram inter extrema, eaque loquentem quæ Cardinalis sibimet ipsi obijcit: *Concludamus* (inquit) *quod si caput aut aliquod ciuitatis membrum tale incurreret inconueniens, quòd tyrannidis mortale venenum sorbere vellet, membrum quodlibet suo in loco, toto posse, obuiare deberet, per media conuenientia & talia per quæ non peius sequatur. Non congruit si caput paruo afficiatur dolore manu ipsum percutere. hoc enim fatuum esset. nec conuenit ipsum statim abscindi aut à corpore separari, sed in omni dulcedine meditari, tam per verba bona quàm aliter ad bonorum medicorum exemplum. Nec quicquam esset irrationabilius & crudelius quàm per seditionem tyrannidem impedire velle.* Hæc verba meo iudicio contra tyrannicidium clarissima sunt. Et quum paulo post de pellenda tyrannide agit, tyrannidem vult pelli non tyrannũ. ideoq; non à Pontifice, qui Regem abdicet, medicinã mali accersit; sed à Philosophis, Iurisconsultis, Theologis, & bonæ vitæ hominibus. Ex ijs omnibus quæ diximus apparet in consideratione septima aduersus adulatores vbi hæc habentur: *si subditos manifestè, & cum obstinatione in iniuria, & de facto prosequatur Princeps, tunc regula hæc naturalis, Vim vi repellere licet, locum habet: & id Senecæ in tragædijs. Nulla Deo gratior victima quàm Tyrannus*; apparet, inquam, hæc verba (LOCVM HABET) intelligenda esse, vt alio in loco monuit, inter seditiosos, vel sanè

ſanè per verba (LOCVM HABET) innuitur ita fieri, licet, ipſe ita faciendum eſſe nullus ſuadeat.

Nec Sigebertum oportuit omiſſum quem inter Gallos potius referre debuerat Cardinalis, quàm Occamum & Thomam, quos nobis pro Gallis obtrudit. Hic in Chronico ad annum 1088. de Imperatore à Pontifice deiecto verba faciens, *hæc ſola* (inquit) *nouitas, ne dicam hæreſis, nec dum in mundo emerſerat, vt Sacerdotes illius qui dixit Regi, Apoſtata, & qui regnare facit hypocritam propter peccata populi, doceant populum, quòd malis Regibus nullam debeant ſubiectionem, & licet ei ſacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem.*

Cardinalis vltimorum ſæculorum excuſſis hiſtorijs, quæ quanquam omnes pro ipſo facerent, parui tamen ſunt ponderis, quum Dei voluntas ex ſuo verbo petenda fuerat, & veteris Eccleſiæ producenda exempla: tandem teſtimonijs finem facit, & aduerſariorum obiecta diluit. Pag. 51. & ſeqq.

Vt id commodius exequatur libertatis regiæ aſſertores ſic facit loquentes: *Atqui (dicet aliquis) fieri poteſt, vt Pontifices vel affectu vel errore Reges orthodoxos hæreſeôs aut apoſtaſias condemnent.* Pro Regum abdicatoribus reſpondet de hæreſi manifeſta & ab Eccleſia ante damnata ſermonem eſſe. Item ſi Pötifex errauerit in facto tum cleri eſſe iunctis cum Rege animis Pontificem monere & petere, vt præſente Gallicana Eccleſia res in pleno Concilio iudicetur. Qua in re Perronius à Bellarmino diſſentit, qui putet Regi quamuis iniuſtè à Pontifice damnetur cedendum eſſe regno: nec iniquam ſententiam illi fraudi fore modò audiens dicto fuerit, & tandiu ceſſerit donec Pontifex ſuum correxerit errorem. Aduerſus Barclaium. Hic hypotheſeôs loco credendum eſt primò nouum, regni inſeſſorem monente Pontifice continuò ſe abdicaturum poteſtate, Principem verò iniuſtè deiectum in nullo interea vitæ periculo conſtitutum iri. At Perronius tantum Pontifici non tribuit. nec enim ſi errore Pontificis Rex iniuſtè abdicatus fuerit cenſet populi eſſe è veſtigio obedire, ſed vt querelis & monitis ſtrenuè apud Pontificem rem agant, & ad Concilij arbitrium omnia reuocent. Ita Papam ſubijcit Concilio, cui opinioni nunquam tamen ſubſcripſerit Papa. Iſtud verò generale Concilium eſſe oportet: in quo Epiſcopi Galli Iudices eſſe non poſſunt, quin Regis ſui cauſam agant. ideoque ſatis habet Cardinalis ſi Gallica Eccleſia interſit modò. Sic penes Epiſcopos Italos, Hiſpanos, Belgas alioſque ijs Principibus ſubditos, qui Galliæ parum ſępe comperiuntur beneuoli, iudicium erit de Gallia, an ſuum Regem pellere & turbas in regnum debeat admittere. Quid ſi Regi ſuo parum faueant ciues, illiuſque vltro vexandi occaſiones quærant? quid ſi eiſdem calumnijs, quibus decepta eſt credulitas Pontificis, dimidia quoque populi pars decipiatur? & hæc adhæreat Pontifici, illa Regi vt ciuilis belli

belli excitetur incendium? quid si Papa Gallorum monitis non acquiescat? Et quum in Ecclesia Romana non possit conuocari concilium nisi à Papa, quis credat conuocandum ab eo consilium, in quo ipse iudicandus sit? aut quo iure pręsidebit Concilio, in quo futurus est reus? in quo sententiæ ab ipso latæ æquitas examinanda est? Interea temporis inter querelas, monita, apparatusque Concilij pendebit in ambiguo Regis dignitas, arbitrio Concilij permissa; quod si vt Tridentinum duobus tribusue annis vix conuocetur, duret autem nouemdecim, facile potes æstimare quæ interea futura sit misellæ Galliæ conditio. In summa quæ dicit hic Cardinalis non impossibilia modo sunt, sed ludibrij plena: quod ex ijs quę subiungit clarissimè apparet. *Quod si Pontifex* (inquit) *errans in facto Regem temere & iniustè declararit hæreticum, sequi tamen haudquaquā poterit actualis depositio nisi consenserit populus.* Quorsum opus erat ea de re nos commonefacere? quis nesciat Regem à populo non posse abdicari, quamdiu illi adhæret populus? hoc perinde est ac si dicat, non posse Regem dignitate priuari quamdiu eam retinet, nec vestibus spoliari dum ijs indutus est, nec vnquam abdicari quum fortior est abdicante; & breuiter fore eum semper Regem, dum regnum habuerit. Interim nota bene verba Cardinalis, *quòd populi consensu opus sit vt Rex abdicetur vbi Regi præfertur populus, & abdicandi arbiter constituitur.*

Can. Si Papa. dist. 40. Nisi sit à fide deuius.

Audi amplius. nam ipsi Pontifices agnoscunt posse se errare in fide. & è Pontificibus fuere, qui Honorium Papam pro Monothelita damnarunt. S. Hieronymus, S. Hilarius, S. Athanasius testantur Liberium mente & manu accessisse Arianis. A Concilio Constantiensi damnatus & Iohannes XXIII. quod nec Paradysum nec infernum agnosceret, & sic plures alij Pontifices. Si quis igitur Papa Hæreticus Regem Orthodoxum propter hæresin regno priuaret, putasne eum, qui omnia iura in sui pectoris scrinio habere se iactitat, Gallorum monitis auscultaturum? aut quo modo hæreseôs in Rege iudex esse poterit qui ipse in hæresin poterit incidere? Respondent hîc errare eum vt hominem non vt Papam. at cur Papa hominem non docet meliora? cur homo non discit à Papa? adde Regem siue ab homine siue à Papa deiectus fuerit, manere vtique deiectum. Dicunt alij posse Pontificem errare vbi quæritur de facto, non vbi de iure. Dolosè: nam si Iesum Christum nesciat pro nobis mortuum, nescire etiam poterit an in ipsius mortem credendum sit. Antiqui Prophetæ diuinitus inspirati vt Reges Iudæ & Israëlis monerent, non minùs cauebant errare in facto quàm iure: temere auscultare calumnijs, quam seduci in doctrina. & vt in fide non errabant, sic neque innoxios increpabant. Et fuisset ea tempestate lepidum nimis dixisse Prophetam in hæresin labi posse vt Esaias est, aut Daniel, non autem vt est Propheta. tum enim Esaias consi-

consilium à Propheta petijsset, id est, à seipso. In summa si Reges tantisper Reges sint quamdiu à Papa non iudicantur regno propter hæresin excidisse, iniquissimi iudicij aleam subeunt. & tutius erit nihil omnino scire & credere per Procuratorem, ne forte loquentes de Deo aut quærentes de religione incidant in Hæresin.

Quæcunque deinceps proferuntur à Cardinale exempla noua sunt, & leuia, & sumpta de seruili sæculo; vbi ipsi Pontifices in sua causa testimonium dicunt. nec tamen ad DEPOSITIONEM ea spectant, sed ad EXCOMMVNICATIONEM & INTERDICTVM: ideoque à quæstione aliena. hinc est quod sæpe monet, se de facto loqui, tanquam agnosceret nihil iuris subesse. refert quid factum sit, non quid debuerit fieri: quod perinde est ac si nihil doceret.

SECVNDI INCOMMODI EXAMEN.

Pag. 86.

SEcundum quod ex admissa populi rogatione deducit Cardinalis incommodum, est, quòd *Laicis sic concedatur authoritas, vt iudicent de rebus fidei, & definiant doctrinam illam, quæ ea rogatione proponitur, verbo diuino conformem esse; imò vt hominibus Ecclesiasticis necessitatem imponant in hanc opinionem iurandi, eam prædicandi & docendi, alteram verò concionibus & scriptis oppugnandi*, quod tantis verborum ampullis exaggerat, vt tandem exclamet: *O opprobrium, ô scandalum, O portam omni hæreseon generi apertam.* Rationibus igitur & scripturæ testimonijs hanc Laicorum ambitionem conatur facere exosam: qua in re frustra sibi facessit negotium & quod omnino non erat id fingit fuisse. Nam Tertij ordinis homines in hoc articulo non iudicantium sed rogantium partes egerunt, id tantum cupientes, vt hic articulus Regi eiusque consilio scriptus exhiberetur, quorum iudicio illum permiserunt, sperantes Clerum & Nobiles tam honestæ petitioni non defuturos. non ita sui erant officij ignari, vt crederent vim legis posse obtinere quod ipsi proponerent duobus alijs Ordinibus refragantibus, nec dum etiam consentiente Rege. adde quod illum articulum non proposuerint pro dogmate religionis, sed pro immota lege in Repub. cuius cura ad eos spectabat. Quod si Rex articulum probasset, eiusque exequutionem mandasset Clericis, eorum fuisset Regi obedire vt decet subditos, qui in ijs quæ ad regiæ vitæ securitatem & pacem publicam faciant suum debent Regi auxilium. neque si id fecissent Tertij illius ordinis iussa fecissent sed Regis, qui hoc ipsis iniunxerat, suggerentibus fidis ipsius mini-

ministris, qui per Cleri negligentiam vigilantiores facti erant; quum arctiore vinculo Papæ obstrictum viderent Clerum quàm Regi. Cardinalis igitur hîc quæstionem mouet quæ nulla est, sed hoc pro solita calliditate, vt maiore cum licentia Regem per alienum latus vulneret, simulans se agere cum plebe, cùm Regem ipsum & Proceres & Senatores alloqueretur quos Laicorum nomine etiam complectitur, & quorum iudicium magis metuebat Clerus quam populi. Hi sunt apud eum, qui alienum munus inuadunt & portas hæresibus aperiunt. Nam si penes Clerum solum eiusque caput sit huius negotij arbitrium, certum est non minus Regem cum Principibus & Nobilibus excludi, quàm plebem.

Igitur è sacris literis testimoniorum aciem instruit, quibus populo iniungitur Pastorum suorum reuerentia: tanquam per ea interdiceretur cura populi pro incolumitate & dignitate suorum Regum, aduersus sicarios instructos ab hominibus Ecclesiasticis, qui à peregrino dependent capite, & se Regi subditos inficiantur quod Sacerdotes & Præsules ab illo citati haud vnquam professi sunt. Constantinum quoque adducit, qui in Episcoporum causis iudex sedere recusauit; & Valentinianum, qui cum Theologicarum subtilitatum iudicium à se reijceret aiebat nolle se in ista curiosè inquirere. quasi securitati Regum prospicere quæstiuncula Episcopalis esset, aut curiosa aliqua subtilitas. Quo responso testimonijs Patrum ab eo citatis occurritur: inter quæ illud Gregorij Nazianzeni, oratione ad ciues suos, fide parum bona ab illo adducitur; vbi Gregorius non Imperatorem sed Præfectum & Vicarium Imperatoris compellans ἄρχομεν (inquit) καὶ αὐτοὶ, *& nos cum imperio hic sumus non minus quam tu.* Cardinalis vertit *& nos quoque sumus Imperatores*: quæ interpretatio locum habere non potest; tum quia Imperator non erat is, quem alloquebatur; tum quia nimis incredibile accidisset hominum auribus si Imperatoris titulum sibi arrogasset Gregorius, tantillæ tunc vrbis Episcopus. At ille seipsum cum grege suo ὑποτελεῖς φόρου subiectum agnoscit Imperatori vsque ad solutionem tributi. Vitæ historia operibus viri Sancti præmissa testatur eum ab Arianis ad Iudicium Consulis protractum fuisse & absolutum, nulla plaga vel contumelia notatum. Post hæc omnia en tibi Cardinalem, qui ait Gregorium se pro Imperatore gessisse. fateor nunquam sibi arrogasse Imperatores supremum religionis & fidei iudicium: at de Conciliorum decretis, & constitutionibus, & de Ecclesiæ disciplina, cognitionem fecisse suam, negari vtiq; non potest. titulus primi Concilij Constantinopolitani eiusmodi est: ***Dedicatio Sanctæ Synodi ad Sapientissimum Imperatorē Theodosiū Magnū***, cui canones ab ipsis editos subiecerunt. Petunt ibidem, ab Imperatore confirmationem, & approbationem Concilij. Eadem dicuntur à Patribus Trullensis Concilij, à quibus quinti & sexti

Vide canones græcos à Tilio editos.

& sexti Concilij canones editi fuere. non quod Imperatores se facerent religionis Iudices, nescios errare: sed vt cauerent, ne fortè Episcopi (qui nihilo aduersus ambitionem firmiores sunt, quàm cæteri mortales) contra præsentem Reipub. administrationem, aut tranquillitatem aliquid statuerent; vel etiam contra priorum Conciliorum decreta. quas res si quis eximit cognitioni Principis, Principem transformat in statuam: imò vetat, ne sui curam gerat: eóque redigit, vt merus Ecclesiæ lictor eius decreta solùm exequatur, ignarus quoque earum rerum, quæ ipsius maximè intersunt.

Fateor sanè Theologicæ esse contemplationis iudicare, quousque se extendat potestas clauium; vel quòd Clerici in eos Principes, qui contra iuramentum indicunt Christo bellum, censuras suas stringere & possint, & debeant, amoto omni Laicorum arbitrio: verùm hoc nihil vetat, quin nefas sit ijs potestatem clauium plus æquo extendere; aut, si clauibus abuti velint, vt populum fortunis aut Regem sceptro exuant, quin Rex cum populo in commune debeat consulere, quo pacto conseruent sua, & à Clericis petere, quo iure ista faciant; vtque è sacris literis demonstrent hanc ipsis à Deo concessam esse potestatem. Pati enim, vt Pontifex se gerat pro iudice irrefragabili, vbi pars est, in maximi momenti negotio, & dominationis suæ apice, nimirum, regnorum omnium arbitrio; nihil aliud est, quàm Reges eò reducere, vt causâ suâ necesse habeant cadere.

Fateor etiam, si quid iusserit Princeps verbo diuino contrarium, aut in Ecclesiæ perniciem, tum Clericis ex officio incumbere, non modò populum obediendi lege absoluere; verum etiam ne obediant disertis verbis interdicere quia semper melius est Deo obedire quàm hominibus: suadere debent nihilominus, vt in cæteris, quæ aduersus Deum non sunt, Principi obtemperent, eos à rebellione & seditione pro virili studentes auertere. Ita se erga Ethnicos Imperatores gerebant veteres Christiani; quorum zelo & patientiâ plus aucta fuit Ecclesia, quàm Papatus vnquam acquiret per Regum abdicationes, regnorum interdicta, cædes conductas, & sulphureas coniurationes.

Pari cum prioribus fide citantur postea à Cardinale nonnulla è sacris literis, in eorum gratiam, qui hanc Papæ in Reges potestatem astruunt: *aiunt enim* (inquit) *Saulum Regem fuisse à Samuele depositum, aut sanè declaratum depositum, propterea quod religionis Iudaicæ leges transgressus erat.* alibi eum ideo ait depositum, quòd sacerdotium vsurpare voluerit. falsa sunt hæc omnia, & Scripturæ contraria. Nunquam enim depositus fuit Saulus, eo sensu, quo vox (DEPONERE) in hac quæstione accipitur; vt sit dignitate regia Regem priuare, & in priuatorum ordinem redigere: verùm mansit ille Rex vsque ad mortem, & in sacris literis vsque ad vitæ finem Rex dicitur, nominatim à Dauide, cui Deus

Pag. 66.

1 Sam. 23. v. 20. 24. & 15. 2. Sam. 2. 5.

regnum eius promiſerat. Quòd ſi eum diuino iuſſu regno priuaſſet Samuel, populus Iſraeliticus eum agnoſcens Regem peccaſſet; & prohibuiſſet Samuel, ne amplius eum haberent pro Rege. Nec hanc ob cauſam ab eo manum abſtinuiſſet Dauid, quia erat vnctus Domini. Quòd ſi ſtatim vt ex Samuele cognouit reiectum ſe fuiſſe à Domino, deſijſſet Saulus Rex eſſe; neceſſe fuiſſet Dauidem eâdem horâ regnare cæpiſſe, ne forte Rege vacaret regnum. vnde ſequeretur erraſſe ſcripturam, quæ annos regni Dauidis numerat à Saulis exitu. Monuit quidem eum Samuel quòd reiectus eſſet à Deo ne amplius ſuper Iſraelem regnaret, at dilata eſt eius ſententiæ exequutio in illum diem, quo Deus illum morte percuſſum propoſuit in exemplum iræ ſuæ. Vnde apparet vnctionem illam Dauidis per Samuelem vim promiſſi habuiſſe, electioniſque à Deo factæ indicium fuiſſe, non initium poſſeſſionis regni. Ita prorſus vt 1. Reg. 19. Deus Eliæ iniungit vt Haſaelem in Regem Syriæ inungat. nemo enim ſic hoſpes eſt in hiſtoria vt credat à Prophetis Iſraelis Reges Syriæ creari. Inde eſt quòd Dauid non dubitauerit de integro inungi cùm iam reipſa ſceptro donatus eſſet.

1. Sam. 26. 11.

1. Sam. 16.

2. Sam. 2. 4.

Eoſdem Pontificis Patronos inducit Cardinalis dicentes Roboamum ſuo iure in decem tribus Iſraelis ab Ahia Propheta ideo priuatum fuiſſe, quòd eius pater Salomon à diuina lege defecerat. quod etiam falſum eſt. Nunquam enim legitur Ahias verbum vnum cum Roboamo commutaſſe: aut Dei nomine quicquam illi denunciaſſe. & locus è 3. Reg. cap. 11. à Cardinale citatus non ſpectat ad tempus regni Roboami, ſed Salomonis. & vaticinium eſt, non DEPOSITIONIS ſententia. Nam qui potuit Roboamus priuari regno quod necdum habebat? Et hunc locum tanquam iuſtæ depoſitionis ſententiam adducere perinde eſt, ac ſi ſerui in Dominum approbes perfidiam, & rebellionem Ieroboami, quem Scriptura tanquam exemplar ſceleris proponit.

1. Reg. 11.

Eiuſdem farinæ eſt exemplum à Cardinale ſubiunctum: quòd videlicet Elias Achabum regno priuarit, quià falſorum Deorum cultum ſequutus fuerat. & hoc falſum. Achabus Rex fuit vſque ad mortem. Scriptura quæ non loquitur iuxta hominum opinionem, ſed iuxta veritatem, Achabi annos vſque ad mortem continuat. aliud eſt Regis alicuius ruinam prædicere, aliud ſolio deijcere. Nunquam Achabi ſubditos pronunciat Elias ſacramenti religione ſolutos: nunquam Achabo eiecto alium Regem ſubſtituit.

1. Reg. 19.

Falſum eſt & illud, quòd Ozias Rex per Azariam Sacerdotem populi conſortio prohibitus regni quoque adminiſtratione prohibitus ſit. Nam lepra percuſſus à Deo è medio ſubduxit ſe, ne inficeret ſuos. Nullam depoſitionis ſententiam aduerſus eum pronunciauit Sacerdos, nec Regij muneris functionem illi abrogauit. ſed ſcriptura annos eius

Pag. 68.

2. Chron. 26.

eius producit vsque ad mortem. Quod si Sacerdos iuxta legem 13. Leuit. eum iudicarit immundum, morbosum iudicauit non regno indignum. lex enim non punit morbos sed crimina: Et Iosephus hîc cum ait Oziam vixisse vitam priuatam, non vult eum regno exutum fuisse, sed imperij laboribus se exemisse.

Antiquit. l. 9. c. 11.

Nec pluris est Mattathiæ exemplum concitantis Iudæos ad rebellionem aduersus Antiochum. Nulla enim ibi apparet DEPOSITIONIS sententia sed afflicti populi erectio hortatioque. aliud est conspirantium in Regem principem se facere, aliud Regis abdicandi sibi sumere arbitrium. Nec Sacerdotis officio tum fungebatur Mattathias, sed belli Ducis, virique inter suos eximij. Quæ populari impetu fiunt pro legibus haberi non debent: nec ordinariam & legitimam, qualem sibi arrogat Pontifex, potestatem arguunt.

Pag. 69.

Huiusmodi sunt nostra responsa, non qualia nobis affingit Cardinalis; vt se tantisper oblectet dum verba quæ nobis ipse dedit refutat. Quamobrem nobis necesse non erit refellere quæ de ordinaria noui testamenti missione, de lepra, de lapidibus, de lanæ floccis disserit: exquisito quodam artificio etiam è lepra & scabie eruens argumenta, quibus Regum coronas subijciat Pontifici, quia videlicet quædam lepra est hæresis: quod de omni vitio inueterato & contagioso dici posset. non temere igitur profitetur se nihil definire; nam furor esset ex rationibus tam morbosis & inualidis quicquam concludere.

Pag. 67.

Pag. 66.

Refutatis illius obiectionibus videamus iam annon nostris plus insit roboris. Ecce igitur quod nos facit dicentes: *qui* (inquit) *negatiuam partem asserunt, aiunt præcepisse S. Paulum vt omnis anima subdita sit potestatibus superioribus. nam qui potestatibus resistit, resistit ordinationi diuinæ. & S. Petrus scribit: estote subditi siue Regi vt præcellenti, siue magistratibus. vnde inferunt Regibus obedientiam deberi ex iure diuino, ideoque nulla authoritate siue spirituali siue temporali dispensabilem.* hoc est quod nobis tribuit: supprimit tamen quod longe est validius: Imperatores nempe de quibus Sancti Apostoli loquuntur Paganos fuisse, & infideles, & tyrannos sæuissimos, nihilominus omni animæ iniunctum esse (ne excepto quidem Romano Pontifice) vt ijs subdita sit, quemadmodum loquitur Chrysostomus hom. 23. in Epist. ad Rom. *Data est hæc lex omnibus, & Sacerdotibus & Monachis, non solum sæcularibus; siue tu Apostolus, siue Euangelista, siue Propheta, siue quisquis sis.* Obseruandum quoque est communem hanc legem, quæ omnes fideles obstringit, proprie tamen Ecclesiæ Romanæ dari à Paulo tanquam prospiciente ex illa Ecclesia nascituram aduersus Principes rebellionem. Cuius Ecclesiæ summus Pontifex si quo priuilegio è verbo diuino solutus fuisset ea lege, Cardinalem oportebat in consessu audiendi auidissimo id non dissimulasse.

Sed, ne nihil dixisse videretur, negat hoc testimonio nodũ cōtrōuersię attingi. *Non enim* (inquit) *quæstio est an Regibus dum sunt Reges, aut pro Regibus habentur debeatur è iure diuino obsequium : sed quæstio est an hoc sit de iure diuino, vt qui semel ab Ordinibus regni Rex agnitus sit non poßit desinere Rex esse : id est, non poßit id committere, propter quod regio iure excidat, & desinat haberi pro Rege.* Hoc responsum est Iesuitarum diuerticulum : quibus sanè non placet Reges occidi, at priuari dignitate & tunc occidi non displicet. exregem enim occidere non est Regem occidere. Et hac ipsa hora in carcere quendam habemus, qui ijsdem verbis vtitur, eandemque doctrinam tenet. Sic Cardinalis vult obediri Regibus, dum Reges sunt : id autem fieri vult à Pontifice, ne sint amplius Reges. Respondeo igitur, illa S. Pauli & S. Petri verba esse à quæstione aliena, si ea foret quæstio quam ille facit. at in hoc non vertitur quęstionis cardo, an scilicet id committere possit Rex, quamobrem regio iure excidat vel non habeatur pro Rege : sed in eo, an potestatem habeat Pontifex Reges regio iure priuandi. quæ autem nobis pro quæstione ab illo obtruditur nullam facit Pontificis mentionem. Nam etsi inter nos conueniret electum Regem posse regno excidere, maneret tamen quæstio, an penes Pontificem sit illi potestatem abrogare, & quod non dedit auferre : tum ex quo sacræ scripturæ loco hæc Pontificis authoritas asseratur.

Veruntamen non cedit Cardinalis : *Nam quemadmodum*, inquit, *præceptum est vt omnis anima subdita sit potestatibus superioribus, ita quoque præceptum est vt obediatis Prælatis vestris, ijsque sitis subditi : quia pro animabus vestris vigilant, earum rationem olim reddituri.* Hæc ratio destituta est ratione, & contra ipsum militat. Nam nihil opus est Regibus abrogari potestatem vt Prælatis obediamus. Non docebunt vnquam Prælati rebellandum esse Regibus, si ex Euangelij præscripto docere velint. Et cùm hodie non sint vnanimes Prælati, vniuersali Ecclesia in factiones distracta, non facile est sic Deo obedire vt illis simul obedias. Atqui mea quidem sententia vel ex his ipsis validissimè probatur Reges à Pontificibus regnis priuari non posse : Nam sicut Deus omnes iussit Regibus parere, nec tamen Cardinalis inde concluderet penes Reges esse Pontificibus authoritatem abrogare ; ita iubet idem Deus obedire Prælatis, nec tamen sequitur penes eos esse Regibus sceptra adimere. Ambo hæc obsequia bellè inter se conueniunt, suis nempe legibus & limitibus circumscripta.

At quoniam tota primitiua Ecclesia hic à nostris est partibus, quæ quum diu vixerit sub Imperatoribus Ethnicis, hæreticis, persecutoribus, nunquam tamen de rebellione cogitauit, nec sacramento fidelitatis in Cæsarem vnquam à quoquam soluta fuit. Cardinalis ait Christianum populum debuisse Imperatoribus obedientiam & fidem, eò

Pag. 72.

quòd

quòd Ecclesia (puduit dicere, Papa) sacramento fidelitatis eos non absoluit. Bellum profectò & festiuum commentum : penes Episcopos Romanos ea tempestate fuisse Neroni, Claudio, vel Domitiano imperium orbis adimere, qui an Romæ vllus esset Episcopus planè ignorabant : & tam rudes fuisse misellos hosce Cæsares, vt nescirent in Augusta Imperij sede hominem viuere, penes quem esset ordinaria & legitima potestas illis imperium abrogandi. Certè Cæsares merentur excusari, quòd Papam, cui acceptum ferre oportuit imperium, non eo quo par erat honore coluerint; quia an Papa esset in natura rerum ignorabant. Præpotentes enim fuere & magnifici ijs temporibus Romani Pontifices, qualis hodie est quilibet è meis Episcopis. Verùm vt sua potestate tunc vterentur non iudicabant expedire, sed clementia & lenitate apud perditos illos Cæsares opus erat, idque tribus de caussis à Domino Cardinale allatis.

Prima est quòd Imperatores irritare non auderent, ne fortè persecutionum malis inuoluerent Ecclesiam. Profectò, nisi me communis sensus destituit, videntur huiusmodi verbis non soli Romani Pontifices, sed omnes Christiani veteres dissimulationis & vafritiæ accusari. hoc enim perinde est, ac si dixisset omne, quod ab ijs præstitum fuit Cæsaribus obsequium, simulatum fuisse & coactum : & monumenta fidelitatis, humilitatis, patientiæ à sanctis patribus relicta, non esse à candore pectoris, sed à metu equulei : vnde etiam efficitur honesto martyrij nomine indignam esse eorum patientiam, quę per vim expressa fuit : nec defuisse illis voluntatem aduersus Persecutores suos rebellandi, sed facultatem. Quod ipsi tamen à se remouent, vt Tertullianus Apologet. c.37. & Cyprianus contra Demetrianum. vbi dicunt *omnia plena esse Christianis, vrbes, insulas, castella, municipia, castra ipsa &c. & si Christiani se subtraherent, in vrbibus fore solitudinem & silentium, Imperatoribus defore queis imperent. neminem tamen se aduersus iniustam violentiam, quantumuis nimius & copiosus sit Christianorum populus, vlcisci.* Et certum est regnante Iuliano Romanum orbem prope Christianum fuisse, & Principes apud eum viros fuisse Christianos, inter quos erant Iouinianus, & Valentinianus paulò post rerum potiti. Hi Romanum Pontificem vt Imperatorem Apostatam solio deturbaret, sollicitare poterant. quanquam enim totus eius exercitus à Christiana fide defecisset (quod nobis persuadere satagit Cardinalis, contra omnia veritatis indicia, & contra ipsius exercitus testimonium, qui post eius mortem vno ore exclamauit, Nos sumus Christiani) quum tamen Italia maneret in Christiana fide, atque in Perside diuersâ atque opposita imperio Romano plagâ militaret Iulianus, oportunè Pontifex illum deiecisset imperio. Addo ex subita & vnanimi hac totius exercitus confessione dicentis, *Nos sumus Christiani*, satis constare milites, si Pagani fuerint, per

Socrat.l.3. c.19. Theod.l.4.c.1. Sozom.l.6.c.1.

per vim eò compulsos fuisse; & quod hinc efficitur libentius passuros, vt abdicaretur Imperator, quam si illis conscientiæ libertatem indulsisset. Sed D. Augustinus super Psal. 124. testatur Iuliani milites à Christi fide non desciuisse. *Milites* (inquit) *Christiani seruierunt Imperatori infideli: vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cælo erat: quando volebat vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi Deum.* quibus verbis subiunguntur ea, quæ contra se adfert Cardinalis: *Distinguebant Dominum æternum à Domino temporali, & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali.* Ita igitur illi, vt Deo parerent, non vt Imperatoris iram, vel persecutionis violentiam declinarent: quemadmodum suadet Cardinalis, qui populum vt primum se viderint instructos viribus ad rebellionem ciet. Vnde sequitur si non cesserit ijs coniuratio ex animi sententia, id per eorum perfidiam aut scelus non stetisse, sed quia alieno tempore rem aggressi sunt, & suam debilitatem non intellexerint. Quid mirum est ex eiusmodi præceptis nasci Coniurationes Sulphureas, & parricidia?

pag. 82.

Post Iulianum loquitur de Valentiniano secundo, quem licet meritò abdicare poterant Christiani, nempe violentum Arianismi Patronum, nunquam tamen id ijs in mentem venit. Respondet id datum fuisse patris memoriæ & ipsius iuuentuti: quæ arbitrariæ sunt coniecturæ. Nam si Arianis parentibus ortus fuisset ætate autem sexagenarius, haud aliter illi se erga eum gessissent. Addit populum non abijsse à Partibus, sed ita firmasse animos vt Imperator metu seditionis cedere coactus sit; milites autem denunciarint ea tantum lege se illi adfuturos, si pro Catholicis staret. quæ responsio ad nostrum negotium de Pontificis in Reges potestate nihil prorsus attinet. Vide bellam ratiocinationem: Valentinianus Mediolani popularem tumultum metuebat; ergo Pontifex Reges hæreticos priuare potest regnis. Quantum differt à Mediolanensi populo Romanus Episcopus, vel à populari tumultu sententia Iudicis: quantum id quod populus Mediolanensis aut milites fecere, ab eo quod penes Romanum Episcopum est facere: tantum à ratione remota est eiusmodi conclusio. Considerare igitur oportuit non motus populi, sed quid eos bonus pastor Ambrosius docuerit, qui se offerebat martyrio, Theodoreto teste: at suos ad rebellionem non concitabat. *Si* (inquit) *imperio suo abutatur ad tyrannidem, en me paratum mori.* nec aliter restitit Imperatori quàm precando: *Rogamus*, inquit, *Auguste, non pugnamus. Non timemus sed rogamus. vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati est mihi.* Idem in oratione ad Auxentium, *dolere potero, potero flere, potero gemere: aduersus arma, milites, Gotthos quoque, lachrymæ meæ arma sunt. talia enim munimenta sunt Sacerdotis: aliter nec debeo nec possum resistere.*

Pag. 82. & 83.

Epist. 33.

Iustinianus Imperator hæresin Aphthardocitarum in senectute amplexus

plexus est: at in eum, quanquam per paucos suæ hæreseôs socios haberet, nullum strinxit telum Romanus Episcopus, vel excommunicationis, vel interdicti, vel depositionis.

Reges Ostrogothorum in Italia, Visigothorum in Hispania, Vandalorum in Africa Ariani fuere, & ex ijs nonnulli etiam persecutores Ecclesiæ. Visigothorum verò & Vandalorum Reges sic dissiti, vt Pontifici metuendi non fuerint. Nunquam tamen in animum induxit quenquam eorum excommunicare. Supra omnia inspicere oportet ea tempora, quibus Belizarius & Narses Orthodoxi longo bello, maximis prælijs, Vandalos in Africa, Gotthos in Italia sub iugum miserunt: aut tunc, aut nunquam occasio Pontifici oblata est contra istos Arianos Reges fulminandi, ipsis potestatem abrogandi, subditos fidelitatis sacramento absoluendi, vt hoc auxilio Catholicorum vires augeret. sed necdum visum erat id expedire.

Iactat Gregorius I. penes se fuisse Longobardos euertere, qui longo tempore Romanorum Pontificum iurati hostes fuerant; sed timorem Dei impedijsse ne faceret, vt alibi nobis obseruatum est. Nam in prima Epist. l. 7. sic loquitur: *Si ego in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet; atque in summa confusione esset diuisa. Sed quia Deum timeo in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.* Potuisset minimum eorum Regi potestatem abrogare sine vllo conscientiæ vulnere si Cardinali credendum est.

In Apologia nostra.

Cæterùm quid hoc aliud est nisi veteres Romæ Episcopos crudelitatis insimulare, quum Ecclesiam Christianam tyrannis & Persecutoribus, quos regnis priuare poterant, non expedierint? Credibilene est S. Petro & successoribus eius tot sæculorum decursu datum fuisse ab Iesu Christo munus sine functionis potestate? datum esse gladium nonnisi post mille annos euaginandum? Credibilene est ijs temporibus, quibus omni probro cooperti erant Pontifices, vt testantur eorum assentatores & asseclarum fidissimi, cæpisse Pontifices vim & indolem sui officij cognoscere? Quod si timore vel impotentia impediti fuere, cur saltem alicuius Pontificis exemplum non profertur qui se impediri conqueratur, ne potestatem à Christo datam exerceat? aut alicuius è veteribus, qui hortatus fuerit Pontificem vt animos sumeret, & fulmina sua in Principes Ecclesiæ infestos torqueret? quare quum sub Christianis & mansuetissimis Regibus viuerent, non indicarunt causas quibus gladij illius vsus impeditus fuit, ne forte longa illa non vtendi consuetudo aduersus eos præscriptionem induceret? quod si impotentia legitimum videri debeat impedimentum, vnde fiebat quòd Papa Philippo Pulcro, & Ludouico XII. & Elizabethæ beatæ memoriæ, meæ decessori, imperium abrogare tentauerit, vbi eius impotentiam

res

res ipsa satis euicit? & vnde oriuntur (vt plerumque fieri amat) tot turbæ & bella, quæ in Pontificem cudi solent, quemadmodum Gregorio VII. & Bonifacio VIII. euenit? inde est quod Papa horum malorum metu nunquam aduersus Reges hoc telum stringat, nisi iam inualidos, aut intestinis & grauibus dissidijs distractos, aut dum vicinos habent cupidos & quærentes litem; quemadmodum paries, qui iam olim nutat, manu facilè impellitur. Verum si Rex factus fuerit hostibus suis superior, tum verò Pontifex Indulgentias larga manu & vltrò offeret, & paterna miseratione habendum illi permittet regnum, quod per vim eripere non potuit. Quot Principes à Pontificibus incitati, vt in Dominos suos insurgerent, aut vita exciderunt aut dignitate? Hoc Rodolpho Sueuiæ Duci accidit, qui Papa auctore contra Henricum IV. Imperatorem arma sumpsit. quot lanienæ, quot vrbium vastationes, quot cruenta prælia sequuta sunt? Nota res est (vt vrbium obsidiones taceamus) Henricum IV. & Fredericum I. amplius sexagies manum in acie conseruisse, vt contra hostes quos in eos concitarant Romani Pontifices ius suum tuerentur. At dici non potest, quanta per id tempus vis sanguinis effusa sit. Nonne Papa, licet satis gnarus, quàm parum possint in meo regno Papistæ, eos tamen ad rebellandum incitat, & ne sacramentum fidelitatis mihi dicant, vetat? attrahens in eos, quantum in ipso est, omnia mala, tanquam in rebelles; eorúmque vitam facili admodum pretio exponens? hæc omnia exempla demonstrant non metu malorum aut persecutionis cohibitos fuisse Pontifices, ne in Reges & Principes sua fulmina iacularentur, quoties per ea virium augendarum spes erat.

Denique vel eos non recuso Iudices quos affectus præter cæteros agit, annon doctrina hac, quæ Regibus infidelibus aut hæreticis hactenus iubet parere donec ad eos pellendos & abdicandos vires suffecerint, incitentur Imperatores Turcici & infideles, vt Christianos omnes è suis finibus eijciant, vt qui nil nisi rebellandi occasionem captent, & nunc pareant inuiti? Obsignabimus hoc Hosij sententiâ ad Imperatorem, Constantinum, Arianum: *quemadmodum, qui tuum imperium inuaderet diuinæ ordinationi resisteret, ita & tu caue, ne quæ Ecclesiæ sunt ad te trahens magni criminis fias reus.* vbi vir sanctus exceptione Cardinalis non vtitur, videlicet, nisi quando potens fuerit Ecclesia iugum excutere. Neque hos aut illos alloquitur, sed omnibus hominibus legem proponit.

Apud Athanasium in Epistola ad solitariam vitam agentes.

Si ratio hæc quæ ab Ecclesiæ debilitate petitur valde est debilis, certè ista à Cardinale subiuncta nihilo erit firmior: *Multum differre ait Imperatores Paganos qui Christo nullum præstitere obsequium, nec ea lege à subditis suis recepti sunt vt viuant sub Christi imperio, nec iureiurando obstricti sunt, aut mutuo pacto; à Principibus Christianis qui in Apostasiam inciderent,*

Pag 77.

Secunda ratio.

aut

aut Arianis aut Mahumetanis accederent. hos quia iuramento & voto se obligarunt, quod cum primo eorum iuramento & voto dum inaugurarentur planè pugnat, adeoque cum ea conditione qua sceptrum à Patribus acceperunt; hos, quia religionem Catholicam oppugnant censet exui posse maiestate: per quem non addit sed intelligendum relinquit, per Papam. De Regibus quibus propter stupiditatem abrogatum est imperium, vt Childerico; aut propter nuptias vt Philippo primo Franciæ Regi; aut propter Ecclesiasticorum beneficiorum collationes, vt Philippo Pulchro, nihil dicit. alto hos silentio tegit, metuens ne vel Pontificem vel auditores offenderet.

Hac ratione vti perinde est, ac si fatereris Pontificem dum Reges deijcit Ecclesiæ bono & incolumitati non studere. Princeps enim qui semper fuit Ethnicus & Persecutor non minus nocet Ecclesiæ, quàm si olim fuisset Christianus. & quod ad grauitatẽ delicti attinet ego pauxillum video discriminis. Princeps enim non iuratus in Christi obsequium, æque tenetur Christo obsequi ac si iurasset: haud aliter ac filius qui Patri morem non gerit, æqualiter peccat siue iurauerit se morem gesturum siue non iurauerit: quia ea obligatio est naturalis. Præceptum de osculando filio, quem pater Regem Regum constituit, omnes Reges æqualiter obligat, siue Christianos siue Ethnicos. E diuerso quis dubitet quin Imperator Constantius in principio dominationis iurauerit se fidem Orthodoxam conseruaturum, eaque lege imperium acceperit à patre? Eum nihilominus Romanus Pontifex solio non detraxit: at ille Pontificem deiecit sede. Quod si Iurisiurandi coronationis tempore præstiti violatio causa sit, propter quam Pontifex Regem Apostatam regno priuet, consequens est vt eum quoque Regem regno exuat, qui cum neque Hæreticus neque Apostata sit, negligit tamen suo populo ius reddere. Promiserat enim eodem iureiurando se suis subditis ius redditurum: id quod Cardinalis Pontifici non permittit: nouas enim leges Papę audet pręscribere, & potestatem eius circumscribere, indultâ solum auctoritate Christianos Reges abdicandi, sed qui iam Apostatæ facti sint, non qui semper Ethnici fuere: immemor Regi Peruuiæ Attabalipæ abiudicatum à Papa imperium, translatúmque in Hispaniarum Regem: quamuis miser ille Rex nunquam alius fuerit quàm Ethinicus, nec vllam conuersionis oportunitatem illic habuerit. Ipse nos paulò pòst monebit, *vt vt terras Christianorum bello ereptas diutissimè possederent Turcæ, nullo tamen temporis tractu posse eos Christianis vel hilum præscribere, id est, semper esse eos malæ fidei possessores, & iuste posse exui imperio.* nihilominus Turcarum Imperatores Christiani nunquam fuere. Quod si numerentur Reges à Pontificibus deiecti, vix vnus inuenietur in Apostasiam incidisse, aut iuramentum iurasse illi iuramento contrarium, quo se Christo Iesu subiecerat.

Pag. 77.

Et

Et ſanè omnibus rectè expenſis falſum eſt Regem Franciæ ea lege receptum fuiſſe à ſubditis, vt Ieſu Chriſto ſeruiret, quum antequam conſecratus eſſet aut quicquã ſubditis promiſiſſet, Rex fuerit. nam in regno hæreditario è veſtigio per ipſam deceſſoris mortem ſucceſſori acquiritur regni poſſeſſio. Nec ad rem facit ſi regeras Principem in deceſſorum ſuorum perſona iuraſſe: quia iuramenta ſunt perſonalia, & nemo poteſt Deo iurare filium ſuum aut hæredem fore virum bonum. promittere quidem poteſt ſuaſurum ſe ſucceſſori, quantum poteſt, & hortaturum vt Deum timeat. Iuramento parentum, ſi bona quidem fuerint, obligantur filij ſeu iurati ſeu iniurati: ſi mala, tenentur facere contrariũ: ſi fuerint de rebus adiaphoris, quæ poſtea tamen noceant aut fieri nequeant, poſſunt ſucceſſores rebus præſentibus & vtilitati publicæ leges ſuas accommodare.

Omnia hæc expendens cogor dicere Cardinalem neque ſenſum néque vim illius iuramenti intelligere, quo Rex Galliæ dum conſecratur ad tutelam Eccleſiæ & conſtantiam in fide obſtringitur. Nec enim cogitandum eſt Clodonæum, poſtquam quindecim annis regnaſſet Ethnicus, Chriſtianum hac conditione fieri voluiſſe, vt ſi à fide aliquando deficeret per Eccleſiam priuaretur regno. Et vt vel maxime ita pactus fuiſſet non intellexiſſet Papæ eſſe eum priuare, ſed illorum qui ipſum ad regnum euexerant. At profectò Reges Galliæ eiuſmodi iuramentum nunquam iurarunt, nec ab ijs ſubditi id ſtipulati ſunt. Quod ſi Princeps aliquis ſic iurauerit, *regnum aut vitam meam amittam ſi quando à Chriſtiana religione defecero*, his verbis Deum appellat vindicem, & ſibi ipſe imprecatur; non autem Pontifici aut Eccleſiæ aut populo ſe mancipat.

Monetæ inſcriptio, & Chriſti nomen in ea (de quibus obiter Cardinalis) non mutant naturam monetæ, quæ vna eſt è iuris regij notis. Hac inſcriptione diſcunt ſubditi, ſe Chriſto parere dum parent Regi, non fatetur Rex ab Eccleſia poteſtatem ſuam pendere, aut à Pontifice poſſe abrogari, vt nobis perſuaſum cupit Dominus Cardinalis: Ieſu Chriſti verba inuertens, qui ex imagine monetæ impreſſa non ſubiectionem, ſed maieſtatem Cæſaris diſertè probauit. Quòd ſi Princeps Deo bellum indixerit, meretur ſane cœleſti regno priuari à Deo, at penes populum vel Papam non eſt eum temporali faſtigio deijcere

Addit Dominus Cardinalis *eos, qui putant Reges à Papa regnis priuari poſſe, mandatum S. Pauli, quo omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubmittitur, ita interpretari, vt nihil alind ſit, niſi cautio quædam & prouiſio ad tempus, donec ſcilicet Eccleſia creſcente penes Chriſtianos ſit impedire, ne alij Principes* RECIPERENTVR, *quàm Chriſtiani; iuxta legem Denteconomij. Tu tibi Regem conſtitues de fratribus tuis.* & vide rationem cui innituntur: *hoc eſt, quòd D. Paulus* 1. *Corinth.* 6. *ait pudori eſſe Chriſtianis in cauſis, quas inter ſe ha-*

ſe haberent, iudicari ab infidelibus : id quod Iuſtinianus poſtea in legem conuertit, quum ſanciret nullum neque Paganum neque hæreticum ad Reipub. adminiſtrationem admittendum.

In hac ratione Cardinalis obſeruanda eſt vox RECIPERENTVR, qua ſtatum controuerſiæ dextrè mutauit. nec enim quæſtio eſt de Principe recipiendo, aut conſtituendo, aut eligendo (quod in regnis electiuis hodie obtinet) ſed de obedientia Principi præſtanda, quem Deus ipſe conſtituit & ſucceſſionis iure populo commendauit. non enim eſt hodiernus Galliæ populus cui dictum eſt, *Tu tibi Regem conſtitues*: quandoquidem ab eorum electione hoc non pendet. Sic non magis ad rem facit hoc teſtimonium, quàm lex illa Iuſtiniani, qua nos libenter fatemur Chriſtiano Principi ſedulò cauendum ne penes infidelem Magiſtratum ſit iuris diſpenſatio. verum hic non agitur de magiſtratu inferiore ſed ſummo, nec de eo qui à Principe electus ſit, ſed de Principe ſui iuris, qui naturæ & ſucceſſionis beneficio præeſt populo : quæritur an Pontifex poſſit hunc deijcere quem non erexit ? & regnum quod non dedit auferre? idque aut quia arguitur hæreſeôs, aut notatur ſtuporis, aut monaſterij alicuius priuilegia infregit, aut Deum nuptijs offendit ?

Quod autem mandatum Apoſtoli, quo omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubijcitur, non ſit prouiſio aut cautio ad tempus aliquod, inde patet, quia rationes quibus mandatum illud innititur nullo non tempore neceſſariæ ſunt, videlicet, quia poteſtates ordinatæ ſunt à Deo; & qui illis reſiſtit reſiſtit ordinationi diuinæ; quia magiſtratus iuſtitiæ causâ gladium gerit; quia neceſſe eſt illi obedire non ſolum propter iram (id eſt pænæ formidine) ſed etiam propter conſcientiam. Eſt igitur lex conſcientiæ, non cautio humanæ prudentiæ, quæ ad tempus aliquod obtineat. Præcepta Apoſtolorum de moribus non mutantur cum tempore. Qui ita loquitur, in duo grauiſſima mala incidere eum neceſſe eſt. Imprimis ad impietatem & totius ſcripturæ inuerſionem prona ſternitur via, ſi hominibus fas ſit perſuadere mandatum Dei cautelam eſſe. deinde paſſiones Martyrum martyrij nomine indignæ fiunt, ſi Ethnicorum violentiæ ideo ceſſerint, non vt diuino mandato neceſſario & certo, ſed vt cautioni cuidam & prouiſioni ad breue tempus factæ obedirent. Hinc eſt quòd nullo colore opinionem hanc fucare valuerit Cardinalis, niſi ſacras literas adulteraret, Paulum aiens dixiſſe Corinthijs pudori eſſe Chriſtianis ab infidelibus iudicari, quum S. Paulus ijs dicat πρὸς ἐντροπὴν λέγω, ad veſtrum hoc dico pudorem; non ait pudori eſſe Chriſtianis iudicari ab infidelibus, ſed pudere eos vult, quòd cæptam inter ſe litium cognitionem ad infideles iudices deferrent. Pudor erat diſceptationem interrumpere, & Chriſtianorum vitia apud Infideles cum Eccleſiæ ſcandalo proſtituere : pudor non erat iugum ferre cui illos Deus ſubiecerat. hoc igitur manifeſtum eſt

crimen

crimen falsi. Quod si Rex propter hæresin iure exuitur diademate, quidni mereatur Cardinalis propter hunc sacrarum literarum abusum exui galero?

Interea iudicet æquus Lector quàm sit damnosa hæc doctrina Christianis, qui sub Principibus infidelibus aut hæreticis viuunt. Nam si Imperator Turcicus intelligeret inter Christianos suos mandatum illud diuinum obediendi Principibus quos illi Infideles vocant, nihil esse nisi cautionem & prouisionem ad tempus, dum scilicet detur occasio iugum excutiendi; è vestigio omnes eijceret. Si vero addideris quod suprà à Cardinale dictum est, nimirum, quantumuis diuturna fuerit penes Turcam earum terrarum, quas Christianis bello eripuit, possessio, nullo tamen temporis tractu posse illum vel hilum præscribere; dices eum docere Turcam, vt in Christianos suos se vindicet, & omni in eos sæuitia grassetur. Certè parum ei debent miseri illi in Græcia & Syria Christiani. Et vt de meipso loquar & de subditis mihi Papistis qui me appellant hæreticum, numquid Cardinalis hac doctrina vim infert ingenio meo, vt clementiam vertam in seueritatem, siquidem Papistæ è subditorum meorum numero non sint (si illi credimus) nisi per quandam prouisionem, & donec ijs oblata fuerit occasio, qua me malè perdant? Præsertim cum eiusdem notæ homines apud eum sint Turcæ, infideles, hæretici, & horum omnium pessimi hæretici, quique iustius regnis exuantur à Pontifice, quia iusiurandum violarunt? En vt mecum agatur. In ordinem infidelium relatus sum, infráque illos positus, meorúmque regnorum insessor, & prædo iudicatus sum, cui subditi nullum debeant nisi coactum obsequium, ex cautione quadam, donec causam nacti fuerint iugum excutiendi, & potestatem mihi abrogandi, quæ salua vita mihi auferri non potest.

Quod ad bella, quibus gerendis Angli, Franci, Alemanni Hierosolyma profecti sunt, exitus docuit Deo grata non fuisse. Erat hic vnus è gradibus, quibus Pontifex ad alienorum regnorum dominationem conscendit. Nam omnes Franci & Alemanni qui se cruce notabant, fiebant subditi Pontificis: latrones, adulteri, homicidæ, obærati, vt primum se cruce signauerant profectionémque vouerant in Orientem, sæculari potestate exempti nullum forum nisi Ecclesiasticum agnoscebant. Eo tempore regiones integræ optimatibus & viris bellicosis iussu Papæ nudabantur, ideo tantum, vt consumerentur à Saracenis. Cogebantur nobiles latifundia sua pretio pene nullo diuendere Ecclesiæ, vnde patrimonij Ecclesiastici pars hodie non exigua. Omnibus qui illud iter susceperant, donabat Pontifex peccatorum indulgentiam, & quod amplius erat, gradum gloriæ in Paradyso supra vulgus. Laudem meretur militaris virtus, modò seruiat iustitiæ, & natiua animorum fortitudo Italico dolo non circumscribatur.

Vide Bullam Innocentij tertij, in fine Concilij Lateranensis.

In

In vniuersa hac dissertatione aduerte Cardinalis prudentiam, qui è sacris literis speciosiora testimonia seligere contentus cætera reiecit, quibus tota hæc potestas Reges deijciendi, regna transferendi à Pontificibus ipsis eorúmque fidissimis patronis olim fulciri solebat, cuiusmodi sunt hæc quod *S. Petro Chr stus dixerit, ecce duo gladij, Petrus autem responderit, satis est.* quod S. Petro dixerit Christus, *Mitte gladium tuum in vaginam tuam.* quod Deus dixerit Ieremiæ, *Ego te constitui super gentes & regna.* quod S. Paulus 1. Cor. 2. dixerit *hominem spiritualem dijudicare omnia.* quod Christus dixerit Apostolis, *Quicquid vos solueritis.* Ergo Papa potest soluere iuramentum fidelitatis. *quod in principio Deus creauerit cælum & terram.* quibus testimonijs Bonifacius VIII. cum Philippo Pulchro litigans temporalem suã potestatem suffulcit extrauagante [*vnam sanctam.*] Nec minus lepida sunt quæ ab alijs adferuntur, quod scriptum sit, *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*, &, *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Item *Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.* quod Iesus Christus dixerit discipulis suis, *inuenietis pullum asinæ ligatum, soluite eum ac ad me adducite.* quum ex his constet Iesum Christum in rebus temporalibus sua vsum fuisse potestate: quid vetat quo minus idem faciat eius vicarius? quæ verò sequuntur validissima sunt. dicitur in Psalm. 45. *loco parentum erunt filij tui, præficies eos Principes in tota terra.* Item Iesus Christus præcepit Petro non tantum vt agnos eius pasceret, sed mactaret quoq; & comederet quod nobile Baronij inuentum est. Iohannis 12. scriptum est: *Cum ego fuero exaltatus, omnia post me traham.* quid impedit quo minus hoc in Papam quadret? & Paulus dicit Corinthijs, *an nescitis quod iudicabimus Angelos?* quanto magis res sæculares? & paulò post, *an non habemus potestatem edendi?* hæc sunt testimonia quibus temporalem Sanctitatis suæ potestatem trecentis aut quadringentis abhinc annis fulcire conabantur, quæ Dominus Cardinalis, ne fortè concioni risum excuteret, in partium subsidium non est ausus aduocare, etsi argumentum eius à lepra petitum nihilo sit illis gratiosius.

Ierem. 1.

1. Cor. 2.

Quòd si inter se comparemus Iesum Christum soluentem tributum, & Papam à Cæsare tributum exigentem: Iesum Christum, vt Imperatori Ethnico tributum soluerent, Iudæis suadentem, & Papam obedientiæ sacramento, quod Christianis Principibus dixerunt, subditos absoluentem: Iesum Christum hæreditates inter duos priuatos hercifcundæ arbitrium à se amouentem, Papam regnorum omnium irrefragabile arbitrium sibi arrogantem: Iesum Christum confitentem regnum suum non esse de hoc mundo, & Papam mundanum sibi stabilientem imperium: Apostolos sua dimittentes bona vt sequerentur Christum, Papam rapientem bona aliena: Apostolos ab Imperatoribus vexatos & afflictos, Pontificẽ Imperatorum ceruicibus pede insultantem, & imperiale diadema conculcantem: apperebit facilè Scriptu-

ram. S. à Cardinale in Pontificis gratiam citari, magis vt Iesum Christum irrideat, quàm auditores erudiat, id quod ipse clarè satis testatur, quando post adducta Scripturæ testimonia & Neotericorum suffragia pro hac Pontificis in Reges potestate, fatetur tandem neque Scripturæ neque Ecclesiæ veteris auctoritate definitam esse hanc quæstionem, destruens vno verbo quod multis astruxerat, & suæ conscientiæ prodens anxietudinem.

Vna restat obiectio, quam conatur soluere Cardinalis: *Partis* inquit *negatiuæ Patroni ad iudiciorum Ecclesiasticorum analogiam confugiunt, affirmantes neminem bonis suis propter hæresim excidere; Reges igitur regnis suis multò minus.* ad hoc eos facit respondere, qui potestatem Papæ in Reges asserunt, quod publicæ pacis causa sileant ad tempus aduersus hæreticos latæ leges. alibi ait conniueri propter eorum multitudinem, siquidem pars sint Reipub. bene magna. Ex charitate profectum credo, quòd eos quos hæreticos vocat præmonitos velit, quæ illos maneat tractatio, quum leges aduersus eos latas ad tempus tantùm innuat silere. Qua in re mihi spondeo Regem Galliæ, fratrem meum, alio vsurum consilio, & potius vicinorum amicitiam & sui regni tranquilitatem quæsiturum, memorem ab ijs hominibus, qui diuersam ab ipso sequuntur fidem, patri suo celebris memoriæ regnum fuisse conseruatum. & intellecturum eum confido multùm esse illos dissimiles Catholicis Romanis in Anglia, transmarino scilicet Domino obnoxijs; quibus per literas vetitum est sacramentum fidelitatis mihi dicere. Nunc iuxta placita, quæ Lutetiæ in Comitijs ipsis pro Pontifice defenduntur, necesse habent credere non esse me legitimum Regem; nec aliud esse mandatum Apostoli vt subditi sint potestatibus superioribus, nisi cautelam quandam ad tempus, donec nimirum iugum excutiendi occasio se obtulerit. Ego nihilominus omni in eos clementia vsus sum, quod reapte læsæ maiestatis crimen erat ægritudinem interpretatus. Spero etiam non immemorem fore fratrem meum, quantum Cardinali obstrictus sit. Reformatæ religionis professores incolumitatem suam secundum Deum regiæ prudentiæ & benignitati adscribunt. En nunc Antistitem, qui hanc illis fiduciam conatur excutere, disertè monens ne putent aliam ob causam saluos se esse, nisi quia multi sunt, & sine pacis publicæ periculo nequeunt euerti.

Quòd si (addit Cardinalis) *tertia in Gallia secta emergeret, illius sanè professores & bonis & vita priuari oporteret; vt Geneuæ factum est aduersus Seruetum, & in Anglia contra Arianos, &c.* Respondeo, hæreticorum qui legitimè conuicti sunt supplicia, iussu Magistratus, non Pontificis infligi. addo iniquissimè ab eo fieri, quòd Ecclesias reformatas Serueto aut Arianis assimilet, propterea quòd eius generis hæretici ex Dei verbo & in Oecumenicis Concilijs, vbi ipsi pro se causam dixerunt, olim

olim conuicti & damnati fuere. At religio, quam ego vnà cum meis profiteor, in nullo Concilio, vbi nos auditi sumus, fuit iudicata. Quodcunque autem nobis Concilium oblatum fuit, in eo extra controuersiam ponebatur Pontificem, qui pars erat, esse litis arbitrum: locus designabatur, quò securè & tutò conuenire non licuit, præsertim cum ijs hominibus, quorum placitum est, Iohanni Husso & Hieronymo Pragensi infælici experientia compertum, non teneri se ad fidem hæreticis seruandam.

Vt igitur ad rem reuertamur, quum Pontifex neminem in Gallia priuatum ad hoc vsque tempus pronunciarit bonis suis excidisse propter hæresin, cur tentaret, obsecro, suorum regnorum possessione Reges deijcere? cur plus sibi arrogat in Reges quàm in Priuatos? cur rudiùs tractantur sacræ Regum personæ, quàm fex plebis? quum ad hoc sine circuitione respondere debuisset, citat Cardinalis aliena à nostro instituto exempla hæreticorum, quibus Magistratus ciuilis non Pontifex supplicium inflixit. Liberiorem ingressus est viam Bellarminus, qui cap. 27. contra Barclaium defendit temporalia mundi bona ad vnum omnia subesse arbitrio Pontificis. *Securus* (inquit) *affirmo potuisse Dominum nostrum Iesum Christum tempore mortalitatis suæ disponere de temporalibus omnibus: & Reges ac Principes regnis dominiisque priuare: & hanc potestatem Vicario suo sine dubio concessisse, vt ea vtatur, quando necessarium iudicauerit ad animarum salutem.* Ex hac ratione satis apparet ab eo nihil excipi. Certum enim est potuisse Christum, si sua potestate vti voluisset, non minus de Priuatorum possessionibus, quàm de regnis statuere. Ergo Pontifex eandem iam habet potestatem. Concilium Lateranense posterius Sess. 9. Laicum nobilem blasphemantem prima quidem vice viginti quinque ducatis multat, secunda autem quinquaginta; pro confesso sumens nihil præter ius facere Ecclesiam, si Priuatorum loculos rimetur, & de eorum bonis pro libito statuat. & Concil. Trident. sess. 25. c. 19. (sanciens *vt Imperator Reges, Duces &c. qui locum ad Monarchiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso iurisdictione & dominio ciuitatis, castri aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, priuati intelligantur; & si feudalia sint directis Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum Patrini vocantur, omnium bonorum proscriptionis pœnam incurrant.*) extra controuersiam ponit ius esse Ecclesiæ in omnia Christiani orbis latifundia & feuda, siue ea subsint Ecclesiæ, siue Dominis sæcularibus: siquidem potest vni ea adimere, alteri donare, & de Priuatorum bonis proscriptionis sententiam dicere. Secundum hunc canonem posset regnum Neapolitanum propter vnam monomachiam confiscari. Romanæ Ecclesiæ enim acceptum fertur hoc regnum, estque è Romanæ Ecclesiæ feudis. Neque est in Gallia prædium vllum, quod hac ratio-

ne non posset Pontifex nouo Domino transcribere. Quanto igitur melius fecisset si missis effugijs quæ tam sollicitè quærit, apertè defendisset Cardinalis posse suo iure Pontificem, non minus de Priuatorum bonis quàm de regnis statuere? Nam incredibile est Pontifici ius esse in totum non in partes, in syluam non in arbores, in continens non in contenta.

Ratio quam subiungit nihilo melior est; *non exiguum* (inquit) *discrimen est inter potestatem Dominorum in rem suam, & Principum in Rempub. Nam propter Dominos sunt res suæ, at Principes sunt propter Rempublicam.* Ego verò aio, si hac ratione euincere possis Regem propter hæresin regno excidere, Priuatum domo sua non excidere; sequi quoque patremfamilias propter hæresin excidere potestate in liberos, Dominum verò bonis suis non excidere: siquidem bona sunt propter Dominos, at Paterfamilias est propter liberos. Nec dubitari potest quin Reges, qui Dei vices gerunt, firmius longè sua sceptra possideant, quàm priuati sua patrimonia. hæc enim ad nouos Dominos leuissimas ob causas quotidie videmus transire. illa autem Regibus eripi non possunt sine grauissima Reipub. concussione, qua priuatos innumeros necesse est inuolui; quemadmodum annosæ quercus ruina obteruntur frutices. Et vt vel maximè ponderis alicuius foret ea ratio, habent tamen Reges præter ius regnandi etiam regia patrimonia, propter quæ nemo illos factos dixerit: at vnà cum iure regnandi illa quoque amittunt. Finge denique Reges propter illam causam iustius regiâ sorte exui, quàm priuatos priuatâ; non tamen inde efficitur Pontificis esse eos exuere, qui quod non dedit auferre non potest.

Ecce tibi aliud inter regna & Priuatorum bona lepidum discrimen. *Bona* (inquit) *non habent animam nec per vim Dominorum, aut exemplum, aut consilium eò redigi possunt, vt æternam vitam amittant, quemadmodum possunt subditi per Principes.* Respondeo seruos ab hero & liberos à patre hæretico facilius longè seduci, quàm subditos à Principe; nec tamen Patribus liberi aut heris serui religionis prætextu auferri solent. Testatur historia sub Principibus diuersæ religionis florentissimas sæpe fuisse Ecclesias. Quod si hæreticorum arbitrio res inanimas magis permittere oporteat, permittenda quoque est Regi hæretico corona sua, cum munere, vectigalibus, tributis, quoniam eiusmodi res non habent animam. Nec quicquam vetabit quin furioso gladium permittas, quia gladius non habet animam. Ego autem dicerem plus esse periculi à rerum irrationalium, possessione penes improbum Dominum, quàm rationalium, quia quæ intellectu & ratione vacant cauere nequeunt, ne fiant instrumenta malitiæ. fateor equidem damnosum esse subditorum animabus hæreticum Principem: sed vnum malum non est declinandum peiore, nec errori obuiam eundum perfidia, nec hæresis, vindi-

canda est rebellione aduersus Deum & Regem. Deus qui probat & exercet Ecclesiam eam non destituet: nec malorum Christianorum perfidia ad eam defendendam opus habebit. Itaque eam similem facit rubo ardenti, vt in medio persecutionis igne non consumatur, quia Deus est in medio eius. Et licet iusta foret Francorum in suum Regem rebellio, non tamen inde euincitur iussu Papæ faciendam illam esse, qui politicis negotijs se immiscere non debet. Hæc sunt quæ à Domino Cardinale de secundo incommodo dicta sunt: quæ hac confessione obsignat, *quæstionem hanc neque in scripturis neque à vetere Ecclesia decisam esse. Vnde colligit opprobrium esse & scandalum, & portam omnibus hæresibus apertam, quod homines Laici eam doctrinam in articulum fidei tentent conuertere.* At ego aio opprobrium esse & scandalum & crimen rebellionis, quod homo subditus tantis ornatus beneficijs, in tenera hac sui Regis ætate, pænè adhuc calente patris sanguine, Hispanicis nuptijs geminis imminentibus, in consessu tam celebri, coronam Regis sui voluerit alteri mancipare; & de abdicationis causis verba facere; in senectute sua se turpiter dans, vt Problematici Martyris Prouerbiali nomine traducatur, dum se paratum ostendit suo sanguine & vita id cõfirmare, quod tantùm tractat problematicè, cuiusque contrarium ait Gallis à Pontifice permitti, sed ea lege vt habeant non pro necessario sed problematico.

TERTII INCOMMODI EXAMEN.

Sequitur tertiũ incommodum, quod ex recepta populi rogatione oriri ait Cardinalis: *manifestum nempe hinc nasci schisma & ineuitabile, aduersus Papam & reliquum corpus Ecclesiæ; quia sic pro impia & detestabili haberetur ea doctrina, quam Papa cum reliqua approbat Ecclesia: & Papa cum reliqua Ecclesia crederetur etiam in ijs errare quæ pertinent ad salutem.* hinc plenis velis in schismata eorúmque auctores inuehitur. Pag. 87.

Hoc certè est ex musca facere elephantem. fallitur si credit cæteras gentes secessionem ideo facturas à Gallis, si Reges suos à Pontifice abdicari non posse defenderent. Nam in omni schismate est secessio & communionis diuortium. Illustrissima Venetorum Respubl. hanc quæstionem aduersus Papam excussit & obtinuit; illis nihilominus non perijt eorundem sacramentorum cum vicinis suis communio. nec à reliqua Ecclesia Romana iam diuisi sunt. Et Cardinalis ipse, quum

aduersus sæcularem Papæ ambitionem stabat pro suo Rege, in ea tamen mente non erat reliquas Ecclesias schismaticas esse, aut membra Antichristi. & paulò post nobis dicet licere per Pontificem hanc quæstionem tanquam Problematicam defendere. atqui nunquam Pontifex eos schismatis damnabit, qui ea in re tantum ab eo dissentiant, quam ipse illis permisit esse problematicam. Nec Rex Hispaniarum qui vulgo audit *dextrum brachium Pontificis*, aut verbo aut facto vnquam professus est se propter hæresin, aut tyrannidem, aut stupiditatem à Pontifice posse regno exui. Sed cùm illum magis metuat Pontifex quàm ille Pontificem, hac quæstione non commouetur. Proscripsit tamen intrepidè è regno suo, & damnari fecit librum Cardinalis Baronij, in quo scriptum erat regnum Neapolitanum regnum non esse, sed Romanæ Ecclesiæ feudum. Qua de re non est conquestus Pontifex, nec Regem declarauit Schismaticum, reseruans nimirum se & doctrinam illam in ea tempora, quibus regnum Hispaniarum agitabitur tumultibus, & Regis offensa vacabit periculo. Et notior est Domino Perronio Christiani orbis indoles & consuetudo, quàm vt nesciat in Hispania, & in ipsa vrbe Roma, reperiri quàmplurimos, qui aut ringuntur aut rident quoties de hac Papæ in Reges potestate verba audiunt fieri; iam præsertim, postquam lite cum Venetis contestatâ Pontifex cecidit causa.

Nihil igitur habuit quod ageret, nisi vt de schismatum horrore paratragædiaret. Nemo non intelligit quantum sit piaculum non tunicam Christi, sed corpus ipsum, nimirum Ecclesiam diuidere. at ibi non oportuit metum schismatis ostentare, vbi nulla eius causa suberat vel verissimilis, vel possibilis.

Pag. 89. Schismati Cardinalis hæresin adnectit: *nam* (inquit) *in manifestam hæresin præcipitat nos hic articulus, nos cogens fateri ante multa sæcula desijsse in terris Ecclesiam Catholicam. Nam si partis aduersæ defensores impiam defendant doctrinam & detestabilem, & diuino verbo contrariam; sequitur Pontificem iam olim non esse caput Ecclesiæ, sed hæreticum & Antichristum. adde excidisse Ecclesiam titulo Catholicæ, nec eandem mansisse in Gallia, quandoquidem omnes Galliæ Doctores multis abhinc sæculis contrarium defenderint. Nec de nobis vllum concedi hæreticis trophæum gloriosius quàm si affirmemus iam à multis sæculis perijsse de terra visibile Christi regnum, nec Dei templum nec Christi sponsam fuisse, sed prorsus regnum Antichristi, Synagogam Satanæ, Sponsam Diaboli. Et quas machinas optent fortiores ad Transubstantiationem euertendam & confessionem auricularem, &c. quam si Ecclesiam, quæ illa sanxit, sine authoritate sanxisse dicamus?*

Pag. 89. Videtur mihi Dominus Cardinalis his sermonibus suæ Ecclesiæ & religioni labem & infamiam inurere. nimis enim facilè concutitur, si huius articuli sanctione corruat, & synagoga Satanæ euadat. longè autem

tem miserrima sit Regum conditio si non possit eorum potestas agnosci summa, & Pontificis exempta arbitrio, nisi eâdem operâ Ecclesia pessum eat, & Pontifex cui subsunt habeatur pro Antichristo. Ipse Cardinalis hoc non credit. siquidem concedit articulum illum nec ab antiqua Ecclesia nec in sacris literis esse definitum. præterea quibusdam Gallis à Pontifice indulgeri ait, vt hac in re opinionem suæ contrariam tueantur, si eam modò habeant pro Problematica non necessaria. An tantarum rerum certitudo (*quòd Papa non sit Antichristus, quòd Ecclesia Romana non sit Satanæ synagoga*) pendet ex articulo quodam neque in sacris literis neque à Vetere Ecclesia definito? & de quo bona Pontificis venia in vtramque partem sentire liceat? Nobis supra ostensum est non modo Dei verbum, quod in paruo prætio, est & totã antiquitatẽ huic de Regibus abdicandis opinioni aduersari; verumetiã Ecclesiã Gallicam, quo tempore Pontificis authoritas ad culmen venerat, semper animose restitisse; nec tamen ideo credebat Ecclesiam de terris perijsse. Qui Pontificis auctoritatem in rebus fidei credunt supremam, nullam sibi necessitatem putant incumbere vt Pontifici hoc in negotio fidem habeant: quia non credunt hoc esse de fide, sed de imperio, & monarchia, Papæ temporali, cui non errandi priuilegium in eiusmodi rebus concessum non est. Negant illi in cathedram tam sublimem posse irrepere errorem, ambitionem eò scandere non negant. nec in re tam fructuosã, quæ Papam Regem Regum facit & regnorum distributorem, factu æquum existimant, vt ipsemet sit Iudex. Denique hebeti eum esse ingenio necesse est quisquis sibi persuaserit non esse illis in regno cælorum locum, qui in manu Pontificis esse negant Reges deijcere, sceptra dare & auferre.

Vide quod his peius est. Videtur enim ab ijs, quos hæreticos vocat, conductus præuaricator, vt diceret hoc articulo posito tolli penitus transubstantiationem & confessionem auricularem. Ratio eius est, quòd articuli de potestate Pontificia Reges abdicandi, de transubstantiatione, de confessione auriculari Scripturæ sacræ aut veteris Ecclesiæ authoritate non sint definiti, sed authoritate Pontificis & recentium Conciliorum. Vnde non iniuria colligit non posse eam Papæ potestatem infirmari, quin eadem opera concutiantur transubstantiatio, & confessio auricularis. Fatetur igitur non esse illos articulos aut sacræ Scripturæ aut veteris Ecclesiæ authoritate decisos. Nam si essent, Pontificiæ illius potestatis ruina non traheret vna secum eos articulos, qui maiore & antiquiore niterentur fundamento. Scio ego dum ita loquitur suspicionem vitare non posse, quin nonnulla ex ijs adhuc retineat, quæ piæ memoriæ pater eius sacrosancti Euangelij Minister olim illum docuit.

Interea parum candide cum ijs agit quos dicit hæreticos, dum fingit

git eos pro inuiſibili Eccleſia digladiari. hoc abeſt à vero, quum illi viſibilem agnoſcant Eccleſiam. quamuis enim electorum cætus oculorum iudicio non ſubſit, illud tamen docemus, ſemper fuiſſe in terris viſibilem Eccleſiam, ſed ijs tantum viſibilem qui in ea ſunt. qui foris ſunt homines quidem vident ſed non vident eos eſſe Eccleſiam. Credimus etiam Eccleſiam Catholicam viſibilem ex pluribus Eccleſijs, quarum aliæ alijs puriores ſunt, componi; nec ſemper contingere vt numeroſior ea ſit & magis conſpicua quæ purior eſt.

QVARTI INCOMMODI EXAMEN.

ANtequam agat de vltimo incommodo, quod ex tertij ordinis articulo recepto naſcitur, præfatur nonnulla Cardinalis de vita ſua & ſeruitio Regibus præſtito, Henrico III. & Henrico IV. De Henrico IV. ſic loquitur: *Ego illum reduxi per Dei gratiam, vel Dei gratia per me ad Catholicam religionem. Ego illius abſolutionem Romæ à Clemente VIII. impetraui & Sanctæ ſedi illum reconciliaui.* Quod ad prius attinet, occaſio & tempus & rerum neceſſitas ſatis indicant Regem illum religionis propoſitum mutaſſe longe alias ob cauſas, quàm Theologicas, & Domini Cardinalis facundia multò fortiores. Poſtquam illi ſententia ſtetit religionem mutare, inſtitutio ad ſpeciem quæſita eſt, quemadmodum in eiuſmodi rebus fieri cõſuetum eſt. Quòd verò ad abſolutionem, quam ſua opera impetrauit à Clemente VIII. eam & Regis & regni & ſua cauſa æterno debuit inuoluere ſilentio. Nam in ea reconciliatione neminem latet, quàm fœdè Regis ſui dignitatem proſtituerit, perpeſſus verbera & fuſtigationem; & humi abiectus, nimirum pænitentiam agens pro Rege, illiúſque perſonam repræſentans. vt in Apologiæ meæ Præfatione antehac notaui. quam ignominiam viſum eſt ſuæ Sanctitati quibuſdam munuſculis ſpiritualibus rependere, donatis Epiſcopo Ebroicenſi benedictis granis & crucibus & tabellis, quas qui oſcularetur veram centum annorum conſequeretur indulgentiam: id quod prædicto Regi incredibile, ſcilicet attulit ſolatium. Inſuper nec decenter ſatis iactitat ſe à Pontifice Regis abſolutionem impetraſſe. Nam Dux Niuernenſis, qui iam diem ſuum obijt, eandem ob cauſam paulò antè profectus Romam re infecta reuerſus fuerat; propterea quòd res regiæ tum videbantur deploratæ. vt primùm verò intellectum eſt Regi ſuccedere pleraque ex animi ſententia, ſacri fœderis virtutem marceſcere, validiſſimas Galliæ vrbes cum Rege tranſigere; ilico ſpiritus ſanctus

ctus Papæ suggessit, vt errantem ouem intra septum Ecclesiæ reciperet: metu, ne Gallia Sanctitatis suæ pertinaciâ irritata tandem id faceret, quod sæpe fuit minata, id est, Patriarcham sibi preficeret. Quod si Cardinalis suam conscientiam tangeret, fateretur se priusquam è Gallia pedem efferret, de sui itineris exitu certum fuisse.

Conciliatis hoc exordio auditoribus demonstrat *per illum tertij ordinis articulum, quia certa cum incertis miscet, irrita fieri, quæ pro regia incolumitate ostentat remedia*: ratio eius hæc est: *quia ad parricidia auertenda opus est anathematum diris & supplicijs post mortem, quæ vt certa fide credantur ab auctoritate infallibili proficisci ea necesse est. hæc certa fides à nemine expectari potest, si in anathematis sententia res non contestatæ, & de quibus in Ecclesia non conuenit cum contestatis misceantur*: PER RES CONTESTATAS illud intelligit quòd Reges occidere nefas sit. Per NON CONTESTATAS hoc quod Papa non possit Reges regno exuere.

Oratio hæc nec argumentationis nec probationis vim habet, sed consilij quædam imago est: cui ego respondeo incertitudinem, si qua est in tertij ordinis articulo, à Papa eiúsque adulatoribus profectam esse, quorum opera illi detracta est veritas quæ publica authoritate restituenda est. Nec alia ratione reddi potest ijs rebus, de quibus contra rationem dubitatur, sua certitudo, quàm si cum alijs eiusdem naturæ, id est rebus certis vniantur.

Non possum hic pati quin Lectorum conscientijs manum injiciam vt sistant se, & quanta sit vis veritatis mecum considerent. Fatetur Cardinalis has duas propositiones (*iure occidi Reges, eosque à Pontifice regnis posse exui*) ita esse inter se affines, vt qui de vna dubitat dubitet quoque de altera. Qua in re fontem mali quasi digito indicauit, verissimam nempe Regicidiorum causam. quisquis enim crediderit Reges non posse regnis suis exui à Pontifice, eadem quoque certitudine credet non licere Reges occidere: quia Regicidæ dum id faciunt se suæ Sanctitati credunt gratificari. Illud igitur certissimum esse oportet si Regum incolumitati consultum volumus eos à Pontifice regnis exui non posse.

Confirmatur hoc ex eo quod subnectit Cardinalis, si infernalia illa hominum monstra, quorum scelere duo proximi Reges è medio sublati sunt, leges Ecclesiasticas legissent, suam in Concilio Constantiensi damnationem expressam inuenissent. Quibus verbis Papam condemnat, qui nascente sacræ illius confœderationis bello, vbi publicandæ erant leges Ecclesiasticæ, fulmina vsurpauit, vnde mors Regis sequuta est. Condemnat Clericos qui vbi leges hæ Ecclesiasticæ prædicandæ erant quibus Regum cædes interdicitur, rebellionem prædicauere: & cùm populus accederet confessionum arcana Sacerdotum auribus depositurus, Sacerdotes vicissim auribus populi cædem & sanguinem instillarunt.

ſtillarunt. Vnde bella ſequuta ſunt & Regis interitus.

Videamus tamen has Eccleſiaſticas leges, quibus Regum cædes & parricidia prohibentur. Cardinalis cæterarum omnium vice adfert Concilium Conſtantienſe, in quo tamen nihil eiuſmodi habetur. Ita autem res geſta eſt. Iohannes Dux Burgundiæ immiſſo percuſſore Ludouicum Ducem Aurelianenſem occidit Lutætiæ, & cum factum probari vellet, ſubornauit quendam Magiſtrum Iohannem Paruum, qui *propoſitis in Academia Pariſienſi nouem propoſitionibus defendit licitum eſſe & iuſtum & honorabile, cuiuis ſubdito aut priuato, per inſidias, per vim aut quauis alia ratione, tyrannum occidere, qui contra ſuum Regem & ſuperiores aliquid eſſet machinatus: Regis præterea eſſe cædis authorem præmio ornare, vt qui hominem perfidum & hoſtem Regis occiderit.* Verba primæ propoſitionis hæc ſunt: *Licitum eſt vnicuique ſubdito abſque quocunque præcepto, vel mandato, ſecundum leges naturalem, moralem, & diuinam occidere vel occidi facere quemlibet tyrannum, qui per cupiditatem, fraudem, ſortilegium, aut malum ingenium machinatur contra ſalutem corporalem Regis ſui & ſuperiorum, pro auferendo ſibi ſuam nobiliſsimam & altiſsimam dominationem.* In tertia verò propoſitione: *Licitum eſt vnicuique ſubdito honorabile & meritorium occidere, vel occidi facere ſupra nominatum tyrannum, proditorem, & infidelem ſuo Regi.* & in ſexta: *Rex debet præmiare vel remunerare illum, qui occidit modo qui dictus eſt, vel occidi fecit tyrannum ſupra nominatum.* hæ propoſitiones Iohannis Parui à Concilio Conſtantienſi vt impiæ & ſcandaloſæ damnatæ ſunt. Iam certum eſt tyranni nomen eodem modo accipi à Concilio, quo à Iohanne Paruo. non igitur hæc fuit Concilij mens eum damnare qui Regem occideret aut ſummum Principem, ſed eum qui ſubditum rebellantem & contra Regem ſuum aliquid machinantem per inſidias & iniuſſu Principis occideret. Nam id voluit Iohannes Paruus Ducem Aurelianenſem iure cæſum fuiſſe, quem ille, quum ſummus Princeps non eſſet, Tyrannum tamen appellat. Et prius citata verba non alium innuunt tyrannum, quàm hominem ſubditum, Domino ſuo rebellem. Ita ſi Concilij Conſtantienſis ſcopum & mentem propius inſpexeris, Regum ſecuritati non conſuluiſſe ſed nocuiſſe arbitraberis, ſiquidem vetat ſubditum occidi qui vitæ regiæ inſidiatur.

Gerſon.

Fingamus tamen Concilium Conſtantienſe contra Regum percuſſores ſententiam dixiſſe (nec enim dubito, ſi de ſummorum Principum cædibus quæſtio mota fuiſſet, verè & ſanctè Concilium fuiſſe reſponſurum) quid illud, obſecro, ad regiæ vitæ ſecuritatē facit? quandoquidem Cardinalis Ieſuitarum vtitur præſtigijs, qui Regum nomine eos ante monuit intelligendos, qui Reges manent, ſuóque iure necdum exciderunt. Si ergo Papa eis poteſtatem abrogarit, non ſunt amplius Reges, ſed iure ſuo excidunt; & quod hinc efficitur, Regem non occidit

cidit qui horum aliquem occiderit. adeò volubiles sunt isti verborum artifices, & posticam apertam semper relinquunt, qua effugiant.

Obseruet interea Lector verè prodigiosam & malignam astutiam. Cardinalis vult legibus Ecclesiasticis coerceri Regum parricidas. crederes hîc pro legibus Ecclesiasticis, quibus Regum vitam securam facit, adducturum illum sacræ paginæ verba, & ponderis & authoritatis causâ. at ille legem citat è Concilio Papis improbato, & quod illius rei de qua ipse agit omnino non meminit: aut si meminisset, Cardinali tamen non deest nobilis distinctio, qua omnia eludat. Nulla falsæ opinionis stabiliendæ melior ratio, quàm si eam falsis & ridiculis argumentis oppugnes: nec veritatis labefactandæ certior via, quàm si eam rationibus & authoritatibus stramineis confirmes; quemadmodum Plato ait, inde apparere animarũ immortalitatem, quia olor canit moriturus. Ita fides habenda est sacris literis, quia à Pontifice authoritatem habent. hæ sunt rationes quibus vitæ regiæ securitati prospectum cupit Cardinalis.

Plato in Phædone.

Eodem artificio videri vult Regum cædes grauissimè odisse, quum eos per sententiam Pontificis rectà ducat ad interitum. Nec enim dubium est, quin Rex à Pontifice deiectus omnem moturus sit lapidem, vt dignitatem suam sarctam tectam defendat, & aduersus rebelles subditos, quibus iuramenti sui gratiam fecit Pontifex, seipsum tueatur. Dum miscentur hoc tumultu humana omnia diuináque, fieri non potest quin Rex multa adeat discrimina, vitâ eius non solum expositâ bellorum periculis, verumetiam mille proditorum insidijs: quia Rex legitimè deiectus, si Reipub. gubernacula nolit dimittere, pro tyranno & vsurpatore habetur, & impunè à quocunque occiditur, quum ipsæ leges omnibus permittant tyrannos & vsupatores è medio tollere. *In reos maiestatis & publicos hostes omnis homo miles est*, ait Tertullianus. Aufer Regi legitimi Regis nomen, & vnà auferes omne vitę ipsius pręsidium, auferes tutelam omnibus satellitibus firmiorem. hos enim desperatus quispiam sicarius facilè medios peruaserit, iam regiæ vitæ dominus quia contempsit suam. Qui simulant igitur displicere sibi Regum cædes, & nihilominus regnis eos censent exuendos, ita prorsus videntur dicere: Ne occidamus Reges, sed exarmemus eos vt occidantur. Vitam ne eripiamus, at vitæ defendendæ instrumenta eripiamus: ne tollamus è medio dum sunt Reges; horrendum enim id scelus foret & abominabile: at eos omni potestate regiâ exuamus; sic quisquis occiderit, Regem non occidet. hæc de eo Rege dicta sunt cui per Papæ sententiam potestas abrogata est, vires autem idoneæ suppetunt quibus se tueatur.

Apolog. c. 2.

Quod si Papæ sententia obtinuerit, & Rex verè regno exciderit, valde erit ei difficile amisso sceptro vitam conseruare: nec enim Reges

sunt

ſunt felibus ſimiles, quæ ex alto præcipitatæ ſemper cadunt in pedes. Pauci Imperatores & Reges imperio fuere ſuperſtites. nam quibuſdam gradibus aſcenditur ad regnum, nullis deſcenditur. Nimium eius intereſt, qui alienum inuaſit regnum, ne viuat ille quem poſſeſſione eiecit. & ſi qui euaſerunt, illi apud exteros fugitiuorum vitam vixerunt qualibet morte triſtiorem. Dionyſius Siciliæ Tyrannus ludimagiſter factus eſt Corinthi, electo vitæ genere cui aliqua ineſſet regni ſpecies. Huic ſoli datum fuit poſt regnum amiſſum ridere. In meo hoc Angliæ regno multi Reges regno deiecti ſunt, Edouardus II, Richardus II, Henricus VI: qui omnes in carcere crudeliter enecti ſunt. Regnante Edouardo III. proditores decreto Ordinum declarati ſunt, quicunque imaginarentur (hac voce vtitur Lex) aut machinarentur Regi interitum. quo decreto freti Prætores Angliæ ex eo tempore illos Proditores Reip. pronunciauere, qui de Regis depoſitione loqui auderent. credebant enim Regi non eripi coronam, niſi & vna vita eriperetur.

Pag. 95. Ludibrium igitur merum eſt quod addit Cardinalis, *Eccleſiam niſi in foro Eccleſiaſtico non abſoluere ſubditos à Regis obſequio. nec aliam Regibus infligere pænam quàm excommunicationis & illius abſolutionis; tantúmque abeſſe vt velit eorum vitæ quos ſuis coercuit cenſuris inſidias ſtrui, vt omnes cædes deteſtetur, præſertim verò inopinatas illas & ſubitas, quæ corpus & animam vt plurimùm interimant.* Nam nobis monſtratum eſt non abdicari poſſe Regem, quin mors, aut quod morte grauius eſt, ſequatur. Quid prodeſt non iuberi ab Eccleſia Regum cædes, ſi id iubeatur vnde cædes neceſſariò ſequantur? His adde quod Cardinalis iniquè & reclamante ratione inter fori Eccleſiaſtici pœnas numeret *abſolutionem illam à iuramento fidelitatis.* Eſt enim ciuilis pæna non Eccleſiaſtica; & quod hinc efficitur Eccleſiaſtico foro adiudicari non poteſt ſine iniuria ciuilis. Magis abeſt à ratione quòd negat Eccleſiæ non eſſe cordi inſidias aduerſus eos, in quos cenſuræ emiſſæ ſunt. Nam Papa Vrbanus in Can. *excommunicatorum* ita loquitur: *Non enim eos homicidas arbitramur, quos aduerſus excommunicatos zelo Catholicæ matris Eccleſiæ ardentes aliquos eorum trucidaſſe contigerit.* Quod ſi Regum parricidia non approbet, Papa, cur à Marianæ libro in quo Regicidę laudibus efferuntur cenſuram ſuam abſtinuit, quum in aliis eiuſdem libris cenſendis labori ſuo non pepercerit? cur Pariſienſis curiæ ſententiam aduerſus Caſtellum cenſura notauit? Cur paſſus eſt Romæ Garnetum & Oldcornium, coniurationis noſtræ pulueriariæ artifices, tum per libros ſcriptos, tum per effigiatas imagines in numerum Martyrum referri? Cur poſtquam duos Reges maximos continenter vidiſſet occiſos, nullo planè indicio quid ſentiret aperuit, nec vllam tulit legem, qua Regum ſecuritati in poſterum conſuleretur? Becani librum, fateor, perſtrinxit ſed languida & captioſa cenſura, vt accuratiorem illam Sorbonæ

Cauſ. 23. Quæſt. 5.

bonæ & rigidiorem præueniret. Nam censura Papæ aduersus Becanum est generalis, & de Regum vita nihil habet proprium. & duobus admodum mensibus elapsis idem liber recusus fuit, & Nuncio Pontificis in Germania inscriptus, mutatis tantum duobus articulis, quibus populo suprema in Reges potestas dabatur. Ad illius iacturæ compensationem tres aut quatuor articuli inserti fuere, eandem potestatem deferentes Pontifici, contumeliosiores & nequiores in dignitatem regiam, quàm de quibus antea instituta erat querela. Quod si antiquiorum Imperatorum exempla libeat recolere, vt Henrici IV. cuius exanime corpus sæuitiæ Pontificis exemptum non fuit, Frederici II. aduersus quem concitauit Sultanum. Elizabethæ Reginæ gloriosæ memoriæ, quam Roma missi percussores tentarunt occidere, & aliorum, quorum mea pro iuramento fidelitatis apologia meminit; luce meridiana clarius apparebit, quantum à veritate absint ea Cardinalis verba, *quod nemo Pontificum eo vsque progressus sit, vt Regum cædibus aut consensum aut consilium dederit.* Vel hoc ipso quod tractamus argumento satis euincitur contrarium. nam Reges ad mortem rectà ducit, dum eos regno exuit.

Pag. 97.

Cardinalis ipse quadamtenus hoc videtur agnoscere, *dum ait cædes improuisas & subitas valde esse Ecclesiæ exosas*: quasi sponte fateretur non ita improbari illas, quæ per manifestam vim fiant. & paulò post significat *Reges à Pontifice deiectos manifesto bello petendos esse.* Ex quo efficitur in bello iure occidi eos. insignis sanè clementia. mitius enim cum Rege agitur si in castris plumbea traijciatur glande, quàm si in cubiculo confodiatur sica; si in vrbis obsidione sulphureo puluere è cuniculo dissipetur, quàm si in pace cuniculus hic subter domum eius agatur. En tibi rationem eius. *quia per improuisam cædem sæpe anima interit cum corpore.* hæc est eorum, qui Parricidas extrudunt, clementia, vt quorum corpora curant interimi, eorum animas sollicitè custodiant. Nec multum abludit à Marianæ Iesuitæ consilio, qui non vult tyrannorum cibos misceri venenis, ne fortè dum ipsi venenum sumunt suæ mortis comperiantur rei; sed monet exemplo Regum Mauritaniæ eorum cathedras tantùm, aut vestes inficiendas veneno, quo scilicet miseræ tyrannorum animæ abeant è corporibus innoxiæ. O pestifera & Satanica ingenia! nec vnquam auderent talia dare consilia, nisi viderent Regibus parum superesse animi, populo nihil libertatis. Et illi quos Deus suos *Vnctos* appellat patientur etiamnum, vt in ipsorum facies despuant vermiculi, quos solo spiritu possent difflare, atque ita Maiestas diuina in ipsis spreta iaceat?

Pag. 95.

Nec minus habet irrisionis sequens illius cauillus, *vbi negat sibi placere prophanas illas Ethnicorum leges, per quas licet eorum tyrannorum vitam per insidias aut coniurationes appetere, qui sui imperij administratione non alieni vsurpati-*

Pag. 95. & 96.

ſurpatione tyranni eſsent. hæc enim duo tyrannorum genera diſtinguit. *Nam poſt abrogatum illis imperium, manet tamen* (inquit) *aptitudo quædam ad dignitatem regiam; & quaſi characteris politici ſpecies aliqua, quæ eos à priuatis ſecernit, remotoque obſtaculo ad legitimum regiæ poteſtatis vſum reducit.* Fieri non poteſt vt ex animo hîc loquatur. fingamus enim Regem ſolio deiectum euitare poſſe mortis periculum, & priuatam vitam viuere in pace, tantum abeſt vt illi dignitas aliqua aut character politicus ſuperſit, vt contemptior & infælicior futurus ſit quàm ſi Rex nunquam fuiſſet. eſt Pauo auium pulcherrimus, at plumis nudatus monedula ineptior eſt. Proletarius artifex qui ſua libertate fruebatur Romæ, beatior erat Valeriano Imperatore apud Saporam Perſarum Regem captiuo. Quòd ſi Dominus Cardinalis honore omni & munere Eccleſiaſtico excideret, paruo, vt opinor, deputaret ſolatio, quòd aptitudo quædam ipſi ſupereſſet ad amiſſam dignitatem, & character aliquis Cardinalitius : nec talis cogitatio (vt opinor) efficeret vt minore cum moleſtia pedibus deinceps incederet.

Ecce autem quo ſe haud dubiè ſolentur Reges à Pontifice propter hæreſin deiecti. *Nam amoto obſtaculo* (id eſt, quum ſe correxerint & emendarint) *aptitudo iſta, & character illis ſuperſtes ad legitimum regiæ poteſtatis vſum reducet.* Nam extra controuerſiam ponit Reges deiectos, ſi pænitentiam egerint & boni Catholici euaſerint, reuocandos eſſe ab eo qui illos deiecit, ob eorum conuerſionem plurimum ſcilicet lætante; & priſtinæ dignitati bona fide reſtituendos. At hercle metuerem ego, ne nouus ille Rex annos ſaltem aliquot poſtularet, quibus deiecti Regis pænitentia examinari poſſet, ingenuane eſſet an ſimulata. nec enim eorum verbis ſemper habenda eſt fides qui ſe aiunt pænitentiam agere. Fortè etiam perſuaderi poſſet Papæ in aliquam aliam hæreſin poſtea lapſum eſſe Regem illum; aut à priori hæreſi characterem animo eius infixum magis indelebilem illo, qui eſt à regia dignitate. Qua in re longè duriſſima eſt Regum conditio & miſerabilis, quibus poſt abdicationis pænam nullus pænitentiæ locus relictus eſt, tanquam eorum peccata eſſent in Sp. ſanctum, aut ita lethalia vt omnem deprecationem excluderent. Reſtitui poteſt homo priuatus : Regi deiecto ſua pænitentia inutilis eſt. Præterea priuato ſeruos ſubtrahere non licet, niſi ipſe & conſenſerit & permiſerit; at penes Papam eſt ex noſtris ſubditis facere non ſubditos, dum illos citra noſtrum conſenſum recipit in Clerum ſuum. Quid ſi Rex ipſe hæreticus fiat & filius eius maneat Catholicus, quis tunc occupabit locum deiecti Regis? an peregrinus? at ſic filij innocentia opprimeretur iniuriâ. an filius? at ille ſi Deum timet non pellet patrem: nec Henrici V. Imperatoris exemplum imitabitur, qui Papa auctore patrem ſenem expulit imperio. Nec à Doctore Suareſio Ieſuita conſilium petet, qui libro aduerſus me ſcri-

pto multorum Doctorum testimonio confirmat, *si Papa Regem deponat ab illis tantum expelli posse vel interfici, quibus ipse Papa id commiserit.* id est si Papa Regi imperium abroget, non posse illum legitimè expelli aut interfici nisi ab ijs, quibus id in mandatis dedit Papa. subiungit autem; *si Papa Regem declarauerit hæreticum, & à regno depositum, & de executione nihil amplius declaret* (id est nemini disertis verbis iniungat vt eum occidat) *tunc solus legitimus successor eius habet illam facultatem, si Catholicus sit, vel si ipse negligat vel nullus sit, communitas regni in illo iure succedat si sit Catholica.* Notatu sanè digna sententia. Nam legitimus Regis successor est filius, qui si huic auscultet, patrem suum, vt primum à Pontifice deiectus fuerit, debet interimere. Quod eò obseruatione dignius est, quia pestifer hic liber contra me ex professo scriptus est; & quod hinc sequitur filio meo consilium dat, vt si Catholicus euaserit & Pontifex mihi propterea potestatem abrogauerit, suum parentem interimat. Eiusmodi profitentur doctrinam hi sancti Patres, Pontificij defensores imperij, quibuscum si veterem Paganorum impietatem aut hodiernam Cannibalum feritatem compares, meram dices humanitatem & clementiam. In his potius versari debuit Cardinalis oratio, quàm in *habitudinibus & characteribus politicis*, quos populus perinde intelligit, ac si nihil diceret.

Sed parua sunt ista ad sermonis epilogum, vbi persuadere conatur, *recepto tertij Ordinis articulo, quo ista Pontificibus in Reges potestas negatur, periculum Regibus & damnum adferri: propterea quod inde nasceretur schisma, & ex schismate ciuilia bella, & Regum contemptus, inque eorum vitas insidiæ, &, quod his maius est, diuina ira.* Valde hoc admirabile est & paradoxum, & hominibus occæcandis oportunum, quòd nos credere oporteat Regum vitas non esse in tuto, nisi penes Pontificem sit eos maiestate exuere: quòd honoratiores futuri sint, si alteri sua sceptra submiserint: quòd summam potestatem abdicare debeant vt viuendi securitate fruantur: quòd penes alterum esse oporteat coronis suis eos exuere, vt diu illas habeant: quasi diceres ponendam esse summam potestatem, vt eam retineant. Ego putarem firmiorem esse mearum rerum possessionem, si meo solius non alieno subsint arbitrio. Verùm hunc nobis errorem peperit ingenij nostri tarditas, vt verendum sit ne Pontifex eadem cum bono Childerico fraternitate nos beet. Quum igitur supra captum meum sit admirabilis hæc ratio, fugio ad experientiam; nec enim vnquam comperi tumultum aut ciuile bellum ideo contigisse, quia negarunt homines penes Papam esse Regibus imperium abrogare. Ex eo verò, quòd hanc Pontifici potestatem assertum iuerint, constat in Anglia sub Henrico II. & Ioanne & Henrico III. mille rebelliones & ingentes vastitates exortas. Eandem ob rem Europa sub Henrico IV. & Frederico I. madebat Christiano sanguine,

 dum

dum Saraceni in Oriente Christi nomen abolerent. Nec alia caussa nouissimum fœderatorum bellum in Galliam inuexit, vnde ea regio in peregrinæ gentis seruitutem tantum non redacta est, & duo Reges è medio sublati. Ita Cardinalis, dum hæc Satanica axiomata pro regiæ salutis præsidijs nobis commendat, haud aliter loquitur ac si nobis consuleret siccari in aqua, aut calefieri ad Lunam.

EXAMEN EPILOGI ORATIONIS.

RAtionibus exhaustis ad preces hortationésque descendit, *adiurans auditores suos, ne dum temporali Regum saluti consulunt, auferant illis æternam. ne rumpant vnionem Ecclesiæ, in sæculo præsertim hæresi infecto, cuius tot sunt in Gallia propugnatores, quæque ex Catholicorum schismate vires sumat, & latius serpens religionem nequeat opprimere sine Regum pernicie. Non alium sibi proposuisse finem, qui hunc offensionis lapidem primi mouerunt, nisi vt Ecclesiam diuiderent. nec hunc articulum esse à tertio Ordine excogitatum; sed ab ijs, qui iampridem à Romana Ecclesia diuisi quorundam hominum vtuntur opera, qui se Catholicos imo Ecclesiasticos dici volunt, vt specioso prætextu Regi seruiendi simpliciores illaqueent: Iulianum apostatam imitati, qui ad idolorum cultum ducturus Christianos, Veneris & Iouis statuas miscendas curant cum suis.* Et post flosculos aliquot Rhetoricos articulum hunc *monstrum vocat in piscem desinens, quòd ex Anglia transnatarit. nibil enim ab Anglicano iuramento differre nisi quod Anglicanum paulo mitius sit & modestius. Hic ob scientiam & varias virtutes ciuiles me commendat, quódque in hanc arenam Theologicam cùm eo descendere non fuerim grauatus, neque me aliud facere dum Romanam Ecclesiam schismate conor diuellere, quàm quod rectum & honestum putem: sed æquum non esse, vt quod in Anglia fit vigorem legis in Gallia obtineat: aut Catholici, & nominatim Ecclesiastici, quò suâ in Gallia libertate & securitate fruantur, in ea cogantur iurare & credere, quæ Angli, vt respirandi vel potius suspirandi veniam consequantur, credere & iurare necesse habent. Quod si in Anglia reperti sint, qui maluerint omnia ferre supplicia, quàm suo illud suffragio comprobare, an in Gallia deerunt qui idem faciant? Non deerunt profectò (ait) si res tulerit: & nos Episcopi quotquot sumus ad Martyrium potius accincti sumus.* Denique ad probitatis suæ cumulum me cum suo Rege committit, de quo gratias agit Deo quòd nullam in Martyribus faciendis voluptatem ponat.

Ampullosa hæc omnia & subdola inuenies si propius intueare. Nec enim

enim credidit tertius Ordo, dum Regis sui vitæ & securitati prospicit, æternum illi exitium creari. neque ita sunt illi obtuso pectore vt credant animam Regis sui saluari non posse nisi ipse mancipetur Pontifici.

Quod ait hæreticos in Gallia suam ex hoc dissidio rem gerere, pro confesso sumit hęreticos esse qui Christianam religionem illam Reformatam, & à Papismo repurgatam profitentur. quod tum demum probabit, quum aliud nobis Euangelium cudet, & aliam scripturam. Me aliquando hac in re erudiendum suscepit, sed nihil adhuc præstitit. Tres iam annos est, quum ad scriptum quoddam meum paucorum sanè dierum opera confectum responsionem parat, quam vereor ne nimium fingendo refingendoque tandem ad nihilum contraxerit. At persona Regis qui ad eum amice scripserat, & ipsius negotij grauitas mereri videbantur vt responsum aliquod in lucem emitteret. neque ego illius ingenio, quod scio quàm sit eximium, sed causæ iniquitati, cuius probe conscius erat, id adscribendum puto.

Vt igitur ad eos hæreticos reuertamur, qui ex Catholicorum dissidijs sua quærunt commoda, eorum officium non erat lites & dissidia spargere, sed suam Regi fidem præstare; quod dum faciunt si his quidem placuerint, illis vero displicuerint, dolere debent quod Regis causam agentes & veritatem defendentes non omnibus placuerint. Nec erat cur latere cuperent, si primi erant illius articuli authores; quin potius gloriosum illis fuerat, quòd soli essent de Regis vita & potestate solliciti. Sed delegati tertij Ordinis non habebant necesse id aliunde discere, quod in historia Gallica tam tritum est: nec opus erat vt vltramarinum hoc (vt illi placet) doctrinæ monstrum ex alio orbe excirent, cùm oculis obuersarentur duorum Regum cædes, tot ciuilia bella, tot Curiæ decreta, quibus eadem aduersus hoc malum tentata est medicina. Non est opus externo monitore cum sentitur molestia. Et mihi videtur in tertij Ordinis delegatos, quibus adblandiri vult, contumeliosus, quasi parum illis aut prouidentiæ foret aut charitatis in Regem, nisi monentibus reformatæ religionis hominibus. Quòd me autem inter dissidiorum artifices connumerat, testor fidem nihil mihi vnquam eiusmodi in mentem venisse. liberalioribus & apertioribus assueui consilijs, nec cuiusquam metu necesse habeo latere. Nec vlla in re Iulianum mihi proposui imitandum: ille à Christiana fide defecit, ego eam constanter profiteor. ille strophis vsus est, à quibus ego abhorreo. ille ciues suos ad infidelitatem impulit contra Iesum Christum: ego meos induco, vt fidem mihi præstent quam iniunxit Iesus Christus. dissimilitudinis rationes fusius pertracto in refutatione Bellarminianæ ad Blakuellum epistolæ; ex qua quum hoc exemplum transcripserit Cardinalis, inde quoque nostra illi discenda erat responsio.

Quod si vana ea est qua me tangit suspicio, nec laudibus illis quas tribuit me patiar consopiri. Nam scientiæ laudem alicui tribuere, & Dei timorem auferre perinde est, ac si in milite pulchram cæsariem extolleres, ipsum vero hominem ignauum diceres, & nihili. Scientia in hæretico nulli rei est, nisi vt culpam aggrauet. Virtutes omnes degenerant in vitia, quum famulantur impietati. Ancillæ quas ad se vocat Sapientia 9. Prouerb. sunt virtutes & scientiæ humanæ, quæ tum perniciosæ euadunt quum relicta Domina se Diabolo mancipant. homo intelligens & ciuili virtute præditus hac re solum præstat imperito & improbo, quòd elegantius intereat; & maiore dexteritate properet ad inferos. At his euadit intestabilis, si ad vexandam Ecclesiam sua abutatur virtute: si illi vt Cæsari exprobari possit illud, quòd sobrius accesserit ad euertendam Rempubl. interfuisset enim Reipub. si ebrius fuisset. Vt verbo expediam, nihili facio laudes illas, quibus nihil inest quod non verè de Maroccenorum Regum aliquo dici possit: quibus mihi accessionum quarundam minutiæ non negantur; at quod præcipuum est detrahitur, timor & cognitio Dei, cui ego sceptrum & gladium & pennam & vigilias meas omnes consecraui; memori animo illius gratiam recolens, qua me errore sæculi, & regna mea graui Pontificis iugo liberauit: vbi iam castè seruitur Deo, & lingua populo intellecta, vbi leguntur scripturæ sine priuilegio, & eadem libertate qua ab Ephesijs, Romanis, Corinthijs epistolæ ad ipsos à D. Paulo conscriptæ. vbi remissio peccatorum non amplius redimitur tributo, quod ante centum annos viritim exigi solebat: neque iam vltra maria & montes petendæ sunt indulgentiæ, quæ subditis meis ex Euangelica doctrina repræsentantur domi. Si ob hæc miseras vocat Cardinalis nostras Ecclesias, nolumus cum illius fælicitate mutare hanc miseriam. Quod superest ego vitam meam per Dei gratiam sic conabor transigere, ne quis eam sine calumnia possit reprehendere. non ego de me tam acerbè statui, vt de seipsis Papæ, quorum opinio erat *Paparum neminem posse saluari.* Duo Papæ ijque melioris notæ, Adrianus IV. & Marcellinus II. professi sunt *non videre se, quomodo qui locum illum tenerent saluari poßint.* ego diuinis in Euangelio promissionibus fretus per fidem in Iesum Christum, & peccatorum meorum pænitentiam, spero me eorum remissionem & veniam impetraturum in eius nomine; nihil verens ne sim extra Ecclesiam, dum capiti Ecclesiæ Iesu Christo adhæresco: hodie sanctissimum Ecclesiæ nomen humanis inuentis prætenditur; nec significat amplius eorum cætum qui in Iesum Christum credunt iuxta verbum eius, sed temporalem monarchiam, cuius Cæsar est Papa. Quod si Cardinali innotuissent horrendę illę in meam vitam, meámque familiam coniurationes, Ecclesiasticorum hominum periuria multiplicia, & proditiones; haud ille criminaretur non licere Catholicis

Onuphrius in vita Pauli IV. Aliquot annis post, Apostolicæ sedis nuncius in Angliam ad colligendum S. Petri vectigal missus. vide & Mat. Paris.

Onuphrius in vitis Marcellini II. & Hadriani IV.

tholicis me regnante suspirare, vel respirare, nec diceret omnia illis infligi suppliciorum genera. miraretur potius me adhuc viuere, aut post tot pericula vlla nunc vti clementia. Si Rex Galliæ in suo haberet regno, qui summam eius potestatem negarent, quod multi in meo regno faciunt Catholici; anne obsecro ei suaderet Cardinalis vt mansuetè & benignè cum illis ageret? an eorum laudaret constantiam qui tormentarij pulueris scelus machinati sunt? an ferendum crederet oratorem, qui quod ille nunc facit cæteros hortaretur ad subeundum infandi exempli martyrium, adque eorum imitandam constantiam, qui patriæ proditores & parricidæ comperti sunt. En quo deuenerint recentes, quibus me ornabat, laudes, vt nempe à subditis meis ad mortem compellar; siquidem Martyres dicuntur qui meam vitam petunt, & in exemplum proponitur eorum constantia, qui scelus proditionis vltimo luerunt supplicio. Illud verè possum dicere neminem in meis regnis vel mortem vel tormentum religionis causa vnquam pertulisse; sed quia in me & in Remp. aut coniurarunt, aut aliquod nobile scelus admiserunt: & nuper in Scotia Iesuita quidam meo iussu suspensus est, qui mordicus defendebat mihi in meum regnum nihil esse iuris, nisi quod Papæ per vim eripuissem. Cardinalis igitur dum Catholicorum Anglicorum exemplo, qui omnia suppliciorum genera perpessi sint, se offert Martyrio, proditorum & parricidarum imitatorem se facit, eósque homines Gallicanis Episcopis in exemplum virtutis proponit. O quam prophanatum est sacrum illud Martyrum nomen! O Sancti Apostoli, qui testimonio diuinæ virtutis vestrum impendistis sanguinem, quales iam consortes nacti estis? Parricidas nempe & sicarios, aut vt mitius dicamus eos Martyres, qui temporali Pontificis Romani imperio vitam suam impenderunt; eos Episcopos qui se offerunt problematico Martyrio, & quod maius est propter rem incertam, neq; Scripturarum neque veteris Ecclesiæ authoritate decisam: de qua ipsimet non nisi problematicè & hæsitanter loquuntur. Ego Domini Cardinalis sapientiæ & acumini iniuriam facerem, si eum ex animo hæc loqui existimarem: sed inuitus (vt ipse fatetur) ad hanc causam agendam propulsus, succubuit necessitati, vt contra conscientiam loqueretur, & multa affirmaret à vanis accepta authoribus: vt quum ait multos in Anglia Catholicos omnia maluisse pati supplicia, quam huic articulo subscribere. Nam in Anglia crimen læsæ maiestatis quodcunque sit non nisi vno supplicij genere vendicatur, vt in Præfatione nostra monitoria prolixius ostendimus.

Nunc si illis, quibus me ornat, elogijs, (*quod scilicet Ecclesiam persequar & omni cruciatu Catholicos affligam*) si eius ad martyrium cohortationi iuxta Parricidarum & proditorum apud nos exemplum; & hoc adiunxeris quòd Reges Angliæ Papæ feudatarios faciat eorúmque regnum

num ciuili obsequio Papæ mancipet, facilè videbis nihil esse aliud laudes illas quas mihi tribuit, nisi plurimo felli tegendo pauxillum mellis aspersum; latente acerbitate longe maiore quàm apparet humanitas. Postquam enim in principio Orationis de quibusdam Regibus loquutus esset, qui sunt feudatarij Pontificis, nec summam habent in regnis suis potestatem ciuilem, postea se explicat & Reges Angliæ illis accenset his verbis: *Quum Iohannes Angliæ Rex tum temporis nullo obsequio ciuili Papæ obstrictus eiecisset Episcopos*, &c. Intellectum hinc voluit postea illum fuisse obstrictum: quod perinde est ac si me tyrannum vocaret, & alieni regni insessorem. Nam vasallus amittit feudum si Domino homagium, aut pensitationem soluere intermiserit. Cui opprobrio hoc addit Bellarminus, quòd Pontifex Reges Angliæ Hibernia donarit; quis tamen Pontifici dederit Hiberniam non meminit.

Pag. 10.

Pag. 30.

Quòd ad Iohannem Regem Angliæ, is suscepta in se lite, quam pater eius Henricus II. diu multúmque agitauerat de beneficiorum Ecclesiasticorum collatione, aduersarios habuit nonnullos Episcopos, quos eam ob rem loco mouit. Martyres interim & confessores appellabantur, qui temporalem Papæ authoritatem defendentes quicquam pertulerant. His motus Pontifex Regem excommunicauit, Barones aliàs infestos in illum concitauit; regnum verò eius Philippo Augusto Regi Galliæ donauit, sed ea lege, vt gladio sibi acquireret; remissionem deinde peccatorum mercedem laboris pollicitus est: in summa tot molestijs Iohannes Rex afflictus fuit, vt earum authorem Pontificem nulla alia ratione valuerit placare, quàm seipso Vasallo eius facto, & regno ei mancipato in feudum; vt corona in posterum vectigalis fierit Pontifici, vnà cum omnibus ciuium capitibus. Ea demum ratione peccatorum impetrata est remissio: an deuotionis zelo facta ista fuerint hinc facilè iudices, quòd Rex Iohannes, vt seruitutem hanc excuteret, regnum suum in clientelam dare voluerit Amirali Murmelino, Mahumetano, Granadæ & Barbariæ Regi. Post id tempus missus est à Pontifice legatus in Angliam, cui Rex homagium præstitit, & auri summam abiecit ad pedes eius, quam venerabilis ille legatus in dominationis signum calcauit; in festis autem solennibus regio in throno locari se passus est. Hîc ego à Cardinale peto iustáne hæc fuerint an iniusta, si iniusta æstimet, cur attulit pro exemplo? si iusta, quæro vnde liceat Pontifici summam sibi regnorum potestatem petere vel accipere, in quæ nihil iuris vnquam habuerat? Hoccine eius sanctitatem decuit regnum miscere seditionibus, & regem redigere ad incitas, quo faciliùs summam regni potestatem sibi arriperet? Vnde huius origo iuris? Quando cæpit obtinere in Christiano orbe? Num antiqui Canones (nulla est enim in hac re Scripturarum fides) eam iniungunt peccatori satisfactionem, vt se Pastori suo è Principe faciat Vasallum?

seque

seque & ciues suos vectigales reddat Episcopo, qui regnum argento exhauriat, & à rege vt vasallo clientelare poscat obsequium? an peccator à pastore peccatorum veniam non priùs impetret, quàm suum illi dederit patrimonium, & permiserit prædia sua & possessiones pænitentiæ specie expilari? Si Pontifex quod vni Principi aufert daret alteri, tyrannicum tamen esset in res alienas sibi ius arrogare, & quod suum non esset in alterum transferre: at sibi ipsi omnia rapere & peccatorem spoliando absoluere, vt aliena bona faciat sua, id verò multis modis est intolerabilius. Ita enim spiritualis Episcopi potestas in terrenam monarchiam transformatur; & pænitentia abit in laqueos & fraudum decipula; Petri denique sagena fit verriculum, quo exhauriantur regnorum opes. Principes verò (quod pessimum est) ea coguntur facere quæ factu prorsus sunt nefas. Nec enim licet Principi potestatis suæ rationem mutare, aut successoribus dignitatem relinquere minorem, multò minus infamis pacti turpitudine posteros suos debilitare, & ciues suos peregrino homini stipendiarios facere, præsertim Sacerdoti, quem nefas est ciuilia tractare negotia, aut regum sceptra attingere.

Vnde factum est vt Papæ nuncio (qui ad Philippum Augustum Galliæ regem ideo venerat, vt eius filium Ludouicum ab Angliæ regno auerteret) responderit Philippus, referente Matthæo Parisiensi, *Nullum regem vel Principem posse dare regnum suum sine assensu Baronum suorum, qui regnum illud tenentur defendere. Et Papam si hunc errorem tueri decreuerit, perniciosissimum regnis omnibus dare exemplum.* Idem historicus testatur Regem Iohannem inuisum fuisse subditis, quòd indignissima seruitute regnum implicuisset. Igitur ius illud Pontificis quum nihil aliud fuerit quàm ridicula vsurpatio, sponte sua & absque gladij ictu euanuit, in fumumque abijt. Nam potestas Papalis humano errore vt fundamento subnixa, architectante superbia, fulciente superstitione, ad primum veritatis adspectum facilè corruit: quum nemini ignotum esse queat eam potestatem in regnum Angliæ si in verbo Dei fundata esset pariter quoque ad cætera regna necessariò pertinere, quum omnia regna Dei verbo pariter subsint; nisi hanc Gallia prærogatiuam habeat, vt minùs quam Anglia subdatur Deo: vel fortè eò conducat ista Anglorum seruitus, vt facilius quam cæteri æternam vitam consequantur, dum illi sua in Pontificem transferunt patrimonia, Pontifex verò eorum promptitudinem spiritualibus donis compensat. hisce ineptijs etiam cogitatu pudendis suos auditores pascit Cardinalis.

Hinc ad Hæreticos relabitur. *Nulla est*, inquit, *ministrorum Synodus quæ hunc articulum subsignet in quem nos volunt iurare.* qua in re nimium quantum hallucinatur. In Britannia, in Gallia hoc approbant vno ore Ministri, etiam pro concione: nec quisquam eorum sat scio suo chirographo renueret confirmare.

Pag. 105.

Ait

Ait præterea *nullum esse eorum Consistorium, quod non iudicet exemptum se fidelitatis iuramento in Catholicos Principes, quoties ipsorum conscientijs infertur vis. hinc illæ sunt in eorum ore frequentes restrictiones* [*Si modo Rex vim nullam inferat conscientijs nostris: Si modo Dei Opt. Max. summa potestas maneat intacta.*] Ego certè non videò quo pacto ex his effici possit Reges à Pontifice posse regnis exui. Vt vt enim eiusmodi tenerentur errore reformatæ religionis professores, non tamen inde excusari possent Romano-Catholici, qui Regibus suis aduersarentur. Verùm in his, quæ à Cardinale allata sunt, nihil est quod cum articulo tertij Ordinis & obsequio Principi debito non optimè quadret. Nec enim aiunt se Regi, si quicquam illis contra conscientiam iniungeret, structuros insidias, subtracturos tributa aut seruitia in bello, vel abrogaturos illi imperium, vel iuramento fidelitatis exempturos populum; id quod in quæstione iam versatur, & est malum illud cui in Articulo suo obuiam ire voluit tertius Ordo. multum inter se differunt non obedire Regi in re vetita à Deo, sic tamen vt in omnibus alijs obedias, & illum non amplius pro Rege agnoscere, aut penitus abdicare. Si quid diuinæ legi contrarium Cardinali mandaret Pontifex, charitas iubet credere non obsecuturum illum; haudquaquam tamen, vt opinor, intermitteret Papam pro Papa habere.

Vlterius rem vrget his verbis: ***hinc arma ab ijs sumpta sunt aduersus eos Reges, qui libertatem religionis illis ibant ademptum. hinc ab ijs excitatæ seditiones in Flandria aduersus Regem Hispaniarum, in Suecia aduersus Regem Poloniæ Catholicum.*** Deinde Iunium Brutum, Buchananum, Barclaium & Gersonem nobis obijcit. Nescio ego quid ista faciant ad Pontificiam illam potestatem reges abdicandi. affirmat interim quæ procul absunt à vero. Nec enim hactenus intelligere potui, reformatos in Gallia Christianos arma sumpsisse contra Regem. In primis turbis contenti erant se defendere. Priusquam armis experirentur gladios ignésque vbique fuerant experti. nec à religione origo litis erat, sed quia in Francisci II. pupillari ætate seruierant Principibus regij sanguinis, pulsis aula; nominatim huius regis & Principis Condæi auis, qui quo se verterent nesciebant: quo nomine apud Regem Galliæ debent nunc esse fauorabiliores. Alia præterea seditio inuenitur nulla. Contrà verò, nonne illi Henrico III. periclitanti auxilium tulere, quanquam ille missis exercitibus eos antè iussisset exterminari? Nonne in Turonibus eius vitam è præsentissimo exemerunt discrimine? nonne cum omnia miscebantur tumultibus, & maior Galliæ pars Papa & Clero authoribus rebellaret, & ipsi & eius successori semper adhæserunt? nonne Regi in omnibus prælijs adfuerunt, fulcientes dignitatem sceptri quæ tum ad ruinam proximè spectabat? Nonne qui nuperum Regem omni odio persecuti fuerant, hodiè eorum

rum præmijs fruuntur qui reformatam religionem profitentur? qui non ideo nunc inuisi sunt quòd de religione dissentiant, sed quia, si illis haberetur fides, Reges Galliæ à Pontificibus amplius non penderent; nec viueret in Gallia qui se Regis subditum negaret; nec Romam euocarentur lites de matrimonijs & beneficijs Ecclesiasticis; nec maneret Gallia Pontifici stipendiaria, prætextu annatorum & tributorum eius generis. Ipse Cardinalis hac criminatione eos eximit, dum fatetur dogma illud de sæculari Pontificis in Reges potestate obtinuisse vsque ad tempora Caluini; tectè innuens priores malè de regibus meruisse, hæreticos verò, quos vocat, sacras literas aperiendo effecisse vt potestas Regũ anteà oppressa caput emergeret. Quòd ad Belgas & Suecos aliena ea res est à nostro negotio. Illi suas habent rationes à religione diuersas & politicas, quæ non sunt nostri arbitrij.

Quem nobis obijcit Iunius Brutus author est ignotus, & fortè Romanensis Ecclesię emissarius, vt per illum Reformatæ religionis Christianis apud Principes conflarent inuidiam.

Buchananus Poeta fuit non Theologus. eius verba aliquando intemperantiora violento ipsius ingenio & temporum iniuriæ, non religioni illius imputanda sunt.

Barclaius quem citat non vult Reges priuari potestate, sed tantum non agnosci pro Regibus postquam ipsi potestatem regiam deposuere. qui censet posse fieri vt Rex desinat esse Rex, non censet continuò posse Regem à Pontifice priuari regno.

E Gersone quod adfert supra discussum fuit; vbi ostendimus adulterari ab eo & corrumpi mentem authoris. Sed nostrum non est quæcunq; ab his vel illis dicta sunt defendere. id sufficiat, nullum reperiri in nostra religione consilium rebellandi, nihil quod fidelitatis iuramento subditos eximat; nullam denique esse nostrarum partium Ecclesiam, quæ pestifera hæc dogmata vnquam admiserit.

Si quis hodie in Gallia stat contra Pontificem pro Regis dignitate qui olim aliter senserat, laudem is meretur quòd iniustam sententiam mutauerit: & melius quàm Cardinalis fecisse censendus est, qui priorem opinionem suam, licitam illam & sanctam, eiurauit. Ille enim malum bono, at Cardinalis bonum malo commutauit. Richerius.

Finem facit in laudibus Galliæ Regis, qui nunc regnat. Illum vocat *primogenitum Ecclesiæ filium, & propaginem lilij, cui Salomon in gloria sua par non erat.* Et ad historias nos remittit, è quibus discere liceat, *regnum Galliæ, quoties cum Apostolica sede bene illi conueniret, nempe cum Ecclesiæ sponso inter lilia gregem pascente, toties bonis omnibus affluxisse, terrenis, cælestibus. at facto discidio, lilia continuò inter spinas omnibus fuisse malis & incommodis obsessa.*

Respondeo ego malè eum mereri de Rege, quòd verborum lenoci-

nijs

nijs eum demulceat, dignitatem verò regiam fædissimæ mancipet seruituti: Testatur historia, testatur experientia illud cum Pontifice dissidium rebus Galliæ prosperis nihil nocuisse. Paparum iniuriæ haudquaquam impedierunt, quò minùs alta pace & bonorum affluentiâ frueretur Philippus Pulcher. Ludouicus XII. Iulij secundi, Pontificis exercitum prælio fudit, ipsum vero Papatu excidisse pronunciauit, & in coronatis aureis pro Romę nomine scribi iussit Babylonem: ille tamen subditis suis vixit charissimus, & communibus populi suffragijs PATER PATRIÆ meruit appellari. Nec magis vnquam vel cælestibus donis, vel pace & opibus floruit magna Britannia, quàm ex quo Pontifex hîc desijt aurigare, & ad S. Petri tributum colligendum legatos mittere, regesque acceptum illi ferre ius sceptri, & eo obtentu expilari. Et quid, obsecro, fuere Zelandia, Holandia, Frisia, ante accensam Euangelij facem, ad eas quas nunc à Deo nacti sunt deuitias & fælicitatem? Num miserior vel ærumnosior facta est Venetorum Respublica, ex quo vnum è duobus gladijs Pontifici extorsit é manu, sæcularem eius tyrannidem? At Reges Galliæ pro amplissimis in Italia territorijs, quæ donarunt Pontifici, proque Auenionensi Comitatu, quàm inhumanam receperunt mercedem? ficta fuit ab ijs donatio Constantini, vt Caroli Magni & Pipini munificentiam supprimerent. atque vt Reipub. Gallicæ statum affligerent cum filijs Ludouici Pij coniurarunt in patrem, cuius vita merum fuit innocentiæ exemplar. regnum emunxerunt argento per innumeras fraudes, quibus obuiam ire Reges Galliæ pragmatica tentarunt sanctione. sæpe populum territarunt interdictis, deiecerunt Reges, regnum exposuerunt vicinis in prædam, conspirarunt cum subditis aduersus Principes: vnde ærumnę infinitæ & parricidia sequuta sunt. Hanc reddidit Rauallacus causam sceleris, *quia Rex*, inquit, *arma voluit sumere aduersus Deum*: *nam contra Papam bellare voluit*: *Papa autem est Deus*. Nec satis mirari possum, quomodo nouissimas Galliç calamitates, in quibus malè conueniebat Pontifici cum Gallis, exempli loco adferre ausus fuerit Cardinalis, quum earum omnium author fuerit ipse Pontifex. Si rege vel populo Papam vexante Deus famem in eos misisset vel pestilentiam, potuisset ea res accipi pro vindicta iniuriæ Vicario suo illatæ. iam verò quum ab ipso Pontifice fuerint hæc omnia, non est Deus qui eius vindicat iniurias; sed ipse suus est vltor, &, quod pessimum est, nulla ante lacessitus iniuria. Dum igitur per præteritarum calamitatum memoriam hortatur, ne se à Pontifice seiungant; non hortatur vt ament Pontificem, sed vt mala multa quæ dedit Pontifex in memoriam reuocent, fulminaque eius & minas timeant: quæ profecto nihil nocent nisi timentibus, imo vero meas ditiones maxima mactarunt prosperitate.

Quòd si Gallia, quo tempore amica erat Pontifici, egit prosperè, inde

id fa-

id factum est quia Pontifex eorum ambit amicitiam, ex quorum rebus secundis quæstum faciat. nec Principum res ideo prosperæ sunt quia illis fauet Pontifex, sed Principibus fauet Pontifex quia eorum res prosperæ sunt. Nam vt hirundines ver comitantur, non faciunt; ita Pontifices fælicitatis Regiæ consortes sunt, non authores. Ingruente infortunio, aut ciuili bello vnde periclitetur rerum status, è vestigio Papa animarum scilicet studio se rebellibus applicat, accurritque ad oues vt eas seruet. Quòd si Dominum tum mutauerit Respublica, cauebit ille vt nouus insessor regni Apostolicæ sedi, vnde adiutus fuit, omnem suam potestatem referat acceptam. Sin vetus possessor debellatis hostibus, irriso Pontificis fulmine, triumphârit, tum verò sua Sanctitas omne genus indulgentiarum largâ in eum manu effundet, misertus sanè illius quem miserum facere non potuit.

Euenere hæc omnia iusto Dei iudicio, qui reges ignaros officij spiritu vertiginis corripuit, vt religionis obtentu regna sua facerent vectigalia, & ius sceptri alienæ potestati fœdè manciparent. Deus Opt. Max. in cuius manu sunt corda Regum vt fluenta aquarum, solus potest illos ex alto sopore excitare, & debilia hæc scrupulorum vincula, quibus eorum potestas constringitur, quemadmodum taurus exiguo fune duci solet, tandem aliquando disrumpere. Ego meum sceptrum cum corona ad eius pedes abijcio, qui est Rex Regum, paratissimus illi in causa tam iusta meam operam nauare, omnique ope id defendere, nos Reges, quos in solium euexit, illius Maiestati vni solique regiam dignitatem ferre acceptam, quam ego ipsius seruitio do, dico, consecro.

ORATIO
HABITA
IN CONVENTU ORDINUM

XIV. KALEND. APRIL. 1603.

QUI DIES PRIMI CONVENTUS

PRIMUS FUIT.

ORATIO PRIMA.

T primum Deo Opt. Max. visum est inflictæ pœnæ acerbitatem lenire, & Angeli hanc vrbem assumentis violentiam retundere; statui continuò tribus præcipuè de causis hunc conuentum ordinum indicere: quarum prima non solum ad eam rem videtur sufficere, sed etiam necessitatem comitiorum imponere; vt vos scilicet, qui Rempubl. omnesque in ea hominum ordines refertis, auribus hauriatis, ego voce exprimam quantum vestræ alacritati & beneuolentiæ debeam, quorum communi lætitia & plenissimo applausu in eum locum receptus sum, quem sanguinis mei & propinquitatis iure Deus suo tempore mihi destinârat; idque nullâ interiecta morâ, sed vt primum Regina vestra celebris memoriæ, satura æui sed saturior honoris, ex hac fragili & caduca in æternam vitam recepta est: Non quod mihi ea sit eloquentiæ vis, quæ hoc tantum grati animi debitum pari verborum dignitate exæquet; sed tantùm, vt me meis ipsius verbis ad eam gratitudinem obligem, quæ vestris meritis meisque viribus & moribus respondeat. Vnquamne ego inexpectatam illam animorum promptitudinem, & singularem constantiam obliuiscar, quâ me Regem vestrum legitimum & gubernatorem vno ore pronunciastis, vno pectore consensuque recepistis? Patiarne è memoria excidere, vt omnes hominum ordines mihi primò aduentanti in occursum non exierint, sed quasi euolarint? ex oculis nihil micabat nisi mixta amore lætitia, & ex ore nihil audiebatur præter gratulationes: pedum manuumque & reliqui corporis gestus Regis sui videndi amplectendique vehemens desiderium ardoremque testabantur. Quid ergo retribuam? Numquid in meipso id probabo quod in alio ferre nunquam potui? Minimè gentium, quin vobis audientibus fatebor, semper mihi suspectos fuisse homines lingua

gua nimis officioſa & volubili; qui creditoribus ſuis tanta profuſione refundunt verba, quaſi alio monetæ genere non ſtatuerent ſua nomina diſſoluere. Vt igitur rebus ipſis gratum animum vobis exhibeam, duæ huius conuentus indicendi cauſæ mihi aperiendæ ſunt; ambæ quidem eodem fundamento nixæ, nimirum factis, quibus volente Deo dum vixero, vobis mea conſtabit gratitudo; at hoc diſcrimine, quòd in priore cauſa facta, quæ gratum animum teſtantur, indiuiduo quaſi nexu mecum cohærent, & à me ſeparari nequeunt: quæ ad poſteriorem verò ſpectant fieri poſſunt vel omitti; quanquam fauente Deo ſperem eorum tædio nunquam me captum iri.

Priora igitur ea ſunt, quæ Deus in vos per me contulit beneficia: quibus ego (mihi credite) veſtri boni quàm mei honoris aut commodi gratiâ magis ſoleo gloriari.

Inter illa autem munera, quæ vnà mecum ad vos miſit diuina benignitas, primum ſibi locum vendicet Pax hæc æterna cum omnibus vicinis gentibus. Mihi in Deo gloriari liceat, quòd nemini vnquam fecerim, à nemine acceperim iniuriam. cum omnibus Chriſtianis Principibus & Rebuſpub. fędus amicitię hactenus colui. & quam indiuidua mihi comes Pax data ſit, vos ipſi, quos longo & difficili bello implicatos inueni, ſatis eſtis conſcij. Meo aduentu diſparuerunt arma, infeſtíque animi conſtantem in gratiam redierunt: quæ certè non minima eſt Chriſtianæ Reipub. fælicitas. Pace enim vrbes florent, mercatores diteſcunt, negotiatio creſcit, & publica ciuium ſecuritas: quum ſine periculo, aut remora quiſque ſuum viuendi ſequitur inſtitutum. non quod ita alligatam mihi pacem exiſtimem, vt mihi vobiſque propriam perennemque ſpondere auſim: ſed in hoc meam vobis fidem poſſum obſtringere, nunquam à me fore primam amicitię publicæ rupturam. Nulla mentis meæ perturbatio aut ira efficiet, nulla priuata iniuria, vt aurei huius ſæculi curſum vobis interrumpam: tum demum paci nuncium mittam, cum honos Reipublicæ læſus, aut imminens periculum bellandi neceſſitatem imponet. quibus temporibus turpi paci præſtant honeſta arma, & ſagum toga ſecurius habetur. eam tamen mihi creat fiduciam præteritæ pacis experientia, qua me Deus vſque ab incunabilis beauit, vt de eius benignitate in poſterum nullus dubitem: dulce pacis donum in me porro conferret, nec bonitatis ſuæ pænitentia capietur: quamque olim ſententiam de ſuis ex bello victorijs vſurpauit Dauid, eam ego ad pacem meam transferam nempe, *eundem Deum; qui me ab hiante Vrſi & Leonis rictu expedijt, eoſque mihi tradidit; nunc quoque ex incircumciſo illo Philiſtæo mihi daturum ſpero victoriam.*

Etſi autem ingens ſit externæ huius pacis beneficium; tantum nihilominus cedit internæ, quantum bellis ciuilibus atrocitate & ſæuitia

ſæuitia cedunt externa. Secundum itaque diuinæ liberalitatis pignus, quo meum aduentum vobis commendauit, eſt hæc ipſa interna pax; & quidem, ſi rectè expenditis, gemina. In primis enim per rectam illam ab Henrico ſeptimo ſtirpis meæ lineam Roſarum vnio, quam illj Regj fælicisſimæ memoriæ acceptum ferre oportet, in me redintegratur. eo etiam authore alterius pacis, de qua mox dicturus ſum, fundamenta iacta ſunt. Ciuilis belli inter familias Eboracenſem & Lancaſtrenſem tam lamentabilis & recens fuit calamitas, vt veſtras hîc refricare memorias nihil opus ſit. Sedata fuere in illo omnia, in me firmata; in illo vnio animorum facta eſt, in me refecta. Ego ex illa beatisſima coniunctione genus legitimum, rectaque linea, traho; necnon ſæpe ante ex vtriuſq; familię ſtemmate. Sed hęc ipſa familiarũ vnio cum duorum veterum illuſtriumq; regnorũ vnione nihil habet cõparandũ, quæ altera eſt interna pax in me coalita, mihi adhęreſcens.

Et hîc veſtra mihi patientia pauxillum exoranda eſt, vt beneficia illa, quæ in meo vnita ſanguine in vos redundant, paulò articulatiùs commemorem: ſiquidem meum eſt de ijs dicere, in quo, vt in capite, vaſtj huius corporis membra concreſcunt. In primis, ſi ſupra naturam & rationem humanam non attollas oculos, facile tamen ex hac vnione totius Inſulæ commoda perſpicias. nam ſi validus eſt è vigintj millibus exercitus, nonne erit duplo validior è quadraginta? Nunquid Baro qui prædiorum posſesſiones geminauit duplo ditatus eſt? Scimus docente natura ex atomis conſtare vaſtos montes, & quæ nunc ingentia regna ſunt prius fuiſſe in exiguas dominationes diuiſa, tyrannis vt poterant occupantibus vrbeculas aut pagos, quibus parj iure inter ſe coeuntibus, ſucceſſu temporis factæ ſunt Reſpub. & aſpirante Deo Monarchiæ, ſatis validæ vel vt hoſtibus, duce Rege, obuiam irent; vel domj ciues ſuos in officio continerent. An nobis excidit Angliam olim, exempta Cambria, ſubditam fuiſſe heptarchis? an neſcimus heptarchiarum vnione vires eius ſepties geminatas? quis neſcit Cambriæ coniunctione ingens acceſſiſſe rebus veſtris præſidium? quę licet ſatis potens antea fuerit & valida Reſpublica, cum veterj tamen & illuſtrj Scotiæ regno conferrj non poteſt? Sed quorſum opus eſt naturalibus niti coniecturis, quum diuina prouidentia ita iam olim conſtitutum ſit? Nonne linguæ & religionis & morum vnio cæleſti benignitate jam conciliata eſt? Nonne ſedes ambabus gentibus facta eſt eadem Inſula, eodem marj circundata, & ita difficulter diuiſa in duo regna, vt qui ad limites vtrinque coluerunt vix terminos vtriuſque internoſcant? non mare interluit, non ingens fluuius diſpeſcit, non montium prærupta aut alia naturæ diuortia diſcriminant, ſed exigui riuulorum curſus, ſed vallorum incerta rudera, &, vt ſemel dicam, facilius eſt cogitatione quam reipſa terminos iſtos deſcribere, nunc

omnino

omnino indiuiduos & confusos; vtriusque regni iure post legitimum tempus in me deuoluto, in quo Regius vtriusque gentis sanguis coaluit. Nunc huius Insulæ paruus orbis, naturali Oceani fossa à magna diuisus, aduersus quamcunque exterorum vim validissimè munitur, & prior ille huius gentis pauor hac vnione requieuit. Nam Septentrionalis Insulæ pars non modo huius Reipublicę hostibus statio fuit & portus, sed eorum consilijs & illecebris in ditiones vestras excurrebat prædabunda, & importunis aggressionibus vos à vestris, quas in manibus habebatis, retrahebat victorijs, vt vestras fortunas vxoresque & liberos domi defenderetis, & Scotię, vt tum temporis dicebatur, posticam relinqueretis securam: qua nulla maior Angliæ Regibus maioribus meis illustrium victoriarum remora iniecta est. Igitur, *quæ Deus coniunxit, homo non separet*; Ego maritus sum, coniux mea est hæc Insula: ego caput, illa corpus: ego pastor, illa grex. Spero neminem esse ita à ratione auersum, qui me Christianum Regem & sub Euangelio natum velit esse polygamum, duarumque vxorum virum; aut caput vnum corpori diuiduo aut monstroso annecti; aut formosi pecoris custodem, cuius ouile quadruplicis Oceani macerie cingitur, bipartito præesse gregi. Sed vt mihi persuasissimum est neminem inueniri meorum ciuium, cuiuscunque demum ordinis, cui de beatissima hac vnione idem mecum non oboriatur gaudium; ita certum est friuolas eorum hominum rationes facillimè dissolui, qui id nunc eunt impeditum, quod Deus in me iam consummauit. Hi sunt homines aut inscitia cæci, aut malitia peruersi, aut, cum in pacata beneque instituta Republica viuere desperent, nouarum rerum studiosi. Nam si dignitatem suam & priuilegia obtendant, nonne, obsecro, vtriusque gentis regimen semper fuit monarchicum, vbi corpus sine capite cui semper adhæret æstimari absurdum est? quemadmodum igitur vtriusque gentis honor, & priuilegio à Regibus separata nunquam erant; ita nunc in me, vtriusque capite, ista omnia iure suo censentur vnita. Nonne enim, dum in heptarchias diuisa erat Anglia, necesse erat vnam partem ab alia exedi, donec omnes coaluere? An tamen Wiltonij, aut Deuonij, & cæteri Saxones Occidui dicti, quorum regnum maxime diuturnum, cætera ferè contriuit, Essexijs, aut Sussexijs, alijsue Angliæ populis in ditionem suam redactis de prærogatiua loci hoc tempore intentent litem? Nonne idem in Gallia vsu venit, olim in Ducatus diuisâ, nunc vnius regni iure contentâ? Nam vt minores fluuij in maioribus amittunt nomen, & eorum vis omnis cum appellatione perit in Oceano, ita, minutis Dominationibus in maioris regni potentiam coeuntibus, omnia quæcunque priuata discrimina & quæstiones absorbentur. Quod si Saxonum regnis Bellonę hasta in vnum compulsis ita fauerit fortuna, quem nisi fælicissimum his duobus successum pollicebi-

pollicebimur ſponſali Aſtreæ annulo conciliatis? Et cùm Deus Opt. Maxim. Scotiæ, Britanniæ dimidio, cunas meas & priorem deterioremque vitæ meæ partem, vobis autem poſteriorem melioremque conſecrarit; neminem mihi adeo iniurium fore ſpero, qui mihi mei dimidium cupiat auulſum. Sed de hac re ſatis, cùm ſciam omnes votis animíſque huic ſermoni applaudere.

Quanquam autem hæc externæ internæque pacis beneficia ingentia ſunt; quia tamen in rebus bonis, ſi diuturnæ non ſint, ipſa bonitatis æſtimatio minuitur, diuinæ benignitati inſuper viſum eſt non orbum me ad vos mittere, ſed bonæ ſpei prole auctum; vt perennet ius illud, quod in me contulit, & ſub poſteris meis vnionem illam & pacem, quæ mecum in hanc terram inuexit, propaget in ſæcula.

At neque vtraque hæc pax, nec commoda ex vtraque nata, nec ſpes perpetuitatis in ſobole idoneum eſt imbecillitatis humanæ fulcrum, ſed fragilis putriſque arundo, niſi Deus benedicendo robur addat donis ſuis & æuum. *Fruſtra enim vigilum excubiæ, ni Deus ſit vrbis tutela: Fruſtra domus ædificatur, ni Deus ſucceſſum indulſerit; Fruſtra plantat Paulus, aut irrigat Apollos, ni* Deus *dederit incrementum.* Humana omnia tranſeunt vt vmbræ, marcent vt flores, prætervolant vt paleæ, ni Deus vero ſui cultu, & ex eo nata vitæ ſanctimoniâ Regum ſceptra fuerit tutatus. Et quanquam à meo introitu non ſemel Eccleſiaſticos viros ipſe conuenerim, & meam de religione ſententiam edictis ſæpe publicarim, volo tamen in hoc ampliſſimo conſeſſu vobis animi mei nonnulla recludere arcana. Nullo enim vnquam tempore erubeſcam religionem profiteri, ne Deus erubeſcat coram hominibus & Angelis me agnoſcere: quod eò nunc facio libentius, ne qui fortè, eius rei ignorantiam prætexentes, importunitate ſua huic noſtro conuentui moleſti ſint. Adueniens, vnam in Anglia religionem publicam & probatam lege, quam & ipſe profiteor, offendi: at altera in eius viſceribus latere mihi viſa eſt, præter ſectam quandam occultam. Prima vera eſt & orthodoxa religio, quæ mihi ſemper cordi fuit, & iure regni meruit ſola obtinere. Secunda eſt quæ iniuſtè nomen vſurpat Catholicæ, cùm ſit Papiſtica. Tertia, quæ magis ſecta eſt, quam religio, Puritanorum eſt & Nouatorum, qui non tam fide diſtinguntur à nobis, quam politiæ ſpecie; nempe ochlocraticæ paritatis ſtudio, & poteſtatis ſuperioris impatientiâ, præſentiſque Eccleſiæ regiminis odio. vnde fit, vt in bene conſtituta Republ. intolerabiles ſint. qua ratione erga hos me geſſerim ex meis edictis ſatis conſtat. Ad Papiſtas quod attinet, multum ſane differt fides mea, & via ſalutis propriæ, à publica illa regiminis & politiæ formâ, quam boni publici cauſâ ſtatui obſeruare. Fides mea vobiſcum eſt commu-

nis,

nis, & hîc caput habetis corpori conſentiens. nec ſanguine vobis ho-
ſpes ſum, nec religione. licet autem hæc mea profeſſio educationi
quoque reſpondeat, cuius beneficio (ſit Deo gratia) vna cum nu-
tricis lacte lac cæleſtis veritatis ſuxi, nunquam tamen (mihi credite)
vel coſtantiæ ſtudio, vel præiudicio animi in ea hactenus perſtitiſ-
ſem, niſi & rationi & conſcientiæ inueniſſem δὶς διὰ πάσων conſonam. At
in religione violentiam & peruicaciam ſemper fugi. Romanam
Eccleſiam Eccleſiarum agnoſco matrem, erroribus tamen & corrup-
telis inquinatam, quales erant Iudæi cùm Chriſtum crucifige-
rent. & quemadmodum ægrotantis vitæ infeſtus non eſt, qui
cacochymiam iubet expurgari; ita nec Romanæ Eccleſiæ hoſtis
ſum, cum volo eiurari errores. nolo templum deſtrui, ſed ſordes
euerri. nam qua fronte iubeant nos ingredi, ſi domum ſuam nolint
prius mundari? Ego nullius boni cauſâ meam ipſius conſcientiam, in
re quantumuis exigua, vnquam læderem (nec enim hoc ſcrupuli ge-
nere Puritanorum diſtrictiſſimo olim ceſſero) nollem tamen ad meas
opiniones omnia ſubditorum trahi corpora ſimul animaſque; diſpli-
ceret mihi coacta illa Reipublicæ facies. ab acerba ciuium vexatione,
& conſcientijs hominum nexu & mancipio mihi vendicandis tantum
ſemper abhorrui, vt eorum onera, quantum per leges & tempora lice-
bat, leuauerim, nedum vt cum Roboamo auxerim. quod ſpero illius
religionis ſectatoribus poſt meum aduentum reipſa compertum. Et
hoc ipſo tempore in legibus contra eos latis relegendis examinandiſ-
que curioſior fui, vt in hoc conuentu deliberetis, quo demum pacto
rationis luce (quæ legis anima eſt) dubitatio omnis tolli poſſit, ſi forte
ſeuerius quam legiſlatoris mens erat, hæ leges a Iudicibus fuerint
exercitæ, aut ita conſcriptæ vt inſontibus pariter ac ſontibus noceant.
Ego ſectatores illius religionis, mihi ſubditos, in duo prima genera
diſtribuo Clericos & Laicos: & hos quidem propter cæcam, & im-
plicitam fidem, ſolius Eccleſiæ authoritate nixam, magis cenſeo excu-
ſandos, qui doctorum ſuorum erroribus affines cenſeri nequeunt, niſi
omnia crediderint quæ illis libet affirmare. horum alij moderati ſunt
& pacis publicæ amantes, qui iam vel ſenio confecti leuitatis aut in-
curioſitatis notam metuunt, ſi à teneris hauſtam eiurent ſuperſtitio-
nem. vel iuuenta floridi, qui prauæ educationis vitio eo veneni genere
pro lacte nutriti ſunt. Ego auctor non eſſem vt mentis errores, quos
diuinæ emendationi par eſt commendare, luant corporibus. Quod ad
factioſos illos, qui aut rerum nouarum ſtudio, aut priuata indignati-
one ideo facti ſunt Apoſtatæ, vt ſeditiones concitent, aut Rempublicã
turbent; eorum in religione peruerſitas magiſtratum publicum vel
nolentem excitat, vt quid agant diligentius obſeruet, & peruicaciam
coerceat. De clericis vero hoc ſine circuitione eloquar ni duas res,
quarum

quarum alterâ docent, alterâ faciunt, prorſus eiurarint, meritò ex hoc regno exulare. Docendo, faſtuoſum illud Romani Pontificis primatū citra modum extollunt: illū non modò eſſe Chriſtiani orbis ſpirituale caput, verum etiam (*ſi Dijs placet*) in Reges & Imperatores poteſtatē habere ciuilē planè, & imperatoriā, vt coronas Princip. pedibus conculcet, deq; omnib. regnis & imperijs pro libito ſtatuat. faciendo autē, publicū merentur odiū, dum ſua aut aliena manu Reges occidūt, ſibiq; laudi ducunt, quòd in ſuos quoq; Principes, Pontificio damnatos anathemate, nihil hoſtile omittūt; ſubditos ab omni fidelitatis ſacramento liberant, & regna πολυ- Monarchæ vel monſtro potius ipſorum capiti, in iuſtam prædam exponunt. Pluribus hic opus non eſt: vtinam niueus ille dies mihi luceat, quo omnes Chriſtiani poſita pertinacia ab extremis recedant, & in medio, perfectionis centro, dextras coniungant; nihil mihi prius foret vel antiquius, quàm beatiſſimæ illius vnionis membrum cenſeri. Certè ſi recentia illa & craſſa commenta quæ nec ipſi poſſunt tueri, & corrigi oportere non negant, tandem aliquando pudore abijcerent, & nouitatis ſtudium hinc indeque ponerent; non dubitarem ego in media via illis occurrere. Nam vt fides mea verè antiqua eſt, Catholica & Apoſtolica, Sacris literis & expreſſo Dei verbo fundata; ſic in rebus ad politiam Eccleſiaſticam ſpectantibus antiquitatem in primis reuereor: qua ratione ſatis mihi cum Deo cauebo, ne vel in fide hæreticus, vel in politia ſchiſmaticus iure videar. Vnum tamen cuperem Papiſtas noſtros monitos, ne ex mea lenitate, quia Perſecutoris nomen fugio, ius ſibi aliquod datum putent, vt numerum ſuum apud nos augeant, aut partes confirment, quaſi, quod me regnante deſperent, ſuam ſub poſteris meis religionem reſtituendam ſperarent. ſciant me ſibi, ſi bonos ſe ciues gerant, hoſtem non eſſe, at eorum erroribus capitales iam olim denunciaſſe inimicitias. Dolerem ſi malis moribus ſe meo præſidio facerent indignos: cæterum peruerſas eorum opiniones, quantum potero, conabor exterminare. Ego ſi eorum religionem paterer repullulaſcere, meipſum in primis proderem, & conſcientiam meam: deinde totius Britanniæ libertatem, reducto acerbæ ſeruitutis iugo, quod ante me excuſſum erat; ſceptri denique, quod ego à maioribus meis ſeruitute vacuum accepi, proderem apud poſteros meos, libertatem. Bonis igitur ciuibus hac ſuperſtitione circumuentis conſilium meum impertiar: ſi quem in ſeipſis ad veritatem ſentiant inſtinctum, eum omni opera foueant, neu gratiam in cordibus ſuis occultè operantem patiantur extingui: ſin nullius interni motus ſibi conſcij ſint, legendo inquirant verum, ſtudioſéque cum doctis conferant, omnia denique experiantur, quibus ad veram animi tranquillitatem perueniant. qui religione à nobis diſtinguuntur, dimidia tantum ex parte ſubditi ſunt: & qui meliorem ſui

partem

partem, animam nobis subtrahunt, dimidiatum tantum nobis obsequium præstant. Hic res ipsa me monet, ad vos, Domini Episcopi, sermones conuertam: doctè à Dunelmensi hodie pro concione dictum est, pænam sine institutione tyrannidem esse; & sanè vestrum est, totiusque cleri vobis subditi, maiore paulò cura incumbere, vt partim vitæ vestræ exemplo, partim doctrina animas Deo lucrifaciatis. Videtis hostium vestrorum sollicitudinem, qui labores omnes molestiasque & pericula insuper habent, dum hominum animas auertant à vero: tam sedulum agit Diabolus Episcopum. Vigilantiores igitur estote in vestro munere; & ex Diui Pauli præscripto oportunè, importunè, instruite, monete, quodque antehac negligentiâ peccatum est, nunc noua resarcite diligentia: successum commendantes Deo, cui vt æque accepti sunt qui diuersis vocantur horis, secundâ, tertiâ, decimâ, duodecimâ, ita & mihi erunt, eius in hoc regno Vicario.

Tertia ratio ordines regni conuocandi, quæ ea in vos gratitudinis meæ opera continet, quæ fieri possunt aut non fieri, sine tædio tamen (volente Deo) dum vixero à me fient, in duobus posita est, nimirum sanctione legum, quod tantum in conuentu ordinum fieri potest, & sedulo legum exercitio, quod nullo non tempore faciendum est. In legibus ferendis hoc vobis sanctè promitto nunquam mihi meum bonum prælatum iri publico. cùm fælicitatem Reipubl. qua in re iusto Regi Tyrannus è diametro opponitur, summam mihi in terris semper duxerim fælicitatem. Vnum verò est, quod vos hic moneam, ne multas hoc tempore sanciatis leges: primò, quia in corruptissima Republ. plurimæ sunt; & præstat paucas bonas bene exercere, quam hominum memorias numero onerare: deinde si multæ vno in conuentu rogandæ sunt, singulis ritè examinandis tempus non sufficiet, & nascetur ex multitudine confusio. Bene monuit hodie Episcopus, deliberandum esse diu quid statuas, at faciendum celeriter, quod statuisti. Ad leges verò exercendas prudenter & magnificè, à maioribus meis, idoneis in locis magistratus & iudices instituti sunt: ad quos vt aures & oculos meos me conuerto. Nihil vobis dico, nisi quod Ezechias Rex Iudæ suis: *Mementote thronos, quibus insidetis, nec vestros esse, nec meos, sed Dei*: vt mihi à vobis reddenda ratio est muneris vestri, ita ab vtroque nostrum reddenda est Deo. Non vestris affectibus ille locus datus est, sed iustitiæ: illîc ab amore & odio vacuos esse oportet, nec metuere offensam potentiorum, nec tenuiorum res afflictas miserari: atque adeo, ne personarum videatis discrimina oculis esse captos; manibus verò, ne munera accipiatis; in omnibus causis medium illud prementes, ipsum Iustitiæ centrum, vt lances pendeant in æquilibrio, neutrâ sursum deorsumúe nutante. Tria præcipuè ego à vobis requiro, cognitionem, for-

fortitudinem, ſynceritatem; primum vt æquum decernatis, ſecundum vt decreta præſenti animo peragatis, tertium vt ſyncerè & candidè vtrumque faciatis. Quod ad me ipſum attinet, coram hoc ampliſſimo conſeſſu ſanctè polliceor nihil omiſſurum me, quod ad leges exercendas faciat. & vt vobis veſtra munia ſine tædio ſuadeo obeunda, ita (quod mei proprium eſt officij) nunquam me tædebit rationem à vobis exigere.

Hactenus tres illas conuentûs indicendi cauſas explicui, omnes in hoc quidem conſpirantes, vt gratitudinem meam vobis exhibeant, ſed alia atque alia ratione; primam quidem verbo, poſteriores duas opere. iam peractis quæ in hac oratione promiſi; fateor (quod in Sacris dicitur) ſeruum me eſſe inutilem. vt enim, cùm Deo ſeruiuimus quantum in nobis eſt, nihil fecimus niſi quod ex officio nobis faciendum erat, qua ratione inutiles eo loco dicimur: ad eundem modum, cùm me vobis totum impendi, nihil niſi debitum præſtiti; Deo etiam vindice, ſi quid contra fecero. Non me latet præcipuam hanc eſſe Regis & Tyranni differentiam; quòd hic populi corpora, & fortunas, & omnia ſuæ putat facta libidini: ille vero ciuium ſuorum bono ſe natum æſtimat, eorumque proſpera ſummæ ſibi ducit fælicitati. Ego vobis opulentis pauper eſſe nequeo, nec beatis miſer, nec fortunatis calamitoſus, nec ſecuris anxius. quod autem ſeruus haberi debeam, longe eſt veriſſimum. Sicuti enim ſingulorúm, & hominum, & ordinum præſes ſum, rectorque, & caput, cum auctoritate omnibus imperans, vt ſubditis: ita ſi in vnum corpus populum collegeris, tum profiteor, vt caput gratia corporis factum eſt, non corpus gratiâ capitis; ita Regem populo natum eſſe, non populum Regi. Quanquam enim Rex & ſubditi ſint relata; Rex tamen abſque populo eſſe nequit, at ſine Rege eſt populos inuenire. ego nunquam erubeſcam magnus ille Reipub. haberi ſeruus, cui nihil vnquam in hac vita, bono publico, carius aut beatius contingat.

Quum autem promptitudinem illam & vnanimem conſenſum, quo in eum me recepiſtis locum, quem mihi diuina præparauerat benignitas, non horum aut illorum beneuolentiæ adſcribere oporteat, ſed omnium: nemini certè peculiari iure à me debetur gratia, ſed omnibus. Nam vt in delictis, quod à multis peccatur, impunè peccatur; ita eius, quod omnibus conſpirantibus bene factum eſt, nemo ſibi gratiam priuatim vendicet. Vnde, quòd eorum, qui à me præmia expectabant non omnium ſatisfecerim votis, perfacilis mihi apologia eſt. Ex quo regnum hoc inij peti à me ſolebat aut dignitas in Republica, aut officium in mea familia, aut prædiorum aliarumue rerum commoda. ſi cunctis mandaſſem honores publicos, mandaſſem nemini. nec enim aliter conſtant honorum gradus, niſi

 quo-

quorundam præter cæteros ratio habeatur. omnes verò in conclaue aut cubiculum admittere frustra tentassem, cum neutrum sit omnium capax. si prædiorum aliarumque rerum præmia, omnibus vulgassem, exaruisset liberalitatis meæ fons, nec iam suppeteret, quo quenquam munerarer. Non tamen (vt spero) ita parcus fui horum trium dispensator, quin tam exiguo tempore pluribus notam fecerim liberalitatem meam (quod sine iactantia dictum velim) quàm vllus ante me Regum Angliæ. Quin potius veniam tantæ munificentiæ à vobis peto. nam, regni patrimonio dissipato, ciuibus meis grauis esse cogerer; quod ego omnium Regum inuitissimus facerem. quanquam enim (vt modo dixi) non singuli fuerint, sed vniuersi, qui de me bene mereri ab initio studuerunt; erant tamen qui ratione officij, aut gratia ad populum, aut aliqua alia de causa & ante & in ipso aduentu meo conati sunt sui in me amoris aliquod edere documentum. non quod ego vllus dubitem, quin alij, si eorum tenuissent locum, mihi eundem præstituri fuissent affectum (tam concors erat aduentanti omnium applausus) veruntamen, quando hæc mihi beneuolentia à certis hominibus delata est, eos sine ingratitudinis nota negligere non potui. quosdam igitur ad publicos honores euexi, quosdam in familiam recepi: partim vt bene meritos, sed tenues, viribus instruerem ad prouincias obeundas, quarum à me censebantur capaces: partim vt nihil meritos, sed honore dignos auxilio meo, sine quo honorem mandatum gerere nequibant, non destituerem. Duæ me præcipuæ causæ munificum fecerunt, altera honesta & cum ratione coniuncta; altera (nec pudebit fateri) ex mea orta infirmitate. Pati enim non potui, quin, toti sic deuinctus Reipublicę, ex beneficientiæ fonte quosdam riuulos emitterem, ad eius partes irrigandas, ad eius membra recreanda, fouendaque: & hæc honesta fuit ratio. Altera meæ imbecillitati imputanda, numerus erat petentium & petendi importunitas. Ratio nobis infunditur, sed experientia tempore & labore acquiritur; quæ me hanc donandi facilitatem dedocebit, & patrimonio meo & (quod inde efficitur) regno damnosam; quæ res etiam ciuibus meis persuadebit aliquando, vt hanc petendi importunitatem dediscant. Indicatis igitur causis, propter quas hunc conuentum indixi, nihil aliud videtur superesse, nisi vt vobis me purgem, si in mea oratione non inueneritis, quam fortasse expectastis, facundiam. Possem hic negotiorum quibus distrahor grauitatem & assiduitatem obtendere, per quæ non licet de dicendis cogitare antequam ad locum dicendi veniam. Possem etiam ea impedimenta causari, quæ mihi ex primo huius amplissimi conuentus aspectu nasci potuerunt: sed his missis, causam eius rei non minus ingenuè quàm liberè vobis expediam. Ego in ea semper mente fui optimam Regis eloquentiam esse simplicitatem,

tem, & candorem. nam ſermonem regium ambiguum aut perplexum eſſe non decet, vt inſtar veterum oraculorum, quæ à Dijs edebantur, in contrarios ſenſus rapi queat & diſtrahi, & hæc eſt ſimplicitas. Candoris nomine generoſum illud honeſtum intelligo, quo eius orationem vitamque omnem incoctam eſſe oportet; vt quantum dignitate reliquos ſupereminet, tantum etiam candore præcellat, & linguam faciat veracem mentis nunciam. Hoc autem facundiæ genus iugiter à me expectabitis.

ORATIO HABITA IN CONVENTV ORDINVM EX ORE DICENTIS QVANTVM POTVIT FIERI VERBATIM EXCEPTA.

Atres, Proceres, Equites, Ciues, huius amplissimi Concilij; Res, de qua nunc apud vos dicturus sum, mihi nihil eiusmodi cogitanti, paulò antequam ad vos accederem, oblata est. Ita accidit, vt, qui in præcedente consessu pręcipuam dicendi materiam mihi proposuerim vobis & Reipub. quam repræsentatis gratias agere, quòd me in solium diuina benignitate sanguinisque & naturæ iure debitum mira & incredibili alacritate receperitis; nunc necesse habeam longè ampliorem gratiarum agendarum materiem suscipere, quanto nimirum vobis altior est Deus ille Opt. Max. qui hoc tempore me, & vos, & Rempub. à præsentissimo internecionis periculo admiranda bonitate liberauit.

Quare sermonis initium mihi erit vetus illud diuinæ veritatis oraculum *Misericordia Dei supra omnia opera eius.* Neque enim ex creato mundo tantum splendoris accessit diuinæ gloriæ, quantum ex redempto: neque microcosmi generatio, in primo Adamo, iustitiam & misericordiam diuinam sic extulit, vt eiusdem regeneratio, in secundo. Nunc verò liceat mihi vestra bona cum venia (quando Dei nomen Regibus vt Vicarijs suis Deus ipse tribuit, eisque diuinitatis

 scintil-

ſcintillas aliquas inſeruit) aliquantum immorari in collatione Dei operum erga vniuerſum orbem, cum ijs, quæ tum in me, tum in paruum hunc dominationis meæ orbem, à reliqua terra Oceano diuiſum, exeruit. Vt enim in prima ætate mundum ſcelere & flagitio luxuriantem, Dei filijs hominum filias depereuntibus, quum impietatis omnigenæ cumulus ſummum apicem attigiſſet, aquarum diluuio mundum immerſit Deus, non vt ablueret, ſed vt diſſolueret, vno Noacho cum familia excepto, qui Dei minis perſuaſus fide & pœnitentia commune periculum declinauit. Eodem modo in hoc mundi veteraſcentis ſenio, vbi nequitiæ & deploratæ in Deum hominesque perfidiæ nihil deerit, Deus pænas iterum ſumet de mundo, non aquis vt olim, ſed igne; nec vt expurget, ſed conſumat, illis tantum exceptis, quos fides ſubtrahet exitio, & labe purgatos ſaluti vindicabit. Gemino huic rerum omnium exitio aſſimilare mihi liceat duos illos nefaſtos dies, in quibus & mihi & vobis huius parui orbis incolis, quorum mea ſalus maximè intereſt, Deus minitatus eſt interitum. Tametſi enim omnes homines & in primis Reges, velut celſæ arbores, aut ſcopulorum montiumque ardua, innumeris viuant expoſiti periculis, quibus & ipſe ego ſi quis Regum alius inde vſque à tenerrima ætate, & priuſquam ex matris vtero prodijſſem, fui obnoxius; inter omnia tamen diſcrimina quæ pertuli, duo præcipua & maxima fuere.

Prius in patrio meo regno contigit, vbi vitæ meæ prior pars tranſacta eſt, poſterius, quod & atrocius, hîc inter vos. in priore baptizandus eram meo ſanguine; nec tantum in præſens ad populares meos, ſed in futurum ad vos quoque perueniſſet mei interitûs ſenſus. Ereptus ſum tamen ſingulari Dei munere è faucibus mortis, à mucrone pugionis; vt tantum beneficium agnoſcerem, & velut è fornace exploratior exirem. Poſterius autem, quod nuper adeo contigit, quo non mihi tantum, ſed vobis quoque omnium ætatum & ſexuum & ordinum promiſcuo exitio pereundum erat, non infamia ſanguinis, ſed fragore, flammâ, & ſulphure, à quo tamen diuina clementia nec ſine miraculo omnes incolumes facti ſumus. Quid hic loquar neſcio, immo potius quid non loquar? cum horrore animi illud Poetæ vſurpandum eſt —— *vox faucibus hæret.*

In hac autem dira & tartarea machinatione, qualem nulla nouit hiſtoriarum memoria, tria admiranda, vel prodigioſa potius obſeruo; atrocitatem ſceleris inauditam, cauſam eius audendi leuiſſimam, rationem detegendi inexpectatam.

Ad primum quod attinet, nemo vnquam ſatis miretur infandam huius machinationis ſæuitiam, non ſolum in vitam meam, vxoriſque, & liberorum, verumetiam ad Reip. interitum, ad patriæ vaſtitatem,

qua

qua vniuersis pariter erat intereundum senibus, infantibus, iuuenibus, nobilibus, ignobilibus, viris, fœminis. designabantur ad perniciem maior nobilitas cum clero, Episcopis nempe & potiore concionatorum parte, tum equites cum minore nobilitate, quin &, qui in hoc cætu futuri erant Pontificiæ superstitionis fautores, communi fato inuoluendi erant, omnes præterea Iudices cum Iurisconsultorum maxima parte & scribis. Ideo verò in hac curia tam atrox scelus patrandũ erat (quemadmodũ ipse iam in carcere incendiarius fatetur) vt quo in loco aduersus se & suam religionem duris (vt aiunt) legibus sæuitum erat, ibi homines & parietes ipsi vindicibus flammis simul & semel tanquam fulmine displosi è medio abolerentur. Porro videte mihi trucem exequendi facinoris modum. Mortis per vim illatæ tres omnino sunt differentiæ: prima cùm homo hominem interimit; quod genus violentiæ minus in se habet terroris; vim enim vi licet repellere, & si iniuriæ arcendæ facultas desit, quis scit an in animo aggressoris aliquem misericordiæ affectum etiam in ipso sceleris articulo excitauerit Deus? vt plurimas omittam in eiusmodi periculo expediendæ salutis vias.

Altera violentæ mortis ratio priore crudelior est, quæ à feris animantibus infertur. vt enim minus mouentur misericordiâ, sic horribilius est in eorum furorem incidere. Fieri tamen interdum solet, vt vi opposita prohibeantur, vel aliquo clementiæ affectu feritatem remittant, vt Leones erga Danielem antro suo inclusum, vel grati ille animi Leo aduersus Romanum ciuem, pro beneficio accepto, vitâ redonatum.

Tertia & omnium sæuissima est à rebus inanimis, & inter has ab aqua & igni, & è duobus hisce elementum ignis furiosius est & implacabilius.

Alterum est quam leui vel nulla potius causa ad hanc tragœdiam agendam hi artifices prodierint. Nam si patrimonia decoxissent, vel contumelia aliqua irritati fuissent, desperationi imputari posset hoc inceptum, vel vindictæ. At enim (vt de me loquar) vix vllum eorum, ne de facie quidem, noui, neque ipsi vel speciem vllam iniuriæ obtendere possint; & ipse furcifer iam comprehensus ingenuè fatetur neque se, neque socios ad hanc mentem vllâ aliâ causâ compulsos fuisse, præterquam vno & solo religionis suæ studio. Mirum & illud est, homines (nomine saltem) Christianos, & indigenas & Anglos, è quibus vnus peculiari sacramento in honorato officio mihi obstrictus erat, sui Regis, regiæ sobolis, patriæ, & Reipubl. internecionem esse machinatos. In hoc verò stupenda elucet cum malitiâ peruersitas, quod sacerrimus hic in vinculis nebulo, ad nullam aliam pœnitentiæ significationẽ adigi potuerit, nisi quòd ob rẽ infectã desijt pœnitere.

Ter-

Tertiò, non leuem meretur admirationem proditio coniurationis; quæ magis vos redderet attonitos, si æque vobis ac familiaribus meis meum notum esset ingenium. qui enim semper existimaui è tyrannorum morbis esse suspicionem, tantumque semper in contrariam illam, securitatis partem propendi, vt vel seriò admonitus omnem conspirationum metum procul reiecerim, in præsenti negotio tantum à me ipso mutatus fui, vt lectâ per Secretarium meum epistolâ, qua subiti ictûs periculum hoc tempore futurum indicabatur, statim animo conceperim sulfurei pulueris dirum & tremendum ictum designari: idque contra communem loquendi rationem vel Theologis, vel Iurisconsultis, vel denique Grammaticis vsitatam. Inde rem totam diligenti scrutinio volui explorari: statim in lucem venerunt insidiæ: minister etiam sceleris apprehensus est. quod si verba deflexissem ad aliud quoduis periculi genus, frustra in prudentia humana salutem quæsissemus.

Porrò, in eo mirabilis diuinæ prouidentiæ effectus apparuit, quòd vix dum è cella egressus est incendiarius ab incepto opere, quum deprehensus est vnà cum ignitabulo in pera, quo infernalem illum ignem suscitaret: nec erubuit fateri sibi omnino constitutum fuisse, si paulò citiùs (in cella nempe) comprehensus fuisset, & se & suos captores eadem flamma, iisdem ruinis obruere.

Ego autem in propria causa ingentes Deo gratias debeo; quòd si ob peccata nostra nefarios eorum conatus ad exitum perduci passus fuisset, intellexissent tamen posteri me vitæ meæ exitum inuenisse non in popina, non in lustro, non in alio infami hominum cætu: verum in amplissima illustrissimorum virorum corona, eoque dignitatis loco, vbi Regem esse ad obeunda regia munia imprimis decet; idque ad beneficij cumulum multum addit. quo magis nobis omnibus incumbit Deo sospitatori gratias agere, mihi autem præter cæteros, cui semel adhuc concessum est (quicquid postea de me fiet) vos in amplissimum hunc locum conuocare: vt vbi omnibus struebatur exitium, ibi ex omnium ore audiatur diuinæ laudis præconium, & mihi id de meis vestrisque hostibus vsurpare liceat, quod Dauid in Psalmo ait, *Inciderunt in foueam quam fecerunt.* Quum autem Romanus ille Scipio naturæ solo ductus lumine à Tribunoplebis post secundum bellum Punicum repetundarum accusaretur, iniecta subitò mentione de parta eo ipso anni die contra Hannibalem diuinis auspicijs insigni victoria actionem interrupit, & sic ciues omnes vltrò gratulantes, relicto tribunali, ad agendas Deo gratias in Templum deduxit: quanto iustius nos Christiani inæstimabile Dei beneficium gratis animis, & linguis hoc tempore & hoc loco celebrare debemus, etsi huius conuentus nulla alia foret occasio. qua in re si oratione magis

Theolo-

Theologica, quam fert loci huius consuetudo, vsus videar, res ipsa pro me loquetur. Cum enim pro inusitato clementiæ suæ & amoris pignore Deo gratiam redditurus accesserim, quo sermonis genere aptiore vti possim, quam ipsamet diuini verbi formula; vt clarius ex opposito eluceat tam Diabolicæ coniurationis turpitudo. quapropter vnde cæpit ibi desinat oratio, *misericordia Domini supra omnia opera eius.*

Superest vt paucis aperiam quid deinceps in casu tam inopinato ac detestando vobis agendum censeam. Scio equidem vobis omnibus, subditis meis, fidei & amoris integritate mihi probatis, vsque adeo animos pio huius negotij zelo ardere, linguas ita promptas esse animorum interpretes, manusque & pedes tam pronos esse amborum ministros (quo nomine neque incitandi à me, nec merita vestra laude fraudandi estis) vt forsan pietatis affectu in voces temerarias sitis erupturi, & ad eorum contumeliam, quos non attingit huius facinoris conscientia. Verum cogitate non sine meo dolore posse accidere, si quis innocens, siue alienus, siue domesticus, nominis aut rei detrimentum incurrat. Etsi enim negari non possit, quin auctores eo impulerit cæca superstitio & religionis erroneæ amor, non inde efficitur omnes Pontificiæ religioni addictos huic sceleri fuisse affines. quanquam enim satis constet nullam vnquam extitisse sectam, Mahumetana illa fuerit, Iudaica, Pagana, aut Calecutensis, vbi Diabolo defertur cultus, quæ licitum esse statuerit, nedum (vt Papistæ loquuntur) meritorium Reges religionis zelo occidere, Respublicas euertere: quanquam etiam in omni sectâ inueniantur fures, & homicidæ, & proditores, nullique vnquam ad supplicium perducti culpam à se in suam religionem reiecerint, præter hos Romanæ religionis cultores: non dubium tamen est inter Papistas quoque viros probos & honestos reperiri; qui etsi de pręsentia corporis Christi, de numero Sacramentorum, alijsque eiusmodi Scholasticis controuersijs prauè sentiant, horrenda tamen illa & sacerrima Papatus dogmata, verum iniquitatis mysterium vel nesciunt vel non credunt. Quamobrem & Papistas maiores nostros, si qui sub vitæ finem in vnius Christi crucifixi merito spem fidemque collocarunt, fatemur æternæ vitæ factos compotes; & Puritanorum crudelitatem, qui omnes Papistas citra exceptionem ignibus adiudicant, flammis censemus expiandam. firmum apud nos maneat & indubitatum multos notæ probitatis homines papisticis deceptos erroribus integra esse in Regem fide, & amore. at nemo certa cognitione eius superstitionis principia intelligit, ijsque constanti fiducia adhæret, qui veri Christiani vel boni ciuis nomen tueri queat. Quantum verò ad exteros Principes attinet & Respubl. eo securiùs & ipsos, & eorum legatos, & ministros ab omni tam prodigiosi

digiosi sceleris conscientia absoluo, quo certius ex meo ipsius sensu de Christianis Principibus iudico; neminem eorum tam esse abiecti animi, vt de eiusmodi perfidiâ bene sentire aut possit aut velit. Vt igitur mihi cum omnibus Christiani orbis Regibus fælix & syncera intercedit amicitia (vt grauiter modo Cancellarius) sic & vos decet hac in re bene de illis iudicare, bene loqui. Ego quidem cum illo Philosopho pellucidas in meo pectore optarim ex crystallo fenestras, quibus meo populo nudæ animi mei cogitationes vel penitissimæ apparerent, tum etenim perspectum vobis foret nullam ex hoc casu in animo meo factam esse mutationem, nisi in hisce duobus: primò, quòd curam intendere & cautionem diligentiorem adhibere statuerim, vt vniuersæ coniurationis arcanum funditus explorem: secundò, quòd rebus maturo consilio expensis seuerius in reos & conscios decreuerim animaduertere. quod si subitæ dictionis tumultuario apparatu fortè fuerim vestris auribus importunior, cogitate, in subito atque inexpectato casu sermonis genus conuenire improuisum, & perturbatum.

Porrò, quòd conuentum hunc in post natalem Domini diem distulerim, duæ fecerunt causæ; nam nec mihi nec meis consiliarijs vacabat vtrumque negotium, & coniurationis & comitiorum, pro dignitate simul curare: & vestra omnium domi necessaria erat, ad muneris vestri functionem, præsentia. rebelles enim isti qui vniuersam penè huius insulæ gentem hoc tempore sperauerant delere, quo singuli ad negotia tum publica in comitijs;tum priuata in foro procuranda conueniunt, nunc procul hinc in agris cursitant, & tempus nacti quo non aliud erat ad fugam aut nequitiam oportunius, velut in solitaria & deserta prouincia grassantur. Fieri etiam potest, vt proximo consessu huius criminis arbitrium vobis deferam. Nam inaudito sceleri non vulgare debetur iudiciũ; quod illi in nos intentauerant; ipsi lege talionis sufferant: vt eodem in loco ijsdemque iudicibus, quibus exitium meditabantur, iustas prodigiosi parricidij pœnas luant. Sed quoniam nondum certò statui proximo Ordinum conuentui interesse (nam neque id nunc necesse erat, nisi quòd vnionis articuli, de quibus conuenit, hîc coram Principe & populo exhibendi erant) visum mihi est paucis apud vos de Comitiorum natura disserere, quæ, memori in mente reposita, vobis dehinc vsui esse queant.

Quanquàm enim, in primis statim post meam inaugurationem comitijs, me de vestris legibus & Republ. disceptare non decuit (omnis enim scientia aut diuinitus infusa est, aut studio acquisita, illa cum Prophetiæ dono iam pridem è terris abijt;hanc nouus hospes, vestrarumque rerum adhuc inexpertus, habere non potui) post triennalem nihilo-

nihilominus regni huius administratione͂, tempus quidem alijs breue, Regi verò ad multarum rerum obseruationem idoneum, ea potui percipere, quæ ad regium pertinent officium: præsertim cum alio in regno, in quo leges obtinent vestris simillimæ, diu Regem egerim. Cæterùm quid de vnione & vltima Delegatorum sententia censendum sit, vestræ permitto prudentiæ: qua in re verè testari possum nihil à Delegatis statutum, quod non ex æquo cedat vtriusque gentis bono, & illi de mea sinceritate testimonium vicissim perhibebunt: tantum enim abest, vt me auctore quicquam statuerint, quod in huius populi detrimentum vergat; vt potius omnem eiusmodi Vnionem dissuaserim, quæ alterutri populo vel damnum vel offensionem crearet.

Quod verò ad hæc Comitia attinet, certum est nihil aliud esse quam supremum Regis concilium, eius iussu ad leges rogandas, abrogandas, explicandas conuocatum; vt sceleribus pœna, virtuti præmium decernatur. Quatuor hic summa capita consideranda veniunt; primum, ex quibus hoc Concilium constat; secundum, de quibus rebus hîc agi debeat; tertium, quis sit huius Concilij finis; quartum, quibus modis ad illum finem perueniri possit.

Ad primum quidem constat hic cætus capite, nempe Rege, & corpore, seu membris; Superiore scilicet & Inferiore domo. Superior Domus constat partem Nobilibus, quibus ordinis sui & dignitatis iure hæreditarius in hoc Concilio locus est; partim Episcopis, qui eo honore fruuntur ad vitam. Inferiorem domum constituunt equestris ordinis homines, missi è singulis Regni partibus, & ciues ex vrbibus & oppidis. Quorum numerus domi cùm sit innumerus, quidam ex omnibus electi ad Comitia mittuntur, totum ciuium, vnde electi sunt, ordinem repræsentaturi.

Negotia autem in his comitijs tractanda publica esse debent; & talia quidem, quæ non nisi in comitijs possent expediri: nec plura, quam ipsa iubet necessitas. Vt enim in corruptissima Republica plurimæ sunt leges, ita vis legum non est in numero, sed in recta earum interpretatione, & diligente obseruatione. Velim itaque vos cogitare non esse turbulentis & hîc temerarijs hominibus locu͂, vt quicquid primo animi impetu concipiant, id statim sanciant lege: meminerint potius illam Spartanorum consuetudinem, vbi si quis nouam legem rogaret, prodiret coram populo collum laqueo circundatus; vt, si non probaretur quod rogaret, statim suspendio temeritatis pænas lueret. Tanta est in nouis legibus proponendis cautio, præsertim amaris, & acerbis, vnde inter Regem & populum offensiones oriantur. Neque verò hic priuatis hominibus locus est, vt publicarum legum obtentu suis satisfaciant cupiditatibus, interdum cum vicinorum

rum ſuorum, interdum cum Reipubl. damno; qualia multa ſpecioſis nominibus concedi ſolent, & furtim obtinere, ideo tantum impetrata, vt aduerſario creetur noxa, aut publici boni ſpecie expiletur plebs, & paucorum loculis farciendis tributum omnibus iubeatur.

Quum verò geminus comitiorum finis ſit, Dei gloria, Regiſque & populi bonum; minimè hic decebit priuatos homines, proprijs ſenſibus addictos, vel curioſitatis nimium ſtudioſos, vel denique eloquentiæ laudem affectantes inutili elaboratę orationis ſtrepitu tempus terere. Si illis Dei gloria cordi eſt, Regiſque & patriæ bonum, hoc vanitatis genere erubeſcent; memores ſe Regi ſuo, cuius bono & patriæ omnem ſuam prudentiam debent impendere, eſſe velut ſacramento obſtrictos Conſiliarios.

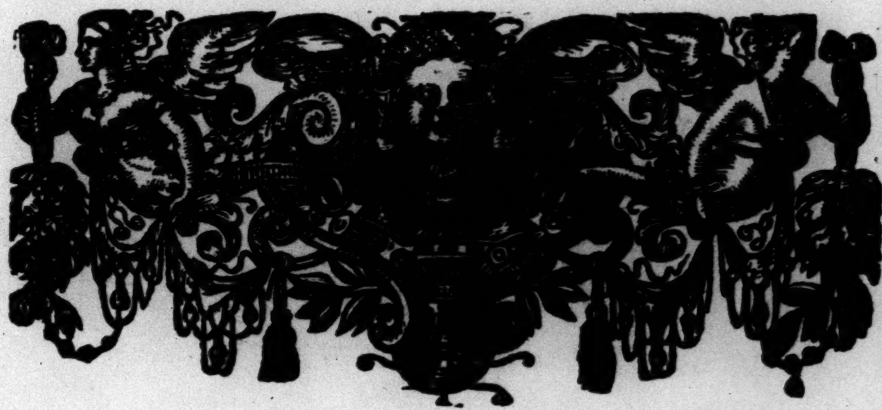
Poſtremò, vt labores veſtros ad optatum finem fæliciter perducatis, meminiſſe oportet, vos à Rege huc eſſe conuocatos, vt in rebus ab ipſo propoſitis ſalutare conſilium exhibeatis; vbi vos maturo iudicio expendere, atque ex imo conſcientiæ ſenſu decernere oportet, quatenus illa & Principis & patriæ commodis, quæ ſeparari nequeunt, inſeruiant. Quod ad meipſum attinet, nihil (teſtor fidem) vnquam proponam, quod non æque in publicum vergat commodum ac meum, neque vnquam intercedam, ſi quid in Reipubl. cui natus ſum emolumentum à quopiam videro proponi. Vt verò ſententiam veſtram liberè dicere, ſic & proponere ex officio vobis incumbit, ſi quid re bene explorata ad fines iam dictos faciat, vel etiam ad latentes regni morbos Regi adhuc ignotos detegendos. Quòd ſi in hoc ampliſſimo loco tanta opus eſt grauitate, pudeat tandem homines leues oſtentandi ingenij cauſâ hic argutari, Principi & Reipub. detrahere, ſe inuicem ſubſannare: quæ omnia rectius in popinis & ganeis, quàm in Senatu tam venerando peragerentur.

Quando autem hic cætus iam nobis ſoluendus eſt, quotquot alicubi magiſtratuum munere funguntur hortatos velim, properè domum redeant, & perduellium conatus reprimant, eorumque corpora comprehendant. Eo in negotio vt proſperum à Deo exitum precor, ſic etiam rei fæliciter geſtæ nuncium non tardum, quin & vos ipſos cum publica omnium lætitia breui reuerſuros, expecto.

Hic poſtquam Cancellarius de Comitijs differendis paucula interfatus eſſet, Rex, ſermone reſumpto, ſequentia ſubtexuit.

CVm Deo ita viſum fuerit gemino Martis die, qui ſui menſis erat quintus, gemino me expedire periculo, vt inde diſcerem aduerſus

ſus eundem hoſtem Diabolum eundem mihi ſemper fuiſſe defenſorem Deum, non alienum eſſe ratus ſum, ſi in primum & vigeſimum diem Iannuarij, qui Martis erit, proximum huius concilij conuentum remittamus certâ ſpe & fiducia, cuius beneficio tanto periculo erepti ſumus, eiuſdem auſpicijs proſperum fore nobis horum comitiorum exitum; quæ non abſque Dei Opt. Max. conſilio hucuſque arbitror protracta. Etſi enim nunquam mihi propoſitum fuerit, meis rebus aut commodis ſtudere, niſi quatenus cum publica vtilitate ea eſſent coniuncta, vitio tamen vobis vertere non poſſum, ſi in horum Comitiorum principio, recentique meo aduentu, multa fueritis ſuſpicati & in deteriorem partem interpretati, de quibus nunc poſt idoneam noſtri moris & ingenij, & regiminis experientiam, nullus, vt ſpero, ſcrupulus vobis relictus eſt.

ORATIO HABITA IN CONVENTV ORDINVM IN PALATIO ALBAVLÆ PRID. KALEND. APRIL. M. DC. VII.

Iri Nobiles, Equites, Ciues, *In principio conuiuij generosius exhibetur vinum, sub finem deterius*; ait Architriclinius ille in Cana Galileæ, vbi Christus primo illo aquæ in vinum conuersæ miraculo innotuit. Mihi quoque in præsenti negotio non Christi, sed Architriclinij illius sequendum est exemplum, vt vltimo loco vappam vobis exhibeam. Nam toto huius diuturni consessus tempore exquisitissimas illas sermonum delicias pæne habuistis ad fastidium; Vos imprimis de Domo Inferiore, quibus aures ita suspicor præmeditatarum orationum suauitate permulsas, vt ægrè nunc sub finem, tumultuarij sermonis acorem admittant; quo rem ipsam sine pompa, veritatem sine lenocinio, naturam sine fuco vobis constitui exponere: quanquam sanè, si dicentis auctoritatem, & audientium grauitatem, & negotij vtilitatem respiciatis, multò satius opinor rem ipsam verbis anteferre. Elaboratæ orationes quibus multum inest facundiæ, rei parum, Rhetorum scholis magis coueniunt; vbi non rerum pondera sed dicentium ingenia expenduntur. at in Comitijs, vbi quæritur negotiorum expedi-

 tio,

tio, non dicentium commendatio, nihil magis decet quàm rerum vbertas, verborum frugalitas. Vt caſtæ matronæ maximum ornamentum eſt natiuæ pulchritudinis ſimplicitas, offuciæ meretricum, quæ facie non ſua videri volunt, inſignia ſunt. Et in actuoſo hoc meo munere, quod ſecuræ meditationis luxuriem præcidit, omneſque meas cogitationes publico bono deuincit, non ſolum expedit ita facere, verumetiam neceſſe eſt; quum veſtrum vnuſquiſque, ſola ſui diſtrictus cura, præmeditatis orationibus liberrime vacare poſſit. Itaq; quas res, velut diſſolutas ſcopas, coram vobis adfero, vos, quibus maius otium eſt domi, pro arbitrio colligite, diſponite, connectite. Verùm ad negotium ipſum me accingo; de quo ego tot linguis loqui poſſem ac vos omnes (vt Diuus Paulus ait) ſed malo tria verba fructuoſè loqui, quam diem otioſo verborum ſonitu extrahere. *fruſtra* (ait Pſalmiſta) *ædificatur domus, aut cuſtoditur ciuitas, niſi Deus omnia ſecundet.* idemque Paulus, ait ſe plantare, Apollon rigare, ſed ſoli Deo deberi incrementum. Hæc mihi expreſſit diuturnum nimis huiuſce Vnionis negotium; quod quum primum ad vos retuliſſem, tam facile & procliue arbitrabar gemella regna vnire, quàm mihi expeditum erat huius regni hæreditatem adire. Verùm nunc ex iniectis obſtaculis, & prolixæ diſceptationis ambagibus, & nouarum quæſtionum ſcrupulis, omnibuſque nullo ſucceſſu tentatis, quid aliud mihi cogitandum relinquitur, quàm aut non rectè vobis negotium intellectum, aut me vobis arbitrum ſuſpectum, ideoque morâ moræ nexâ, auctâque controuerſiæ difficultate nihil definitum. neque poſſum vobis huiuſmodi ſuſpiciones vitio vertere, necdum ingenij mei & morum ita gnaris, vt ſuo tempore fore confido; neque ita mihi familiaribus, vt quotidiano colloquio meam de toto negotio audiretis ſententiam.

Quod autem moras veſtras & ſcrupulos iniquo animo ferre videar, nolite, obſecro, ita accipere, quaſi horæ ſpatio cupiam decerni, quod menſtruam exigit deliberationem. nemini enim veſtrum ignotum eſt, Regem eſſe legem loquentem; ideoque eius voluntatem luce clariorem eſſe oportere; quæ vobis de Domo Inferiore ex literis meis nuperrime ad vos miſſis ſatis innotuit, quibus perſpicuum feci nihil mihi eſſe antiquius, quàm vt omnes omnium poſſeſſiones collocarem in tuto. Itaque vt de ſenſu meo vobis conſtet, ingenuè iam fateor lentæ huius deliberationis cauſas vobis idoneas non defuiſſe. Nihil temerè in rebus magnis definiendum; ſed deliberandum eſt diu quod ſtatuendum eſt ſemel: lentoque pede conſulendum eſt, ſed vbi conſulueris, maturè facto opus eſt. Si quid promouetis, nihil refert quam teſtudineus ſit motus. ſed ſcrupulus in via quærendus non eſt, nec nodus in ſcirpo. Ego medium vrgeo in rebus omnibus: & eſt inter præcipitem ſtultitiam & ſummam tarditatem, via media, σπεῦδε βραδέως. Quod

rectum

rectum est exquirite, vana, superflua, curiosa negligite; alioqui in optimis consultationibus frustra quæritur finis.

Verùm ne nimis hærere videar in communibus, propriè iam de præsenti negotio dicturus, omnia, memoriæ vestræ causâ, ad hæc quatuor reuocabo. Primò edisseram quid petam; deinde quomodo petam; tertiò, quæ commoda ex ea re in vtrumque populum redundent: vltimò, quæ incommoda videri possint moram facere.

Quod ad primum attinet, Deum appello qui cordium recessus scrutatur, & vos ipsos, apud quos mentiri mihi foret religio, quicquid à me petitur id saluo contractus nostri iure peti, quo vos mihi obsequium & fidelitatem debetis, ego vobis amorem, præsidium, & tutelam. neque vllam mihi vnquam fælicitatem optarem, quæ cum populo non foret communis. Summa voti est, vt, absolutissimâ legum personarumque vnione, quæ nunc duo regna sunt sub vno Rege in vnum coalescant: cuius Regis posteri (si ita Deo est visum) vsque ad consummationem rerum vobis præsint: qualiter olim in Scotia Picti Scotique, in Anglia verò Heptarchiæ concreuerunt. Ego Scotiæ nomine eiusmodi spondeo vnionem, qualem vos ipsi victores & iure belli faceretis; sed per amoris coagulum, quo solo amicitia & fides continentur: vt sicut vtriusque regni vnus Rex est, ita etiam grex vnus sit, & lex vna. Nec enim vni Regi facilius est duobus regnis contiguis præesse, quorum minus ab opulentia maioris, velut ferrum à magnete, attrahitur, quam vni capiti duobus corporibus prospicere, aut vni marito duas vxores regere, qua de re Christus ipse dixit, *ab initio non fuit sic.*

Verùm in vnione ipsa, duo notanda sunt: volo enim mentem meam vobis constare, euidentiæ magis quam eloquentiæ studiosus sum: ideoque cum antiquis illis Philosophis vitreas optarem meo pectori fenestras prætendi, nequid mearum cogitationum vos lateret; tùm verò nihil diffiderem vobis placere. Nam cum mihi absolutissima vnio in ore est, procul à mente est omnium rerum confusio. Non est suis priuilegijs exuenda Scotia, quæ non magis vnioni aduersantur, quàm propriæ quorundam locorum, vt Cantij, & Palatinatus Cestrensis consuetudines iuri Anglico. Singulis enim territorijs & locis suæ sunt consuetudines, quas populorum moribus natura ipsa aptauit. Sed ego eiusmodi legum Vnionem intelligo, qua possit dici vterque populus sub vno Rege & vna lege viuere. Nam transacti inter vos temporis experientia, quam ratio quoque ipsa confirmat, iam edoctus sum Ius Anglicum Anglis maximè conuenire; nec ciuile Romanorum, nec municipale alius gentis posse cum eo contendi. Sed quum duæ sint iuris virtutes, perspicuitas & integritas, alijs in partibus obscurum est ius nostrum, in alijs tam imperfectum, vt varietate

casuum cum ingeniorum solertia in dies crescente, Iudices non ex legibus sed præiudicijs & exemplis ius dicere necesse habeant. cuius generis incertitudinem ipsi Iurisperiti non negant, viri autem ingenui & generosi, quibus aliud placet vitæ institutum, hoc studium fastidiunt. Vbi enim cum varietate incertitudo coniuncta est, vir iustus quidem ab officio non declinabit; at iniusto ad peccandum fenestra aperta est; &, qui iniusto successerit, vir probus iniustas decessoris sui sententias defendere necesse habebit. Nolite igitur iudicis arbitrio leges permittere, sed ipsi eas probate & excutite. neque ego illas volo antiquari, sed obscuritatis rubiginem, quæ adhæret, abstergeri; & Ordinum auctoritate in linguam populo notam transferri: quin & minùs noceret omnes hosce casus ex decreto ordinum pro legibus haberi. Quanquam enim in quibusdam errores sint à Iudicum iniquitate profecti, præstat tamen certas leges, licet alicubi iniquas, quàm arbitrarias omnes & incertas, quales quales sint, habere. nam *satius est*, quod apud nos vulgo dicitur, *ferre incommodum quam perniciem.* emendandarum autem legum nunc luculentissima est occasio, cum earum imperio Scoti quoque nunc tenendi sint; quibus, quòd suas leges non cupiant nisi melioribus & clarioribus mutare, vitio nemo potest vertere.

Verùm ad hanc rem præparato opus est. Naupegus ad nauem ligna, architectus ad domum ædificandam materiam, Rex prudens ad bellum nummos præparat, & vt verbo expediam, nullum opus memorabile sine præuio apparatu suscipitur: quo respectu deliberationem hanc Vnioni volui præmitti. quæ cùm instar habeat coniugij, rem sane absonam faceret quisquis inter duos sibi charos nuptias conciliaturus, cum ambobus ageret, vt lectum simul inirent, & genialis thori officium facerent. nunquid thorum præcedere debuerat adspectus, familiaritas, consensus parentum, sponsalia, dotalia pacta, & id genus alia, quæ extremo coniugij complemento præmitti solent? Vnio est reditus in gratiam post diuturnas inimicitias, & cruenta vetustissimarum gentium bella. Optima odiorum inter priuatos componendorum ratio est, si ad dextras iungendas, & ad osculum primò inuitentur; deinde verò ad tecti, aut, si fieri possit, ad lecti communionem; vt stomacho mitigato, conciliatisque paulùm affectibus, patiantur faciliùs mentionem fieri præcipuæ iniuriæ, viamque tentari concordiæ? Nemo non Vnionem desiderat honestus: sed qui sibi placere aiunt vnionem, quum nulla placeat ratio ad eam ineundam; ijs profectò mel in ore est, fel in corde. Post tam prolixum examen, si in consessu hoc vestro tam diuturno nihil inter vos conuenerit, quid aliud dicent vicini Principes, qui negotij huius exitum auidissimè expectant, quàm manifestâ repulsâ genti inustam

notam

notam, & regiam maiestatem diminutam? Quantum verò ab Vnione Scotorum animos absterrebitis, quum rem ipsam ludi, se traduci intellexerint? Vnâ re lætor non plures vno homine sic deliquisse: vnitas autem non est numerus. at è Scotis nemo adhuc repertus est, neque, me regnante, reperietur vobis in Comitijs aut vllo publico iudicio maledicus: quo humanitatis genere ab ijs victi estis. Expendite, an non potius prudentiæ vestræ foret quibuscunque rationibus Scotos ad vnionem inuitare, vnde tot vobis redundant commoda. Nonne inter vos Rex ipse cum aula & familia mansurus est? Nonne iuris & sceptri primus hic futurus est, & propè vnus locus? Nõne illi alij legum Anglicarum agnoscent iugum, ac Cumbris demum, & Northumbris, alijsque ad Septentrionem remotis, similes euadent? vos maritum repræsentabitis, illi vxorem. vos quasi victores, illi victi; non iure belli sed amoris. Rariùs quoque visentur illi à Rege, vt & cæteri Boreales; nec id nisi raptim & quasi in transitu.

An igitur causam habeant, cur regnum suum antiquissimum in formam prouinciæ redactum cupiant, vos ipsos statuo iudices. quam quæstionem vt faciliùs decidatis, fingite vos esse, in quos eiusmodi ferenda sit sententia. Præparationem igitur eiusmodi desidero, quæ fælici initio spem saltem aliquam faciat successus. Scio præiudicata opinione multorum animos esse occupatos, & geminâ omnino aduersus me suspicione medius fidius iniquâ nimis & falsâ.

Ominanimi enim in vnione hac ad Angliæ miseriam & Scotiæ fælicitatem fore crisin: & Scotorum examinibus, qui, peracta vnione, omnium rerum hic arbitri actoresque futuri sunt, Angliam aperiendam. deinde verò, suspecta est vobis nimia illa mea in Scotos liberalitas, quibus omnia post vnionem æstimatis largienda, vobis quoque, ea, quæ habetis, eripienda. Vobis vnicam spondetis laborum omnium amaritudinem, illis verò fructuum dulcedinem: meq; meis affectibus tantisper creditis imperare dum vnio peracta sit. At quam sint hæc à veritate aliena, vobis ipsis, non ex verbis, sed factis meis iudicandum relinquo. Nunquid enim vnionem talem exigo, quæ nullam admittat exceptionem? Nonne syngraphâ meâ omnem iudiciorum forique potestatem Anglorum in Anglia propriam spondeo? Num quicquam meditor, quod non æque cum vtriusque gentis bono coniunctum sit? Si quid eiusmodi in animo habuissem antehac poteram fecisse. Nemo enim est paulò Reipubl. peritior, qui nesciat Regi licere omnes Magistratus forenses, aliosque cùm Ecclesiasticos tum ciuiles, cuilibet, mandare. Verùm ego, literis meis Roistonæ datis, Delegatis significaui, paratum me fore, absolutam illam meam potestatem restringere.

Existimant nonnulli Scotorum colonias meo iussu huc deducendas;

das;

das; suauiter delirantes de plantis è sterili in vberius solum transferendis, & macrâ pecude in pinguiora pascua. Cui enim liceat vos vestris sedibus pellere? an ita potentem æstimatis Scotiam, vt vos vestris ædibus eijciat? aut me nescium, plus esse in Scotia terræ incultę, & in Anglia hominum. magis conuenit ex vestris vrbibus, nominatim Londino, otiosæ plebis sentinam in Scotiam emittere, quam nouis inde colonijs vos grauare. Quod si in iure dicendo his magis quam illis faueam, tum, me ipso teste, regio inter vos honore indignus habear.

Ego vos iudices non recuso, an non hactenus ambobus æquus fuerim. quin operam dedi vt maximam apud vos tum promererer laudem, quum maximè poteram vobis nocere. si huc vsque nihil in vos tentauerim, multò minùs posthac tentabo. Si tum non feci, cum nulla obstaret promissi religio, quanto minùs iam conabor, cum per legem non licet? Non sum Scotis, quàm Anglis deuinctior. ibi natus sum Rex, hic iuratus; ambobus nunc impero. Qui ex ea gente præter cæteros de me meriti sunt, spero iam mediocriter compensatam esse eorum operam. nec quisquam superest vltra vulgarem beneficentiæ mensuram mihi munerandus, quo in genere regia benignitas prorsus claudi non potest. Iustitiam & tutelam vtrique genti debeo, quam vtrique æqua lance distribuam.

Quod ad liberalitatem meam attinet, dixi iam vobis tres primos annos Saturnaliorum meorum fuisse: tunc Euclionem agere non licuit. dixissent enim Iosephum fratrum suorum immemorem, aut me noui regni delicijs inebriatum. Nunc verò non est tam vilis Petitionum annona, vt ante, nec tam multiplices sunt ex maiore sigillo mercedes. Quod si primo meo aduentu Anglis benefecerim, à quibus tanta cum lætitia exceptus sum, toto illo itinere amænitate quasi venatoria confecto, nonne etiam Scotos quorum erga me industria, fides, constantia, perspectissima erant, quadantenus remuneratos oportuit? Periculum mei fecistis iam quatuor annis, & satis notum est, quantopere, si voluissem, Scotos euehere potuissem: sed quo diutiùs viuo, eo minor mihi futura est cum ijs familiaritas, ideoque parcior apud eos liberalitatis meæ spes. Ex quo ad vos veni vix altera eorum pars mihi de facie nota est. euasere in viros qui tum pueri erant, & à meo digressu plures in lucem editi sunt. Patrimonium verò regium, quod liberalitate mea diminutum suspicemini, non ita attritum est, quin magnitudine & splendore cum quouis alio Christiani orbis facile possit comparari. quod quàm inuiolatum & integrum posteris meis seruare cupiam, vos ipsos non latuit, quum possessiones meas, & latifundia, omneque eorum ius in sceptrum volui transcribere: quod cur non factum sit, mihi, vt nostis, vitio verti non potest. Quæstor sollicitudi-

licitudinem meam, cuius ipse optimè conscius est, aliqua ex parte vobis iam interpretatus est, & nisi ipse sperarem triplum illius, quod subtraxisse videor, prouentibus meis meâ operâ addi posse, ne somnum quidem in lecto capere possem. Sed cùm tanto tamque admirabili omnium applausu, nec vobis ignoto, ad regnum venerim, & materiam meæ liberalitatis habuerim amplissimam, duarum gentium alacritatem & fidem, quod vestrorum Principum nemini ante me contigit; iniquum planè sit meam ex mea hæreditate beneficentiam cum eorum Principum donis comparare, quibus vnius tantum populi cura incubuit; quorumque vniuersum tempus imperij vix eo longius est, quod ego iam transegi. Quid quod eorum liberalitas longè fuerit meâ maior, causis tamen longè minoribus?

Modus autem vnionis sanciendæ in tribus est. Primò quidem, vt ius hosticum vtrinque antiquetur: nam cum bellandi ius inter vos sublatum sit, certè ius hosticum quoque nullum est. deficiente enim causa deficit effectus. Et cùm non possit amplius nunc Anglus Scoto bellum indicere, ius illud ipso iure corruit. Secundò verò, vt communia sint vtrinque comercia. Ego vobis extraneus non sum, quem nostis omnes è vestrorum Regum sanguine prognatum: Scoti verò subditorum iure vobiscum fruuntur communi. Qui potestis me communem habere Dominum, inter vos inuicem peregrini? an qui eodem fidelitatis sacramento vobiscum astricti sunt, nihilo inter vos meliore conditione futuri sunt, quàm Hispani & Galli? cum mea sit in vtrumque populum æqualis potestas, ius commercij necesse est vtrinque esse æquale. Differuntur rumores nonnulla esse à mercatoribus Scotis inique facta. Præstolabuntur isti in Anglia proximum horum comitiorum conuentum; examen subituri, an boni viri haberi debeant, an nebulones. Tertium est, vt priuilegio ciuitatis inter vos donentur Scoti; præsertim cum ipsi fateamini non esse illos alienigenas. Quod genus prærogatiuæ hic facturi estis? Cùm primum ad vos accederem, à Iudicibus & Iurisconsultis vestris monitus sum, inter Ante & Postnatos vtriúsque regni subditos, latum esse discrimen; vnde etiam edicto sanxi, Postnatos eo ipso ciues esse quod ego regnum hoc inierim. Non diffiteor Iudices, vti cæteros erroribus esse obnoxios, nec in omnia eorum verba iurare vos æquum censeo; hoc solum vrgeo vtrique genti id nunc conducere. Succurrat quoque non minus credibile esse, Iurisperitos vestros errare posse, quam Iudices. Verùm quemadmodum hoc in negotio vtriusque populi bono consultum cupio, ita vobis cauendum censeo, ne edictorum meorum authoritatem eleuatum eatis, vel iudicum vestrorum fidem, qui exactis comitijs de fortunis vestris & vita ipsa ius dicturi sunt: ea enim ratione & Regi & legi notam inuritis. Nam qua-

cunque

cunque in re auctoritatem iudicum minuitis, imperij quoque vim dissoluitis, & Remp. traducitis. Vna mihi præter cæteras ratio persuasit distinguendos esse, imo & anteferendos Postnatos: quia sub communi Domino & Rege nati sunt, ideoque vobis affiniores. At verò si quid magis conueniat expendimus, tum omni dubio procul Postnatorum potior habenda ratio est. Nam Antenatorum perennis vnio esse non potest; sunt enim homines vnius æui, & pauci omnino, si cum succedentium sæculorum postnatis conferantur: at Postnatorum vnio æterna futura est, inter quos quum discrimen nullum iure statui possit; labefactatæ huius vnionis quam cupimus authoribus, perpetuæ turpitudinis & ignominiæ notam infligi necesse est: hebescent præterea in Postnatis, in quorum præcipue gratiam vnio expetitur, hi inuidiæ stimuli, quibus Antenati exagitantur; cum eiusmodi orientur Pharaones, qui Iosephum nunquam nouerunt; successores mei, videlicet, quibus inter vos natis educatisque non maior cum gente Scotica intercedet familiaritas, quam cæteris Angliæ Regibus ante mea tempora. Nolite igitur adulantium blanditijs abduci à vero, quasi Antenati ideo præferendi essent quia mihi operam nauarunt, & cætera huius furfuris sophismata. Quid enim mea in priuatos homines beneficentia cum vnione habet commune? Vnio enim quorundam merita non respicit, sed omnium bonum. Ius ciuitatis præterea, quod solum in vestra est manu, plerisque omnibus, quibus possit conducere, iam à vobis concessum est: nec vllus dubito, quin benemeritis hominibus, quicunque à vobis id ius petituri sunt, prompto & liberali animo sitis concessuri. Certum igitur est eiusmodi disceptatoribus mel esse in ore, fel in corde (vti antea dicebam) qui specie tenus vnioni fauere volunt, animitus autem quantum pote est aduersantur. Quod ad exceptiones & restrictiones, quas præuia deliberatione æquas & necessarias ipsi vos iudicabitis; persuasum habete mihi absque vllo gentis Scoticæ affectũ gratissimum fore, quod optimum erit. Sum ego natus iuratusque vtriusque populi Rex. Liceat hoc saltem à vobis petere, vt in proxima disceptatione alacriores sitis ad soluendas, quam nectendas quæstiones; vtq; dubiarũ rerum clarissima expositione acquiescere velitis.

Magna futura sunt & conspicua huius vnionis emolumenta, Pax, opulentia, mutua charitas, societas, commeatus. Qui mihi ab aduentu meo Reges congratulati sunt, totius Insulæ Monarcham me salutarunt; longe maiore potentiæ meæ reuerentiâ, quàm si vni tantum regno dominarer. & vos ipsi quanta obsecro voluptate Hibernos intuemini, Scotos, Cambros, Anglos, cœlo soloque diuersos, omnes tamen vnius imperio deuinctos, in aularum mearum atrijs, ministerij causâ spatiantes? vt nobile illud atque eximium Comitatus nostri

nostri decus prætercam, ex virorum splendidissimorum à varijs cœli plagis affluxu; quo homines peregrini ad nos visentes in admirationem rapiuntur. Vtriusque regni confinia furum antehac, & latronum receptacula, spoliaria ciuium, funesta maiorum vestrorum busta, loca cædibus & rapinis infamia, visu inculta & horrida, iam sunt veluti duorum regnorum centrum & vmbilicus, viris, opibus, humanitate politissima: exurgunt sacra templa, panduntur ædium fores; nec abactorem nec sicarium extimescunt. Mira sanè mutatio; vbi antea nihil oculis auribusue obuersabatur, nisi occisorum gemitus, miserorum querelæ, spoliatorum clamores; iam videas pacatos, securosque sub tectis, nec plangunt amplius infortunia sua, sed Deum orant pro Regis incolumitate, qui illis hæc dulcissima fecit otia. Limites ab vtraque Tuedæ ripa vt pacis suauitate, ita soli vbertate non multis cedunt Anglię tractibus. si quando posthac dissidium euenerit, (quod Deus omen auertat) quæ mala inde expectanda sunt vos ipsi potestis diuinare.

Incommoda autem, quæ Anglię ex hac vnione metuuntur, valde, scilicet, sunt mira: Gens Scotica (si credimus) numerosa est; ea in nostris arbustis nidificabit, amoenissima agrorum colet, plebem nostram exedet, nos atteret. otiosæ profectò, & viris indignæ suspiciones. quæ vos possidetis, ijs vti frui Scoti non possunt. iure non licet, mea venia non licebit. fingite nec dignitatem mihi neque conscientiam constare, (absque quibus ne tantillum quidem liberet viuere) quamdiu tamen communis sensus mihi superest, an eos, quos fortè nunquam aut tantùm in procinctu visurus sum, vobis anteferrem, quibuscum tota transigenda est vita? Numquid illi examinibus suis vestram terram vniuersam occupare poterunt, vt olim Gotthi & Vandali Italiam? Non ignota res est, longè esse vos numero superiores; & illos, si ad hoc vsque tempus inuicti fuerint, non intulisse scilicet vim, sed tantum repulisse illatam: & hunc honorem vel fortunam qualemcunque maxima ex parte montibus suis debent & locorum inaccessis, quibus extremam hostium vim iramque victoriæ declinarunt. aut eo vsque esse illos domi inopes miserosq; arbitramini, vt nisi ad vos excurrant viuere nequeant.

Vt de me dicam, estne qui credat duorum populorum, quibus pręsum, minorem mihi curæ esse maiorem neglectui? Nonne mihi à pestilentia Beruici aut Northamptoni grassante minus metuendum foret, quàm Londini, in ipsa Augusta imperij sede, Palatio meo, vxorique, & liberis proxima? annon maiore sollicitudine concurritur ad restinguendum incendium domus contiguæ, quam vrbis remotæ? Notum vobis est, quantâ curâ syluas vindicem à damno, voluptatemque venandi: an non viuarij Waltamiensis, quod oculis meis subiacet

iacet

iacet, hortoque adiacet, leuissimum incommodum ferrem iniquiore animo, quàm illata saltibus meis Eboracensibus aut Dunelmensibus maiora damna, vt arborum strages, aut furtiuas ferarum cædes. Creditisne mihi chariores esse absentes præsentibus, tenuiores opulentioribus, tam longe dissitos homines, vt nec iuuare nec nocere queant, vobis, quibus & mea & posterorum meorum vita salusque credenda est? Si quis ex eo fauore mihi aditus aperiretur ad maiora, tum quidem non abhorreret res à vero. Nunc verò vniuersam gentem huc vocare non licet; & furor esset quorundam ibi priuatorum causa Rempublicam hic euertere. Si nudam consulas prudentiam, non est verisimile: & meam innocentiam in suspicionem vocare meræ foret improbitatis.

Ego plus do, quam accipio: æquumque & bonum hac in re ipsi iuri præfero. Nam è quatuor rebus; quarum iniqua distributione Scotis benefieri potest, vobis noceri; tres (vt nostis) in mea solius sunt manu: Beneficia omnis generis conferre: officia, & honores mandare, Ecclesiasticos, ciuiles: denique ad Comitia vocare. neque aliunde, quàm ex his ipsis Scoti aut emolumentum aut honorem post vnionem expectent. & tamen, vt vobis placeam, in his quoque liberalitati meæ modum statuam, mea syngrapha vobis cauturus.

Quarta pars penes vos manet, ius nempe ciuitatis, vnde parum aut nihil sperare possunt, nisi quod pecunia sua redimant, alijsque modis vobiscum communibus acquirant. hoc ius, ciuitatis donandæ, etsi Comitiorum proprium vulgo censeatur; vt meam tamen vobis sententiam expediam, non ex iure Anglico, cuius exigua mihi est notitia, sed ex ciuili, in quo paulo melius sum versatus, cuiusque in gentium vnionibus summa est habenda ratio, quum sit ipsum ius gentium: ex eo inquam, duo astruo, quæ nullus illius iuris antecessor negauerit, vt quæ disertis legum verbis receptisque Doctorum sententijs nitantur. Vnum est ad Principis prærogatiuam peculiariter pertinere, alienigenas ciuitate donare. alterum est, Vbi ius obscuritate laborat (vt hanc ipsam de Postnatis quæstionem quidam vestrum aiunt non satis in Anglico iure explicari) Principem esse interpretem & iudicem, & vbi leges silent Principem esse legem loquentem, vt quod scripto deest sua voce suppleat. Et sanè (si sua constet historiæ fides) exemplis Angliæ & Galliæ Regum, quorum aiunt hanc esse præcipuam prærogatiuam, lex illa astruitur. Verùm licet hæc sciam ad potestatem regiam attinere, vlterius tamen non vrgebo, quàm vestra beneuolentia concesserit, & vtriusque gentis bonum & commodum exegerit.

Quod si obiectum fuerit, quibusdam vrbibus Angliæ & Collegijs damnosam videri vnionem; fatebor posse fieri, vt mercator vnus

&

& item alter, Iarmutensis, aut Bristouiensis, hinc trecentorum aureorum iacturam patiatur: sed parum id refert, si lucretur Respubl. Videtis in Ciuitatibus collegia esse collegijs damnosa, neque vnum absque alterius incommodo institui.

Impedimenta vnionis ex parte Scotiæ hæc tria obijciuntur. eorum animos esse ab vnione auersos: nec posse illam inter duas eiusmodi gentes subsistere: exiguum denique esse aut nullum inde emolumentum: quæ si vera sint, non est cur frustra in ea amplius laboremus. Primum illud ex literis eorum publicis euincere conanimi, in quarum præfatione districtim asseuerant Scoti nolle se absolutæ liberæq; Monarchiæ honore excidere: in corpore autem earum literarum, in vetusta & primæua regni sui iura nihil vnioni licere volunt. at sanè toto hoc vestro cōsessu vnanimis fuit Domus Inferioris opinio, nihil auidius à Scotis expeti quam vnionem, tantumque ex ea commodi sperari, vt illam, æquis, iniquis conditionibus, admissuri sint. Nunc autem dicitis esse illos ab vnione valde auersos. Certè hæc duo simul vera esse non possunt. Nec enim eodem tempore idem possunt & auersari & expetere.

Quod ad ea attinet, quæ ex literis publicis obiecta sunt; vetus est Iuris regula, eius esse explicare cuius est condere. Vestrum non est eorum leges interpretari, nec eorum vestras: id meum est, qui populo non inuito eas sanxi.

Et primò quidem confiteor, tam prolixa Anglorum esse comitia, Scotorum verò tam breuia, vt medium inter ambo extrema optimum futurum sit. Festinationi enim eorum imputandus est error iste, quo iura regni sui vetusta & primæua excepta voluerunt, in hoc literas vestras publicas imitati, quarum præfatione illa ipsa verba habeantur. ego eorum mentem illiusque vocis vim non meo ex sensu vobis explicabo, sed ex Iurisperitorum & Consiliariorum ore maximè in Scotia insignium, quibus conscijs illæ literæ scriptæ sunt, quique pro hoc ipso negotio Delegati in Angliam venêre.

Quid illi antiqui & primæui iuris nomine intellexerint, rectiùs illic percipietis, vbi obiectionem de legum differentijs dissoluo. Nam id solum ius respexerunt, quo vitatur confusio, quo Regum suorum firmatur successio, & Monarchiæ illius hæreditas, cuius caput in trecentesimum ante Messiam annum reducitur, è qua stirpe fateor me esse. nedum vt vestro sensu ius suum municipale ijs verbis significent, quod apud eos nullum est, præter id quod ius Regis appellatur. Quod autem liberæ suæ absolutæque monarchię adhuc studeant, eam vim habet, ne priuilegia gentis, de quibus modo dicebam, nomine vnionis sic confunderentur, vt magistratuum legumque honore destituti, & libertate sua exuti huic regno in meræ prouinciæ formam

accederent. Nec id vos velle opinor vt aut militum pręsidijs Scotiam retineam, vt Hispanus Siciliam & Neapolim; aut populum illum vicaria Proregum industriâ regam, quorum rara est copia si boni sunt.

De Scotia id verè possum dicere & gloriari: inter vos sedeo, & illam calamo meo dirigo: paretur scribenti, & quod alij gladio non poterant, ego vicaria scribæ dextra de Concilio meo, Scotiam tempero. Quod autem ab vnione dicantur alieni, nunquam illi fateor eam à me petiuerunt; nec quisquam ex ea gente, vt illud negotium maturarem, priuatim mecum egit. Veruntamen cùm ad eos deuentum esset, mihi se non defuturos vltro promiserunt. quo animo sunt omnes boni meæque dignitatis amantes pro studio, quo me maiestatemque meam prosequuntur, meisque desiderijs honestis & æquis obtemperant.

Scio neque ibi, neque in vlla Repub. deesse homines factiosos, & nouarum rerum auidos, qui in angulis, quicquid in buccam venerit seditiosum, deblaterent. at in comitijs nemo vnquam ibi repertus est, qui huic genti dixerit conuicium. nam in Scotiæ comitijs (vt quo pacto à vestris differant breuiter indicem) absque Cancellarij venia, cuius est quoque seditiosos aut ineptos statim interfari, nemini loqui licet: cum hîc, promiscua omnium libertas omnia loquendi & quamdiu libet sola sit causa, cur ille modo non fuerit interruptus.

Obiectum quoque est, inter leges etiam vtriusque gentis non paruam esse antipatheiam; qui error est multorum non exiguus. Nullum enim est proprium Scotiæ ius, quod iuri huius populi municipali, quod vulgo Commune dicitur, respondeat, sed totum quantum quantum est è triplici constat genere.

Nam vniuersum illud ius tenendi, possidendi, Dominij, & cætera huius generis, Cancellariatui Anglię debemus. Vbi æquitatis non iuris disceptatio est, maiora sunt inter nos verborum, quàm rerum diuortia. Iacobus Primus, apud vos educatus, leges Anglicas in Scotiam scriptas secum inuexit. Secundum genus faciunt Statuta regni, quæ Comitiorum acta nominantur. ibi enim illis, vt hic vobis, rogandarum legum ius est: quas leges iam vobis licebit excutere; neque enim spero amplius in ea Republ. vos hospites fore. nec diffiteor præcipuum esse huius vnionis opus vtriusque regni inter se statuta conciliare. Tertium genus est è iure ciuili, cuius introducendi auctor erat Iacobus quintus, institutâ apud nos perpetuâ Curiâ, ad illius imaginem, quam in Gallia ipse viderat. Horum est in omni controuersia ciuili ius dicere. nec tamen omnia, vt in Gallia, ad iuris ciuilis amussim exigunt: nam si constet gentis statuta aduersari, non datur

iuri

iuri ciuili locus: & Præses Curiæ, si officium facit, vbi quæstio in nostro iure deciditur, ius ciuile non audit. Tum demùm apud eos iuri ciuili locus est, vbi municipale deficit. Videtis igitur non ita esse, vt fertur, difficile, etiam legum vnitate illos vobis conciliare; qui neque iuri ciuili obnoxij sunt, neque etiam, quod vos Commune dicitis, aliud habent, quàm quod à vobis acceptum ferunt. Statuta autem regni quoties res poscit mutari possunt, vt apud vos ipsos fieri amat.

Illud quoque obiectum est, Regi Scotiæ in comitijs non competere suffragium negatiuum: sed omnes leges ab Ordinibus rogatas etiam inuito probari. Ego hanc quæstionem optimè possum dissoluere, qui pluribus interfui Comitijs, quàm vllus meorum maiorum, eo etiam honoris genere omnibus subditis meis antiquior. Mos Comitiorum in Scotia, mihi credite, nihil habet populare. viginti fere diebus ante Comitia edicitur passim omnibus vt regio Chartophylaci (quem vos Magistrum Rotulorum dicitis) quæstiones proximo Conuentu ventilandas ante certum diem exhibeant scriptas. Eas Rex priuatim examinat, & quas visum est Cancellario suo tradit in Comitijs proponendas cæteris suppressis. Quod si quis de alia quauis re ad Ordines retulerit, statim monetur à Cancellario nullam eiusmodi quæstionem Regi fuisse approbatam.

Tum leges de his rebus ab Ordinibus latis exhibentur Regi. ille sceptro conspicuus, quod à Cancellario porrigitur, necesse habet dicere, EGO RATA HABEO QVÆCVNQVE IN COMITIIS HISCE FACTA SVNT: Nam si quid Regi displicet, id ante solet induci & deleri. Si hoc sit negatiuum suffragium certum est mihi in Comitijs Scotiæ illud competere.

Vltimum impedimentum est in priuilegijs, quibus Scoti in Gallia fruuntur: quæ eius vulgo creduntur momenti vt nisi illis Scoti renuntiauerint Anglia Scotiæ nequeat vniri. si Scoti tam illibenter vt fertur renunciaturi sunt, ea tamen res non est illis arbitraria. Non enim (vt vulgo creditur) inter populos, sed inter Reges fœdus ictum est. Primus (ni me fallit memoria) Carolomannus Francorum Rex per legatum à Scotorum Rege petijt, vt commune secum fœdus aduersus Anglos feriret, seu inferenda vis esset, seu repellenda. Gallia enim tunc Anglico bello implicabatur.

Idem fœdus aduersus Gallos Angli eodem tempore à nobis petiuere, missis in Scotiam legatis. Primò pro Anglis disceptatum est, vicinos illos esse, communis Insulæ habitatores; gentem strenuam atque opulentam, cum qua fœdus atque amicitiam colere magis è re nostra esset, quàm cum alia Oceano diuisâ, quantumuis fortiore; interiectâ præsertim Angliâ, vnde certa esset & cita pernicies: quum ven-

torum & cæli inclementiâ, alijsque innumeris fortunæ aduersis, Gallorum auxilia possent retardari.

Postquam verò pro Gallis dictum est, semper in eo Anglos fuisse vt Scotiam debellarent; & quoniam ius in regnum nostrum obtenderent, non diutius paci daturos locum, quàm rei gerendæ oportunitatem nacti essent: Gallos magis dissitos, qui nihil in Scotiam iuris prætenderent, constantiores fore in amicitia: Temerè & infæliciter Gallis accessimus, vnde nobis plurimarum calamitatum origo. Ipso quoque fœdere cautum est, vt à singulis deinceps Regibus vtrinque renouaretur, quod legatorum interuentu postea semper factum est: vt intelligatis, non inter populos æternum, sed inter Reges ipsos temporarium fuisse. Itaque à Regina matre mea sine comitijs, sine consensu ordinum renouatum est, quod tamen fieri non debuisset si inter gentes ipsas factum fuisset. Meo autem tempore, cum iam vltimo firmandum erat; tum quoniam in odium tertij factum videbatur, tùm quoniam nihil magis me dedecebat, regni nempe Angliæ hæredem, neglexi. Renouata sunt tamen à me nonnulla mercatoribus concessa negotiationis priuilegia; qua in re meam sustinebant vicem tres admodum Consiliarij, cum Secretario meo, cuius erat propriè id negotij procurare.

Verum quidem est, in Curia Parisiensi ea de re relatum fuisse; sed illud publicationis, non auctoritatis causa factum est. Nam nihil est aliud Senatus ille, nisi Iudicum & Iurisconsultorum consessus: nec cum nostris Comitijs, nisi vernaculum nomen, quicquam habet commune. ex eo igitur fædere priuilegia in posterum aut emolumenta nulla Scotis expectare fas erit. Vnione enim hac stabilita Gallorum Rex è vestigio omnia præcidet: vel sane, magno hoc negotio fæliciter confecto, necesse habebo ab illo petere, vt omnes meos subditos ijsdem priuilegijs donare velit; quum inter me & illum constet amicitia, quæ inter maiores nostros intercessit. quo nomine omnes meos ciues æque illi caros esse oporteat. quod si renuat facere, actum est de re tota. sin annuerit, res vertet in totius Insulæ bonum. adeoque Scotorum priuilegia fæderi meo cum Gallis superesse non possunt.

Vt autem alio adhuc argumento euincam, Reges, non populos fædere fuisse coniunctos; quotquot absque mea venia Gallorum Regis stipendijs aluntur, aut speculatores nostrarum rerum agunt, in nihilo meliore versantur causa per leges nostras, quàm si in eo genere operam suam Hispano locarent. Satellitij autem Scotici, quo regium corpus stipatur, à Comite Buchaniæ origo est; qui in Galliam missus cum decem millibus auxiliariorum Protostratoris ibi dignitatem meruit; sed egregia parta victoria cum omnibus

ferè popularibus ſuis dolo occiſus eſt. Igitur, vt tanta compenſaretur iniuria, & Scotorum in poſterum ſecuritati caueretur, regij corporis tutela Scotis commiſſa eſt.

Nunc de vltima diuiſionis meæ parte, Anglorum ſcilicet commodis ex vnione iſta, aliquid dicam. neminem credo eſſe paulo humaniorem qui ea de re ambigat. quis eo vſque imperitus eſt rerum, qui emolumentum permagnum non videat? an nihil vobis ex Cambria vnita compendij, an verò Cambriâ Scotiam creditis minorem? an non terræ, maris, virorumque inſignis fiet ad ditiones veſtras acceſſio? Quis enim vtriuſque gentis limites niſi Mathematica & imaginaria linea deſcripſerit? Tum vero obfirmabitur poſtica illa, & Iani portæ æternum claudentur: qui antehac vobis infenſi erant, iam amicos ſentietis à tergo, & quaſi in ſubſidijs, omnium periculorum ſocios, pro vobis, vt pro ſeipſis, paratos mori. Niuea pila ingens fit è multis iunctis, & plures domus vnitæ faciunt Inſulam, & geminus arcis murus communi aggere coaleſcens longe fit ſeipſo fortior. Nonne in Batauia videre eſt, quantum poſſit iſta Anglorum Scotorumque coniunctio? res ita manifeſtæ veritatis eſt, vt qui non ſentiat, illum aut pudore aut prudentia vacuum eſſe oporteat.

Quòd autem Scoti vltra quadraginta dierum militiam Regi ſuo non debeant, obiectio illa à rerum noſtrarum imperitia profecta eſt. Nam Reges Scotiæ (vt quod res eſt dicamus) cum ex ſuo ærario, quemadmodum Reges Angliæ, exercitui alendo non eſſent, edicebant ſuis, vt certo die ad ſigna adeſſent, denunciata aduerſus contumaces perduellionis pœna. Ita viri Nobiles & generoſi, vt cochleæ, quæ ſuam domum circunferunt, in caſtra veniebant inſtructi nummis, pellibus, annona, & vt verbo dicam, nihil expectantes à Rege: quem proinde æquum erat futuræ expeditionis ſpatium edicto definire, abſque quo illi certum ſui apparatus modum definire non poterant; præſertim dum intra patriæ fines morarentur, vbi nulla ſpes prædæ prout in hoſtico relicta erat. Sed neque lege vlla certus dierum numerus ſancitur; & penes Regem eſt, eos quam diu libet vltra detinere, & nouum edictum ante proponere, quàm tempus exeat prioris; quum eorum ſit illi ſeruire & adeſſe, vel, ſi opus ſit, ad decennium.

Vt finem nunc faciam, gaudeo me ante veſtrum digreſſum meæ conſcientiæ iuſſo defunctum eſſe. Cum reuerſi fueritis conſilij mei candorem quæſo expendite. nam eò tantum vnionem iſtam vrgeo, vt Monarchiæ Anglicæ potentia creſcat, ita tamen, vt vtriuſque gentis bono proſpectum ſit. Quod nunc petitur, ſæpe ante optabatur, quum pote non erat: nunc igitur non velle, cum pote eſt, gemina foret culpa. firmanda vobis eſt veſtra fælicitas. Londinum oportet eſſe

ſedem imperij, & Scotiam illi aureâ prorſus victoriâ adunari, amoris (vt ante dixi) coagulo: vt domi aduerſus inteſtina & ciuilia mala ſitis ſecuri, foris vero hoſtibus murum opponatis aheneum. Candidè interpretamini mentem meam, æque vtrique genti propenſam: vt ſibi ambæ ſufficiant, hoſtibus verò ſint terrori, & amicis præſidio. Date igitur operam negotio bene terminando, moras pellite, argutias præcidite, vt Rex iuſtiſſimi voti tandem compos fiat, non verò, quia rem honeſtiſſimam ſuſcepit, dedecoretur.

ORATIO HABITA IN COMITIIS REGNI AD OMNES ORDINES IN PALATIO ALBAVLÆ

XII. KALEND. APRIL. 1609.

TSi pænitentiæ & precibus destinatum sit hoc tempus, in quo ferè medio iam versamur; longe aliter tamen insumptum est hoc biduum proximum, nempe, sacrificio eucharistico mihi à vobis oblato. Ego igitur vt ternarium numerum, illum sacrosanctum & perfectione primum, expleam, hunc quoque diem eidem exercitio statui impendere.

Egregium illud gratiarum & amoris vestri munus, quo me cumulatissimè ornastis, volo iam insigni & rarissimo dono compensare, speculi crystallini & pellucidi, non in quo vultus vestros aut vmbras, sed cor Regis vestri intueamini. Philosophorum nonnulli optarunt singulis hominibus vitrea pectora, per quæ cogitationes ipsæ transparerent. res vulgò nota est & à me ante alicubi tractata. quod etsi in omnibus fieri omnino non possit, in meipso tamen vobis effectum dabo, vt cor Regis, quod in manu Domini est, in oculis populi constituam. Scio nihil iam à me dici posse, quod non sit apud vos, aut simile aliquid dictum prius: nihilominus

nus vt ſuum eſt corpori alimentum, ſic reminiſcentia eſt humanæ memoriæ pabulum.

Quæ in hiſce comitijs præcipue agitata ſunt, de quibus & ego iam dicturus ſum, ad tria capita reuocabo.

Primum eſt res ipſa, ob quam à me conuocati eſtis, nempe, vt meis ſubueniretis neceſſitatibus. Secundum eſt, populi ad Regem ſupplicatio, qua ſuas Regi exponunt moleſtias, & quæ in Repub. vitioſa ſunt emendari poſtulant. hæc ſunt quæ *Grauamina* appellatis. Tertium, & inter vos diſceptatum, & plebeijs agitatum ſermonibus, quanquam fortuitum, eſt tamen multo altioris & tractationis & indolis, Scrupulus nempe qui multos torſit de meo in duabus rebus conſilio & mente. In primis ſcire optant, an apud me ſtatuerim eandem perpetuò tenere regendi viam, quam iuxta veterem Reipubl. morem & receptas regni leges inierim: An verò in animo habeam meipſum his finibus non circumſcribere, ſed pro abſoluta & regia poteſtate quando viſum eſt eos tranſilire. Dubitant deinde de iure regni municipali, quod *commune* dicitur, cui me, nempe ibi natum vbi aliud ius obtinebat, infenſum credunt; & ad ius ciuile introducendum, animumadiecisse. cui dubitationi anſam præbuit querela ad vos delata de Doctoris Couelli libro. quanquam meam de illo libro cenſuram iam ante per Quæſtorem, nunc præſentem, vobis notam fecerim; qui quicquid meo nomine loquutus eſt, me mandante dictanteque loquutus eſt: quæ abſque meo conſilio ex ſe dixit, ea præſtabo vera. Nec enim committam, vt vir tam probus comperiatur mendacij, aut veſtram expectationem eludat. cæterum meam ea de re ſententiam intra paucos dies edicto publicabo.

Nulla certe ratio ſuberat cur crederent homines mihi eiuſmodi conſilia placuiſſe. Duplex omnino eſt infirmitas, quæ Reges facit adulatoribus obnoxios, credulitas & ignorantia, quarum neutra mihi, vt ſpero, iure imputabitur. Si Alexander ille Magnus, quantumuis aliàs ſciens, ſui corporis conſtitutionem non ignoraſſet, nunquam ſe ipſe putaſſet Deum. Sed ad rem. quemadmodum Chriſtianus homo, quotieſcunque occaſio poſcit coram hominibus vel Angelis fidei ſuæ & religionis rationem reddere nunquam erubeſcit. ita ſemper arbitratus ſum iuſto ſapientique Regi ex dignitate & honore regio incumbere, populo ſuo, ſi non ſingulorum vitæ actuum rationem reddere, certe conſilium ſuum mentemque, quoties opus eſt, candidè & ingenuè aperire. Verùm neceſſe habeo rerum dicendarum ordinem inuertere, & ab vltimo illo, quod licet fortuitum, præcipuum tamen erat, ordiri.

Nihil eſt in terris quod non ſit infra Monarchiæ faſtigium. nec enim ſolum Dei vicarij ſunt Reges, Deique throno inſident: ſed ab ipſo

ipſo Deo Deorum nomine honorantur. Tres ſunt præcipuè ſimilitudines, quibus Monarchiæ dignitas illuſtratur: vna è ſacris literis, cæteræ è Politicæ & Philoſophiæ principijs. In ſacris literis appellantur Dij: atque ita poteſtas regia comparatur diuinæ. Aſſimilantur quoque Reges patribus familias: populique & patriæ patres verè & Politicè nominantur. Aſſimilantur denique capiti microcoſmi.

Vocantur Dij, quia diuinæ in terris poteſtatis quandam ſpeciem exercent. Vide, quam aptè Regi conueniant diuina attributa. Dei eſt creare, & in nihilum redigere; facere, deſtruere; donare vita, multare morte; omnes iudicare, iudicari à nemine; humilia exaltare, &, cùm viſum eſt, alta deprimere: &, vt verbo expediam, anima cum corpore Deo debetur. Similis quoque eſt Regum poteſtas, vt ſubditos erigant, & deprimant; vitæ neciſque Domini ſunt; competit ijs in omnes ſubditos, omnibuſque in cauſis, iudicium, vt Deo ſoli in Reges. Exaltant denique humilia & deprimunt ſuperba; & populum tractant velut latrunculos in alueo luſorio, vbi agricola Epiſcopum aut equitem arripit: ſubditorum quoque vt nummorum æſtimationem pro libito mutant. denique Regibus ſuis animorum affectum, corporum miniſterium debent ſubditi. ideoq; venerandus ille Epiſcopus, qui iam adeſt, & verè & eruditè (vtut nonnulli malè interpretati fuerint, aut non bene intellexerint) de Regis officio pro concione diſſeruit. Nam de Regis officio in abſtracto & theologicè omnia erant veriſſima. Imperatorum enim & Regum, qui quidem *Monarchæ* ſunt, tutelæ & præſidio ſubditorum vitæ fortunæque debentur. At ſi illius tum ſuppleſſem vices, duobus verbis adiectis omnia feciſſem perſpicua. Poſtquam enim, vt Theologus, de officio ſubditorum in Principes generatim diſputaſſem, ſermonem omnem concluſiſſem, vt ciuis, hortaturus Ordines regni, vt quod omnes ſua in Republ. facere tenerentur, hoc eſt, ſuorum Regum neceſſitatibus ſubuenire; id illi iuxta veteres leges & inſtituta huius regni, in quo ipſi tanquam ciues viuerent, præſtarent: & cùm eam ob rem hæc Comitia indicta eſſent, inter ſe deliberarent, quibus modis ſeruato priſco Reipubl. more tali Regi quem iam haberent ſuccurrerent; differentiâ ſcilicet obſeruatâ inter poteſtatem regiam, Theologicam, & formam quæ in hac Republ. iam obtinuit, Politicam. Et mihi conſtat id animi fuiſſe Epiſcopo, ni partim temporis anguſtiâ, partim meâ & ampliſſimorum regni Ordinum præſentiâ prohibitus fuiſſet.

Pater familias vetere naturæ iure patriam poteſtatem habebat, id eſt, vitę & necis in liberos. patres intelligo ſecundum rectam lineam ex ijs familijs ortos, vnde Regum erat origo: naſcebantur enim primi Reges ex ijs, qui ſeſe in colonias ſparſerant per orbem terrarum. Nunc

autem

autem patri ius est suam hæreditatem arbitratu suo liberis diuidere: propter certas causas natu maximum exhæredare; minimum scribere ex asse: hunc diuitem facere: illum ad incitas redigere: alium conspectu suo quamdiu libet propter offensas interdicere, eundemque in gratiam cum pænitente peccatore recipere. Idem ius Regi est in subditos.

Capitis denique iudicio omnia corporis membra eò diriguntur, quò maxime videtur opportunum. Acria adhibentur eius consilio remedia: & partes corporis immedicabiles resecantur: & pro corporis tolerantia sanguis mittitur è venis. At potestas hæc omnis est à Deo ad ædificationem, non ad destructionem. quanquam enim Dei sit tam creandi quàm destruendi potestas, est tamen ab illius sapientiâ alienum naturam euertere, & conspicuam hanc rerum machinam luxare: cum creaturas ideo fecerit, vt in ijs gloriam suam faceret manifestam. Ita ille pater familias haud saperet, qui liberos absque causa exhæredaret, necaretúe, aut educandos non curaret. & caput illud foret ridiculum, quod suum corpus aut veneno interimeret, aut phlebotomia exhauriret.

At sanè distinguenda est primæua Regum conditio ab ea, quâ nunc in variè institutis Monarchijs fruuntur. Sicut enim Deus in vetere testamento per oracula loquutus, per miracula operatus, vt primùm Ecclesiam sanguine vnigeniti filij sui redemptam stabiliuit, priscum illum morem vtrumque neglexit; & populum suum intra Verbi scripti fines & leges coercuit: ita Regum, qui ab initio aut belli aut electionis iure præerant, arbitria pro legibus erant; vt primum autem humanitate & prudentia ciuili firmari cœperunt regna, Reges etiam legibus mentem suam exponere cœperunt: quæ rogantur à populo sed à Regibus solis proprie feruntur, ijsque auctoribus vim habent. atque ita Rex euasit lex loquens, duplici quodammodò iureiurando ad præcipuarum regni legum obseruationem obstrictus: altero tacito, vt, quia Rex sit, eo ipso nomine & regnum & leges tueri debeat: altero expresso, idque inaugurationis tempore. sic enim iustitia Regis in regno iam composito planè exigit, vt suarum legum contractum seruet populo, ex earumque præscripto regnet; prout Deus cum Nöe post diluuium pactus est, *posthac ver & autumnus, calor & frigus, æstas & hyems, dies & nox non cessabunt, quamdiu terra manet.* Quisquis igitur in regno composito susque deque habet leges suas, Regis nomen amittit, & in tyrannum degenerat. Quo euentu vt muliercula Philippum Macedonem, ita conscientia sua affatur Regem, aut iuxta leges rege, aut ne Rex sis. & licet Christianis non sit probanda aduersus Principes suos rebellio, nunquam tamen Principes suarum legum contemptum apud Deum impune ferunt. nam in quo Psalmo dicitur

Regibus,

Regibus, *Vos Dij estis*, statim in eodem clausula sequitur, *sed moriemini vt homines.* quo altius tollimur, eo grauius labimur: & vt lapsus, sic dolor. arbores proceriores magis quatiuntur ventis, & montium ardua procellis. Reges igitur, qui tyrannidis aut periurij notam fugiunt, potestatem suam legum finibus libenter circumscribunt; quique illis diuersam persuadent viam, viperæ sunt, Regumque simul & Rerumbl. pestes. multum enim differt, regnum, legibus institutum & compositum, à primâ illa & cruda regiæ potestatis origine; quidue ea tempestate Rex potuerit, in *indiuiduo vago*, vt loquuntur. quod ad meipsum attinet, satis hucusque testatum feci, nunquam me in diuersa mente fuisse: & hanc famam spero mihi superstitem fore, neminem vixisse Regum omnium, qui maluerit leges suas obseruari, aut se iuxta illas regnare.

Quemadmodum igitur (vt axiomate Theologico, quæ dixi de potestate regia, concludam) apud Theologos blasphemia est, quid Deus possit inquirere, licet autem vestigare quid velit. nam à posse ad esse, neque in Theologia neque in Logica valet sequela: ita quid Rex suprema potestatis suæ vi possit facere, nemo subditus nisi seditiosus inquirat: at iusti Regis est, si diuinam iram vitare cupiat, notam facere populo voluntatem suam. non patior disputandi materiam fieri potestatem meam, at factorum meorum causas indicare, eaque omnia ad leges exigere semper vtique paratus sum.

Superest altera illius pars, quod fortuitum diximus; de iure Anglico, quod videor nonnullis spreuisse, & iuri ciuili post habuisse. Regum facta dictaque omnia etiam in loco arcano (vt ante monui) publica sunt, & veluti in scena aut ædium culmine populo exposita: & spero nihil priuatim mihi vnquam dictum, quod pudeat proferre in publicum, & si opus sit, typis committere, quemadmodum in Basilico doro professus sum. Pauci sunt dies, fateor, cùm in conclaui meo, inter prandendum, meam de iure Anglico liberè dixi sententiam; quam, licet ad vestras aures, meo Quæstore interprete, iam venerit, ipse tamen repetam, & mea voce confirmabo. Primum hoc dico, neminem esse omnium, cui ius Anglicum minùs displicere debeat, quam Regi: eius commodis & dignitati impensè fauet: supremæ verò potestatis priuilegia magis amplificat, quàm vllum aliud ius sub sole; vt sceptrum Angliæ vilipendere videatur, qui ius Angliæ Rex contemnit. Magni facio (vt verum fatear) ius ciuile, cuius professio literatior est, & legationibus negotijsque quibuscunque exoticis commodior: quo penitus inter nos sublato inualescet barbaries, & regni honos decrescet. est enim quadamtenus ius gentium, cum inter gentes commercium & societatem alat: veruntamen in Anglia non ampliores illi fines decerno, quam ipso iure Anglico concessi sunt.

Quan-

Quanquam igitur non ſit huic populo regendo idoneum ius ciuile, non continuò ob eam cauſam prorſus fuerit abolendum: quemadmodum, nec, quia nullius gentis hodie vernacula eſt lingua Latina, ideo eius vſus hic penitus abrogandus eſt; vt ſola Anglica diſcatur, vnde ſane indubitata ſequeretur barbaries. Non igitur Anglico ciuile ius tum temporis præterebam; non ea mens erat: ſed ne extingueretur; tantumque in ijs cauſis iudicijſque obtineret, in quibus antehac habebat locum: nempe in foro Eccleſiaſtico, Thalaſſiarchico, & Libellorum Supplicum, & alijs id genus. Cætera autem quæ ad ius regni ſpectant, ad regiæ poteſtatis priuilegium, ad ciuiũ poſſeſſiones, ſiue illis cum Rege lis incidat, ſiue inter ſe; & omnino vbi de meo & tuo controuerſia eſt: illa, inquam, ex iuris Anglici præſcripto diſceptarentur. hodie conſtat neque Scotiam, neque Galliam, Hiſpaniamue, aut aliam vllam in orbe Rempubl. ſolo iure ciuili regi: quum omnibus ſua ſint ſtatuta, ſuæ conſuetudines; vt Anglis ius illud, dictum Commune: quod tantum abeſt vt flocci faciam, vt ſi iuris optio mihi deferretur, non modo municipalibus cæterarum gentium legibus ius Anglicum anteferrem, verum etiam iuri Moſaico. nec tamen ea blaſphemia eſt, cum dico, huic populo nunc eſſe hoc ius conuenientius ipſâ lege diuina. nam Deus populum ſuum triplici legum genere in officio continebat, Ceremoniali, Morali, Iudiciali; quorum vltimum, cum vni populo & tempori accommodatum fuerit, omnibus omni tempore inſeruire non poteſt. dicis cauſa, ſi apud nos ſuſpendium, pœna furis, mutaretur in reſtitutionem triplam, aut quadruplam, quod lege Moſaica obtinebat; quid fieret de mediterraneis huius regni tractibus, de Hibernis Montaniſque? in hoc vertitur cardo quæſtionis, ſi ius alicuius gentis mutaretur, quis meum à tuo diſcerneret, quo pacto Rex populum regeret? non abſimilis ea res foret Gregoriano Kalendario, quod veteres illos Cæſaris faſtos abolet; & negotiationes, commercia, rationes, & debita totius orbis mirè conturbat. quin, iuxta Pontificis calculum, ego meæ ætatis incertus factus ſum; ſiquidem natalis meus iam ſuam decem diebus anticipauit periodum. Quanquam autem ius Anglicum quoad noſtram Rempubl. etiam diuino prætulerim, ſimpliciter tamen cæteris omnibus palmam præripiet diuinum. Optarem igitur tria in noſtro iure emendari, ſed Ordinum conſenſu. nam intelligo Regis auctoritatem, ſi adſit conſenſus Ordinum, in ferendis legibus irrefragabilem eſſe.

Primum itaque vernaculâ linguâ ſcribi cuperem noſtras leges, quæ nunc ſermone exoleto, mixto, rancido circumferuntur ſolis iuriſperitis intellectæ. at nemini ius illud ignotum eſſe oportet, iuxta quod omnibus viuendum eſt. nam ſi aduerſus Papiſtas rectè aſtruimus diuinum cultum peregrino ſermone non eſſe celebrandum; iuxta

con-

conſtitutionem Moſaicam, vt in fimbrijs veſtimenti ſacerdotalis ſcriberetur lex diuina, & palàm audiente populo legeretur: quidni etiam populo ita leges ſuæ innoteſcant, vt nulla relinquatur peccãtibus ignorantiæ excuſatio? deinde in iure Anglico non eſt perpetuus legum tenor, queis omnes controuerſiæ decidantur, ſed indigeſta materies è conſuetudinibus antiquis & rebus iudicatis, quas vos *reſponſa prudentum* dicitis, commixta. quo vitio cæterorum quoque populorum laborant iura, vbi multum valent priora exempla, quę iudicaturi ſequantur. Daniam & Noruegiam excipio, vbi diſertis legum verbis, abſque iudicis labore, lites dirimuntur. Quanquam autem leges tam diſtrictis verbis nequeant concipi, quin circunſtantiarum varietas cauſam nonnunquam mutet; ſic aucta iam ſæculi ſolertia, vt raro etiam iuris ciuilis doctores, qui in eandem legem commentantur, inter ſe conſentiant; abſque quo eſſet iudice opus non foret, ſed nuda legum verba ſufficerent: optarem tamen, Ordinum conſenſu, pleraque in noſtro iure fieri certiora. cum enim tam incerta ſæpe ſint veſtra illa *Prudentum reſponſa*, vt eorum auctoritatem iudices ſæpe defugiant, & ab exemplo recedant; bene conſultum foret populo, ſi conſenſu Ordinum certa deſcriberetur iuris interpretatio, & rata fierent ea reſponſa, quæ poſthac in iure dicundo obtinerent; ne amplius ab opinione iudicis aut reſponſorum incertitudine populus ambiguus & cæcus penderet.

Denique in iure Anglico non deſunt reſponſa, & exempla inter ſe aduerſa & pugnãtia. quo vitio multa Ordinum Statuta laborant, quædam contraria, quædam ita ſcripta, vt contrarias aut diuerſas interpretationes admittant. Itaque ex Ordinum maturo grauique conſilio leges Anglicas, Statutaque aduerſa vellem conciliari: non tantum ſublata è libris omni antinomia, verum etiam antiquatis deletiſque Statutis pænalibus, quæ huic ſæculo non conueniunt; & iam velut doloſa retia inſidiantur itinerantibus in regia via: quod ab auaro Rege aut Tyranno nunquam impetraretis. memorabile foret hoc emendandarum legum opus, & comitijs, licet nulla alia de cauſa indictis, longè tamen digniſſimum.

Scio vos hoc loco, quum de iure Anglico loquor, quæ mea ſit de *prohibitionibus* opinio expectare, ſic appellantur crebræ illæ apud vos iudiciorum interruptiones, cum maior iudex interdicit minori, lite iam conteſtatâ, aut prope finitâ, ne vlteriùs pergat ius dicere: quibus omnibus ſine exceptione aduerſari me hactenus creditum eſt. at ego vos paucis docebo, quis mihi modus ea in re ſeruatus ſit. cum viderem tot eſſe in hoc regno Iudicum conſtituta collegia, tot ampliſſima tribunalia & fora: ſæpe optaui fateor circumſcribi vnumquodque horum notis cauſſarum limitibus, & iuriſdictionis (vt ita dicam) certis

finibus, quos ſi olim aut errore aut ambitu tranſilirent; tum quidem æquiſſimo ferrem animo minoris poteſtatis iuriſdictionem interrumpi à maiore, vt à Prætore capitali, aut, quod malim, à Cancellario. cæterorum collegiorũ ius non ita mihi notum eſt. neq; ego id genus interruptionibus vnquam aduerſatus ſum, earumue legitimum hunc vſum damnaui, vt queis omnia iudicia velut flumina ſuis alueis coërcentur: ſed cùm animaduerterem ſine modo aut modeſtia & crebrius eas exercerj quàm prius; certantibus ſingulis collegijs aquam ad ſuam molam deriuare, omneſque ad ſe cauſas trahere (qui morbus cunctis terrarum orbis curijs endemius eſt) tunc me bis huic negotio immiſcui, in bruma vnius anni, & in ſolſtitiò ſequentis. vtroque tempore triduum totum diſceptationi impendi. poſt prolixam rei cognitionem dixi ijs, quod Chriſtus de coniugio, *ab initio non fuit ſic.* nam vt diuinæ eſt prouidentiæ intra ſua littora Oceanum coërcere (vt in Pſalmo habetur) ſic meæ eſt curæ intra ſuos fines has Curias. Itaque vtraſque monui, illas quidem, quæ iuxta leges ciuiles ius dicunt, ne extra præſcriptas iuriſdictionis ſuæ metas vagarentur: has verò, quæ iuxta leges Anglicas, ne ſic temere & prodigè alienam iuriſdictionem prohiberent; ſed quotieſcunque id facerent, id primùm viderent, vt legitimum & rectum in prohibendo morem obſeruarent. deinde verò, ne abſque iuſta & legitima cauſa prohiberent. mos hic fuit, ne quis è Collegij iudicibus priuatim, aut iuſtitij tempore, ſed totum Collegij corpus palam prohiberet: cui rei ipſi iudices aſtipulabantur. Cauſa verò non quælibet ſufficeret; vt leuis rumuſculus, aut partis qualiſcunque querela; ſed quæ maturo conſilio & deliberatione probabilis reperta eſſet. aliàs, ſi temere & præcipitanter iuriſdictionem alienam eludere fas ſit, nihilo melior erit vllius conditio poſt litem adiudicatam, quàm ante. quid enim intereſt, nullam habere pro ſe latam ſententiam, & latæ vſum effectumque impediri? pauper concionator importunitate litis & libros & Eccleſiam coactus deſerere, tandem aliquando, tenui re abſumpta, fit decreto iudicis ſuperior: at miſer cum vti eo ſe poſſe ſperat, alterius iudicis prohibitione eluditur; iuxta Chriſti parabolam: qua enim nocte ſe beatiſſimum credit, eâdem eripietur illi anima ſua; Tantalo non abſimilis è cuius faucibus pomum quod inhiat, rapitur. Itaque (vt hic finem faciam) diſcrimen ſtatuo non exiguum inter licitum & moderatum harum *Prohibitionum* vſum, & enormem immodicumque abuſum. ſicuti enim rebus bonis, quia bonæ ſunt, abuti nefas eſt; ita rerum bonarum vſum propter abuſum vitare non debemus.

Veniamus nunc ad ſecundum orationis noſtræ caput, populi ſcilicet quæ vocatis *grauamina*, & Reipub. mala morboſque. Duas præcipue cauſas inuenio, cur in comitijs regni publicæ hæ querelæ apud

Regem

Regem deferantur: & quia ab hoc consessu, tanquam ab ipso Reipub. corpore, optimè potest Rex edoceri de his, quæ populum malè habent: & quia hic Ordinum conuentus est suprema regni curia, à quâ bonis legibus latis aptissima decernuntur singulis morbis remedia. verùm sermo hîc meus, qui ante ad omnes pertinebat, nunc ad vos de Domo inferiore propriè conuertendus est.

Cupio horum malorum, de quibus hic refertis, & materiam paulò exactius à vobis inspici, & ipsum referendi modum. Ad modum quod attinet, etsi vos, qui populum repræsentatis, possitis mihi, quę iniquiore animo consulitis, opportunè inopportunè, hîc publicè, aut priuatim alibi indicare: vnicam tamen vobis hic cautionem prouisionemque commendo, ne scilicet quærere malitis, quàm inuenire querelarum materiam; & Rempubl. potiùs facere nocentem, quam indicare. sed ex prisca huius loci institutione de ijs duntaxat vitijs referatis, quæ egent emendatione, & quorum tractatio vestræ fidei à populo commissa est. nam aucto sic in immensum eorum numero, differuntur continuò in populo rumores, nihil non esse in Reipubl. regimine morbosum. Statim in primo consessu vestro, vt *grauaminum* mentio iniecta est, ita persuasum habebant plerique nihil malle vos, quàm numerum augeri, vt symbolam suam, quam sua cuique indignatio & ira suggerebat, certatim ad vos contulerint. Insecuta est fateor, res mihi longè gratissima, quaque & meæ dignitati & vestro officio consuluistis, nobilis scilicet illa pyra, publicæ licentiæ expiatrix. Cùm enim à meridie, contra loci institutum, multæ vobis obreperent in manus querelæ, furtiuis inuolutæ schedis, & in fasciculum collectæ (si non potius libelli famosi illi fuerunt, ab ira & seditione profecti) vos perlectis duntaxat initijs (nec enim sustinuistis ad finem audire) & vnanimi consilio damnastis, & face subdita omnes concremastis. Itaque cùm ex Cancellario fisci, quem ad me ideo misistis, eadem nocte intellexissem; quantæ vobis curæ foret mea dignitas, per eundem vobis gratias egi, & porro illius vestri officij, cùm occasio pateretur, memorē me fore promisi. Nunc igitur, ne nescij sitis quàm mihi grata fuerit hæc vestræ beneuolentiæ significatio, ipse vobis fio animi mei index. at cum effectus hic bonus fuerit ex mala causa; etiam atque etiam vobis suadeo, eam in posterum viam teneatis, qua hæc incommoda commodè declinetis: ne Domus inferior fiat diffamantium receptaculum, & eiusmodi inter vos audiantur *grauamina*, quæ mera sunt aduersus me aut posteros meos perduellionis crimina. Reuoluite igitur & tenete vetera illa officij vestri locique instituta, ne posthac in tenebris & furtim vobis obrepant infames schedæ, sed palam, & certis auctoribus, moderatori domus vestræ in manus exhibeantur omnes querelæ. de quarum materia priusquam

dixero, cùm videam singula verba mea excipi notarique in tabulis, oratos vos volo, æquo animo feratis distinctioris paulò sermonis nostri moram, ne quid forte aliorsum, ac ego volui, à scribentibus accipiatur.

Primum igitur, quod iustas populi querelas exquiritis, non vitupero industriam: quin si id omitteretis, nec mihi nec patriæ, quæ vestram opem & operam implorauit, fidos vos æstimarem. nam à vobis hæ querelæ non sunt, si veræ sunt, sed à populo vnde missi estis. & cùm mandatariorum perfidia meæ literę mandataúe in populo frustra sunt, sæpenumero ad aures meas ea res non veniat, nisi vobis in hoc consessu monentibus, vt modò in Stephani Procteri negotio contigit. Tria tamen in harum querelarum materia vobis censeo vitanda.

Inprimis, ne res peculiari iure ad sceptrum spectantes attingatis. mea illa ars est, & *fabri fabrilia tractent*. eiusmodi curiositate fieri non potest, quin nostra eleuetur auctoritas. veteranus ego Rex sum, triginta sex annis in Scotia præsens regnaui, septem annorum apud vos tyrocinium exegi, quod tempus ad dominationis experientiam satis est Regi. Non est opus Hannibali multis Phormionibus pædagogis: & nunc officium meum discere foret indecorum.

Deinde ne delibetis iura mihi tradita à decessoribus meis, quæque ego more maiorum possideo. grauiter ferrem recenseri illa inter vestra *grauamina*. nouitas omnis, vt in corpore naturali, sic in politico periculosa est. nollem à vobis antiqua mea iura & possessiones carpi, quasi indignus censerer ijs, quæ mihi à maioribus meis relicta sunt.

Denique ne de ijs queramini, quæ certa aliqua lege sancita sunt. iam experientia edocti estis quantopere vobis hic aduersari soleam: inhumanitatis est à Rege id petere, quod ante sciebatis eum negaturum. quòd si in lege vitium est, emendetur ab Ordinibus, interim ne sit ea querelæ materia. nam qui legem iniquo fert animo, Regem æquo ferre non potest, iuratum legis patronum. sed possunt homines (quę naturæ est infirmitas) in legum exercitio errare: & tum sanè vobis licebit de abusu querelam deferre; sic, vt vitia hominum distinguatis à rerum bonitate; verbi gratia, potest fieri vt supremi Commissarij vocentur in crimen, exquirite sedulò & examinate abusum: sed nolite dicere, Commissarios amplius non feremus. ita enim mea minuitur potestas. & iam vobis edico mihi ea ipsa de re aliquid constitutum, quod nisi ob grauissimas causas nunquam mutabo: nimirum, cùm irrefragabilis sit eorum Commissariorum cognitio, à qua scilicet nulla detur prouocatio, restrinxi illam ad duos Archiepiscopos, quæ ante cum pluribus alijs Angliæ Episcopis communis illis erat. hanc mihi legem dixi; nec erit quod metuat sibi à Puritani agnomento, si quis

de

de illius iudicij corruptelis apud me hic publicè priuatimúe alibi queratur, modò probet quæ dixerit: aliàs calumnia foret non querela. nollem ipsum iudicium culpari. quos labores exhauserim in rebus Thalassiarchicis; & in illo *prohibitionum* negotio, non incompertum vobis est. si quis de similibus tantique momenti rebus apud me conquestus fuerit, experietur me mihi in cognoscendo non parciturum. Regem laboriosiorem, paratioremúe audire, quæ ipsius cognitione digna sunt, neminem vnquam habuistis. Si quis aueat periculum mei hisce in rebus facere, non difficilis patebit accessus: nec me, siue hic siue alibi compellauerit, morosum inueniet.

Et vt eorum, quæ vos grauant, tandem finem faciam; liceat mihi quoque, Reipub. nomine, id apud vos proferre, quod me grauat. oro vos atque obsecro ne magis priuatorum hominum, quàm populi vnde missi estis, affectûs redoleant querelæ vestræ. Obseruate igitur diligentissimè eius ingenium, qui refert querelam: non difficile erit internoscere, an suos affectus an populi molestiam verbis exprimat. apud vos enim multi suo ex cerebro & de rebus quas ipsi forte magni faciunt materiam promunt querelæ: populus verò, qui misit, aut parui id facit, vel etiam contrarium ab illo sentit. ego vel palpare mihi videor petitionum discrimina, quas populi dictat necessitas, & quas suggerit proponentis iracundia; seu aduersus Ecclesiæ regimen, seu viri Nobilis aut Commissarij personam.

Superest tertia sermonis mei pars, cur hæc comitia indixerim; qua in re antiquum illud obtineo, vt meum ipsius negotium in vltimum locum reijciam. Mirabamini fortè, cur initio huius consessus, vt in cæteris, non statim causam indicarim ob quam vos coëgerim. Verùm cùm in mei gratiam hoc tempore conuocati sitis, malui Quæstorem meum meæ mentis facere interpretem, ad cuius officium pertinet huius farinæ negotia curare. nam vt, quod res est, fatear, in hoc genere à natura infantior sum, & magis, quàm in cæteris, elocutioni meæ hîc diffido. Quæstor vobis mearum impensarum iam reddidit rationem: quæ rara est fateor in Regibus popularitas, vt subditos ad rei familiaris calculos admittant. Si non nimium vrgerer, vobis (mihi credite) molestus non essem. Quod vir ille Nobilis suam dignitatem testatus, vobis confirmauit (nec hucusque causa fuit cur eius fidem suspectam haberetis) id ego, testor regiam dignitatem, longe esse verissimum: qua in re mihi fidem derogare sine iniuria non potestis. Fas est mihi à vobis petere, quæ vestri sunt officij. Subditorum vero pars vna est officij, eaque non minima, Principum suorum necessitates leuare. at modum liberalitatis vestræ, tempusque statuere, vestræ erit nunc beneuolentiæ, vestri amoris. Non est mihi animus de regia potestate hoc tempore disputare, tantum vobis innuo, quid

meo iure petere, quid à vestra humanitate expectare liceat. ipse odi extrema omnia: & vobis hoc in negotio ea censeo vitanda. nam si parùm mihi consulueritis; negotij, propter quod conuocati estis, incuriam non immeritò vobis imputem. Sin vltra populi vires mihi consulueritis, aut inæqualia æqualibus onera imposueritis; mihi cum Republ. communis erit aduersus vos querela.

Ego dum amplissimi huius conuentus structuram quasi, & compositionem penitus examino; video Superiorem domum constare partim ex Optimatibus, quibus hæreditario iure illic locus est; partim ex Episcopis, quibus durante sua vita ibi ius est suffragij. quicquid igitur ab his datur, propriæ ipsorum liberalitati adscribendum est: dant enim suo nomine non alieno. at Domus inferior corpus plebis repræsentat, ideoque, quicquid isthic confertis, non minus absentibus quàm præsentibus acceptum ferre oportet. quò magis vtraque extrema vobis vitanda sunt. hinc enim expeditior vobis est liberalitas, cum erogetis etiam de alieno: illinc autem, si profusiores eritis quam fert bonorum ciuium caritas, & Regis humanitate & populi facilitate abutemini. neque ego is sum, qui eiusmodi dona admittam. quin & Regi posset hic cudi fallacia, concitatâ de industria per adulatoriam liberalitatem populi indignatione, vnde Rex calculo suo & subditorum amore simul excideret: quod ego præsidium iusto sapientique Regi, secundùm diuinam opem, longè firmissimum & tutissimum semper æstimaui. quod enim non nemo è vestro numero, vanus augur, cauere iusserit, ne nimiâ hîc liberalitate iugulos vestros domi apud plebem periclitaremini; persuadete vobis nunquam petiturum me, quod aut in populi iniuriam, aut vestram reprehensionem olim vertat. qua in re vt meum vobis ingenium notius euadat, testes appello plerosque à concilijs, qui hic adsunt, si non ante comitia hæc, cùm intelligerem tanta mihi opus esse pecunia, non fuerim magis de populo sollicitus, vt absque suo magno incommodo mihi subuenirent, quàm de pecunia, cuius petitionem ipsa vrgebat necessitas. quin & conuentum hunc amplissimum quantus quantus est appello, si cuius hic operam ad certum tributi modum aut summam implorarim; nisi quatenus præsentem ærarij mei inopiam nudare necesse erat. Dicant etiam consiliarij mei & aduocati, si vnquam de vobis prensandis cum illis egerim. Odi ego ambitum, si quisquam alius, & emendicata suffragia. Bonus Rex omnia maioris momenti negotia ad religionis, & dignitatis, & iustitiæ leges examinat (vt recte vestræ domus moderator) quibus finibus omnia mea cum Deo circumscribam. Verùm neque ego extremum illud & summum postulo, vt plus mihi decernatis, quam bonos & officiosos ciues tali tempore deceat conferre; id enim esset vna cum marsupio sicam offerre; neque vos (vt spero) ex va-

nitate

nitate opinionum nata causabimini incommoda, aut futiles comminiscemini excusationes, aut popularis inopiæ obtentu vestrum palliabitis affectum & voluntatem. Si qui tales sint nullam quidem à me patientur iniuriam (nam fauente Deo ius omnibus reddam æquabile) at facile potestis cogitare, exiguam subesse causam, cur illis, cum mea ope opus erit, gratificer aut benefaciam. Interim nemo est, qui me ob huiusmodi repulsam, si id fecerit cum ratione & modestiâ vnquam sentiet iratum. qui bonæ legi aduersabitur me aduersarium inueniet: at pecuniam dare vel negare nihil est nisi amoris indicium. Itaq; dum peto meam necessitatem leuari, id tantum peto quod mihi iure debetur. nam si quæstio vobis proponeretur, an regiæ inopiæ subueniri oporteat à subditis, nemo opinor è vobis refragaretur. vbi etsi Regis propria vtilitas agi videatur, ab vtilitate tamen Reipub. separari ea non potest. Parens patriæ vobis suam aperit inopiam: imo ille interprete patria ipsa vos alloquitur. nam Rege egente eget Respubl. & in Regis subsidio & robore quæritur incolumitas & salus Reipub. Male illi sit qui bonum publicum à Regis bono putat seiunctum. nam quemadmodum Rex ille miser est quantumuis opibus beatus qui pauperibus imperat cùm opes regiæ sint diuitiæ & amor populi. ita Rege inope, quantumuis ciues sint opulenti, regnum infirmum censendum est. Etenim in pace & bello Regis opulentia est regni neruus, in pace ius oportet vobis reddere, in bello ius vestrum armis defendere; neutrum horum fit sine idoneo sumptu quem à vobis haberi oportet. Nihil à meo ingenio alienius est quam populum grauare: nec grauius quicquam quam poscere ab alijs qui ad dandum natus sum. Plus posco fateor quam vllus huc vsque Rex Angliæ, sed longè mihi maior & grauior poscendi causa quam eorum cuiquam. Etsi autem Quęstor meus & necessitatis meæ & petitæ à vobis summæ causas prolixe satis ostenderit, nullo argumentorum genere quod ad rem faceret omisso: ad probandam tamen petitionis huiusce æquitatem rationum præcipuas quæ mihi nunc succurrunt libet repetere.

Constat in primis regnorum quę me comitantur accessione necessariò sumptus meos augeri. quo maior est Rex vester & ditionum & subditorum numero eò plus impendet, impensæque magnificentiâ maiorem vobis dignitatem conciliabit.

Deinde liberorum numerus, quibus me Deus in vestrum commodum & vsum beauit maiora secum fert impendia. Vobis notum est Reginæ celebris memoriæ quamuis orbæ plurima fuisse à populo data, imò plura quam Regum priorum vlli.

Tertiò appropinquat tempus inaugurationis filij mei, quam durantibus Comitijs honoris ergo celebrari volo. de illo nihil addam cum sua præsentia vultusque vobis commendet.

Quartò

Quartò non diffiteor multa mihi erogata, at si isthic vbi profusior videri possem parcimoniæ & frugalitati studuissem; & Reipub. & mihi & nuperæ Reginæ dedecori fuissem. An in illius funere mihi quęrenda erat parcimoniæ laus? an in meo vxorisque in hanc terram solemni ingressu? an in primo in vrbem Londinum introitu & coronatione? nonne cum plerique Europæ Monarchæ & Principes mihi fælicem gratularentur aduentū, nonnulli legatis missis, nonnulli pręsentes, ex mea & regni dignitate erat illos pro dignitate excipere? Quod si quis dixerit non nisi belli tempore ingentia hæc tributa ciuibus imperari, ego tamen iure ausim respondere quanquam vos domi alta pace fruimini, me tamen continuo bello implicari, quod si foris geritur minus inde vobis est periculi: nam (vt Quæstor meus prolixe apud vos disseruit) cogor ego & propter Rempub. & meum ipsius promissum, & commune religionis nostræ periculū, auxilia militum mittere in Cliuiam, quod quamdiu facere oporteat, aut quæ ampliora subsidia negotij necessitas requirat, incertum est. Et quanquam Beruicense præsidium dimiserim; centuriones & duces prioris Reginæ auspicijs illic militabant, meis hactenus aluntur stipendijs: non contemnenda (ni fallor) militum pubes in huius regni propugnaculis meo ære mæret, vt de oppigneratarum vrbium Flussinæ & Brillæ pręsidijs nihil dicam. Quod ad Hiberniam attinet satis vobis constat. quam incerta illic sint mea impendia, hominibus partim barbariei partim corruptæ religionis vitio, in rebellionem pronis: quam improuisus fuerit & superioris anni tumultus, & meus in eo sumptus neminem vestrum latere potest. Præterquam quod ibi veteranorum exercitum perpetuo habeam sub signis. Eorum numerum certum est non diminuere, donec firmatæ fuerint quas deducere statui colonias, qua re nihil huc vsque accidit rebellibus molestius: & nunc si quid conando, rebellando possunt; omnem illi mouebunt lapidem, vt has colonias auertant. Cæterum ad honestissimas hasce & plane necessarias sumptuum causas, fateor accessisse multa meæ liberalitatis munera. cogitabitis tamen vt spero nihil à me datum nisi vobis. nec quicquam mihi esse à vobis quod non à me redeat ad vos. at nimium credor in Scotos profusus. ni quorundam fidem & operam compensassem, quæ vobis tandem spes de mea gratitudine reliqua fuisset? num bene de me sperassent recentiores subditi, si malignè cum vetustioribus egissem? veruntamen subductis vt oportet rationibus duplo plus Anglis erogatum inuenietis. Multū igitur errauit à vero, qui apud vos dicere non erubuit tantam esse Edimburgi auri argentíque copiam. ego nullum illi grauius optarem supplicium quam vt ex talis opulentiæ fænore vitam ibi toleraret. sed spero me munificentiæ vitio parum vobis inuisum; quoquouersum oculos conijcio neminem fere video,

qui

qui non aliqua petitione aut honoris aut commodi mihi innotuerit. Benignitatis regiæ venam nunquam, fateor, decet arescere. alioqui enim difficile esset ciues aut seruos bene meritos sibi demerere. sed immodici sumptus causæ cum primo regni mei inter vos triennio abierunt. & quod sæpe soleo dicere Natalitiæ illæ feriæ iam peractæ sunt. Cùm recens ad vos venissem partim Reipub. imperitia (quæ ars nisi tractu temporis & experientia non discitur) partim ipso aduentus modo, honorifico plane & mirabili, munificentior meipso factus sum: tunc in ordinem equestrem non singulos referebam sed centenos, Barones simul plurimos adlegebam. nunc ni fallor longe aliter animatum me habetis & in posterum spero habebitis. Verùm vt hanc de sumptibus partem finiam; magnifica volo Regum impendia non luxuriosa; quod si prioribus Angliæ Regibus honestissimis in rebus vsitatam neglexero magnificentiam, aut vitam meam ad loci huius dignitatem non conformaro, tam fuerit illud à vestra quam mea dignitate alienum. quæ tot tantaque cum ex aëre & elementis haberi nequeant à populo sanè expectanda sunt. Vt autem illis qui de mea frugalitate in posterum desperant scrupulum eximam, intuemini me quæso & liberos meos. si nil essem nisi homo non imprudens certè iam ratio sumptuum meorum habenda est. Quod ad me ipsum eos appello arbitros quibus notus sum ni tam paucis cotētus videar, quam quisquā alius infra meā sortem cui ratio dux vitæ contigit. Cùm igitur nulla spes restet nisi in populo; ego mihi à vobis illum tributi modum spondeo, quē populus ferre potest. cùm ratio ipsa postulet illum Regē supra cæteros omnes ope vestra atque auxilio ornetis, qui vestram dignitatem nouis accessionibus (absit verbo iactantia) plus cæteris cumulauit. Confido enim neminem vel in hoc amplissimo conuentu, vel foris reperiri; qui ad regij status splendorem, semel muniendum firmandumque non libenter conferret, vel quantum vna nocte impendit aleæ, vel equi pretium animi causa coëmpti, qui postridie crurifragio intereat. Imò mihi persuadeo malle bonum ciuem solito frugalius victitare, quàm regiam dignitatem inopia periclitari.

Optarem igitur celeriter expediri hoc quicquid est negotij. donantis alacritas commendat donum: & bis dare dicitur qui cito dat. quo magis cunctamini eo crescet magis æs alienum, amplio risque tributi orietur necessitas. Conuertite mecum oculos ad exteras Respubl. quarum ad vos oculi conuersi sunt, huiusque rei expectatione suspensi. quid ijs cogitandum relinquitis si domum abieritis meæ necessitatis securi, vel eum tributi modum non decreueritis qui sit meæ dignitati alendæ; nisi aut indignum me à vobis iudicatum cui subueniatis, aut tam desperatam esse inopiam nostram cui subueniri nequeat, atque adeo Regem & Ordines regni sibi mutuo esse in fermento,

mento, quod absque nostræ æstimationis iactura domi forisque fieri non potest. id enim vobis persuasissimum esse debet, ita esse inter exteros Principes comparatum, vt illum maioris faciant vnde parem expectent beneficij & damni retributionem. neque illud vos latet contemptui vicinorum expositum Regem, eorundem iniurijs bellisque opportunum fieri: quibus ingrauescentibus nimis sera erit medicina, cùm nulla sanitatis spes relicta est. præuisa mala facilius arcentur. Definite igitur quid sit vobis hoc tempore agendum, ne multa conando nihil ipsi agatis, & meum simul negotium impediatis. meministis adagium Gallicum; *Qui trop embrasse rien estreint.* Non condimus in hisce comitijs testamenta nostra, quasi nunquam posthac conuenturi: nec quæcunque ab Ordinibus regni tractanda sunt, continuo ipso in hoc conuentu peragi oportebit; vt tamen subcesiuis vestris horis suæ respondeant curæ, ea vestræ deliberationi ingeram negotia, quæ vestro consilio hoc tempore imprimis egent. Erit hic mihi à Deo principium, nempe à religione, vnde si ordiamur cætera omnia prosperè euenient: dicam post nonnulla de Republica; quædam denique attingam quæ ad regni huius ornamentum spectant & voluptatem.

Multa sunt quæ nostros animos ad religionis curam aduertant: Papistarum supercilia in solitam enormitatem rursus excreuere, vnde multis nata est suspicio nouum esse illis præ manibus stratagema. quorum plebs etsi (Deo sit gratia) non parum decreuerit, lautiorum tamen numerus in dies augetur sequioris præsertim sexus. quorum ea est iam superbia vt nemo eos ausit iudicio sistere, nemo iudicare. ita illi vt fama est magnorum aulicorum patrocinio tuti sunt. securius est pabulum igni subtrahere, quam accensum extinguere.

Nam leuius lædit quicquid præuidimus ante.

non quod existimem seueriores ferendas leges, sed iam latas exercendas, ne desuetudine rubiginem trahant & contemptum. Mihi compertum est sanguine & sæuitia in religione promouenda parum profici, præterquam enim quod nolit Deus violentia sanguinisque effusione suam plantari Ecclesiam, vt recte aiunt Theologi, ratio quoque ipsa persuadet & experientia confirmat, homines quum religionis causa vexantur, potius animi sui magnitudine ingenijque peruicacia, quam causæ bonitate omnia tormenta alacriter sustinere, & mortem quoque ipsam; vt vanam illam & vmbratilem Martyrij famam consequantur.

De vsu Iuramenti fidelitatis dubitatum est, & tam obscura putatur ea legis pars qua iubetur exigi; vt à quibus exigi debeat incertum sit. ego hanc quæstionem Iudicibus antequam ad solennem abirent regni circuitum proposui, sed parum expedite mihi ab ijs responsum

est.

est. nunc igitur eximatur si quis adhuc de Iuramenti exactione scrupulus superest, & cùm ipse litem illam à Pontifice intentatam scribendo fecerim meam, & publicas Babyloni inimicitias calamo indixerim; turpe nobis iam foret ab actione discedere, aut susceptam iam causam furtim deserere.

Quod ad illos peruicaces Pontificis asseclas, qui mitiore *Recusantium* nomine appellantur, omnes ad vnum sistantur iudicio. Nimium hactenus hîc conniuistis, nimium nobilium vxoribus & consanguineis & clientelis pepercistis; omnes sentiant vim legis: meum erit pro re nata ignoscere. Conniuere enim in delictis, eaque ne appareant silentio tegere, non est è Regis dignitate; nedum vt ex hac stupiditate clementiæ laudem alicubi mereri possit. confessa crimina aut iudicio cognita ignoscere, hoc verò est clementiæ. Et res nunc postulat, Domini Episcopi, ad vos me conuertam, qui mihi maiorem in modum hortandi estis; vt peruicaces istos omnes ad vnum coram vobis sisti iubeatis. maior hic paulo à vobis cura exigitur, quanquam enim eorum animos luce veritatis imbuere diuinæ sit bonitatis, veruntamen ne crescant, ne nobis insultent, hoc vestræ est industriæ.

Et vt hac in re vobis ima promam pectoris mei sensa, subditos meos Pontificiæ superstitioni addictos bifariam diuido. Sunt quibus nulla vnquam alia institutio accessit, quemadmodum decrepiti illi quos Mariæ Reginæ Sacerdotes vocatis; iunioresque nonnulli quibus ætas tamen omnis in illius inscitiæ tenebris transacta est. Sunt quos à veritatis professione olim nobiscum communi, vel indignatio, vel audacia, vel nouitatis studium abduxit: quibus hominibus non est maior religio nouam religionis faciem amplecti, quam nouellam recens aduectam Parisijs vestimenti formam.

Priorum me miseret, modò tamen paci studeant non odi: quin si ipse priuatus essem ab eorum amicitia & societate non abhorrerem. Apostatas autem suæ sectæ perditissimos osores non possum fateor non odisse. neque à me plus vnquam expectent fauoris quam ipsa mihi iustitiæ lex iniunxerit. aduersus hos leges seuerissimè cuperem exerceri, leges & vos sedulo in id incumbere ne lateant. hisce aliquot annis quicquid patrimonij mei celabatur certatim à me multi petebant; liceat mihi vicissim vnam rem quæ celari solet ab Episcopis & Iudicibus petere, ne celentur amplius Papistæ.

Quod ad Rempubl. vnum vobis commendo, labenti syluarum honori noua aliqua lege consulatis. sub finem proximi consessus vestri libellus ea ipsa de re vobis ingestus est, quem quia vitijs nonnullis laborabat totum repudiastis. satius fuisset emendari vel nouum fieri quam propter errores aliquot penitus reijci. Quis enim oblato vestimento paulò informiore, mallet nudus incedere quàm sublato formæ

vitio

vitio rudem sibi aptare materiem? nequeo conijcere cur rem tanti momenti feceritis tam parui, nisi quia vobis eo tempore libuit esse paulò procacioribus; &, quæ ego maximè volebam fieri, ea minimè curare. Tanti est syluas alere, vt absque ijs regnum hoc durare, aut regni nomen tueri nequeat; sic vestræ necessitati & oblectationi inseruiunt. Necessitati quidem, vt sine quibus elementi longe omnium præcipui vsu destituimur: neque enim in regionibus hisce Borealibus sine igne est viuere aut cibos coquere. non potest hic populus Cannibalum more crudis vesci carnibus: longè aliter in Anglia homines educantur. Oblectationi autem, quia nisi suum constet syluis decus, perijt nobis nauium tutela, huius terræ, quæ diuino munere Oceano vallata est, maximum certe præsidium, nunc præcipuè, cum meæ successionis beneficio tota sibi vnita est: quid quod pereunte nauigationis honore cessabit exoticarum inuectio, & nostrarum euectio, adeoque omnis negotiatio, præcipuum huius regni fulcrum. huc accedant nostra vestraque in venatione & aucupio oblectamenta, quę cum syluis vna interire necesse est. his igitur tantis incommodis lege aliqua prospiciendum est.

Nunc vt vltimo loco de voluptate dicamus vbique ferè in hoc regno nisi maturè prouidetis, de illa ipsa venandi & aucupandi recreatione prorsus actum est. ego vobis ne gratias quidem debebo, ni seueriore lege labenti huic voluptati nunc consulatis, quam in proximo vestro fecistis consessu; vbi in perdices & phasianos vilissimo etiam villico, ius suo in agro dedistis. quî obsecro non pereat omnis hæc recreatio, si viri generosi & nobiles quibus amplissima sunt latifundia, omni cura has volucres aluerint, fouerint, seruarint; scabiosus autem villicus cum primum intra areæ suæ angustias conspexerit sidentes, insidiari, capere, necare, ius habeat? Certè nulla mihi ratio relicta est qua animalib. in meo genitis prospiciam, nisi omnia prædia mea muris cingam; tectis quoq; superimpositis ne qua transuolent, aut perdicum vt falconũ meorum pedib. annellos appendam insignib. meis cælatos, quî enim aliâs dignoscentur esse regiæ quum in villicorũ areis sidunt?

Contra eos quoque lex à vobis sancita est qui damas, ceruos & cuniculos furtim occidunt, & auferunt; in qua lege post multa verba, tandem pænam ad eos solos restringitis, qui noctu id facere ausint. vnde perditis hominibus persuasio nata est, nihil esse in ceruorum cæde, si interdiu fiat, flagitij: quemadmodum illa Lacedæmoniorum lex de furto, non tam furtum prohibebat, quam cautè exercendum statuebat, ne detegeretur. vnde factum est vt fatuus puer sibi à vulpe passus fuerit cor exedi. neque absimile illud est Canonici iuris, ***Si non castè tamen cautè***. Videor haud dubie quibusdam ex affectu loqui, & vt venator. sed nemo vestrum est quantumuis ferarum aut venandi incuriosus, cui

non

non æque gratum ſit ex ferina artocreis veſci, ac præſtantiſſimo venatori: at ſi ferarum nulla habeatur ratio, ferina vobis nulla erit. Quod ad phaſianos & perdices, viris bono loco natis in ſuis præſertim prædijs hoc genus oblectamenti non inuideo, vili tamen plebeculę nollem indulgeri. quin & generoſioribus perſuaſum cuperem, vt liberali modo, & vt ipſis dignum eſt, aucupium hoc exerceant; abſque retibus & tormentis & id genus alijs inſtrumentis prorſus illiberalibus, & ad auium interitum excogitatis: vt præterea intempeſtiua anni hora ab illis abſtineant. quanta enim iſta eſt luxuries phaſianorum aut perdicum pullos vix muribus maiores occidere? vt taceam decuplo plures ab equis & canibus conculcari quam à falcone interimantur, & inſignita illa & irreparabilia data ſegeti circa id tempus damna.

Sed moleſtæ orationis iam finem faciam, iuxta Fráciſcanorum conſuetudinem oraturus aliquid mihi. In huius conſeſſus initio, cùm Quæſtor meam indicaret inopiam, ſola mihi crumena laborabat; verùm nunc diſſipato domi foriſque meæ petitionis rumore, fama quoque & dignitas laborat. quòd ſi domum hinc abeatis non eo quo par eſt modo, ſubleuata mea inopia, quid cogitabunt homines; niſi me ſubditorum meorum odio neglectum: neque hinc ita diſcedere poteritis quin veſtros mores mihi diſplicuiſſe ſuſpicemini, & porro meam metuatis iram. ſed ego lætiora omnia ſpero, & ſpondeo.

Atque ita promiſſo meo ſatisfeci, exhibito vobis criſtallino regij animi ſpeculo, cui ego triplicem quæ ſpeculis fieri ſolet deprecor iniuriam; primam quidem ne adulterina luce hoc noſtrum intueamini, quod tum fiet ſi aliorſum atque ego dixi verba mea acceperitis: ſecundam ne impuri anhelitus madore, aut illotis manibus obſcuretis; ne ſcilicet pro veſtri affectus prauitate ſenſum meum deprauetis, illis ſimiles qui id à campana dici imaginantur quod ipſis maxime cordi eſt. tertiam & peſſimam, ne vobis excidat è manibus ſpeculum hoc & frangatur, quod tum demum eueniet, ſi ſpretis omnibus quæ dixi non ceſſeritis rationi. Sicut igitur (vt tandem finiamus) hoc triduum proximum quod in medium pænitentiæ tempus incidit, mutua inter vos gratiarum actione conſumptum eſt; ita voueo ſperoque eum fore huius conuentus ſucceſſum, qui nos iunctim obliget, me caput vos corpus Reipub. huius; vt Deo Opt. Max. omnis boni auctori ſacrificium eucharisticum vnanimes offeramus.

ORATIO HABITA IN CAMERA STELLATA. XII. KALEND. IVL. M. DC. XVI.

Vdicia tua da Regi, ô Deus, & Iustitiam tuam Regis filio.

Hæc prima sunt verba vnius è Psalmis regij Vatis, quorum sensus literalis ad ipsum & filium Solomonem pertinet, mysticus ad Deum & filium eius æternum, Christum: vterque sibi sic implicitus, vt nonnulla sint Deo soli & Christo, nonnulla Dauidi & filio propria. Nam hic versus, *Da iudicia tua Regi, ô Deus, & iustitiam tuam Regis filio*, de alio intelligi non potest, quàm de Dauide & filio. Deus enim sibi nihil potest dare. Quod autem alio huius Psalmi loco dicitur, *Iustitia florebit & pacis amplitudo, quamdiu erit Luna*, æternitatem notat, nec congruit nisi Deo & Christo. at vterque sensus, cum literalis tum mysticus, Regibus ad imitationem proponitur, præsertim Christianis, hi enim Dei throno insident, nec non vocantur Dij.

Omnes igitur Reges decet integritati & iustitiæ studere, vt Deum Christumque eius imitentur; pietati verò & prudentiæ, vt Dauidem & Solomonem. *Prudentiæ* nomine intelligitur facultas discernendi, iudicandique alios, at *pietas* est fontis ipsius puritas, vnde hi scatent

 riuuli.

riuuli. nam nulli bono ſunt pia opera, niſi ſint ex pietate. integritas noſtra nobis ſeruit, iuſtitia noſtra alijs. iuſtitia Regis non prodeſt, niſi à puro corde profecta. nec bonus Rex habendus, qui non cum iuſtitia integritatem coniunxit. quæcunque facit iuſta iuſtè faciat, & ipſius iuſtitiæ amore, & è puri cordis promptuario. alias ſi gloriæ, ſi commodo ſeruiat, dum iuſta exequitur; non iuſtitia, ſed iniuſtitia nominetur. hac Dei Chriſtique imitatione, in cuius throno ſedemus omnes, à principio ſtabilitæ ſunt Respubl. præſertim verò Monarchiæ. Monarchæ propriè ſunt Iudices, quibus iuris dicendi poteſtatem propriè commiſit Deus. nam in throno Dei ſedent, vnde omnis ea facultas deriuata eſt.

In omnibus bene inſtitutis Monarchijs, vbi leges ſanctè ordinatęque ſtabilitæ ſunt, videre eſt poteſtatem iudicandi inferioribus Magiſtratibus à Rege communicari: non quòd Rex ea ſe exuat, ſed quòd illis eam communicet. nec enim ſe priuat regali iure, vt illos ornet, ſed ſic impertit, vt ipſe nihil minus habeat. Vetus hoc eſt adeoque à Moſe & Iethrone repetitum. poſtquam enim Moſes ſolus aliquandiu rexiſſet populum, & ſine auxilio amplius non eſſet oneri ferendo, Iethro ſocer, qui eum inuiſebat, animaduertit generum curæ magnitudine grauari, nec populo tamen ſatisfieri. ſuaſit igitur pro minoribus controuerſijs iudices delegaret, maioribus reſeruatis ſibi. quo conſilio omnes Reges, quibus eſt ordinata & legitima poteſtas, Chriſtiani præſertim, ex eo tempore vſi ſunt, quanquam alia atque alia ratione.

Alius eſt in Gallia delegationis huiuſce modus, alius in Anglia. Scotia hac in re differt ab vtraque. omnia tamen regna in eo conueniunt (de ijs loquor in quibus ordinati iuris forma obtinet) quòd Rex diuini inſeſſor ſolij, inferiores iudices & quidem plures deleget: nec enim cuiuſquam eorum eſt ius dare, ſed dicere, & interpretari. At eorum numerus, & iuriſdictionis ratio, & tribunalium collegiorumque diſtinctio, diuerſis in locis diuerſa ſunt, pro varia Reipubl. ratione & Regum inſtitutione. hoc igitur mihi firmum & immotum maneat, Dei Opt. Max. propriam eſſe iuris reddendi poteſtatem, & tribunal: Reges Dei vicarios eſſe: Iudices à Regibus delegari, vt partem oneris ſuſtineant. Eo ſpectat Moſis exemplum, Iethronis conſilium, prudentiſſimorum Regum inde ducta conſuetudo; Dauidis, inquam, & Solomonis: quod in Pſalmo tanta intertexitur ſolertia, vt prima verba Dauidi & Solomoni conueniant, *Da Regi iudicia tua, & iuſtitiam tuam Regis filio*: alia vero (*florebit iuſtitia, & abundantia pacis, dum luna durat*) proprie æternitatem Chriſti ſignificent. Quæ ideo in medium attuli, vt arctiſſima illa intelligatur coniunctio, qua Rex vnitur Deo, & Iudices Regi. par enim omnino eſt vinculum,

&

& cum à Rege adscendis ad Deum, & cùm à Rege descendis ad Iudices. Reges à Deo mutuantur potestatem, Iudices à Regibus. Reges administrationis suæ rationem reddunt Deo; Iudices Deo, & Regibus. at Reges & Iudices duo habent in Deo & Christo quæ imitentur, puritatem & iustitiam; in Dauide & Solomone totidem, pietatem & prudentiam. quemadmodum autem Deo rationes suas expedire non potest Rex, qui diuinam voluntatem non exponit, sed mutat: ita nec Regi rationes suas expediat Iudex, qui leges ferre tentauerit; quas communi Collegarum consilio tantum fas erat interpretari. nec minùs enim humanis legibus subditi sunt Iudices, quàm Reges diuinis. horum est verum diuini iuris sensum suis in ditionibus tueri, illorum verò iuris Regij sensum, cui ipsi subditi sunt, populo exponere.

Defunctus vetere illo *Ab Ioue principium* (quod sanctum verumque est quamuis ab Ethnico profectum) dicam nunc, quamobrem hodie huc venerim, si prius tamen indicauero, cur totis quatuordecim annis à mea inauguratione iam elapsis non satisfecerim ciuium meorum desiderio, qui ex hoc loco me cupierunt audire, vnde maiores mei sæpe verba faciebant. præsertim verò Henricus ille septimus, à quo, vt etiam ab alijs Angliæ Regibus genus duco, lineâ rectâ, & ius geminum diadematis Anglici. Illi ego vt sanguinis iure sum proximus, ita virtutis æmulatione volo esse simillimus.

Cur igitur ab hoc loco tandiu abstinuerim breuiter accipite. Angliam ingrediens etsi Rex eram maturus, mediam nempe ætatis lineam iam præteruectus, & à duodecimo ætatis anno regnando exercitus; in hoc regno tamen hospes eram, non sanguinis ratione, sed huius Reipubl. ignoratione. Decreui igitur, disciplinæ Pythagoreæ æmulus, totum septennium silere, vt leges regni ante discerem, quàm alios docerem. hoc tyrocinio exacto, ecce alia iniecta est mora, nempe in causæ, quæ me in hunc locum propelleret, delectu. grandem optabam controuersiam, in quam primam operam impenderem. Post tam diuturnum silentium dignam rem esse oportuit, quæ mihi hîc verba exprimeret. Et cum vtriusque generis causæ hic locum habeant, magnæ paruæque, in re parua tam pertinax rumpere silentium haudquaquam decebat. at grauiorum causarum aliæ inter Regem & subditos versantur, aliæ inter ipsos subditos.

Non visum est accedere, vbi mea res intererat, ne me aut meo commodo aut potestati augendæ studere suspicarentur. Testor homines Angelosque, quorum ego hoc in genere examen non detrecto, in iustitiæ administratione, quæ omnium rerum summa est, nunquam me meis rebus studuisse.

Vbi inter subditos causa versabatur, quæ aut controuersiæ diffi-

cultate aut litis æstimatione videbatur grauis, nolui interesse; ne alteri partium viderer obliquè fauere, neu putarent me vel Aulici vel consiliarij cuiuspiam impulsu venisse. Cùm itaque exiguam causam non dignarer primitijs laboris mei, & in magnis negotijs difficilis foret delectus, hactenus abstinui. Tandem exacto gemino hoc bis septem annorum tyrocinio, cur iam prodierim nunc edisseram.

Quatuordecim his annis voluentibus, quibus inter vos vixi, non pauca mihi videbantur fieri in Westmonasteriensi foro, quæ emendationem poscebant. nec eius inchoandæ vlla aptior occasio dari potuit, quàm si meam vobis hoc in loco mentem aperirem: Vos illius memores, *Oues meæ audiunt vocem meam*, certo scio vestro pastori Regique auscultaturos. nec iam hoc tribunal adscendi, vt de iure respondeam, sed vt publicè de ijs, quæ sæpe ante priuatim monui, sententiam exponam. ea nunc vestris omnium auribus excepta, & mentibus recondita, minùs obnoxia erunt interpretantium erroribus, quam si loco minus frequente à me essent prolata. Vt ergo certa methodo ac ratione progrediar, quæ dicturus sum omnia, numero perfectionis, id est ternario, comprehendam.

Primò mihimet ipse nonnihil dabo in mandatis. nec enim cum laude imperet cæteris, qui non rectè imperat sibi. Riuulorum salubritas non est nisi à fonte; qui si impurus fuerit, non est quòd eos expectes limpidos. Secundò, Iudicibus nonnulla dabo in mandatis. Tertiò auditorio & inferioribus Iustitiæ ministris.

Primò mihi credite (aliter autem coram vobis loqui ac sentio mihi religio est, in hoc Iustitiæ, id est Dei throno, qui nunc hæreditario iure ad me deuolutus est) constitutum iam mihi esse iusiurandum illud, quo me ipse ad Iustitiam & huius regni leges tuendas obstrinxi, hoc tempore renouare. vt enim in sacris confirmatio diu sequitur baptismum, ita quod ego iureiurando iam pridem in me recepi, nunc postliminio reduco. Testor Deum nihil mihi antiquius aut prius fuisse, quam omnibus illius Iuramenti partibus sanctissimè, quantum in me erat, defungi. De iure & iustitia loquor. nam in religione spero me mediocriter iam innotuisse. Ius autem intelligo, Angliæ municipale, quo Rex regit, populus regitur. Vos ipsos appello testes, anne vnquam in Ordinum huius regni conuentu id ius voluerim mutari? an cum regna illa, quæ in me vnita erant, in se vniri postularem, non studuerim Scoticas leges Anglicis conformes facere, non Anglicas Scoticis? vt verum illud fieret, quod abauus meus Henricus septimus vaticinatus est, cum filiam suam natu maximam Margaretam Iacobo quarto proauo meo elocaret, *per matrimonium non accedere maius regnum minori, sed minus maiori.*

Stulta illa fuit quorundam Iudicum argutia, non potuisse Scotiam

tiam & Angliam ſub nomine magnæ Britaniæ ſine iuris mutatione vniri. nam poſt illud tempus reſciui alia maiora, & magis mira Comitiorum decretis poſſe fieri. Catus ille Senex, Burlæus Quæſtor, dicere ſolebat, *neſcire ſe quid in Anglia per regni Ordines fieri nequiret.* & animus mihi tum erat non Angliam Scotiæ, ſed Scotiam Angliæ vnire. nec ius Angliæ antiquare, ſed antiquo honore ſemper dignari. tum quia quicquid olim bene conſtitutum eſt innouatione deterius fit, niſi forte ſit hoc innouare, repurgare à vitijs, priſtino decori reſtituere: tum quia interueniente iuriſiurandi religione ad ius Angliæ tuendum obſeruandumque obſtrictus ſum, adeoque ſine perfidiæ nota mutare ſi vellem, non poſſem: quod eo ſignantiùs cogor repetere vt iniquam de me opinionem abijciant, qui in eo me eſſe credebant, vt leges Angliæ abrogarem. teſtor Deum nihil tale mihi vnquam in mentem veniſſe, & huius ſanctiſſimæ affirmationis vos omnes teſtes eſſe volo.

Legibus addo iuſtitiam, quæ cuique ſuum tribuendo occupata eſt. quàm hic nullis vnquam partibus addictus fuerim, conſcios habui è Iudicibus & aduocatis meis, qui diem ſuum obierunt: nec eorum, qui viuunt conſcientiam reformido. Vbi meum agebatur patrimonium, rem foro permiſi, vt vnus è multis: nec iniuria, cùm Regem deceat ad legum obedientiam ſuo exemplo cæteros inuitare. nemo hic meam expectet indulgentiam, qui mihi ipſe nihil indulſerim. In criminum ſupplicijs poterit iuſtitiæ ſeueritas clementiâ mitigari, aut (vt rectius dicam) ſine clementia iuſtitia nulla eſt: at vbi ſuum cuique tribuitur, cæca eſt iuſtitia, ibi amore & odio vacare volo.

In Scotia, ſi quis cauſam comperendinari differrique poſtularet, reſpondere ſolebam, alienum id eſſe à Regis officio. ſin peteret quiſquam ſine mora rem expediri, dicebam, me quadraginta huius generis petitionibus facilius annuere, quam vni prioris. faxit Deus Opt.Max. hæc mihi in finem vitæ conſtans maneat ſententia.

Quod de iure & iuſtitia iam dixi: de iure intra ſuos fines coercito intellectum volo. Scio Regis & ſubditorum patrimonia iure Anglico examinari, id eſt, iure à maioribus meis ſtabilito, & eruditiſſimorum virorum cômentarijs poſteà explicato, quos *reſponſa prudentũ* vocatis. addantur decreta Ordinum in regni comitijs pro temporum rerumq; occaſionibus, & cætera quæ in Anglia legum habent vigorem. At fateor omnes omnium quæſtiones de poſſeſſionibus & patrimonijs ex iure illo municipali decidi.

Eſt & aliud ius, quod dignitate cætera tranſcendit, nempe Diuinum; cæterorum regula, index, lima, cui niſi ea conformia ſint iniuſta habenda ſunt. De hoc iure nihil mihi aliud dicendum eſt, quàm nimis

nimis inter nos viluisse, quemadmodum etiam illius professores nimis hactenus sorduerunt. Cogor dicere quod res est, Proceribus, Iudicibus, summis, imis, nimium illi sorduerunt. Non firmabit Deus nostra iura, nisi debito honore prosequamur ius diuinum; quod fieri non potest, si illius interpretes spernamus. Contemptus hic Ecclesiæ nostræ, quæ earum omnium, quæ sunt aut fuerunt, quantum ipse legendo aut fando intelligere potui, omnium purissima est, & primitiuæ illi & Apostolicæ proxima, seu doctrinam seu disciplinam spectes; & verbo Dei maxime omnium innixa: Contemptus, inquam, Ecclesiæ huius, Doctorumque illius & Antistitum prope esse finem vniuersi non obscurè arguit.

Ius gentium sanctitate proximum diuino haberi debet, quod ne regno hoc pellatur aliquando, Deus Opt. Max. auertat. Neque enim peregrinis hominibus ita iure nostro satisfacias, vt Romano; nec etiam ciuibus, vbi de Pyratica, matrimonio, testamentis, & id genus alijs oriuntur quæstiones. Ius illud in Ciuile & Canonicum distinguo, vtrumque à mea coronatione ita spretum, motumque loco, vt iuuentute ab ipsius studio deterrita Professores quoque cæperint fastidire, & quauis potius ratione vitam tolerare.

Quæ igitur de iure municipali à me dicta sunt, de eo intra cancellos suos cohibito accipi oportet. nec enim æquum est nimia illius licentia cæteris derogari, quæ longiore multò vsu in Anglia obtinuerunt; imprimis iuri diuino & Ecclesiastico, deinde ciuili & canonico, quorum vsus in plerisque negotijs omnino est necessarius.

Itaque vt mandata, quæ mihimetipsi daturus eram, tandem fineam, iuramentum meum sanctè præstabo, cùm in cæteris rebus omnibus, tum nominatim in iure tuendo, & imprimis huius gentis municipali. Id ius vt conseruare ita expurgare constitui, quod alias conseruari non posset. duobus autem vitijs purgari oportet incertitudine & nouitate. Incertitudo in ipso iure est, nec nisi iure illustrato tolli potest, quod in Conuentu Ordinum, adhibitis in consilium iudicibus, faciendum est. Nouitas à Iudicibus est ex scrupulorum nimia anxietate, de quibus illud dici potest, *ab initio non fuit sic.* Chalibe nil nobis durabilius videtur at ferrugine exeditur absque cura seruatus, vt sciamus nihil esse sub sole perenne nisi ab excrementis & scoria purgetur. nec existimo ego posse fieri vt rectius sanctiusque leges tuear quam si eas vindicem à corruptelis. Sic igitur Pastoris æmulus qui prius Eucharistiam ipse percipit, quam populo distribuat; mihi ipse nonnulla iniunxi, antequam quæ vestrarum partium sunt vobis præscriberem, ne forte illud fieret

Turpe est Doctori cùm culpa redarguit ipsum.

Nunc

Nunc ad ea veniam, Iudices, quæ vestrarum sunt partium: & tria vobis in mandatis dabo.

Imprimis, vt ius sanctè dicatis memores Deo mihique rationem reddendam. nam vt mihi solus Deus arbiter datus est; vnde pœna expectanda est si quando offendero: ita vos quoties delinquitis Deo mihique obnoxij estis, & ab vtroque multandi.

Secundò vt Regi & subditis, aut subditis inter se ius dicatis æquabiliter sine mora, sine metu, sine largitione, forti animo, recto corde, manu incorrupta. Cùm fortitudinem vobis commendo timorem quoque & cautionem præcipio. nec enim vestri animi sed legis sensa tradenda sunt, cùm vos legum latores non sitis sed interpretes, quorum non est ius dare sed dicere. Tantum enim abest vt legum ferendarum auctoritas vobis competat in superiore Comitiorum domo, vt ne quidem in ijs ferendis ius suffragij habeatis, sed consilij duntaxat cùm petitur.

Etsi autem varijs in locis obscuræ sint leges vobisque quam cæteris notiores. multa præterea iam in desuetudinem abierint quæ vos partim lectione partim fori consuetudine non fugiunt. scitote nihilominus interpretationes vestras rationi & communi sensui prorsus esse aptandas. Ego adulterinum omnem legis sensum iudico qui à regulis veræ Logicæ communiue sensu aut ratione abhorreat. humanarum legum omnium ad vnam anima est ratio. non sophistica volubilitate non argutijs agendum est, sed perspicua lege aut solida ratione.

Quibus in regionibus forensis hæc disceptatio locum non habet, vt in Dania quod ego verè referre possum qui oculatus eius rei testis fui, ibi Aduocatis & causidicis penitus exclusis litigantes ipsi pro se quisque causam dicunt; quo peracto surgit aliquis apertoque libro legem pronunciat, qua tanquam sententia partes acquiescunt: Sic iure scripto administratur Respub. & pro Iudice est Codex iuris. Beata forent cætera regna si sic agerent. Verùm apud nos ingeniorum solertia, opinionum varietas, actionum exemplorumque discrimina, scrupulos in ius inuexere. Quoties igitur quæstio quæ apud vos disceptatur manifesta est, plana illa regiaque iuris via decidenda est. at si obscura perplexaque videbitur (nullus est enim argutiarum finis) vestrum erit eam ratione communique sensu dissoluere; & ex propositione maiore quæ manifesti iuris sit, minorem subsumere quæ sit manifestæ rationis, vnde recta veraque inferatur quæstionis conclusio.

Etsi enim Anglica iurisprudentia mysterium quoddam sit vobis solis peruium, & ars plebi ignota; si tamen vestra interpretatio homini-

minibus communi sensu præditis minus æqua videbitur, apud me sanè nullam inueniet fidem.

Mementote quoque iudicandi potestatem nullius esse è vestro numero sed omnium: quo nomine in Collegia diuisi estis, vt communi consilio collatisque sententijs omnia faciatis; nihil temerè, nihil præproperè definientes, sed expensa ante disceptataque palàm causa, non dictis singillatim sententijs per emendicata suffragia: & sic omnino iudicetis vt apud Deum & Regem vobis constet vestræ administrationis ratio.

Hæc de officio vestro generatim dicta sufficiant, nunc ad limites venio, quibus vestra potestas circumscripta est, ternario quoque comprehensos numero. Cauendum primò est à Regiæ prærogatiuæ finibus. Siqua lis de mea prærogatiua mota fuerit cæterisúe Imperij arcanis, tantisper abstinete dum meipsum aut concilium meum aut ambos percontati fueritis. Sunt hæc supra vos, nec præcipite pertinacia sed lentè & tenerè tractanda: alioqui per priuati hominis latus Regem ipsum facile vulnerabitis. Hoc igitur vestræ fidei etiam atque etiam commendo, quod à vestrum nonnullis libenter audio nuper factitatum; vt popularia & vana quorundam causidicorum ingenia reprimere, acumen retundere velitis. Hi sunt qui se nunquam facundos aut animosos putant, ni Regis prærogatiuam procaciter sollicitent. Vestrum est talibus capistrum inijcere: nam si laxas habenas permiseritis huic insolentiæ, non minore damno afficietur suprema potestas, quam si vos definiretis, quod illi pro tribunali disceptant. nefas est arcana summæ potestatis examini subijcere; hoc enim est regię imbecillitatis fundum scrutari, & mysticam illam reuerentiam, quæ Dei throno Regibus insesso debetur, è medio tollere.

Videndum secundò vt singuli suis finibus contenti, non inuadatis alienos; quod non minus ineptum quam iniustum foret. Res ipsa me monet vt hîc prolixior sim. Nam præter curias Iuris Anglici, est Curia libellorum supplicum, Curia Thalassiarchica, Curia Cambrica, Curia Aquilonaris, Curia supremæ Commissionis, Curia denique vniuscuiusque Episcopi.

His sui obseruandi sunt limites, pro antiquo cuiusque iure & prisca consuetudine. Quod quemadmodum omnibus edico vt suo se alueo contineant, ita Curijs iuris Anglici tam interdictum volo ne cæterarum fines inuadant, quam cæteris, ne Iuris Anglici Curijs quicquam derogatum eant. hoc proprium est Regis officium Curias singulas suis limitibus concludere.

Prætorium Westmonasteriense quatuor Curijs frequentatur: duę negotia ciuilia tractant, Communium Placitorum quæ dicitur, &

Curia

Curia Fiſcalis: duæ verò criminalia, Tribunal Regium, & Camera ſtellata in qua iam ſedeo. Communium Placitorum Curia Tribunalis Regij pars eſt, & veluti auulſus ramus, cùm ab initio vna foret Curia; priuatorum hominum actiones ſubtractæ nomen Communium Placitorum dederunt; quod relinquebatur Tribunalis Regij appellationem retinuit. Altera Curia ciuilibus deſeruiens litibus eſt a Fiſcalis, regiorum prouentuum gratiâ inſtituta; hæc eius origo & præcipua cura: quanquam nihil vetet & de cæteris rebus ibi ius dici, quæ prouentuum regiorum occaſione eò deuoluuntur.

Veſtris igitur vos coercete finibus: quod ad meipſum attinet non ego mihi à vobis quicquam poſtulo concedi quum mea ipſius priuata agitur prærogatiua, niſi quod ſubditorum meorum infimis conceditis: at ſuprema illa & abſoluta Sceptri prærogatiua Iuriſperitorum non ſubiacet examini, extraque omnem diſputationis aleam poſita eſt. Quærere quid Deus poſſit impietatis eſt & blaſphemiæ: ſola eius voluntate in verbo reuelata Chriſtianos decet acquieſcere. Similiter quid Rex poſſit inquirere, aut hoc poſſe illud non poſſe affirmare; audaciæ eſt in ſubdito & procacitatis extremæ. Regis enim in legibus ſuis reuelata voluntate acquieſcendum eſt.

In criminalibus cauſis diſceptandis primas ſibi vendicat Tribunal Regium, nonnunquam etiam, vbi res poſcit ciuiles examinat.

Sequitur Curia æquitatis, in qua præſidet Cancellarius: hæc quoque ciuilibus cauſis ſuo iure ſe immiſcet; hæc Regiæ conſcientiæ diſpenſatrix meritò appellatur. neque enim legem mutat, nec quod in cæteris Curijs atrum pronunciatum eſt vertit ea in candidum; ſed legiſlatoris mentem ſequitur in lege, ſeueritatem temperans miſericordia, quare cæteris præſtare videtur, quæ ſecundum apices & diſtricta legum verba cauſas omnes definiunt. Igitur cùm ſummi iuris iniuria ciues opprimuntur ad hoc aſylum confugiunt, vbi leges æquo bonoque, & iuſtitiæ rigor miſericordiæ humanitate temperari ſolet. Et hac ratione videtis (quod antea dicebam) ſolium Regium Iuſtitia & miſericordia firmari.

Hæc igitur Curia nulli alteri obnoxia, ſolo Rege eſt minor. inde prouocare nefas eſt vbi ſcribitur TESTE MEIPSO. Atque vt cæterarum curiarum iura mihi incumbit tueri, ſic ab iſta præ cæteris omnis prohibenda iniuria eſt, ita tamen vt ſuis contineatur terminis, & vindicetur à corruptelis. Qui nunc Cancellarius eſt me veniente Cuſtos ſigilli fuit: nec munus iam aliud eſt ſed tantum nominis honos meo beneficio mutatus. Ego Deum precor vt diu locum illum teneat, quem ex eo tempore fæliciter tenuit, & ſpero fore. Ipſum teſtem appello, ni ſemper ei auctor fuerim vt Curiam illam optimis regeret exemplis, quæ legum, Regum, deceſſorumque ſuorum, niteren-

terentur auctoritate. his ego illum finibus circumscripsi; vltra hos nunquam progressurum sese sanctè promisit.

Itaq; ad eius fidem spectat hac iurisdictione acquiescere; ad meam verò, ius illius Curiæ tueri. quod eò dico quia ab iniuria & contemptu mihi ea Curia nunc vindicanda est.

Iudicum est eos homines non studio prouehere sed pæna coercere, qui Curiarum regiarum iurisdictionem nituntur infamare. Vt dicam quod res est, ineptum mihi verbum illud visum est nimisque odiosum, quo increbuit actionem in Prætorio Westmonasteriensi ex formula, *Præmoneri*, aduersus Cancellariæ Assessores pendere. qui enim fieri potest vt eiusmodi actionem Rex aduersus seipsum decernat?

Inepta erat illa medius fidius & stolida & audax molitio; nec cui locus esse posset nisi sub indigno Rege: non quod existimem Cancellariæ fas esse suos transgredi fines, ea mihi mens non est; sed quod soli Regi obnoxiam eam arbitrer cùm peccat. Mihi igitur in hac molitione iniuria facta est, apud quem querela deferenda erat, si quis in ea Curia iniquius secum putasset actum. Scitis Regi vestro nec deesse notitiam rerum, nec reformandi vbi opus est voluntatem, quo magis miror spreta authoritate per ambages & diuerticula conari vos, quod regia duntaxat persequendum erat viâ, delata nempe apud Regem querela.

Nunc igitur pro tribunali edico, ne quis posthac audeat ex ea formula Cancellariam conuenire: quod eo aio fidentius, quia præter me nemo est qui ex formula, *Præmoneri*, dare possit actionem. Atqui egomet mihi meo arbitratu imperare possum, ne faciam.

Diluuia, quæ nulla forent si se suis ripis aquæ continerent; nunquam non noxia sunt in præsens, Astrologorum quoque iudicio prodigiosa in futurum habentur. Et hæc vestræ potestatis exundatio deformis censenda est, & forte Reipub. ominosa.

Mementote igitur in posterum vobis intra vestra territoria ius dicendum. meum est præcipere & efficere vt omnium iudiciorum vna mens sit, vox vna: vestrum est parere, & hunc concentum amare atq; vt antiquæ leges & consuetudines Angliæ vobis seruandæ sunt; ita ab ijs quæ nunc obtinent nusquam est recedendum. exempla vero sequenda sunt quæ communi vsu sub Regibus optimis, & Iudicibus eruditissimis, constanter probata sunt. non illa saltuatim carptimque & veluti in deserto collecta.

Nuper etiam Cameræ Stellatæ authoritas concussa est, & proximo anno ni paucorum vocibus suffulta fuisset, corruisset sanè illius Curię dignitas. Reuerentiam loco nomen ipsum videtur conferre, nempe è cælo petitum: è splendidissimis creaturis sunt stellæ, & Angelis situ proximæ. sed nolo in verbo quærere argutias. Camera Stellata reipsa splen-

splendidissima habēda est, ex quatuor hominū ordinibus iisque splendidissimis composita. Primi duo sunt Consiliarij & Iudices; hi Iuris illi Reipub. notitia insigniores, ne quid in alterutrum iudicando peccetur. Alij duo sunt regni Proceres & Episcopi; illi iudicio ex sua magnitudine pariunt authoritatem, hi propter diuinarum rerum peritiam intersunt, & quia eorum interest Ecclesiæ sanitas. Ita hæc Curia humanarum diuinarumque legum coniunctione, scientiaq; Reipub. & experientia celebratur.

Est quidem in omni regno forum æquitatis, alibi quidem à cæteris diuisum vt hic in Anglia, alibi verò cæteris immixtum & confusum vt in Scotia: at mihi Angliæ disciplina quæ iuris & æquitatis disceptationem seiungit longe videtur esse perfectior. quemadmodum autem Cancellariæ propria est quæstio de æquitate, vbi clara legum voce lis derimi non potest; ita ad Cameram Stellatam sua spectat cognitio, quæ ab omni alio foro aliena est. alibi enim sola facta vindicantur, hîc etiam conatus ipse faciendi: & quædam facta mitius alibi castigantur, quæ hîc seuerius; vt certamina, rixæ, insolentiæ, molitiones, coniurationesque. tum verò quæcunque illata est Regiæ prærogatiuæ iniuria ad huius loci Iudices & Proceres defertur. magnum itaque honorem meretur hæc Curia, quæ magnis negotijs destinata est.

Mementote nunc vt fraternum vobis amorem commendem. scitis charitate fratres esse vos qui officio estis Iudices, quemadmodum & Curiæ vestræ sorores sunt. agedum igitur suauissimam illam concordiæ harmoniam amate, quæ Musas connectit. nulla est maior legum calamitas quam earundem contemptus, nec est alia pronior ad contemptum via quam hæc crebra de iurisdictione vestra disputatio, quæ huius quæ illius Curiæ propria sit cognitio. duo hinc non parua oriuntur mala. Primò enim ad tribunalia vestra conuolant homines, non vt causarum actiones audiant, & ex ijs sequuta decreta, sed curiositatis studio, vt litibus de iurisdictione auscultent, & penes quam curiam mansura sit victoria. Secundò lites ipsæ ceu in rota Ixionis in orbem voluuntur, de Curia in Curiam translatæ. quæ me ratio impulit vt crebras illas *Prohibitiones* vestras damnarem. cùm enim tenuis Concionator decimas suas apud Iudicem magno labore sumptuque euicisset, ecce prohibitionis iniuria inter Curias vestras iactatur miser: lis autem quæ iam finita videbatur, facta est immortalis. Cùm enim iurisdictionis vestræ fines incerti sint, quid mirum est causas de foro in forum pelli repellique & litigatori ceu Tantalo nunquam percipi, suæ actionis quantumuis propinquam dulcedinem. Iustitia moris eluditur & lites mori nequeunt. Si vitare vultis hæc tanta incommoda intra vestros vosmet coercete terminos; neu

ignominiam & contemptum apud populum quærite, cùm publicè loquimini, sed decus & ornamentum siue pro tribunali in vrbe, seu regnum circumeuntes ius redditis. Ita populo erga Deum & Regem reuerentiam persuadebitis. Iterum igitur iterumque monebo vt vestri Iuris finibus contenti nec meos nec alienos inuadatis, nec nouum ius condere quam vetere vti malitis, memores legum expositionem non lationem vestri esse officij. at qui pro tribunali nouam inauditamque pronunciat sententiam is legislator continuò non interpres habendus est.

Ego nouitatum quæ in ius nostrum irrepsere veluti *Indicem* quendam *expurgatorium* collegi, iam paratum examini. inspicite *Casus Plodenianos*, & vetera illa vestra *Prudentum responsa*, à quibus si aberratis cum Christo dicendum est, ab initio sic non fuisse: apagite nouam polygamiam, vt antiquæ legi sua constet puritas & castitas.

Qvæ auditoribus dicam pauca sunt veruntamen hoc tempore ni fallor profutura. Ego renouato meo iureiurando, quoad huius regni iura constanter tuenda obstrictus sum. id quoque à vobis expeto qui subditi mihi estis, vt bonis legibus (nec enim quicquam vos magis deceat) subditi sitis. obedientiam à vobis exigo tripartitam, quo numero mandata illa mea, & mihi ipsi & Iudicibus data, complexus sum: ad memoriam enim confert diuisionis & methodi bonitas.

Ante omnia reuerentiam legum vobis commendo, quam & ipsam in tribus constituo. Primò ne absque graui causa litem intentetis. Secundò vt iudicio victi, positâ omni pertinaciâ acquiescatis decreto; discite patientiam vel meo exemplo, qui pari cum infimis humilitate paratus sum cedere, quoties causa cecidero: ante oculos exemplar est quod imitemini. Lis omnis constat Actore, & Reo; alterum hic vinci necesse est, quum in amborum gratiam controuersia decidi nequeat. Tertiò nolite me querelis vestris aduersus iudicia iam peracta incendere: nam ego illud paradoxon in Reipub. administratione semper verum æstimaui, minus incommodi esse si ratam facias sententiam iniustam, quam si noui examinis licentiæ res iudicatas subijcias; nullus enim reperietur litium finis. In ius venientes, ius petitis, ius inhiatis: iure igitur etiam contra vos reddito, parcite meo & vestro otio, quiescite. at largitione vel malo ambitu oppresi fidenter ad me venite: sed ita tamen vt non tam accusare parati sitis quam probare. alias scitote non dormire talionis legem; nisi fortè gemina castigandus sit pœna qui integerrimi Iudicis sanctitate maculam illeuerit. neque causidicorum sutelis circumscribi vos patiamini, qui lucri studio causam vestram laudant: sed Iudicibus auscultate, qui nullam habent mercedem nisi à me.

Deinde verò apud vos contendo, vt quæ Regiæ dignitatis aut potesta-

testatis sunt dum lege agitis intacta maneant & illibata: nimis progressa est quorundam hic audacia. si quis tam alte in posterum sapiet plectetur à Iudice, si iudex conniuebit vterque plectetur à me. facessat è foro Puritanicæ illius & Democraticæ facundiæ acumen: intra veteris modestiæ fines litigandum est.

Denique & hoc peto ne desultoria hac leuitate actiones vestras de Curia in Curiam transferatis: crebra hæc fori mutatio & vestram arguit diffidentiam & causæ iniquitatem. Prima cura sit idoneum forum eligere, vbi disceptetis. Secunda verò vos eius iudicio constanter submittere.

Finitis quæ mihi, & Iudicibus, & Auditoribus visum est iniungere; sinite vestram exorem veniam, si quid è dicendis omiserim, aut propositum mihi ordinem neglexerim: nec enim huc veni scriptam orationem pronunciaturus è commentario. Si quid tamen exciderit (quod mihi non liquet) culpam memoriæ apud vos deprecabitur ipsa orationis prolixitas, aut otij angustia, aut negotiorum varietas. Primò quod ante in hunc locum non venerim me excusaui, deinde cur nunc venerim ostendi, mihi denique & Iudicibus & auditoribus nonnulla in mandatis dedi. Sunt etiam quæ in Concilio Iudicibus soleo præcipere, iuris reddendi causâ iam regnum circuituris; ea hoc in loco monere vel ideo abs re non fuerit, vt & præsentes intelligant, & digressi absentibus communicent. Si tædium moramque adferre videar, scitote prolixitati orationis mihi vlciscendas aures, quæ tam raro me audiant.

Cùm hic sedetis, Iudices, mecum ius redditis: cùm regni tractus circumitis ius populo reddituri, sub me & Delegatis meis ius redditis. laudabilis sanè est huius regni consuetudo, vt dispensatores iustitiæ omnia regni loca quotannis perlustrent, suo labore labores ciuium impensasque leuaturi, quibus alioqui ex remotissimis oris ad Prætorium Westmonasteriense veniendum erat. hac industriæ vestræ pietate præterita puniuntur delicta, & futurorum præueniuntur occasiones. Nihil fere quod vobis iniungam succurrit hîc noui; recolite modò, quæ superiore anno præceperim. In primis non ideo tantum hoc iter institui, vt puniantur & præcaueantur delicta; vel ius æquabile ciuibus reddatur, seu illi ciuiliter siue criminaliter agant: sed vt locorum omnium administrationem inspiciatis, & regimen; passim correcturi quos inueneritis errores. Denunciate Irenarchis vt sui officij, tam absentibus vobis quam præsentibus, sint memores; cuius rationem vobis conuenit exigere, & mihi, cum reuersi fueritis, exhibere. Parum interest multa præcipere, ni præcepti fructus obediendo appareat. nec vos vestro functi estis officio, si abeuntes mihi auscultetis mandanti, ni post reditum moneatis, quid effectum sit;

vt ex semente messem aliquam percipiam: quod non confusâ omnium, sed distinctâ singulorum relatione efficietur. Duæ enim sunt regiæ functionis partes; facienda iniungere; & factorum rationem reposcere. nam parum prodest vel Angelica prudentia iubere, nisi etiam iussa exegero. nescio an errori imputare debeam; an negligentiæ vestræ, quod singulorum, quæ iniunxeram, rationes anno proximo ex vobis non audiuerim: in posterum præcipio, vt reuersi scriptas statim exhibeatis Cancellario. fortasse, ijs perlectis, coram mihi eritis interrogandi de locorum, quæ peragrâstis, statu. Scio ego vestrum NISI PRIVS, cæterasque iuris reddendi formulas, magis esse è re vestra; at è mea & publica re magis est posterior officij vestri pars, quæ non tam iuris est, quàm iustitiæ. Itaque vobis edico, vt Christus Pharisæis *hoc agite*, quod præcipuum est; addam tamen, *& illud non omittite*. quæ, vt maiore industria faceretis, tempus circuitionis vestræ, à maioribus meis indultum, vno die auctius feci.

Sed quemadmodum nulla Regis æquitate, vel prudentia, vel labore salua esse potest Respubl. nisi etiam Magistratus inferiores suum faciant officium: sic frustra est omnis Iudicum industria, si suum Irenarchæ subtrahant auxilium. hos in singulis regni tractibus oculos Regum, auresque nominâris. Solebant Iudices, in solennis huius itineris procinctu, se Cancellario sistere, vt si quid Rex iniungeret ex eo audirent. reuersi eundem Cancellarium omnium certiorem faciebant, vt ex eo, quæ opus esset, Rex resciret. vetus hæc & laudabilis consuetudo nuper tantùm, & immeritò neglecta est. Ante omnia Cancellarium à vobis moneri volo, quo pacto se gerant Irenarchæ; quorum institutio ita mihi in Anglia probatur, vt eorum operâ nunc Scotiam regam. neminem pudeat huius officij; quantumuis bono ortum loco: nouum decus est Regi & Reipubl. in hoc iustitiæ sacerdotio seruire.

Hi, vt omnis alia Societas è multis conflata, partim boni sunt partim mali. Bonorum certior fieri volo, vt in meam veniant notitiam, & debitas grates, &, pro re nata, præmia quoque ferant. nec enim ingratius est id genus seruitij, quàm quod in conclaui mihi ab alijs præstatur: & ego, vbi res feret, tantâ promptitudine agnoscam. Nullus est in Republ. in Concilio, in familia mea honos, cuius non æque capax sit Irenarcha, ac vllus Aulicus siue domi siue foris bene de me meritus. si fidelem operam nauarit ille Reipubl. quanquam trecentis vel sexcentis passuum millibus à me absit, tam charus erit ac si meo in conspectu viueret. Potestatem meam Deus Opt. Max. amplissimis finibus descripsit; æquum est ad vltimos pertingere meam prouidentiam. nulla est iuris reuerentia, ni honoretur Iudex; & cùm Irenarchæ nulla habetur ratio, opera eius sperni videtur. Nemo hoc officio

ficio erubescat: nemo, si rectè eo functus fuerit, desperet mercedem. Cancellarius hos eligit & abdicat: at quales sint, rectene an secus se gerant; qui laude digni, qui loco mouendi, nisi vos moneatis, ille iuxta mecum ignarus est. Boni patriæ amore benefaciunt, nec à Rege præter gratias quicquam expectant. Mali otio dediti, ciniflones, voluptarij, fæminisque quam viris similiores, satis habent iustitiam contemplari. at virtus in agendo posita est: contemplatores isti cum sua, quæ nulla est, iustitia exterminandi. Alios ex hoc ordine ardeliones iure dixeris, superciliosos, difficiles, quorum nisi te attemperes libidini, placere sanè non potes. est hoc genus hominum, qui se primos omnium rerum esse volunt, nec sunt tamen. Moneantur superbi non illis, sed Deo & Regi parendum esse. Sunt etiam, qui Regi non seruiant, nisi eâdem operâ cognatos aut affines iuuent: vbi nemo est cui prodesse aut nocere volunt, frustra eos expectes. Talibus iustitia nihil aliud est, quàm seditionis larua. Sunt denique, qui sibi ipsis generosi admodum videntur, & quantiuis pretij. his quia præsens Respub. displicet, nihil apud populum placet nisi παρρησία. Denique publicæ libertatis vindices haberi volunt, & quoties de Regis prærogatiua mentio inijcitur, in Monarchiam dentes exerunt. tantus infestat scabiosos popularis auræ pruritus. quanta eorum audacia sit in nuperis apparuit regni Comitijs. sed, mihi credite, si nullus Rex foret, hi homines in minore pretio essent, quam cæteri.

Hactenus de moribus; nunc de eorum numero dicemus. Virtutis via semper media est, nec hîc peccari potest, si vitentur extrema. ex eorum multitudine non modò nascitur confusio, sed etiam incuria & securitas. nihil bene fit quod fit à turba: & negligi publicam rem necesse est, vbi vnusquisque alterius nititur sedulitate. taceo, quę hinc oriuntur, corruptelas: nam inter multos facilius est inuenire, quos corrumpas. contra verò paucitas oneri non sufficeret. Tot igitur esse volo, quot cuiusque loci negotijs pares erunt.

Quid illis mandare oporteat, si mea monita recolatis, vos latere non potest. at quæ tanti sunt momenti iterum atque iterum repetere non pigebit. & hic quoque mihi erit —— *ab Ioue principium*, à rebus sacris orsuro. si Deo & Ecclesiæ primum cedamus locum, cætera nobis fælicius succedent. ad Papistas & Refractarios, quos consuetudo *Recusantes* appellauit, mea spectat oratio. nunquam vos domũ reuersi estis, quin me, rationibus redditis, gaudio simul & mœrore affeceritis. gaudio, cùm Refractariorum numerũ alicubi decrescere: mçrore, cùm crescere alibi intelligerẽ. nihil meis auribus accidere potest amarius, quàm, me Rege, deficere homines à fide; nec lætius, quã meo imperio religionem florere. Deum testor, nihil inanis gloriæ causa dici: toto inquam corde mihi dolet, quoties audio multiplicari Refractarios.

Vos igitur obteſtor Iudices, vt pari mecum affectu hoc negotium proſequentes, quantum pote eſt, præcaueatis malum: & meum animum, vti eſt, populo meo faciatis notum.

In triplici ſunt differentia hi Refractarij. Sunt qui, vt legem eludant, ſemel aut bis in anno concioni ſacræ interſunt. nec ipſi (ſi credimus) Refractarij ſunt, ſed vxor domi & familia. hi vtut legi ſatisfeciſſe videantur, Deo minus quam cæteri ſatisfaciunt. Sunt quibus animus ita prauo imbutus eſt errore, vt noſtra ſacra penitus fugiant; veruntamen pacem publicam non ſollicitant, & bonos ſe aliàs ciues præſtant. Sunt denique, qui nec miniſtrum vllum in ædibus, nec colonum in agro ſuo, niſi Papiſtam & Refractarium ſuſtineant; quin & vicinis, niſi eorum acceſſerint ſententiæ, negotium audent faceſſere. hos antequam acceſſeris, facilè deprehendas, vt ſolent vulpium cauernas ex tetro circumfuſo odore. Intolerabilis eſt hæc audacia, vt, qui ſub me precariâ fruuntur libertate, vitâque, alienam libertatem infeſtent; & pro quorum ſalute mihi apud Deum reddenda eſt ratio, hi aliorum animos eodem veneno inficiant, & ſecum ad infernum trahant. Papiſtam honeſtè educatum, ſuaque innutritum religione, eâ proſequor charitate, qua par eſt fidelem ſubditum: quod in regni Comitijs teſtatus ſum. Apoſtatam verò non poſſum non odiſſe. Conſtituamus obſecro, quâ pænâ πολυπράγμονες iſti Papiſtæ coërcendi ſunt, quibus non ſufficit ſui erroris licentia, ni alios recte ſentientes eiuſdem ſuperſtitionis ſocios faciant. Quod de Refractarijs dico, idem de Sacerdotibus intellectum volo. Nolo Sacerdos Miſſam aut religionem luat ſuſpendio: at ſi Iuramentum fidelitatis defugiat, quod ex meo multiſque alijs libris (quicquid demum aut Pontifex aut Diabolus oganniat) conſtat iam eſſe politicum & ciuile; ſi defugiat inquam exerceri legem iubeo: iuſtitia ea eſt non perſecutio. De Sacerdotibus, qui aliquando meam exorarunt clementiam, eaque lege è carcere in exilium miſſi ſunt, ne olim redirent; nolite me amplius conſulere: quin facite, ne quid poſthac de illis audiam. In eadem cauſa ſunt, qui effracto carcere euaſerunt. ſignum eſt ſola eos reſte coerceri, quos carcer non coercuit. ineptè dicuntur martyres, qui conſcientiæ cauſa detrectant mori. Paulus egredi noluit apertis foribus; nec niſi Angelo Dei ducente exiuit Petrus: iſti vel à Luciferi Angelo ſe pedibus extrahi paterentur. non deerit quod de Sacerdotibus his moneam de nouo, cùm primum ex Epiſcopis Cantuarienſi & Londinenſi, quibus id negotium dedi, eorum ordines & gradus reſciuero.

Alterum huius regni opprobrium eſt popinarum frequentia, quas ego, vt extirpata radice multiplicis mali occaſio caueatur, prorſus cenſeo æquandas ſolo; re Irenarchis demandatâ. Iure ego popinis aduer-

ſer,

ſer, in quas comportatur quicquid ferarũ in viuarijs meis dolo malo occiditur. alij iumentorum ſuorũ & pecudum obijciunt furta, homicidia præterea, marſupicidia, & cætera flagitia, quorum auctores in popinis latent. Leones vrſoſque non reperias, niſi vbi cauernas habent. & purgaretur furibus Reſpubl. ſi hæc earum latibula eradimus. Sunt & aliæ popinæ, niſi verius cauponas dixeris, quæ perditis hominibus, & erronibus alendis vacant; eumque ſolum quæſtum norunt, quem ex eiuſmodi hoſpitum commercio faciunt. mirum ego nuper Collegium detexi; duodecim admodum homines, tormentis armatos, huc illuc intra duodecimum ab vrbe lapidem ſpectante & inuito me errantes, qui poſt ferarum mearum cædes ideo tantum mutant diuerſoria, ne capiantur. Aduerſus errones legem habemus ab Edouardo ſexto latam; cuius Regis prudentia magis hîc enituit in ineunte ætate, quàm aliorum in adulta. de mendicis igitur & erronibus coercendis; quorum tot paſſim conſpiciuntur examina, vt nec in via neque in platea moleſtia careas; ratio vobis aliqua ineunda eſt. Recognoſcite quorſum facta ſint ergaſtula, & ſuccurrat, viuente Poppamo Prætore, neminem in comitatu Somerſetenſi, vbi ipſe natus fuit, mendicum inuentum.

Popinis nihilo meliora ſunt tuguria in publico extructa; quorum habitatores omni furto, damarum, cuniculorum, equorum pecudum; omni quoque ſcelere infames ſunt. vilia hæc vt fama eſt malis Irenarchis quæſtui eſſe ſolent. Vos à ſingulis rationem exigite, vt intelligant Regi ingratiſſima eſſe quæ faciunt.

Iam vias regias & pontes, ſine quibus nuſpiam conficiuntur itinera, veſtræ commendo induſtriæ. Neſcio an ex Scholis & Ptochodochijs, quæ plura me regnante quàm aliquo maiorum meorum erecta ſunt, maius mihi oboriatur gaudium; an dolor ex viarum & pontium neglectu. publica in hoc genere refrixit charitas; nec vllius hîc amplius cernitur aut pietas, aut liberalitas. vos in eam curam incumbite. vitium, quod iam emendes denario ægrè poſthac reficies talento; nec forte annus ſuffecerit, ſi inualeſcat malum, quod vno die haud difficulter nunc corrigas. quodque noſtro deſperes æuo, id potuit vno anno reſtitui, vt Paulina turris.

Ædificandi quoque licentia hæc quam ego edicto aliquoties vetui, veſtram quoque curam aduocat. rem Reipub. noxiam damnarunt Prætores Angliæ; Poppamus, & qui nunc eo munere fungitur: hic lien eſt noſtri corporis; eo creſcente cætera membra contabeſcere neceſſe eſt. omnibus enim Londinum habitandi gratiâ confluentibus, quid aliud ruri relinquitur, quàm ſolitudo? at vbi apparet hoc vrbis incrementum? non intra mœnia ſed in ſuburbijs: nec leuamentum vrbi vel opes ferunt hæc noua ædificia, ſed vrbi ſimul & regno oneri ſunt.

ſunt. caram oportet annonam eſſe, vbi tot homines cibo & igne alendi ſunt. Annus iam in ferijs Natalitijs elapſus eſt, cùm generoſos homines edicto monui, vt relicta vrbe ſe domum reciperent, & cum vicinis ius hoſpitalitatis colerent. cuius edicti vim, quum mea mente perpetua eſſet, nonnulli nimium feſtiui ad ſolas ferias Natalitias reſtrinxerunt.

Viri generoſi, quibus in vrbe nihil rei eſt, fæminarum ambitione eò trahuntur; mariti ſanè vt vxoribus, parentes vt filiabus gratificentur. nec enim niſi Londini nouam & tranſmarinam veſtium formam inuenire eſt. at Londini, ſi innuptæ ſunt, nuptiarum ſpem euertunt: ſi nuptæ, famam, & maritalem cenſum. Mos Italorum obtinuit, Neapoli præſertim, quæ è ditiſſimis vrbibus vna eſt, vt viri generoſi, alijque permulti relictis agris in vrbes migrent. nos in veſte & aſſeclis Gallorum; ruris autem contemptu, & domeſtica parcimonia, aut verius miſeria, Italorum morem affectamus. ſed, obſecro, peregrina hæc & vana rerum eo relegemus, vnde orta ſunt: & antiquum Angliæ morem poſtliminio reuocemus. nobilitatis Anglicæ decus olim fuit ruri viuere, hoſpitalitatem colere. ex his ſupra cæteras gentes famam meruimus; quod nobis in vbere degentibus ſolo non erat difficile.

Edico igitur nunc vobis (donec enim edictum affixero, quod breui cum Deo fiet, tantiſper verba hæc mea vim habeant edicti) Aulicos, Ciues, Cauſidicos, eorumque clientes, eos eſſe, quibus in vrbe fas eſt viuere; cæteris in agros eundum eſt. nec enim ſolum deſeruntur agri melioris notæ hominibus in vrbe deſidentibus, ſed & alia hinc oriuntur & maiora incommoda. finge rebellionem excitari (vt nuper ab ijs factum eſt, qui prata omnia ſepimentis nudabant) quid obſecro eſſe poteſt remedij, dum abſunt, quorum auctoritate ſedanda eſt? Ad pauperes deinde, qui præſentium charitate aut eleemoſyna iuuabantur, pertingit ſenſus huius abſentiæ. tum vero illa pars Reipubl. quæ deſertoribus hiſce credebatur, negligitur. vt taceam rei familiaris incommoda, quæ per patrum abſentiam accidere neceſſe eſt. Itaque vt piſces ſua ſe oblectant aqua, ſalſa, dulci, vel limoſa: ſic nos noſtra non aliena amemus, aulam, vrbes, agros. quod die Natali Seruatoris noſtri, & Paſchate, & alijs ferijs præcipuè obſeruandum eſt.

Reprimi autem poterit hæc ædificandi licentia, ſi Domini ædium; aut, illis latentibus, fabri in carcerem compingantur: ædes vero ipſæ, vbi ſine incommodo id fieri poteſt, auctoritate publica æquentur ſolo.

Alia etiam Reipubl. vitia, mihi fortè ignota, veſtram experiantur medicinam. nihil enim veſtræ curæ ſubtractum volo. audio latrocinijs infeſtiora eſſe itinera quam ante, & vos hîc iuſto clementiores.

Suc-

Succurrat obſecro Regis propriam eſſe clementiam. nec aliud vobis relictum eſſe quam pænam infligere, quum leges iubent. & illud à me veriuerbium habete, *cum delictis iure creſcere ſupplicia*.

Nunc liceat mihi à Deo, vnde cæpi, finem quoque dicendi petere: vbi vbi ius dicitis domi foriſúe illum habete reuerenter. quod eò dico ne Eccleſiam noſtram, aut viros Eccleſiaſticos patiamini traduci vel Papiſtas & Puritanos ornari. Viris Eccleſiaſticis, quos ſua commendat pietas, ita fauete, vt populus veſtro exemplo diſcat illos reuereri. Si boni ſunt ſacri muneris auctoritas duplicem illis honorem conciliat, ſi mali vobis obnoxij non ſunt: aliud habent forum. Deinde verò Regi & legi ſuam aſſerite dignitatem: edocete populum nihil mihi magis eſſe cordi, quàm vt floreat religio, & iuſtitia vigeat, vt ſingulæ Curiæ ſuis ſe finibus contineant, & ſubditi omnes legibus obediant. Ita ſub iuſto Rege fælicem habeatis populum, pacis & iuſtitiæ bonis (vt par eſt) florentem.

Tandem igitur aliquando (vt in Scholis dici ſolet) in hunc locum veni. Si primus hic fuerit aduentus noſter, non erit (vti ſpero) nouiſſimus. nunc ſcrupulus ille de cauſę delectu mihi exemptus eſt: leuior me poſthac occaſio inuitabit. ita autem hactenus me geſſi, & fauente Deo geram in poſterum, vt nemo iure ſuſpicetur priuatas nunc ob cauſas veniſſe. vbi Iuſtitia agitur, ſumma ope, dum vixero, nitar ne qua macula aut labes mihi adhæreſcat. Orbis quoque noſter (vti ſpero) reſciſcet & fidem habebit dicenti, veniſſe me hodie in locum hunc, vt ex iuriſiurandi mei formula leges tuerer, & ius redderem.

ORATIO VI. HABITA IN COMITIIS REGNI SCOTIÆ.

XXVIII. Iunij M.DC.XVII.

TAndem aliquando, Venerandi Antistites, Lectissimique huius conuentus Proceres, Vrbiumque legati, DEVS OPT. MAX. me voti illius Paulini compotem fecit, vt expedito felicique itinere ad vos peruenirem; quo magis immensæ illius benignitati nos sentimus obstrictos, quum tot occurrerent obstacula, quæ ardorem nostrum retardare poterant, & profectionis consilium in longum extrahere. Digredientibus enim nobis, distrahebantur intestinis dissidijs vicinorum animi; & pax Christiani orbis ciuilibus bellis interrupta erat; quæ quo videbātur propiora, eo nos magis sollicitos, velut proximo pariete ardente, habebant; pręsertim verò illud Galliæ incendium incauta fœminæ dominatione concitatum; Germaniæ deinde necdum sedata tempestas, ex æmula Principum cupiditate, ob Cliuiæ, Iulię, & Bergarum possessionem; Italiæ denique in partes discessio, certantibus Venetis & Archiduce Austriaco, Sabaudiæ præterea Duce, Gallięque & Hispaniæ Regibus. Quod ad confœderatas Belgarum Prouincias attinet, ibi sanè, post nuperas inducias nostramque cum Hispano pacem, humanis omnibus diuinisque permistis, ordo Reipubl. pæne abijt in anarchiam: nec id sine cælestis iustitiæ nutu. Qui enim nostros recipiebant Schismaticos, homines suis opinionibus addictos, & ab Ecclesiæ nostræ vnione auersos; quique omnibus religionum hydris quasi asylum aperiebant, hi ex tam multiplici contagione nunc eò redacti sunt, vt quam religionem ipsi tueantur vix habeant dicere. Itaque partium nullarum iam facti sunt, sibique inuicem hostes, quibus antea facile erat eadem sacrorum pacisq; communione nobiscum contineri. Harum

Rom. 1. 10.

rum rerum progressus, & exitus celeriùs sanè fideliúsque in viciniore loco rescire poteram, quàm his terrarum marisque spatijs abiunctus; vbi & eorum, quæ nostra maximè intersunt, serior ad nostras aures notitia, & incertior perueniat. Quæ autem domestica fuerint itineris nostri impedimenta, & qualia negotia digrediens reliquerim inchoata, quę si mansissem spes magna affulserat perfici potuisse, quibusdam ex hoc consessu non est incognitum: vt sileam in Regno tam populoso nunquam posse Regi deesse quod agat, vbi quæuis hora nouum ipsi exhibeat negotium. Quæ incommoda cum omnia simul concurrerent, facilè sanè poterant itineris nostri consilium protrahere, nisi hic voluntatis nostræ ardor omnes morarum obices, vno quasi impetu, perrupisset. Nec enim vel rerum tædio, vel loci fastidio, vel offensæ opinione (absit tam iniquæ suspicionis iniuria) regionem mutaui: dulcis patriæ desiderium, patriæ (inquam) iamdiu non visæ inquies amor ad se traxit, moras dispulit, negotia reiecit. Dissimulare enim nequeo, quanta redeundi cupiditate iampridem flagrauerim; naturâ ipsâ mihi huius officij necessitatem imponente, quæ nec brutis animantibus natalis soli memoriam permittit excidere; pisces ex immenso Oceano reuocans in fluminum alueos, quibus originem debebant; & aues ab alio sole reducens ad prima cubilia; homines verò, quibus ratio gratitudinis sensum dedit, fortiore quodam, diuinioreq; æstro ad patrię desiderium impellens. Cætera namq; animantia non beneuolentiæ aut amoris conscientiâ, sed annuâ temporum vicissitudine, & alimentorum commodis ad natales sedes retrahuntur: hominem verò non opes, non amicitiæ, non exquisitissimæ ridentis fortunæ illecebræ, quorum omnium maior sæpe apud exteros affluentia; sed vnica naturalis debiti memoria reducit. Nec quenquàm tanta incessit peregrinandi voluptas, quin tandem patrios lares respexerit, & quò diutius abfuerit, eò ardentius cupierit reuerti. Hæ causæ vt me vobis præsentem reddiderunt, ita absentis animum desiderio vestri velut suauissimo tormento, exercuerunt; vsq; & vsq; nobis recurrente propositi nostri imagine. Et quum interdiu negotiorum multitudo hanc mihi cogitationem inuideret, noctu mihi aderant officiosa insomnia, quæ, me in optatissima mea patria sistendo, diurnæ illius inuitæq; obliuionis damna reparabant; vt sciatis vnicam fuisse, quæ me reuexit, huius terræ dulcedinem, non illius, vnde digressus sum, offensam. Enimuero gens ea vniuersa, à summis ad imos (vt quod est res ingenuè, & sine fuco loquar) ita suum erga me amorem testata est, vt nullum dubitationi locum reliquerit, nedum querelæ. nec credo vllum in Christiano Orbe Regem populo suo aliquando fuisse gratiorem: quem ego subditorum affectum terrenæ fœlicitatis apicem, & summam

mam

mam ſemper æſtimaui. Quamuis igitur iure naturæ hanc terram amare neceſſe ſit, in qua natus ſum; tamen & illam alteram omni affectu exoſculor, in qua eodem iure renatus fui: hic à Deo accepi ſtatus regij initium, illic faſtigium & culmen: hîc ſpiritum primum ducere & eſſe mihi contigit, illic quin bene eſſe obuenerit non diffiteor. Vtramque igitur, vt parentem, pari affectu proſequor; & hanc, quæ cunas meas, & illam, quæ triplicis regni ſolium ſuſtentat: vt ſubductis rationibus, ægre pronunciauerim, vtram diligam minùs. Patri igitur aſſimiler filios habenti gemellos, quos ſic efflictim amet, vt, vtrum magis amare debeat, ignoret. Vobiſcum pueritiæ meæ & iuuentutis anni tranſacti ſunt, vnde iſta naturalis deſiderij flamma in nobis accenſa eſt: cum illis virilis ætatis maturitas & robur. Vnde cogitantibus illis, quantum in nos iuris haberent, perſuaderi omnino non potuit, feriò nos vnquam de hoc itinere cogitaſſe, vel ex animi ſententia loquutos fuiſſe; adeo quidem, vt ſapere illos vulgò negarent, qui me huc reuerſurum priùs crederent, quàm reuerſum conſpicerent. Vnde igitur rectiùs incipiam, quàm à populi Iſraelitici precatione pro Dauide Rege, *vt illius votis Deus annueret, & conſilia impleret?* Qua ſalutationis formula Archiepiſcopus Andreapolitanus mihi hanc vrbem ingredièti communi nomine bene ominatus eſt. Et prius quidem illud Dei Opt. Max. benignitati iam acceptum fero, qui reditum, quem vnicè voueram, clementer indulſit: nec dubito, quin alterum illud, quod ſupereſt, pari munificentia in hoc ipſo conuentu ſit donaturus, vt conſilia mea ad optatum exitum perducat. Non poteſt vox mea (Viri Ampliſsimi) ad vltimas huius regni oras pertingere; vos itaque, meos abſentis Vicarios, neceſſe habeo meorum ſenſuum præcones facere, & interpretes; vt quotquot veſtro ſubſunt imperio, & ea quæ iam dixi, & quæ in commune bonum porrò conſulturus ſum, veſtrâ operâ intelligant. Diſsimulare enim non poſſum, quin præter hunc patriæ amorem, quem Natura charactere indelebili pectori meo impreſsit, alias habuerim huius itineris rationes; quemadmodum ex literis noſtris, ad Conſilij Aſſeſſores datis, ſatis apparet: nempe vt, ſublatis é Republica vitijs, quæ niſi me præſente tangi non poterant, aliquod operæ pretium facerem. Meminiſtis enim me, dum inter vos viuerem, ex vetere meorum maiorum more ciuium querelas inſpicere conſueuiſſe; eorum præſertim, quos fama erat à potentioribus oppreſſos: horum cauſas cognoſcere, & iniurias, quæcunque eſſent, maturè vindicare. Et mihi adhuc eadem mens eſt, omnibus illis, qui vi, fraude, gratia circumuenti ope noſtra opus habent, auxilium ferre, & iuri ſuo in integrum reſtituere; quum ſciam præcipuam hanc eſſe noſtri aduentus cauſam, vt nemini quicquam liceat, niſi quod per leges licet; quarum tutelam imis æquè ac ſum-

mis volumus esse sacrosanctam. Diuinare ego non possum quis vestrum sit læsus: at læso, si querelam deferat, succurrere, id vero mearum erit partium. Quod si acceptas iniurias celare, aut negligere quis maluerit, quàm à me iuris remedium poscere; obsecro saltem ita apud se statuat, mihi, quod passus est, non innotuisse, aut, si innotuisset, præteritum me non fuisse. Nec me latet, quàm sit inuidiæ & censuræ obnoxia magnorum virorum authoritas; quum nulla lis decidi posit sine alterius partis offensa, & victus semper se læsum putet, quia, quod iniustè concupiuit, consequi non potuit. Quocirca omnes præmonitos volo, ne quis ira, aut cæco vindictæ studio percitus innocentem apud me Iudicem aut Magnatem deferat, nisi legem talionis pati paratus sit; vt quam pœnam in alium trahere voluit, ipse, ni verum dixerit, ferat. Volo enim apud se priùs expendant, quàm apud me deferant querelas, certoqúe & sine errore sciant se magni alicuius viri potentia oppressos fuisse, propterea quòd maior non adesset, ad quem licuerit prouocare. Cæterùm ex his facilè intelligatis, quantum me iamdiu tenuerit vestri desideriùm, qualesque sint præcipuæ nostri aduentus causæ: libet tamen, vt magis adhuc constet qualiter erga vos afficiar, paululum excurrere, & tria iam dictis addere; meum nempe in vos amorem, & de vobis gaudium, & curam. Amorem, quòd tantisper quiescere nequierim, donec ad vos accederem gaudium: quòd tranquillum & beatum vestrarum rerum statum hoc tempore intuear; vnde opum, quas ego ab aduentu meo non parcè gustaui, affluentia nata est: curam denique, quòd hospitalitatem vestram debitâ illâ, &, quæ Regem deceat, gratitudine statuerim compensare. Genus autem gratitudinis, quod & meo officio, huicque loco, & tempori maxime conuenit, Scotica illa phrasi vobis non ignota commodissimè exprimitur, quum aiunt se artis suæ opera alicui gratificaturos. Etenim ab arte mea petam, vnde hoc debitum, quod apud vos contraxi, dissoluam: quæ res & me maximè decet, & vobis maxime conducit. Regem inter vos ago; & beneuolentiæ vestræ tum me censeo optimè respondere, quum regio munere sanctissimè defungor; hanc vnam approbans gratitudinis rationem, vt aliquid personâ, quam gero, & vestra de me expectatione dignum efficiam, & posteris, quod imitentur, relinquam: non vt inanibus illis blanditiarum formulis, & tritis sæculi phrasibus, vestram beneuolentiam eludam veriùs, quàm compensem. Sed quum de tota nostri consilij ratione, per literas à me præmissas, certiores antehac facti sitis, non fuerit abs re palàm hic eas legi; vt ipsemet, verborum meorum optimus interpres, bonis omnibus cumulatè satisfaciam, & suspicionum aut calumniarum nebulas admota veritatis luce dispellam.

LITERÆ.

LITERÆ.

NON possem nisi iniquissimo animo ferre, si vehemens & diuturnum patriæ nostræ, & antiquissimi Regni Scotiæ visendi desiderium torpente & frigido nostrorum Subditorum affectu in aduentu compensaretur: idq; per multorum præiudicatas opiniones, ex falsis rumoribus vel malitia vel errore sparsis, de aduentus nostri consilio & causis. Visa est igitur nobis ad sinistras huius itineris interpretationes præcauendas commodissima via, si veras illius occasiones ingenua confessione vobis antè notas faciamus. Et primò quidem non pudet fateri, multis abhinc annis flagrasse nos desiderio patriæ, & altricis terræ visendæ; qualis amor salmonem iam adultum reuocat ad natales aquas. qui instinctus naturæ interdiu noctuque, ne quidem in somno concessis indiciis, nos instigabat ad viam: nec quietis porrò vlla spes erit, donec Deus Opt. Max. nos ad voti nostri finem perduxerit. Et honorem nostrum testamur, principem hanc nobis fuisse suscipiendi itineris causam. Comitabatur autem hoc naturale desideriū muneris nostri Regij, quum illic fuerimus, excercendi sollicitudo: vt sic impetu hoc naturæ ad officij functionem vteremur. Qua in re prima nostra cura erit subditorum nostrorum querelas, quæ quidem nostram præsentiam exigant, inspicere, & si vsus postulet, vindicare: proxima verò corruptelas, quæ nobis absentibus loco moueri non poterant, auferre. Quòd verò ad rerum mutationem in statu politico & ciuili; fatemur quidem nobis illud fore gratissimum, si quæcunque commode & vtiliter nobis præsentibus fieri possunt, nostra ope fiant: vellem tamen omnes, tam quibus consilia nostra non sunt ignota, quàm cæteros fideles & bonos subditos, id sibi de pudore nostro & prudentia persuasū habere, quòd nec optemus isthic quicquam nouari, nisi quod ad Dei gloriam, & Reipublicæ bonum, & subditorum nostrorum commodum spectabit. Fortè etiam multa sunt in se quidem iustissima, & quæ saluâ conscientiæ lege a nobis optari

possent, quæ nihilominus propter varia, quæ occurrant, impedimenta prudentes scientesque omittemus, non exhibituri subditis nostris in huiusmodi rebus negotium; nisi tanto omnium consensu, quàm Reipublicæ bono transigi possent. Seriò itaque vos rogatos volumus, non modò vt ipsimet præiudicatis, & sinistris de itinere nostro opinionibus non detis locum; verum etiam cæteris bonis subditis nostris mentem nostram faciatis notam, vt ex optatissimo hoc cum ijs congressu, eâ fruamur lætitia, quam semper de illis studebimus mereri. Persuadete igitur vobis & confidite; nos, quamdiu isthic erimus, obnixè in eam rem daturos operam, vt omnibus appareat, non defuisse nobis voluntatem, quæcunque poteramus, bona faciendi; quanquam nihil nisi cum hac moderatione facturi sumus, vt populo nostro applaudente & consentiente fiat.

DVabus maximè de causis has literas coram legi volui: Licet enim iampridem in vulgus sparsa fuerint earum exemplaria, vnde nostri aduentus consilium bona fide & sine fuco intelligi potuit: amant tamen plerique homines calumniæ, & malignæ interpretationis labem etiam illis rebus adspergere, quæ apud æquos arbitros omni vacant controuersia. Alij porrò, dum rerum, quæ supra eos sunt, consilia examinant, videri volunt eas res accuratissimè nosse, de quibus necdum ab authoribus ipsis quicquam constitutum est: quod & nobis in Anglia ante iter euenit. Statim enim vt publicè innotuit profectionis nostræ desiderium, non veriti fuerunt ardeliones de mente nostra, & profectionis consilio iudicare, & se nostrarum cogitationum non coniectores, sed interpretes venditare, & quamplurimos homines, commentorum istuismodi speciè illusos, abduxerunt à vero; ne non satis esset calumnias struere, nisi & alios mendacij consortes efficerent. Quum itaque auribus nostris molesta accideret malignitatis huiusce vanitas, visum est nobis, illi, priusquam vlterius serperet, occurrere; literisque ad Assessores Concilij datis, malum anteuertere; aut, si opinione celerius fuisset mendacium, contrariâ veritate extinguere, ne sinistris & falsis nuncijs fracta populi alacritate, noster aduentus fieret ingratior; atque ita voluptate, quam ex congressu vestro iampridem præcepimus, per alienam fraudem immeritò excideremus: quod sine vestra iniuria & nostro dedecore non potuisset accidere: vt taceam

am quanta secum trahant mala præiudicatæ hominum sententiæ; rem mihi in Scotia & Anglia nimis iam compertam, cuius nec meminisse hoc tempore queam sine tristitiæ sensu. Est præterea aliud malignorum interpretum genus. hi, vt in prouerbio est, ex muscis faciunt elephantos; ex minimis aut nullis signis prædicentes maximarum scilicet rerum euentus, &, quæ eorum solertia est, ex verbis luce clarioribus incredibiles, & perniciosas elicientes sequelas, auctorum menti prorsus contrarias. Quamobrem, omissa priore literarum parte, vbi patriæ desiderium principem testati sumus itineris nostri causam; posteriorem illam relegi cupimus, vbi alias quoque profitemur illius causas subesse: quod quia aliorsum traxit calumniantium malitia, nefas mihi non erit, quod cæteris licet, meorum verborum interpretem agere; vt profligatis, quæ malè sedulos plus satis exercuerunt, commentis, optimorum ciuium animos ab errore, si quis superest, vendicem, & suspicionum iniqua deinceps excludam.

LITERARVM POSTERIOR PARS.

Comitabatur autem hoc naturale desiderium, &c.

Bi videre est, id mihi inprimis propositum fuisse, vt ijs duntaxat rebus auxiliarem manum admouerem, quæ meam exigebant præsentiam, & sine me mutari omnino non poterant. Licebat mihi hîc, si libuisset, in memoriales tabellas, quales Germani peregrinantes circumferunt, leuicula illa, quæ in itinere occurrissent, conijcere; ijsq; contêtum in Angliam, vnde digressus eram, reuerti; vel sanè epulando dies hos vobiscum comburere, nihilque altius meditantem vos relinquere. Quæ itinerandi ratio quum Rege minus digna videatur, me sanè præter cæteros dedeceat, in hac præsertim terra; vbi publica Euangelij professio nisi septem ante me natũ annis non obtinuit; quo tempore tot damnis afflicta fuit Ecclesia, tot vulneribus confossa, vt non minus verè quam vulgò ex eo dici consueuerit reformationis prætextu deformationem subijsse, & in pupillari nostra ætate quantum ausa sit flagitiosorum temeritas, humanis omnibus diuinisque permistis, nemo est vestrum qui ignoret. Mene igitur tot terrarum spatia emensum ad vos accedere, & dulcissimæ patriæ vlceribus, quæ eam olim malè habent, neglectis, eò vnde veneram redire, nec de veterum malorum medicina facienda cogitare? sed ad publicas corruptelas conniuere, patriæ commodis &

paci & dignitati in futurum nihil prospicere? Longè aliud promittit mea in patriam charitas, & vestri amor; vt de officij regij, & meæ professionis ratione nihil dicam; quàmque mihi ipsi iam fierem dissimilis, si tantum iter susciperem non Reipub. gratia, cui natus sum; sed voluptatis, cuius in reliqua vita semper fui securus. Vestrum igitur fuerit, postquam intellexistis quàm graues causæ me huc attraxerunt, mecum in publica commoda conspirare; & manum potiùs tanto operi admouere, quàm rerum leuiorum mentione præclaris cogitationibus obstrepere; vel paternam hanc nostram sollicitudinem etiam eiusmodi negotiolis onerare, quæ stata iudiciorum ratione sine nobis transigi potuissent: qualia nimis multa ad me relata sunt, quæ à Præfecto & Consulibus huius vrbis, etiam me absente, iudicanda erant. Vos potius, Iethronis sequentes consilium, maioris duntaxat momenti causis, quantum sat erit temporis, impendite: leuiora omnia ad inferiora iudicia amandate, nostras aures non grauantes nisi ijs, quæ non alio quàm nostro auxilio erant componenda. Ita fiet, vt distributis officijs opus publicum, quod vnius industria progredi non potuit, multorum manibus absoluatur. Nec volo enim nec debeo (populares charissimi) ad vestros errores conniuere, sed quæ minus rectè à vobis fiunt ea oportet vitio vertere, vt emendentur. Sæpe vos, quum domi manere licet & legum præsidio confidere, mihi & vobis negotium facessitis, temerè excurrentes in Angliam, &, quasi rebus deploratis, regiam in re tuta implorantes opem; non aliter ac si per vim leges obmutescerent, vel iustitia palàm prostituta esset ad quæstum: à quo delicti genere nec Anglos immunes esse non semel professus sum. Nec tamen ideo hoc moneo, quòd mihi vester congressus non semper fuerit gratissimus; quid enim eorum præsentia iucundius, qui me vnicum putant fortunarum suarum columen? sed vt sciatis vos tum fore mihi longè gratiores, quum non negotiorum causâ, quod necessitatis est; sed salutandi, visendique gratiâ, quod amoris proprium est, ad me accesseritis: quum vos à Septentrione in Austrum venisse intellexero, tantùm, vt meo adspectu, quem vobis negabat loci intercapedo, frueremini. Hæc sunt igitur, vt aduentus nostri causas paucis repetam, quæ nos in patriam iampridem citarunt, eius visendæ & iuuandæ desiderium; vtrumque ex amoris & charitatis fonte profectum. Fallitur enim si quis ideo me putet venisse, vt regiæ prærogatiuæ & potestatis terminos extendam; aut vestrum alicui aliquid auferam, quo non libenter careret. Me in eum locum euexit diuina benignitas, vt altior esse non cupiam, & aduersus ambitionem animum mihi inuictum dedit: & multò mallem meis sumptibus comitatum meum alere, quàm indictis tributorum oneribus subditos nostros charissimos

nunc

nunc grauare, aut post discessum detrimenti sensum bene merentibus relinquere; præsertim quum spontanea illa vestra liberalitate satis iam ostenderitis quo animo sitis in Regem. Nam quod à vestra alacritate oblatum est non potui non candido pectore & serena fronte accipere: At verò vt aliquid vobis amplius extorqueam tantum abest, vt nec quicquam omnino petiturus sim, nisi quod ad meliorem politiæ statum & populi commune bonum faciat, & perfectissimis Rerumpub. exemplis conueniat. Nec patiar me bene agendo ab eo vinci, cuius vicaria apud vos opera sæpe vsus fui; Comitem dico Dumbari, qui, quum ita se gereret, vt à mandatorum nostrorum præscripto nusquam recederet, multa hic egregia inchoauit, quæ (si Deo visum fuisset illi vitam diutius commodare) ad optatum perduxisset finem, & curæ nostræ molem minuisset. Sed quum ille in medio rerum molimine, aut potius in ipsis operum rudimentis cesserit fato; vnicum hoc deceat nos cum eo genus certaminis, vt quanto ille, dum viueret, potentia & dignitate me minor fuit, tanto ego charitate & studio in patriam illo maior existimer: quod salua iuris partij authoritate facile me arbitror consecuturum. Nunquam enim mihi animus fuit Leges vestras ad Anglicarum, aut aliarum quarumcunque morem trahere, nisi quatenus aut Reipub commodum, aut populi ingenia flagitare videbantur. Fatendũ tamen est multa mihi in Anglia obseruata (vt sanè sua sunt vnicuiq; genti bona & mala) quæ æquis rerum æstimatoribus imitatione dignissima videantur: adeo illa Reipub. facies plerisque alijs, me iudice, antecellit. nec pudet agnoscere, quantos in ciuili prudentia post aditam illius regni hæreditatem progressus fecerim: ex qua re, vt ex felicissima beatæ regionis possessione, summam meritò capio voluptatem. Hortor itaque vos siue moneo (populares charissimi) vt quod in ea gente laudabile & præclarum didicistis, id meo exemplo vobis imitandum proponatis; vitiosa autem & corrupta, qualibus nulla vnquam Respublica vacauit, omni opera fugiatis: quò meliora sequentes addatis patriæ quod deest boni; non (vt multi inter vos solent) peiorum æmulatione natiua augeatis vitia: quasi domi non satis esset ineptiarum, nisi peregrinas corruptelas in subsidium vocaretis: cuiusmodi est fumiuora hæc, & maioribus vestris ignota Tobacci sitis, ex Anglia nuper accersita; indeque petitæ vestium formæ, & luxus, & aulicarum phrasium affectatio, adeo putida, vt nonnulli è venustioribus nostris nec iam Anglicè sciant loqui, nec Scoticè. Me videte nihil mutatum ab illo, qui olim fueram, nisi fortè in ijs, quæ ratio ipsa euincit meliora. Ego per diuturnam apud eos moram nec patriam linguam dedidici, nec corrupi; nec ad nouas vestium formas publicæ vanitatis æmulatione transiui; nec è cæteris, quæ corrupta consuetudo in mores inuexit, quicquam

sequutus

sequutus sum. mea hæc vobis imitanda erat consuetudo, recti tenax propositi; non publica vanitas illa, quæ sui pertæsa in dies & horas mutatur. Tempus nunc est (amplissimi Proceres) vt consilij mei rationes vobis aperiam: quod commodissimè fiet, si indicauero á quibus rebus abstinere hîc decreuerim, deinde verò, quibus agendis incumbere. Inter ea autem, quæ mihi hoc tempore interdixi, principem locum obtinet regni huius politia; res multò maximi momenti, & longissimæ deliberationis, nedum vt temere, & in subiti itineris festinatione attingi debeat. Me vtique Regem natum, &, vt regnandi tempore, sic Reipublicæ notitia & experientia maiorem prioribus, non potest latere, quàm periculosæ aleæ res sit, vetera fundamenta conuellere; & quanto sit facilius incendiũ excitare, quàm extinguere. Illo igitur lapide non moto, ad ea me conuertam Reipublicæ vitia, quæ saluo iure patrio possunt emendari; non ignarus quantopere & Reipublicæ & Ecclesiæ intersit, quæ in ijs vel lege vel more distracta sunt sacro vnitatis fœdere coniungi. Hæc (ni fallor) iuris mutatio non est, sed perfectio. Nec vrgebo hoc tempore potestatis regiæ priuilegium, nec quantum per sceptri prærogatiuam in hoc conuentu mihi liceat. Etsi Quæstor ille Angliæ Burlæus, quem ego omnibus eo functis officio prudentiæ nomine soleo anteponere, quum in Comitijs de potestate regia dissereret, *nescire se dixerit, quid Rex in regni Comitijs facere nequeat; si miraculum excipias*: malo tamen ratione persuadere, quod emendaturus sum rectè fieri, quàm potestatis regiæ priuilegio, quod visum est, emendare. Et hæc sunt a quibus abstinendum censui: quæ autem facere decreui, omnia cum ea cura & sollicitudine coniuncta sunt, vt conuentus hic noster & Ecclesiæ & plebi solatio sit; singulique illius, quod obeunt, muneris fructum ferant & præmium; qui ministerio verbi se dediderunt ex eo, vt par est, tolerantes vitam suam, ne defectu necessariorum cogantur ea tractare, quæ a sacro ipsorum officio aliena sunt: qui verò agris colendis operam locant è laboribus suis percipiant, vnde familias sustentent; ne iusto sudorum præmio fraudati remittant de industria, & quicquid id est detrimenti, quod certè maximum est, id omne in Rempub. redundet. Vnum est, quod præter cætera vos monitos cupio, ne quis dolo malo aut furtiuè hinc conetur auferre, quod aliàs, si candidè & honestè egisset, nunquam impetrasset. Turpe enim est ex hoc loco, vnde publicæ iustitiæ oracula expectantur, publicas per negligentiam vestram proficisci iniurias. Videat igitur Registri custos, videant eius actuarij & scribæ, ne quid in hoc conuentu vim habeat decreti, nisi quod ante ab Articulorum Examinatoribus excussum & probatum fuit. Nec frustra id denuncio, memor Alexandrum Hajum, registri olim custodem, hominem, si quis alius singulari candore & fide, fraude

fraude aliena aliquando inductum fuisse, vt priuatas lites, tanquam publica ordinum decreta, sua subscriptione muniret. Facilius est eiusmodi errores cauere, quàm corrigere, si vestrum vnusquisque quod sui est muneris, diligenter & tempestiuè exequatur; non autem serò & postquam emendari non poterit, de iniuria conqueratur. Hæc habui, Proceres amplissimi, quæ de aduentus mei & conuentus vestri causis dicenda publicè existimaui: supersunt, quæ meo nomine priuatim vobis dicenda sunt, de reditus nostri expectatione, de vestra in occurrendo frequentia, in excipiendo alacritate, in tractando apparatu; nisi satius esset tot officia tacendo agnoscere, quàm pauca dicendo minuere. Iam haud dubijs deprehendo indicijs, patriæ & vestri, quo iampridem flagrabam, amorem optimè nunc esse collocatum, quum tam insigni & planè mutua, hoc est, qua maior esse non possit, charitate rependitur. Quòd si infra meum affectum vel vestra merita subsidere videatur hæc oratio, haud quaquam pro dignitate, quod in pectore nostro est, studium exprimens; sanè ibi frustra requiritur facundiæ fucus, vbi potius conspicienda est beneuolentiæ sinceritas. Eloquentiæ, quæ regem deceat, natiuus color non est petendus è Rhetorum myrothecijs, vt ea appareant quæ non sunt: sed simplice illo & translucente veritatis habitu probanda est. Quin si mihi libuisset ingenio & industria orationem elaborare, per otium tamen non licuit; negotio negotium, velut vnda vndam, trudente, quum sat temporis, non dicam ad scribendum, ne ad cogitandum quidem vacauerit: nec verò si licuisset per tempus affectare elegantiam, libebat tamen; in argumento videlicet facili & copioso, quo patriæ visendæ iuuandæque ingens & diuturnum explicandum erat desiderium: cui etsi verba paria non fuerint, tamen apud beneuolos interpretes, quales vos esse mihi est persuasissimum, non arbitror fuisse illa à nostro instituto & animo aliena.

SERENISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS IACOBI,

Dei gratia, magnæ Britanniæ, Franciȩ, & Hiberniæ Regis, Fidei defensoris, &c.

MEDITATIO IN ORATIONEM DOMINICAM;

Ad Subditos suos, eos præsertim, qui aulam sequuntur.

IOH. 16. 13.

Quicquid meo nomine petieritis à Patre, dabitur vobis.

PRÆFATIO.

Vod Virgilius Æneidi suæ præfatus est, Ille ego qui quondam; *id ego iure possem meæ huic in* Orationem Dominicam *meditationi præmittere, licet fine planè contrario. Nam Poeta eo proœmio ostendere voluit, quantum supra seipsum noui argumenti beneficio subuectus fuerit, ab aratro scilicet ad arma & Heroas translato stilo: at ego, contraria prorsus ratione, ex alto & profundo mysteriorum Apocalypseos abysso, in quo elephas etiam natare possit, venio nunc meditationem scripturus ad planam, æquabilem, & facilem illam* Orationem Dominicam; *quam nulla non anus aut recitet aut emurmuret, nullus non puer, bene educatus, è Catechismo suo interpretetur; mutato sic robustiore cibo, vnde viri alendi sunt, cum lacte infantibus aptiore. Verùm* ego iam annis inualesco, & (quod vulgò dicitur) senes bis pueri sunt. nec deest Cardinalis* Bellarmini *exemplum, qui digladiationibus polemicis & controuersijs, quibus priorem vitam in solidum mancipauerat, non ita pridem valedixit, contentus meditatiunculam aliquam quotannis edere, eamque duobus aut tribus fabulosis ornatam miraculis: qua in re me æmulum non inueniet. Nunc verò, dum apud me cogito, cui demum opusculum hoc, quod horis somni maxima ex parte suffuratus sum, dicare oporteat;*

* Auctor libri, cui titulus est, *examen ingeniorum*, iubet post quinquagesimum ætatis annum à scriptione librorum abstinere.

Reijce aniles fabulas. 1. Tim.

teat; dumque in memoriam reuoco, quàm ſollicitè in librorum meorum dedicationibus decorum hactenus obſeruarim; vnde factum eſt, vt ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΩΡΟΝ, HENRICO, *filio quondam meo, inſcripſerim, quod nunc ad* CAROLVM, *vnicum iam mihi ſuperſtitem, pertinet, nempe, & libri illius & omnium bonorũ fratris ſui ex aſſe hæredem; quemadmodum & Apologiam meam pro Iuramento fidelitatis omnibus Chriſtianis Principibus & Rebuſpublicis dicaui, quia eorum intererat illius operis argumentum; cæteros autem libros, qui res tractabant omnibus perſonis communes, candido Lectori, cuicunq; demum, nuncupaui: Nemo mihi occurrebat Te aptior,* Buckingame, *cuius nomen præferret hæc meditatiuncula; quæ, quia ad perſpicuam & breuem admodum precationem conſcripta eſt, homini Aulico magis videtur conuenire: Illis enim plerumque (ſi vera eſt communis opinio) nec vacat, nec * libet longis precibus operam dare, et breues amant Miſſas ac prandia prolixa. Verùm vt, amoto ioco, quod res eſt loquar, Tibi ea precatio ob breuitatẽ & perſpicuitatem conuenientior eſt. Ob breuitatem quidem, quia dum tui erga me officij aſſiduitatẽ, & quotidianas miniſterij tui curas expendo, quantáque flagitatorum examina à te pendeant, importuna ſine modo & temporum diſcrimine, pauxillum temporis tibi videtur ſupereſſe ad ſacras meditationes. Ob perſpicuitatem verò, quia tibi non contigit in ſcholis educari. quid quòd & alijs multis de cauſis in hanc lucubrationem tibi ius vendicare poßis? & prima quidem eſto ipſa ſcriptionis occaſio: ſæpe enim, antequam eam aggrederer, Tibi, & quidem vni, nonnulla eorum communicaui, quæ in* Orationem Dominicam *meæ mihi cogitationes ſuggeſſerant: & tu ſæpe rogaſti, vt pennam chartæ admouerem. Deinde verò, ſicut pater eſt noſter cœleſtis quem ea prece compellamus, ita, qui eam tibi nunc offero, pater tuus ſum, non politicus modò, ſed etiam œconomicus, & quidem propiore quàm cæteris gradu. Tertiò, vt oratione illa bene diſcas vti. Nam quum in tuo ingenio*

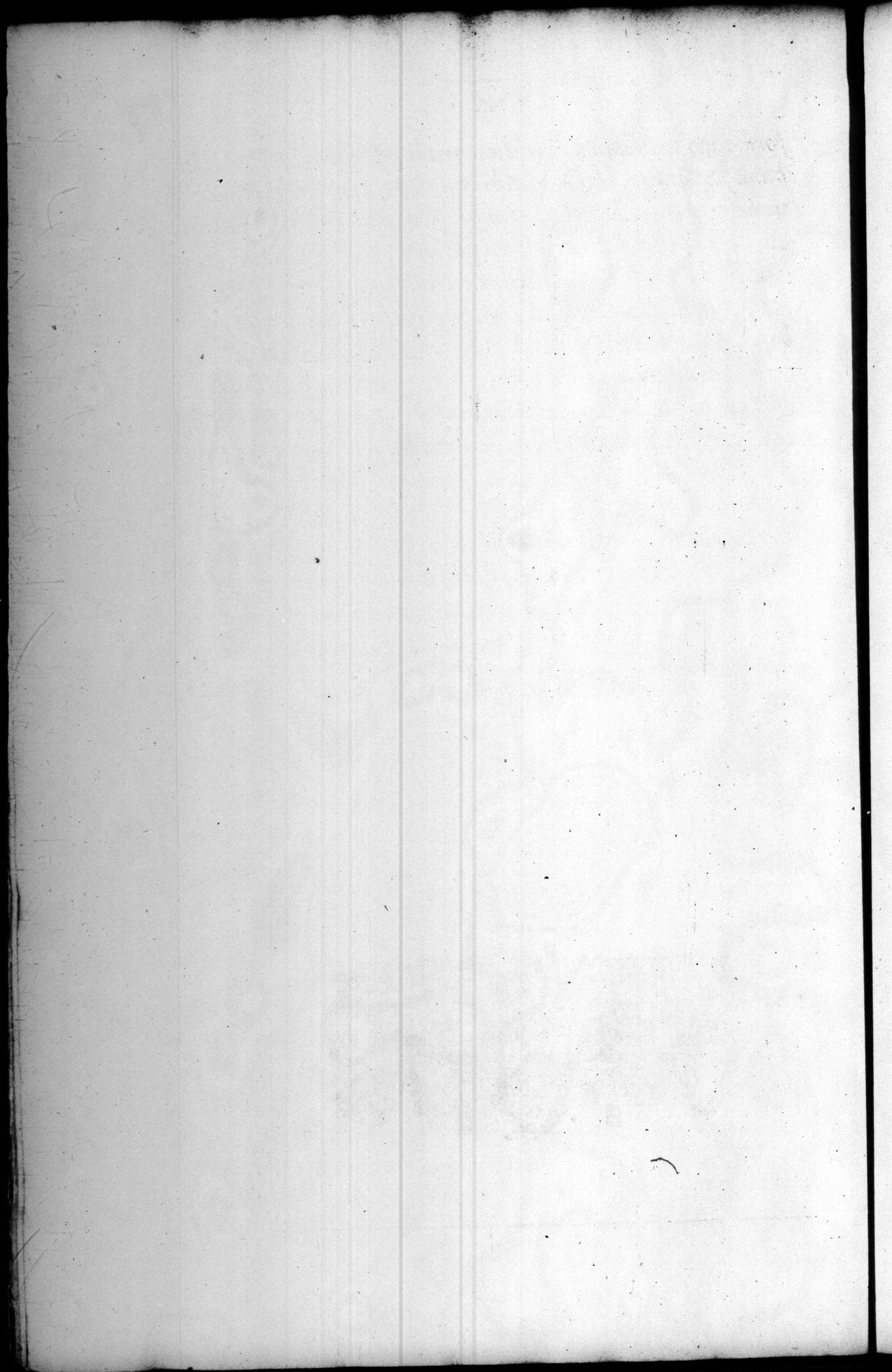
* Similes enim ſunt S. Chriſtophoro, qui vt Chriſtus ſeruus fieret orare aut ieiunare nec potuit nec voluit; & eam ob cauſam ab Eremita oſtiarius conſtitutus fuit.

for-

formando nonnullam quotidie operam suscipiam, quò mihi in huius vitæ negotijs commodiùs inseruias; à ratione certè alienum foret, ea, quæ Dei sunt, negligere: nam timor Domini est initium sapientiæ. *Denique agnosco, & quidem cum gaudio, eum te esse, qui hoc à me munusculum merearis, propter exemplum pietatis quod aulæ præfers, non solum Dei verbo frequenter auscultans, verumetiam sacramentum altaris crebrò percipiens: vnde & charitas tua manifestè elucet, & humanitas illa condonandi offensas; quod hac meditatione præter cætera mortalibus commendatum volo: & sanè, quàm honesta tibi & sancta omni tempore suggesserim consilia, non dubito quin fidus orbi testis ipse futurus sis.* * *Accipe igitur à me, velut pignus quoddam amoris, hanc strenam, in Vigilia* Dominici *Natalis cœptam, & vix adulto primo anni mense finitam; Deum orans, vt quemadmodum in illo natus es & renatus, ita illi resurgas, & in illo æternùm sanctificeris.* Vale.

* Chartaceus hic amicus nec in commodis horis tibi importunus fiet, nec veniet non vocatus, nec loquetur non interrogatus; ab adulatione autem mendacioque, & dissimulatione alienus erit.

ILLVSTRISSIMO ATQVE AMPLISSIMO VIRO, DN. GEORGIO VILLERIO, MARCHIONI BVCKINGHAMIÆ, ANGLIÆ THALASSIARCHÆ, REGIORVM EQVORVM MAGISTRO, EQVITI PERISCELIDIS, &c.

Vod tua pace fiat, Illustrissime Thalassiarcha, traijciat libellus hic è nostra Insula in continentem Europæ, &, qui Britannus modò erat, nunc, & venturis in sæculis Cosmopolites sit, inscriptus tibi, scriptus omnibus, in gratiam Insularium, at in Christiani orbis commodum. Aër, vnde omnium spiritus alitur, nullius censendus est: & bona animi, vt virtutes & scientiæ, instar luminis, sine sui dispendio se impertiunt, vt locupletior fiat qui dedit, & minus habeat qui retinuit. In cœlos tibi extendit Regia pietas sacram hanc Orationis scalam: solus sine inuidia adscendere non potes: sequantur gradatim omnes gentes in spatiosam illam aulam; gratior eò venies, quò plures tecum attraxeris. Nec aliud pollicetur cætera tua humanitas, qui apud optimum & sapientissimum Regem ideo videris esse gratiosus, vt Reipubl. inseruias, & honesta bonorum vota prouehas. Non meretur huius insulæ angustijs concludi, multò minùs vnius possessio fieri libellus iste: itaque iam transfretaturus sermonem patrium, me authore, dedidicit, donatus Romana ciuitate, parique omnino cum ijs iure, quibus ipsa Roma hodie mater est. Caius Gracchus, si viueret, controuersiam fortè ei moueret vt peregrino; sed idem, qua erat proteruia, ciues suos negaret, qui mille annis proximis in Palatino monte nati sunt. Est vnicuique linguæ proprium aliquid & insitum, quod

nulla

nulla arte addiſcat alienigena: eſtque in Regis noſtri ſtilo natiua quædam venuſtas, quam fidiſsimus interpres, vtut ſe torqueat, nunquam exprimet: vt omittam neminem hodie reperiri tam profluente & copioſa Latini ſermonis vena quæ eloquentiæ Regiæ vbertati reſpondeat. Sic Homeri poëſin, aut Ariſtotelis opera nemo Latinus niſi infeliciter attigit. Quòd igitur Meditationem Regiam *mea opera deteriorem habeas, Nobiliſsime Vir, pro mercede veniam dabis, in delicto præſertim ineuitabili, & quod obſequij neceſsitate excuſetur. Leuiùs tamen peccauimus, quòd ſua Maieſtas auxiliarem nobis manum commodârit, permultis mutatis, quæ in mea verſione diſplicebant: pæne eundem habuiſſes vt authorem ſic operis interpretem, niſi luctuoſus Reginæ obitus diligentiam eius ſub finem remiſiſſet. Quæcunque autem huic editioni addita reperies, ea Sereniſsimus Author Anglico libello de induſtria ſubtraxerat, in hunc vt commodiorem locum reſeruanda. Illîc enim perſpicua breuitate ad communem captum deſcendere voluit: hîc eruditiorum rationem habuit. Vale Heros, & eum inter virtutum tuarum cultores ne dedigneris admittere, qui ſe tuo patrocinio nunquam faciet indignum,*

T. R.

MEDITATIO IN ORATIONEM DOMINICAM.

INter omnia Christianæ vitæ officia nihil est iustius, vel vtilius, quàm Deo seruire: & excellentissima huius seruitij species est oratio, idque varias ob causas: orationum autem omnium perfectissima est Dominica, maximeque ex vsu nostro, & solatio. Dei seruitium cæteris Christianæ vitæ officijs antecellere, Christianus nemo ambigat; siquidem homo ad Dei gloriam propriè creatus fuit; quod primò tenetur præstare tempore peregrinationis suæ in terris, quod finitum est; deinde habitationis suæ in cœlis, quod est sine fine. Orationem cæteris Christiani hominis actionibus præstare, testatur præceptum nobis datum; testatur ipsa actionis illius dignitas, testatur fructus, qui ex ea infinitus ad nos redundat. Præceptum est, vt oremus sine intermissione; & hoc vnum est, solumque, quod sine intermissione facere iubemur. Nam cæteris rebus suæ sunt & statæ vices: *singula tempus habent*, vt ait Salomon; at oratio, quando zelus cor hominis accendit, & cogitationes eò disponit, nunquam intempestiua est. Actionis dignitas inde apparet, quòd aliàs quidē cum hominibus nostri similib⁹ omnis noster versatur sermo; at precantes ipsum alloquimur Deum, & cum eo quodammodo sermocinamur, pro tempore quasi Semangeli facti, dum spes nostra & fides prece excitatæ acquirunt vires, vt Deum ad nos deuocent, & nostri veluti iuris eum faciant: immò, vt Deus nobiscum habitet, & nos cum eo sine fine. Infinitus ille, qui ex illius vsu fructus

Eccles. 3.

nobis

Luc. 6.

nobis cedit, ex mandato Seruatoris elucet, *petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis*: panē rogantes non accipiemꝰ lapidē, nec pro piscibꝰ serpentes, nec pro ouis scorpiones. Pollicetur nihil negatū iri nobis, quod precando Deū orabimꝰ, modò adsit fiducia exorandi: quin & iubemur * viduæ illius importunitatem in precando imitari, cum pari successus certitudine. Qua doctrina, si vllo vnquā in seculo, sanè vel maximè in hoc nostro opꝰ est, quo zelus orandi refrixit in nobis & exaruit, inque verba * degenerauit; imprimis in hac Insula, vbi Puritani conciones sine inducijs nos iubent venari, prece interea quamlibet minima contentos: atque ita præceptum Apostoli, *Orate sine intermissione*, mutant in hoc, *Concionamini sine intermissione*; alterum duntaxat eiusdem Apostoli sequentes mandatum, *concionantes & hortantes, opportunè & importunè*. Omnium autem orationum perfectissimam & excellentissimam esse Dominicam, inter omnes Christianos conuenit, ne quidem ipsa Brunistarum contumace secta refragante, etsi ipsi, dum precantur, hac formula vti omnino recusant. nempe, vna & sola est hæc Oratio, quam Saluator suo sanctissimo ore mortalibus dictauit, addito imitationis mandato.

* Luc. 18.

* Satis est hac tempestate, si in congressibus nostris de diuino cultu sermones cedamus, etsi nihil minùs cogitemus in vita. Scripturarum enim ars est, quam nemo ignorat, non anus garrula, non artifex de triuio, vt conqueritur D. Hieronymus ad Paulinum.

Cur autem fanatici hi Christum præeuntem sequi nolint, nulla alia causa est, nisi quia Puritanos Anglos, parentes suos, sequi malunt, quos zelo etiam student anteuertere, ex ijsdem progressi principijs. Puritani enim nostri solennes orandi formulas à matre Ecclesia * iniunctas vsurpare dedignantur, sed fratrum vnicuiq; scilicet, è vestigio concipiendæ sunt, & calente vena fundendæ preces: vnde & Brunistę Orationem Dominicam, licet ab ipso Deo iniunctam, reijciunt, quia vna est è solennibus & statis formulis; contumaciæ suæ æquiuocationem hanc prætexentes, quòd non his verbis, sed hoc modo Christus iusserit orare, videlicet, vt ipsi planos & simplices Seruatoris numeros prætereant, suumq; orent aut potius cantillent subitaneum discantum, prout fanaticus eorum Spiritus modos variauerit: non precantes è contextu sacro, sed è suo commentario & paraphrasi. Atque ita, dum sibimet ipsi præscribunt Canones, nec agnoscunt Deum pro patre, nec Ecclesiam pro matre. Nam Christus S. Luc. 11. disertis verbis præcipit, *quando oratis dicite, Pater noster*. Et profectò Puritani nostri tantùm non cum ijs videntur conspirasse, vt Orationem Dominicam omnino proscribant. Nam vitio vertunt Ecclesiæ * nostræ, quòd in Liturgia bis ea vtatur formula; vt scias quam minimum eius istis hominibus sufficere. Sed monstrosum hoc * extemporalium, & subitarū precum commentum Puritanos pariter & Brunistas transuersos rapit. iure monstrosum dico, siquidem vno eodemq; tempore rem vnam & concipi, & nasci volunt, contra naturæ morem, quę fœtum post conceptionem matris vtero aliquamdiu concludit, vt ibi augeatur, & maturescat

*Solēnes precum formulæ omni tempore in Ecclesia & præscriptæ & vsitatæ fuere, Concil. Mileuit. Can. 12. *Nec aliæ omnino preces dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudētioribus fuerint tractatæ vel comprobatæ in Synodo, &c.*

* Primo anno regni mei in Anglia, in cōuentu Hamptoniensi à me indicto, reprehendebatur inter cætera à Puritanis Dominicæ orationis in Liturgia nostrâ repetitio.

* Abutuntur eo loco, Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora, &c.

turescat donec edatur in lucem. Et hæc vniuersim est Naturæ via, in animalibus, in vegetabilibus, in mineralibus etiam ipsis intra terræ viscera; vtut Chymici cum Puritanis & Brunistis hic consentiant. Et sanè Puritanos nostros non iniuria Chymicos Theologiæ doctores appelles, cum suis illis puræ & purgatæ doctrinæ quintis essentijs. Naturam quoque imitatur gratia, nihil perfectum primo statim conatu producens, sed certis gradibus.

Verùm ne quis iniuria affectos à me existimet Puritanos nostros, quòd eos Brunistarum patres dixerim, petenda mihi est à Lectore venia, vt aliquantulum hic, eius causa, ab instituto meo digrediar. Iam dixi, quo pacto Brunistæ ex illo Puritanorum principio, *quod non sint admittendæ solennes precum formulæ*, Orationem Dominicam nolint recitare. nunc ostensurus sum eorundem principijs niti Brunistarum ab Ecclesia nostra separationem. Puritani nostri Episcoporum regimini, quod Antichristianum dicunt, prorsus aduersantur: vnde & Brunistæ, ne in ipsos cadant ruinæ Babylonis, Episcopos agnoscere recusant, reiectis quoque eorum nominibus, & titulis, spiritualique & temporali iurisdictione. Puritani Ceremonias Ecclesiæ, quæcunque ad eorum gustum non faciunt, reprehendunt, nempe, à Romana Ecclesia, quæ illis vtitur (vt aiunt) nunc pollutas, quantumuis antea fuerint incorruptæ; abutentes verbis Salomonis in Cantico, * *Nigra sum sed formosa*: vnde Brunistarum dogma sequutum est, non posse se in illius Ecclesiæ sinu diutius manere, aut eius vberibus ali, quæ Antichristianæ superstitionis labe fœdata est, & hoc verum est totius separationis fundamentum. Quæ enim causæ Ministros nostros Puritanos faciunt desertores officij, & gregis illis commissi, eæ Brunistis sufficiunt, vt Ecclesiæ vnionem prorsus respuant. Et quoniam magnificentissima templa sub Papatu exstructa fuere, & sic Pontificiorum hominum manibus, & consecrationibus, & aquis benedictis (vt aiunt) polluta; eam ab causam necesse habent isti, latronum & exlegum more, in syluas & speluncas fugere ad conciones habendas, & sacra facienda, freti omnino Cartwrighti dogmate, *Quod in Ecclesia verè reformata nullum vnquam locum habere debeat, qui aliquando Pontificius Sacerdos fuit.* Atque ita satis, ni fallor, ostendi fundatores esse & parentes Brunistarum Puritanos, siquidem illi id tantum rebus audacter exequuntur, quod hi, quum idem doceant, facere tamen verentur. Nec tantum Brunistarum natio ex Puritanis orta est, sed etiam innumera illa, quæ Amsterodamum obnubilant, sectarum examina ab ijsdem principijs prodierunt.

* Hæc verba Cantico in hunc sensum citabantur in libello supplice Puritanorum Linconiensium ad me.

Cartwright contra Whitgift.

Vera enim illa visibilis Ecclesia, quum rebus prosperis floret, qualis nunc in hoc regno (Deo gratia) illius cernitur conditio, *Ciuitas est super montem posita*, vbi ipsi cum liberis suis habitandum est, in vertice, in quam

inquam, editissimi montis, vnde minimus quisque lapsus eò nos agat præcipites, vbi nec fruticula occurrat quam apprehendas, nec quicquam omnino quod sufflaminet, donec tota ponderis mole in immanem lacus illius hiatum decideris, qui igne & sulphure æternùm æstuat. Quanquam enim illi homini, qui Christianam fidem, antea ignotam, amplecti desiderat, etiam atque etiam cogitandum sit, cui se Ecclesię debeat addicere: & conscientię testimonium sequendum, quę Ecclesia verbum salutis verè annunciet, iuxta reuelatam Dei voluntatem, non contradicens sacris literis, nec sacros fidei articulos inde petitos humanis traditionibus contaminans; omnes etenim fidei nostræ articuli ita perspicuè in Scriptura proponuntur, vt *agnus facile in hoc fluuio ambulet*, quemadmodum ait S. Gregor. statim tamen vt facta est electio Ecclesiæ, in qua viuere & mori decreuit, eam certè ex mandato Seruatoris audire debebit, quum Conscientia non nisi ducis vice fungatur, vt veram inueniat Ecclesiam; haudquaquam inuentam iudicatura, sed ab ea vtique iudicanda. quisquis enim Deum pro patre habere cupit, Ecclesiam pro matre agnoscere necesse habet, vt ait D. Augustinus. *Tenete igitur firmiter professionem vestram*, vt hortatur Apostolus; nec vos sinite *cuiuslibet doctrinæ vento* abduci: nec priuato aut Sancto illi Spiritui, quo Puritani gloriantur, confidite; ne fortè per ignei illius zeli scintillam aliquam ab Ecclesia primum separati * procedatis deinceps à Brunistis ad vnam, inde ad alteram Anabaptistarum sectam, & mutati continuò apud Iudaizantes illos Traskitas nomen profiteamini, adscribendi post omnia in profanam *Amoris familiam.* Ita videre est, dimissâ semel è manibus verâ Ecclesiâ, priuatoque illo *Reformationis* spiritu, iuxta Puritanorum disciplinam, adoptato, quàm pronum sit paulatim labi, & cadere in Chaos seu verius sentinam omnium hereseôn, & fœdam illam farraginem, cuius iusta merces est infernus.

Greg. epist. ad Leandrum ante præfationem in Iobum.

Augustin. Symbolo ad Catechum. *Ephes. 4. 14.*

* Hoc procedendi verbo vtuntur hi recentes hæretici, quoties ab vna secta ad aliam transfugiunt, quarum nouissima semper pessima.

Sed nunc popositum iter prosequemur, veniam huius diuerticuli petentes. zelus enim vindicandi Ecclesiam à vulpibus istis & vulpeculis, ab Hæreticis & Schismaticis, coëgit me, qui in hac mea ad orationem dominicam meditatione ramum oleę cum columba ore meo sumpseram, coruo ex arca misso nunc similem videri, præteruolantem scilicet suaues oleæ ramos, & graueolenti insidētem cadaueri.

Quum igitur Dominica oratio nostræ meditationis materia sit, visum est ante omnia eam verbatim proponere, vt à D. Matthæo scripta est: proxima erit cura, fauente numine, sensum eius breuiter exponere: vltima verò, summam omnium paucis colligere, quæ tum demum faciliùs intelligetur, quum verborum sensus explanatus fuerit. Verba sunt hæc: PATER NOSTER, QVI ES IN COELIS, SANCTIFICETVR NOMEN TVVM: ADVENIAT REGNVM TVVM: FIAT

VOLVNTAS TVA, SICVT IN CÆLO SIC ETIAM IN TERRA. PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE: ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM: SED LIBERA NOS A MALO. QVIA TVVM EST REGNVM, ET POTENTIA, ET GLORIA IN SÆCVLA SÆCVLORVM. AMEN.

PATER NOSTER. *Pater* est dignitatis & honoris titulus, at *Pater noster* infiniti amoris cum magnitudine mixti. Primis his duobus verbis monemur nos, qui nihil ſumus niſi puluis & cinis, quis ſit iſte quem alloquimur; ad conciliandam ſcilicet reuerentiam quam maximam: ne Puritanis fiamus ſimiles, qui cum Deo familiariter, tanquam cum ſodali ſuo, confabulantur; & menſæ ſacræ accumbunt cum Chriſto, velut pares cum pari, fratreſque eius (ſi dijs placet) & contubernales. Nos reuerentiam hîc debemus, ſed eam, quæ cum ſuauiſſima diuini amoris fiducia coniuncta ſit. Ille enim eſt Pater noſter, & nos adoptionis iure eius filij, & cum Chriſto æterni regni hæredes. Iubemur ſinguli eum vocare *noſtrum patrem*, numero multitudinis, vt oſtendatur ſancta illa, quæ eſt inter Sanctos, communio; noſque ipſos membra eſſe illius Eccleſiæ, quæ ex electis conflata eſt: contrà quàm faciunt heri natæ Amſterodamenſium ſectæ, vbi duo vel tres faciunt Eccleſiam: contrà quàm venerandæ antiquitatis contemptores, qui deblaterant orbem totum antè ſe natos Babylonium fuiſſe.

QVI ES IN COELIS. Hic locus eſt, vbi ſolium Maieſtatis eius conſpicitur: quanquam enim vbique præſens ſit, tam eſſentiæ infinitæ, quàm potentiæ ratione, inuito Vorſtio & Arminianorum nonnullis; in cœlo tamen duntaxat reſidet, vt in regia & Maieſtatis ſede, ſecundum illud Eſaiæ: *Cœlum eſt thronus meus, & terra ſcabellum pedum meorum.* COELORVM nomine monemur etiam, cuiuſmodi inuocemus Patrem, non terrenum videlicet hominem, ſed parentem cæleſtem, vt fiat illud *ſurſum corda.*

Nunc ad petitiones veniamus, quarum numerum ſeptenarium plerumque fecit vetus Eccleſia, ea verba diuidens in duas (*& ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo*) quæ à neotericis quibuſdam confunduntur in vnam. Sed, ſaluo meliorum iudicio, Patres mihi videntur commodiùs diuiſiſſe, vt ſuo oſtendemus loco. SANCTIFICETVR NOMEN TVVM. Hæc eſt prima petitio; & eſt affirmatio illi oppoſita, quod tertio præcepto prohibetur, *non ſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Ante omnia igitur petimus, vt obſequium illud, quod Deo debetur, ab omnibus præſtetur, quemadmodum nos facimus, antequam pro communi Eccleſię bono aut noſtro commodo Deum inuocemus. Impudentiæ enim foret in ſubdito, ſi quid a

ſuo

ſuo peteret Rege, non exhibito ante clientelari obſequio. Eam præcipuè ab cauſam] conditus fuit homo ad Dei imaginem, vt nomen Creatoris ſui ſanctificaret. Et hoc eſt æternum Eccleſiæ officium non modò militantis in terris, ſed etiam triumphantis in cælis; quæ ex Angelis & hominibus conflata nomen Dei laudat, & ſanctificat, ſine intermiſſione & fine. Sanctificamus Dei nomen in terris laudantes eum, orantéſque reuerenter, aut mirabilia eius opera enarrantes, aut pœnitentiam agentes peccatorum cum confeſſione, ædificantesue ad ſalutem fratres noſtros, aut teſtimonium, quum iure requiritur, perhibentes veritati. Obſeruandum & hoc eſt, verba non eſſe hic propoſita in præſenti tempore, *ſanctificamus nomen tuum*; ſed in ſenſu Optatiui modi, *ſanctificetur nomen tuum*; quoniam Chriſtianus omnis, tanquam viuum myſtici corporis Eccleſiæ membrum, orare tenetur, vt ab hominibus & Angelis laudetur & ſanctificetur Dei nomen, non ſolum in præſens, verum etiam in futurum, tempore interminato, & poſtquam tempus ipſum eſſe deſinet. Et quanquam ſatis notum ſit ita eſſe oportere, & ita ſemper fore, oramus tamen atque optamus vt fiat; quò noſtrum in Deo laudando ſanctum exprimamus zelum, & vnanimem cum cæteris Eccleſiæ, tam militantis quàm triumphantis, membris conſenſum. Oramus autem in hac petitione, vt Eccleſiæ militantis vita omnis eò præcipuè collineet, nempe, in nominis eius ſanctificationem, tam verbis, quàm rebus vbiq; promouendã. Quod verò optemus non Deum ipſum ſanctificari, ſed *nomen eius*, ratione non caret. Nam ille non tantum eſt perfectiſſimè ſanctus, ſed ipſamet ſanctitas; & quicquid in Deo eſt Deus eſt. Ideoque oramus, vt nomen eius in terris ſanctificetur à mortalibus, quemadmodum ipſe tam nominis quàm eſſentiæ ratione perfectiſſimè ſanctus exiſtit: non quòd in noſtra manu ſit vel ipſi, vel nomini ipſius ſanctitatem dare, ſed vt Deus ex gratia nobis det ipſius nomine ſanctè vti. Notandum quoque in hac oratione, vti in cæteris, Deum à nobis compellari numero vnitatis (*tu*) quum inter homines nota magnitudinis ſit numerus multitudinis (*nos*). Si cauſam requiris, Deus vnus eſt, imo ipſa vnitas: non quòd vnicam credamus in deitate perſonam, cum Iudæis, Arianis, & hæreticis, Filium ſimul & Spiritum ſanctum expungentibus; ſed quia tres licet ſint perſonæ, vna tamen eſt & indiuidua eſſentia, vna ſcilicet in tribus, & tres in vna, non diuiſi ſed diſtincti, iuxta Symbolum Athanaſij. Quum itaque vnus tantum nobis orandus ſit, cui omnis debetur gloria, numero vnitatis per excellentiam eum compellamus (*te*) eximentes è faſtis noſtris Ethnicos illos deos, cum Pontificis Romani Sanctis. Nam cultus ſui æmulos non patitur Deus, vt ipſe in ſecundo Decalogi præcepto de ſe teſtatur: & Eſaiæ 42. negat ſe alteri daturum gloriam ſuam.

VEN-

VENIAT REGNVM TVVM. Hæc est secunda petitio, tresq; admittit interpretationes, omnes cum Analogia fidei conuenientes. Prima est, quod orantes *regnum tuum veniat*, petere debeamus singuli, vt illius regni compotes fiamus, & tempore diuinitus præfinito perducamur eò, quæ multorum Patrum sententia est. Secunda, quòd hic oremus secundum Domini aduentum, quem se pollicetur maturaturum propter electos: ratio petitionis est, vt miseriarum Ecclesiæ aliquis tandem sit finis, imprimis propter horrendam illam, quam minatur Deus in nouissimis diebus, apostasiam, miserabili experientia nimis heu notam huic sæculo fide in terris non inuentâ, & charitate multorum frigente. quisquis autem hunc verborum sensum elegerit, proximam petitionẽ sic intelligat necesse est, *interea temporis fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra.* Tertia, cui ego magis faueo, vult hæc verba (*Veniat regnum tuum*) per sequentem petitionem (*Fiat voluntas tua sicut in cœlo sic & in terra*) planius exprimi & declarari. Huic autem interpretationi vt magis faueam, duæ faciunt causæ: Vna, quia in Euangelio familiare est Christo per regnum cœlorum intelligere Ecclesiam militantem: & omnibus fidelibus ex officio incumbit pro Ecclesiæ prospero statu, & pro pace Israelis preces fundere. Altera causa est in ea ipsa, quæ sequitur, petitione, *Fiat voluntas tua, &c.* id est, vt per florentem Ecclesiæ statum, tanquam per medium, voluntas Dei fiat in terris, sicut in cœlis. Quòd ad priorem sensum attinet, etsi iubemur, conspectis nouissimi diei signis prognosticis, *capita nostra * attollere*, scientes supremum illum & liberationis nostræ diem prope esse; etsi S. Paulus nobis dicit *creaturas omnes * gemere & parturire, vt renouentur*: & D. Iohannes, postquam, raptus spiritu, tum multa alia cœlestia mysteria, tum diuini throni gloriam conspexisset, à tam glorioso spectaculo in hæc verba erumpit, * *Etiam veni Domine Iesu*; clarum tamen in sacris literis locum non inuenio, vbi iubentur fideles maturationem dominici aduentus continuò orare. & hæc verba ex oratione Dominica ad id citare, nihil aliud esset, quàm principium petere, & controuersum pro confesso sumere. Quanquam enim mors ex carcere hoc & corpore peccati in æternam beatitudinem vendicet fideles, extincto in ijs per Christi mortem & passionem ipso mortis aculeo: & S. Paulus, in profundam raptus contemplationem, *cupierit * dissolui, & esse cum Christo*; nobis tamen orare non licet, vt maturetur mors nostra. Et quod illa in die nouissimo vniuersalis transmutatio erit omnibus electis, idem est vnicuique fidelium sua mors; nisi quòd illam rerum dissolutionem maior sequetur gloriæ mensura. Cęterùm, quòd Dei regnum venire optemus, perinde est, ac si optaremus Ecclesiam Dei in terris indies augeri, & electorum numerum vsque & vsq; multi-

Luc. 18.8.
Mat. 24.12.
* Luc. 21.28.
* Rom. 8.22.
* Apoc. 22.20.
* Phil. 1.23.

multiplicari; denique copiosam messem à Deo mitti, cum idoneo operarum numero.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN CŒLIS ET IN TERRA. Hac tertia petitione, meo quidem iudicio, optantur media, quibus Dei regnum consequamur; quasi dicas; *veniat regnum tuum, & in hunc finem voluntas tua fiat*. S. Lucas habet (*sicut in cœlo sic & in terra*) ostẽdens quanta à nobis cura optandum sit, vt diuina voluntas eodem prorsus modo in terris fiat, quo in cœlis. Deo duæ sunt voluntates; vna nobis *reuelata*, quæ dicitur *voluntas signi*, & hîc intelligitur: altera *occulta*, quæ dicitur *voluntas beneplaciti*, in æterno ipsius consilio: per quam omnia regit, & in gloriam suam tandem dirigit, sæpè è malis causis bonos eliciens effectus, & è tenebris lucem: nempè, ad misericordiæ suæ aut gloriæ mensuram implendam. Vnde S. Augustinus dicere ausus est, *bonum est vt sit malum*.

Precandum est igitur, vt quemadmodum Ecclesia triumphans in cœlis, ita militans in terris reuelatæ eius voluntati pareat, & discamus singuli rationem nostram subijcere, & voluntatem captiuam dedere eius mandatis. Quod si fieret, maiore sanè cura vtramque legis tabulam hodie obseruaremus; hæresibusque & schismatibus, & nouis opinionibus liberior esset Ecclesia. sed nihil tale in hoc mundo expectandum est. Vnicum restat votum, vt Deus augeat & multiplicet, quæ in Ecclesiam contulit, dona, iuxta eam mensuram, quam suæ gloriæ & nostro solatio maximè nouit conducere. Inhient vani Chiliastæ terrestre illud Christi regnum mille annorum, & Brightmannus cœlestem illam Ierusalem è cœlis deiectam stabiliat in terris; nobis è Dei verbo nihil certius esse debet, quàm nouissimos dies fore pessimos, & maximè periculosos. Quòd verò ad decretorum diuinorum, & occultæ illius voluntatis executionẽ attinet; eam vtiq; petere non iubemur quia est ineuitabilis. itaque sine murmure illi nos oportet submittere, dicentes cum Seruatore. *Mat. 26. 39. Non mea voluntas fiat, sed tua.* Nam primus symboli Apostolici articulus nos docet Deum esse omnipotentem; vtut Vorstius, & Arminiani voluntatem occultam, & æternum decretum illi eant ereptum; quibus authoribus multa in mundo fiunt, nolit velit Deus.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE. Hæc petitio est ordine quidem quarta, sed prima earum quibus singuli aliquid petunt sibi; pręmissis nempe votis pro Dei gloria promouenda, &, quod hinc sequitur, pro totius Ecclesiæ militantis fælicitate. Quanquã verò vnũquemq; oporteat hoc sibi petere, petimus tamẽ pro *nobis* in numero multitudinis, vt charitatẽ nostrã ostendam⁹, & sympathiã cum cæteris mẽbris corporis, cuius caput est Christ⁹. & sic in reliquis,

quæ

quæ ſequuntur, petitionibus, iuxta illam noui Teſtamenti regulam, * *Orate alij pro alijs.* Et hoc verbo (NOSTRVM) monemur vtique pro nobis ipſis nunquam eſſe orandum, niſi eadem opera oremus pro proximis. Sed hac mutuæ orationis regula noſtras ad Sanctos preces fundare, vt illi pro nobis orent; hoc verò nimis longè petitum eſt: & ſequeretur inde, nobis quoque pro ſanctis orandum eſſe, quemadmodum illi pro nobis orant, quia nempe iubemur alij pro alijs orare. Certè, qui in terris ſumus iubemur mutuam præſtare alijs in orando operam: ſed nec in eo præcepto, nec alibi vlla eſt in ſacris literis aut Sanctorum aut Angelorum mentio. & in Theologia, vbicunque de cultu Dei agitur, certiſſima regula eſt, *quod dubitas ne feceris*; ſecundum illud D. Pauli Rom. 14.5. *Vnuſquiſque in animo ſuo plenè certus eſto*. Præterea neminem conceptis verbis inuocamus, vt pro nobis oret; quemadmodum Papiſtæ Sanctos ſuos. vnum habemus Deum, vnum etiam mediatorem Dei & hominum Chriſtum Ieſum, * qui omnes ad ſe inuitat laborantes & ſuſtinentes onera, qui iubet vt ipſos infantes ſinant ad * ſe accedere. Ita 1.*Ioh.*2.1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum, & Rom.8. Spiritus Sanctus interpellat pro nobis ſuſpirijs inenarrabilibus. Plures mediatores in cœlis non noui; nec quiſquam alius promptiùs aut volet aut poterit nos audire & iuuare. Nec eam quæſtionem nunc tango, vtrum Sancti & Angeli pro nobis orent, necne: hoc certò ſcio Deum in verbo ſuo nobis authorem non eſſe, vt eos ad id inuocemus.

* *Iacob.*5.16.
* 1.*Tim.*2.5. *Mat.*11.28.
* *Mat.*19 14.

Quod autem hac petitione flagitamus, eſt *panis noſter quotidianus*, quem *hodie* mendicamus à Deo. Panem autem quotidianum à Deo hodie mendicamus, vt conſtet ab infimis mendicis ad ſummos reges neminem eſſe mortalium omnium; qui non neceſſe habeat temporalia bona, quæcunque illi opus ſunt, quotidie à Deo poſtulare. Eget enim in horas ſingulas, & momenta horarum, adiutorio diuino noſtra neceſſitas, tam in temporalibus, quàm ſpiritualibus rebus. ideoque D. Lucas ait *de die in diem*, quotidianam exprimens neceſſitatem noſtram ſic orandi. Et obſeruare debemus non modò in hac petitione, quæ prima eſt è quatuor illis quibus vnuſquiſque orat pro ſe, verumetiam in tribus ſequentibus verbum illud (*hodie*) quanquam expreſsè poſitum non ſit, intelligendum tamen eſſe. opus enim habemus quotidie, imò horis ſingulis remiſsionem peccatorum noſtrorum orare, & ne inducamur in tentationem, & vt liberemur ab omni malo. Similiter per verbum (*hodie*) intelligitur rerum neceſſariarum * per totam vitam ſuppeditatio, quo ſenſu in varijs Scripturæ ſacræ locis vox ea vſurpatur.

* *Heb.*3.7.

Idem quoque verbum monet non nisi peregrinos esse nos in hoc mundo, ideoque nec laborandum esse, vt hanc vitam pleno instruamus rerum apparatu, secundum Seruatoris regulam Apostolis traditam, *Nolite esse solliciti in crastinum*, non quòd hîc legitima vllius hominis prouidentia iuxta sortem suam damnetur, id enim esset Deum tentare; sed tantùm, quòd anxia illa & diffidens solicitudo remouenda sit, ne rerum caducarum prouisionem eximij illius & cælestis thesauri curæ anteponamus, sed præcipuam semper in Deo locemus fiduciam, qui nostram moderatam & legitimam in rebus parandis industriam successu beabit; memores vtique frustra plantari aut seri, nisi Deus incrementum det & benedictionem. Prima enim in nobis cura esse debet habitationis nostræ cœlestis, tum verò diuini fauoris aura nostram prosequetur diligentiam in moderata rerum necessariarum prouisione: *hoc primum facere oportet, & illud non omittere*, vt Christus dixit Pharisæis, Matt. 23. 23.

PANIS nomine, quem petimus à Deo, intelligendum venit omne genus alimenti, & quæcunq; alia sunt nobis opus in vita. *panis* enim, quia cōmunissimū est & maximè necessariū hominis alimentum, pro omnibus alimentorū generibus in sacra pagina vsurpatur. Et in nostris hisce Borealibus plagis, vbi plus quàm alibi carniū absumitur, fruges solæ *victualium* merentur nomen. *victualium* autem appellatio à victu est, quia inde viuitur. & quanquam ingens sit carnis vis quæ à nobis absumitur, annum tamen non aliunde felicem aut sterilem iudicamus, quàm ex vilitate & caritate annonæ. Propterea Christus Sacramenti materiam constituit *panem*, vt significaret hoc esse pabulum nostrum, *nam illius caro verè est cibus*. vnde & *Panis* nomine spiritualis quoque cibus noster intelligi potest, non abhorrentibus ab eo sensu græcis vocibus (ἄρτον ἐπιούσιον) quanquam mea sententia corporis alimentum hîc præcipuè notetur. PANIS appellatione comprehenduntur quoque cætera ad hanc vitam necessaria, vt discamus è temporalibus bonis ea tantùm nobis petenda, quæ ad *esse* necessaria sunt, quum pauperum & diuitum commune alimentum sit panis; vel ad summum, quæ ad *bene esse*, haud quaquam verò, quæ ad luxum & superfluitatem ducunt. talibus enim plerunque abutimur in perniciem nostram, & illecebræ duntaxat nobis sunt ad peccandum. Quòd si & hæc quoque ex immensa sua benignitate nobis largiatur Deus, gratos nos esse conuenit sobrieque & modestè illis vti, iuxta sortem nostram & conditionem, semper memores vnde profluxerint. Quum autem *Panem* oramus, id est, omnia temporalis vitæ subsidia, *baculus* quoque *panis* nostro voto comprehendendus est, orandumque, vt benedictio diuina comitetur dona sua, quo in vsus, quibus sunt destinata, nobis inseruiant:

seruiant: aliàs, etiam cum in ore est panis, peribimus fame, & moriemur vt Israelitæ, cum coturnicum carnibus inter dentes; supereritque nobis affluentia rerum omnium, quas mundanæ vitæ necessitas exigit, deerit tamen earum fructus & solatium; instar miseri Diuitis, qui in opum copia interijt inopia, aut muli illius dossuarij, qui pabuli onere degrauatus nulla eius portiuncula latrantẽ mitigabat stomachũ. Iam verò quòd Deum oramus, vt hoc, quicquid est, nobis concedat, intellectu non est difficile: nam ille solus est cœli & terræ, & omnium, quæ in ijs sunt, Dominus proprietarius; nos, dum illi visum erit, vsufructuarij duntaxat & coloni, & quidem particulæ alicuius in terræ globo, quam pro suo beneplacito in singulos contulit. Nam *Domini est terra, & plenitudo eius.* Psal. 24. 1.

ET REMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS REMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. Hæc quinta est petitio, maxima & grauissima earũ, quæ sunt vniuscuiusq; pro se: idcirco nefas est alia lege inæstimabile hoc beneficium, remissionis debitorum nostrorum, à Deo petere, quàm si nos debitoribus nostris remittamus. S. Lucas conditionem hanc clariùs exprimit his verbis: ET REMITTE NOBIS PECCATA NOSRRA; ETENIM IPSI REMITTIMVS OMNIBVS, QVI NOBIS DEBENT. Tanquam hac sola conditione flecti possit Deus, vt nostra nobis condonet peccata, si viderit nos *omnibus* iam condonasse, qui in nos deliquerunt. vbi verò *omnes* exprimuntur, nemo excipitur. Durus est hic sermo apud eos, qui mundi huius iudicio viri fortes habentur. Peccata nostra D. Matthæo *debita* vocantur, quasi argumento ducto à minore ad maius: Si Deum oramus, vt nobis nostra debita remittat, quî fieri potest, vt debitoribus nostris recusemus remittere, nisi expectare velimus mercedem, quam malus seruus * à Domino suo percepit? Et apud S. Lucam dicuntur *peccata*, vt sciamus multò magis debere nos fratrum nostrorum offensas remittere, quæ, nostris aduersus Deum peccatis longè grauissimis collata, minutula quædã debita æstimanda sunt, quum patri nostro cœlesti supplicemus, vt innumera & mortalia delicta nobis velit cõdonare. * Matt. 18. 34.

In voto hoc autem nostro, vt Deus *remittat nobis peccata nostra*, latet tacita peccatorum nostrorum confessio: nam si nulla nobis forent admissa, nihil opus esset hac veniæ petitione. Vnde necessariò efficitur, si verum est Ecclesiæ Romanæ dogma, quod decem præcepta ita possint à quibusdã seruari, vt omnia caueantur mortalia peccata; eximendos esse eiusmodi homines à Dominicæ Orationis recitatione, tanquã ea non indigentes. Nec consequentia hæc per mortaliũ & venialium peccatorum distinctionem elidi potest. Quorsum enim attinet à Deo petere venialium peccatorum remissionem, quum tot in-

dulgentias, quot libet nummis tuis * coëmere, à Romano Pontifice impetrare possis, pro venialibus simul & mortalibus, pro iam commissis peccatis & in posterum committendis? quæ gratia longè maior est, quàm vlla à Deo nobis vnquam promissa. Et testor fidem vidisse me ex hoc genere duas authenticas Bullas, vnam in Scotia, in teneriore mea ætate, Sacerdoti cuidam Scoto ereptam; alteram hîc in Anglia homini Hiberno ablatam, vtramque condonantem peccata & præterita & futura. Sed ad distinctionem inter mortalia & venialia peccata iam regredior. Nam venialia peccata (vt ipsi docent) animas duntaxat in Purgatorium abducunt, cuius clauis est penes Pontificem, claudentem fores & recludentem pro arbitrio. At nemo (vt spero) ambigit, quin omnes Apostoli oratione Dominica vsi fuerint, nempe ipsis à Domino speciatim tradita, vt ex S. Luca apparet: & verisimile est tam sanctos eos fuisse, & mortalia peccata tam pauca admisisse, quàm vllus è Pontificis Sanctis, quos nuperæ celebrãt Legendæ. Sed in Matthæo iubemur omnes sic orare: at, vbi omnes iubentur, nemo excipitur, ne quidem illa, quam omnes ætates beatam dicent, Diua Virgo; vtut Franciscani, & cum ijs Bellarmin9, eam ab omnĩ peccato & originali & actuali tentarint absoluere. Nec vllus dies sine hac generali peccatorum confessione & veniæ petitione nobis elabi debet, *Septies in die cadit iustus.* Hic igitur ab ipso Deo docemur fateri peccata nostra, at verò in sacris literis nusquam occurrit necessitas hæc nobis imposita sub æternæ mortis pœna, vt abditissima, quæ admisimus, peccata Sacerdoti nota faciamus. nam si vel cogitatiunculam iniustam celaueris, ilicet oleum cum opera perdidisti. Quòd enim ad illum locum attinet, *Confitemini * alij, alijs* si intelligatur de mutuis hominum offensis in hac vita, nihil opus est ad hanc confessionem audiendam Sacerdote; vel, si de peccatorum confesione accipias, certè soli Sacerdoti & nulli alteri ea detegere illo præcepto non iubemur: quanquam fatear neminem inueniri amicum aptiorem, cuius auribus peccata deponas, quam hominem Ecclesiasticum, pium & probum, vnde & solatium percipias, & ex potestate clauium peccatorum remisionem. Nec verò ex his locis causam euincent, ***Dic Ecclesiæ***; vel, ***Siste te summo Sacerdoti***; vel, ***quorum remiseritis peccata***; Nam in primo, ***Dic Ecclesiæ***, solę intelliguntur offensæ vnius in alterum; & in eo casu confesionem publicam esse oportet, publicatâ nimirum offensâ ad publicũ scandalum tollendũ; non vt priuatim (quod illi faciunt) in Sacerdotis aurẽ omnia insusurres; qui ex officio tenetur nulli mortalium ea detegere, sed perpetuum secreto silentium præstare, licet cum Regis & Reipub. internecione coniunctum, vel certissimo * Saluatoris nostri interitu, si nobiscum hic denuò versaretur in terris. At secundus locus, vt ***nos sistamus***

summo

* Quondam fœlix hic error fuit in *Romana Ecclesia*: nam intolerabili & prodigioso indulgentiarum abusu excitatus fuit *Lutherus* ad vulnus hoc, quod nunquam sanabitur, Pontificiæ iurisdictioni infligendum.

Prov. 24.16.

* *Iac.* 5.16.

Matt. 18.17.
Matt. 8.4.
Ioh. 20.23.

* Iuxta cuiusdam Iesuitæ placitum, vt habetur in responsione ad Epist. Cardinalis *Peronij*. pag. 28.

ſummo Sacerdoti, de publico quoq; actu intelligendus eſt: vt prętercam fieri id ſolitū magis ad publicā gratiarū actionem, vel ad partæ ſanitatis aut alterius cuiuſpiā beneficij indicium; vt manifeſtū eſt ex hiſtoria* leproſi purgati, cui Chriſt⁹ id iniunxit. Terti⁹ locus, *quorū remiſeritis peccata*, continet ſanè poteſtatē clauium datam Eccleſiæ; neminem tamem obſtringens, vt per auricularem confeſſionem priuato Sacerdoti delicta omnia enumeret; ſed miniſterialem Eccleſiæ poteſtatem oſtendens in condonando, id eſt, declarando remiſſa eſſe in cœlis peccata, quorumcumque ſatis pœnituit auctores in terris. Veruntamen non pudet Bellarminum dicere, iuris diuini eſſe coactam hanc eorum Auricularem confeſſionem, & verbi Dei authoritate niti. Ego cum Caluino * confeſſionem priuatam viro Eccleſiaſtico factam probo (quemadmodum antea profeſſus ſum) optaremque ex animo frequentiorem eſſe eam apud nos, rem citra controuerſiam præſtantiſſimi vſus, præſertim parandis hominum animis ad ſacram ſynaxim: ſed neceſſitas hæc illius à Romana Eccleſia iniuncta, vt arcanas cogitationes, quæcunque ſpeciem habent peccati, aperiamus Sacerdoti, mihi probari non poteſt; vtiliſſima quidem ea Ro. Eccleſiæ, ſed nulla diuini verbi auctoritate ſubnixa.

* Mat. 8. 4.

Inſt. lib. 3. cap. 4. ſect. 12.

Cæterùm conditio addita pacto huic inter Deum & nos, quòd nobis noſtra peccata remiſſurus non ſit Deus, niſi nos nobis inuicem remittamus, durus eſt (vt iam dixi) ſermo, pręſertim apud eos, qui magnos gerere ſpiritus vulgò æſtimantur: ſed mihi perſuaſum eſt, niſi hoc fecerimus, fruſtra nos ad æternę illi⁹ habitationis faſtigium adſpirare. Quandoquidem igitur hæc conditio eſt *cauſa ſine qua non* ſalutis noſtræ, meritò in æternæ fælicitatis negotio iſta nobis veniunt ſeriò examinanda: inprimis, quod lucrum aut damnum facturi ſimus, conditionem hanc nobis propoſitam explentes vel negligentes: deinde verò, an facilè poſſit expleri, ſi nobis non defuerit bona voluntas. Quòd ad prius attinet, res manifeſta eſt: nam conditionis illius obſeruatione lucrifacimus regnum cœlorum, impetrantes peccatorum veniam: eâ verò neglectâ cœlorum fores noſtra nobis manu occludimus: nam ſine peccatorum remiſſione nulla ſalus. Quòd ad alteram quæſtionem; magnanimi noſtri, vel qui tales haberi volunt, duram eſſe hanc aiunt & impoſſibilem conditionem; nec aliud ſibi hîc reſtare, niſi vt ad diuinæ miſericordiæ aſylum fugiant; quemadmodum in multis alijs præceptis, verbi gratia, *Si quis te cedet in dextram tuam maxillam, obuerte illi & alteram*; Et, *Si oculus tuus facit vt offendas, erue eum, & abijce abs te, melius eſt enim tibi, &c.* Verùm hæc præcepta non intelligenda ſunt abſolutè; vt Anabaptiſtarum nonnulli prius illud interpretati ſunt, & quidam * Hæretici poſterius; ſed comparatiuè,

Mat. 5. 39.
Matth. 18. 9.

*Origenes in ſimili cauſa meritas luit pœnas, qui, quùm planiſſima quæque Scripturæ loca verteret in allegorias, in vna caſtrationis allegoria tantopere cæcutijt, vt ſe ipſe caſtrarit.

tiuè, in hunc ſenſum; melius eſſe, vel minus nocere, vt feras alteram iniuriam, quàm vt ipſe vindices acceptam, reſiſtens malo ratione mala, & gladium vltionis Deo, & Magiſtratui, eius Vicario, eripiens. alioquin fortitudo, quæ rectè definita & intellecta ſumma eſt virtus, pro vitio profectò habenda eſſet. Nam vim vi repellere eſt iuris naturalis, & Seruator venit non euerſurus aut perditurus, ſed directurus & ſanctificaturus naturam. Et auſim dicere, neminem citari poſſe è recentibus fabulis Heroem, qui fortitudinem & viros * fortes maiore proſequatur encomio, quàm ſacræ Literæ: ſed vero vſu tota eius laus conſtat.

* Eſt athei Machiauelli placitum, per religionem ſolui vigorem animi, quod Martyrum infinitorum conſtantia abunde iam refutatum eſt.

Quod dicitur *de oculo eruendo*, non abſimilem ſenſum habet. nam, ſi per oculum non liceat tibi à peccato abſtinere, præſtat, vel minus nocet eum eruere, & cum alterius iactura ſaluum fieri, quàm vtroque ſaluo damnari. Neque literalis huius loci ſenſus admittendus, de alicuius membri amputatione, vel deſtructione; nam parricidij quædam ſpecies hæc foret: ſed ſolummodo, ſi quis ſenſuum nos in peccandi periculũ conijciat, verbi gratia, venuſtioris fœminæ adſpectus nos ad libidinem alliciat, aut alius quiſpiam ſenſus peccandi materiam nobis objiciat; vt eiuſmodi occaſiones, quæ aliàs illicitæ non forent, declinemus potiùs, quàm tentationis periculum per eas adeamus. atque ita nobis ipſis negantes rei gratæ & placitæ adſpectum, alterum quaſi oculorum ipſi nobis eruimus. Sic noſmetipſos priuantes rerum iucundarum auditu, aurium alteram quodammodo nobis amputamus: eodemque modo in cæteris ſenſibus. Nam quando nos ipſos fraudamus vſu ſenſus, qui nos maximè oblectat, quodammodo ſenſum ipſum abijcimus.

Quòd autem conditionem hanc in oratione Dominica impoſſibilem aiunt, reſpondeo, blaſphemiam eſſe impoſſibile iudicare aliquod mandatorum Chriſti. tum enim ſe mendacij obſtringeret Seruator, proprio edicens ore *iugum * ſuum leue eſſe*, & *onuſtos ad ſe inuitans, vt eos leuet*. Ideo enim in hunc mundum venit, vt meritis ſuis & paſſione nos à ſeruitute legis in libertatem filiorum Dei aſſereret. Quum igitur huius conditionis pretium ſit ipſum regnum cælorum, nec modò poſſibilis ſed facilis quoque eius obſeruatio, ſiquis id ſerio in animum induxerit, cur non omnem mouemus lapidem, vt tantam conſequamur beatitudinem, & parem declinemus miſeriam? nam nihil eſt hîc tertium. Vnica verò ratio, quæ faciat nos hoc poſſe, eſt ſeria ad Deum oratio, vt ille nobis det poſſe; ſecundum illud Auguſtini, *Da Domine, quod iubes, & iube quod vis*. Nam reuera *gratia* eſt inter flores, qui in noſtris hortis non germinant: ſed in bono propoſito (vt ante monui) animus obfirmandus eſt; non ſegniter agendum,

* Matt. 11. 28. 30.

nec

nec ad diuinæ misericordiæ asylum ideo fugiendum, quia quod iubetur cum nostro ingenio, & deprauatis affectibus non quadrat. Nam eius mandatis scienter reniti, est misericordiam, quæ non nisi obedientibus offerri solet, reijcere & contemnere: & non parere imperio, quia, quod imperatur, cum nostra pugnat indole, simile est excusationi, quam Tobacci helluones suæ prætexunt intemperantiæ; quòd ab olidissimo fumo abstinere nequeant, quia scilicet eius amore fascinati sunt. Et hæc est cuiuslibet demum peccati excusatio: abstinere nolunt, quia non possunt: sed, si verum amamus, nolunt quia non libet; instar pigri nebulonis, qui postquam in lecto iacuit, & plus, quàm sat est, dormijt, surgere tamen non potest, quia propter ignauiam non libet.

Sed quum fieri non posit, vt offensas condonemus, nisi habeamus charitatem; visum est breuiter vitium ei contrarium describere, odium scilicet & vindictam; vt ea ratione diuina illa virtus magis niteat, suisque splendeat coloribus, contrario scilicet per diametrum opposito, iuxta vetus illud & verum, *Contraria iuxta se posita magis elucescunt.*

Odij & vindictæ vitium in hominibus à veræ fortitudinis inopia, & degenere animo proficiscitur, in bestijs verò & reptilibus ab ignauia. hominum autem vilisimi & maximè degeneres sunt reprobi, & cælesti regi rebelles. Nam qui gratia Principis alicuius excidunt, & è terrena eijciuntur aula, longè inferiores sunt illis, quos gratia ad eximios honores prouexit. Primus mortalium hoc scelus ausus est Cainus, aduersus fratrem Abelem. nam quum de Deo ipso, scilicet agente, qui, eo repudiato, fratris sacrificium gratum habuit, vindictam sumere non posset, conuerso odio, fratrem interemit, qui patientis personam duntaxat sustinebat. quid hinc sequutum est? exlex ille & fugitiuus factus est, à Dei præsentia, à patris conspectu. O fortisime Caine, quantum tu honoris & gloriæ consecutus es, nobili hoc & virili patrato facinore, quòd ante alios omnes cædis exemplum dederis, & innocentem sanguinem primus effuderis? Post hunc alter nobis occurrit, qui non contentus idem facere, de facto quoque gloriatus est, tanquam re memorabili & viro digna. & hic erat Lamech, qui vindictam suam coram vxoribus venditauit, vt illis (quemadmodum creditur) sui metum incuteret. Sed si verum est, quod nonnulli è Iudæorum Rabbinis conijciunt, ille Cainum interfecit, & pro mercede maledictionem retulit, quam Deus, quum Cainum nota insigniret, eius occisori interminatus est. Vtut est, satis constat vtrumque damnatum fuisse, eorumque posteros diluuio absorptos. Sed ad hanc

rem

rem plura exempla citare non est necesse, quum multa millia huius generis singulis sæculis occurrant.

Vnum igitur gradum descendam ab impijs ad ignauos. quanquam enim scelerati & exleges bonis & probis viris multò sint inferiores, infra sceleratos tamen sunt ignaui, quum ne inter viros quidem mereantur censeri. Est autem veritas hæc notissima & irrefragabilis, sæuiores natura esse & proniores in vindictam, ignauos fortibus. Nam ignauus nunquam se satis tutum putat ab hoste; quem si vel mortuum conspiceret abiectumque ad pedes, metueret tamen (quod in Gallico est prouerbio) ne illi in oculos insiliret. Iam infra hos descendentes fœminas intueamur, viris sanè vasa debiliora. esse has maxima ex parte pusillanimes vulgo notum est, at viris esse multò sæuiores cupidioresque vindictæ non minus extra controuersiam est.

Quòd si & ad bestias vsque descendere libeat, quo quæque est meticulosior, eo sæuiorem deprehendes & appetentiorem vindictæ: quid de Leone iudicandum sit, ex meo monemur emblemate, *—est nobilis ira Leonis, &c.* Adhæc, animalia, quæ ex rapto viuunt, plæraque omnia & generosissima, non vltionis studio, sed fame, & necessitate alimenti aguntur in prædam: at cerui, quibus natura tantum indidit metus, vt sagacis canis latratu ingentia eorum armenta, ad nescio quot miliaria, fugari soleant, aduersus hostem pro se nihil audent, nisi aut libidine acti, aut desperatione, aut vindicta; victoriam tamen, quam semel consecuti sunt, tam impotenter & crudeliter exercent, vt hostem victum, quem iam vita reliquerit, longo tempore illi non relinquant; sed exanime cadauer perpetuis fodiant vulneribus, insultantes mortuo, calcantésque.

Quò verò notior fiat pauidissimorum animalium sæuitia, vltionisque cupiditas, visum est mihi hoc loco narrare, quod à duobus ceruis in totidem viuarijs factum fuisse ex hominibus fide dignis accepi. Horum alter in paruo viuario Vicecomitis Bindonij, recentis memoriæ, quum Veneri intentus duas secum ceruas in viuarij angulo haberet, superueniente fortè custode, qui pro more viuarium obibat, fœminæ dilapsæ sunt: ceruus vnà fugiens, quum eas sistere non posset, subito videlicet pauore attonitas, custodem semel aut bis respexit, irato & minace vultu, nihil vltrà eo tempore molitus. Sed, biduo admodùm elapso, custodi viuarium obeunti insidiatus, postquam eum sensim in angustias compulisset, versùs septum viuarij, cornibus, quantum potuit, in eum inuectus est, &, fracto venabulo, multa homini inflixit vulnera, quibus secundo aut tertio post die interijt, licet ceruus eo tempore, nescio quo casu, ab eo absterritus fuerit. Alter ceruus ex

eorum numero fuit, quos Suffolciæ Comes in viuario primos conclusit. Is quum anni hora venisset, qua Veneris œstrum sentiunt, victus à maiore senioreque, atque ita à ceruarum coniugio abactus, sequente vere tempus obseruauit, quo æmulus cornua abiecerat, quæ ipse minoris ætatis beneficio retinebat. Nec mora, matutina quadam hora eum inuasit, primò quidem vno custodum spectante, deinde omnibus, qui licet pedibus equisque, quantum poterant, eum sequerentur alterum à periculo vindicaturi, non tamen ante destitit eius vestigia premere, vt leporem vrget canis, quàm plurimis eum vulneribus confecisset. Illum ego postea canum ministerio occidi: nec alio quàm *Latronis* nomine à me & venationis comitibus insigniebatur.

Ex omnibus autem animantibus nullum est inutilius humanæ vitæ, aut minus necessarium simijs, & cercopithecis, in ludibrium naturæ (vt videtur) creatis: quorum aliquos quocunque iret, circumferre solebat Galenus, vsibus anatomicis, propter eam, quam cum humano corpore habebant, similitudinem. Nam Galeni tempore virorum aut fœminarum corpora secare, res erat horrenda & inhumana; quo in genere minor nunc est Christianis religio, quàm Ethnicis tunc fuit. His animalibus tanta à natura insita est ignauia, vt neminẽ inuadere aut mordere ausint, nisi fœminas, aut pueros, aut quos metu perculsos fugientesque conspexerint: at iniuriæ memoriam ad biennium vel triennium conseruant, occasionem vindictæ, quacunque possunt ratione, circumspicientes. Iam si & ad ea quoque animalia te dimittere volueris, quæ terræ puluerem lambunt, serpentes dico, & reptilia venenosa, malitiæ eorum & vltricis ingenij plenæ sunt historiæ. Sed nihil est hoc in ijs noui. nam in fatis est, quòd *semen mulieris conteret caput serpentis, & serpens illius calcaneum mordebit.* Quinetiam (vt huic rei finem faciamus) si in loca omnium infima despexeris, ipsum dico infernum, Dæmonas, eius incolas, deprehendes nihil nisi malitiam & vltionem spirantes. Satan ab initio mendax fuit, & homicida. primum eius post lapsum opus fuit, in hominem, Dei imaginem, se vendicare, idque fraude mala, quum Deum ipsum supra suam videret malitiam, electo ad hanc rem malignæ bestiæ, Serpentis, ministerio. Et iam ex præcipite peccati descensu, ad infernum vsque, satis (vt opinor) constat, non minus vile esse, quàm graue peccatum hoc, & veræ fortitudini contrarium. Sed quum infernali carcere, vnde primitus emersit, à nobis iam conclusum sit, ibi sanè destituatur. nos interea diuinæ illius virtutis, quæ Tartareo huic vitio opposita est, charitatis nempe, contemplatione adspectum oblectemus.

Nec duntaxat diuina quædam virtus est charitas, sed & Deus ipse est charitas, quemadmodum iam dixi. * D. Paulus illas tres magnas

* 1. Cor. 13.

nas virtutes Theologicas recensens, sine quibus nemo saluari potest, non modò vnam ex ijs charitatem facit, verum etiam omnium præstantissimam; absque qua cæteræ nullius sint pretij. & ex ijs omnibus sola charitas habenda est permanens virtus. nam Fides & Spes electos, tantùm dum in terris sunt, comitantur; Charitas nunquam eos deserit neque in hac, neque in futura vita. Quin, si Deum ipsum intuearis, *misericordia eius supra omnia opera eius.* at misericordia est charitatis opus. Cum Deo habitat charitas: eâ vestiuntur electi omnes, Angelique & Sancti in æternum. Nescio quo casu titulis meis additum fuerit nomen *Pacifici*, primo meo in Angliam ingressu, quum Leonis imagine, quo antehac emblemate vtebar, vera exprimatur fortitudo. sed me huius additamenti non pudet. nam in eo ipso typus Christi fuit Salomon, quòd R*ex pacis* fuerit. Hoc maximum erat donum, quo Christus, iam in cælos adscensurus, ornauit Apostolos, quòd *cum ijs pacem suam reliquerit.* Ipsemet pro persecutoribus suis orauit, & (quod in prouerbio est) suam illis mortem condonauit: tamque altè charitatis suæ vestigia impressit discipulo, quem amauit, quique in eius sinu recubuit, vt nihil dixerit ille discipulus, nihil scripserit, nihil fecerit, & quodammodo nihil spirarit in vita, nisi amorem & charitatem, tum Beatæ Virgini, tum Seruatori. Christus in cruce cohabitationis charitatem illis commendauit, tanquam matri & filio. Et sanè stilus illius, in scriptis omnibus, amore exuberat & charitate, nec aliud quam charitatem sonant eius Euangelium & Epistolæ. Et S. Hieronymus, ætate iam decrepita, quum nec concionari posset nec propemodum incedere, ait se in concionatoris suggestum non semel curasse duci, & repetitis sæpe verbis illis (*Paruuli amate alij alios*) vnde venerat redijsse; & cum interrogaretur, cur eam sententiam toties repeteret, respondisse, nouum hoc esse & vltimum nobis relictum à Magistro nostro præceptum, &, si solum fiat, sufficere. Sed tertium Euangelij illius caput, supra cætera, meretur Christianorum omnium cordibus literis inscribi marmoreis, præsertim versus eius decimus sextus, *Sic Deus dilexit mundum, &c.*

S. Hieronym. in Epist. Pauli ad Galat.

Et hîc res postulat, vt de Socero meo, nupero Daniæ Rege, ad æternam illius memoriam famamque hoc referam; quòd, quum literatus non fuerit, selectiores tamen & solatij pleniores Psalmos sua manu transcripserit, libello, quem perpetuò secum ferebat, vt Alexander Macedo Homeri Iliada. In morte, partem illam tertij capitis Euangelij Ioannis iterum atque iterum sibi legi voluit: qui vt hoc modo fœliciter abijt è vita, ita sobolem numerosam & beatam sibi superstitem reliquit: & in prole vnius è filiabus eius spero Deum Opt. Max. mecum vna in re acturum, quemadmodum cum Iobo, si non restituendo

Hoc Soceri mei enchiridion D. *Petrus Iunius*, vetus meus Præceptor secũ attulit è Dania, & mihi ostendit, subiuncta illa mortis, quam narro, historia.

endo mihi liberos quos abstulit , saltem in natis natorum meorum eos superstites conseruando: & Deum precor, vt opus hoc misericordiæ suæ, quod in me iam cœpit, prospero beet progressu.

Sed, vt ad S. Iohannem reuertamur, quàm fuerit Deo propter charitatem acceptus, ex eius morte videre est, præter multa alia virtutis documenta, quæ edidit in vita. Pacificè enim, & in lecto suo obijt, iam maturus æui; & quanquam sine Martyrij corona, quæ reliquis Apostolis contigit, Confessorum tamen omnium maximè insignis. Vt igitur diuinæ huius virtutis descriptionem finiam, ad perfectissimum illud exemplar vos remittam, quod admirabilis ille, & eruditus, & facundus Sancti spiritus amanuensis, in priore ad Corinthios epistola, nobis præformauit.

Atque ita calami penicillo repręsentata diuinissimæ huius virtutis pulchritudine, quàm poteram ad viuum, in tantis spatij angustijs; restat nunc veris eam limitibus circumscribere, & quo pacto rectè ea vti nos oporteat, scientes, ad quos extendi debeat nostra charitas, & quibus occasionibus, & qua mensura, vt ita conditionem eam, quam Deus tanta cura à nobis exigit, nos nostra ex parte præstare valeamus. Quod ad primam quæstionem attinet, citra controuersiam est charitatis nostræ partem omnibus hominibus, & bestijs quoque suo modo deberi. in varijs scripturæ locis misericordia nobis præcipitur * erga iumenta nostra; * *boui trituranti os non obligabis*: sed præcipuè *in * fidei domesticos* beneficientia nostra constare debet: deinde verò magis propriè mensuranda est nostra charitas secundum gradus, qui nos viciniùs aut remotiùs tangunt, exempli gratia, in patriam, in Magistratus ecclesiasticos vel ciuiles, in peregrinos intra fores nostras, in viduas & orphanos, in consanguineos nostros & affines, in vxores, parentes, fratres, sorores, liberos, in amicos denique, præsertim, quibus beneficio obstricti sumus. Et quemadmodum omnibus hominibus, sic omnibus occasionibus charitatem præstare tenemur, vbique parati eos iuuare, siue spirituali siue temporali opus est solatio; seu consilium nostrum expetitur, seu fortunarum nostrarum auxilium. Quibus modis dum succurrimus egentibus, præsertim autem re, charitas nostra iuxta prædictos gradus, & facultates nostras mensuranda est: alioquin eueniet, vt qui antea aliorum onera leuare potuimus, fiamus ipsi alijs onerosi. Ante omnia, omnibus, qui in nos deliquerunt, condonandum est, qua de re nunc propriè agimus. At in cunctis istis charitatis monstrandæ occasionibus is modus tenendus est, qui nos ab vtroque extremorum vindicet. quanquam enim pro omnibus orare conueniat, cum omnibus tamen conuersari non conuenit, multò minùs cum

*Prou. 12. 10.
*1. Cor. 9. 9.
*Gal. 6. 10.

omnibus amicitiam colere. Nam nemo sui ita securus sit, vt non metuat mali sodalitij contagium. nostis illud, *corrumpunt bonos mores colloquia praua*: ideoque *qui stat videat ne cadat*; præter nominis labem quæ ex perditorum hominum societate contrahitur. Ferunt sanctum illum amoris Apostolum, cuius modò à nobis mentio facta est, Ephesum quodam tempore ad balneum aquæ calidæ * concessisse, vbi quum Cerinthum hæreticum conspiceret, inde sese proripuit illotus, metu ne balneum, in quo Cerinthus hostis veritatis lauaretur, corrueret. Et sanè factum hoc nihil ab Epistolæ illius doctrina abludit, *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne dicite ei, aue, ne forte participes fiatis peccati illius.* Quum igitur sanctus hic Apostolus, quem tantopere Dominus dilexit, ita sibi à malo sodalitio metuerit, tanto æquius est nos cauere quanto nostrum optimus spiritualibus gratiæ donis infra eum est.

1.Cor.14.33. 1.Cor.10.12.

Iren. aduers. hære. lib. 3. & Euseb. l. 3. Ecclesi. hist. cap. 25.

Ioan. Epist. 2.10.

Similiter & hæc conditio, *vt condonemus ijs, qui in nos deliquerunt*, suos quoque habet limites, quibus obseruatio illius facilior euadit. Nam Saluator mandat, vt offensas illis toties remittamus, quoties eos offensarum pœnitet; ita non minus illi obstringuntur ad pœnitentiam, quàm nos ad condonationem, quanquam nostra condonatio ab eorum pœnitentia non debeat prorsus & in totum pendere, Marc. 11. 25. *Quum statis & precamini, remitite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater ille vester &c.* adeo, vbi vbi vixerit debitor tuus, orare cum fructu non potes, nisi illi debitum remiseris.

Intelligendum quoq; est, per nostram remissionem non ligari magistratuum manus à pœna delinquẽtium, iuxta delictorum gradus. sic tamen, vt zelo iustitiæ, non nostris commodis aut affectibus seruiamus. Nec in hoc præcepto priuatis hominibus interdicitur, ne iusto Magistratui suas deferant querelas, & compensationem modo iniuriæ conuenientem poscant, iuxta seruatoris præceptum, *Dic Ecclesiæ.* Verùm vnusquisque nobis amandus est, plurisue aut minoris faciendus, prout eius virtutes, aut bona fama, vel ipsius erga nos affectus merebitur. Nec verò nobis interdicitur moderamen inculpatæ tutelæ, si quis fortè iniustè nos petierit aut inuaserit. nam defensio est iuris naturalis & gentium: odium duntaxat & malitiam eijcere conuenit ex animis, & puras à vindicta manus seruare. nam Deo soli, eiusq; in terra vicarijs debetur vindicta, *mihi vindictam, ego retribuam.* Et, obsecro, qualis foret in hoc mundo humanæ vitæ conditio, si vnicuiq; fas esset in sua causa iudicem agere, & suas vlcisci iniurias? Certum est Regibus aut Magistratibus nihil opus tunc fore, qui leges darent; nec populum opinor relinquendum, qui acciperet. passim enim tunc homo homini lupus euaderet, quum aliàs conditus sit ζῶον πολιτικόν, ad mutuæ societatis solatium.

Rom.12.19.

solatium. Maledictio ea fuit Ismaëli denunciata vaticinio, *vt * manus eius ferretur contra omnes, & manus omnium contra eum.*

* Gen. 16. 12.

At nostri viri fortes non possunt tam facilè iniurias concoquere, & magistratui conqueri erubescunt. Respondeo, erubescendum tunc illis esse, Deo aut legibus parere, vel, quod hinc sequitur, sub eorum tutela viuere; sed Gigantum & fortium venatorum more errandum esse illis in orbe, & viuendum ex rapto. At cui tunc vsui sunt gladij, & qui eos ferunt? permagno sanè, vt Deo, & Regi, & patriæ inseruiant, & se inculpatè defendant, & debiliores, si fortè id exigit necessitas, à potentiorum iniurijs asserant. quanto cum honore produntur in sacris literis Dauidis acta? quid non conatæ sunt gentes, vt Herculem referrent inter Deos? Legite veteres iuramentorum formulas ab equitum ordinibus præstari solitas, eam præcipuè *Periscelidis* nostræ, & quæ hodie ab vnoquoq; equite Auarato in Scotia exigitur; vel inde cernere erit, quò miseriæ plerique in hac Insula redacti sint, qui ideo à Sacramento altaris abstinent, quia studium vindictæ in animis circumferunt, obliti duorum præceptorum S. Pauli, vnius, *vt se examinent*, alterius, *vt accedant*. Satis isti habent se examinare, fortè nunquam accessuri: & accedendi tempus esse negant, donec ipsi fuerint perfecti; immemores, Christum in hunc mundum venisse, non sanorum, sed ægrorum causa; nosq; ad eam mensam accedere debiles admodum, & malè affectos, vt spirituali illo & cœlesti cibo reficiamur, nihil nobiscum eò ferentes, nisi bonā voluntatē & emēdationis propositū. Quòd si ex animis vindictā nolint eijcere, quid proderit à cœna Domini abstinere? quomodo enim orationē Dominicā orare poterunt, nisi debitoribus suis remittant? &, quod hinc sequitur, quomodo remissionē peccatorum consequentur, sine qua nulla est salus? Sciant igitur, dum sic viuunt, viuere se exleges, & alienos à Dei fœdere, &, si absque pœnitentia moriantur, certo certius damnari. Nemo est fateor tam integræ vitæ, qui non opus habeat subitam & improuisam mortem seriò deprecari, quemadmodum in nostræ Ecclesiæ liturgia habetur; vt tempus pœnitentiæ ante mortem nacti, é corde expurgemus labem peccati, & conscientiam exoneremus. Allicimur enim omnes, & ducimur in nostram perniciem, á tribus illis fortissimis & tremendis oratoribus, Mundo, Carne, Diabolo. Quòd si optimus quisq; nullam vitæ suæ partem periculosæ huius militiæ immunē habeat, quid fiat de istis in professa rebellione infelicem efflantibus animam, dum præcepto diuino repugnant, nec possunt remissionem peccatorum suorum precari? & tamen nemo istorum vel vnius horæ inducias habet à morte. Certè ego crederem subitæ mortis cogitationem tormentum fore istorum hominum conscientijs perpetuum: attamen ita creuit inter nos

1. Chron. 11.

1. Cor. 11. 28.

eorum numerus, vt non facilè sit Papistam ab Athe[illegible] hac in re discernere. nam Papistarum plerique, vt Sacramenti neglecti mulctam legibus irrogatam declinent, odij, & vindictæ prætextu vti solent.

Nunc autem, quòd in hac petitione prolixior fuerim, quàm in vlla cæterarum, à lectore beneuolo veniam non despero; tum quia remissio peccatorum (vt ante dixi) causa est, sine qua non æternæ salutis vnicuique Christiano: tum quia hæc illi adnexa conditio tam parui fieri solet in hoc sæculo, inque aula etiam negligitur, & quidem à melioris loci hominibus; sequorque in hac re Seruatoris nostri, authoris huius orationis, exemplum, qui eodem in loco, vbi hanc orationem proponit, Matth. 6. statim excurrit in fusiorem conditionis illius quæ petitioni adnectitur, interpretationem, nihil eiusmodi conatus in cæteris.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM, &c. Arminianis placere non potest huius petitionis figura; quam haud dubiè talem cuperent, *& ne patere nos in tentationem induci*: adderet Vorstius, *quantum, Domine, in te est, nam tua potestas non est infinita.* Cauendum tamen, ne hoc vitato incōmodo in aliud incidamus, Puritanorum quorundam, qui per sequelam Deum faciunt authorem peccati: quem errorem Papistæ falsò imputant religioni nostræ, *medio itur tutiùs.* S. Augustinus optimus est huius litis arbiter, apud eum compromitto. In re tam sublimi decet vnumquemq; *sapere ad sobrietatem*, ex D. Pauli consilio Rom. 12. qui tamen ipse in tertium cœlum raptus fuit, & alta hęc mysteria, quæ non indaganda sed adoranda sunt, perspectiora sine dubio habebat. Sufficiat nobis scire, Adamum per lapsum suum excidisse libertate arbitrij, tum sibi, tum posteris suis omnibus; vt in nostrum optimo nulla ampliùs dreprehendatur cogitatio bona, nisi missa à Deo; qui ex infecta & corrupta massa per efficacem gratiā, quos vult, secernit ad opus misericordiæ; cæteros relinquens vijs suis, quæ omnes ducunt ad interitum: sic tamen vt Deus, quanquam ad se electos trahit, qui aliàs cœli compotes esse non poterant, neminem cogat à se deficere, nam *perditio tua ex te, Israel.* Ideoque dicitur Deus nos ducere in tentationem, quando à tentatione nos potente sua dextra non vindicat: ita dictus est cor Pharaonis obdurasse, quia non emollijt; similis nutrici, quæ cum paruulum habeat alumnum, primos iam tentantem gressus, si eum solum destituat, cadendi author existimatur, quia nouit absque auxilio fieri non posse, quin cadat. Tentationes verò aut nascuntur in nobis, aut extrinsecus veniunt: si in nobis nascuntur, serijs precibus & sacris meditationibus crebrò vtendum; antidota etiam peccatorum venenis, quæ in nobis sentimus germinare, adhibenda: nam *contraria contrarijs curantur.* Permagnum

August. de prædest. Sanctorum: de dono perseuerantiæ: & contra Pelagianos, & passim alibi in suis operibus.

Hose. 13. 9.

magnum quoque est in bonis libris subsidium, permagnum in sani Theologi consilio, talis tamen, qui integræ vitæ testimonio insignis sit. Quod si ab externis causis veniant tentationes nostræ, vt si aliquis è sensibus nostris illicita capiatur voluptate, subtrahenda est illi (vt iam dixi) periculi materia. si rebus prosperis, aut aduersis in tentationem ducamur, idonea applicemus remedia; contra aduersas, nos in desperationem trahentes, patientiâ, quantum fieri potest, armati solitudinem vitemus, & à prudentibus, pijs, honestis & integris amicis consilium petamus. sin prosperis tentemur; quod genus periculosius esse solet, vt prius illud asperius; ex minimâ, quam patimur, ægritudine, & molestia nostræ naturæ fragilitatem cogitemus, sæpeque animis nostris obuersetur mortis necessitas, & sermones funebres sæpe legere, sæpe audire labor sit, *Puluis es & in puluerē reuerteris*: &, vt verbo dicam, quum tot tentatores nos sollicitent, tot tentationum occasiones horis singulis nos obsideant, extrinsecus, intrinsecus, sic vt tota hominis verè Christiani vita nihil aliud sit, quàm vnum, in perpetua hac militia, constantiæ nostræ experimentum; ratio profectò exigit, vt nobis ipsi semper excubemus, omnia facta nostra, omnesque cogitationes seuerè obseruantes. frustra aliàs Deum orabimus, ne nos inducat in tentationem, si nosmetipsos interea, quæcunque se offerat occasio, inducamus; similes illi, qui volens in luto hæret, & prætereuntis auxilium inuocat.

Gen. 3. 19.

SED LIBERA NOS A MALO. hæc nouissima est petitio, & (vt ante monui) ex veteris Ecclesiæ calculo septima, ex vulgari horum temporum, sexta. Patrum opinione septima est, qui eam à priore (*ne nos inducas in tentationem*) ideo diuiserunt, quia hîc petimus liberari à malo; at liberatio antecedentem habet seruitutem, vel certè imminens periculum. atque ita in priore petitione optamus expediri à tentationibus futuris, in hac verò ab omni malo, siue præsente siue imminente, siue culpæ siue pœnæ, & à rerum aduersarum, quibuscunque premimur, molestijs. Sed nostra Ecclesia ramum hunc facit prægressæ petitionis, & sic partem sextæ, quia incipit à particula (ἀλλὰ,) quasi diceres, *Domine, ne nos inducas in tentationem, sed ab omni eiusmodi malo nos semper libera.* Siue autem septimam hanc velis petitionem siue ramum sextæ, vtraque opinio orthodoxa est, & satis idonea, licet vetustior (vt iam ostendi) plenior videatur. summa enim petitionis est, *ne ducat nos Deus in tentationem sed à malo quolibet, vel præsente vel futuro, nos liberet.* Contextus Græcus habet (ἀπὸ τοῦ πονηροῦ) *ab improbo illo*; quibus verbis monemur, quàm necessaria nobis sit continua ad Deum oratio, vt à vetere illo, & insidioso, & inquieto hoste liberemur, qui *circundat terram instar Leonis rugientis, quærens quem deuoret.* & hac peti-

tione ſic intellecta docemur proprijs noſtris viribus diffidere, contra tam potentem & efferum hoſtem, & fide armari, vt tutò dormiamus, *ſub vmbra alarum tuarum, Domine.* Latina tranſlatio (à malo) vtrumque ſenſum ferre poteſt, vel, *ab improbo illo*, vel, *à re quauis mala*: & Britannica noſtra omne genus mali complectitur, quod nobis aut Satanę inſidijs, aut alia quacunque ratione poterit accidere. atque ita nobis orandus eſt Deus, vt miſericorde ſua dextra nos ab omni malo tutos præſtet, in rebus corporeis, in rebus ſpiritualibus, per quas aut minuantur huius vitæ ſolatia, aut ſpirituali æternæ ſalutis gratiæ reſiſtatur; vt eamus cubitum ſine periculo, & reſurgamus ſine metu, vel mille hoſtibus quietem noſtram obſidentibus, & ſpiritualibus & temporalibus. Et hic in S. Luca finitur oratio Dominica: at in S. Matthæo clauditur epilogo, *quia tuum eſt regnum & potentia & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.*

Psal. 91.4.

Quiſquis ſeriò occaſionem inſpexerit, qua Saluator noſter hanc precandi formulam in vtroque Euangelio propoſuit, bis ab eo propoſitam inueniet, ſemel diſcipulis ſuis priuatim, quum vnus ex ijs doceri cuperet, quomodo orandum eſſet; & tum quidem ſolas petitiones tradidit, breui illo procemio præmiſſo, *Pater noſter qui es in cœlis*; quo tempore duas vel tres è petitionibus clariùs expreſſit, quam poſtea in publica illa ad populum concione. ſemper enim illi in more fuit ſenſa animi diſcipulis, quàm populo dilucidiùs proponere. & hæc eſt formula apud S. Lucam, cap. 11. Alio poſt tempore populum docuit ſic orare, in prolixa illa ad populum concione, in monte, & tunc prædictum addidit epilogum: & hæc formula habetur, Matth. 6. quo tempore apparet ideo additum epilogum, vt populum doceret maiore cum fiducia & reuerentia orare, *ſi quidem ad eum, quem orarent, pertineret & regnum, & potentia, & gloria in æternum.* Fateor quidem deſiderari in vulgata Latina tranſlatione epilogum iſtum, etiam in S. Matthęo: & eruditiſſimus ille Typographus Robertus Stephanus in veteribus quibuſdam codicibus græcis negat reperiri: ſed parum intereſt; paſſim enim hodie agnoſcitur canonicus.

Epilogi huius verba cauſam continent, cur cœleſtem Patrem oremus; *eius enim eſt regnum.* non modo igitur Rex eſt, ſed *regnum* per excellentiam (ἡ βασιλεία) illius eſt. quemadmodum, licet multi futuri ſint Antichriſti, magnus tamen ille Antichriſtus, qui generalis Apoſtaſiæ funem ducit, ὁ ἀντίχριστος dicitur; ita Deus ſolus rerum omnium in ſolidū Rex eſt, Principes in terris, eius Vicarij, nil niſi exigui ex illo pelago canales & riui. Nec ſolūmodo rerum omnium Rex eſt, verūetiam ſolus potentiā habet, vt iam non infinitè magnus ille Rex duntaxat habendus ſit; nam & magnis Regibus non licet, quicquid libet; ſed

Rex

Rex infinitè potens & omnipotens. Nec solum **regnum** & **potentia**, verumetiam **gloria**, qua splendent priora ambo, illius est. adeo terrena regna & potestates, & honores (nam sine honoribus regna omnia terrena & potestates vilescunt) guttæ meræ sunt, ex vasto illo & immenso haustæ Oceano. Cæterùm, si temporaria hæc forent, suspicari possemus aliquando interitura: itaq; vt tollatur dubitatio, supremis hisce, & incomparabiliter eximijs titulis sempiterna adiungitur duratio, vt doceat **regnum** eius, & **potentiam**, & **gloriam** nec finiri olim, nec mutari, nec minui. Memores igitur, in primis quidem huius orationis verbis vocari eum à nobis *Patrem nostrum*, vnde oritur diuini in nos amoris fiducia; in nouissimis verò infinitam eius potestatem agnosci; certo certiùs possumus confidere, quòd & velit & possit nos audire, & votis nostris annuere.

Subiungitur hisce omnibus, pro conclusione. AMEN, qua voce iubemur breuiter in memoriam reuocare, quæcunq; ante petiuimus, fidum addentes votum, vt petita exoremus. quod testimonio esse potest quoties hac vtimur oratione, verba ipsa nos intelligere debere, contrà quàm faciunt Papistæ, qui docent pueros, & ignaras mulierculas hanc orationem Latinè emurmurare, aut verius corrumpere, ad Ecclesiæ intentionem. Sed si D. Pauli regula vera sit, 1. Corint. 14. idiotæ hi precibus suis, quas non intelligunt, *Amen* subiungere non possunt. Sed non hîc tantùm sensit Romana Ecclesia fortunam aduersam, quòd hac in re cum S. Paulo malè illi conueniat, verumetiam, quòd Christi interdicto in huius orationis procemio aduersetur, Mat. 6. Ibi enim inanes battologias, quales ab Ethnicis vsurpantur, condemnat, dum hoc modo præcipit orare: at Romanenses Ethnicorum imitationem exemplo Christi prætulerunt; testatur Beatæ Virginis Rosarium, testantur preces ad globulos numeratæ; sexagies vel amplius *Pater & aue* ad nauim iterata, contra Christi interdictum, inanes battologias damnantis. Ego certò scio repetitionē nullam excogitari posse inaniorem, quàm cùm non* intellecta toties repetitur oratio, inuito (vt ante dixi) D. Paulo, &, ausim dicere, sine vllo antiquitatis aut præcepto aut exemplo, multis post Christum sæculis. In hisce tamē inanibus battologijs magna est, eorum iudicio, meriti materia. Obseruandum quoq; est, Seruatorem nostrum, quanquam suo nomine Deum voluerit à nobis compellari, sui tamen nominis in hac oratione nusquam meminisse, non quòd dubitem *Patris* nomine totā Trinitatem in hac oratione significari; sed quia fortè huic orationi nomen suum inserere noluit, præscius superstitionis venturorum sæculorum, quibus multos intercessores precibus suis adoptarūt, Sanctos innumeros, tam mares quàm fœminas. Certè sub patribus nostris tam crassa fuit huius superstitionis

* Decem aut duodecim ab hinc annis, schediasma cuiusdam Sacerdotis Angli ipsemet legi, vbi multis argumentis euincere conatur Author Orationem Dominicam, & alias eiusmodi breues preces, vtiliùs à plebe Latinè quàm vernaculè recitari, quanquam nihil illi intelligant nisi vernaculum.

nis caligo, vt magnus Theologus, ante annos admodum sexaginta, in Academia Andreapolitana, publicè docuerit orationem Dominicam Diuæ Virgini etiam dici posse: vnde tanta in Academia nata est controuersia, vt conuocatâ ibidem synodo cognosci & definiri necesse fuerit. Et quantulo minor fuit in viro erudito, cuiusmodi Bonauenturâ nouimus, superstitio, Dauidis Psalmos de Diua virgine interpretari, & de ea intelligere, quęcunq; de Deo dicta fuerunt? & tamen, paucis abhinc annis, Lutetiæ prodijt noua famosi illius libri editio. Sed cum Deus Opt. Max. ex infinita sua misericordia nos, huius Insulæ habitatores, à tenebris illis plusquam Ægyptijs expedierit, mirari subit permultorum nostra ætate inconstantiam, & stultum nouitatis studium, qui Glauci & Diomedis permutationem facientes, & abiecta pura veritate, pictas amplectentes fabulas oculos intellectus occludunt, capita priori caligini rursus immergentes, & lumen veritatis, quo vti frui possent, sua sponte recusantes.

Finita iam nostra in orationem Dominicam meditatione, tantùm hoc, quod promisi, superest, vt in breuem summam omnia colligam; quò melior sit intellectus, & firmior memoria earum rerum, quas oramus, & oratio nostra viuidiùs consignetur altiusque imprimatur cordibus nostris. & breuiter ita se habet: Imprimis inuocamus Deum suauissimo *Patris* nomine, vnde nobis oriatur ex eius amore fiducia, quòd preces nostras exaudiet, & votis annuet. Deinde, vt reuerentiam sibi à nobis conciliet, persuasumq; habeamus nihil omnituentem eius oculum latere, domiciliũ gloriæ ipsius nominamus, quod est in cœlis. Tum verò tria communi nomine, ad gloriam eius, ante petimus, quàm pro nobis ipsis sigillatim quicquam oremus: In primo, nostrum illi deferimus obsequium, optantes nomen eius sanctificari in cœlis, & in terris, sicut nos tunc facimus: In secundo poscimus, vt regnum eius veniat, tum generatim, in altero eius aduentu; tum verò, vt Ecclesia militans interea temporis floreat, & singuli spacio à Deo præfinito illius regni compotes fiamus; interim vt illius voluntas in terris fiat, quemadmodum in cœlis; quod per modum effectus à regno Dei in terris proficiscitur: estque tertia & nouissima vniuersalium petitionum, pro diuinæ gloriæ propagatione, & Ecclesiæ felicitate. At si libeat tres istas petitiones paulò altiùs expendere, deprehendentur quoque sanctissimæ Trinitatis nos commonefacere; Dei patris quidem, dum nomen eius sanctificari optamus, cuius nomen nulla potest lingua exprimi: Dei filij, dum regnum eius precamur venire, est enim Rex, Sacerdos, & Propheta, & regni illius null⁹ erit finis: Spiritus sancti denique, cum oramus voluntatem eius in terris fieri, quemadmodum in cœlis. ille enim est, qui voluntates Electorum sanctificat Deoque

que per Christum Iesum acceptas reddit. Primæ autem nostræ petitionis priuatæ materia est *Panis quotidiauus*, nam ni Deus nos alat suppeditans benignè, quæ temporalis huius vitæ necessitas exigit, exspirabit prius vita nostra, quàm cultum eum, quem à nobis exigit, inchoemus; nec per repentinam mortem nobis licebit nos accingere ad iter in patriam nostram. Proximè oramus præteritorum peccatorum remissionem, vt stemus recti in curia, loti in Agni sanguine. aliàs enim pabulo hoc corporeo saginamur, velut ad victimam. Esse autem nos tanti & tam inæstimabilis beneficij capaces professione charitatis nostræ ostendimus, condonantes fratribus peccata iuxta illius præceptum. Tum vero horrenda præteritorum nostrorum peccatorum turpitudo, & syncera illa nostra pro ijs contritio, vnà cum debilitatis nostræ agnitione, & virium nostrarum diffidentia, orare nos faciunt, non modò ne in tam periculosas tentationes in posterum nos ducat, sed ab omni malo nos etiam liberet, & corporis & animæ, tempore præterito, præsenti, & futuro; præsertim à sæuis, & subdolis improbi illius aggressionibus. Vtque in proœmio cælestem eum patrem diximus, ad conciliandam reuerentiam, & diuini in nos amoris fiduciam; ita in Epilogo æternam eius & gloriosam omnipotentiam agnoscimus, persuasi non minùs posse eum quàm velle nos audire, & votis nostris annuere; obsignantes omnia sigillo, AMEN, vt per illam fidei, quæ in nobis est, exiguam micam conualescant vota nostra; quòd verè præstiturus sit nobis Deus, quæcunque petimus, cui ego alterum subiungo AMEN: etiam fiat Domine IESV.

FINIS.

LONDINI,
Apud Bonhamum Nortonium, *&* Ioannem Billium, *Typographos Regios.*
M.DC.XIX.